

DUE DATE SLIP**GOVT. COLLEGE, LIBRARY**

KOTA (Raj.)

Students can retain library books only for two weeks at the most.

BORROWER'S No.	DUE DATE	SIGNATURE

THE
VRAJAJIVAN PRACHYABHARATI GRANTHAMALA

25

SARNGADHARA PADDHATI

BEING
AN ANTHOLOGY OF SANSKRIT VERSES

COMPILED BY
ŚĀRṄGADHARA

EDITED BY
DR PETER PETERSON

WITH
AN INTRODUCTION BY
SATKARI MUKHOPADHYAYAN

100379

1987

Chaukhamba Sanskrit Pratishthan
Delhi (India)

© CHAUKHAMBHA SANSKRIT PRATISHTHAN

(*Oriental Publishers & Distributors*)

38 U A Jawaharnagar, Bungalow Road

DELHI 110007

(*Reprinted from 1915 edition of*

Nirnaya Sagar Prese, Bombay)

First Edition

Also can be had of

CHAUKHAMBHA SURBHARATI PRAKASHAN

K 37/117, Gopal Mandir Lane

Post Box No 1129

VARANASI 221001

Sole Distributors

CHOWKHAMBHA VIDYABHAWAN

CHOWK (Behind The Benares State Bank Building)

Post Box, No 1069

VARANASI 221001

Telephone 63076

॥ श्री ॥

ब्रजजीवन प्राच्य भारती ग्रन्थमाला

२५

श्री शार्ङ्गधरविद्वत्संकलिता

शार्ङ्गधरपद्धतिः

संस्कृतसुभाषितसंग्रहरूपा

डॉ. पीटर पीटर्सन

इत्येतैर्विद्वदग्रेसरै

सुनिपुण सशोधिता

भारद्वाजकुलोत्पन्नेन

सातकडिमुखोपाध्यायशर्मणा

विरचितेनोद्योदातेन समुपेता

100379

१९८७

चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान
दिल्ली

प्रकाशक—

चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान

(प्राच्यभारती के प्रकाशक एवं वितरक)

३८ यू. ए, जवाहरनगर, धगलो रोड

दिल्ली ११०००७

दूरभाष : २३६३९१

(पुनः मुद्रित)

प्रथम संस्करण १९८७

प्रासिस्थान—

चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन

के० ३७/११७, गोपालमन्दिर सेम

पो० बा० नं० ११२६, वाराणसी २२१००१

दूरध्वनि : ५५३५७

प्रमुख वितरक—

चौखम्बा विद्याभवन

घोक (बनारस स्टेट बैंक भवन के पीछे)

पो० बा० नं० १०६६, वाराणसी २२१००१

दूरध्वनि : ६३०७६

मुद्रक—

धोजी मुद्रणालय

वाराणसी

PREFATORY NOTE TO THE TEXT

This Edition of the Anthology of Sarngadhara is based upon the following manuscripts

A An incomplete manuscript procured by me for the Government of Bombay in the year 1886 7 leaves 1 to 203, stopping in the middle of our No. 4153. There is therefore no date and it can only be conjectured from the appearance of the manuscript that it belongs to the 16th century. It is, so far as I can judge, very correct.

B A complete copy also procured by me in 1886 7 for the Government of Bombay Leaves 1 to 295, containing the book up to our No 4620, the proper end Very beautifully written by a Jain scribe but neither so old nor so correct as A

C A manuscript belonging to my friend Pandit Durgaprasad Samvat 1776 Complete, and containing the Khadga-pariksha chapter (placed by me at the end of the book as an appendix) after the Turangaprasansa chapter, as in Aufrecht's MS C.

D An incomplete copy lent to me by Mr Jyeshitaram Mukundji Leaves 1 to 144, stopping in the middle of our No 1008

E A manuscript lent to me, through Mr Jyeshitaram Mukundji our enterprising Sanskrit bookseller, by Seth Dhanaji Mahaji Samvat 1810 Complete

F. A copy kindly lent to me from the Palace Library at Jodhpore, by H. H. the Maharaja, through His Excellency Col. Sir Pertab Singh. Samvat 1877. This manuscript was used for the last part of the book, where A was wanting.

A full critical apparatus, with notes to the book, and an introductory Sketch of the Literature embraced in it, will appear in a second volume, which I hope to put out next year.

PETER PETERSON.

शाङ्गिधरपदातिपरिच्छेदसूचीपत्रम्

परिच्छेद-संख्या	परिच्छेदनामनि	अक्षर-शकाङ्क	पङ्क्ति
२	कविवृत्तवर्णनम्	१	१
३	अनुक्रमणिका	१३	३
३	वचनकृति	५३	७
४	आश्रय	८३	११
५	सुभाषितप्रशसा	१११	२३
६	कान्यप्रशसा	१४१	२८
७	सामान्यकविप्रशसा	१५१	२९
८	विशिष्टकविप्रशसा	१७२	३०
९	कुक्कविनिन्दा	१९१	३१
१०	पण्डितप्रशसा	१९३	३२
११	कृपणितनिन्दा	२०१	३३
१२	महता प्रशसा	२०१	३४
१३	धीरप्रशसा	२२२	३६
१४	सज्जनप्रशसा	२३१	३७
१५	मनास्विप्रशसा	२५१	४०
१६	उदारप्रशसा	२६८	४२
१७	तत्रास्विप्रशसा	२८२	४४
१८	गुणप्रशसा	२९०	४५
१९	सत्तापप्रशसा	३०३	४७
२०	ससंगप्रशसा	३०९	४९
२१	धनप्रशसा	३३२	५१
२२	बुद्धनिन्दा	३४५	६०
२३	कृपणनिन्दा	३७८	६१
२४	यात्रकानिन्दा	३९०	६८
२५	शरिद्रनिन्दा	४०१	६०
२६	मूर्खनिन्दा	४१३	६१
२७	वृष्णानिन्दा	४१९	६२
२८	शत्रुनिन्दा	४५८	६३
२९	ईश्वर-यानम्	४५९	६४
३०	उद्यम-यानम्	४८१	६७
३१	प्रकार्ण-काव्ययानम्	४९३	६९
३२	सामान्य-यानम्	४९४	७२
३३	प्रशस्त-रूप-द्वारा-यानम्	५१४	७९

परि-उद्द संख्या	परि-उद्दनामानि	आरम्भ शाकाङ्क	शठाङ्क
३४	क्रियागुप्त—कर्तृगुप्त—कर्मगुप्त—सधि गुप्त—विन्दुमती - चित्र—भाषाचि त्राख्यानम्	६३४	८२
३५	प्रभात्तराख्यानम्	६५२	८७
३६	जाति	६६९	९१
३७	सदाचार	६९८	९७
३८	धर्मविद्यत	६६५	१०५
३९	पातकाररूति	६९६	१०९
४०	खरभूचरणु पूर्वं सूयान्याक्तय	७३७	११४
४१	चन्द्रान्याक्तय	७४८	११६
४२	मघान्याक्तय	७६५	११८
४३	वायान्याक्तय	७९०	१२२
४४	हंसान्योक्तय	७९६	१२३
४५	मधुकरान्याक्तय	८१५	१२७
४६	काकिलान्योक्तय	८३८	१३१
४७	चातकायान्याक्तय	८५२	१३३
४८	मयूरान्योक्तय	८६७	१३५
४९	शुकान्याक्तय	८७४	१३७
५०	काकान्योक्तय	८८०	१३८
५१	बकान्याक्तय	८८९	१४०
५२	खद्यतान्योक्तय	८९६	१४१
५३	सिंहान्याक्तय	९००	१४२
५४	गजायान्याक्तय	९१८	१४५
५५	हरिणान्याक्तय	९३७	१४८
५६	करभान्याक्तय	९५०	१५३
५७	वृषभायान्याक्तय	९६१	१५३
५८	सामायवृषभायान्याक्तय	९७१	१५४
५९	वृषावृषपान्याक्तय	९८७	१५७
६०	पशुनायान्याक्तय	१०६४	१७२
६१	भगस्त्यायान्याक्तय	१०७४	१७४
६२	समुद्रायान्याक्तय	१०७७	१७५
६३	रानायान्याक्तय	१०९८	१७९
६४	बाह्यायान्याक्तय	१११४	१८१

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	श्लोकः
६९	नदान्योक्तयः	११२१	१८२
६६	वदाकान्योक्तयः	११२६	१८३
६७	कमलान्योक्तयः	११३३	१८५
६८	कूपान्योक्तयः	११४५	१८६
६९	मरुस्थलान्योक्तयः	११६०	१८७
७०	वावानलान्योक्तयः	११६२	१८८
७१	संज्ञीर्णान्योक्तयः	११६०	१८९
७२	सामान्यराजप्रशंसा	१२१८	१९९
७३	विशिष्टराजवर्णनम्	१२४७	२०४
७४	भरिपलायनम्	१२६७	२०८
७५	राजनीतिः	१२८९	२१०
७६	नीतिः	१२९७	२२७
७७	विभ्रकनीतिः	१२९९	२३९
७८	राजप्रशंसा	१२९७	२४४
७९	नुराजप्रशंसा	१२९८	२४९
८०	धनुर्वेदः	१३१४	२६३
८१	गान्धर्वशास्त्रम्	१३१५	२६०
८२	वृक्षायुर्वेद-उपवनविनोदः	१३८४	२७९
८३	वाङ्मनज्ञानम्	१३९३	३४०
८४	पशूनां लक्षणानि विकिरता च	१८९७	४०९
८५	विषाणहरणम्	१८९९	४१४
८६	भूतविद्या	१९६६	४२८
८७	बालमहोपशमनम्	२१७६	४३०
८८	कौतुकानि	२१७८	४३१
८९	कल्पसंग्रहणम्	२०२७	४३७
९०	केसरसूत्रम्	२०५५	४४९
९१	सामान्यभृङ्गारणनिर्देशः	२०७३	४४३
९२	स्त्रीपुरुषजातिर्देशः	२०९१	४४६
९३	स्त्रीपुरुषसंयोगविधितिः	२१२२	४५०
९४	स्त्रीसंवादनकारः	२१३४	४५९
९५	राकेताद्ययानभाङ्ग-हाङ्ग-विज्ञानिः	२१४४	४५२
९६	शालावर्णनम्	२२१४	४६९
९७	वयःसाधिवर्णनम्	२२३०	४७०

परिच्छेद- संख्या	परिच्छेदनामानि	आरम्भ- श्लोकाङ्कः	श्लोकः
९८	तरुणीपृथगवयववर्णनम्	३२८६	४७३
९९	समपत्नीस्वरूपवर्णनम्	३३६८	४८९
१००	विमलम्भशृङ्गारे प्रियप्रस्थानवर्णनम् ...	३३८९	४९९
१०१	नायकं प्रति नायिकोक्तिः	३३९३	४९३
१०२	विरहिण्यवस्थावर्णनम्	३३९८	४९४
१०३	नायिकां प्रति सखीवचनम्	३४१४	४९७
१०४	वियोगिनीप्रलापाः	३४२४	४९९
१०५	नायकं प्रति हृतीप्रेषणम्	३४३८	५०२
१०६	वियोग्यवस्थाप्रलापवर्णनम्	३४४५	५०३
१०७	नायकस्यापि हृत्युक्तिः	३४७३	५०९
१०८	नायिकां प्रति नायकावस्थावर्णनम् ...	३४९७	५१३
१०९	दृश्यपहासप्रसौ	३५०५	५१५
११०	संभोगशृङ्गारे परस्परव्यलोकनम्	३५१४	५१७
१११	प्रियातिथ्यादिकम्	३५२१	५१९
११२	मानिनीमानाख्यानम्	३५३३	५२०
११३	कलहान्तरिताप्रलापादिकम्	३५४३	५२२
११४	नायकयोरुक्तिप्रत्युक्ती	३५५४	५२४
११५	नायकशिक्षानायकानुनयी	३५६६	५२७
११६	परस्परप्रसाहः	३५७५	५२९
११७	सूर्यास्तवर्णनचक्रवाकावस्थाने	३५८३	५३०
११८	तमोवर्णनम्	३५९१	५३४
११९	अभिसारिकासंचारः	३६१०	५३६
१२०	चन्द्रोदयवर्णनम्	३६२९	५३८
१२१	पानगोष्ठीवर्णनम्	३६४७	५४३
१२२	चाटुद्यूतक्रीडासुरतप्रशंसाः	३६५४	५४४
१२३	नववधूतंगमः	३६६९	५४७
१२४	सुरतकोलिकथनम्	३६७९	५४९
१२५	विपरीतरतम्	३६९४	५५२
१२६	सुरतनिवृत्तिः	३७०३	५५३
१२७	निर्घाथक्रीडनाविकम्	३७१०	५५५
१२८	प्रभातवर्णनम्	३७१७	५५६
१२९	प्रभातवायुसूर्योदयवर्णनम्	३७२९	५५९
१३०	संभोगादिप्रकरणम्	३७३९	५६१
१३१	सतीवर्णनकुलवधुवृत्ते	३७५०	५६३

परिच्छेद संख्या	परिच्छेदनामानि	भारम्भ श्लोकाङ्क	पृष्ठङ्क
१३२	असतीचरितम्	३०११	५६५
१३३	ऋतुवर्णने वसन्तस्वभावाख्यानम्	३०८३	५६९
१३४	शीघ्रस्वभावाख्यानम्	३०८४	५७७
१३५	दर्यास्वभावाख्यानम्	३०८२	५८५
१३६	शरस्वभावाख्यानम्	३१०२	५९२
१३७	सुमन्तस्वभावा०	३११९	५९६
१३८	सिधिरस्वभावा०	३१३५	५९९
१३९	समिभ्राख्यानम्	३१४९	६०२
१४०	वीररसनिर्देश	३१६९	६०४
१४१	करुणरसनिर्देश	३१९७	६१०
१४२	अद्भुतरसनि०	४०१६	६१३
१४३	हास्यरसनिर्देश	४०२६	६१५
१४४	भयानकरसनिर्देश	४०६५	६२०
१४५	स्त्रीभक्तरसनिर्देश	४०७५	६२२
१४६	रोद्ररसनिर्देश	४०८०	६२३
१४७	शान्तरसनिर्देश	४०८९	६२५
१४८	अनिन्द्यतानिरूपणम्	४१११	६२९
१४९	विषयोपहास	४१३८	६३३
१५०	पञ्चान्तप	४१५०	६३५
१५१	कालचरितम्	४१६३	६३७
१५२	विदेक	४१७१	६३९
१५३	उपदेश	४१७९	६४०
१५४	कालसाख्यानम्	४२५८	६४९
१५५	शाहीरम	४२७१	६५३
१५६	योग	४३४७	६५९
१५७	हठयोग	४३७२	६६२
१५८	मार्कण्डेयादिछाभितो द्वितीयो हठयोगः	४४२०	६६९
१५९	मन स्थिरीकरणप्रभाव	४४९७	६७८
१६०	यागिनिहिमा	४५०५	६७९
१६१	यागिचर्या	४५४७	६८४
१६२	अरिहत्तानम्	४५६४	६८६
१६३	विदेहमुनि रूपनम्	४५९९	६८९
	मन्यप्रर्षासा	४६१७	६९३
	खड्गपरीक्षा	४६२९	६९५
		४६८९	७०३

शार्ङ्गधरपद्धतिः

अथ कविवंशवर्णनम् ॥ १ ॥

1

यस्मिन्बुद्बुदसंकरा इव बहुब्रह्माण्डखण्डाः क्वचि-
द्भ्रान्ति क्वापि च सीकरा इव विरिञ्चयाद्याः स्फुरन्ति भ्रमात् ।
चिद्रूपा लहरीव विश्वजननी शक्तिः क्वचिद्द्योतते
स्वानन्दामृतनिर्भरे शिवमहापायोनिधिं तं नुमः ॥ १ ॥

2

पुरा शाकंभरीदेशे श्रीमान्हम्मीरभूपतिः ।
साह्वयाणान्वये जातः ख्यातः शौर्य इवार्जुनः ॥ २ ॥

3

तस्याभवत्सभ्यजनेषु मुह्यदः
परोपकारव्यसनेकनिष्ठः ।
पुरंदरस्येव गुरुर्गरीया-
न्दिजापणी राघवदेवनामा ॥ ३ ॥

4

गोपालदामोदरदेवदास-
संज्ञा बभूवुस्तनयास्तदीयाः ।
नेत्रावतारा इव चन्द्रमौले-
रपाकृतध्वान्तगणास्त्रयोपि ॥ ४ ॥

5

तेषां मध्ये यस्तु दामोदरोभू-
दुत्पाद्य घ्रीनात्मजान्वीतरागः ।

भागीरथ्यां शुद्धदेहं विधाय

ज्ञानादात्मन्येव निष्ठां जगाम ॥ ५ ॥

6

ज्येष्ठः शार्ङ्गधरस्तेषां लघुर्लक्ष्मीधरस्ततः ।

कृष्णोनुजस्ततस्तेषां त्रयस्त्रेताम्रितेजसः ॥ ६ ॥

7

जयति शार्ङ्गधरस्त्रिपुरापद-

हयकुशेशायकोशमधुव्रतः ।

सरससूक्तिस्तुधोषकलानिधिः

काविकरीन्द्रकदम्बमृगाधिपः ॥ ७ ॥

8

यद्यपि गुणोष्णनिलयः खलशैलध्वंसने जिष्णुः ।

तदपि विमलहृदयान्तरसज्जनलोकस्य दासीसौ ॥ ८ ॥

9

ते सज्जनाः सुकविशास्त्रिकचित्त्वपुष्पा-

ण्यादाय गुम्फितवतः सुगुणैर्ममैतत् ।

संधारयन्तु कुसुमोज्ज्वलहाररूप

कण्ठे सुभाषितमपास्तसमस्तदोषम् ॥ ९ ॥

10

न शार्ङ्गधरपद्धतिः खलजनस्य योग्या भवे-

त्सुभाषितरसोर्भयः सुकृतिलोकपेया यतः ।

सुधामदिगिनन्दना दिवि पिवन्ति दृष्टान्तरा-

स्तयैव तमसः शिरो क्षटिति खण्डितं भ्रूयते ॥ १० ॥

11

आनन्दाय सतां भूयात्सुभाषितमिदं मम ।

पृथक्पद्धतिसंमिश्रपरिच्छेदैर्मनोरमम् ॥ ११ ॥

12

आद्यैर्महिहितैः पद्यैः कियद्भिरपरैरपि ।

युता पद्धतिरेपास्तु सज्जनानन्ददायिनी ॥ १२ ॥

अथानुक्रमणिका ॥ २ ॥

13

क्रियतेनुक्रमः स्पष्टः सुबोधार्थं सुभाषिते ।
अत्र तु प्रथमं ज्ञेयं कविवंशस्य वर्णनम् ॥ १ ॥

14

मनोप्यनुक्रमो ज्ञेयो नमस्कृत्याशिषौ तर्था ।
सुभाषिते च काव्ये च शंसो सामान्यवर्णके ॥ २ ॥

15

विशिष्टकविशंसा च निन्दा व कुकवेस्ततः ।
प्रशंसा पण्डितस्योपि निन्दा स्याच्च कुपेण्डिते ॥ ३ ॥

16

प्रशंसा महतां ज्ञेयो धीराणां च प्रशंसनम् ।
प्रशंसा सज्जनस्योपि प्रशंसा च मनस्विनः ॥ ४ ॥

17

अथोदारप्रशंसा स्याच्छंसा तेजस्यनस्ततः ।
गुणप्रशंसो संतोषे प्रशंसो संगतौ तथो ॥ ५ ॥

18

धनप्रशंसा विज्ञेयो निन्दा दुर्जमजा तथो ।
ततः कृपणनिन्दा स्यान्निन्दा याचकजा तथो ॥ ६ ॥

19

दरिद्रनिन्दा विज्ञेयो मूर्खनिन्दा ततः परम् ।
नृप्यानिन्दो लोभनिन्दो देवाख्यान ततः परम् ॥ ७ ॥

20

उद्यमाख्यानमेपरं प्रकीर्णाख्यानकं तथो ।
समस्याख्यानपरमैर प्रहेल्यादिप्रशंसनम् ॥ ८ ॥

21

क्रियागुणादिकं तद्वत्प्रश्नोत्तरमतः परम् ।
अथ जातिः सनारयातो सदानारस्ततः परम् ॥ ९ ॥

22

धर्मस्य विवृतिर्ज्ञेया पापस्य विवृतिस्तथा ।
अथान्योक्तिषु विज्ञेयं रवेः पूर्वं प्रशंसनम् ॥ १० ॥

23

चन्द्रस्यान्योक्तयो ज्ञेया मेघस्यान्योक्तयस्तथा ।
वायोरन्योक्तिरपरा हंसान्योक्तिस्ततः परा ॥ ११ ॥

24

भ्रमरान्योक्तयस्तद्द्वत्कोकिलान्योक्तयस्ततः ।
चातकान्योक्तयस्तद्द्वन्मयूरान्योक्तयस्ततः ॥ १२ ॥

25

शुकान्योक्तिस्ततो ज्ञेया काकान्योक्तिस्ततः स्मृता ।
वकान्योक्तिः स्मृता तद्द्वरेखशोतान्योक्तयस्ततः ॥ १३ ॥

26

सिंहान्योक्तिर्गजान्योक्तिर्मृगान्योक्तिस्ततः परम् ।
करभान्योक्तयो ज्ञेया वृषभान्योक्तयस्ततः ॥ १४ ॥

27

तथा सामान्यवृक्षोक्तिर्विशिष्टतरुपद्धतिः ।
पर्वतान्योक्तयः ख्याता अगस्त्यान्योक्तयस्ततः ॥ १५ ॥

28

समुद्रान्योक्तयस्तद्द्वद्रव्यान्योक्तिस्ततः परम् ।
शङ्खस्यान्योक्तयस्तद्द्वन्नद्यन्योक्तिस्ततः परम् ॥ १६ ॥

29

तटाकान्योक्तयस्तद्द्वत्कमलान्योक्तयस्ततः ।
कूपस्यान्योक्तयस्तद्द्वन्मरुस्थलभवोक्तयः ॥ १७ ॥

30

ततो दावानलान्योक्तिः संकीर्णान्योक्तयस्ततः ।
अथ सर्वनृपाशंसो विशिष्टनृपवर्णनम् ॥ १८ ॥

31

पलायनमरीणां च राजनीतिस्ततः परम् ।
नीतिनिर्भ्रकनीतिश्च प्रशंसा करिणां तथा ॥ १९ ॥

32

अध्वप्रशंसा विख्यातां धनुर्वेदस्ततःपरम् ।
गान्धर्वशास्त्रमपरं वृक्षायुर्वेद एव च ॥ २० ॥

33

तथैव शकुनज्ञानं पशूनां लक्षणानि च ।
विषापहरणं तद्वद्भूतविद्या ततः परम् ॥ २१ ॥

34

बालपहोपशमनं कौतुकानि ततः परम् ।
कल्पस्थानानि केशानां रञ्जनानि ततः परम् ॥ २२ ॥

35

अथ सामान्यभृङ्गारे युवतीनां प्रशंसनम् ।
स्त्रीपुंसजातिकर्षणं तयोः संयोगवर्णनम् ॥ २३ ॥

36

स्त्रीसेवाकथनं तद्वैस्सकेतादिप्रशंसनम् ।
बालाया वर्णनं तद्वैद्वयःसंधेश वर्णनम् ॥ २४ ॥

37

तरुणीवर्णनं तद्वैस्समपस्त्रीप्रशंसनम् ।
विप्रलम्भकशृङ्गारे प्रियप्रस्थानवर्णनम् ॥ २५ ॥

38

नायिकावचनं तद्वैद्वियुक्तायाः स्थितिस्तेर्यो ।
सखीवाक्यं वियुक्तायां वियोगिन्याः प्रभाषणम् ॥ २६ ॥

39

दूतिकाप्रेषणं कान्ते प्रलापश्च वियोगिनेः ।
दूत्युक्तिर्नायकस्तेषां च नायिकायां तदुक्तयः ॥ २७ ॥

40

उपहासादिकं दृष्ट्या नायिकायास्ततः परम् ।
अथ संभोगशृङ्गारे परस्परविलोकनम् ॥ २८ ॥

41

त्रियातिथ्यादिकं तद्वैमानिनीमानवर्णनम् ।
कलहोक्त्यादिकैरेव मिथुनस्योक्तयस्तेर्यो ॥ २९ ॥

42

प्रियस्य शिक्षानुनेयौ प्रसादश्च परस्परम् ।
सूर्यास्ते चक्रदुःखं च तमसो वर्णनं तेषां ॥ ३० ॥

43

संचारश्चाभिर्सौरीणां शशाङ्कोदयवर्णनेम् ।
पानगोष्ठी ततः प्रोक्तौ चाटुप्रभृतिवर्णनेम् ॥ ३१ ॥

44

सखीवाक्यं नववधुक्कीडायां तदनन्तरेम् ।
सुरतक्कीडिताप्येनं विपरीतरतं तेषां ॥ ३२ ॥

45

नियुक्तिः सुरतस्यार्थे निशीथे क्रीडनादिकेम् ।
प्रभातेवर्णनं वायुसूर्ययोर्वर्णनं तेषां ॥ ३३ ॥

46

रात्रिसंभोगचेष्टायाः प्रातःप्रकटनं तैतः ।
अथ मिथकशृङ्गारे सतीकुलवधैस्थितिः ॥ ३४ ॥

47

असतीचरितं तेद्वैद्वेसन्तादेश्च वर्णनेम् ।
मीप्सादेवर्णनं तेद्वैद्वैर्पादेरपि वर्णनेम् ॥ ३५ ॥

48

शरत्स्वभावव्याख्यानं हेमन्तादेश्च वर्णनेम् ।
शिशिरादेस्तथाख्यानं सामिभ्राण्यानकं तैतः ॥ ३६ ॥

49

ततो वीररसोक्तिः स्यात्करुणारसवर्णनेम् ।
अद्भुतस्य रसेभ्योक्तिरथ हास्यरसोक्तेर्यः ॥ ३७ ॥

50

भयानकेर्ध्वं वीभर्सेस्ततो रौद्ररसोक्तेर्यः ।
अथ शान्तरसे पूर्वं वैराग्यस्य प्रशंसनेम् ॥ ३८ ॥

51

अनित्यतासमाख्यानं विषयादिविडम्बनेम् ।
पथात्तापस्य केथनं कालस्य चरितं तेषां ॥ ३९ ॥

52

ततो विवेककथनेमुपदेशस्ततः परंम् ।
कालसंख्या ततः प्रोक्तो ज्ञान-रं तदनन्तरेम् ॥ ४० ॥

53

ततश्चतुर्विधे योगे योगत्रयनिरूपणेम् ।
ततस्तु हठयोगः स्याद्दोरक्षादिसुसाधितेः ॥ ४१ ॥

54

द्वितीयो हठयोगश्च मार्कण्डेयादिसाधितेः ।
मनःस्थैर्यप्रभावेर्धं गहिमाद्याथ योगिनेः ॥ ४२ ॥

55

योगिन्यर्था ततः प्रोक्तो ज्ञानं चारिष्टजं तथैः ।
विदेहमुक्तिकथनं कालवञ्चनसंयुतम् ॥ ४३ ॥

56

सुभाषितवरस्येति कथितोयमनुक्रमः ।
शतं त्रिपट्यभ्यधिकं परिच्छेदेषु कीर्तितम् ।
गणितं पद्यसंख्याभिः षट्सहस्रं शतत्रयम् ॥ ४४ ॥

अथ नमस्कृतिः ॥ ३ ॥

तत्रादौ गणेशः ।

57

चलत्कर्णानिलोद्भूतसिन्दूराण्णिताम्बरः ।
जयत्यकालेपि सृजन्संध्यानिव गजाननः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

58

उच्चैर्ब्रह्माण्डखण्डद्वितयसहस्रं कुम्भयुग्मं दधानः
प्रेङ्खन्नागारिपक्षप्रतिभटविकटभ्रोत्रतालाभिरामः ।
देवः शंभोरपत्यं भुजगपतितनुस्पर्धिर्वाधिष्णुहस्त-
खैलोक्याश्चर्यमूर्तिः स जयति जगतामीश्वरः कुञ्जरास्यः ॥ २ ॥
भेरीनांकारस्य ।

अथ सरस्वती ।

59

करवदरसदृशमखिलं भुवनतलं यत्प्रसादतः कवयः ।
पदयन्ति सूक्ष्मनतयः सा जयति सरस्वती देवी ॥ ३ ॥
सुबन्धो ।

अथ शिवः ।

60

नमस्तुङ्गशिरभ्रुन्विवन्द्रानरचारवे ।
त्रैलोक्यनगरारम्भनूलस्तम्भाय शंभवे ॥ ४ ॥
साधनस्य ।

61

मौनादस्तमितैव चाद्रुभणितिः सस्तैकहस्ताद्रतं
दूरेप्यञ्जलिबन्धनं प्रगमनं स्तम्भार्धनूर्ध्नः कुतः ।
इत्थं संघटितैकविमहतया व्यमो गिरिमानगी-
र्जायां जातरुपं जयत्यनुनयन्देवत्रिलोकीगुरुः ॥ ५ ॥
कस्त्यापि ।

62

वानाङ्गीकृतवानाङ्गी कुण्डलीकृतकुण्डलि ।
आविरस्तु पुरो वस्तु भूतिभूत्यम्बराम्बरन् ॥ ६ ॥
साधनस्य ।

63

पिनाककृष्णिबालेन्दुभस्मनन्दाकिनीयुता ।
तथापि भव ते मूर्तिरपवर्गानुत्तारिणी ॥ ७ ॥
देवेशस्य ।

64

उदरद्वयभरणभयादर्धाङ्गाहितदारः ।
यदि नैवं तस्यैकलुतः कम्पनयापि कुनारः ॥ ८ ॥
साधनस्य ।

65

संध्यानतौ नरपुंग्वितनोः सरोप-
नुत्तारिते गिरिजया निजपाणिपद्मे ।

उत्सर्पिकडूणफणीन्द्रफणार्पणेन
पूर्णाञ्जलिर्जयति बालमृगाङ्कमौलेः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

66

उच्चैरुत्तालखेलद्भुजवनपवनोद्भूतशैलौघपात-
स्फारोदञ्चत्पयोधिप्रकटितमुकुटस्वर्युनीसंगमानि ।
जीयासुस्ताण्डवानि स्फुटविकटजटाकोटिसंघभूरि-
भृश्यन्नक्षत्रचक्रव्यवसितसुमनोयुष्टिपातानि शंभोः ॥ १० ॥

श्रीगंगाकाश्य ।

67

मन्दारमालालुलितालकायै
रुमरुमालाङ्कितशोणरराय ।
दिव्याम्बरायै च दिगम्बराय
नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

अथ गौरी ।

68

हरकण्ठमहानन्दमीलितार्क्षी नमान्युमाम् ।
कालकूटविषस्पर्शजातमूर्त्तगमामिव ॥ १२ ॥

षाणभरस्य ।

अथ कृष्णः ।

69

मेघैर्मेदुरमम्बरं वनभुवः श्यामास्तमालद्भुमै-
र्नक्त भीहरयं त्वमेव तदिमं राधे गृह प्रापय ।
इत्थं नन्दिदेशतथलितयोः प्रत्यध्वकुञ्जद्रुमं
राधामाधवयोर्जयन्ति यगुनाकूले रहःकेलयः ॥१३॥

जयदेवस्य ।

70

आनन्दमादधतगायतलोचनाना-
मानीलमावलितकधरमन्तवशम् ।

आपादमा मुकुटमाकलितामृतौघ-
माकारमाकलयताममुमन्तरं नः ॥ १४ ॥

71

पुञ्जीभूतं प्रेम गोपाङ्गनानां
मूर्त्तिभूतं भागवेयं यदूनाम् ।
एकीभूतं गुप्तवित्तं श्रुतीनां
श्यामीभूतं ब्रह्म मे संनिधत्ताम् ॥ १५ ॥

एतौ राघवश्चैतन्यश्रीचरणानाम्

परमिममुपदेशमाद्रियध्वं
निगमवनेषु नितान्तखेदखिन्नाः ।
विचिनुत भवनेषु बलवीना-
मुपनिपदर्यमुलूखले निबद्धम् ॥ १६ ॥

73

नवनीलमेघरुचिरः परः पुमा-
नवनीमवाप्य धृतगोपविषहः ।
नवनीयकीर्तिरमरैरपि स्वयं
नवनीतमिक्षुरधुना स चिन्त्यते ॥ १७ ॥

एतौ बिल्वमङ्गलश्रीचरणानाम् ।

74

क्व यासि खलु चौरिके प्रमुपितं स्फुटं दृश्यते
द्वितीयमिह मामक वहसि कन्दुकं कञ्चुके ।
त्यजेति नमगोपिकाकुचयुगं प्रमथन्बला-
हसत्पुलकपञ्जरो जयति गोकुले केशरः ॥ १८ ॥

दीपकरय ।

75

दृक्पातः कमलासनेस्तु भवतो ज्ञानं मनाङ्गाहते
श्रीकण्ठोयमितः सुरानिति नतांस्ताक्ष्येण विद्यापितः ।

श्रेयस्याः क्व तदासनं क्व च हतं कण्ठः क्व चेत्युल्लस-
 लक्ष्म्यावासितमानसो विजयते सुप्रमबुद्धो हरिः ॥ १९ ॥
 कस्यापि ।

76

अतिधिपुलं कुचयुगलं रहसि केरैरामृशन्मुहूर्लक्ष्म्याः ।
 तदपहतं निजहृदयं जयति हरिर्मृगयमाण इव ॥ २० ॥
 भरतीःकुस्व ।

77

मकरीविरचनभङ्ग्या राधाकुचकलशपीडनव्यसनी ।
 ऋजुमपि रेखां लुम्पन्वल्लववेपो हरिर्जयति ॥ २१ ॥
 हरिहरस्य ।

78

खिन्नोसि मुञ्च शैलं धिभ्रमो व्यभिक्ति चदत्सु शिथिलभुजः
 भरभुमविततबाहुषु गोपेषु हसन्हरिर्जयति ॥ २२ ॥
 मुचन्धो ।

79

शिरश्चायां कृष्णः क्षणमकृत राधाचरणयो-
 र्भुजावल्लिच्छायामियमपि तदीयप्रतिकृतौ ।
 इति क्रीडाकोपे निभृतमुभयोरप्यनुनय-
 प्रसादौ जीयास्तामपि गुह्यसमक्षं स्थितवतोः ॥ २३ ॥
 कस्यापि ।

80

वेदानुद्धरते जगन्निवहते भूगोलमुद्विभ्रते
 दैत्यं दारयते बलिं छलयते क्षत्रक्षयं कुर्वते ।
 पौलस्त्यं जयते हलं कलयते कारुण्यमातन्वते
 म्लेच्छान्मूर्च्छयते दशाकृतिकृते कृष्णाय नुभ्यं नमः ॥ २४ ॥
 जयदेवरस्य ।

81

जीयामुः शकुलाकृतेर्भगवतः पुच्छच्छटाच्छेटना-
 दुद्यन्तः शतचन्द्रिताम्बरतलं ते विन्दवः सैन्धवाः ।
 यैर्व्यावृत्य पतद्भिरोर्वशिखिनस्तेजोजटीलं वपुः
 पानाभ्मानवशादरोचकरुजां चक्रे चिरायास्पदम् ॥ २५ ॥

82

वियत्पुच्छाच्छोटीच्छलितजलगर्भं निधिरपा-
मपां नाथः पाथःपृथतलवदृन्धो वियदभूत् ।
अभृद्भास्वानौर्वो दिनपतिरभूदौर्वदहन-
थलत्काये यस्मिन्त जयति हरिर्मानवपुषा ॥ २६ ॥

कस्याप्येतौ ।

83

न पङ्कुरालेष कलयति धरित्रीव्ययभया-
न्न मुस्तामादत्तेष्वुरगनगरभ्रंशभयतः ।
न धत्ते ब्रह्माण्डस्फुटनभयतो घुर्घुररवं
वराहो माहान्यादिति जयति संकोचिनतनुः ॥ २७ ॥

हनूतन ।

84

द्वैत्यानानधिपे नखाङ्कुरकुटीकोणप्रविष्टात्मनि
स्कारीभूतकडारकेसरसटासंघट्टघोराकृतेः ।
सक्रोधं च सविस्मयं च सगुरुग्रीडं च सान्तःस्मितं
क्रीडाकेसरिणो हरोर्ध्वजयते तत्कालमालोकितम् ॥ २८ ॥

इन्द्रकवे ।

अथ ब्रह्मा ।

85

तं वन्दे पद्मसद्भानमुपधीतच्छटाउल्लात् ।
गद्गा स्रोतस्त्रयेणैव यं सदैव निवेवते ॥ २९ ॥

एकदशरम्य ।

अथ रविः ।

86

शुकतुण्डच्छरि नवितुश्चण्डरनः पुण्डरीकयनवन्धोः ।
नण्डलमुद्रितं वन्दे कुण्डलमाखण्डलाशयाः ॥ ३० ॥

नागम्नादा ।

अथाशिषः ॥ ४ ॥

तत्र पूर्वं गणेशः ।

87

दन्तापनिर्भिन्नहिमाचलोर्वा-

रन्ध्रोत्थिताहीन्द्रमणिप्रभौषे ।

नागाननः स्तम्भधिया कपोलौ

घर्षन्पितृभ्यां हसितः पुनातु ॥ १ ॥

श्रीगाँविन्दराजदेवानाम् ।

88

एकदन्तशुतिसितः शंभोः सूनुः श्रियेस्तु वः ।

विद्याकन्द इवोद्भिन्नवाङ्मुरमनोहरः ॥ २ ॥

श्रीपद्मदेवानाम् ।

89

गण्डस्थलीगलदमन्दमदप्रवाह-

माद्यङ्घ्रिरेफमधुरस्वरदत्तकर्णः ।

हर्षादिवालसनिमीलितनेत्रयुग्मो

विप्रच्छिदे भवतु भूतपतिर्गणेशः ॥ ३ ॥

आसीनगरप्राकाशप्रसस्ते ।

90

विभ्रेशो वः स पायाद्विहतिषु जलधीन्पुष्कराप्तेण पीत्वा

यस्मिन्नुद्धृत्य तोयं यमति नदखिलं दृश्यते व्योम्नि देवैः ।

क्वाप्यम्भः कापि विष्णुः क्वचन कमलभूः क्वाप्यनन्तः क्वचिच्छ्रीः

क्वाप्यौर्वः कापि शैलाः क्वचन मणिगणाः कापि नक्कादिसत्त्वाः ॥ ४ ॥

इत्युक्तम् ।

91

सानन्दं नन्दितस्ताहतमुरजरवाहृतकौमारवर्हि-

त्रासान्नासापरन्ध्रं विशति फणिपतौ भोगसंकोचभाज ।

गण्डोद्गीनालिमालामुखरितककुभस्ताण्डवे शूलपाणे-

र्वैनायक्यशिरं वो वदनविधुतयः पान्तु चीत्कारवत्यः ॥ ५ ॥

भवभूते ।

अथ शिवः ।

९२

उपहरणं विभवानां संहरणं सकलदुरितनालस्य ।

उद्धरणं संसाराद्धरणं वः श्रेयसेस्तु विश्वपतेः ॥ ६ ॥

विद्यारण्यश्रीचरणानाम् ।

९३

भासीने पूष्णि तूष्णीं व्यसनिनि शशिनि व्योम्नि कृष्णे सतृष्णे
दैत्येन्द्रे याति निद्रां द्रवति भवति ज्ञान्तकान्तौ कृतान्ते ।

अब्रह्मण्यं ब्रुवाणे कमलपुटकुटीभ्रोत्रिये शान्त्युपाये

पायाइः कालकूटं झटिति क्वलयन्ललीलया नीलकण्ठः ॥ ७ ॥

लक्ष्मणरुण्डमरुस्ते ।

९४

वक्रं शीतकरोधरो घनरसः कामप्रदो विप्रहः

श्रासो गन्धवहः सरोरुहसुहृत्पाणिः स्मिताभा शुचिः ।

वक्षः पीनपयोपराधिकरणं पृथ्वी नितम्बस्यली-

त्यटौ धूर्जटिभूर्तयः स्मरभयाहुर्गाभिताः पान्तु वः ॥ ८ ॥

इवेश्वरस्य ।

९५

कस्त्वं शूली मृगय भिषजं नीलकण्ठः प्रियेहं

केकामेकां कुरु पशुपतिर्नैव हृदये विषाणे ।

स्याणुर्मुग्धे न वदति तरुर्जीवितेशः शिवाया

गच्छाटव्यामिति हतवचाः पातु वधन्द्रचूडः ॥ ९ ॥

भारतीकवे ।

९६

च्युतामिन्दोल्लेखां रतिकलहभ्रमं च बलय

हयं चक्रोक्त्य प्रहसितमुखी शैलतनया ।

अधोचयं पश्येत्यवनु स शिवः सा च गिरिजा

स च श्रीढाचन्द्रो दशनकिरणापूरिततनुः ॥ १० ॥

श्रीशिवन्दरस्य ।

७७

कल्पान्ते क्रोधनस्य त्रिपुरविजयिनः क्रीडया संचरिष्णोः
कृत्र्यापि प्राणिजातैर्निजमुखकुहरातिथ्यमप्राप्तृभेः ।

दिग्भिन्तीः प्रेक्ष्य शून्याः प्रलयजलनिधिप्रेक्षितात्मीयमूर्तिः-
पाप्तव्यासक्तमोघभ्रमजनितरूपः पान्तु वो गर्जितानि ॥ ११ ॥
भेरीभांकारस्य ।

७८

कल्पान्ते शमितत्रिविक्रममहाकङ्कालबद्धस्फुर-
च्छेषस्यूतनृसिंहपाणिनखरप्रोतादिकोलामिषः ।
विश्वैकार्णवताविशेषमुदितौ तौ मत्स्यकूर्मावुभौ
कर्पन्धीवरतां गतः स्यतु सतां मोहं महाभैरवः ॥ १२ ॥
छिन्नस्य ।

अथ लोचनम् ।

७९

पद्ममालीपिङ्गलिम्बः कण इव तडितां यस्य कृत्स्नः समूहो
यस्मिन्ब्रह्माण्डमीपद्विधाटितमुकुले कालयज्वा जुहाव ।
भार्धिर्निष्टप्रचूडाशशिगलितसुधाघोरझांकारिकोणं
तार्तीयं यत्पुरारेस्तदवतु मदनप्लोषणं लोचनं वः ॥ १३ ॥
भवभूते ।

अथ गणाः ।

१००

संध्याताण्डवडम्बरव्यसनिनो देवस्य चण्डीपते-
भ्रंटापीडविशीर्णमुण्डचयनव्यमा गणाः पान्तु वः ।
दैरौत्सुक्यवशीकृतैर्षहगणाद्राहौ गृहीते हठा-
त्सूर्याचन्द्रमसोर्मियः स्मितवतोर्जातं करास्कालनम् ॥ १४ ॥
कस्यापि ।

अथ जटाजूटः ॥

१०१

स धूर्जटिजटाजूटो जायतां विजयाय वः ।
यत्रैकपलितभ्रान्तिं करोत्यद्यापि जाह्नवी ॥ १५ ॥
सूत्रमेष

अथ पार्वती ।

102

प्रत्यासन्नविवाहनङ्गलाधिपौ देवार्चनव्यमया
 दृष्ट्वाप्ये परिणेतुरेव लिखितां गङ्गाधरस्याकृतिम् ।
 उन्नादास्मितरोपलाज्जिताधिया गौर्या कथंचिच्चिरा-
 द्दृष्ट्वास्त्रीधचनात्त्रिये विनिहितः पुष्पाञ्जलिः पातु वः ॥ १६ ॥

103

वक्षःपीठे निरीक्ष्य स्फुटिकमणिशिलामण्डलस्वच्छमासि
 स्वां ध्यायां साभ्यक्ष्या त्वनियमिति मुहुः सत्यमाश्वासितापि ।
 वामे मे दक्षिणस्याः भवसि कुवलयं नाहमित्यालपन्ती
 दन्ताश्लेषा सहासं मदनविजयिना पार्वती वः पुनातु ॥ १७ ॥
 कस्यापि ।

104

स्वेदस्ते कथमीदृशः प्रियतने त्वन्नेत्रवह्नेर्विभो
 कस्माद्द्वैपितमेतदिन्दुवदने भोगीन्द्रभीतिस्तव ।
 रोमाञ्चः कथनेष देवि भगवन्गङ्गाभ्रसां सीकरै-
 रित्यं भर्तारि भावगोपनपरा गौरी चिरं पातु वः ॥ १८ ॥
 कस्यापि ।

अथ पण्मुखः ।

105

आर्चिष्मन्ति विदार्य वक्रकुहराग्यासृङ्गिनो वासुके-
 रङ्गुल्या विषकर्त्रुरान्गयतः संसृष्ट्य दन्ताङ्कुरान् ।
 एकं श्रीणि च सप्त पञ्च पडिनि प्रध्वम्नमंख्याक्रमा
 वाचः क्रौञ्चरिपोः शिशुत्वविकृताः श्रेयांसि पुष्पन्तु वः ॥ १९ ॥
 कस्यापि ।

अथ गङ्गा ।

106

मुक्ताभा नृकपालशुक्तिषु जटावल्लीषु मटीनिभा
 पद्मौ लाजनिभा दृशो मणिनिभा भोगोत्कणे भोगिनाम् ।

नृत्यावर्तविवर्तनेरितपथःसंमूर्डनोच्छालिताः
खेलन्तो हरमूर्ध्नि पान्तु भवतो गङ्गापयोविन्दवः ॥ २० ॥
कृष्णमिश्रस्य ।

107

एषा धर्मपताकिनी तटसुधासेवायसन्नाकिनी
शुष्यत्पातकिनी भगीरथतपःसाफल्यहेवाकिनी ।
प्रेमारूढपिनाकिनी गिरिसुतासाकेकरालोकिनी
पाण्डुम्बरडाकिनी त्रिभुवनानन्दाय मन्दाकिनी ॥ २१ ॥
कस्यापि ।

अथ ताण्डवम् ।

108

देना दिक्पतयः प्रयात परतः ख मुञ्चन्नाम्भोमुखः
पाताल व्रज मेदिनि प्रविशत क्षोणीतल भूधराः ।
ब्रह्मसुत्रय दूरमात्मभुवनं नाथस्य नो नृत्यतः
शंभोः सकटमेतदित्यवतु वः प्रोत्सारणा नन्दिनः ॥ २२ ॥
महानाटकात् ।

109

संध्याताण्डवडम्बरव्यसनिनो भर्गस्य चण्डधमि-
व्यानृत्यद्रुजदण्डमण्डलभुवो झञ्झानिलाः पान्तु वः ।
येषामुच्छलतां जयेन झगिति व्यूहेषु भूमीभृता-
सुहृद्भिरेषु विडौजसा पुनरसौ दम्भोलिरालोकितः ॥ २३ ॥
सोम्नाथप्रशस्ते ।

अथ हरिहरो ।

110

स्फटिकमरकतश्रीशरिणोः प्रीतियोगा-
त्तदवतु वपुरेकं कामकंसद्विदोर्यः ।
भवति गिरिसुतायाः सार्धमम्भोधिपुत्र्या
सदृशमसि कण्ठे यत्र सीमाविवादः ॥ २४ ॥
कस्यापि ।

111

यौ तौ शङ्करपातभृदितकरौ नात्तास्यिनात्ताधरौ
 देवो द्वारवतीरनरागनितयौ नागारिगोवाहनौ ।
 द्विन्दसौ बलिदक्षयज्ञनयनौ श्रीशैलजावल्लभौ
 पापं वो हरतां सदा हरिहरो श्रीवल्लगद्गाधरौ ॥ २५ ॥
 कत्यादि ।

अथ चण्डी ।

112

पिद्रागे रुद्रवृन्दे सवितरि तरले वसिनि ध्वस्तवधे
 जाताशङ्के शशाङ्के विरमति नरति त्यक्तवैरे कुबेरे ।
 वैकुण्ठे वृष्टिताले महिषमतिरुषं पौरपोपमनिमं
 निर्दिमं निमती वः शनयतु दुरितं भूरिभावा भवानौ ॥ २६ ॥
 बापनहस्य ।

अथ रुग्णः ।

113

पाणु वो जलदृश्यानाः शाङ्गज्याघातकर्कशाः ।
 त्रैलोक्यनण्डपसन्माधत्वारो हरिबाहवः ॥ २७ ॥
 कस्यापि ।

114

ध्रान्यन्नन्दरकंदरोदरदरोज्यावार्तिभिर्वारिधेः
 कलौतैरतनाकुलं कलयतो लक्ष्म्या मुखाम्भोरहन् ।
 ओल्लुक्क्याचरत्ताः स्मराद्विकाविता भीत्या सनाकुम्बिताः
 क्रोधेन ज्वलिता नुदा नुकुलिताः शौरैर्दृष्टाः पाणु वः ॥ २८ ॥
 कत्यापि ।

115

अर्थेत्तीतिरतोपस्य विषयः पर्याप्तमेकं स्नानं
 सद्यः प्रकृतदुग्धदिग्मपरं हस्तेन संनार्जतः ।
 नात्रा चाङ्गुलितातितम्य विबुके स्मेरायनागे मुखे
 विष्णोः क्षीरकगाम्बुधानधवला दन्तश्रुतिः पाणु वः ॥ २९ ॥
 बित्त्वनङ्गदश्रीदश्यानाद ।

116 ।

अस्मिन्कुञ्जे विनापि प्रचलति पयनाद्गते कोपि नूनं
पश्यामः किं न गत्पेत्यनुसरति गणे भीतभीतेर्भकाणाम् ।
तस्मिन्राधासखो वः सुसयतु विलसतीलया कैटभारि-
र्व्यातन्वानो मृगारिप्रवलधुरधुरारान्वरौद्राक्षिनादान् ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

117

दर्पणार्पितमालोक्य मायास्त्रीरूपमात्मनः ।
आत्मन्येवानुरक्तो वः शिवं दिशतु केशवः ॥ ३१ ॥
कस्यापि ।

118

गच्छाम्यच्युत दर्शनेन भवतः किं तृप्तिरुत्पद्यते
किं त्वेवं विजनस्ययोर्हतजनः संभावयत्यन्यथा ।
इत्यामन्त्रणभाङ्गे स्रक्षितवृथाऽस्थानखेदालसा-
माश्लिष्यन्पुलकाङ्कुराञ्चिततनुर्गोर्षा हरिः पातु वः ॥ ३२ ॥
कस्यापि ।

119

हृदयं कौस्तुभोद्भासि हरेः पुण्यातु वः श्रियम् ।
राधाप्रवेशरोधाय दत्तमुद्रमिव श्रिया ॥ ३३ ॥
कुसुमस्य ।

120

रामो नाम बभूव हुं तदवला सीनेति हुं तां पितु-
र्वाचा पञ्चवटीवने निवसतस्तस्याहरद्रावणः ।
कृष्णेनेति पुरातर्ना निजकथामाकर्ण्य मात्रेरितां
सोमित्रे क धनुर्धनुर्धनुरिति प्रोक्ता गिरः पान्तु वः ॥ ३४ ॥
वसुधरस्य ।

121

सकलभुवनबन्धोर्वैरमिन्दोः सरोजै-
रनुक्षितमिति मत्वा यः स्त्रपादारविन्दम् ।
घटयितुमिव मायी योजयत्याननेन्दौ
वटदलपुटशायी मङ्गलं वः कृदीष्ट ॥ ३५ ॥
कस्यापि ।

122

कोय द्वारि हरिः प्रयाह्युपवन शारखामृगस्यात्र कि
 कृष्णोह दयिते विभेमि सुतरां कृष्णादह वानरात् ।
 राधेह मभुसुदनो प्रज लतां तामेव पुष्पान्विता-
 मित्यं निर्धचनीकृतो दयितया लीणो हरिः पातु वः ॥ ३६ ॥
 कस्यापि ।

अथ दशावताराः ।

123

दिश्याद् शकुन्तकृतिः स भगवान्नेःश्रेयमी सपदं
 यस्य स्फूर्जदतुच्छपुच्छशिखरप्रेङ्खोलनक्रीडनैः ।
 विष्णुवार्धिसमुत्तलज्जलभरेर्भन्दाङ्घ्रिनीसगते-
 र्गङ्गासागरसगमप्रणयिनी जाता विहाय.स्थली ॥ ३७ ॥

124

निगल्यहमात्पकल्पचलितत्रेलोक्यरक्षागुरुः
 क्रीडावृत्तकलेवरः स भगवान्दिश्यादमन्दा मुदम् ।
 कल्पान्तोदधिमध्यमज्जनयशाद्वासर्पतः सलुट-
 पट्टे यस्य दभृव सेकतकणच्छायं धरित्रीतलम् ॥ ३८ ॥

125

दृष्यदेत्यकुटुम्भिनीजनमन सतोपसकोचनः
 कुर्याद्विश्वमनश्चर स भगवान्क्रीडन्तारो हरिः ।
 यद्गङ्गाङ्कुरकोटिकोटिकुटीक्रीणान्तरस्थेयसी
 पृथ्वी भात्युदात्तकेतकदलालीनेत्र भृङ्गाङ्गना ॥ ३९ ॥
 शृगुमन एत ।

126

चन्द्राङ्घ्रि चर्मणि च्छसिति चोच्छलन्द्भोगिते
 धनञ्जयि मेदनि स्फुटग्नास्थिति टागिति ।
 पुनातु भवतो हरेरमग्नैरिवत् स्थल-
 जगत्परजपद्भरप्रप्रपदापनन्मानलः ॥ ४० ॥

वाचपत्निगमः

127

प्रज्ञाण्डच्छत्रदण्ड शतपृतिभयनाम्भोरुहो नालदण्ड
 क्षोणीनौरूपदण्ड क्षरदमरसरित्पट्टिकाकेतुदण्ड ।
 ज्योतिश्चक्राक्षदण्डधिभुवनत्रिजयस्तम्भदण्डोड्डिदण्ड
 भेयस्रैचिक्रमस्ते वितरतु विवुधद्वेषिणा कालदण्ड ॥ ४१ ॥
 दण्डिन ।

128

किं दोर्भ्यां किमु कार्मुकोपनिषदा भर्गप्रसादेन किं
 किं वेदाधिगनेन भास्वति भुगोर्धशे च किं जन्मना ।
 किं चानेन ममाद्भुतेन तरसा पीडा वृत्तान्तोपि चे-
 द्विप्राणा कुरुतेन्तरित्यनुशयो रामस्य पुष्पातु य ॥ ४२ ॥
 हनुमत ।

129

कूर्मो मूलप्रदालवालवदपा राशिर्लतावद्विशो
 मेघा पल्लववत्पत्नफलवन्नक्षत्रसूर्येन्दव ।
 स्वाभिन्वयोमतश्च क्रमे मम क्रियाज्जुर्त्येति गा माहन्ते
 सीतान्प्रेषणमादशन्दिशतुयो राम सलज्ज श्रियम् ॥ ४३ ॥
 कस्यापि

130

कृष्ण त्व नवयौवनोसि चपला प्रायेण गोपाङ्गना
 कसो भूपतिरग्निनालमृदुलधीवा वय गोदुह ।
 तथा रेञ्जलिना भयन्तमधुना धृन्दावन मद्दिना
 मा यासीरिति नन्दगोपयचसा नश्रो हरि पातु व ॥ ४४ ॥
 दिव्यमङ्गलभारणानाम ।

131

ध्यानव्याघ्रमुपेत्य त्रिन्तयमि कामुमीत्य चक्षु क्षण
 पश्यानङ्गदारातुर जनामिम त्रातापि नो रक्षसि ।
 मिथ्याहास्यिकोसि निर्दयतरस्त्रत्त कुतोऽन्य पुमा-
 ज्ञाश्चन्मारवधुभिरित्यभिहितो बुद्धो जिन पातु व ॥ ४५ ॥
 आङ्गरागण्य ।

132

उद्यत्करकरवालः शक्तिमिरध्वंसने महानिपुणः ।
कल्किहरिर्वः पायादपायतः कलिनिशान्तोत्यः ॥ ४६ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

133

पानीनः कमठः किटिर्नरहरिः खर्याकृतिर्भर्गवो
रामः कंसनिपूदनो दशबलः कल्की च नारायणः ।
युष्माकं स विभृतयेस्तु भगवान्सेतुर्भशाम्भोनिधा-
वुत्ताराय युगे युगे युगपतिष्वैलोक्यनाथो हरिः ॥ ४७ ॥
हनूमत ।

अथ लक्ष्मीः ।

134

पायात्पयोधिदुहितुः कपोलामलचन्द्रमाः ।
यत्र संक्रान्तविम्बेन हरिणा हरिणायितम् ॥ ४८ ॥
कस्यापि ।

135

उत्तिष्ठन्त्या रतान्ते भरमुरगपत्नौ पाणिनैकेन कृत्वा
धृत्वा चान्येन घासो त्रिगलितकवरीभारमंसे वहन्त्या ।
भृयस्तत्कालकान्तिद्विगुणितसुरतत्रीतिना शौरिणा वः
शय्यामालिङ्ग्य नीतं वपुरलसलसद्बाहु लक्ष्म्याः पुनातु ॥४९॥
निशानारायणस्य ।

अथ सूर्यः ।

136

सिन्दूरस्पृहया स्पृशन्ति करिणां कुम्भस्थमाधोरणा
मिह्री पलवशङ्कया विचिनुते सान्द्रद्रुमद्रोगिषु ।
कान्ताः कुङ्कुमदाङ्कया करतले मृदन्ति लग्नं च य-
त्तत्तेजः प्रथमोद्भवं भ्रमकरं मोरं चिरं पातु वः ॥ ५० ॥
त्रिविक्रमस्य ।

137

जम्भारातीभकुम्भोद्भवमिव दधतः सान्द्रसिन्दूररेणुं
रक्तैः सिक्ता इवौघैरुदयगिरितटीधातुधाराद्रवस्य ।
भायान्त्या तुल्यकाल कमलवनरुचेवाण्णा चो विभृत्यै
भूयासुर्भासयन्तो भुवनमभिनवा भानवो भानवीयाः ॥५१॥

138

भक्तिप्रहाय दातुं मुकुलपुटकुटीकोटरफ्रीडलीनां
लक्ष्मीमाक्रष्टुकामा इव कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये ।
कालाकारान्धकाराननपतितजगत्साध्वसध्वंसकल्याः
कल्याणं चः क्रियास्तुः किलयलयरुचयस्ते करा भास्करस्य ॥५२॥
एतौ मयूरस्य ।

अथ सुभाषितप्रशंसा ॥५॥

139

संसदि तदेव भूषणमुपकारकमवसरे धनं मुख्यम् ।
सूक्तं दधति सुवर्णं कल्याणमनर्घमिह धन्याः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

140

कथमिह मनुष्यजन्मा संप्रविशति सदसि विदुधगमितायाम् ।
येन न सुभाषितामृतमाहादि निपीतमा तृप्तेः ॥ २ ॥
चाणक्यस्य ।

141

सुभाषितमयैर्द्रव्यैः संप्रहं न करोति यः ।
सोपि प्रस्तावयज्ञेषु कां प्रदास्यति दक्षिणाम् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

142

प्रसन्नाः कान्तिहारिण्यो नानाश्लेषविचक्षणाः ।
भवन्ति कस्यचित्पुण्यैर्मुखे वाचो गृहे स्त्रियः ॥ ४ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

143

ये तृक्तीन्दुकलाकलङ्कजनका ये गाढगर्भज्वरा
 ये वा केयन्तर्ककर्कशाथियः साक्षाद्य ये औत्रियाः ।
 ये वा ह्येपमपीमलीमसाथेयस्तान्प्राजगोटीरन-
 श्रौटप्रावृडयग्रहान्परिहरन्याचां प्रसारं कुरु ॥ ६ ॥
 कस्यापि ।

144

कर्णामृतं तृत्तिरसं विमुच्य
 दोषेषु यत्नः सुमहान्खलस्य ।
 अवेक्षते केलिवनं प्रविष्टः
 क्रमेलकः कण्टकजालमेव ॥ ६ ॥
 विन्ध्यस्य ।

अथ काव्यप्रशंसा ॥ ६ ॥

145

अविदितगुणापि सुकवेर्भणितिः कर्णेषु चमति मधुधाराम् ।
 अनधिगतपरिमलापि हि हरति दृशं मालतीमाला ॥ १ ॥
 सुवन्धो ।

146

निरयद्यानि पद्यानि ययनाद्यस्य का क्षतिः ।
 भिक्षुरुक्षाविनिक्षितः किमिक्षुर्नारसो भवेत् ॥ २ ॥
 नवभूते ।

147

कान्पृच्छामः सुराः स्वर्गे निवसामो ययं भुवि ।
 किं वा काव्यरसः स्वादुः किं वा स्वादीयसी सुधा ॥ ३ ॥
 कस्यापि ।

148

एष्यति गमयति मुजनः सुरार्थिर्विदधाति केवलं काव्यम् ।
 पुष्पाति कमलमम्भो लक्ष्म्या तु रविर्नियोजयति ॥ ४ ॥
 कस्यापि ।

149

विपुलहृदयाभियोग्ये लिखति काव्ये जडो न मौख्ये स्वे
निन्दति कञ्चुकमेव प्रायः शुष्कस्तनी नारी ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

150

याता यान्ति च यातारो लोकाः शोकाधिका भुवि ।
काव्यसंबन्धिनी कीर्तिः स्यायिनी निरपायिनी ॥ ६ ॥

श्रीभवनन्तदेवानाम् ।

151

किं तेन किल काव्येन मृग्यमानस्य यस्य ताः ।
उदधेरिव नायान्ति रत्नामृतपरम्पराः ॥ ७ ॥

अयमाधवस्य ।

152

नवोक्तिर्जातिरपाम्या क्षेपोक्लिष्टः स्फुटो रसः ।
विकटाक्षरसंबन्धः कृत्स्नमेकत्र दुष्करम् ॥ ८ ॥

बाणभद्रस्य ।

153

दुर्जनहुताशतमं काव्यसुवर्णं विशुद्धिमायाति ।
दर्शयितव्यं तस्मान्मत्सरिमनसः प्रयत्नेन ॥ ९ ॥

154

यन्त्राकृतसुवर्णसूत्रमिव यत्पद्यं सुमेरोस्तटा-
दुन्मीलत्कुसुमविन्दकन्दल इव स्वच्छः पदार्थस्तु यः ।
यत्राप्युल्लसदंशुकान्तरत्नसत्कान्ताकुचान्तोपमं
व्यङ्ग्यं यत्तदहो कवित्वमपरं वाग्देवतोपह्वरः ॥ १० ॥

कवोरप्तेती ।

अथ सामान्यकविप्रशंसा ॥ ७ ॥

155

कतिपयनिमेषवर्तिनि जन्मजरामरणविह्वले जगति ।
कल्पान्तकोटिवन्धुः स्फुरति कवीनां यशःप्रसरः ॥ ११ ॥

शङ्करस्य ।

156

सुभाषितरसास्वादवदरोमाञ्चकञ्चुकाः ।
विनापि कामिनीसद्गं कवयः सुखमासते ॥ २ ॥
कस्यापि ।

157

सन्ति श्वान इवासंख्या जातिमाजो गृहे गृहे ।
उत्पादका न बहवः कवयः शरभा इव ॥ ३ ॥
बाणभट्टस्य ।

158

कवयः परितुष्यन्ति नेतरे कवित्त्वक्तिभिः ।
न ह्यकूपारवल्कूपा वर्धन्ते विधुकान्तिभिः ॥ ४ ॥
श्रीधनदत्तेवानाम् ।

159

किं कवेस्तस्य काव्येन किं काण्डेन धनुष्मतः ।
परस्य हृदये लमं न घूर्णयति यच्छिरः ॥ ५ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

160

मुखमात्रेण काव्यस्य करोत्यहृदयो जनः ।
छायामच्छामपि श्यामां राहुस्तारापतेरिव ॥ ६ ॥
बाणभट्टस्य ।

161

लङ्कापतेः संकुचितं यशो य-
शत्कीर्तिपात्रं रघुराजपुत्रः ।
स सर्व एवादिकवेः प्रभावो
न कोपनीयाः कवयः क्षितीन्द्रैः ॥ ७ ॥
बिल्हणस्य ।

162

उत्कृष्टगणैरालापाः क्रियन्ते दुर्मुखैः सुखम् ।
जानाति हि पुनः सम्यक्विरेव कवेः श्रमम् ॥ ८ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

163

शीलाविज्जामारुलामोरिकाद्याः
दोषान्यं कर्तुं सन्तु विज्ञाः स्त्रियोपि ।

विद्यां वेत्तुं वादिनो निर्विजेतुं
दातुं वक्तुं यः प्रवीणः स वन्द्यः ॥ ९ ॥

164

अपि मुदमुपयान्तो वाग्विलासैः स्वकीयैः
परभणित्तिषु नृप्तिं यान्ति सन्तः कियन्तः ।
निजधनमकरन्दस्यन्दपूर्णात्तवालः
कलदासलिलसेकं नेहते किं रसालः ॥ १० ॥

165

ते धन्यास्ते महात्मानो तेषां लोके स्थितं यशः ।
यैर्निबद्धानि काव्यानि ये वा काव्येषु कीर्तिताः ॥ ११ ॥

166

जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः ।
नास्ति येषां यशःकाये जरामरणजं भयम् ॥ १२ ॥

167

महीपतेः सन्ति न यस्य पार्श्वे
कवीश्वरास्तस्य कुतो यशांसि ।
भूपाः कियन्तो न बभूवुरुर्व्या
नामापि जानाति न कोपि तेषाम् ॥ १३ ॥

168

अर्थान्केचिदुपासते कृपणवत्कोचस्वर्लकुर्वते
वेद्यावत्त्वलु भानुवादिन इवोद्भ्रान्ति केचिद्रसान् ।
अर्थालंकारिसद्रसद्रवमुखां वावां प्रशस्तिसृष्टां
कर्तारः कवयो भवन्ति कतिचित्पुण्यैरगण्यैरिह ॥ १४ ॥

169

कावेवाक्यामृततीर्थस्नानैः पूता भृशं यशोदेहाः ।
येषां न एव भूपा जीवन्ति मृता वृथैमान्ये ॥ १५ ॥

170

अमृतोत्प्रेक्षणे चारुरशेषजनसज्जनः ।

कविर्गुरुदयन्मान्य इन्द्रवज्रादिवृत्तकृत् ॥ १६ ॥

एतौ शाङ्गंधरस्य ।

171

काव्यमय्यो गिरो यावच्चरन्ति विशदा भुवि ।

तावत्सारस्वतं स्थानं कविरासाद्य तिष्ठति ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

अथ विशिष्टकविप्रशंसा ॥ ८ ॥

172

कवीन्दुं नौमि वाल्मीकिं यस्य रामायणीं कयाम् ।

चन्द्रिकामिव चिन्वन्ति चकोरा इव साधवः ॥ १ ॥

शाङ्गंधरस्य ।

173

श्रवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं यः ।

तमद्दमरागमतृष्णं कृष्णद्वैपायनं वन्दे ॥ २ ॥

भारतदण्डस्य ।

174

त्रयोप्रयत्नयो वेदास्त्रयो देवास्त्रयो गुणाः ।

त्रयो दण्डिप्रबन्धाश्च त्रिषु लोकेषु विश्रुताः ॥ ३ ॥

राजधेखरस्य ।

175

कवयः कालिदासाद्याः कवयो वयमप्यमी ।

पर्वते परमाणौ च पदार्थत्वं प्रतिष्ठितम् ॥ ४ ॥

कृष्णभद्रस्य ।

176

कविरमरः कविरचलः कविरभिनन्दश्च कालिदासश्च ।

अन्ये कवयः कपयश्चापलमात्रं परं दधति ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

177

श्लेषे केचन शब्दगुम्फविषये केचिद्रसे चापरे-
लंकारे कतिचित्सदर्थविषये चान्ये कथावर्णके ।
आः सर्वत्र गर्भीरधीरकविताविन्धाटवीचातुरी-
संचारी कविकुम्भिकुम्भभिदुरो बाणस्तु पञ्चाननः ॥ ६ ॥
श्रीचन्द्रदेवानाम् ।

178

भवभूतिमनादृत्य निर्वाणभतिना मया ।
मुरारिपदचिन्तायामिदमाधीयते मनः ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

179

शब्दार्थयोः समो गुम्फः पाञ्चालीरीतिरुच्यते ।
शीलामहारिकावाचि बाणोक्तिषु च सा यदि ॥ ८ ॥
कस्यापि ।

180

नीलोत्पलदलदयामां विज्जकां मामजानता ।
वृधैव दण्डिना प्रोक्तं सर्वशुक्ला सरस्वती ॥ ९ ॥
विज्जकाया ।

181

इन्दुप्रभारसविदं विहगं विहाय
कीरानने स्फुरसि मारति का रतिस्ते ।
आद्यं यदि भ्रयसि जल्पतु कौमुदीनां
गोविन्दराजवचसां च विशेषमेपः ॥ १० ॥
हेवेश्वरस्य ।

182

यथेयं वाग्देवी मुकाविमुखवासव्यसनिनी
कुडूकण्ठीकण्ठे विलसति तथा चेदनवधिः ।
तदा भूमीभागे निरुपमतमः किञ्चिदिव वा
समाधत्ते साम्यं धनदभणितीनां मधुरिमा ॥ ११ ॥
श्रीधनददेवानाम् ।

183

न मुग्धदयिताधरे न विषभाजि रत्नाकरे
 न राहृमुखकोटरे न किल तादर्यपक्षान्तरे ।
 सुदर्शनकवीश्वरे रसिकचक्रचूडामणौ
 गुणौकसि सुधा बुधास्त्यजत सान्द्रचन्द्रभ्रमम् ॥ १२ ॥
 श्रीहरिहरिदेवानाम् ।

184

सरस्वतीव कार्णाटी विजयाङ्गा जयत्यसौ ।
 या वैदर्भगिरां वासः कालिदासादनन्तरम् ॥ १३ ॥
 कस्यापि ।

185

माघेन विप्रितोत्साहा नोत्सहन्ते पदक्रमे ।
 स्मरन्तो भारवेरेव कवयः कपयो यथा ॥ १४ ॥
 धनपालस्य ।

186

हृदि लभेन बाणेन यन्मन्दोपि पदक्रमः ।
 भवेत्काविकुरङ्गणां चापलं तत्र कारणम् ॥ १५ ॥

187

तावत्कविविहंगानां ध्वनिर्लोकेषु शस्यते ।
 यावन्नो विशति श्रोत्रे मयूरमधुरध्वनिः ॥ १६ ॥
 त्रिलोचनस्त्रैतौ ।

188

मासो रामिलसोमिलौ वररुचिः श्रीसाहसाङ्कः कवि-
 मेण्डो भारविकालिदासतरलाः स्कन्धः सुबन्धुश्च यः ।
 दण्डी बाणदिवाकरौ गणपतिः कान्तश्च रत्नाकरः
 सिद्धा यस्य सरस्वती भगवती के तस्य सर्वेषु ते ॥ १७ ॥

189

अहो प्रभावो वाग्देव्या यन्मातङ्गदिवाकरः ।
 श्रीहर्षस्याभवत्सभ्यः समो बाणमयूरयोः ॥ १८ ॥

180

सरस्वतीपवित्राणां जातिस्तत्र न देहिनाम् ।
व्यासस्पर्धा कुलालोभूद्यज्ञो भारते कविः ॥ १९ ॥
एवमेवसरस्वते ।

अथ कुकविनिन्दा ॥ ९ ॥

191

अप्रगल्भाः पदन्यासे जननीरामहेतवः ।
सन्त्येके बहुलालापाः कवयो बालका इव ॥ १ ॥
त्रिविक्रमभट्टस्य ।

192

गणयन्ति नापशब्दं न वृत्तभङ्गं क्षयं न चार्थस्य ।
रसिकत्वेनाकुलिता वेद्यापतयः कुकवयश्च ॥ २ ॥
कस्यापि ।

193

द्राघीयसा धाष्टर्चगुणेन युक्ताः
कैः कैरपूर्वैः परकाव्यखण्डैः ।
आडम्बरं ये वचसां वहन्ति
ते केपि कन्याकवयो जयन्ति ॥ ३ ॥
दिल्लहस्य ।

194

धिक्त्वां रे कलिकाल याहि विलयं केयं विपर्यस्तता
हा कटं भ्रुतिशालिनां व्यवहतिर्मेच्छोचिता दृश्यते ।
एकैर्वाङ्मयदेवता भगवती विक्रेतुमानीयते
निःशङ्कैरपरैः परीक्षणविधौ सर्वाङ्गमुद्घाटयते ॥ ४ ॥
दिल्लहस्य ।

195

कविभिर्नृपसेवासु वित्तालकारहारिणी ।
वाणी वेद्येव लोभेन परोपकरणीकृता ॥ ५ ॥
क्षेमेन्द्रस्य ।

अन्यवर्णपरावृत्त्या बन्धनिहनिगूहनैः ।
अनाख्यातः सतां मध्ये कविधौरो विभाष्यते ॥ ६ ॥

अथ पण्डितप्रशंसा ॥ १० ॥

अधिगतपरमार्यान्पण्डितान्मा वमंस्या-
स्तृणमिव लघुलक्ष्मीर्नैव तान्तरुणद्धि ।
मदमिलितमिलिन्दद्यामगण्डस्थलानां
न भवति विसतन्तुर्वारणं धारणानाम् ॥ १ ॥

इह तुरगशतैः प्रयान्तु मूर्खा
धनरहितास्तु बुधाः प्रयान्तु पद्भ्याम् ।
गिरिशिखरगतापि काकपङ्क्तिः
पुलिनगतैर्न समत्वमेति हंसैः ॥ २ ॥

अञ्जलिस्थानि पुष्पाणि वासयन्ति करद्वयम् ।
अहो सुमनसां प्रीतिर्वाभदक्षिणयोः समा ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

उदीरितोर्यः पशुनापि गृह्यते
हयाश्च नागाश्च वहन्ति नोदिताः ।
अनुक्तमप्यूहति पण्डितो जनः
परेद्भित्तज्ञानकला हि बुद्धयः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

पण्डिते हि गुणाः सर्वे मूर्खे दोषाश्च केवलाः ।
तस्मान्मूर्खसहस्रेण प्राज्ञ एको न लभ्यते ॥ ५ ॥

202

गीतशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।
व्यसनेन हि मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ॥ ६ ॥
कचोरप्येतौ ।

203

हर्तुर्याति न गोचरं किमपि शं पुण्याति सर्वात्मना
छार्थिभ्यः प्रतिपाद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं पराम् ।
कल्पान्तेष्वपि न प्रयाति निधनं विशाख्यमन्तर्धनं
येषां तान्प्रति मानमुञ्जत नृपाः कस्तैः सह स्पर्धते ॥ ७ ॥

204

त्वं राजा वयमप्युपासितगुरुप्रज्ञामिमानोन्नताः
ख्यातस्त्वं विभवेर्यशांसि कवयो दिक्षु मत्तन्वन्ति नः ।
इत्थं मानद नातिदूरमुभयोरप्यावयोरन्तरं
यद्यस्मात्तु पराङ्मुखोसि वयमप्येकान्ततो निःस्पृहाः ॥ ८ ॥
एतौ भर्तृहरेः ।

अथ कुपण्डितनिन्दा ॥ ११ ॥

205

व्यासादीन्कविपुंगवाननुचितैर्वाङ्मयैः सतीलं हस-
च्चुच्चैर्जल्प निमील्य लोचनयुगं शोकान्सगर्वं पठ ।
काव्यं धिक्कुरु यत्परैर्विरचितं स्पधेस्व सार्धं बुधै-
र्यद्यभ्यर्थयसे भ्रुतेन रहितः पाण्डित्यमाणुं बलात् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

206

ये संसृष्ट विवादिनः परयशःशूलेन शल्याकुलाः
कुर्वन्ति स्वगुणस्तवेन गुणिनां यन्नाद्गुणाच्छादनम् ।
तेषां रोपकवायितोदरदृशां कोपोष्णनिःश्वासिनां
नीला रत्नशिखेव कृष्णफणिनां विद्या जनोद्देजिनी ॥ २ ॥

207

प्रीवास्तम्भभृतः परोन्नतिकयामात्रे शिरःशूलिनः
 सोद्देगभ्रमणप्रलापविपुलक्षोभाभिभूतस्थितेः ।
 अन्तर्द्वेषविपप्रवेशविपमक्रोधोष्णनिःश्वासिनः
 कटा नूनमपण्डितस्य विकृतिर्भामज्वरारम्भधुः ॥ ३ ॥
 क्षेमन्द्रस्यैती ।

208

अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।
 ज्ञानलवदुर्वादिदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति ॥ ४ ॥
 भर्तृदरेः ।

अथ महतां प्रशंसा ॥ १२ ॥

209

विपदि धैर्यमयाभ्युदये क्षमा
 सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
 यदासि चाभिरतिर्व्यसनं श्रुतौ
 प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनाम् ॥ १ ॥
 भर्तृदरेः ।

210

इयमुन्नतसत्त्वशालिनां
 महतां कापि कठोरचित्तता ।
 उपकृत्य भवन्ति दूरतः
 परतः प्रत्युपकारशङ्कया ॥ २ ॥

211

नाल्पीयसि निबध्नन्ति पदमुन्नतचेतसः ।
 येषां भुवनलाभेपि निःसीमानो मनोरथाः ॥ ३ ॥

212

अहो किमपि चित्राणि चरित्राणि महात्मनाम् ।
 लक्ष्मीं तृणाय मन्यन्ते तद्दरेण नमन्त्याप ॥ ४ ॥
 एते देवेश्वराः ।

213

किं वा परेण बहुना परिजल्पितेन
संसर्ग एव महतां महते फलाय ।
अम्भोनिधेस्तटरुहास्तरवोपि येन
वेलाजलोच्चलितरत्नकृतालवालाः ॥ ६ ॥

214

आपत्स्वेव हि महतां शक्तिरभिव्यज्यते न संपत्सु ।
अगुरोस्तया न गन्धः प्राणास्ति ययाग्निपतितस्य ॥ ६ ॥
कथोरप्येतौ ।

215

बन्धादपि कवोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।
सौकोचराणां चेतांसि को हि विज्ञानुमर्हति ॥ ७ ॥
भवभूते ।

216

जितरोपरया महाधिषः
सपदि क्रोधजितो लघुर्जनः ।
विजितेन जितस्य दुर्मते-
र्मतिमद्भिः सह का विरोधिता ॥ ८ ॥
सापस्य ।

217

गवादीनां पयोन्वेषुः सद्यो वा जावते दधि ।
क्षीरोदधेस्तु नाद्यापि महतां विह्वलिः कुतः ॥ ९ ॥
द्वेषात्स्य ।

- 218

संपदो महतामेव महतामेव चापदः ।
वर्धते क्षीयते चन्द्रो न तु तारामणः क्वचित् ॥ १० ॥

219

अपकुर्वन्नपि प्रायः प्राप्नोति महतः फलम् ।
और्ध्वं ब्रह्मन्तमेवार्धं संतर्पयति सागरः ॥ ११ ॥

220

महतां प्रार्थनेनैव विपत्तिरपि शोभते ।

दन्तमद्भो हि नागानां श्लाघ्यो गिरिविदारणे ॥ १२ ॥

221

तरुमूलादिषु निहितं जलमाविर्भवति पद्मवापेषु ।

निभृतं यदुपक्रियते तदपि महान्तो वहन्स्युच्चैः ॥ १३ ॥

222

अचिन्त्याः पन्थानः किमपि महतामन्धकरिपो-

र्यदक्ष्णोभूत्तेजस्तदकृत कथामप्यमदनाम् ।

मुनेर्नेत्रादत्रैर्यदजनि पुनर्व्योतिरहह

प्रतेने तेनेदं मदनमयमेव त्रिभुवनम् ॥ १४ ॥

केषामप्येते ।

223

महात्मानोनुगृह्णन्ति भजमानान्त्रिपूनपि ।

सपत्नीः प्रापयन्त्यर्द्धिं सिन्धवो नगनिघ्नगाः ॥ १५ ॥

मापकवे ।

अथ धीरप्रशंसा ॥१३॥

224

सह परिजनेन विलसति धीरो गहनानि तरति पुनरेकः ।

विपमेकेन निपीतं त्रिपुरजिता सह हुरैरमृतम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

225

निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदि वा स्तुवन्तु

लक्ष्मीः समाविशन्तु गच्छन्तु वा यथेच्छम् ।

अथैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा

न्याय्यात्पथः प्रविचलन्ति पर्दं न धीराः ॥ २ ॥

मर्वहरे ।

226

श्लाघ्या नहतामुन्नतिरद्भुतमध्यवसितं च धीराणाम् ।

कनकगिरिरनभिलङ्घ्यो रविरनिशमनुज्झितारम्भः ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

227

कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्ते-
न शक्यते धैर्यगुणः प्रमादुम् ।
अधोमुखस्यापि कृतस्य वद्वे-
र्नाथः शिखा यान्ति कदाचिदेव ॥ ४ ॥

भर्तृहरे ।

228

ये दीनेषु दयालवः स्पृशन्ति यानल्पोपि न श्रीमदो
व्यग्रा ये च परोपकारकरणे हृष्यन्ति ये याचिताः ।
स्वस्थाः सन्ति च यौवनोन्मदमहाव्याधिप्रकोपेपि ये
तैः स्तम्भैरिव सुस्थितैः कलिभरङ्गान्ता धरा धार्यते ॥५॥

229

अर्थः सुखं कीर्तिरपीह मा भू-
दनर्थ एवास्तु तथापि धीराः ।
निजप्रतिज्ञामनुरुध्यमाना
महोद्यमाः कर्म समारभन्ते ॥ ६ ॥

कथोरप्येतौ ।

230

अङ्गणवेदी वसुधा कुल्या जलधिः स्याती च पातालम् ।-
वल्मीकश्च सुमेरुः कृतप्रतिज्ञस्य धीरस्य ॥ ७ ॥

बाणभट्टस्य ।

अथ सज्जनप्रशंसा ॥ १४ ॥

231

उपकर्तुं प्रियं वक्तुं कर्तुं स्नेहमकृत्रिमम् ।
सज्जनानां स्वभावोयं केनेन्दुः शिशिरीकृतः ॥ १ ॥

232

निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु दयां कुर्वन्ति साधवः ।
नहि संहरते ज्योत्स्नां चन्द्रश्चाण्डालवेदमस्य ॥ २ ॥

233

उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः ।
अपकारिषु यः साधुः स साधुः सद्भिश्च्यते ॥ ३ ॥

234

हृदयानि सतानेव कठिनानीति मे नतिः ।
खलवाग्विशिखैस्त्रीक्षैर्भिद्यन्ते न ननाग्यतः ॥ ४ ॥

235

अपेक्षन्ते न च स्नेहं न पात्रं न दशान्तरम् ।
सदात्तोकाहिते मुक्ता रत्नदीपा इवोचनाः ॥ ५ ॥

केपानन्देव ।

236

उपचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति नैकनुपदेशम् ।
यात्तेषां स्वैरकथाला एव भवन्ति शास्त्रानि ॥ ६ ॥

महेश्वरः ।

237

सुजनो न याति वैरं परहितनिरतो विनाशकालेपि ।
षेदेपि चन्दनतरुः सुरभयति सुखं कुडारस्य ॥ ७ ॥

उदिसुन्दरः ।

238

अतिकुपिता अपि सुजना योगेन नृदूभवन्ति न तु नीचाः ।
हेमः कठिनस्यापि द्रवगोपायोस्ति न तृणानाम् ॥ ८ ॥

कस्तूरि ।

239

अनुकुरतः खलसुजनावमिनसाधात्पनागयोः सृष्ट्याः ।
विदधाति रन्ध्रनेको गुणवानन्यस्तु पिदधाति ॥ ९ ॥

योगेश्वरः ।

240

सन्नोपि सन्तः क्व किरन्तु तेजः
क्व नु ज्वरन्तु क्व ननु मयन्तान् ।
विधाय रुदा ननु वेधतैव
ब्रह्माण्डकोपे षट्दीपकलाः ॥ १० ॥

241

गोत्रस्थितिं न मुञ्चन्ति सदा सन्नतिमाभिताः ।
उदन्वन्तश्च सन्तश्च महासत्त्वतयानया ॥ ११ ॥

242

द्यूतेन्यस्यासतोप्यार्यो गुणान्दोषांस्तु दुर्जनः ।
तुल्येष्यसत्ये किं त्वेको गच्छत्यूर्ध्वमधोपरः ॥ १२ ॥

243

आस्तामन्पत्सुजनाः परोपकारैककरणदुर्ललिताः ।
संतापितपिशुनेषु स्वगुणेष्वपि हन्त खिद्यन्ते ॥ १३ ॥

244

यदमी दशन्ति दशना रसना तत्स्वादमनुभवति ।
प्रकृतिरियं विमलानां क्लिश्यन्ति यदन्यकार्येषु ॥ १४ ॥
देवेभ्यस्तस्य ।

245

शरदि न वर्षति गर्जति वर्षति वर्षासु निःस्यनो मेघः ।
नीचो वदति न कुरुते न वदति सुजनः करोत्येव ॥ १५ ॥

246

अद्यापि नोज्झति हरः किल कालकूटं
कूर्मो विभर्ति धरणी खलु पृष्ठभागे ।
अम्भोनिधिर्वहति दुर्बहवाडवाग्नि-
मङ्गीकृतं सुकृतिनः परिपालयन्ति ॥ १६ ॥

247

आदिमध्यनिधनेषु सौवदं
सज्जने भवति नेतरे जने ।
छेदतापनधिर्वर्षताडनै-
र्नान्यभावमुपयाति काञ्चनम् ॥ १७ ॥

248

ये जाते व्यसने निराकुलधियः संपत्सु नाभ्युन्नताः
प्राप्तेनैव पराङ्मुखाः प्रणयिनि प्राणोपयोगैरपि ।

हीमन्तः स्वगुणप्रकाशनविधावन्यस्तुतौ पण्डिता-
स्ते भूनण्डलमण्डनैकतिलकाः सन्तः कियन्तो जगः ॥१८॥

249

मुखेन नोद्विरत्यूर्ध्वं हृदये न नयस्य . ।
जरयत्यन्तरे साधुदोषं विषमिवेश्वरः ॥ १९ ॥

250

तदपकृतं विधिनार्थेषु यत्सन्तः स्वल्पमंपदो विहिताः ।
तुच्छे पयसि घनानां सीदति बत जीवलोकोयम् ॥ २० ॥
केषानन्देते ।

251

नूनं दुग्गाधिमन्योत्याविमौ सुजनदुर्जनौ ।
किं त्विन्दोः सोदरः पूर्वः कालकूटस्य चेतः ॥ २१ ॥
राजरोत्तरस्य ।

अथ मनस्विप्रशंसा ॥ २५ ॥

252

कामं प्रियानपि प्रागान्विमुञ्चन्ति मनस्विनः ।
इच्छन्ति न त्वमित्रेभ्यो महतीमपि सत्क्रियाम् ॥ १ ॥
मर्चो ।

253

अदृष्टमुखभद्रस्य युक्तमन्धस्य यात्रितुम् ।
अहो बत महत्कटं चक्षुष्मानपि याचते ॥ २ ॥
वस्यापि ।

254

पुण्ये प्रामे वने वा मण्डनि सितपटच्छन्नपालीं कपालीं
मादाय न्यायगर्भं द्विजहुतहुतभुग्धूमधुम्नोपकण्ठम् ।
हारं हारं प्रवृत्तो वरमुदरदगीपृग्गाय क्षुधानो
मानी प्रागी स्वदेशे न पुनग्नुदिनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ ३ ॥

255

वरमहिमुखे क्रोधाध्माते करो विनिवेशितो
 विषमपि वरं पीत्वा क्षुद्रं कृतान्तनिवेशने ।
 गिरिवरतदान्मुक्तश्चात्मा वरं शतधा कृतो
 न तु खलजनावाप्तिरर्थः कृत हितमात्मनः ॥ ४ ॥
 एतौ भवृहरे ।

256

ब्रह्माण्डं कियदस्ति तत्र वसुधापिण्ड किमाचक्ष्महे
 तत्राप्येकतरं तु खण्डममितास्तस्मिन्नृपाः केचन ।
 तेभ्यो द्वैन्यशतोपनीतविभवा दृष्टानुकम्पास्तु ते
 धिद्वूढाः स्पृहयन्ति हन्त किमपि स्वार्थेन तेभ्योपि ये ॥ ५ ॥
 श्रीदिव्यपदेनानाम् ।

257

पातालान्न विमोचिनो वन बलिर्नीतो न मृत्युः क्षयं
 नोन्मृष्टं शशनाञ्जनस्य मलिन नोन्मृलिता व्याधयः ।
 शेषस्थापि धर्मं विदुस्य न कृतो भारवतारः क्षणं
 चेतः सत्युत्थाभिमानमनिशं मिथ्या वहन्निवृत्तये ॥ ६ ॥

258

रकः स एव जीयति हृदयविधीनोपि सन्दयो राहुः ।
 यः सरुललसिमभाजनमुदर न निर्मति दुष्पूरम् ॥ ७ ॥

259

वरं हातादत्त पीतं सद्यः यागहर विषम् ।
 न तु दृष्टं धनान्पस्य भ्रुभङ्गकुटिलं मुखम् ॥ ८ ॥

260

प्रत्युपकुर्वन्प्रक्षपि न भवति पृथोपकारिणा तुल्यः ।
 एकोनुरोति कृतं निष्कारणमेव कुलगेन्यः ॥ ९ ॥

261.

काम वनेषु हरिणास्तृजेन जीवन्त्ययत्नसुलभेन ।
 भानिषु न द्वैन्यं विदधति ते खलु पशवो वर्यं सुधियः ॥१०॥

262

द्रुत नूतनकृष्पाण्डकल्पानां के भवन्त्यमी ।
अद्भुलीदर्शनाद्येन विनीयन्ते मनस्विनः ॥ ११ ॥

कषामप्येते ।

263

ब्रह्माण्डमण्डलामात्र कि लोभाय मगस्विनः ।
रुक्मरीन्कुरितेनाधेः क्षुभ्रता जातु जायते ॥ १२ ॥

264

कुसुमस्तवरुस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकास्य ग्रीर्यते वन एव वा ॥ १३ ॥

एतौ भर्तृश्चे ।

265

पादाहतं यदुत्थाय मूर्धानमधिरोहति ।
स्रस्यदेवापमानेन देहिनस्तद्ग रजः ॥ १४ ॥

266

मा जीवन्त्यः परावज्ञादुग्वदन्गोपि जीवति ।
तस्याजननिरेवासु जननीह्रिदाकारिणः ॥ १५ ॥

267

समृत्तजातमग्रन्तः पगघोद्यन्ति मानिनः ।
प्रससितान्धतमसमात्रोदाहरणं रविः ॥ १६ ॥

एते मायकश्चे ।

अथोदारप्रशंसा ॥ १६ ॥

268

आकारमात्रविज्ञानसपाद्रितमनोरथाः ।
ते धन्या ये न शृण्वन्ति शीनाः प्रणयिनां गिरः ॥ १ ॥

269

देहि देहीति जल्पन्ति त्यागिनोप्यार्थिनोपि च ।
आनोकयन्ति रमसादन्ति नास्तीति न क्वचित् ॥ २ ॥

270

युद्धन्ते पक्षिपशवः पठन्ति शुकशारिकाः ।

दानुं शक्नोति यो वित्तं स शूरः स च पण्डितः ॥ ३ ॥

271

एकेन तिष्ठताभस्तादन्येनोपरि तिष्ठता ।

दानृयाचकयोर्भेदः कराभ्यामेव सूचितः ॥ ४ ॥

272

सैव परं न विनश्यति तनुरपि या श्रीर्निवेशिता सखु ।

अवशिष्यते हिमांशोः सैव कला या स्थिता शंभो ॥ ५ ॥

273

अयं निजः परो धेति गणना लघुचेतताम् ।

उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ ६ ॥

274

बोधयन्ति न याचन्ते भिक्षाचारा गृहे गृहे ।

दीयतां दीयतां नित्यमदातुः फलमीदृशम् ॥ ७ ॥

केनास्प्येते ।

275

अर्थिनां कृपणा दृष्टिस्त्वन्मुखे पतिता सहृत् ।

तदवस्था पुनर्देव नान्यस्य मुञ्जमीक्षते ॥ ८ ॥

वण्डन ।

276

यद्ददासि मिश्रितेभ्यो यथाभासि दिने दिने ।

तत्ते वित्तमहं मन्ये शेषमन्यस्य रक्षामि ॥ ९ ॥

भगवता व्यासस्य ।

277

किं तथा क्रियते लक्ष्म्या या वधूरिव केवला ।

या न वेद्देव सामान्ना पथिकैरुपभुज्यते ॥ १० ॥

विजयार्थिन्यस्य ।

278

लक्ष्मीपयोधरोत्तम तुङ्गनारगिनो हरेः ।

धन्यो बलिः स गेनास्य भिक्षावाचीकृतः करः ॥ ११ ॥

279

कर्णस्त्वचं शिबिर्मांसं जीयं जीमृतवाहनः ।
ददौ दधीनिरस्थीनि नास्त्यदेयं महात्मनाम् ॥ १२ ॥

280

द्विः शरं नाभिसंधत्ते द्विः स्थापयति नाश्रितान् ।
द्विर्ददाति न चार्थिभ्यो गमो द्विर्नाभिभाषते ॥ १३ ॥

केयामप्येते ।

281

दाता नीचापि सेव्यः स्यान्निष्कलो न महानपि !
जलार्था वारिधिं त्यक्त्वा पश्य कूपं निपेव्रते ॥ १४ ॥

अथ तेजस्विप्रशंसा ॥ १७ ॥

282

वालस्यापि रणेः पादाः पतन्त्युपरि भृभृताम् ।
तेजसा सह जातानां वयः कुञ्जोपयुज्यते ॥ १ ॥

283

सिंहः शिशुरपि निपतति मदमलिनकपोलभित्तिषु गजेषु ।
प्रकृतिग्नियं सच्यवतां न एतु वयस्तेजसो हेतुः ॥ २ ॥

284

तेजांसि यस्य प्रशमं प्रयान्ति
धाराप्रहारेण स बह्निरन्यः ।
अयं पुनर्वाडवनामधेयः
समुद्रमापीय विभर्ति तेजः ॥ ३ ॥

285

एकः स एव तेजस्वी सैहिकेयः सुरद्विषाम् ।
शिरोमान्नावशेषेण जीयन्ते येन शनवः ॥ ४ ॥

केयामप्येते ।

286

मोनी पादप्रहारेपि न क्षमी नीच एव सः ।
आकृष्टशस्त्रो मित्रेपि न तेजस्वी खलो हि सः ॥ ५ ॥

क्षेमेत्रस्य ।

287

तुल्येपराधे स्वर्भानुर्भानुमन्तं चिरेण यत् ।
हिमांशुमाशु वसते तन्मदिह्नः स्फुटं फलम् ॥ ६ ॥

नापकवे ।

288

तेजसिनि क्षमासारे नातिकार्कश्यमाचरेत् ।
अतिनिर्मन्यनाशमिश्चन्दनादपि जायते ॥ ७ ॥

289

तेजोहीने महीपाले स्थे परे च विकुर्वते ।
निःशङ्को हि जनो धत्ते पदं भस्मन्यनूष्मणि ॥ ८ ॥

कथोरप्येनौ

अथ गुणप्रशंसा ॥ १८ ॥

290

गुणाः कुर्वन्ति दूतत्वं दूरेषु वसतां सताम् ।
केतकीगन्धमाश्राय स्वयमायान्ति पद्भुदाः ॥ १ ॥

291

गुणवज्जनसंपर्काशाति स्वल्पोपि गौरवम् ।
पुष्पाणामनुपङ्गेण सूत्रं शिरसि धार्यते ॥ २ ॥

292

गुणाः सर्वत्र पूज्यन्ते पितृवंशो निरर्थकः ।
वायुदेवं नमस्यन्ति वसुदेवं न मानवाः ॥ ३ ॥

293

गुणिनि गुणज्ञो रमते नागुणशीलस्य गुणिनि पतितोषः ।
अतिरेति वनात्कमलं न दर्दुरस्त्वैकवासोपि ॥ ४ ॥

294

नीरसान्यपि रोचन्ते कर्पासस्य फलानि मे ।
येषां गुणमयं जन्म परेषां गुहागुणये ॥ ५ ॥

295

गुणा गुणज्ञेषु गुणोभवन्ति
 ते निर्गुण प्राप्य भवन्ति दोषा ।
 सुस्त्राटुतोया प्रवहन्ति नद्य
 समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेया ॥ ६ ॥

296

गुणिन जनमालोक्य निजवन्धनशङ्कया ।
 राजहन्मी कुम्भीय दूर दूर पलायते ॥ ७ ॥

297

गुणे सर्वज्ञकल्पोपि सीदत्येको निराश्रय ।
 अनर्धमपि माणिस्य हेमाश्रयमपेक्षते ॥ ८ ॥

298

गुणेषु क्रियता यत्र किमान्नेपै प्रयोजनम ।
 विक्रीयन्ते न घण्टाभिर्गात्र क्षीरत्रिजार्जता ॥ ९ ॥

299

गुणेगारत्रमायाति न महत्यापि सपदा ।
 पृणटुर्न तथा वन्द्यो निष्कलङ्को यथा वृश ॥ १० ॥

300

न सोऽयसौभाग्यकरा गुणा नृणा
 स्वय गहीता सुश्ला कुत्रा इव ।
 परैर्गृहीता द्वितय पितृवन्ते
 न तेन गृह्णन्ति निज गुण बुधा ॥ ११ ॥

301

सोऽशेष कृमिज सुवर्णमुत्तलाहूर्वापि गोरोमत
 पङ्कात्तामरस शशाङ्क उदरेरिन्द्रीसर गोमथात् ।
 काष्ठादभिरहे फणादपि मणिर्गोपित्ततो रोचना
 प्राकाश्य स्वगुणादयेन गुणिनो गच्छन्ति किं जन्मना ॥१२॥

कथामप्यन्ते ।

302

गुणैरुत्तुङ्गता याति नोद्यैरासनसस्थित ।
प्रासादाशिखरस्थोपि काक किं गृह्णायते ॥ १३ ॥

भद्वहरे ।

303

गुणान्तं क्लिश्यन्ते प्रायेण भवन्ति निर्गुणा सुखिन ।
बन्धनमायान्ति शुका यथेष्टसन्नारिण काका ॥ १४ ॥

304

गुणो दूषणता याति दूषण गुणता क्वणित ।
तथा हि नम्रता दोष एतयो स्तम्भता गुण ॥ १५ ॥

305

अहो वैनिज्यमेतस्य ससारस्य किमुव्यते ।
गुणोपि क्लेशहेतु स्याद्विभान कण्ठकन्दले ॥ १६ ॥

306

अनप्रसरे गुणानपि हृदयादप्रतार्यते हार ।
पश्य शालाकाप्रसरे तृणेषु भूपे प्रसार्यते स्वकर ॥ १७ ॥

कथामप्यन ।

अथ संतोषप्रशंसा ॥ १९ ॥

307

अकृत्वा परसतापमगत्या रत्ननम्रताम ।
अनुत्सृज्य सता वर्त्म यत्स्वल्पमपि तद्बहु ॥ १ ॥

म्यासस्य ।

308

ययमिह परितुष्टा बल्कलैस्त्र च लक्ष्म्या
सम इह परितोषो निर्निशेषो विशेष ।
स हि भवति दरिद्रो यस्य तृणा विशाला
मनसि च परितुष्टे कोर्थवान्को दरिद्र ॥ २ ॥

भद्वहरे ।

309

दरिद्रस्य परा मूर्तिस्त्रया न इतिगाल्मज्ज ।
 जरद्रवपनः शम्भुस्तथापि परमेश्वर ॥ ३ ॥
 विष्णुधर्मज ।

310

सतोषामृततृप्तानां यत्सुख शान्तचेतसान् ।
 कुतस्तद्भनलुप्तानामितचेतश्च धावताम् ॥ ४ ॥

311

आगमिन्यन्ति ते भावा ते भावा नपि भाविनाः ।
 भद्र तैरनुगन्तव्यो न तेषामन्यतो गतिः ॥ ५ ॥

312

यो मे गर्भगतस्यापि मुक्तिं कारितवान्स्वयम् ।
 दोषवृत्तिविधाने च स किं सुदोषया मृतः ॥ ६ ॥

313

आच्यन्तितानि दुःखानि यथायान्ति दोहनाम् ।
 सुखान्यपि तथा मन्ये दैन्यनत्रातिगिच्यते ॥ ७ ॥

314

पञ्चमेहनि श्रेष्ठे या शक्यं पचति यो गृहे ।
 अनृगो चाप्रसार्सा च न शारिचर मोदते ॥ ८ ॥

315

आत्मापीनशरीराणां म्वपतां निद्रया स्वया ।
 कदन्नपि मर्त्यानाममृतत्वाय कल्पते ॥ ९ ॥

316

मर्त्यत्र मपद्रमन्य मवट यन्म मानसम् ।
 उपानद्रुद्रपादम्य ननु चर्मादित्रय भूः ॥ १० ॥
 भगवता व्यगम्यते ।

317

आगेय्य गिहत्ता तन्नामैत्रा मारुते मन्म ।
 मशीनात् ७ एता म दृश्यं दिनार्थम् ॥ ११ ॥

318

सर्पाः पिबन्ति पवन न च दुर्बलास्ते
शुष्केस्तृणैर्वनगजा बलिनो भवन्ति ।
कन्दैः फलेर्मुनिवराः क्षपयन्ति कालं
सतोष एव पुरुषस्य परं निधानम् ॥ १२ ॥

319

अर्या करोति दैन्यं लभ्यार्थो गर्वमपरितोषं च ।
नटपनथ स शोकं सुखमास्ते निःस्पृहः पुरुषः ॥ १३ ॥

320

तन्मूलं शुचतायास्तत्सौख्यं तद्यशस्तदौर्जित्यम् ।
तत्सौभाग्यं पुंसां यदेतदप्रार्थनं नाम ॥ १४ ॥
केपामच्छेते ।

100379

अथ संसर्गप्रशंसा

321

महानुभावसंसर्गः कस्य मोक्षतिकारकः ।
रथ्याम्बु जाह्नवीसद्गात्रिदशैरपि बन्धते ॥ १५ ॥

322

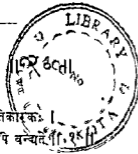
प्रवत्यात्सर्वलोहानां ममत्यान्मृगपक्षिणाम् ।
भयाहोभाच्च मूर्खाणां दर्शनात्संगतं सताम् ॥ १६ ॥

323

विकृतिं नैव गच्छन्ति सद्गद्दोषेण साधवः ।
आयेष्टितं महासर्पिश्चन्दनं न विषायते ॥ १७ ॥

324

न स्यात्तद्व्यं न गन्तव्यं क्षणमप्यधमेः सह ।
पयोपि शौण्डिनीहस्ते मदिरां मन्यते जनः ॥ १८ ॥

325

वीणावशाश्रयान्तुम्ब पुम्ब्रत्युद्ये कुचो स्त्रिय ।
तत्तु नापितससर्गाद्रक्त नक्तरो यथा ॥ ५ ॥

326

किंविदाश्रयसोन्दर्याद्वत्ते शोभामसाधरपि ।
कान्तारितोरो न्यस्त मलीमसमिवाञ्जनम् ॥ ६ ॥

327

आश्रययोगे नन्तन गन्ता लुपुता न जायते जन्तो ।
विन्ध्ये विन्ध्यसमाता कृन्गो वा दर्पणे लघव ॥ ७ ॥

328

ससर्गाद्भवति सि सापुता खलाना
साधुना न च खलसगमात्खलत्वम् ।
आमोद कुसुमभव मदेन धत्ते
मृदन्ध न च कुसुमानि धारयन्ति ॥ ८ ॥

329

असाधु साधुर्ना भवति खलु जात्येव पुरयो
न सद्भाद्दोर्जन्य न हि सुजनता कस्यपिदपि ।
प्रस्टे ससर्गे मणिभुजगयोर्जन्मजन्ति
मणिर्नाहेर्दोषान्स्पृशति न तु सर्पा मणिगुणान् ॥ ९ ॥

वयामप्यत ।

330

सतप्तायसि सस्थितस्य पयसो नामापि न शायते
मुक्ताकारतया तदेव नलिनीपत्रस्थित राजते ॥
स्वातो सागरशुक्तिसपुत्रगत तज्जायते मौक्तिक
प्रायेणाधममध्यमोत्तमगुण मसर्गतो जायते ॥ १० ॥

331

अथ शस्त्र शास्त्र वीणा गार्गी नरथ नारी च ।
पुरपविशेष प्राप्त भवन्ति योग्या अयोग्याश्च ॥ ११ ॥

एतां विष्णुसमण ।

अथ धनप्रशंसा ॥ २१ ॥

332

जातिर्यान् स्सातलं गुणगणनस्याप्य ॥ गच्छन्
 दीलं दीलवटास्पतस्यभिग्नः संदगतां यद्भिना ।
 दीर्यं धैरिणि यद्यमाशु निपतस्यथोऽन्तु नः केवलं
 येनेहन विना गुणास्तृणलयनायाः समस्ता इमे ॥ १ ॥

333

यस्यास्मि विषं न गमः कुलीनः
 न पण्डितः न धृतयान्गुणशः ।
 न एव यक्षा न च दर्शनीयः
 सर्वे गुणाः पाप्मनमाभवन्ति ॥ २ ॥

यथा नरेश्वर ।

334

यथेन्द्रास्मिन्नेन्द्रा ज्ञानयुद्धास्तु ये पं ।
 ते सर्वे धनयुद्धस्य ज्ञाने विद्वन्नि विद्वग्नाः ॥ ३ ॥

जायवस्य ।

335

देवप्रमाणयुक्तं याकथं न भूयते दम्बिम्य ।
 अर्थविषयममर्थं पुत्र्यं याकथं नमृद्धस्य ॥ ४ ॥

श्रीवेन्द्रस्य ।

336

अर्थार्थं नीयन्नेरार्थं दमनाममपि गेवने ।
 जनितारमपि स्वरका निःस्यं गच्छति दुस्तः ॥ ५ ॥

337

न मा विद्या न तर्हीलं न तरानं न मा कमा ।
 अर्थार्थिभिर्न तर्हीलं धनिनां यत्र कीर्येते ॥ ६ ॥

338

यथासिधं तं मग्नेमेश्वरं आप्तैर्भुवि ।
 आवागं परिभिधैव तथा गर्धन विगथान् ॥ ७ ॥

339

न वित्तं दर्शयेत्प्राज्ञः कस्यचित्त्वत्पन्नप्यहो ।

मुनेरपि यतस्तस्य दर्शनाच्चलते मनः ॥ ८ ॥

एते विष्णुशर्मण ।

340

लक्ष्म्या परिपूर्णोऽहं न भयं मेस्तीति मोहनिश्चैषा ।

परिपूर्णस्यैवेन्दोर्भवति भयं सिद्धिकारुणोः ॥ ९ ॥

341

भक्ते द्वेषो जडे प्रीतिररविर्गुरुलङ्घनम् ।

मुखे च कटुता नित्यं धनिनां चरिणामिव ॥ १० ॥

342

आलिङ्गिताः परैर्यान्ति प्रस्त्रलन्ति समे पथि ।

अव्यक्तानि च भाषन्ते धनिनो मद्यपा इव ॥ ११ ॥

343

पतन्ति खड्गधारासु विशन्ति मकरालयम् ।

किं न कुर्वन्ति सुभगे कष्टमर्थार्थिनो जनाः ॥ १२ ॥

344

गुणयुक्तोप्यथो याति रिक्तः कूपे घटो यथा ।

निर्गुणोपि भृतः पश्य जनैः शिरसि धार्यते ॥ १३ ॥

केशवभट्टे ।

अथ दुर्जननिन्दा ॥ २२ ॥

345

खलः सर्पपमात्राणि परच्छिद्रांश पश्यति ।

आत्मनो बिल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति ॥ १ ॥

346

न विना परवादेन रमते दुर्जनो जनः ।

काकः सर्वरसान्भुक्त्वा विनामेष्यं न नृप्यति ॥ २ ॥

एतां प्यासपद ।

347

परितोषयिता न कश्चन
स्वगतो यस्य गुणोस्ति देहिनः ।
परदोषकथाभिरल्पकः
स्वजनं तोषयितुं किलेच्छति ॥ ३ ॥

348

सहजान्धदृशः स्वदुर्नये
परदोषेक्षणदिव्यचक्षुषः ।
स्वगुणोच्चगिरो मुनिव्रताः
पर्यर्णयज्ञेष्वसाधवः ॥ ४ ॥

एतौ नापकवे ।

349

विषधरतोप्यतिविषमः खल इति न मृषा वदन्ति विद्वांसः ।
यदयं नकुलद्वेषी स कुलद्वेषी पुनः पिशुनः ॥ ५ ॥

350

अतिमलिने कर्तव्ये भवति खलानामतीव निपुणा धीः ।
तिमिरे हि कौशिकानां रूपं प्रतिपद्यते दृष्टिः ॥ ६ ॥

एतौ सुबन्धो ।

351

लब्धोच्छ्रायो नीचः प्रथमतः स्वामिनं पराभवति ।
भूमिरजो रथ्यादावुत्थापकमेव संवृणुते ॥ ७ ॥

एष रविगुप्तस्य ।

352

उपकृतमनेन सुदृढयमित्यसतामस्ति न कचिदपेक्षा ।
होतुः स्वहस्तमाश्रितमुद्धृत्तोभिर्दहत्येष ॥ ८ ॥

353

विषमा मलिनात्मानो द्विजिह्वा जिह्वागा इव ।
जगत्प्राणहरा नित्यं कस्य नोद्वेजकाः खलाः ॥ ९ ॥

हरिगणस्य ।

354

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालंकृतोपि सन् ।
मणिना भूपितः सर्पः किमनौ न भयंकरः ॥ १० ॥
चाणक्यस्य ।

355

परिशुद्धामपि वृत्तिं समाश्रितो दुर्जनः परान्व्यथते ।
पयसाशिनोपि भुजगाः परोपतापं न मुञ्चन्ति ॥ ११ ॥

356

नीचः समाश्रितो वश्यमनवाप्य पराश्रयम् ।
द्विष्टं न रतिमाप्नोति दृष्टान्तोत्र कटीभवः ॥ १२ ॥

357

खलानां कण्टकानां च द्विविधैव प्रतिक्रिया ।
उपानन्मुखभङ्गो वा दुरतो वा त्रिसर्जनम् ॥ १३ ॥

358

सुमुखोपि सुवृत्तोपि सन्मार्गपतितोपि सन् ।
सतां वै पादलप्तोपि ध्यथयत्येव कण्टकः ॥ १४ ॥

359

अपृथः कोपि कोपाग्निः सञ्जनस्य खलस्य च ।
एकस्य शाम्यति त्वेताद्वर्धतेन्यस्य वारितः ॥ १५ ॥

360

निमित्तमुद्दिश्य हि यः प्रकुप्यति
ध्रुवं स तस्यापगमे प्रशाम्यति ।
अकारणद्वेषेपि मनोऽस्ति यस्य
कथं जनस्यं परिनोपयिष्यति ॥ १६ ॥

361

पादाहतोपि दृष्टदण्डममाहतोपि
यं दंष्ट्रया स्पृशति तं किल हन्ति सर्पः ।
हर्षादिवैप पिशुनोत्र मनुष्यधर्मा
कर्णे परं स्पृशति हन्त्यपरं समुलम् ॥ १७ ॥

362

नैश्च दुर्जनजिना च प्रतिकूलप्रिसर्पिणी ।
परप्रतारणाद्यैव दारुणा केन निर्मिता ॥ १८ ॥

333

यस्मिन्पङ्गे समुत्पन्नस्तमेव निजनेष्टिनैः ।
दृष्यत्यचिरेणैव घुणकीट इवाधमः ॥ १९ ॥

364

प्रेरयति परमनार्यः शक्तिविहीनोपि जगदभिद्रोहे ।
तेजयति शस्त्रधारां स्वयमसमर्था शिला उत्तुम् ॥ २० ॥

365

स्वभावकठिनस्यास्य कृत्रिमा विभ्रतो ननिम् ।
गुणोपि परहितार्थे चापस्य च ललस्य च ॥ २१ ॥

366

अयत्पिण्ड इयोत्तमे मलानां हृदये क्षणात् ।
पतिता अपि नेक्ष्यन्ते गुणास्त्रोयकणा इव ॥ २२ ॥

367

धर्जनीयो मतिमता दुर्जनः सत्यदेवयोः ।
श्वः भवत्यपकाराय लिहन्नपि दशन्नपि ॥ २३ ॥

368

वक्रनां विभ्रतो यस्य गुणमेव प्रकाशते ।
कथं खलु समो न स्यात्पुन्टेन पिशुनः शुनः ॥ २४ ॥

369

शिगसि निहितोपि त्रित्यं यत्नाद्यपि मेधितो बहुस्नेहेः ।
तर्णीकच इव नीचः कौटिल्यं नैव विजहाति ॥ २५ ॥

370

पात्रमपात्रीकुम्भे दहति गुणं स्नेहमाशु नाशयति ।
अमले मलं प्रयन्तानि दीपज्जालेव ललमेत्री ॥ २६ ॥

371

स्नेहेन भृतिदानेन कृतः स्वर्गोपि दुर्जनः ।
दर्पश्रान्तिके तिष्ठन्करोत्येकमापि द्वि रा ॥ २७ ॥

372

यथा यथैत्र क्षेत्त्रेण भृयिष्टमुपचर्यते ।

धत्ते तथा तथा तापं महावैश्वानरः खलः ॥ २८ ॥

373

स्तोत्रेनोन्नतिमायाति स्तोत्रेनायात्यधोगतिम् ।

अहो नु सदृशी वृत्तिस्तुताकोटेः खलस्य च ॥ २९ ॥

374

नैवात्मनो विनाशं गगयति पिशुनः परव्यसनदष्टः ।

प्राप्य सहस्रविनाश समरे नृत्यति कवन्ध इव ॥ ३० ॥

375

दक्षमानाः सुतीव्रेण नीचाः परयशोनिना ।

अशक्तास्तत्पदं गन्तुं ततो निन्दां प्रकुर्वते ॥ ३१ ॥

376

खलः सत्क्रियमागोपि ददाति कलह सताम् ।

दुग्धभोतोपि किं याति वायसः कलहसताम् ॥ ३२ ॥

कृपामप्येते ।

377

न विषममूर्तं कर्तुं शक्य प्रयत्नशनेरपि

त्यजति कट्टुतां न स्वां निम्बः स्थितोपि पयोद्भे ।

गुणपरिनितामार्यां वार्णां न जल्पति दुर्मन-

धिरमपि यदाध्माते लोहे कुतः कनकाकृतिः ॥ ३३ ॥

नन्दर ।

अथ कृपणनिन्दा ॥ २३ ॥

378

यदज्यते पण्डितोरजितं यत्र भुज्यते ।

विभज्यते यदन्नेन्यैः कस्यनिन्मास्तु तदनम् ॥ १ ॥

379

यत्करोत्यरतिं क्लेशं तृष्णां मोहं प्रजागरम् ।
न तद्धनं कदर्याणां हृदयव्याधिरेव सः ॥ २ ॥
एतौ क्षेमेन्द्रस्या

380

मृत्युः शरीरगोप्तारं वदुरक्षं वसुंधरम् ।
दुधारिणी च हसति स्वपतिं पुत्रवत्सलम् ॥ ३ ॥
बाणभद्रस्य ।

381

नन्दनरेन्द्रद्रविणैर्दुष्कृतमिव किमपि विहितमतिघोरम् ।
वसुधातलोष्मपाको धिरमति नाद्यापि यत्तेभ्यः ॥ ४ ॥
वृद्धभवेवस्य ।

382

गाढतरनिबद्धमुष्टेः कोपनिपणस्य सहजमलिनस्य ।
कृपणस्य कृपाणस्य च केवलमाकारतो भेदः ॥ ५ ॥
गोमदस्य ।

383

कृपणसमृद्धीनामपि भोक्तारः सन्ति केचिदतिनिपुणाः ।
जलसंपदोम्बुराशेर्यान्ति वशं सर्वदैव षडवाप्तेः ॥ ६ ॥
प्रज्ञाद्यवर्षस्य ।

384

प्राप्तानपि न लभन्ते भोगान्भोक्तुं स्वकर्मभिः कृपणाः ।
मुखपाकः किल भवति द्राक्षापाके बलिभुजां हि ॥ ७ ॥
रविगुप्तस्य ।

385

त्यागभोगविहीनेन धनेन धनिनो यदि ।
भवामः किं न तेनैव धनेन धनिनो वयम् ॥ ८ ॥
कस्यापि ।

386

कृपणेन समो दाता न भूतो न भविष्यति ।
अस्पृशन्नेव वित्तानि यः परेभ्यः प्रयच्छति ॥ ९ ॥
व्यासस्य ।

387

यो न ददाति न भुङ्क्ते सति विभवे नैव तस्य तद्द्रव्यम् ।
तृणमयकृत्रिमपुरुषो रक्षति सस्यं परस्यार्थे ॥ १० ॥

कारकादि ।

288

कृपयेन मृतेनापि शत्रवेनैव न दीयते ।
मांसं वर्धयता तेन कारुस्यापकृतिः कृता ॥ ११ ॥

389

उदारचरितस्त्यागी याचितः कृपयोऽधिकम् ।
एको धनं ततः प्राणानन्दः प्राणांस्ततो धनम् ॥ १२ ॥

390

दानं भोगो नाशस्त्रिलो गनयो भवन्ति वित्तस्य ।
यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥ १३ ॥

391

नोपभोक्तुमपि शीघ्रो जानात्युपचितां श्रियम् ।
ग्रान्यो विरागश्चत्येव रमयन्नपि कामिनीन् ॥ १४ ॥

केशवचन्द्रे ।

अथ याचकनिन्दा ॥ २४ ॥

392

देहीति वक्तुकामस्य यदुःखमुदनायने ।
दाना चेत्तद्विजानीयाद्दद्यात्स्वपि श्रितान्यपि ॥ १ ॥

ब्रह्मनि ।

393

बेगपुर्मलिनं वक्रं दीना धान्गद्गदः स्वरः ।
मरणे यानि विद्वानि तानि विद्वानि याचके ॥ २ ॥

प्यात्स्य ।

394

भ्रातरर्धातरशेषयाचकजने वैरायसे सर्वदा
यस्माद्विक्रमशालिवाहनमहीभृन्मुञ्जभोजादयः ।
अत्यन्तं चिरजीविनी न विहितास्ते विश्वजीवातवो
मार्कण्डध्रुवलीमशमभृतयः सृष्टाः मभूतायुषः ॥ ३ ॥

395

उड्डीना गुगपत्रिगः सुखफलान्याराद्विकीर्णान्यधः
पर्यस्ताः परितो यशःस्तवकिताः संपल्लतापल्लवाः ।
श्रागेत्रापसृतः प्रमोदहरिणश्रद्धया कथान्त गता
दैन्यारण्यमतङ्गजेन महता भग्नेभिमानद्रुमे ॥ ४ ॥

396

विद्याव्रतः कुलीनस्य धनं याचितुमिच्छतः ।
कण्ठे पारावतस्येव वाङ्करोति गतागतम् ॥ ५ ॥

397

दक्षिणाशाप्रवृत्तस्य प्रसारितकरस्य च ।
तेजस्तेजस्विनोर्कस्य हीयतेन्यस्य का कथा ॥ ६ ॥

398

गुरुतामुपयाति यन्मृतः
पुरुषस्तद्विदितं मयाधुना ।
ननु लाघवहेतुरर्थिता
न मृते तिष्ठति सा मनागपि ॥ ७ ॥

399

साधुरेवार्थिभिर्याच्यः क्षीणवित्तोपि सर्वदा ।
शुष्कोपि हि नदीमार्गः खन्यते सलिलार्थिभिः ॥ ८ ॥

400

तृणादपि लघुस्तूलस्तूलादपि हि याचकः ।
याचुना किं न नीतोसौ मामयं प्रार्थयिष्यति ॥ ९ ॥
केषामप्येते ।

अथ दरिद्रनिन्दा ॥ २५ ॥

401

उत्थाय हृदि लीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः ।
वालवैधव्यदग्धानां कुलस्त्रीणां कुचा इव ॥ १ ॥
कस्यापि ।

402

हे दरिद्र नमस्तुभ्यं सिद्धोहं त्वत्पसादतः ।
पश्याम्यहं जगत्सर्वं न मां पश्यति कश्चन ॥ २ ॥
कस्यापि ।

403

इह लोकेपि धनिनां परोपि स्वजनायते ।
स्वजनोपि दरिद्राणां तत्क्षणाद्दुर्जनायते ॥ ३ ॥

404

रोगी विरप्रवासी परान्नभोजी परावसथशायी ।
यज्जीयति तन्मरणं यन्मरणं सोस्य विश्रामः ॥ ४ ॥

405

परीक्ष्य सत्कुलं विद्यां शीलं शौर्यं सुरूपताम् ।
विधिर्ददाति निपुणः कन्यामिव दरिद्रताम् ॥ ५ ॥

406

दारिद्र्यानलसंतापः शान्तः संतोषचारिणा ।
याचकाशाविघातान्तर्दाहः केनोपशाम्यति ॥ ६ ॥

407

अर्या न सन्ति न च मुञ्चति मां दुराशा
त्यागात्त संकुचति दुर्ललितं मनो मे ।
याद्वा च लाघवकरी स्ववधे च पापं
प्राणाः स्वयं व्रजत किं प्रथिलम्बितेन ॥ ७ ॥
मापरुषे ।

408

मारोदीधिरमेहि वस्त्रश्चिरान्दृष्ट्वा च बालानिभा-
नात्प्रातस्तव वत्स दास्यति पिता धैवेयकं वाससी ।

धुत्वैवं गृहिणीवचांसि निकटे कुहस्य निष्किञ्चनो
निःश्वस्याभ्रुजलह्रवभ्रुतमुखः पान्यः पुनः प्रस्थितः ॥ ८ ॥

409

वासःखण्डमिदं प्रयच्छ यदि वा स्वाङ्गे गृहाणार्भकं
रिक्तं भूतलमत्र नाथ भवतः पृष्ठे पलालोच्चयः ।
दंपत्योरिति जल्पितं निशि यदा चौरः प्रविष्टस्तदा
लभ्यं कर्पटमन्यतस्तदुपरि क्षिप्त्वा रुदन्निर्गतः ॥ ९ ॥

410

वृद्धोन्धः पतिरेप मञ्चकगतः स्थूणावशेषं गृहं
कालोभ्यर्णजलागमः कुशलिनी वत्सस्य वार्तापि नो ।
यज्ञारसंचिततेलविन्दुषटिका भप्रेतिर्पूर्याकुला
दृष्ट्वा गर्भभरालसां निजवधूं श्वभूश्चिरं रोदिति ॥ १० ॥

411

अभ्या तुप्यति न मया न सुपया सापि नाम्बया न मया ।
अहमपि न तया न तया वद राजन्कस्य दोषोयम् ॥ ११ ॥
दरिद्रस्व शेष । केयामप्येते ।

412

चण्डालश्च दरिद्रश्च द्वायेतौ सदृशाविह ।
चण्डालस्य न गृह्णन्ति दरिद्रो न प्रयच्छति ॥ १२ ॥
श्रीशाल्मीके ।

अथ मूर्खनिन्दा ॥ २६ ॥

413

यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति किम् ।
लोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पणः किं करिष्यति ॥ १ ॥
चाणक्यस्य ।

414

वितरति गुरुः प्राप्ते विद्यां यथैव तथा जडे
न तु खलु तयोर्ज्ञाने शक्तिं करोत्युपहन्ति वा ।

भवति च पुनर्भूयान्भेदः फलं प्रति तद्यथा ।
प्रभवति शुक्तिर्विम्बग्राहे मणिर्न मृदां चयः ॥ २ ॥
कालिदासस्य ।

415

लभेत सिकतासु तैलमपि यत्रतः पीडय-
न्निवेद्य मृगतृणिकासु सलिलं पिपात्तार्दितः ।
कदाचिदपि पर्यटञ्जशविषाणमात्तादये-
न्न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ३ ॥

416

प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्रदंष्ट्राङ्कुरा-
त्समुद्रमपि संतरेत्यचलदूर्गममालाकुलम् ।
भुजंगमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद्धारये-
न्न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ४ ॥
एतौ नर्तकौ ।

417

मूर्खो हि जल्पतां पुंसां श्रुत्वा वाचः शुभाशुभाः ।
अशुभं वाक्यमादत्ते पुरीषमिव शूकरः ॥ ५ ॥

418

उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये ।
पयःपानं भुजंगानां केवलं विषवर्धनम् ॥ ६ ॥
चापक्यस्य ।

अथ तृष्णानिन्दा ॥ २७ ॥

419

बलिभिर्मुखमाक्रान्तं पलितैरङ्कितं शिरः ।
गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥ १ ॥
नर्तकः ।

420

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं धैर्याविप्रवकाशिणि ।
विष्णुखेलोक्त्यनायोपि यत्त्वया वामनांकृतः ॥ २ ॥
वास्त्यापि ।

421

भ्रान्तं याचनतत्परेण मनसा देहीति वाक्प्रेरिता
भुक्तं मानवित्राजितं परगृहे साशङ्कया काकवत् ।
साक्षेपं भुकुटीकटाक्षकुटिलं दृष्टं खलानां मुखं
तृष्णे देवि यदन्यदिच्छसि पुनस्तत्रापि सज्जा वयम् ॥ ३ ॥

422

नास्त्यन्या तृष्णया तुल्या कापि स्त्री सुभगा क्वचित् ।
या प्राणानपि मुष्णन्ती भवत्येवाधिकं प्रिया ॥ ४ ॥

423

व्युता दन्ताः सिताः केशा वृद्धिरोधः पदे पदे ।
शतसज्जनिभं देहं तृष्णा तावती न मुञ्चति ॥ ५ ॥

424

तृष्णे त्वमपि तृष्णान्धा त्रिषु स्थानेषु वर्तसे ।
व्याधितेष्वनपत्येषु जरापरिणतेषु च ॥ ६ ॥

425

धनेषु जीवितव्येषु स्त्रीषु भोजनवृत्तिषु ।
अतृप्ता मानवाः सर्वे याता यास्यन्ति यान्ति च ॥ ७ ॥

426

तृष्णे देवि नमस्तुभ्यं या त्वं सर्वस्य सर्वदा ।
उत्पादयस्ययत्नेन गोप्सदे सागरधमम् ॥ ८ ॥

427

अपि मेरूपमं प्राप्तमपि शूरमपि स्थिरम् ।
तृणीकरोति तृष्णैषा निमेषेण नरोत्तमम् ॥ ९ ॥

केषामप्येते ।

अथ लोभानिन्दा ॥ २८ ॥

428

लोभः सदा विचिन्त्यो लुब्धेभ्यः सर्वतो भयं दृष्टम् ।
कार्याकार्यविचारो लोभविमूढस्य नास्त्येव ॥ १ ॥

429

अतिसाहसमतिदुष्करमत्याश्चर्यं च दानमर्यादानाम् ।
योपि ददाति शरीरं न ददाति स वित्तलेशमपि ॥ २ ॥

430

केपि स्वभावलुब्धास्तीव्रतयातनामपि सहन्ते ।
न तु सत्यजन्ति वित्तं मात्मयमिवाधमा सततम् ॥ ३ ॥

431

ओर्वा इयातिलुब्धा भवन्ति धनलक्षणवारिवह्वतुष्णा ।
तृणलवमिव निजदेहं त्यजन्ति लेजं न वित्तस्य ॥ ४ ॥

432

सत्यप्रशमतपोभिः सत्यधने शास्त्रवेदिभिर्विजित ।
लोभोबटं प्रविष्टं कुटिलं हृदयं किराटानाम् ॥ ५ ॥

एतं क्षमन्तम्य ।

433

नात्यर्थमर्थार्थनया लुब्धमुद्वेजयेज्जनम् ।
अग्निर्द्रुत्ताश्वरत्नश्रीर्मध्यमानोऽसृजद्विषम् ॥ ६ ॥

434

प्रायेण धनिनामेव धनलोभो निरन्तरम् ।
पश्य कोटिद्वयोपेतं लक्षाय प्रणतं ननु ॥ ७ ॥

एतौ कथावपि ।

अथ दैवाख्यानम् ॥ २९ ॥

435

ब्रह्मा येन कुलान्तरत्रियमितो ब्रह्माहृष्टभाण्डोदरे
त्रिगुर्येन दद्यात्तारग्रहने क्षिप्रं सदा सकटे ।
हृद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितं
सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १ ॥

नृत्तर ।

436

नमस्यामो देवान्नु हतविधेस्तेपि वश्या
विधिर्वन्द्यः सोऽपि पतिनियतकर्मैकफलदः ।
फलं कर्मापत्तं यदि किममरैः किं च विधिना
नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रमथति ॥ ३ ॥

437

खल्वाटो दिवसेश्वरस्य किरणैः संतापितो मस्तके
वाञ्छन्देशमनातपं विधिवशाद्विल्वस्य मूलं गतः ।
तत्राप्यभ्य महाफलेन पतता भग्नं सशम्भुं विशरः
प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव यान्त्यापदः ॥ ३ ॥

438

मज्जत्वम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रूञ्जयत्वाद्देवे
वागिज्यं कृपिसेवनादि सकला विद्याः कलाः शिक्षतु ।
आकाशं विपुलं प्रयातु स्वगत्कृत्वा प्रयत्नं परं
नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥ ४ ॥
एते भर्तृहरेः ।

439

स्ववशः करोति कर्म प्रमादतः परवशो भवति ।
स्ववशो रोहति वृक्षं निपतत्यवशस्ततः पुरुषः ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

440

किं त्वं न वेत्सि जगति प्रख्यातं लाभकारणे मूलम् ।
विधिलिखिताक्षरमातं फलति कपालं न भूपालः ॥ ६ ॥

441

शीपादन्यस्मादपि मध्यादपि जलनिधेर्दिशोऽप्यन्तात् ।
आनीय ज्ञातिं घटयति विधिरभिनतमभिमुखीभूतः ॥ ७ ॥

442

भाग्यवन्तं प्रत्नयेया मा शूरं मा च पण्डितम् ।
शूराश्च कृतविद्याश्च वने सीदन्ति पाण्डवाः ॥ ८ ॥

443

गजमुजंगविहंगमबन्धनं
शशिदिवाकरयोर्महशीडनम् ।
मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां
विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ ९ ॥

444

न केवलं मनुष्येषु दैवं देवेष्वपि प्रभुः ।
सति मित्रे धनाध्यक्षे चर्मप्रावरणो हरः ॥ १० ॥

445

अम्भोधिः स्थलतां स्थलं जलधितां धूलिलवः शैलतां
मेरुमृत्कणतां तृणं कुलिशतां वयं तृणह्विताम् ।
वाह्निः शीतलतां हिमं दहनतामायाति यस्येच्छया
लीलादुर्ललिताद्भुतव्यसनिने दैवाय तस्मै नमः ॥ ११ ॥

446

अराक्षित तिष्ठति दैवराक्षितं
सुराक्षितं दैवहतं विनश्यति ।
जीवत्यनायोपि वने विसर्जितः
कृतप्रयत्नोपि गृहे न जीवति ॥ १२ ॥

447

सच्छिद्रो मध्यकुटिलः कर्णः स्वर्गस्य मानसम् ।
धिदैवं निर्मलं नेत्रं पात्रं कज्जलभस्मनः ॥ १३ ॥

448

दाता बलिः प्रार्थयिता च विष्णु-
दानं च भूर्वाजिमत्स्य कालः ।
नमोस्तु तस्यै भवितव्यतायै
यस्याः फलं बन्धनमेव जातम् ॥ १४ ॥
यत्नानन्दे ।

449

भगवन्तौ जगन्नेत्रे सूर्याचन्द्रमसावपि ।

पश्य गच्छत एवास्तं निप्रतिः केन लङ्घयते ॥ १५ ॥

वृष्टिकवे ।

450

प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ

विफलत्वमेति बहुसाधनता ।

अवलम्बनाय दिनमर्तुरभू-

न्न पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥ १६ ॥

मापकवे ।

451

प्रियसखि विपद्दण्डप्रान्तप्रपातपरंपरा-

परिचयचले चिन्ताचक्रे निधाय विधिः खलः ।

मृदमिव बलात्पिण्डीकृत्य प्रगल्भकुलालव-

द्भ्रमयति मनो नो जानीमः किमत्र करिष्यति ॥ १७ ॥

विज्जकाया ।

452

किं करोति नरः प्राज्ञः शूरो वाप्यय पण्डितः ।

दैवं यस्य इलान्वेषि करोति विफलाः क्रियाः ॥ १८ ॥

चाणक्यस्य ।

453

यन्मनोरथशतैरगोचरं

न स्पृशन्ति कवयो गिरापि यत् ।

स्वप्नवृत्तिरपि यत्र दुर्लभा

लीलयैव विदधाति तद्विधिः ॥ १९ ॥

वैद्यगणस्य ।

अथोद्यमाख्यानम् ॥ ३० ॥

454

न दैवमिति संचिन्त्य त्यजेदुद्योगमात्मनः ।

अनुद्यमेन कस्तैलं तिलेभ्यः प्राप्नुमर्हति ॥ १ ॥

455

उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मी-
 दैवं हि दैवमिति कापुरुषा वदन्ति ।
 दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या
 यत्ने कृते यदि न सिद्ध्यति कोत्र दोषः ॥ २ ॥
 कृष्णनिश्रय ।

456

विहाय पौरुषं यो हि दैवमेवावलम्बते ।
 प्रमादसिंहवत्तस्य मूर्ध्नि तिष्ठन्ति वायसाः ॥ ३ ॥

457

उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।
 नहि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥ ४ ॥

458

पूर्वजन्मजनितं पुराविदः
 कर्म दैवमिति संप्रचक्षते ।
 उद्यमेन तदुपार्जितं चिरा-
 दैवमद्यमवशां न तत्कथम् ॥ ५ ॥

459

दैवं पुरुषकारेण साध्यसिद्धिनिवन्धनम् ।
 योतिक्लामितुमिच्छेत् स लोके नावसीदति ॥ ६ ॥

460

कामपि श्रियमाप्ताद्य यस्तद्दृष्टौ न श्रेष्ठे ।
 तस्यापतिषु न श्रेयो बीजभोजिकुटुम्बवत् ॥ ७ ॥
 केपानप्येते ।

461

संपदा मुस्त्रियनमन्यो भवति स्वल्पयापि यः ।
 कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्धयति तस्य ताम् ॥ ८ ॥

462

असंपादयतः कंचिदर्घ्यं जातिक्रियागुणैः ।
 यदृच्छाशब्दवत्पुंसः संशयै जन्म केवलम् ॥ ९ ॥
 एतौ मापकथैः ।

अथ प्रकीर्णकाव्यानम् ॥ ३१ ॥

463

दानाय लक्ष्मीः सुकृताय विद्या
चिन्ता परब्रह्मविनिश्चयाय ।
परोपकाराय वचांसि यस्य
बन्धखिलोकीतिलकः स एकः ॥ १ ॥

श्रीश्वगणदेवानाम् ।

464

निष्कलङ्ककलयैकयापि यः
सयुतः स खलु पूज्यते जनैः ।
भद्रं पश्य जलजोपि धार्यते
शंकरेण शिरसा निशाकरः ॥ २ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

465

एके सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
तेमी मानुपराक्षताः परहित स्वार्थाय निघ्नन्ति ये
ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ ३ ॥

भर्तृहरे ।

466

अन्यमुखे दुर्वाहो यः प्रियवदने स एव परिहासः ।
इतरेन्धनजन्मा यो धूमः सोऽगुरुभवो धूपः ॥ ४ ॥

शोवर्षनाचार्यस्य ।

467

अहो बत महत्कटं विपरीतमिदं जगत् ।
येनापन्नपते साधुरसाधुस्तेन तुप्यति ॥ ५ ॥

468

अदाता पुरुषस्त्यागी धनं संत्यज्य गच्छति ।
दातारं कूपणं मन्ये भृतोऽप्यर्थं न मुञ्चति ॥ ६ ॥

एतौ व्यासस्य ।

469

दातव्यं भोक्तव्यं सति विभवे संचयो न कर्तव्यः ।
पश्येह मधुकरीणां संवितमर्थं हरन्त्यन्ये ॥ ७ ॥

470

अशटमलोलमजिह्वं त्यागिनमनुरागिणं विदोपज्ञम् ।
यदि नाभयति नरं श्रीः श्रीरेव हि वञ्चिता तत्र ॥ ८ ॥

471

या स्वसद्गानि पद्मोपि संध्यावधि विजृम्भते ।
इन्दिरा मन्दिरेन्येषां कथं तिष्ठति सा चिरम् ॥ ९ ॥

472

रक्षन्ति कृपणाः पाणौ द्रव्यं क्रव्यमिवात्मनः ।
तदेव सन्तः सततमुत्सृजन्ति यथा मलम् ॥ १० ॥

473

सद्दिया यदि का चिन्ता वराकोदरपूरणे ।
शुकोप्यशनमात्रोति राम रामेति च ब्रुवन् ॥ ११ ॥

474

ददतो युद्धघमानस्य पडतः पुलको न चेत् ।
आत्मनश्च परेषां च धिक्कत्यागं पौरुषं वचः ॥ १२ ॥

475

न तद्भुक्तं न तत्पीतं न तत्सुप्तं न तद्गतम् ।
यन्मांसमाहिपक्षीरललनावाजिर्वाजितम् ॥ १३ ॥

476

दुर्जनद्रूपितमनसां पुसां सुजनेपि नास्ति विश्वासः ।
वालः पयसा दग्धो दध्यपि फूत्कृत्य भक्षयति ॥ १४ ॥

477

करोति निर्मलाधारस्तुच्छस्यापि महार्चिताम् ॥
अम्बुनो विन्दुरल्पोपि शुक्तौ मुक्ताफलं भवेत् ॥ १५ ॥

488

वनानि दहतो बह्वेः सखा भवति माहतः ।

स एव दीपनाशाय कृशे कस्यान्ति सौहृदम् ॥ २६ ॥

489

गतः स कालो यथासीदवज्ञा कल्पदाखिनाम् ।

उदुम्बरफलेभ्योपि स्पृहयामोधुना वयम् ॥ २७ ॥

490

भोज्यं भोजनशक्तिश्च रतिशक्तिर्वरत्रियः ।

विभवो दानशक्तिश्च नाल्पस्य तपसः फलम् ॥ २८ ॥

491

न्यययतितरामुपेतः स्वच्छप्रकृतीनवश्लेशोपि ।

भृशानुद्रिजते चक्षुः सक्तेन रजःकणेनापि ॥ २९ ॥

492

शरदि समग्रनिशाकरकरदातहततिनिरसंज्ञया रजनी ।

जलदान्तरितार्कामपि दिवसच्छायां न पूरयति ॥ ३० ॥

493

वरमुन्नतलाङ्गलात्सटाधूननभीषणात् ।

सिंहात्नादप्रहारोपि न सुगलाधिरोहणम् ॥ ३१ ॥

केदानन्देवे ।

अथ समस्याख्यानम् ॥ ३२ ॥

494

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

दलितशक्तिरऽन्नस्नव सैन्ये विसर्पति ॥ १ ॥

कस्यापि ।

सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपादिति पादद्वयं समस्या ।

495

कामं कानदुचे पुंश्च मित्राय वरगाय च ।

वयं वीरेश दानेन सर्वान्कामानशीमहि ॥ २ ॥

कस्यापि ।

कामं कामदुषे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय च । सर्वान्कामानशीम-
हि इति पादत्रयं समस्या ।

496

असमाने समानत्वं भविता कलहे मम ।

इति मत्त्वा ध्रुवं मानी मृगार्त्सिहः पलायते ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

मृगार्त्सिहः पलायत इति पादैकं समस्या ।

497

विद्यायां दुर्मदो येषां कार्पण्यं विभवे सति ।

तेषां दैवाभिज्ञानां सलिलादग्निरुत्थितः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

सलिलादग्निरुत्थित इति पादैकं समस्या ।

498

दामोदरकराषातविह्वलीकृतचेतसा ।

दृष्टं चाणूरमलेन शतचन्द्रं नभस्तलम् ॥ ५ ॥

वाणम्य ।

शतचन्द्रं नभस्तलमिति पादैकं समस्या ।

499

विधे विधेहि शीतांशुं यावदायाति मे पतिः ।

आयाते दयिते कुर्याः शतचन्द्रं नभस्तलम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

500

भीष्मपीष्मर्तुसंतापश्चान्यरथ्यान्तरस्थयोः ।

अन्योन्यालापस्रस्त्रिनोर्यूनोश्चन्द्रायते रविः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

यूनोश्चन्द्रायते रविरिति पादैकं समस्या ।

501

स्वस्ति क्षत्रियदेवाय जगदेवाय भृभुजे ।

यद्यशः पुण्डरीकान्तर्गमनं भ्रमरायते ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

गगन भ्रमरायत इति पादेक समस्या ।

502

शृङ्गण्डे गरल विराजतितरा शीर्षे च मन्दाकिनी
वामाङ्गे गिरिजामुख कटितटे शार्ङ्गूलचर्माम्बरम् ।
माया यस्य भय हणद्धि सकल तस्मै नम शभवे
जम्बूवज्जलविन्दुवज्जलजवज्जम्बालवज्जालवत ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

जम्बूवज्जलविन्दुवज्जलजवज्जम्बालवज्जालवदिति पादैक समस्या ।

503

रथस्येक चक्र भुजगयमिता सप्त तुरगा
निरालम्बो मार्गध्वरणरहित सारथिरपि ।
रविर्गच्छत्यन्त प्रतिदिनमपारस्य नभस
त्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ १० ॥

कस्यापि ।

त्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता नोपकरण इति पादेक समस्या ।

504

विजेतव्या लङ्का चरणतरणीयो जलनिधि-
र्विपक्ष पोलस्त्यो रणभुवि सहायाश्च कपय ।
तथाप्येको राम सकलमवधीद्राक्षसकुल
त्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

505

घने जन्मस्थान नृगपरिजनो भूर्जवसनो
यने वास कन्दाशनमपि च दु स्थ वपुरिदम् ।

अ. तथाप्येको गस्त्य सबलमपि वद्वारिधिजल

त्रियासिद्धि सत्त्वे वसति महता नोपकरणे ॥ १२ ॥

काम ७

कस्यापि ।

506

वय वीरेश तजंतिना जटमिद सद्वाजिराजिव्रजे
ररक्तमनसा नृनि पनीना क्षय ।

511

सुरताय नमस्तस्मै जगदानन्दहेतवे ।

भानुपङ्क्तिं फलं यस्य भोजराज भवादृशाः ॥ १८ ॥

उरस्वतीकृटम्बगुहिवु ।

सुरताय नमस्तस्मै जगदानन्दहेतव इति पादद्वयं समस्या ।

512

अतसीपुष्पसंकाशं खं वीक्ष्य जलदागमे ।

ये विद्योगेपि जीवन्ति न तेषां विद्यते भयम् ॥ १९ ॥

मेघस्य ।

अतसीपुष्पसंकाशं न तेषां विद्यते भयामिति पादद्वयं समस्या ।

513

भम करग्रहणाय पणीकृतं

यदि न राघवतोप्यधिरोहति ।

सखि तदैवमभूः मम जीवितं

शशकशृङ्गमयं कठिनं धनुः ॥ २० ॥

कस्यापि ।

शशकशृङ्गमय कठिनं धनुरिति पादैकं समस्या ।

अथ प्रहेलिकापङ्क्तिकूटाख्यानम् ॥ ३३ ॥

514

अपदो दूरगामी च साक्षरो न च पण्डितः ।

अमुखः स्फुटवक्ता च यो जानाति स पण्डितः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

अत्र लेखपत्रं प्रकटीकृतम् ।

515

वने जाता वनं त्यक्त्वा वने तिष्ठति नित्यशः ।

पण्यखी न च सा वेद्या यो जानाति स पण्डितः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

अत्र नौका प्रकटीकृता नागवह्नी च ।

516

गोपालो न च गोपालत्रिशूली न च शंकरः ।
चक्रपाणिः स नो विष्णुर्यो जानाति स पण्डितः ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

अत्र महोक्षः प्रकटीकृतः ।

517

उच्छिष्टं शिवनिर्माल्यं वमनं शवकर्पटम् ।
काकविष्टासमुत्पन्नाः पञ्चैतेतिपवित्रकाः ॥ ४ ॥

उच्छिष्टं दुग्धम् । शिवनिर्माल्यं गङ्गा । वमनं मधु । शवकर्पटं
द्वाम्बरम् । काकविष्टासमुद्भूताः पिप्पलादय इति प्रकटीकृताः ।

518

विजितात्मभवद्वेपिगुरुपादहतो जनः ।
हिमापहामिच्छधरैर्व्याप्तं व्योमाभिनन्दति ॥ ५ ॥
रुण्डिन ।

विना गरुडेन जित इन्द्रः । तदात्मभवोर्जुनः । तद्वेपी कर्णः ।
दुःसूर्यः । तत्पादहतस्तत्किरणसंतप्तः । हिमापहाग्निः । तदमिच्छं
ानीयम् । तद्धरा मेघाः । इति प्रकटीकृतम् ।

519

काचिन्मृगाक्षी प्रियविप्रयोगे
गन्तुं निशापारमपारयन्ती ।
उद्गातुमादाय करेण वीणां
मृगाङ्कमालोक्य शनैरहासीत् ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

वीणां किमर्थमहासीत् यतोयं गीतप्रियो मृगाङ्कमृगो मत्प्रयुक्तं
गीतमाकर्णयितुं तवधेदवतरति तदा चन्द्रो गिष्कलङ्कः स्यात् ।
मन्मुखसाम्यं च लभेत । प्रियविप्रयोगे संतापकरो मे हिमांशुः ।
प्रतोस्य शत्रोश्चन्द्रमसो मन्मुखसाम्यं मा भूदिति वीणामहासीत् ।
इति प्रकटितोर्थः ।

अथवा व्याधजायायाः परिणीतः पूर्वपुरुषो मृतः स च विद्य-
मानः संगृहीतो द्वितीयः पुरुषः । तं च विलोक्य चिन्तितवती । यतो
निजकान्तवियोगासहिष्णुः शिरोदानायोद्यतकरा पतिभक्ता वरमियं
हरिणी । परिणीतप्रियमरणे जीविता संगृहीतभर्तृका चासती नाहं
नानुपीति लज्जिता । इति द्वितीयोर्थः ।

अथवा इति चिन्तितं तथा । यतो येन कर्णेन गीतं श्रुतं तस्य
दातुः कर्णस्य पुरो याद्वायै करो न प्रसारितो व्याधेन । नीरसक-
डिनकुटिलशृङ्गस्य पुरः करः प्रसारितः । अनुचितं कृतं मूढेन ।
कृतेष्वनुचिते अकृतपात्रविचारो गीतरसज्ञः स्वभावकृपणं याचकं
जानन्मृगयूयपतिर्भिजशिरोदानायोद्यतकरो जातः । अतो व्याधी तं
हरिणं चतुरं ज्ञात्वा तं च व्याधं मूर्खं ज्ञात्वा हरिणीं च तादृशीं
पतिभक्तां वीक्ष्य लज्जिता । इति तृतीयोर्थः ।

अथापहुतिः ॥

523

रुचिरस्वरवर्णपदा रसभाववती जगन्मनो हरति ।
तर्लिक तरुणी नहि नहि वाणी वाणस्य मधुरशीलस्य ॥१०॥

524

सौत्कारं संजनयति व्रणयत्यधरं तनोति रोमाञ्चम् ।
नागरिकः किमु मिलितो नहि नहि सखि हैमनः पवनः ॥११॥
धर्मसस्येती ।

525

वर्षति मेघे नितरामपतितया नैव शक्यते स्यातुम् ।
उत्कण्ठितासि तरले नहि नहि सखि पिच्छिलः पन्थाः ॥१२॥
रुस्वापि ।

526

महरति न पञ्चवाणः केवलमबले निमेषोपि ।
वर्षति परं न देवः क्षणदापि मृगासि विप्रयोगे ते ॥१३॥

अथ कूटाः

527

केशवं पतितं दृष्ट्वा द्रोणो हर्षमुपागतः ।

रुदन्ति कौरवाः सर्वे हा केशव कथं गतः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

के पानीये । शवं मृतकम् । द्रोणः कृष्णकाकः । कौरवाः सु-
गाताः । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

528

अम्बरभम्बुनि पत्तमरातिः

पीतमहीनगणस्य ददाह ।

यस्य बभ्रुस्तनयं गृहमञ्जा

पातु स वो हरलोचनवह्निः ॥ १५ ॥

वृान्दय । कस्यापि ।

स कृष्णो वो युष्मान्पातु यस्याम्बरं पीतम् । यस्य गृहमम्बुनि ।
यस्य पत्तमहीनगणस्यारातिः । यस्य बभ्रुरञ्जा । यस्य तनयं हरलो-
चनवह्निर्ददाह । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

529

लक्ष्मीर्यादोनिधेर्यादो नादो यादोचितं वचः ।

विभ्यती धीवरेभ्यो वा जलेष्वेव निमज्जाति ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

लक्ष्मीर्यादोनिधेः समुद्रस्य यादो जलजन्तुः अदो वचो यादोचितं
न । यतो धीवरेभ्यो विवक्षणेभ्यो विभ्यती वस्यन्ती जलेष्वेव रुदर्ये-
ष्वेव निमज्जाति तिष्ठति । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

530

पानीयं पातुमिच्छामि त्वत्तः कमललोचने ।

यदि दास्यसि नेच्छामि नो दास्यसि पित्राम्यरम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

यदि दासी भसि नेच्छामि । नो दासी भसि पिबाम्यहम् ।
इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

531

नदीज लङ्केशवनारिकेतु-
नगाह्वयो नाम नगारिस्रतुः ।
एषोद्गनावेषधरः प्रमाथी
जित्वा वयं नेप्यति चाद्य गा वः ॥ १८ ॥

बालभारतस्य।

नाम भो नदीज भीष्म एव वृद्धयमानः अद्गनावेषधरः स्त्रीरु-
प्रधारी लङ्केशवनारिकेतुर्वांनरध्वजः नगाह्वयः अर्जुननामा यतः ।
किंमूतः नगारिस्रतुरिन्द्रपुत्रः । उ भोः कौरवाः अयं प्रमाथी हन्ता ।
अथ वो युष्मान् जित्वा गाध नेप्यति । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

532

चञ्चद्वादशनीलनीरजयुतं सत्राम्बुजोद्गासितं
नित्यं षोडशशोणपद्मरुचिरं धात्रानिर्घं सेवितम् ।
क्षीराम्भोविगृहं सहस्रदलसत्पर्यङ्कविभ्रान्ति य-
त्पायाद्गः कमलाद्गसद्भिः शयन तन्नीलरोचिर्महः ॥ १९ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

अस्य व्याख्या । तन्नीलरोचिः शयामप्रभं महस्तेजः कृष्णल-
क्षणं वो युष्मान्पायात् । तत्किंभूतम् । कमलाद्गसद्भिः शयनं लक्ष्मी
सनायशय्यम् । पुनः किंभूतम् । सहस्रदलसत्पर्यङ्कविभ्रान्ति सहस्रक-
णादिव्यशयनशेषस्थितम् । पुनः किंभूतम् । क्षीराम्भोविगृहं दुग्ध-
समुद्रनिवासम् । पुनः किंभूतम् । धात्रा नाभिसरोरुहस्थेन
ब्रह्मणा अनिर्घं सेवितमध्यासितम् । पुनः किंभूतम् । षोडशशोणपद्म-
रुचिरं षोडशाह्यकमलमनोहरम् । षोडशशोणपद्मानां त्रिवृतिः ।
विष्णोभ्रत्वारो हस्ता द्वौ चरणौ । तावन्त एव ब्रह्मणः । द्वौ करौ द्वौ
चरणौ लक्ष्याः । एवं षोडशशोणपद्मरुचिरम् । पुनः किंभूतम् ।

नित्यमविनाशि । पुनः किंभूतम् समाम्बुजोद्भासितं समकमलशोभि-
 तम् । समाम्बुजानां विवृतिः । चत्वारि मुखपद्मानि ब्रह्मणः । एकं
 नाभिसरोरुहम् । एकं विष्णोर्मुखम् । एकं लक्ष्म्या मुखम् । एवं
 समाम्बुजोद्भासितम् । पुनः किंभूतम् । चञ्चद्वादशनीलनीरजयुतं शोभ-
 मानद्वादशनीलोत्पलयुक्तम् । द्वादशनीलनीरजानां विवृतिः । अष्टौ
 नयनानि ब्रह्मणः । द्वे विष्णोः । द्वे लक्ष्म्याः । एवं द्वादशनीलनीर-
 जयुतम् । अत्रापद्भुतिरलंकारः । इति सुबोधमेतत्पद्यम् ।

533

विकसति नयनाभ्यां कैरवं पङ्कजं च
 शययति चरणाब्जं ब्रह्मचर्यं पयोधेः ।
 उरसि लसति यस्य भ्रैयसां संप्रदायः
 स फणिनमधि शेते पद्मया पद्मनाभः ॥ २० ॥

अभिरामपद्युपते ।

अस्य व्याख्या । स पद्मनाभः पद्मया सह फणिनं शेषमधि-
 शेते । यस्य नयनाभ्यां चन्द्रमूर्यलक्षणाभ्यां कैरवं पङ्कजं च विक-
 सति । यस्य चरणाब्जं गङ्गाजनकं पयोधेर्ब्रह्मचर्यं शययति दूरी-
 करोति । यस्योरसि भ्रैयसां संप्रदायः कौस्तुभमणिर्लसति । एवंविधः
 पद्मनाभः फणिनमधि शेते । अत्राप्यपद्भुतिरलंकारः । इति सुबोध-
 मेतत्पद्यम् ।

अथ क्रियागुप्त-कर्तृगुप्त-कर्मगुप्त-संधिगुप्त-विन्दुमती-चि-
 त्त-भाषाचित्राख्यानम् ॥ ३४ ॥

634

भागतः पाण्डयाः सर्वेदुर्योधनसमीहया ।
 वस्त्रे गां च सुवर्णं च रत्नानि विविधानि च ॥ १ ॥

कथयति ।

यो धनसमीहया भागतस्तस्मै सर्वे पाण्डवा गां च सुवर्णं च
विविधानि रत्नानि च भद्रुः ददति स्म ।

इति क्रियागुणम् ॥

535

गौरीनखरसाहृदयभङ्गया शशिनं दधौ ।
इहैव गोप्यते कर्ता वर्षेणापि न लभ्यते ॥ २ ॥
कस्यापि ।

इः कामः तं हन्तीति इहा ईश्वरः ।

इति कर्तृगुणम् ॥

536

अन्नवल्गुसुवर्णानि रत्नानि विविधानि च ।
ब्राह्मणेभ्यो नदीतीरे ददाति व्रज सत्वरम् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

इे ब्राह्मण । इभ्यः समृद्धः ।

इत्यपि कर्तृगुणम् ॥

537

एहि रे रमणि पश्य कौतुकं
भूलिधूसरतनुं दिगम्बरम् ।
सापि तद्ददनपट्टञ्ज पशौ
भ्रातरुक्तमपि किं न बुध्यसे ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

कौ पृथिव्यां तुकं बालं पश्य ।

इति कर्मगुणम् ॥

538

पिबतस्ते शरात्रेण घाटि कल्हारशीतलम् ।
केनेमौ दुर्बिदग्धेन हृदये सनिरोपितौ ॥ ५ ॥

शरौ बाणौ । एण हरिण ।

इति सभिगुणम् ॥

543

नमामि मामनोनुन्नमानं मुनिममानिनम् ।

नानाननममानाममौनामानमुनेनमुम् ॥ १० ॥

शाङ्गधस्य ।

नमामि नमस्कारोमि । कम् । उं विष्णुम् । न केवलमुं विष्णुम् ।
उमेनं पार्वतीनायम् । हरिहरावित्यर्थः । किंभूतम् । मामनोनुन्नमा-
नम् । मा लक्ष्मीः तस्या मनसो नुन्नः अपहतो मानो येन सः तम् ।
लक्ष्मीन्नाञ्चल्यगर्वापहारिणम् । पुनः किंभूतम् । मुनिं योगीश्वरम् ।
पुनः किंभूतम् । अमानिनम् । नास्ति मानो यस्यासौ तम् । पुनः
किंभूतम् । नानाननम् । नानाविधान्याननानि मुखानि यस्यासौ तम् ।
दशाक्षतारत्वात्रैकविधमुखम् । पुनः किंभूतम् । अमानामम् । अमा-
नमाकाशममति क्रमतीत्यमानामः तम् । पुनः किंभूतम् । ॐनामानम् ।
ब्रह्मस्वरूपम् । एवंविधम् उम् उमेन च हरिं हरं च नमामि ।

द्व्यक्षरः ।

544

नारतारतैरैरैरुत्तरोत्तरतो रूतैः ।

रतार्ता तित्तिरी रौति तीरे तीरे तरौ तरौ ॥ ११ ॥

द्व्यक्षर कालिदासस्य ।

545

नागविशेषे शेषे शेषेशेषेपि संहते जगति ।

हंस्यसिकालं कालं का लङ्कालङ्कने स्तुतिर्मवतः ॥ १२ ॥

वैश्वरस्य चातुर्मास ।

546

लीलास्मितेन शुचिना मृदुनेदितेन

व्यन्त्रोक्तिेन लघुना गुरुणा गतेन ।

व्याजृम्भितेन जघनेन च दर्शितेन

सा हन्ति तेन गलितं मम जीवितेन ॥ १३ ॥

वृष्टिन सातुमासः ।

547

मधुरया मधुबोधितमाधवी

मधुसमृद्धिसमेधितमेधया ।

मधुकराङ्गनया मुहुर्मुन्द-
 ध्वनिभृता निभृताक्षरमुज्जगे ॥ १४ ॥
 मायकवेः कठिनानुशाससहितं चतुर्यपादान्तयनकम् ।

548

आम्नायानामाहान्त्या वा-
 ग्गीतीरीतीः प्रीतीर्भीतीः ।
 भोगो रोगो मोदो मोहो
 ध्येये वेच्छेक्षेमे देशे ॥ १५ ॥
 इण्डिनश्चानुमादिकं विद्युन्मालाउन्मः ।

अस्य व्याख्या । आम्नायानां वेदानामन्त्या वागुपनिषदाह अक-
 थयत् । किमाह । गीतीः ईतीः प्रीतीः भीतीः भोगः रोगः
 मोदः मोहः क्षेमे शुभे देशे आत्मपरमात्मानौ ध्येये इच्छेत् ।
 इति शिवाणि ॥

549

उत्सरङ्गकलितोरुकटारी-
 भाजिराउतभयंकरभालाः ।
 सन्तु पायकगणा जय तैस्त्व
 गामगोहरमिलाप इलावी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

अस्य व्याख्या । हे राजन् पायकगणाः सेवकलोकाः उत्स-
 रङ्गकलितोरुकटारीभाजिराः सन्तु । उत्सरङ्गा अतिमुदिताः कलि-
 तोरुकटाः सज्जितपृथुलकपोला ये अरीभाः शत्रुगजास्तेषां योसा-
 याजिः सङ्ग्रामस्ते रान्ति ददतीति उत्सरङ्गकलितोरुकटारीभाजिराः ।
 उत पुनः भयंकरभालाः भ्रुकुटीभीषणललाटाः सन्तु । तैः पायक-
 गणैः इलापः पृथ्वीरक्षकः इलावी जितकंर्षस्त्वम् अगोहरम् अगामर्षं
 यथा स्यादेवं गां पृथिवीं जय । परदेशानात्मीयान्कुव ।

550

नूनं वादल षाह खेह पसरी निःश्राणशब्दः खरः
 शत्रुं षाडि लुटालि तोडि हनितीं एवं भणन्त्युद्रटाः ।
 झूठे गर्व भरामघालि सहसा रे कन्त मेरे कहे
 कण्ठे पाग निवेश जाह शरणं श्रीमहदेवं प्रमुम् ॥ १७ ॥
 श्रीकण्ठपण्डितस्य ।

इति भाषाचित्रम् ॥

अथ प्रश्नोत्तराख्यानम् ॥ ३५ ॥

तेष्वन्तरालापाः ।

551

गच्छन्ति काजिवद्धौ हृतनिजतनवः का भिनत्ति स्वकूले
 किं स्याद्योज्यं विकल्पे क्रकचनिभनखैः किं नृसिंहेन भिन्नम् ।
 कीदृग्दिष्ट्याः प्रसृतिः किमनलशमनं का नृपैः पालनीया
 को बन्धः कः प्रमार्ष्टि त्रिभुवनकलुषं स्वर्धुनीवारिपूरः ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

स्वः । धुनी । वा । रिपूरः । पुनरप्यनुलोमेन । स्वर्धुनी । वारि ।
 पूः । अः । पुनरापि सर्वम् । स्वर्धुनीवारिपूरः ।

552

पुंसः संबोधनं किं विदधति करिणां के रुजोर्भेभिषर्कि
 का शून्या ते रिपूणां नरघर नरकं कोवधीद्रोचकं किम् ।
 के वा वर्षासु न स्युर्विसामिध हरिणा किं नखाग्रैर्विभिन्नं
 को वा मार्गे विसर्पन्विघटयति तरुन्नर्मदावारिपूरः ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

नः । मदाः । वारि । पूः । अः । पुनरप्यनुलोमेन । नर्म । दाषाः ।
 रिपूरः । पुनः सर्वम् । नर्मदावारिपूरः ।

553

के भूषयन्ति स्तनमण्डलानि
 कीदृश्युमा चन्द्रमसः कुतः श्रीः ।

किमाह सीता दशकष्टभीता
हारामहादेवरतातनातः ॥ ३ ॥

कम्प्यादि ।

हाराः । महादेवरता । तनातः । रात्रेः । पुनः सर्वम् । हा एत
हा देवर तात नातः ।

554

रवेः कवेः किं सनरस्य सारं
कूपेर्मयं किं किमुशान्नि मृद्धाः ।
खलाद्भयं विष्णुपदं च केषां
मागीरथीतीरसनाभितानान् ॥ ४ ॥

कस्यादि ।

भाः । गीः । रथी । ईतिः । रसन् । आभितानान् । पुनः सर्वम् ।
मागीरथीतीरसनाभितानान् ।

555

कः प्रार्थ्यते मदनविह्वलया युवत्या
माति क पुण्ड्रकमुषैनि कथ वतायुः ।
हानादरो भवति केन च राजनेभ्य
वाद्यास्थि किं फलमुदाहर नालिकेरम् ॥ ५ ॥

कस्यादि ।

ना । अलिके । अरम् । प्रतिशोनेन । रट्टे । अलिना । पुनः स-
र्वम् । नालिकेरम् ।

556

कस्य नरौ दुरधिगमः कः कर्मणे कथय विरचिनावानः ।
कैस्तुप्याति चामुण्डा रिपवस्ते वद कुतो भद्राः ॥ ६ ॥

भायुत्तरकर्णनिर्धनतानम्य ।

कस्य जन्मस्य । कः ब्रह्मा । कैः शिरोभिः । कुतः श्रुतिध्याः ।

557

नलिनीदलगतजलप्रतप्तं किं यौवनं धनं चायुः ।
के शशपरकरनिकरानुकारिणः सज्जना एव ॥ ७ ॥

कम्प्यादि ।

658

किं क्रूरं स्त्रीहृदयं किं गृहिणः प्रियहिताय दारगुणाः ।

कः कामः संकल्पः किं दुष्करसाधनं प्रज्ञा ॥ ८ ॥

हण्डिन ।

अथ प्रश्नोत्तरेषु बाह्यालापाः ॥

559

नीचेषु यावनी वाणी का कः स्याच्छुभदो जने ।

शंभोरावरणं किं कं भजन्ते व्याधयो जनम् ॥ ९ ॥

श्रीहरिहरदेवानाम् ।

प्रश्नोत्तरं किम् । अवेलाभोजिनम् । अवे । लाभः । भजिनम् ।

पुनः सर्वम् । अवेलाभोजिनम् ।

580

कस्मिन्स्वपिति कंसारिः का वृत्तिरधमा नृणाम् ।

किं वृते पितरं बालः किं दृष्ट्वा रमते मनः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

प्रश्नोत्तरं किम् । शेषेसेवावापररूपम् । शेषे । सेवा । वापर ।

रूपम् ।

अथ प्रश्नोत्तरेषु प्रत्युक्तयः ॥

581

कियन्मार्त्रं जलं विप्रं जानुद्भ्रं नराधिप ।

तथापीयमवस्यात्ते नहि सर्वे भवाद्दृशाः ॥ ११ ॥

प्रथमपादस्तृतीयपादश्च नदीमुत्तितीर्थोभोजराजस्योक्तिः । द्वितीय-
पादश्चतुर्थपादश्च राजदर्शनार्थं उद्भ्रकाष्ठभारवाहपण्डितस्य प्रत्युक्तिः ।

582

भूरिभारभराक्रान्तं बाधति स्कन्ध एष ते ।

न तथा बाधते स्कन्धो यथा बाधति बाधते ॥ १२ ॥

पूर्वार्धं मृगयाया गृहमागच्छतः शिविकारूढस्य भोजराजस्योक्तिः ।
उत्तरार्धं च राजदर्शनार्थं छद्मशिविकावाहपण्डितस्य प्रत्युक्तिः ।

563

यदेतच्चन्द्रान्तर्जलदलवलीलां वितनुते
तदाचष्टे लोकः शशक इति नो मां प्रति तथा ।
अहं त्विन्दुं मन्ये त्वदरिविरहाक्रान्ततरुणी-
कटाक्षोल्कापातव्रणकिणकलङ्काङ्किततनुम् ॥ १३ ॥

पूर्वार्धं रात्रौ चन्द्रमसं वर्णयतो भोजराजस्य । उत्तरार्धं च
राजदर्शनार्थं छद्मचोरस्य पण्डितस्य ।

564

इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां
यदिह जरास्वपि मान्मया विकाराः ।
इदमपि न कृतं नितम्बिनीनां
स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ १४ ॥

पूर्वार्धं शारिक्रीडां कुर्वत्याः शीलाभट्टारिकायाः । उत्तरार्धं च
भोजराजस्य ।

565

अटौ हाटककोटयस्त्रिनयतिर्मुक्ताफलानां तुलाः
पञ्चाशन्मधुगन्धलुङ्गमधुपाः क्रोधोदुराः सिन्धुराः ।
लावण्योपचयप्रपञ्चचतुरं पण्याङ्गनानां शतं
दण्डे पाण्ड्यनृपेण दौकितमिदं वैतालिकायार्पय ॥ १५ ॥

निगिलमपि पद्यं विज्ञापयतो भाण्डागारिकस्योक्तिः । वैतालि-
कार्यार्पयति च समाक्षराणि वैतालिकगीतदत्तकर्णस्य विक्रमादि-
त्यस्य प्रत्युक्तिः ।

566

अलमतिचपलत्यास्त्रप्रमायोपमत्वा-
त्परिणतिधिरसत्वात्सगमेनाङ्गनायाः ।

इति यदि शतकृत्वस्तत्त्वमालोचयाम-

स्तदपि न हरिणाक्षीं विस्मरत्यन्तरात्मा ॥ १६ ॥

पूर्वार्धे शिक्षां ददतो गुरोःशक्तिः । उत्तरार्धे च राजकन्यानुर-
क्तस्य बिल्हणस्य भित्तिलेखप्रत्युक्तिः ।

567

अङ्गुलं तदिदमुन्मदद्विप-

श्रेणिशोणितविहारिणो हरे ।

उल्लसत्तरुणकेलिपल्लवां

शल्लकीं त्यजति किं मतद्भजः ॥ १७ ॥

पूर्वार्धे तच्चित्तपरीक्षिकाया राजकन्याया उक्तिः । उत्तरार्धे तद-
नुरक्तस्य बिल्हणस्य प्रत्युक्तिः ।

568

निरर्थकं जन्म गतं नलिन्या

यया न दृष्टं तुहिनांशुविम्बम् ।

उत्पत्तिरिन्दोरपि निष्फलैव

दृष्टा विनिद्रा नलिनी न येन ॥ १८ ॥

पूर्वार्धे राजकन्यानुरक्तस्य बिल्हणस्योक्तिः । उत्तरार्धे तदनुरक्त-
चित्ताया राजकन्यायाः ।

अथ जातिः ॥ ३६ ॥

569

मण्डलीकृत्य बर्हाणि कण्ठैर्धुम्गीतिभिः ।

कलापिनः प्रनृत्यन्ति काले जीमूतमालिनि ॥ १ ॥

570

कलकणितगर्भेण कण्ठेनाघूर्णितेक्षणः ।

पारावतः परावृत्य रिरंखुधुम्बति प्रियाम् ॥ २ ॥

एतो वण्डन ।

571

स्थित्वा स्यैर्यादुपाम्भः समजवरशिराधक्रमूर्तिमुहूर्त
 भूर्तः संत्यक्ततीरः कतिचिदपि पदान्युच्चकैः कुञ्चिताङ्घ्रिः ।
 पश्चाद्द्वीवां प्रसार्य त्वरितगतिरपां मध्यमाविश्य चञ्चु
 चञ्चन्तीमूर्ध्वकण्ठः कथमपि शफरीं स्फारिताक्षो वकोत्ति ॥ ३ ॥
 गोविन्दराजदेशानाम् ।

572

चञ्चच्चञ्चलचञ्चुचुम्बनचलचूडाप्रमुषं पत-
 चक्राकारकरालकेसरसटास्फारस्फुरत्कंधरम् ।
 वारं वारमुदाङ्घ्रिचञ्चलधनभ्रदयन्नखक्षुण्णयो-
 र्दृष्टा कुकुटयोर्द्वयोः स्थितिरिति क्रूरक्रमं युध्यतोः ॥ ४ ॥
 शरुचेः ।

573

पक्षावुत्क्षिप्य धुन्वन्सकलतनुरुहामोगविस्तारितात्मा
 प्रागेवोद्गीननिद्रः स्फुरदरुगकरोद्भासितं खं निरीक्ष्य ।
 प्रातः प्रोत्थाय नीडस्थितचपलतनुर्ध्वरध्यानमुच्चै-
 रुद्गीवं पूर्वकायोन्नतविकटसटः कुकुटो रारटीति ॥ ५ ॥
 कस्यापि ।

574

आलोकवस्ननारीकृतसभयमनानादभावज्जनैष-
 व्याप्रद्वारप्रदेशप्रचुरकलकलाकर्णनस्तम्भचक्षुः ।
 काटं दण्डं गृह्यतेत्यनिमुखरजनैस्ताडितो लोटयति-
 र्भौतः सर्पो गृहस्थानधिगतविदरः कोगतः कोणमेति ॥ ६ ॥
 विदिरकिशोरकस्य ।

575

धूलीधूसरतनवो राज्यस्थितिरचनकल्पिनैकनृपाः ।
 कृतमुखवाद्यविकाराः शीडन्ति शुनिर्भरं टिम्भाः ॥ ७ ॥
 रुद्रस्य ।

576

आयातो भवतः पितेति सहसा नातुर्भिशम्योदितं
 धूलीधूसरितो विशय शिशुभिः शीटारसान्द्रस्तुतान् ।

दूरात्स्मेरमुखः प्रसार्य ललितं बाहुद्वयं बालको
नाधन्यस्य पुरः समेति परया प्रीत्या रटन्धर्षरम् ॥ ८ ॥

उत्कटस्य ।

577

अकूर्चारम्भोपि प्रति चिबुकदेशं करतलं
प्रतिज्ञायां कुर्वन्युवतिषु दृशं क्षिग्धतरलाम् ।
कुमारोर्हकारात्परिपदि समानानगणय -
न्भुजौ वक्षः पश्यन्नववयसि कान्तिं वितनुते ॥ ९ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

578

खड्गहस्तारिमात्लोक्य हर्षामर्षसमन्वितः ।
शूरः पुलकितो रक्तनेत्रो हसति जृम्भते ॥ १० ॥

लक्ष्मीधरस्य ।

579

गायति हसति च नृत्याति हृदयेन धृतां प्रियां विचिन्तयति ।
समाविपमं न च विन्दति गृहगमनसमुत्सुकः पथिकः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

580

मातर्धर्मपरे दयां कुरु मायि भ्रान्तेद्य वैदेशिके
द्वारालिन्दककोणके सुनिभृतं यास्यामि सुम्ना निशि ।
इत्युक्ते सहसा प्रचण्डगृहिणीवाक्येन निर्भर्त्सितः
स्कन्धन्वस्तपलात्मुष्टिविभवः पान्थः पुनः प्रस्थितः ॥ १२ ॥

गविदत्तस्य ।

581

भद्रं ते सदृशं यदध्वगशतैः कीर्तिस्तबोद्गुप्यते
स्थाने रूपमनुत्तमं सुकृतिना दानेन कर्णो जितः ।
इत्यालोक्य भृशं दृशा करुणया शीतानुरेण स्तुतः
पान्थेनैकपलात्मुष्टिरुचिना गर्वायते हातिकः ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

582

विलासमसृणोद्गसन्मुसललोलदोःकन्दली-
परस्परपरिस्खलद्दलयनिःस्वनोद्बन्धुराः ।
लसन्ति कलहुंकृतिप्रसभकम्पितोरःस्थल-
त्रुटद्रमकसंकुलाः कलमकण्डनीगीतयः ॥ १४ ॥

विज्जकाथा ।

583

आकर्षन्निव गां वमन्निव खुरौ पथार्धमुज्झन्निव
त्वोर्कुर्वन्निव सं पिवन्निव दिशो वायुंश्च मुष्णन्निव ।
साङ्गारप्रकरां स्पृशन्निव भुवं छायाममृष्यन्निव
प्रेङ्खचामरवीज्यमानवदनः श्रीमान्हयो धावति ॥ १५ ॥

सिंहदत्तस्य ।

584

पुरो नुन्नः पथाद्भ्रजति विधृतथोच्छ्रिततनुः
समुत्पत्योत्तानः पतति पथि लोकान्प्रविशति ।
हयः किञ्चिद्दन्डेद्यदि नयति पत्तिं क्वचिदहो
कशाघाते तिष्ठत्यथ चरणघातेन खनति ॥ १६ ॥

गूक्तिसरघ्यात् ।

585

आत्रायात्राय गन्धं विकटमुखपुटो दर्शयन्दन्तपर्णं
धावत्युन्मुक्तनादो मुहुरपि च रसाद्भ्रष्टया पृष्ठलग्नः ।
गर्दभ्या पादघातद्विगुणितसुरतप्रीतिराकृष्टशिभ्रो
वेगादारुह्य मुष्णन्नतरति खरः खण्डितेच्छधिरेण ॥ १७ ॥

मयूरस्य ।

586

प्रात्या श्रोणीमजाया विततमभिमुखं वक्त्रसंकोचभङ्गं
स्थित्वा सूर्यं निरीक्ष्य श्रविकसितसटो घट्टयन्क्षमां सुरेण ।
बोयोकारान्प्रकुर्यन्मणिशकलनिभं चालयन्नेत्रयुग्मं
प्रागधाट्टननेकांश्चतुर इव विटो मन्मथान्धः करोति ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

587

पार्श्वस्फालावलेषाच्चदुलितचरणोल्लेखिताकाशदेशः
 संघडाटोपकोपप्रकटितरसनापङ्कवालीढसूकः ।
 किञ्चित्साचीकृतास्यः स्फुरदधरपुटः स्फारिताताम्रचक्षु-
 र्घोरायाताभिलाषादपसरति हर्षं दर्शयेन्नेप मेघः ॥ १९ ॥

शकवर्णम् ।

588

शीष्मादित्यकरप्रतप्रासिकतामध्योपविष्टः मुखं
 शेते गौरखरो मरुस्थलभुवि श्रेयं विधाय क्षिती ॥
 गुञ्जज्जाहककण्टकाहतमरुद्भूतोत्पतद्भूतिमि-
 श्रञ्जान्नः कृकलासकोपि निभृतं मार्तण्डमुद्दीक्षते ॥ २० ॥

589

मार्गं देहि पदं निधेहि निभृतं शब्दं समाकर्णय
 श्वानं वारय कन्दलात्कलकलः कोयं सखे तावकः ।
 इत्यन्योन्यमनेकधा मृगवधव्यापारपारंगमै-
 र्व्याधैः कोप्यधिको रसः प्रतिपदं जल्पद्भिर्हृत्पाद्यते ॥ २१ ॥

पुष्पाकरस्य ।

590

वामस्कन्धनिपण्णशार्ङ्गकुटिलप्रान्तार्पिताधोमुख-
 स्यन्दच्छोणितलम्बमानशशकान्वेणीस्खलघामरान् ।
 ज्यान्तप्रोतकपोतपोतनिपतद्रक्ताक्ततूणीरका-
 न्तोपदयत्कारिकुम्भभेदजनिताक्रन्वान्पुलिन्दान्पुरः ॥ २२ ॥

क्षेत्रेन्द्रस्य ।

591

गर्जन्हरिः साम्भसि शैलकुञ्जे
 प्रतिध्वनीनात्मकृवात्रिशम्य ।
 पदं बबन्ध क्रमितुं सरोपः
 प्रतर्कयन्नन्यमृगेन्द्रनादम् ॥ २३ ॥

भद्रस्वामिन ।

592

लीढव्यस्ताविपाण्डुरामनखयोराकर्णदीर्घं मुखं
 विन्यस्यापिमयोर्युगे चरणयोः सद्यो विभिन्नद्विपः ।
 एतस्मिन्मदगन्धवासितसटः सावज्ञतिर्यग्बल-
 त्मृक्कान्ताहतिधूतलोलमधुपः कुञ्जेषु शेते हरिः ॥ २४ ॥

593

अम्भोमुत्रां सलिलमुद्गमतां निशीथे
 तालीवनेषु निभृतस्थितकर्णतालाः ।
 आकर्णयन्ति करिणोर्धनिमीलिताक्षा
 धारारवान्दशनकोटिनिपण्णहस्ताः ॥ २५ ॥
 कस्यापि ।

594

नयनपथनिरोधक्रोधनिर्धूतभाल-
 भ्रमदविरलरोमस्तोमवन्दान्धकारः ।
 कृमिकवलनलोभोत्खातवल्मीकरन्ध्रो-
 स्थितफणिफणघातैरुच्छलत्येव भङ्गः ॥ २६ ॥
 नदनस्य ।

595

यदर्काशुक्लान्तः स्फुरदरुणपुष्पोदराधिया
 प्रविष्टो नासान्तः कणितमलिडिम्भः प्रकुरुते ।
 कपिः स्थित्वा स्थित्वा तदिदमनुशृण्वन्विचकितो
 धुनोत्यास्यं रौनि प्रचलति चलत्युच्छलति च ॥ २७ ॥
 कस्यापि ।

596

गर्जित्वा भेषधीरं प्रथममथ शनैर्मण्डलीकृत्य देहं
 शृङ्गाभ्यां भीषयन्तावभिमुखमवानि दारयन्तौ खुराधैः ।
 मन्दं मन्दं समेत्य स्थिरनिहतपदं दत्तघातौ सरोपं
 गुप्येते चालयन्तौ कुटिलितमसकृत्पुच्छमेतौ महोक्षौ ॥ २८ ॥
 कस्यापि ।

597

आहत्याहत्य मूर्धा द्रुतमनुपिषतः प्रसृतं मातुरुधः
 किञ्चित्कुम्भैकजानोरनवरतचलचारुपुच्छस्य धेनुः ।
 उत्तीर्णा तर्णकस्य प्रियतनयतया दत्तहुंकारमुद्रा
 विलंसिस्त्रीरधारालवशवलमुखस्याङ्गमातृप्रि लेदि ॥ २९ ॥
 मयूरस्य ।

अथ सदाचारः ॥ ३७ ॥

598

भोत्रियं सुमगामभिं सार्प्रिं गां धार्मिकं नदाम् ।
 प्रातरुत्थाय यः पश्येदापः स प्रमुच्यते ॥ १ ॥

599

पापिष्ठं दुर्भगामन्त्यं नम्रमुत्कृत्तनासिकम् ।
 अप्रियं प्रातरुत्थाय पश्यन्कलिमवाप्नुयात् ॥ २ ॥

600

प्रेतधूमे विरेके च वान्धौ च क्षुरकर्मणि ।
 दुःस्वप्ने दुर्जनस्पर्शे घानमात्रं विधीयते ॥ ३ ॥

601

उदक्यापतितम्लेच्छनाण्डलाद्यभिभाषणे ।
 मार्जारमूपकस्पर्शे विष्णुत्रोत्सर्गदर्शने ॥ ४ ॥

602

अशुचीक्षणेभ्रुपाते कलहे आसकासयोः ।
 रथ्याप्रसर्पणेभ्यङ्गे क्षुते नर्मण्युपस्पृशेत् ॥ ५ ॥

603

कुर्यादाचमनाभावे मास्करस्यात्रलोकनम् ।
 स्पृशेद्वा सार्द्रतृणगोगोविड्दक्षिणभ्रुतीः ॥ ६ ॥

604

देवाधिकारिणो म्लेच्छान्विकर्मस्थान्द्विजानपि ।
विलोक्योपस्पृशोत्स्पृष्ट्वा सवासा जलमाविशेत् ॥ ७ ॥

605

भजाश्वं मुखतो मेध्यं गावो मेध्यास्तु पृष्ठतः ।
ब्राह्मणाः पादतो मेध्याः स्त्रियो मेध्यास्तु सर्वतः ॥ ८ ॥

606

नास्ति यज्ञः स्त्रियाः किञ्चिन्न व्रतं नोपवासकः ।
या तु भर्तारि शुभ्रूपा तथा स्वर्गं जयत्यसौ ॥ ९ ॥

607

मृते भर्तारि या नारी ब्रह्मचर्ये व्यनस्थिता ।
मृता सा लभते स्वर्गं यथा ते ब्रह्मचारिणः ॥ १० ॥

608

तिस्रः कोट्योर्धकोटिश्च यानि लोमानि मानुषे ।
तावत्कालं वसेत्स्वर्गे भर्तारं यानुगच्छति ॥ ११ ॥

609

व्यालमाही यथा व्यालं बिलादुद्धरते वलात् ।
त्वं पतिं समुद्धृत्य नारी स्वर्गेषु मोदते ॥ १२ ॥

610

श्रयश्चिन्तां समाश्रय न विप्रा गन्तुमर्हति ।
भर्तृदेहेन या याति तस्या लोकाः सनातनाः ॥ १३ ॥

611

शुभ्रान् भूमिगतं नोयं शुचिर्नारी पतिव्रता ।
शुचिः क्षेमकरो राजा संतोषी ब्राह्मणः शुचिः ॥ १४ ॥

612

नित्यमास्यं शुचि स्त्रीणां शकुनिः फलपातने ।
वत्सोपि स्तनपाते स्याच्छूरा मृगपद्मे शुचिः ॥ १५ ॥

613

गच्छेदेको न पन्थानं स्वयं नोपानहौ हरेत् ।
शिरसा न वहेद्भारं न प्रधावेत वर्षति ॥ १६ ॥

614

न खानमाचरेद्भुक्त्वा नानुरो न महानिधि ।
न वक्षैः सह नाजस्रं नाविज्ञाते जलाशये ॥ १७ ॥

615

नद्या यद्यत्परिभ्रष्टं यद्यावर्तसमन्वितम् ।
गतप्रत्यागतं यद्य तत्तोर्यं परिवर्जयेत् ॥ १८ ॥

616

ब्राह्मण्यजागोमहिष्यः सूताः शुष्का नवोदकाः ।
नद्यः शुद्धा दशाहेन शुद्धायो भूमिगा नद्याः ॥ १९ ॥

617

प्रवहद्वाहणं तोयं ताडागं क्षत्रियोदकम् ।
वापीकूपगतं वैदयं शूद्रं च गृहभाण्डगम् ॥ २० ॥

618

अप्स्वात्मानं न वीक्षेत नावगाहेत्पयोरयम् ।
संदिग्धनावं नारोहेन्न बाहुभ्यां नदीं तरेत् ॥ २१ ॥

619

शीतास्वप्नु निषिच्योष्णा मन्त्रसंभारसंभृताः ।
खानं गृहेपि कुर्वाणः प्राप्नोति खानजं फलम् ॥ २२ ॥

620

नामिं मुखेनोपधमेन्नाथः कुर्यान्न लङ्घयेत् ।
नामेध्यं प्रक्षिपेद्बह्वौ न च पादौ प्रतापयेत् ॥ २३ ॥

621

देवालयं चत्वरं च नक्तं सेवेत न द्रुमान् ।
शून्याटवीं शून्यगृहं शमशानं च दिनेष्वपि ॥ २४ ॥

622

जल पिबेन्नाञ्जिलना शयान न प्रबोधयेत् ।
परात्र वा चरन्तीं वा धयन्तीं च न वारयेत् ॥ २५ ॥

623

शय्यादीपाधमस्तम्भच्छया दूरेण सत्यजेत् ।
नर्मालाप न कुर्वीत धीमानसहने सह ॥ २६ ॥

624

नोर्ध्वजानुधिर तिष्ठेन्नस्यादुत्कन्कासन ।
न नासिका विकुण्ठ्यान्न स्वय कर्तयेन्नखान् ॥ २७ ॥

625

सर्वथा सत्यजेद्वाद न कंचिन्मर्मणि स्पृशेत् ।
सर्वान्परित्यजेदर्यान्स्वाध्यायस्य विरोधिन ॥ २८ ॥

626

कुदा स्वर्गं सदा धार्यं बहिर्नाल्य न धारयेत् ।
नागन्ध विभयार्पुष्प नात्मार्थं गुम्फयेत्त्वजम् ॥ २९ ॥

627

नित्यनामलके लक्ष्मीर्नित्य हरितगोमये ।
नित्य शूद्रे च पद्मे च नित्य शुक्रे च वासनि ॥ ३० ॥

628

बालार्कं प्रेतधूमं च घडा स्त्रीं पल्वलोदकम् ।
आयुष्कामो न सेवेत रात्रौ च दाम्भोजनम् ॥ ३१ ॥

629

नोत्सङ्गे भक्षयेन्नाश्रन्मौलिं भूमिं च सस्रजेत् ।
द्विद्वेषेन्न योच्छिष्टं पथ्येज्ज्योतापि नाशुचि ॥ ३२ ॥

630

प्राप्तो प्रद्वर्त्तयिष्येन त्रिरात्रिं समुपम्रजेत् ।
कुर्वन्नात्मन विष्णुमोक्षारं नापि सस्मरेत् ॥ ३३ ॥

631

हस्तद्वयस्थितैर्दर्भैः समाचामति यो द्विजः ।
सोमपानफलं तस्य भुक्त्वा यज्ञफलं लभेत् ॥ ३४ ॥

632

गृहेपि निवसन्विप्रो मुनिमीसत्रिवर्जनात् ।
मांसादीन्योपि मांसस्य त्यागात्स्वर्गं व्रजेद्भुवम् ॥ ३५ ॥

633

आत्मार्थं यः पशुं हन्यात्सोवश्यं नरकं व्रजेत् ।
देवान्पितृन्समभ्यर्च्य खादन्मांसं न दोषभाक् ॥ ३६ ॥

634

अनभिध्यां परस्त्रेषु सर्वसत्त्वेषु सौहृदम् ।
कर्मणां फलमस्तीति मनसा त्रितयं चरेत् ॥ ३७ ॥

635

प्राणातिपातं स्तैन्यं च परदारामिभर्शनम् ।
त्रीणि पापानि कायेन नित्यशः परिवर्जयेत् ॥ ३८ ॥

636

असत्प्रलापं पारुष्यं वैशुन्यमनृतं तथा ।
चत्वारि वाचा राजेन्द्र न जल्पेन्न च चिन्तयेत् ॥ ३९ ॥

637

अहिंसा सत्यवचनं सर्वभूतानुकम्पनम् ।
शमो दानं यथाशक्ति गार्हस्थ्यो धर्म उच्यते ॥ ४० ॥

638

देवान्पितृन्मनुष्यांश्च भृत्यान्गृह्याश्च देवताः ।
भोजयित्वा ततः पश्चाद्गृहस्थो भोक्तुमर्हति ॥ ४१ ॥

639

वृक्षांश्चिञ्चवा महीं भित्वा हत्वा कीटपिपीलकान् ।
दत्त्वाद्भ्रं कार्पुकोरिभ्यः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ४२ ॥

640

राज्ञां दत्त्वा तु पद्भ्यां देवतानां च विंशतिः ।
त्रिंशद्दत्त्वा च विप्राणां कार्पुको नावसीदति ॥ ४३ ॥

641

चक्षुर्दद्यान्मनो दद्याद्वाचं दद्याच्च सूनुताम् ।
उत्थाय चासन दद्यादेव धर्मः सनातनः ॥ ४४ ॥

642

तृणानि भूमिरुदक वाक्चतुर्थी च सूनुता ।
सतामेतानि हर्म्येषु नोच्छ्रियन्ते कदाचन ॥ ४५ ॥

643

प्रासादार्धमपि पास्तर्धभ्यः किं न यच्छसि ।
इच्छानुरूपो विभवः कदा कस्य भविष्यति ॥ ४६ ॥

644

उष्णकाले जलं दद्याच्छीतकाले हृताशनम् ।
श्रावृत्काले गृहं देयं सर्वकालेषु भोजनम् ॥ ४७ ॥

645

अवृत्तिव्याधिप्रोक्तार्ताननुवर्तेन शक्तिः ।
आत्मवत्सतत पश्येदपि कीटपिपीलिकम् ॥ ४८ ॥

646

गां पद्माद्वाद्यर्गा दास्याद्दत्ति लोपाद्भिज वधान् ।
भोचयन्मुच्यते जन्तुः पापादा मरणान्तिकात् ॥ ४९ ॥

647

न कश्चिदपि जानाति किं कस्य शो भविष्यति ।
अतः श्वः करणीयानि कुर्याद्दोष बुद्धिमान् ॥ ५० ॥

648

अनेन मर्त्यदेहेन यत्प्रोक्तद्वयशर्मदम् ।
विचिन्त्य तदनुष्ठेय हेयं कर्म ततोन्वया ॥ ५१ ॥

648

उपकारः परो धर्मः परोर्यः कर्मनैपुणम् ।
पात्रे दानं परः कामः परो मोक्षो वितृष्णता ॥ ५२ ॥

650

अञ्जनस्य क्षयं दृष्ट्वा यत्मीकस्य तु संचयम् ।
भवन्ध्यं दिवसं कुर्याद्दानाध्ययनकर्मभिः ॥ ५३ ॥

651

दीपोपशमनं पुंसां कूपमाण्डच्छेदनं त्रियाः ।
अचिरेणैव कालेन कुलच्छेदकरं मतम् ॥ ५४ ॥

652

अलाबुं यतुलाकारं वार्ताकं कुन्दसंनिभम् ।
प्राणान्तेपि न चाश्रीयान्मसूराङ्गं सबल्कलम् ॥ ५५ ॥

653

परदारा न गन्तव्याः सर्ववर्णेषु कर्हिचित् ।
नहीदृशमनायुष्यं त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ ५६ ॥

654

मात्रा स्वस्वा दुहित्रा च न विविक्तासनो भवेत् ।
बलवानिन्द्रियमामो विद्वांसमपि कर्षति । ५७ ॥

655

प्रकीर्णकेशामनवेक्ष्यकारिणीं
सदा च भर्तुः प्रतिकूलभाषिणीम् ।
परस्य वेदमाभिरतामपन्नपा-
भेदविधां योषितमाशु वर्जयेत् ॥ ५८ ॥

656

हताधिकारां मलिनां पिण्डमात्रोपजीविनीम् ।
परिभूतामधः शय्यां वासयेद्यभिचारिणीम् ॥ ५९ ॥

657

कुचेतिनं दन्तमलावधारिणं
बह्वाशिनं निद्रुत्वाक्यभाषिणम् ।

सूर्योदये चास्तमने च शायिनं
विमुञ्चति श्रीरपि चक्रपाणिनम् ॥ ६० ॥

658

एकच्छागं द्विरावेयं त्रिगण पञ्चमाहिपम् ।
षडशं सप्तमातङ्गं शक्रस्यापि श्रियं हरेत् ॥ ६१ ॥

659

शिरः सुधौतं चरणौ सुनिर्मलौ
वराङ्गनासेवनमल्पभोजनम् ।
अनम्रशायित्वमपर्मभैयुनं
चिरमणटां श्रियमानयन्ति षट् ॥ ६२ ॥

660

पट्टीपु तैलं पलमटमीपु
क्षीरक्रियां चैव चतुर्दशीपु ।
स्त्रीसेवनं नटकलासु पुंसा-
मायुःक्षयार्थं मुनयो वदन्ति ॥ ६३ ॥

661

स्नानुर्जनस्य दशमी तनयांस्त्रयोद-
शयर्थं निहन्त्युभयमेतदपि द्वितीया ।
सप्तम्यनिन्दुनवमीप्यपि संपदिच्छुः
स्त्रायात्कदाचिदपि नामलकैर्मनुष्यः ॥ ६४ ॥

662

रोहिणीसहितमुत्तरात्रयं
कीर्तयन्ति मुनयो ध्रुवाह्वयम् ।
वीजहर्म्यनगराभिषेचना-
रामद्रान्निविधिषु प्रशस्यते ॥ ६५ ॥

663

गोहिणीपु करपञ्चकेश्विभे
च्युत्तरपि च पुनर्वसुद्वये ।

रेवतीषु वसुदेवते च मे
नव्यवस्त्रपरिधानमिष्यते ॥ ६६ ॥

664

रविर्नृपविलोकने सुरगुर्णव्याहोत्सवे
रणे धरणिनन्दनो भृगुसुतः प्रयागे बली ।
शनिस्तु खलु दीक्षणे सकलशास्त्रबोधे बुधः
शशी निखिलकर्मसु ध्रुवमुदाहृतः सूरिभिः ॥६७॥
एतानि धर्मशास्त्रपुराणज्योति शास्त्रेभ्यः ।

अथ धर्मविवृतिः ॥ ३८ ॥

665

ऊर्ध्ववाहूर्निरोम्येष न च कश्चिच्छृणोति मे ।
धर्मदिर्यश्च कामश्च स किमर्थं न सेव्यते ॥ १ ॥

666

यस्य धर्मविहीनस्य दिनान्यायान्ति यान्ति च ।
स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति ॥ २ ॥

667

परदारपरद्रव्यपरद्रोहपराङ्मुखः ।
गङ्गाप्याह कदागत्य मामयं पावयिष्यति ॥ ३ ॥

668

उत्थायोत्थाय बोद्धव्यं किमद्य सुकृतं कृतम् ।
आयुषः खण्डमादाय रविगस्तं गनिष्यति ॥ ४ ॥
कपाश्व्यते ।

669

अजरामरवत्याप्तो विद्यामर्थं न गिन्तयेत् ।
गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममानरेत् ॥ ५ ॥

670

भ्रूयतां धर्मसर्वस्वं भ्रुत्वा चैवावधार्यतान् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥ ६ ॥

एतौ प्यगतस्य ।

671

परलोकहितं तात प्रातरुत्थाय चिन्तय ।
इह ते कर्मणामेव विपाकश्चिन्तयिष्यति । ७ ॥

मदालम्बायाः ।

672

श्रेयो धनार्थिनां धर्मः कामिनां सर्वकामदः ।
धर्गोयत्रापवर्गस्य पारंपर्येण साधकः ॥ ८ ॥

673

इज्याध्ययनदानानि तपः सत्यं क्षमा दया ।
अलोभ इति मार्गोऽयं धर्मस्याटविधः स्तुतः ॥ ९ ॥

674

आनृशंस्यं क्षमा सत्यमर्हिंसा दम आर्जवम् ।
प्रीतिः प्रसादो माधुर्यं मार्दवं च यमा दश ॥ १० ॥

675

भावशुद्धिर्मनुष्यैस्तु कर्तव्या सर्वकर्मसु ।
अन्यथा चुम्प्यते कान्ता भावेन दुहितान्यथा ॥ ११ ॥

676

कृत्वापि पातकं कर्म यो दद्यादन्नमार्थिने ।
ब्राह्मणाय विशेषेण न स पापेन लिप्यते ॥ १२ ॥

677

आश्मशानान्निवर्तन्ते ज्ञातयः सह बान्धवैः ।
त्ययैकेनैव गन्तव्यं तत्कर्म सुकृतं कुरु ॥ १३ ॥

केषामप्येते ।

678

धर्मे मतिर्भवतु यः सततोत्थितानां
स लोक एव परलोकगतस्य बन्धुः ।

अर्थाः खियञ्च निपुणैरिह सेव्यमाना
नैवात्मभावमुपयान्ति न च स्थिरत्वम् ॥१४॥

कस्यापि ।

679

यावत्स्यस्थमिदं शरीरमरुजं यावज्जरा दूरतो
यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिहता यावत्क्षयो नायुषः ।
आत्मश्रेयासि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महा-
न्संदीप्ते भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥१५॥

भर्षहरे ।

680

धर्माज्जन्म कुले शरीरपटुता सौभाग्यमायुर्धन
धर्मेणैव भवन्ति निर्मलयशोविशामनीसपट ।
कान्तारेषु महाभयेषु सतत धर्मः परित्रायते
धर्मः सम्यगुपासितो भवति हि स्वर्गापवर्गप्रदः ॥१६॥

कस्यापि ।

681

यन्नागा मदभिन्नगण्डकरटास्तिष्ठन्ति निद्रालवो
हारे हेमाविभूषिताश्च तुरगा ह्येपन्ति यद्वर्षिताः ।
वीणावेणुमृदङ्गशङ्खपणवैः सुमथ यद्बोध्यते
तत्सर्वं सुरलोकराजसदृश धर्मस्य विस्फूर्जितम् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

682

गङ्गोद्भेदे कुरुक्षेत्रे विश्रान्तौ मणिकर्णिके ।
विष्यां गयायामौकारे स्नात्वा दत्त्वा सुखी भवेत् ॥ १८ ॥

683

शरणागतरक्षार्थं स्त्रीगोहिजहिताय च ।
स्वाम्यर्थे यस्त्यजेत्प्राणांस्तस्य लोकाः सनातनाः ॥ १९ ॥

684

यो न कामाक्ष संरम्भात्तद्द्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ।
यथोक्तकारी सौम्यश्च स सुखं मृत्युमुच्छति ॥ २० ॥

685

यज्ञदानतपस्तीर्थसेवाभिर्विजितेन्द्रियः ।
भौमेषु चान्तरिक्षेषु स्वर्गेषु मनुजो व्रजेत् ॥ २१ ॥

686

वसन्ति सुरलोकेषु निजपुण्यचयैर्नराः ।
विमानैर्विविधाकारैः सर्वकामसमृद्धिभिः ॥ २२ ॥

687

तेभ्यश्च प्रच्युता राज्ञामन्येषां च महात्मनाम् ।
जायन्ते सुखिनां गेहे सदृत्तपरिपालकाः ॥ २३ ॥

688

गायन्ति देवाः किल गीतकानि
स्वर्गापर्यगस्य च हेतुभूताः ।
धन्यास्तु ते भारतभूमिभागे
भवन्ति भूयः कृतिनः सुरत्वात् ॥ २४ ॥

689

पुनः कृत्वाद्भुतं कर्म पूर्वाभ्यासेन मानसाः ।
सुरलोकं प्रयान्त्येव भाग्यवन्तो जितेन्द्रियाः ॥ २५ ॥

690

परात्परतरं यान्ति नारायणपरायणाः ।
न ते तत्र गमिष्यन्ति ये द्विषन्ति महेश्वरम् ॥ २६ ॥

391

वासुदेवे मनो यस्य जपहोमार्चनादिषु ।
तस्यान्तरायो विज्ञेयो देवेन्द्रत्वादिकं फलम् ॥ २७ ॥

692

गत्वा गत्वा निरर्तन्ते चन्द्रनूर्यादयो महाः ।
अद्यापि न निरर्तन्ते द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥ २८ ॥

693

पदक्षरेण मन्त्रेण पुण्यमेकमपि स्वयम् ।
लिङ्गस्य मूर्ध्नि यो दद्यात्स भूयोऽपि न जायते ॥ २९ ॥

694

उपोष्यैकादशीः सर्वास्तथा कृष्णाश्वतुर्दशीः ।
ध्यात्वा हरिहरं देवं प्राप्नोति परमं पदम् ॥ ३० ॥

695

मोहादवाचीमब्रुधाः प्रतीचीं
प्राचीमुदीचीमपि पर्यटन्ति ।
सच्चिन्मये मानस एव तीर्थे
स्वच्छे सुखं स्नातुमपारयन्तः ॥ ३१ ॥

अथ पातकविद्वृत्तिः ॥ ३९ ॥

696

कथं ते त्यक्तसद्वृत्ताः सुखं रात्रिषु शेरते ।
मरणान्तरिता येषां नरकेषूपपत्तयः ॥ १ ॥

697

कतिपयादिनपरमायुषि मदकारिणि यौवने दुरात्मानः ।
विदधति वयापराधं जन्मैव यथा वृथा भवति ॥ २ ॥
श्रीधनस्त्वेषानाम् ।

698

यद्वैरूप्यमनाथता विकलता नीचे कुले जन्मता
दारिद्र्यं स्वजनाद्यत्परिभवो मौर्ख्यं परप्रेष्यता ।
तृष्णातौल्यमनिर्वृत्तिः कुशयनं कुस्त्री कुभोज्यं रुजः
सर्वं पापमहीरुहस्य महतो व्यक्तं फलं वृदयते ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

699

व्याधिर्विचित्रिनाशः प्रियविरहो दुर्भगत्वमुद्देगः ।
सर्वत्राशाभङ्गः स्फुटं भवत्यकृतपुण्यस्य ॥ ४ ॥

700

त्रिभिर्वैदंस्त्रिभिर्मांसैस्त्रिभिः पक्षैस्त्रिभिर्दिनैः ।
अत्युपपुण्यपापानामिहैव फलमभ्रुते ॥ ५ ॥

701

मिच्छद्गुहः कृतघ्नस्य स्त्रीघ्नस्य पिशुनस्य च ।
चतुर्गामपि चैतेषां निष्कृतिं नैव भुशुमः ॥ ६ ॥

702

ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेय गुर्वङ्गनागमः ।
महान्ति पातकान्याहुस्तत्संसर्गा च पञ्चमः ॥ ७ ॥

703

अकृतज्ञमकार्यज्ञं दीर्घरोपमनार्जवम् ।
चतुरो विद्मि चाण्डालाञ्चन्मना सह पञ्चमम् ॥ ८ ॥

704

ब्रह्मणे च सुरापे च चौरैः भग्नव्रते तथा ।
निष्कृतिरहिता लोके कृतघ्ने नास्ति निष्कृतिः ॥ ९ ॥
धर्मशास्त्रेभ्य एते ।

705

कृतुघ्नातां तु यो भार्यो नैव गच्छति मृदधीः ।
घोरायां भृगहत्यायां युज्यते नात्र संशयः ॥ १० ॥

706

अदुष्टापतितां भार्यो मृदो यस्तु परिह्यजेत् ।
सप्तजन्मनि स स्त्रीत्वं लभते नात्र संशयः ॥ ११ ॥

707

कूटसाक्षी मृषावादी यथासदनुशास्ति वै ।
ते मोहमृत्यवः सर्वे तथा ये वेदनिन्दकाः ॥ १२ ॥

708

रौरवं कूटसाक्षी तु याति यथानृतो नरः ।
कुम्भीपाकं प्रयात्येव मानथो गुह्यतल्पगः ॥ १३ ॥

भारुण्डेयान् ।

709

स्त्रीबान्धवाभिमिच्छन्ना गोत्रा विश्वासपातिनः ।
सुरापो ब्रह्महा चौरो यान्द्येते तर्बनारकान् ॥ १४ ॥

710

असत्प्रतिप्रहीता च नरके याल्यधोमुखे ।
एको मिष्टान्नभुग्द्यः स याति पूयवहं नरः ॥ १५ ॥

711

आगारदाही भिन्नघ्नः शाकुनिर्षामयाजकः ।
रुधिरान्धे पतन्त्येते सोमविक्रयिणश्च ये ॥ १६ ॥

712

मधुहा वामहन्ता च याति वैतरणीं नरः ।
असिपन्नवनं याति दर्पाहननिकृन्तनः ॥ १७ ॥

713

मृगच्छागादिहन्ता च यद्विज्वाले निपात्यते ।
व्रतलोपाश्रमभ्रष्टो याति संदशनारके ॥ १८ ॥

714

कृते पापेनुतापो वै यस्य पुंसः प्रजायते ।
प्रायश्चित्तं नु तस्यैकं हरिसंस्मरणं परम् ॥ १९ ॥
एते विष्णुसुगणम् ।

715

नरकेभ्यः समुत्तीर्णः पापी तिर्यक्कमश्रुते ।
तरुकीटपतङ्गेषु श्वापदैकशफादिषु ॥ २० ॥

716

मानुष्यं प्राप्य कुब्जो वा कुस्तितो वामनोपि वा ।
म्लेच्छचण्डालशूद्रेषु वैश्यक्षत्रेषु जायते ॥ २१ ॥

717

शारीरैः कर्मदोषैश्च याति स्थावरतां नरः ।
वाचिकैः पक्षिमृगतां मानसैरन्त्यजातिताम् ॥ २२ ॥

718

पतितान्प्रतिगृह्याय खरयोनिं व्रजेन्नरः ।
शिष्यो गुरोः स्त्रियं गत्वा श्वयंनौ संप्रपद्यते ॥ २३ ॥

719

गर्दभो जायते जन्तुः पित्रोश्चाप्यवमानकः ।
मातापितरमाक्रुदय शारिका संप्रजायते ॥ २४ ॥

720

भर्तृपिण्डं समभ्रन्यस्तहुटानि निषेवते ।
सोपि मोहसमापन्नो जायते वानरो मृतः ॥ २५ ॥

721

न्यासापहर्ता नरकाद्भिमुक्तो जायते कृमिः ।
असूयकश्च नरकान्मुक्तो भवति लावकः ॥ २६ ॥

722

विश्वासहन्ता च नरो मीनयोनी प्रपद्यते ।
अन्नापहारी च नरो मूपकः संप्रजायते ॥ २७ ॥

723

परदारमिमर्षा च वृको घोरोभिजायते ।
गुरोः सख्युस्तथा राज्ञो भर्तुर्भार्यामुपेयिवान् ।
श्वश्र्वालवकोलूकव्यालसूकरतां लभेत् ॥ २८ ॥

724

देवतातिथिविषाणामदृश्या योन्नमभ्रुते ।
प्रमुक्तो नरकात्सोपि वायसः संप्रजायते ॥ २९ ॥

725

ज्येष्ठं पितृमर्म चापि भ्रातरं योन्नमन्यते ।
नरकात्सोपि विश्रुटः प्रीश्चयोनी प्रपद्यते ॥ ३० ॥

726

शूद्रश्च ब्राह्मणीं गत्वा कृमियोनी प्रपद्यते ।
तस्यामपत्यमुत्पाद्य काष्ठान्तः कीटको भवेत् ॥ ३१ ॥

727

अशस्त्रं पुरुषं हत्वा नरः संजायते तरः ।
कृमिः क्षीयधकर्त्ता च बालहन्ता च जायते ॥ ३२ ॥

728

इते कांस्ये तु हारीतः कपोतो रौप्यभाजने ।
हत्वा तु काञ्चनं भाण्डं कृमियोनौ प्रपद्यते ॥ ३३ ॥

729

मयूरो वर्णकान्दृत्वा इते चैवांगुके शुक्रः ।
छुत्तुन्दरिः शुभान्गन्धान्वद्धं हत्वा शशो भवेत् ॥ ३४ ॥

730

भूनारीकाञ्चनगवां हर्ता गत्वा तु नारकान् ।
तृणगुल्मलतावल्लीत्वक्सारतरुतां लभेत् ॥ ३५ ॥
एते मार्कण्डेयपुराणात् ।

731

सर्वपातकसंघातकक्षदावानलं परम् ।
गोविन्दनामकथनं गङ्गास्नानं च मे मतम् ॥ ३६ ॥

732

मुकुन्द दामोदर वासुदेव
श्रीकान्त चक्रायुध कृष्ण विष्णो ।
गोविन्द नागयण पद्मनाभ
त्रिविक्रमानन्त हरे नमस्ते ॥ ३७ ॥

एतौ शार्ङ्गधरस्य ।

733

तटस्थमुद्धृतं वापि शीतमुष्णमथापि वा ।
गाङ्गामम्बु पुनात्येव पापादाभरणान्तिकात् ॥ ३८ ॥
कस्यापि ।

734

व्यज्ज दुर्जनसंसर्गं भज साधुसमागमम् ।
कुरु पुण्यमहोरात्रं स्मरन् नित्यमनित्यताम् ॥ ३९ ॥
कस्यापि ।

735

स्वपुरुषमभिवीक्ष्य पापहस्तं
वदति यमः किल तस्य कर्णमूले ।

परिहर मधुसूदनप्रपन्ना-
 न्प्रभुरहमन्यनृणां न वैष्णवानाम् ॥ ४० ॥
 विष्णुपुराणात् ।

736

रामं दूवंदलश्यामं पद्माक्षं पीतवाससम् ।
 स्तुवन्ति नामभिर्दिव्यैर्न ते संसारिणो नराः ॥ ४१ ॥
 रामपुराणात् ।

अथ खेचरभूचरेषु पूर्वं सूर्यान्योक्तयः ॥ ४० ॥

737

रवेरेवोदयः श्लाघ्यः कोन्येषामुदयप्रहः ।
 न तमांसि न तेजसि यस्मिन्नभ्युदिते सति ॥ १ ॥

738

खशोतो द्योतते तावद्यावन्नोदयते शशी ।
 उदिते तु सहस्रांशौ न रशोतो न चन्द्रमाः ॥ २ ॥

739

तस्यैवाभ्युदयो भूयाद्भानोर्यस्योदये सति ।
 विक्रासभाजो जायन्ते गुणिनः कमलाकराः ॥ ३ ॥
 केषामप्येते ।

740

देवो हरिर्वहतु घक्षसि कौस्तुभं त-
 मन्यैव काचन पुनर्द्युमगेः प्रतिष्ठा ।
 यत्पादसंगतितरंगितमौरभाणि
 पत्ते स एव शिरसा सरसीरुहाणि ॥ ४ ॥
 महादेवस्य ।

741

उद्यन्त्यमूनि सुवहूनि महामहांसि
 चन्द्रोप्यलं भुवनमण्डलमण्डनाय ।
 सूर्यादृते न तदुदेति न चास्तमेति
 येनोदितेन दिनमस्तमितेन रात्रिः ॥ ५ ॥

742

करान्प्रसार्य रविणा दक्षिणाशावलम्बिना ।
न केवलमनेनात्मा दिवसोपि लघुकृतः ॥ ६ ॥

743

निमीलितनाय पद्मानामुदयायाल्पतेजसाम् ।
तमसामत्रकाशाय व्रजत्यस्तमहो रविः ॥ ७ ॥

744

येनोन्मथ्य तमांसि मांसलघनस्पर्धानि सर्वं जग-
च्चक्षुष्मत्परमार्थतः कृतमिदं देवेन तिग्मत्विषा ।
तस्मिन्नस्तमिते विवस्वति कियान्कुरो जनो दुर्जनो
यद्ब्रूति धृतिं शशाङ्कशकलालोके प्रदीपेयथा ॥ ८ ॥

केषामप्येते ।

745

पातः पूष्णो भवति महते नोपतापाय यस्मा-
त्कालेनास्तं क इह न गता यान्ति यास्यन्ति चान्ये ।
एतावत्तु व्यथयति यशालोकवाधैस्तमोभि-
स्तस्मिन्नेव प्रकृतिमहति व्योम्नि लक्ष्मणकाशः ॥ ९ ॥

746

गते तस्मिन्भानौ त्रिभुवनसमुन्मेषविरह-
व्यथां चन्द्रो नेप्यत्यनुचितमितो नास्ति किमपि ।
इदं चेतस्तापं जनयति तदा मत्र यदमी
प्रदीपाः संजातास्तिमिरहति बद्धोद्गुरशिखाः ॥ १० ॥

एतौ भरदस्य ।

747

यत्पादाः शिरसा न केन विधृताः पृथ्वीभृतां मध्यत-
स्तस्मिन्भास्वति राहुणा कवलिते लोकत्रयीचक्षुषि ।
खद्योतैः स्फुरितं तमोभिर्दितं ताराभिर्हृज्जृम्भितं
धूकहृत्थिवमाः किमत्र करवै किं केन नो चेष्टितम् ॥ ११ ॥

परिमलस्य ।

अथ चन्द्रान्योक्तयः ॥ ४१ ॥

748

आलोकवन्तः सन्त्येव भूयांसो भास्करादयः ।

कलावानेव तु पावद्रावकर्मणि कर्मठः ॥ १ ॥

प्रह्लादनस्य ।

749

दैवाद्यद्यपि तुल्योभूद्भूतेशस्य परिपहः ।

तथापि किं कपालानि तुलां यान्ति कलानिधेः ॥ २ ॥

भवभूते ।

750

अहो नक्षत्रराजस्य साभिमान विचेष्टितम् ।

परिक्षीणस्य वक्रत्वं संपूर्णस्य सुवृत्तता ॥ ३ ॥

751

हरमुकुटे सुरतटिनीनिकटस्थितिलोभतो द्विजेन्द्रेण ।

अपि गरलं फणिकृत्कृतिरीक्षणतीक्ष्णाशुशुक्षणिः क्षान्तः ॥ ४ ॥

752

निजकरनिकरसमृद्धया धवल्य भुवनानि पार्वण शशाङ्क ।

सुचिरं हन्त न सहते हतविधिरिह सुस्थितं कमपि ॥ ५ ॥

753

शिरसा धार्धमाणोपि सोमः सोमेन शभुना ।

तथापि कृशतां धत्ते कटः खलु पराश्रयः ॥ ६ ॥

754

ध्यज्यमानरुलङ्घस्य वृद्धो वृद्धो कलानिधेः ।

आशास्महे वय पूर्वा सर्वज्ञाभ्यां कृशां दशाम् ॥ ७ ॥

कपानप्येते ।

755

नयनमसि जनार्दनस्य शभो-

मुकुटमणिः सुदृशां त्वमादिदेवः ।

त्यजसि न मृगमात्रमेकमिन्दो
विरमति येन कलङ्ककिंवदन्ती ॥ ८ ॥

उमापतिधरस्य ।

756

यद्यपि शिरोधिरोहति रौद्रः क्रोधेन सिंहिकातनयः ।
त्यजति न शरणं यातं सागरसूनुर्मृगं तदपि ॥ ९ ॥

मदनस्य ।

757

क्षीणः क्षीणः समीपत्वं पूर्णः पूर्णोतिदूरताम् ।
उपैति मित्राद्यद्यन्द्रो युक्तं तन्मलिनात्मनः ॥ १० ॥

758

यज्जातोसि पयोनिधौ हरजटाजूटे प्रसिद्धोसि य-
द्विश्वस्योदरदीपकोसि विधिना सृष्टोसि यन्मृतैः ।
भ्रातः शीतमयूख सर्वमधुना म्लानीकृतं तत्त्वया
राजीवं यदपास्य कैरवकुलं नीतं विकासास्पदम् ॥ ११ ॥

759

लब्धं जन्म सह श्रिया स्वयमपि त्रैलोक्यभृपाकरः
स्थित्यर्थं परमेश्वरोभ्युपगतस्तेनापि मूर्धा धृतः ।
वृद्धिं शीतकरस्तथापि न गतः क्षीणः परं प्रत्युत
प्रायः प्राक्तनमेव कर्म बलवत्कः कस्य कर्तुं क्षमः ॥१२॥

केपानप्येते ।

760

पादन्यासं शितिधरगुरोर्मूर्ध्नि कृत्वा सुमेरोः
क्रान्तं येन क्षपिततमसा मध्यमं धाम विष्णोः ।
सोयं चन्द्रः पतति गगनादल्पशेषैर्मयुरै-
र्दूरासोहो भवति महतामप्यपभ्रंशहेतुः ॥ १३ ॥

कान्तिदासस्य ।

761

पीयूषं वपुषोस्य हेतुरुदयो विश्वस्य नेत्रोत्सवः
प्लुट मानुकरैर्यं विभुवनं ज्योत्स्नाभरैः सिञ्चति ।

सर्वाशाप्रतिरोधकान्धतमसध्वसाय बद्धोद्यमो
 विग्धातारमिहापि लक्ष्म लिखितु यस्य प्रयत्न मन ॥१४॥
 कस्यापि ।

762

निरर्थक जन्म गत नलिन्या
 यया न दष्ट तुहिनाशुविम्बम् ।
 उत्पत्तिरिन्दोगपि निष्फलेन
 दृष्टा प्रदृष्टा नलिनी न येन ॥ १५ ॥
 कस्यापि ।

763

विरम तिमिर साहसादमुष्मा
 यदि रविरस्तमित स्वतस्तत किम् ।
 कलयास न पुरो मन्मोमहोर्मि-
 शुतिनिविरभ्युदयत्यय शशाङ्क ॥ १६ ॥
 वहात्सनस्य ।

764

उचे स्थानकृतोदयेर्षु प्रियैर्ज्योतिर्भिर्यत्प्रभे
 भ्रुक्राये किममीभिरत्र वितथा प्रोद्वि दधानेरपि ।
 याप्रसोक्तमोपयेन भवता लक्ष्मीर्न विस्तार्यते
 ताप्रचन्द्र वथ प्रथानि परमा मुद्वि स एवाकर ॥१७॥
 विलासनस्य ।

अथ मेघान्शेक्तयः ॥ ४२ ॥

765

एकस्य तस्य मन्ये धन्यामभ्युन्नति जलधरस्य ।
 विश्व सशैलकाननमाननमप्रलोकते यस्य ॥ १ ॥
 प्रह्लादनस्य ।

766

सप्रति न कल्पतरवो न सिद्धयो नापि देवत वरदा ।
 जलद त्वायि विभ्राम्यति सृष्टिरिय भुवनलोकस्य ॥ २ ॥
 व नृपालस्य ।

767

क्षणदृष्टनष्टतडितो निजसपत्तेः पयोदनिर्गहेन ।

ज्ञात साधु यदुचित भुयनेभ्यो वितरता वारि ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

768

प्रावृषेण्यस्य मालिन्य दोषः कोभीष्टवर्षिणः ।

शारदाभ्रस्य शुभ्रत्वं वद कुत्रोपयुज्यते ॥ ४ ॥

769

जलधर जलभरनिकरैरपहर परितापमुद्धत जगतः ।

नो चेदपसर दूर हिमकरकरदर्शन वितर ॥ ५ ॥

चन्द्रकवे ।

770

चातकः स्वानुमानेन जल प्रार्थयतेम्बुदात् ।

स स्योदारतया सर्वा प्लावयत्यम्बुना महीम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

771

शान्तेषु शिलातलेषु च गिरेः शृङ्गेषु गर्भेषु च

श्रीखण्डेषु विभीतक्रेषु च तथा पूर्णेषु रिक्तेषु च ।

स्निग्धेन ध्वनिनाखिलेपि जगतीचक्रे सम वर्षतो

वन्दे वारिदसार्त्रभौम भवतो विश्वोपकारित्रतम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

772

नीहाराकरसारसागरसरित्कासारनीरभिय

त्यक्त्वा तोयद् चातकेन महती सेना समालम्बिता ।

तस्यैतत्कलित समुज्झसि त्रिलासनाडन मस्तके

गाढ गर्जसि वद्यमुज्झसि तडिद्वेखाभिरातर्जसि ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

773

क्षुद्राः सन्ति सहस्रशः स्वभरणयावारमाजोद्यताः

स्वार्थो यस्य परार्थ एव स पुमानेकः सतामप्रणीः ।

दुष्पूरोदरपूरणाय पित्रति स्रोतःपतिं वाडवो
जीमूतस्तु निदाघतापितजगत्संतापविच्छिद्यते ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

774

अन्योपि चन्दनतरोर्महनीयमूर्तेः
सेकार्यमुत्सहति तद्गुणवद्धतृष्णः ।
शाखोटकस्य पुनरस्य महाशयोय-
म्मोद एव शरणं यदि निर्गुणस्य ॥ १० ॥

कस्यापि ।

775

अथे हेलावेलातुलितकुलशैले जलनिधौ
कुतो वारामोघं वत जलद मोघं वितरसि ।
समन्तादुत्तालज्वलदनलकीलाकवलन-
ऋमोपेतानेतानुपचर पयोभिर्विटापिनः ॥ ११ ॥

बिन्हणस्य ।

776

मार्गो भूरिमरुर्जलं स्थलभुवि स्वप्नेपि नो लभ्यते
तीव्रो वाति समीरणः क्वचिदपि च्छायाभृतो न द्रुमाः ।
अङ्गारप्रकरान्किरन्निव रविर्भाष्मे तपत्यम्बरे
तद्भोः पान्यहिताय पूरय धरां पायोद पायोभरैः ॥ १२ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

777

भेकेः कोटरशायिभिर्मृतामिव क्षमान्तर्गतं कण्ठपैः
पात्रीनैः पृथुपङ्कपीडलुटनाशस्मिन्मुद्गमूर्धितम् ।
तस्मिन्पुष्करस्यकालजलदेनागत्य तच्चेष्टितं
यत्राकण्डनिमग्नवन्यकरिणां यूथैः पयः पीयते ॥ १३ ॥

अकालजलस्य ।

778

आश्वास्य पर्वतकुल तपनोष्मतप्रं
दुर्दावथाह्निविधुराणि च काननानि ।

नानानदोनदशतानि च पूरयित्वा
रिक्तोसि यज्जलद सैव त्वोत्तमा श्रीः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

779

अयि जलद यदि न दास्यसि कतिचित्त्वं चातकाय जलकाणिकाः ।
वदयमचिरेण भविता सलिलाञ्जलिदानयोग्यस्ते ॥ १५ ॥

780

विलपति तथा सारङ्गोयं भवानयमुद्धतो
जलमपि च ते संयोगोयं कथंचिदुपस्थितः ।
उपकुरु कुरु मङ्गं चेतो न वेत्सि यदमतो
जलधर पुनः क्व त्वं क्वायं क्व ते जलविन्दयः ॥ १६ ॥

781

स्वयि वर्षति पर्जन्ये सर्वे पलाविता द्रुमाः ।
अस्माकमर्कवृक्षाणां पूर्वपक्षेपि संशयः ॥ १७ ॥

782

त्वमेव चातकाधार इति केषां न गोचरः ।
धिगम्भोद यदस्यापि कार्पण्योक्तीः प्रतीक्षसे ॥ १८ ॥
केषामप्येते ।

783

एतदत्र पथिकैकजीघनं
पश्य शुष्यतितरां महत्सरः ।
धिन्नुधाम्बुधर रुद्धसद्रति-
र्वर्धिता किमिति वेद्विवाहिनी ॥ १९ ॥

प्रकाशवर्षस्य ।

784

अमुं कालक्षेपं त्यज जलद गम्भीरमधुरैः
किमेभिर्निर्घोषैः सृज झगिति झात्कारि सलिलम् ।
अये पश्यावस्थामकरुण समीरव्यतिकर-
ज्वलनावज्वालावलिजटिलमूर्तेर्विदपिनः ॥ २० ॥
भयमस्य ।

785

शोषं गते सरसि शैवलमञ्जरीणा-
मन्तास्तिमिर्लुटति तापविसंशुलाद्गः ।
अत्रान्तरे यदि न वारिद वारिपूरै-
रास्त्रावयेस्तदनु किं मृतमण्डनेन ॥२१॥

786

कालातिक्रमणं कुरु व तडितां विस्फूर्जितैस्त्रासय
स्कारैर्भीषय गर्जितैरतितरां कार्ष्ण्यं मुखे दर्शय ।
अस्यानन्यगतेः पयोद मनसो जिज्ञासया चातक-
स्याधेहि त्वमिहाखिल तदपि न त्वत्तः परं याचते ॥२२॥

787

भूयो गर्जितमम्बुद प्रकटिता विशुत्त्वमापूरितं
दूरावमहपृष्ठनिष्ठ तदलं वृष्ट्या तवातः परम् ।
निर्दग्धाखिलशालिहालिकवधूसनद्धनेत्रैः परं
नैरादयादिह वर्धितव्यमभुना केदारपुर पयः ॥२३॥

788

नैताः स्वयमुपभोक्ष्यसि मोक्ष्यसि जलदोषरादिषु ज्ञापि ।
तर्त्कि तत्र न मुञ्चसि मुक्ता मुक्ता भवन्ति यत्रापः ॥२४॥

789

यदम्बुकणमादाय प्राप्नोसि जलदोत्रतिम् ।
तस्योपर्यम्बुधेर्गर्जा मलिनस्योचितैव ते ॥ २५ ॥

केपानप्यते ।

अथ वायोरन्योक्तयः ॥ ४३ ॥

790

घरतद्विघटनपटवः कटयश्चञ्चन्ति वायवो बहवः ।
तत्कुसुमबहलपरिमलगुणविन्यासे कृती त्येकः ॥ १ ॥
मानुषिदितस्य ।

791

अलिपटलैरनुयातां सहृदयहृदयज्वरं विलुम्पन्तीम् ।
मृगमदपरिमललहरीं समीर पामरपुरे किरसि ॥ २ ॥
भवभूते ।

792

ये जात्या लघवः सदैव गणनां याता न ये कुत्रचि-
त्पद्भ्यामेव विमर्दिताः प्रतिदिनं भूमौ निलीनाधिरम् ।
उत्क्षिप्ताभ्रपलाशयेन मरुता पश्यान्तरिक्षे सखे
तुङ्गानामुपरि स्थितिं क्षितिभृतां कुर्वन्त्यमी पांसवः ॥ ३ ॥
भङ्गस्य ।

793

परमो मरुत्सखाप्रेस्तेजोवृद्धिं तनोति तज्जं तु ।
दीपं हरति तदस्य ज्ञातं प्रतिपत्तिनिर्वहणम् ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

794

कोयं भ्रान्तिप्रकारस्तव पवन पदं लोकपादाहतानां
तेजस्विव्रातसेव्ये नभसि नयसि यत्पांसुपूरं प्रतिष्ठान् ।
अस्मिन्नुत्थाप्यमाने जननयनपयोपद्रवस्तावदास्तां
केनोपायेन सखो वपुषि कलुषतादोष एष त्वयैव ॥ ५ ॥

795

हंहो दग्धसमीर सर्पति भवत्यस्मिन्वने शाखिनां
शाखावर्षणतः स कोपि स्रुचिरं जज्वाल दावानलः ।
येनादाहि पलायमानहरिणं भस्मीभवद्भ्रूहं
शुष्यनिर्झरमुत्पतत्खगकुलं वेहद्भ्रुजगं वनम् ॥ ६ ॥
कयोरप्येतौ ।

अथ हंसान्योक्तयः ॥ ४४ ॥

796

कंसारिचरणोद्भूतसिन्धुकल्लोलकालितम् ।
मन्ये हंस मनो नीरे कुल्यानां रमते कथम् ॥ १ ॥
दार्जुनस्य ।

797

अम्भोजिनीवननिवासविलासमेव
 हंसस्य हन्ति नितरां कुपितो विधाता ।
 न त्वस्य दुग्धजलभेदविधौ प्रसिद्धां
 वैदग्ध्यकीर्तिमपहर्तुमसौ समर्थः ॥ २ ॥

महंतेः ।

798

अपसरणमेव शरणं मौनं वा तत्र राजहंसस्य ।
 कटु रटति निकटवर्ती वाचाटट्टिद्रिमो यद् ॥ ३ ॥

799

मृद्गाद्गनाजनमनोहरहारिणीत-
 राजीवरेणुकगकीर्णपिशङ्ग तोयाम् ।
 रम्यां हिमाचलनदीं प्रविहाय हंस
 हे हे हताश वद कां दिशमुत्सुकोसि ॥ ४ ॥

800

स्थित्वा क्षणं विततपक्षतिरन्नरिक्षे
 नातद्गच्छत्कलुषां नलिनीं विलोक्य ।
 एतन्नमन्युपरिघर्षरनिःस्वनेन
 हंसेन साधु परिवृत्य गतं न लीनम् ॥ ५ ॥

801

सरसि बह्वृशस्तारागायां द्रान्तरिवन्धिनः
 कुमुदविट्पान्त्रेषी हंसो निशास्त्रविचक्षणः ।
 न दद्यति पुनस्ताराशङ्क्री दिवापि सितोत्पलं
 कुक्कचकितो लोकः सत्येप्यनायनपेक्षने ॥ ६ ॥

802

धातान्दोनितपङ्कजच्युतरजःपुञ्जाद्गरागोज्ज्वलो
 यः मृन्दन्कलकृमिनं मधुनिहां संजातरर्षः पुता ।
 कान्तावश्लुपुटापवर्जितविसपासपहेप्यक्षमः
 सोऽयं संनति हंसको मरुगतः कौषं पयो दावते ॥ ७ ॥

803

तरौ तीरोद्भूते कचिदपि दलाच्छादिततनुः
पतद्द्वारासारौ गमय विपमां प्रावृषमिमान् ।
निवृत्तायां तस्यां सरसि सरसोत्फुल्लनलिने
स एव त्वं हंसः पुनरपि विलासास्त इह ते ॥ ८ ॥

804

रे राजहंस किनिति त्वमिहागतोसि
योसौ बकः स इह हंस इति प्रतीतः ।
तद्गम्यतामनुपदेन पुनः स्वभूमौ
यावद्ददन्ति न बकं खलु मूढलोकाः ॥ ९ ॥

805

यो दिव्याम्बुजलीनमत्तमधुपश्रोक्षीतिरम्यं सर-
स्त्यक्त्वा मानसमल्पवारिणि रतिं बध्नाति कैदारिके ।
तस्यालीकसुखाशया परिभवक्रोडीकृतस्याधुना
हंसस्योपरि टिड्ढिभो यदि पदं धत्तेत्र को विस्मयः ॥ १० ॥

806

धन्या सा सरसी मराल मुनिभिर्यत्तीग्नोपानिका-
विन्यस्तान्बलितण्डुलान्कवलयन्दृष्टोसि हट्टैर्मुखैः ।
एषा परुषणवापिका कमलिनीखण्डेन गुप्तात्मभि-
र्व्याधैस्त्वद्विधमुग्धबन्धनविधौ को नाम नो सृज्यते ॥ ११ ॥

807

भो हंसास्तावदम्भोरुहकुहररजोरञ्जिताङ्गाः सहेलं
हंसीभिः पद्मखण्डे मधुरमधुकरारावरम्ये रमध्वम् ।
यावन्नायं दुरन्तो हरगलगरलव्यालजालालिनील-
श्लेष्मीलन्मेघमालामलिनसकलदिङ्गुण्डलोभ्येति कालः ॥ १२ ॥

808

हे पक्षिनागतस्त्वं कुत इह सरसस्तत्कियद्गो विशालं
किं मद्दासोपि वाढं तदतिशय महापाप मा ब्रूहि मिथ्या ।

इत्थं कूपोदरस्यः शपति तटगतं हर्दुरो राजहंसं
नीचः प्रायः शत्रार्यो भवति हि विपमो नापराधेन इष्टः ॥१३॥
केषानन्देते ।

809

यः संतापमपाकरोति जगतां यधोपकारक्षमः
सर्वेषाममृतात्मकेन वपुषा प्रीणानि नेत्राणि यः ।
तस्याप्युन्नतिमम्बुदस्य सहसे यन्न त्वमेतावना
वर्णेनैव परं मराल धवलः कृष्णधरित्रैरसि ॥ १४ ॥
श्रीशोभदेवस्य ।

810

गतं तद्राम्भीर्यं तटमपि चितं जालकदानैः
सखे हंसोत्तिष्ठ त्वरितमनुतो गच्छ सरसः ।
न यान्त्पङ्काक्तः कलुषिततनुर्भूरिविलस-
न्वकोटो वावाटधरण्युगलं नृभिर् कुरुते ॥१५॥

811

यदि नाम दैवगत्या जगदसरोजं कदापि संजातम् ।
भवकरनिकरं विकिरति तर्त्क कृकवाकुरिब हंसः ॥१६॥

812

अस्ति यथापि सर्वत्र नीरं नीरजमण्डितम् ।
रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना ॥१७॥

813

आकारः कमनीयताबुल्लगृहं लीलालसा सा गतिः
संपर्कः कमलालयैः कलतया लोकोत्तरं क्वजितम् ।
यस्येयं गुगसंपदस्ति महती तस्यातिमव्यस्य ते
संरम्भत्वमसद्गुमद्रुकलहे नारं सहे हंस हे ॥१८॥

814

नद्यो नीचरता दुरापपयसः कृपाः पयोराशयः
क्षारा दुष्टवकोटसंकटतटोद्देशास्तटागादयः ।

भ्रान्त्वा भूतलमाकलय्य सकलानम्भोनिवेशानिति
त्वां भो मानस संस्मरन्पुनरसौ हंसः समभ्यागतः ॥१९॥
केषामप्येते ।

अथ मधुकरान्योक्तयः ॥ ४५ ॥

815

मधुकर तव करनिकरैः किं किं क्रान्तं कुलं न कुसुमानाम् ।
तद्द सरसिजमुकुले लब्धं किञ्चिदल्पतस्तत्किम् ॥१॥

816

गौरीं चम्पककलिकामपहाय भ्रान्त दुर्बुद्धे ।
शाल्मलिकुसुमदलेषु स्वैर गुञ्जन्न लज्जसे मधुप ॥२॥
शाङ्गधरस्य ।

817

भ्रमन्वनान्ते नवमञ्जरीषु
न पट्टदो गन्धफलीमजिघ्रत् ।
सा किं न रम्या स च किं रन्ता
बलीयसी केवलमीश्वरेच्छा ॥ ३ ॥
लक्ष्म्या ।

818

भ्रमर भ्रमता दिगन्तराणि
कचिदासादितमीक्षितं भ्रुतं वा ।
वद सत्यमपास्य पक्षपातं
यदि जातीकुसुमानुकारि पुष्पम् ॥ ४ ॥
श्रीगणेशदेवानाम् ।

819

अभिनवनतिनीविनोदलुब्धो
भुकुलितकैराविणीवियोगभीरुः ।
भ्रमति मधुकरोयमन्तराले
भ्रयति न पङ्कजिनीं कुमुदतीं वा ॥ ५ ॥
श्रीभिनवदेवानाम् ।

820

नो महीमयमीहते न भजते मत्तेभकुम्भस्यलीं
 घासन्तीं सहते न चन्दनवनीमालम्बते न क्वचित् ।
 जातीमेव हृदीश्वरीमिव महानन्दैककन्दाडुरां
 ध्यायन्निर्वृतिमेति षट्पदयुवा योगीव वीतभ्रमः ॥ ६ ॥

श्रीपुष्पाकरवैद्यानाम् ।

821

किं मालति म्लायसि यद्यविद्य-
 श्चुचुम्ब तुम्बीकुसुमं षडङ्गिः ।
 प्राणी चतुर्भिश्चरणैः पशुश्वे-
 त्स षडङ्गिर्ध्यर्धपशुः कथं न ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

822

केतकीकुसुमं भृङ्गः खण्डघमानोपि सेवते ।
 दोषाः किं नाम कुर्वन्ति गुणापहतचेतसः ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

823

अन्यासु तावदुपनर्दसहानु भृङ्गः
 लोलं विनोदय मनः सुमनोरतासु ।
 मुग्धमजातरजसं कलिकामकाले
 ध्यर्थं कदर्ययसि किं नवमालिकायाः ॥ ९ ॥

विकटनितम्बायाः ।

824

मदनमवलोक्य निष्कलमनित्यतां बन्धुजीवकुसुमानाम् ।
 वनमुपगम्य भ्रमरः संग्रति जातो जपासक्तः ॥ १० ॥

825

कुम्भेषु यः कमलिनीकमलोदरेषु
 चूतेषु यो विलसितः कलिकान्तरस्यः ।
 पदयाद्य तस्य मधुपस्य शरव्यपाये
 कृच्छ्रेण वेणुविवरे दिवसाः प्रयान्ति ॥ ११ ॥

826

स्वामोदवासितसमप्रदिगन्तराला
रक्ता मनोहगशिखा सुकुमारमूर्तिः ।
सेव्या सरोजकलिका तु यदैव जाता
नीतस्वदैव विधिना मधुपोन्यदेशम् ॥ १२ ॥

827

किं कापि प्रलयानलैर्विदपिनो निर्दह्य भस्मीकृताः
किं वा दैवगजेन पङ्कजघनं निष्कन्दमुन्मूलितम् ।
किं वा हन्त कृतान्तकेसरिभयाच्यक्तो मदः कुञ्जरै-
र्येनास्मिन्विरसे करीरकुसुमे हा भृङ्ग विभ्राम्यसि ॥ १३ ॥

828

अनुसरति करिकपोलं भ्रमरः श्रवणेन ताद्यमानोपि ।
गणयति न तिरस्कारं दानान्धविलोचनो नीचः ॥ १४ ॥

829

मधुकरगणधूतं त्यक्त्वा गतो नवमासिकां
पुनरपि गतो रक्ताशौकं कदम्बतहं ततः ।
तदपि सुचिरं स्थित्वा तेभ्यः प्रयाति सरोरुहं
परिचितजनद्वेषी लोको नव नवमीहते ॥ १५ ॥

830

यस्याः संगमवाञ्छया न गणिता याप्यो त्रिनिब्रोत्पला
यामालिङ्ग्य समुत्सुकेन मनसा यातः परां निर्वृतिम् ।
भ्रमां तामवलोक्य वन्दनलतां भृङ्गेण यज्जीव्यते
धैर्यं नाम तदस्तु तस्य न पुनः खेहानुरूपं कृतम् ॥ १६ ॥

831

अपसर मधुकर दूरं परिमलबहुलेषु केतकीकुमुले ।
इह नात्र मधुलयनेशो भवति पर धूलिपुतर वदनम् ॥ १७ ॥

८३२

दग्धा सा बकुलावती कवलितास्ते ते रसालद्रुमाः
 हुष्टास्तेपि विनिद्रपुष्पपटलीपीतातपाः पादपाः ।
 धातमृद्गः दवामिना वनमिदं बल्मीकशेषं कृतं
 किं संमत्यपि काननान्तरपरिस्पन्दाय मन्दायसे ॥ १८ ॥

८३३

दूरादुज्झति चम्पकं न च भजत्यम्भोजराजीरजो
 नो जिघ्रत्यपि पाटलापरिमलं धत्ते न चूने रतिम् ।
 मन्दारेपि न सादरो विचकिलोपान्तेपि संतप्यते
 तन्मन्ये क्वचिदद्भ्य मृद्गतसुणेनास्वादिता मालती ॥ १९ ॥

८३४

ये र्षाहिताः करिकपोलमदेन मृद्गाः
 श्रोतुकुक्षपङ्कजरजःसुरभीकृताङ्गाः ।
 ते सांप्रतं प्रतिदिनं गमयन्ति कालं
 निम्बेषु चार्ककुसुमेषु च देवयोगात् ॥ २० ॥

८३५

कृत्वापि कोक्षपानं ध्रमरयुवा पुरत एव कमलिन्याः ।
 अभिलपति बकुलकलिकां मधुलिहि मलिने कुतः सत्यम् ॥ २१ ॥

८३६

इह सरसि सहर्षं मञ्जुगुञ्जाभिरामं
 मधुकर कुक्ष केलिं सार्धमम्भोजिनीभिः ।
 अनुपममकरन्दामोददत्तममोदा
 त्यजति वत न निद्रां मालती यावदेषा ॥ २२ ॥

८३७

येनमोदित्रि केसरस्य मुकुले पीतं मधु स्वेच्छया
 नीता येन निशा शशाङ्कधवला पशोदरे शारदी ।
 भ्रान्तं येन मदमवाहमलिने गण्डस्यले दन्तिनां
 सौम्यं मृद्गयुवा करीरविट्टे बभ्रानि तुष्टिं कुतः ॥ २३ ॥
 केप म दंत ।

अथ कोकिलान्योक्तयः ॥ ४६ ॥

838

काकैः सह विवृद्धस्य कोकिलस्य कला गिरः ।
 षतसङ्गेपि नैतुर्यं कल्याणप्रकृतेः कुतः ॥ १ ॥

839

समुद्रिरसि घाचः किं पुंस्कोकिल सुकोमलाः ।
 श्वभ्रेस्मिञ्जडपापाणगुरुनिर्घोषभैरवे ॥ २ ॥

840

अस्यां सखे वधिरलोकनिवासभूमौ
 किं कूजितेन खलु कोकिल कोमलेन ।
 पते हि दैवहतकास्तदभिन्नवर्ण
 त्वां काकमेव कलयन्ति कलानभिज्ञः ॥

841

कोकिल कलप्रलापैरलमलमालोकसे रसालं किम् ।
 शरनिकरभरितशरधिः शबरः सरतीह परिसरे सधनुः ॥ ४ ॥

842

तवैतद्वाचि माधुर्यं जाने कोकिल कृत्रिमम् ।
 यैः पोषितोसि तानेव जातपक्षो जहासि यत् ॥ ५ ॥
 श्रीशोभदेवस्य ।

843

मूकीभूय तमेव कोकिल मधुं बन्धुं प्रतीक्षस्व हे
 हेलोलासितमल्लिकापरिमलामोदानुकूलानिलम् ।
 यत्रैतास्तव सूक्तयः सफलतामायान्वयमी तूहस-
 त्पांसूक्तम्भृतो निदाघदिवसाः संतापसदायिनः ॥ ६ ॥
 कस्यापि ।

844

येनानन्दमये वसन्तसमये सौरभ्यहेलामिल-
 इङ्गालीमुखरे रसालशिखरे नीताः पुरा वासराः ।

आः कालस्य वशेन कोकिलयुवा सौप्यद्य सर्वा दिशः
खिलद्वायमचन्वुघातविदलन्मूर्धा मुहुर्धनति ॥७॥

भयोभाकारस्य ।

845

क्वचिज्झिदीनादः क्वचिदतुलकाकोलकलहः
क्वचित्कङ्कारावः क्वचिदपि कपीनां कलकलः ।
क्वचिद्वोरः फेरुध्वनिरयमहो दैवघटना
कथंकार तार रसति चकितः कोकिलयुवा ॥८॥

कस्यापि ।

846

यस्याकर्ण्य वचः सुभाकवलित वाचंयमानामपि
व्यप्राणि पययन्ति मन्मथज्यां चैतांमि चैत्रोत्सवे ।
रे रे काक वराक साकममुना पुंस्कोकिलेनाधुना
स्पर्धावन्धमुपेयुयस्तव नु किं लज्जापि नो जायते ॥९॥

भट्टस्य ।

847

रे बालकोकिल करीरमरुस्यलीपु
किं दुर्घिदग्ध मधुरध्वनिमातनोदि ।
अन्यः स कोपि सहकारतरप्रदेशो
राजन्ति यत्र तव विभ्रमभापितानि ॥ १० ॥

कस्यापि ।

848

रसालशिखगमीनाः सन्तु सन्तु पतत्रिणः ।
तन्मञ्जरीरसामोदविन्दुरेकः कुट्टमुखः ॥११॥

849

रे कीर कैतरसुगीरिति संकलप्य
मा मात्र गंरसति सज्जनरञ्जनाय ।
बालोपि यत्र कलकण्ठसुकण्ठपीठ-
संलोटिकोमलकृहन्तपृथ्गर्गः ॥१२॥

पद्म श्रीरुद्रदेवस्य ।

850

दात्युहाः सरस रसन्तु सुभग गायन्तु केकाभृतः
कादम्बाः कलमालपन्तु मधुर कृजन्तु कोयटयः ।
द्वैवाद्यावदसौ रसालत्रिटपिच्छायामनासादय-
न्निर्विण्णः कुटजेषु कोकिलयुवा सजातमौनव्रतः ॥१३॥

851

भ्रातः कोकिल कृजितेन किमल नाद्याप्यनर्घ्यो गुण-
स्तूष्णी तिष्ठ त्रिशीर्षपर्णपटलच्छन्नः क्वचित्कोटरे ।
श्रीदामद्रुमसकटे कटुरटत्काकावलीसकुलः
कालोय शिशिरस्य सप्रति सखे नाय वसन्तोत्सवः ॥१४॥
कपामप्यर्त्ता ।

अथ चातकान्योक्तयः ॥४७॥

852

एक एव खगो मानी चिर जीयतु चातकः ।
पिपासितो वा म्रियते याचते वा पुरदरम् ॥१॥
कस्यापि ।

853

दीनोन्नतचलपक्षतया
बह्वपि लभ्यमवस्तु ।
चातक यत्सभाजनया
किमपि यदस्ति तदस्तु ॥२॥

854

चातकस्य खेतु चञ्चुसपुटे
नो पतन्ति यदि शारिविन्दय ।
सागरीकृतमहीतलस्य किं
दोष एव जलदस्य दीयते ॥३॥

855

सत्य सत्य मुनेर्नाक्य नादत्तमुपतिष्ठते ।
अम्बुभिः पूरिता पृथ्वी चातकस्य मरस्थली ॥४॥

856

वीजैरङ्कुरितं जटाभिरुदितं वल्लीभिरुज्जाम्भत
 कन्दैः कन्दलितं जनैः समुदितं धाराधरे वर्षति ।
 भ्रातश्चातकं पातकं किमपि ते सम्यद्गं जानीमहे
 येनास्मिन्न पतन्ति तावकमुखे द्वित्राः पयोविन्दवः ॥ ५ ॥

857

चातक धूमसमृहं दृष्ट्वा मा धाव वारिधरबुद्ध्या ।
 इह हि पतिष्यति भवतो नयनयुगादेव वारि परम् ॥ ६ ॥

858

रक्ताम्जपुञ्जरजसारुगितान्विमुच्य
 स्वच्छान्मुधासमरसानपि वारिराशीन् ।
 यद्यातकः पिबति वारिधरोदविन्दू-
 न्मन्ये तदानतिभयाच्छिरसोभिमानी ॥ ७ ॥

859

कूपे पानमधोमुखस्य हि भवेद्वाप्यो वगन्त्र्यः स्त्रियः
 सामान्यं वकाटिदृष्टैः सह सरस्येवं समालोकयन् ।
 नादत्ते तृपितोपि सिन्धुसलिलं कूरैर्वृतं जन्तुभि-
 र्मानादुद्धतकंधरः सुरपतिं तद्यातको याचते ॥ ८ ॥

860

गार्जितवधिरीकृतककुभा
 किमपि कृतं न घनेन ।
 कियती चातकचञ्चुपुटी
 सापि भृता न जलेन ॥ ९ ॥

861

अन्येषु सन्ति वन तामरसावतंसा
 हंसावलीवलयिनो जलसंनिवेशाः ।
 कोप्यापहो गुरुरयं हतचातकस्य
 पौरंदरीं यदभिधाञ्जति वारिधराम् ॥ १० ॥

862

धन्ये ते जलदायिनो जलधरास्तृष्णां विनिप्रन्ति ये
भ्रातभ्रातक कि वृथात्र रटितैः क्षिप्तोसि विभ्राम्यताम् ।
मेघः शारद एष काशभवतः पानीयरिक्तोदरो
गर्जत्येव हि केवलं भृशतरं नो बिन्दुमप्युञ्जति ॥ ११ ॥

863

समागमिष्यतोम्भोद वेत्ति कः समयं तव ।
रौति नो यदि सारज्जस्तवोच्चैः खे पुरःसरः ॥ १२ ॥

864

यः कृष्णं कुरुते मुखं जनयति त्रास त्रिडिङ्गिस्तु यो
यश्च प्रार्थयते परं दलयति भ्रोज्जाणि यो गर्जितैः ।
सत्यं चातक तं तथाविधमपि भार्तस्त्वया याचता
जीमूतं कृतमेव तुल्यमनयोरार्थस्वतिर्यक्त्वयोः ॥ १३ ॥

865

धिग्वारिदं परिहतान्यजलाशयस्य
यच्चातकस्य कुरुते न तृपः प्रशान्तिम् ।
धिकचातक तमपि योर्यतयास्तलज्ज-
स्त तादृशं च यदुपैति पिपासितोपि ॥ १४ ॥

866

त्रिभोपजीव्येपि पिबत्यपो न
पद्माकरे यद्यपि चातकोयम् ।
स्वार्थक्षतिस्तस्य तृपानुरस्य
लघुत्वमत्रास्ति न किञ्चिदस्य ॥ १५ ॥
केषामन्वेते ।

अथ मयूरान्योक्तयः ॥४८॥

867

पतस्मिन्मलयाचले बहुविधैः किं तैरकिञ्चित्करैः
काकोतूककपोतकोकिलकुलैरेकोपि पार्श्वस्थितः ।

केकी कृजति चेत्तदा विघटितव्यालावलीबन्धनः
सेव्यः स्यादिह सर्वलोकमनसाभानन्दनश्चन्दनः ॥१॥

कस्यापि ।

868

केका कर्णामृतं ते सकुसुमकवरीकान्तिहारी कलापः
कण्ठच्छया पुरारेर्गलखचिरा सौहृदं मेघसंधैः ।
विश्वद्वेषिद्विजिह्वस्फुरदुरुपिशितैर्नित्यमाहारवृत्तिः
केः पुण्यैः प्राप्तमेतत्सकलमपि सखे चित्रवृत्तं मयूर ॥२॥

शाङ्गधरस्य ।

869

वेगज्वलद्विटपपुञ्जमहारथोयं
गर्जने तीव्रतरहेतिरियं न शम्पा ।
दावाग्निधूमनिबन्धेयमयं न मेघः
किं नृत्यसि द्रुतमितो ब्रज तत्कलापिन् ॥३॥

लक्ष्मीधरस्य ।

870

अथे नीलघोष क कथय सखे तेष्य मुनयः
परं तोषं येषां तव रवत्रिलासो वितनुते ।
अमी दूरात्कूराः कणितमिदमाकर्ण्य सहसा
त्वरन्ते हन्तुं त्वामहह शबराः पुद्गितशराः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

871

हारीताः सरसं रसन्तु मधुरं कृजन्तु पुंस्कोकिलाः
सानन्दं गिरमुद्गिरन्तु च शुकाः किं नैः शिररथैरपि ।
एकेनापि नलस्थितेन नदता श्रीरण्ड निस्तर्जना-
द्यालानां च शिखण्डिनां ननु महत्पाण्डित्यमुद्गण्डितम् ॥ ५ ॥

श्रीचन्द्रदेवानाम् ।

872

किं दूरेण पयोधरा उपरि किं नान्ये रटन्तः भुता
निर्ध्यापारतया च पक्षिषु गताः किं वा न पक्षा वृथा ।

रम्यं वा गगने न किं विहरण किं तृषकाकारली-
पर्यायप्रतिपत्तिलाघवभयाद्भूमौ स्थिता वार्हण ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

873

यत्नादपि कं पश्येच्छिखिनामाहारनिर्गमस्थानम् ।
यदि जलदनिनदमुदितास्त एव मृदा न नस्येयु ॥ ७ ॥

नद्वरे ।

अथ शुकान्योक्तयः ॥ ४९ ॥

874

शुक यत्तत्र पश्य यत्तत्र
न गुण स गुणभास ।
समजनि येन तत्रामरण
शरण पञ्जरदास ॥ १ ॥

श्रीधनद्ववानाम ।

875

सत्सागत्यमत्राय यं पुरयन नानारसास्वादवा
न्कीरं शास्त्रविचारचारुनेरानन्कारि जने ।
देवेनास्तुष्टवाक्पपञ्चपित्तभोजस्य तस्यान्धी
शान्तस्यात्मसमाप्तगन्धकपिर स्यात्मानमेवोचितम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

876

भ्रातः कीरं कणोरवन्तुरुपणकोमायते कृजिते
किं माधुर्यनिपिक्तसक्तिविशदं कण्डावतु शोष्यते ।
सेयं देवशाहशा परिणता राजन्यपात्रस्य ते
भिद्वच्छिद्रितभित्तिमुद्रितपत्रं प्राप्नो यत पञ्जर ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

877

माणिक्यद्रवलिप्तमौक्तिकतुला विभ्रन्ति नो दाडिमी-
वीजान्येष निरीक्षते न रमते हैमेप्यशो पञ्जरे ।

तत्तादृश्वनचाससंमदमहामोदैकमेदस्विनी
 वृत्तिर्मे गलितानया हतगिरेत्येवं शुक्रः शौचते ॥ ४ ॥
 श्रीराघवचैतन्यानाम् ।

878

इदमपटु कपाटं जर्जरः पञ्जरोयं
 विरमति न गृहेस्मिन्कूरमार्जारयात्रा ।
 शुक्र मुकुलितजिह्वं स्थीयतां किं वचोभि-
 स्तव वचनविनोदे नादरः पामराणाम् ॥ ५ ॥
 कृष्णमिश्रस्य ।

879

धमुष्मिन्नुद्याने विहगखल एष प्रतिकूलं
 विलोलः काकोलः क्णति किल यावत्पटुतरम् ।
 सखे तापत्कीर द्रव्य इति वाचंयमकलां
 न मौनेन न्युनीभवति गुणभाजां गुणगणः ॥ ६ ॥
 कन्यावि ।

अथ काकान्योक्तयः ॥ ५० ॥

880

गात्रं ते मलिनं तथा भ्रवणयोर्द्वेगकृत्केद्रुतं
 भक्ष्यं सर्वमपि स्वभावचपलं दुभेटितं ते सदा ।
 एतैर्वायस संगतोस्यविनयैर्दोषैकमृत्नैः परं
 यत्सर्वत्र कुटुम्बवत्सलमतिस्तेनैव धन्यो भवान् ॥ १ ॥
 शाङ्गधरस्य ।

881

पथि निपतितां शून्ये दृष्ट्वा निरावरणाननां
 दधिभृतपर्दीं गर्वोन्नदः समुन्नतकंधरः ।
 निजसमुचितास्तास्ताधेटा विकारशुताकुन्तो
 यदि न कुरुते काणः काकः कदा नु करिष्यति ॥ २ ॥
 गण्डकस्य ।

882

भा मरणादपि विरुत कुर्वाणा स्पर्धया सह मयूरे ।
किं जानन्ति घराका काका केकारव कर्तुम् ॥ ३ ॥

883

तुल्यवर्णश्च द कृष्ण कोकिलै सह सगत ।
केन विज्ञायते काक स्वयं यदि न भाषते ॥ ४ ॥

884

रुक्षस्यामपुरस्य चातिमत्तिनच्छायस्य वृष्टस्य च
क्षुद्रस्य क्षतिकारिणोतिचपलस्याह्लादविच्छेदिन ।
येय निम्बफलेषु काक भवतस्तिक्तेषु नैसार्गिकी
प्रीतिस्तस्सदृश त्रिरेत्रिलसितं निष्पन्नमेतच्चिरात् ॥ ५ ॥

885

प्रत्यङ्गण प्रतितरु प्रतिवारिनीर
काकाश्चरन्ति पलचञ्चुपुत्र रटन्त ।
ना यान्ति तमिमथ मण्डितपुण्डरीक
खण्डे वसन्नहह तप्यति राजहस ॥ ६ ॥

886

कृष्ण वपुर्वहतु चुम्बतु सम्फलानि
रम्येषु सचरतु चूतयनान्तरेषु ।
पुस्कोकिलस्य चरितानि करोतु काम
काक कलभनित्रिगौ ननु काक एव ॥ ७ ॥

887

किं केकीव शिखण्डमण्डिततनु सारीर किं सुस्तर
किं वा हस इवाङ्गनागविगुरु किं कोररत्पाठक ।
किं वा हन्त शकुन्तपातिपिकरत्कर्णामृतस्यन्दन
काक केन गुणेन काञ्चनमये व्यापारित पञ्जरे ॥ ८ ॥

888

भद्रस्य सखि लक्षयोजनगतस्यापि पियम्बागम
वेद्यालयाति च धिक्कुकादय इमे सर्व पतन्त शरा ।

मत्कान्तस्य त्रियोगतापदहनज्वालावलीचन्दनः

लाकस्मेन गुणेन काञ्चनमये व्यापारितः पञ्चरे ॥ ९ ॥
केदामप्येते ।

अथ वक्रान्योक्तयः ॥ ५१ ॥

889

नालेनेव स्थित्या पादेनैकेन कुञ्चितप्रायम् ।

जनयति कुमुम्भान्ति वृद्धवक्त्रो बालमनस्यानाम् ॥ १ ॥
वृद्धे ।

890

एव वक्रः महमेव विपन्नः

शाड्यमहो क नु तद्रतमस्य ।

माधु कृतान्त न कश्चिदपि त्वां

वन्वयितुं मुञ्चतोपि समर्थः ॥ १ ॥

891

वक्रोऽवृमन्त्यां लघुनि सगति क्वापि शक्यै-

स्तर न्याय्या वृत्तिर्न पुनर्यगाद्दु ममुचितः ।

इतधेतथाभ्रलिङ्गलङ्घितेलातरान्ति-

क्षितेप्रपामैरुद्यदितनिमिषेतः एतिस्याम् ॥ ३ ॥

892

न कोकिलानामिव मन्त्र गुञ्जितं

न लघुलाभ्यानि गतानि शंसवन् ।

न चार्थिगानामिव निव्वरक्षता

गुणमन्याप्याम् वक्ते वक्रवतम् ॥ ४ ॥

893

जातिमनस्य न मानमे न शुचिभिर्वृत्तिर्मृगान्तादृष्टै-

र्न व्रथोद्दत्तेन निर्मलयशःशान्तिं रात्रः कलाः ।

जीवन्नरपरयेन चाद्यधरन्तो भ्राम्यन्मगर्व पुन-

मिथ्यैरोद्यतकंथरः शाड्यको श्मैः सह स्पर्धते ॥ ५ ॥

894

उभौ श्वेतौ पक्षौ चरति गगनेवारितगतिः
सदा मीनं भुङ्क्ते वसति सकलः स्थाणुशिरसि ।
बके चान्द्रः सर्वो गुणसमुद्दयः किञ्चिदधिको
गुणाः स्थाने मान्या नरघर न तु स्थानरहिताः ॥ ६ ॥

895

रे रे शिष्ट बकोट नाकतटिभीतीरे तपस्विन्नतं
ध्यानेनानिमिषोपभोगमनसा युक्तं करोषीदृशम् ।
एवं यत्किल मानसस्य पदवी काङ्क्षस्ययुक्तं हि त-
त्रीरक्षीरविवेकनिर्मलप्रियो हंसस्य नान्यस्य सा ॥ ७ ॥
ऋषामुच्यते ।

अथ खद्योतान्योक्तयः ॥ ५२ ॥

896

जर्जरतृणाभ्रमदहन्सर्पकणमप्रकाशयन्नुनम् ।
कीटत्वमात्मतत्त्वात्सद्योतः ख्यापयन्नवति ॥ १ ॥
जयवर्धनस्य ।

897

इन्दुः प्रयास्यति विनङ्क्ष्यति तारकभ्राः
स्थास्यन्ति लीढतिमिग्न न भणिप्रदीपाः ।
अन्धं समग्रमपि कीटमणे भविष्य-
त्यन्मेपमेप्यति भवानपि दूरमेतत् ॥ २ ॥
कस्यापि ।

898

अवृष्टिव्यापारं गतवति दिनानामधिपतौ
यशःशेषीभूते शशिनि गतधासि महमणे ।
तथान्धं संजातं जगदुपनते मेघसमये
यथामो गण्यन्ते तगसि षट्पदः कीटमणयः ॥ ३ ॥
आनन्दवर्धनस्य ।

899

घनसतमसमलीमसदशदिशि निशि यद्विराजसि तदन्यत् ।
कीटमगे दिनमधुना तरणिकरान्तगितसितकिरणम् ॥ ४ ॥
मङ्गलस्य ।

अथ सिंहान्योक्तयः ॥ ५३ ॥

800

एकोहमसहायोह कृशोरमपरिच्छद ।
स्वप्नेष्वेवविषा विन्ता मृगेन्द्रस्य न जायते ॥ १ ॥
कस्यापि ।

801

मृगेन्द्र वा मृगारि वा द्वय याहरता जन ।
तस्य द्वयमपि व्रीडा व्रीडादलिनदन्तिन ॥ २ ॥

802

मृगेभ्यो रक्ष्यते क्षेत्र नरेस्त्वणमयैरपि ।
सिंहाक्रान्त पुनर्मृद न ह्यैर्न च दन्तिभि ॥ ३ ॥

803

मृगैर्नष्टं शशैर्लानि यराहैर्जलित रुपा ।
हयाना हेपित भुत्वा सिंहे पूर्वप्रदामिनम् ॥ ४ ॥

804

हरिरलसविलोचन सहेल
बलमवलोक्य पुनर्जगाम निद्राम् ।
अपिगतपतिविक्रमास्तभीति-
र्न तु यनितास्य त्रिभोक्त्याचकार ॥ ५ ॥

805

एकाकिनि वनमामिन्यराजन्दमन्यनीतिशाखजे ।
सत्त्वोत्कट्टे मृगपनौ राजेति गिर पणिमन्नि ॥ ६ ॥
कथामपद्धते ।

808

नास्योच्छ्रायवती तनुर्न दशनौ नो दीर्घदीर्घ वर
सत्य वारण नैव केसरिदिशिमुत्वाटम्बरै स्पतिने ।

तेजोबीजमजेयमस्य हृदये न्यस्तं पुनर्वेधसा
तादृक्कावृशमेव येन सुतरां भोज्यं पशुं मन्यते ॥ ७ ॥
आनन्दवर्धनस्य ।

१०७

सुक्षामोपि जरान्वितोपि शिथिलप्राणोपि कष्टां दशा-
मापन्नोपि क्षिपन्नदीधितिरपि प्राणेषु गच्छत्स्वपि ।
मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भपिशितपासैकवद्धस्पृहः
किं जीर्णं तृणमत्ति मानमहनामपेसरः केसरी ॥ ८ ॥
भर्तृहरे ।

१०८

येनानर्गलफालकेलिदलितप्रत्यपकादम्बिनी-
धाराधोरणिधौतधातुषु पुरा शैलेषु लीलायितम् ।
सोढं भृङ्गनिपातमन्नचरणः स्फारस्फुरत्केरवी-
क्रेत्कारैः कुपितोद्य खादति मुहुः पाथी मृगयामणीः ॥ ९ ॥
भेरीभांकारस्य ।

१०९

अनिशं मतङ्गजानां बृंहितमाकर्ण्यते यथा विपिने ।
मन्ये तथा न जीवति गजेन्द्रपलकत्रलनः सिंहः ॥ १० ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

११०

जीर्णोपि कमहीनोपि कृशोपि यदि केसरी ।
तथापि यूथनाथस्य शङ्कातड्ढाय कल्पते ॥ ११ ॥
पुष्पाकारस्य ।

१११

खनन्नासुबिलं सिंहः पापाणशकलाकुलम् ।
प्राप्नोति नखभङ्गं वा फलं वा मूपको भवेत् ॥ १२ ॥

११२

अस्मिन्नम्भोदवृन्दध्वनिजनितरूपि प्रेक्षमाणेन्तरिक्षं
मा काक व्याकुलोभूस्तदृशिखरशवक्रव्यलेशानशान ।
धत्ते मत्तेभकुम्भव्यतिकरकरजपामवचामजाम-
झासव्यासक्तमुक्ताधवलितकवलो न स्पृहामत्र सिंहः ॥ १३ ॥
महीपतिपण्डसीकस्य ।

913

धामाणामुपशत्यसीमनि मद्दोद्रेकस्फुरत्सोऽव
 फेत्कारध्वनिमुद्दिरन्ति बन्धव सभुय गोमायव ।
 सोन्य कोपि घनाघनध्वनिघन पारीन्द्रगुञ्जारव
 शुष्यद्वण्डमलोलशुण्डमचलत्कर्ण गजेर्य भुत ॥ १८ ॥
 रत्नपथ ।

914

एण क्रीडति नृकरश्च एनति द्वीपी च गर्शयते
 श्रोत्रा क्रुन्ति यन्यते च दशको वेगाद्गुर शरति ।
 नि द्रङ्गु कग्निपोतकृन्तलतामुन्मोदते लीत्या
 ह्यो सिन् विना त्वयाच विपिने कीदृशशा वतन ॥ १९ ॥
 रम्यापि ।

915

रे मातङ्ग मन्मन्वुत्स्वगतया रोन्मन्त्रोल वह
 न्यन्यानामयन्मन्त्रेन यनमिद भङ्गु यदुक्कण्ठसे ।
 त्स्वस्तिकिमणे मनेन्नत गरा गेरेयशत्री ग
 प्रत्यप्रस्थितमेवयुयमयनोत्कण्ठी न कर्णग्न ॥ २० ॥
 विन्-रपथ ।

916

यस्यायन् यरप प्रतापरमतेर्नग्निनैर्यद्गुहा
 शुभ्रन्ति स्म नन्वराहमरित सद्योपि दिग्दन्तिनाम ।
 द्वात्कष्टश्रावश गनयत मिन्म्य तस्यापुना
 कर्पत्येव वगेण केसगमनाभाज जगत्कुञ्जर ॥ २१ ॥
 रम्याप ।

917

य शार्यावशिरेय यस्य मन्सा दिग्दन्तिनोप्यन्तिर
 नायाना किल येन विन् ययसुधा गम्या न कम्पाप्यभृत् ।
 तस्मिन्कोतुकिना त्वया शग्निपो लुप्ते कपोत्स्यली-
 भृङ्ग कैमर्गिरीर सपति पुन कुत्रैव विभ्राम्यतु ॥ २२ ॥
 रम्यापि ।

अथ गजान्योक्तयः ॥ ५४ ॥

918

नीवारप्रसवाममुष्टिकवलैर्यो वार्धतः शैशवे
पीतं येन सरोजपद्मपुटके होमावशेषं पयः ।
तं पथान्मदमन्यरालिवलयव्यालुमगण्डं गज
सानन्दं समयं च पश्यति मुहुर्दूरे स्थितस्तापसः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

919

कर्णे चामरचारुकम्बुकलिकाः कण्ठे मणीनां गणः
सिन्दूरप्रकरः शिरःपरिसरे पार्श्वान्तिके किङ्किणी ।
लब्धधेनुपद्माहनेन करिणा बद्धेन भृथाविधि-
स्तर्किकं भृधरधूलिधूसरतनुर्मान्यो न वन्यः करी ॥ २ ॥

कस्यापि ।

920

केलिं कुरुष्व परिभुङ्क्व सरोरुहाणि
गाहस्य शैलतटनिर्झरिणीपयांसि ।
भावातुरक्तकरिणीकरलालिताङ्ग
मातङ्गं मुञ्च मृगराजरणाभिलाषम् ॥ ३ ॥

आनन्ववर्धनस्य ।

921

पीतं यत्र हिर्मं पयः कवलिता यस्मिन्मृणालाङ्कुरा-
स्तापार्तेन निमग्न्य यत्र सरसो मध्ये विमुक्तः भ्रमः ।
धिक्रतस्यैव जलानि पाङ्कितयतः पाथोजिर्नो मध्यतः
कूलान्युत्खनतः करीन्द्र भवतो लज्जापि नो जायते ॥ ४ ॥

922

रेवावारिणि वारणेन विपुले राजीवराजीरजः-
पुञ्जापिञ्जरितोर्मिणि प्रविगलहानाम्बुगन्धोत्कटे ।
पीतं येन मृगारिक्तमसकृद्दन्तान्तराले स्थितं
कौषं सोपि पयः पपौ हतविधेः को गोचरे नागतः ॥ ५ ॥

कयोत्पद्येनौ ।

४२३

तापा नापगतस्तृपापि न कृशा धौता न धूली तनो-
 न स्वच्छन्दमकारि कन्दकवलः का नाम केलीकथा ।
 दूरोत्क्षिप्तकरेण हन्त करिणा स्पृष्टा न वा पद्मिनी
 शरब्धो मधुपैरकारणमयो झंकारकोलाहलः ॥ ६ ॥

लक्ष्मणसेनस्य ।

४२४

नाभूवन्मुवि यस्य कुत्रचिदपि स्पर्धाकराः कुञ्जराः
 सिंहेनापि न लङ्घिता किमपरं यस्योद्धता पदतिः ।
 कटं सोपि कदर्थ्यते करिवरः स्कारारवैः फेरवै-
 रापातालगभीरपङ्कपटलीमग्नोद्य भग्नोद्यमः ॥ ७ ॥

बिम्हणस्य ।

४२५

भो भोः करीन्द्र दिवसानि कियन्ति ताव-
 दास्मिन्मरौ समतिवाहय कुत्रचिच्चम् ।
 रेवाजलैर्निजकरेणुकरप्रमुक्तै-
 र्भूयः शम गमयितासि निदाघद्राहम् ॥ ८ ॥

गोविन्दराजस्य ।

४२६

न गृह्णाति प्राप्तं नवकमलकिंजल्कानि जले
 न पङ्के वाह्यदं व्रजति विस्रभद्गार्धशवले ।
 प्रगल्भमेमार्द्रामपि विषदते नान्यकरिणीं
 स्मरन्दावभ्रटां हृदयदयितां वारणपतिः ॥ ९ ॥

४२७

पादाघातत्रिघूर्णिता वसुमती त्रासाकुलाः पक्षिगः
 पङ्काङ्कानि सरांसि गण्डकपगक्षोदक्षताः शाखिनः ।
 प्राप्येदं करिपोतकैर्विधिवद्राज्जडूलशून्यं वनं
 तत्तस्मान् कृतं विशृङ्खलतया वक्तुं न यत्नार्थते ॥ १० ॥

४२८

पासपासं पृहाण त्यज करिकलम प्रीतिबन्धं करिण्याः
पाशमन्यधणानामविरलमधुना देहि पङ्कानुलेपम् ।
दूरीभूतास्तवैते शबरवरवधूविभ्रमोद्भ्रान्तदृष्य-
त्रेयातीरोपकण्ठन्युतकुसुमरजोधूसरा विन्ध्यपादाः ॥ ११ ॥

केषामप्येते ।

४२९

दानार्थिनो मधुकरा यदि कर्णतालै-
र्दूरीकृताः करियरेण मदान्धबुद्ध्या ।
तस्यैव गण्डयुगमण्डनहानिरेषा
भृङ्गाः पुनार्धकचपद्मवने चरन्ति ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

४३०

आरामोदमनर्गलेन बलिना मयः समपो मये-
त्यन्तःसंभृतहर्षवर्धितमदोदम किमुन्माद्यसि ।
मातङ्ग प्रतिवर्षमेव भवतो भायो निदाघज्वर-
स्तत्रापि प्रतिकारमर्हसि सखे सम्यक्समालोचितुम् ॥ १३ ॥

४३१

गले पाशस्तीव्रधरणयुगले गाढनिगडो
वृद्धः स्कन्धे बन्धः शिरसि सृणिपातः खरतरः ।
नरः स्कन्धारूढा बत मरणयोग्येपि विषये
न जानीमोत्यर्थं द्विरद वद कस्मात्तव मदः ॥ १४ ॥

४३२

कौपे पयसि लषीयसि तापेन करः प्रसारितः करिणा ।
सौपि न पयसा लिप्तो लाघवमात्मा परे नीतः ॥ १५ ॥

४३३

कौपं वारि विलोक्य वारणपते किं विस्मितेनास्यते
प्रायो भाजनमस्य संप्रति मवांस्तत्पीयतामादरात् ।

उन्मज्जच्छवरीपुलिन्दललनापीनस्तनास्फालन-
स्तारीभुतमहोर्मिनिर्मलजला दृरेधुना नर्मदा ॥ १६ ॥

७३४

नो मन्ये दृढबन्धनात्क्षतमिदं नैवाद्गुशोद्धातनं
स्कन्धारोहणताडनात्परिभवं नैवान्यदेशागमम् ।
चिन्तां मे जनयन्ति चेतसि यथा स्मृत्या स्वययुथं यने
सिंहत्रासितभीतभीरुकलभा यास्यन्ति कस्याश्रयम् ॥ १७ ॥

७३५

पर्युर्यत्पतितावशेषकृत्वलासेन वृत्तिः कृता
पीतं यच्च करावगाहकलुपं तत्पीतशेषं पयः ।
प्राणान्पूर्वतरं विहाय तदिदं प्राप्तं करिण्या फलं
यद्वन्धघ्नकातरस्य करिणः क्लिष्टं न दृष्टं मुखम् ॥ १८ ॥

कंपामप्येते ।

७३६

यदि मत्तोसि मतद्गज किममीभी रसालसरलतरुदलनैः ।
हरिमुसर त्वरनखरं व्यपनयति स करटकण्ड्वृतिम् ॥ १९ ॥
वह्नभवेवप्य ।

अथ हरिणान्योक्तयः ॥ ५५ ॥

७३७

दूर्वाद्भुरतृगादारा धन्यास्ते वै यने मृगाः ।
विभवान्मत्तचित्तानां न पश्यन्ति मुखानि यत् ॥ १ ॥

७३८

कति कति न मदोद्धताधरन्ति
पतिशिखरि पतिशाननं कुरङ्गाः ।
कचिदपि पुनरुत्तमा मृगास्ते
भदयति यन्मद एव मेदिनीशान् ॥ २ ॥

१३९

इह किं कुरङ्गशावक केशरे कमलमञ्जरीं त्यजसि ।
तृणधन्वा तृणबाणस्तृणघटितः कपटपुरुषोयम् ॥ ३ ॥

१४०

छिन्वा पाशमभास्य कूटरचनां भङ्गा यलाद्वागुगं
पर्यन्तामिशिखाकलापजटिलाग्निःसृत्य दूरं वनान् ।
ध्याधानां शरगोचरादतिजनेनोत्पत्य गच्छन्मृगः
कृपान्तःपतितः करोति विगुणे कि वा विधौ पौरुषम् ॥ ४ ॥

१४१

द्रुततरमितो गच्छन्प्राणैः कुरङ्ग वियुज्यमे
किमिति बलितयीवं स्थित्वा मुहुर्मुहुरीक्षते ।
विदधति हतव्याधानां ते मनागपि नार्द्रतां
कटिनमनसामेषामेते त्रिलोकिविभ्रमाः ॥ ५ ॥

१४२

स्थलीनां दग्धानामुपगि मृगतृणामनुसरं-
स्तृपार्तः सारङ्गो विरमति न गिरिनेवि मनसि ।
अज्ञानानस्तस्त्वं न स मृगयतेन्यत्र सरसी-
मभूमौ प्रत्याशा न च फलनि विप्रं न कुरुते ॥ ६ ॥

१४३

भल्पीयःस्खलनेन यत्र पतनं कृच्छ्रेण यत्रोन्नति-
हारे वेत्रलतावितानगङ्गे कष्टः प्रवेशक्रमः ।
हे सारङ्ग मनोरमा वनभुवस्त्यक्ता विशेषार्थिना
किं भूभृत्कटकस्थितिव्यसनिना व्यर्थं त्वराः शातिताः ॥ ७ ॥

१४४

सारङ्गो न लतागृहेषु रमते नो पांसुले भूतले
नो रम्यासु घनोपकण्ठहरितच्छायामु दीनास्यपि ।
तामेवायतलोचनामनुदिनं ध्यायन्मुहुः प्रेयसीं
शैलेन्द्रोदरकंदरासु गतधीः शृङ्गावशेषः स्थितः ॥ ८ ॥
केषामप्येते ।

७४५

वसन्त्यरण्येषु चरन्ति दूर्वा
पिबन्ति तोयान्यपरिमहाणि ।
तथापि बध्वा हरिणा नराणां
को लोकमाराधयितु समर्थः ॥ ९ ॥

मुक्तापीडस्य ।

७४६

आः कष्टं वनवाससाम्यकृतया सिद्धाभ्रमभ्रद्वया
पर्ष्णा बालकुरङ्ग संप्रति कुतः प्राप्नोसि मृत्योर्मुखम् ।
पत्रानेककुरङ्गकोटिकदनक्री डोससप्तोदित-
धोतोभिः परिपूरयन्ति परिखामुशमराः पामराः ॥ १० ॥

विन्धपस्य ।

७४७

स्वच्छन्दं हरिणेन या विरहिता दैवात्समामादिता
भङ्गप्रस्रुतदुग्धविन्दुमधुरा शालेर्नवा मञ्जरी ।
निःश्वासानलदग्धकोमलतृणप्रखयापितान्तर्य्य-
स्तामेव प्रतिवासरं मुनिरिव ध्यायन्वने शुन्यति ॥ ११ ॥

धर्मकीर्ते ।

७४८

मेयं स्यली नवनृगाङ्गुरजालमेत-
त्तेय मृगीति इदि जातमदः कुरङ्गः ।
मैयं नु वेत्ति यद्विद्वान्तरितो लताभि-
रायाति सज्जितकडोमदारः किगतः ॥ १२ ॥

रन्द्रकदे ।

७४९

रोमन्यमारचय मन्यरमेत्य निद्रां
मुञ्च भ्रमं तदनु संवर रे ययेच्छम् ।
दूरे स पामरजनो मुनयः किलैते
निष्कारणं हरिणपोत विभेषि कस्मात् ॥ १३ ॥

धर्मवर्धनस्य ।

अथ करभान्योक्तयः ॥ ५६ ॥

950

वर्षावर्षमसंस्थानं कर्णज्वरकरो रवः ।
करभस्याशुगत्यैव छादिता दोषसंहतिः ॥ १ ॥

भद्रदस्य ।

951

कुमुदशबलैः फुल्लाम्भोजैः सरोभिरलंकृतां
मरकतमणिश्यामां शृण्वैर्विहाय वनस्यलीम् ।
स्मरति करभो यदृक्षाणां चरन्महजन्मनां
परिचयरतिः सा दुर्धारा न सा गुणवैरिता ॥ २ ॥

जीवनायकस्य ।

952

यस्मिन्नुच्चैर्विषमगहनान्तर्गता स्वादुवह्नी
स्वेच्छं भुक्ता सरलितगलेनात्मचेतोनुलम्बा ।
तत्तारुण्यं करभ गलितं कुत्र ते प्राग्विलासा
यत्स्वाधीनं यदपि सुलभं तेन तुष्टि विधेहि ॥ ३ ॥

953

करभदयिते योसौ पीलुस्त्वया मधुतुन्धया
व्यपगतघनच्छायस्त्यक्तो न सादरमीक्षितः ।
चलकिसलयैः सोपीदानीं प्ररुद्धनवाङ्गुरः
करभदयितावृन्दैरन्यैः सुखं परिभुज्यते ॥ ४ ॥

954

चिन्तां मुञ्च गृहाण पल्लवमिदं प्रक्षस्य शालस्य वा
गाङ्गस्यास्य जलस्य चन्द्रवपुषो गण्डूपमेकं पिव ।
जीवन्द्रक्ष्यसि ताः पुनः करभ हे दासेरकीया भुवो
रम्याः पीलुशमीकरिचदरीकूजत्कपोताकुताः ॥ ५ ॥

955

यस्यासीन्नवपीलुपत्रवदरमासोपि सनुष्टये
शीर्षाध्वन्यनुगम्यते न पदवीं यम्य स्नयुधैरपि ।

सोयं संमतिं याति बालकरभः क्षीणोद्यमः क्षामतां
मन्ये नूनमनेन दैवहतकेनास्वादितं तन्मधु ॥ ६ ॥

१५६

पीलुनां फलवत्कषायमधुरं रोमन्ययित्वा मरौ
शाखामं यदखादि चारु करभीवक्त्रार्पितं प्रेमतः ।
तत्स्मृत्वा करभेग खेदविभुरं दीर्घं तथा कृत्कृतं
शाणानामभवत्तदेव सहसा प्रस्थानतूर्यं यथा ॥ ७ ॥

१५७

दुग्धापमम्बु पवनः पस्पितापी
षायाभृतो न तरवः कृतमारनश्राः ।
इत्थं सखे करभ वाष्मि भवन्तमुद्यैः
का संगतिः खलु मरौ रमणीयतायाः ॥ ८ ॥

१५८

भस्माननस्य भवनः खलु कोटिरेषा
कण्टारिका यदि भवेद्विदार्णपर्णा ।
योग्या कथं करभ कल्पतरोर्लताया-
स्ते पद्मत्रा विमलविद्रुमभङ्गभाजः ॥ ९ ॥

१५९

शतेरको रसत्येष युक्तं भारेधिरोहति ।
उत्तार्यमाणेषि पुनर्यत्तत्र किमु कुर्महे ॥ १० ॥
केशान्धने ।

१६०

करभदयिते यत्तत्पीतं सुदुर्लभमेकदा
मधु वनगतं तस्यालाभे विरौषि किमुत्सुका ।
कुरु परिचितैः पीतोः पत्रैर्धृतिं महगोचरै-
र्जगति सकले कस्याथाभिः सुखस्य निरन्तरा ॥ ११ ॥

मगपती प्याताय ।

अथ वृषभान्योक्तयः ॥ ५७ ॥

961

नास्य भारमहे शक्तिर्न च बाहगुणः कृतौ ।
देवागारवलीवर्दस्तथाप्यभ्राति शोभनम् ॥ १ ॥

962

अनसि सीदति सैकतवर्त्मनि
प्रचुरभारभरक्षपितौक्षके ।
गुरुभरोद्धरणोद्दुरकंधरं
स्मरति सारथिरद्य धुरंधरम् ॥ २ ॥

963

मार्गे कर्दमदुर्गमे जलभृते गर्ताशतैराकुले
खिचे शाकटिके भरेतिविषमे दूरं गते रोधसि ।
शब्देनैतदहं ब्रवीमि महता कृत्वोद्भिः तां तर्जनी-
मीदृक्षे विषमे विहाय धवलं वोढुं क्षमः को धुरम् ॥ ३ ॥

964

दन्ताः सप्त चलं विषाणयुगलं पुच्छाञ्चलः कर्बुरः
कुक्षिधन्द्रकिता वपुः कुसुमितं सव्यच्युतं त्रेटितम् ।
आस्मिन्दुष्टवृषे वृषापिमगुणप्रामानभिश्लात्मनो
ग्रामीणस्य तथापि चेतसि चिरं धुर्यभ्रमः स्फूर्जति ॥ ४ ॥

965

कासांचिद्धवलधिर निवसतां चित्तेपरासां पुन-
र्नलो वा कपिलोधवा वरवृषो रक्तोयवा मेचकः ।
ग्रामीणैरयधीरितोपि शिथिलस्कन्धोप्यनूर्ध्वभ्रवाः
स्वान्ते मे परतन्त्रतुन्दिलतनुर्गार्धर्ध्वं कर्बुरः ॥ ५ ॥
श्रीचन्द्रस्य ।

966

गुरुनायं भारः क्वचिदपि न पन्याः स्यपुटितो
न ते कुण्डा शक्तिर्वहनमपि तेद्वे न विकलम् ।

इह द्रुणे नान्यस्तव गुगसमानस्तदधुना
धुनानेन स्कन्धं धवल किमु मुक्तः पयि भरः ॥ ६ ॥

967

न ध्वानं कुरुपे न याति विकटं नोच्चैर्वहस्याननं
दर्पान्नो लिखसि क्षितिं खुरपुटैर्नावज्ञया वीक्षसे ।
किं तु त्वं वसुधातलैकधवल स्कन्धाधिल्लटे भरे
तीराण्युद्यतटीविट्कृविपमाण्युल्लङ्घयन्वीक्ष्यसे ॥ ७ ॥

968

यस्यादौ व्रजमण्डनस्य वहते गुर्धो धुरं धैर्यतो
धैर्यैः प्रगुणीकृतो न युगपत्स्कन्धः ममस्तरपि ।
तस्यैव शयकम्बलस्य धवलस्योत्थापने सांप्रतं
द्रुणेत्रैव जरावसादिततनोगोः पुण्यमुदोष्यते ॥ ८ ॥

969

एतानि बालधवल शविणाय कामं
गोटाङ्गणे तरलतर्गकचेदितानि ।
स्कन्धं निधेहि धुरि पूर्वधुरीणमुक्तो
नेतव्यतामुपगतोस्ति तत्रैव भारः ॥ ९ ॥

970

न खनति खुरैः क्षोणीपृष्ठं न नर्दति मादरं
प्रकृतिपरुषं प्रेक्ष्याप्यमे न कुप्यति गोचरम् ।
वहति च धुरं धुर्यो धैर्यादनुद्धतकंधरो
जगति गुणिनः कार्योदार्यात्परानतिदोरने ॥ १० ॥

केशवप्यने

अथ सामान्यवृक्षान्योक्तयः ॥ ५८ ॥

971

किं जानोसि चतुःस्थे वनतरं वृत्रोमि किं छायाया
इन्द्रधेत्कन्धितोमि किं कलभैररादोसि किं मंनतः ।

हे सदृक्ष सहस्र संपति सखे शाखाशिखाकपण-
क्षोभामोहनभञ्जनानि जनतः स्वैरेव दुधेष्टितैः ॥ १ ॥
भदन्तज्ञानवर्मण ।

972

छायास्रभृगुः शकुन्तनिवहैर्विष्ठाविलिप्तच्छदः
कीरैरावृतकोटरः कपिकुलैः स्कन्धे कृतप्रभयः ।
विस्रम्भं मधुपैर्निपीतकुसुमः श्लाघ्यः स एकस्तरु-
र्वत्राङ्गीकृतसत्त्वसंभवभरे भद्रापदोन्ये द्रुमाः ॥ २ ॥
वीजकस्य ।

973

शाखाशतचितवियतः सन्ति कियन्तो न कानने तरवः ।
रिमलभरमिलदलिकुलदलितदलाः शाखिनो विरलाः ॥३॥
श्रविसगातुपिडतस्य ।

974

गतास्ते विस्तीर्णस्तत्रकभरसौरभ्यलहरी-
परीतव्योमानः प्रकृतिगुरवः केपि तरवः ।
इहोद्याने संप्रत्यहह परिशिष्टाः क्रमवशा-
दमी वल्मीकास्ते भुजगकुललीलावसतयः ॥ ४ ॥

975

तीव्रो निदाघसमयो बहुपथिकजनश्च मारवः पन्थाः ।
मार्गस्थस्तहरेकः कियतां संतापमपनयति ॥ ५ ॥
प्रत्ययैः पञ्चनिचयैस्तर्ह्यैरेव शोभितः ।
जहाति जीर्णास्तानेव किं वा चित्रं कुजन्मनः ॥ ६ ॥

976

रोलम्बैर्न विलम्बितं विघटितं धूमाकुलैः कोकिलै-
र्माथुरैश्चलितं परैव रभसा कीरैरधीरैर्गितम् ।
एकेनापि सपलयेन तरुणा द्रावानतोपप्रवः
सोढः को न विपन्सु मुञ्चति जनो मूर्ध्नापि यो लातितः ॥७॥

७७७

पत्रपुष्पफलच्छायामूलयत्कलदारुभिः ।

धन्या महीरुहा येभ्यो निराशा यान्ति नार्थिनः ॥ ८ ॥

७७८

छायावन्तो गतव्यालाः स्वारोहाः फलदायिनः ।

मार्गद्रुमा महान्तश्च परेषामेव भूतये ॥ ९ ॥

७७९

मुक्तं स्वादु फल कृत च शयन शाखापत्रैः पल्लवै-

स्त्वन्शयापरिशीतलं सुसलिलं पीतं व्यपेतभ्रमैः ।

विभ्रान्ताः सुचिरे पर सुमनसः प्रीतिः किमत्रोच्यते

त्वं सन्मार्गेतरुर्वेय च पथिका यामः पुनर्दर्शनम् ॥ १० ॥

केषामप्येतैः ।

७८०

भुक्तानि यैस्तव फलानि पचेलिमानि

श्रोत्रस्थितैरहह वीतभवैः प्रसुप्तम् ।

ते पक्षिणो जलरयेण विकृष्यमाणं

पश्यन्ति पादप भवन्तममी तटस्थाः ॥ ११ ॥

भीमरुचिदस्य ।

७८१

विपन्न पक्षिन्या भृतमनिमिषैर्यातमलिभिः

खगैरप्युद्गीनं रथचरणसंप्रभृतिभिः ।

दशां दीनां नीति सरसि शिषमपीप्सदिवसः

कुलीनत्वादास्ते तटरुतटः कोपि तदपि ॥ १२ ॥

नागपैयस्य ।

७८२

शाखैः शान्मन्निपलाशकरीरकाशाः

शृण्वन्तु पुष्पानिलयो यदसौ यसन्तः ।

युष्मभ्यमर्पयतु पल्लवपुष्पलक्ष्मीं

सौरभ्यसमरथिभिस्तु विपेरधीनः ॥ १३ ॥

शाङ्गधरपद्धति ।

७८३

पान्याधार इति द्विजाश्रय इति श्लाघ्यस्तरूपामिति
 त्रिगुणच्छाय इति प्रियो वृक्ष इति स्यान्नं गुणानामिति ।
 पर्यालोच्य महातरो तत्र वनच्छायां वयं संभिता-
 स्तत्त्वत्कोटरवासिनो द्विरसना दूरीकरिष्यन्ति नः ॥ १४ ॥

७८४

हिमसमयो वनवह्निर्जवनः पवनस्तडिल्लताविभवः ।
 हन्त सहन्ते यावत्तावद्गुम कुरु परोपकृतिम् ॥ १५ ॥

७८५

ये पूर्वं परिपालिताः फलभरच्छायादिभिः प्राणिनो
 विश्रामद्गुम कथ्यतां तत्र विपत्काले क्व ते सांप्रतम् ।
 एताः संगतिमात्रकल्पितपुरस्कारास्तु धन्यास्त्वचो
 यासां छेदनमन्तरेण पतितो नायं कुठारस्त्वयि ॥ १६ ॥

७८६

वृद्धिर्यस्य तरोर्मनोरथशतैराशावता प्रार्थिता
 जातोसौ सरसः प्रकामफलदः सर्वाभितोषाभयः ।
 नानादेशसमागतैराविदितैराक्रान्तमन्यैः स्वगै-
 स्त लम्भावसरोपि वृद्धशकुनिदूरे स्थितो वीक्षते ॥ १७ ॥
 केषामप्येते ।

अथ वृक्षविशेषान्योक्तयः ॥ ५९ ॥

तत्र पूर्वं कल्पवृक्षः ।

७८७

कल्पद्रुमोपि कालेन भवेद्यदि फलप्रदः ।
 को विशेषस्तदा तस्य वन्यैरन्यैर्महीरुहैः ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

७८८

स्वर्णैः स्कन्धपरिमहो मरकतैरुल्लासिताः पद्मवा
 मुक्ताभिः स्तवकभियो मधुलिहां वृन्दानिनीलोत्पलैः ।

संकल्पानुविधायि यस्य फलितं कस्तस्य भस्ते तुलां
धिग्जातिं द्रुमसंकषासु यदय कल्पद्रुमोपि द्रुमः ॥ २ ॥
रत्नस्य ।

अथ पारिजातः ।

९८९

परिमलधुरभितनभसो वहवः कनकात्रिपरिसरे तरवः ।
तदपि सुराणां चेतसि निवसितमिव पारिजातेन ॥ ३ ॥
श्रीवह्मभक्ष्यस्य ।

अथ चन्दनम् ।

९९०

सन्त्येव गलिताकाशा महीयांसो महीवहाः ।
तथापि जनतानिचानन्दनधन्दनद्रुमः ॥ ४ ॥
हरिणस्य ।

९९१

कान्ताकेलिं कलयतु तहः कोपि कश्चित्प्रभृणा-
मन्यानन्द जनयतु फलैः कोपि लोकान्धिनोतु ।
धन्य मन्ये मलयजमहो यः प्रभृतोपतापं
संसारस्य द्रुतमपनयत्यात्मदेहव्ययेन ॥ ५ ॥
शाङ्गधरस्य ।

९९२

केचिद्भोचनहारिणः कतिपये सौरभ्यसंभारिणः
केचन्ये फलधारिणः प्रतिदिश ते सन्तु हन्त द्रुमाः ।
धन्योयं ऋचिचन्दनः परिसरे यस्य स्थितैः शारिभिः
शाग्रोत्तदिभिर्गव्यहो मृगदृशामङ्गेषु लीलायितम् ॥६॥
श्रीपुष्पाकरवेवस्य ।

९९३

भ्रान्तधन्दन किं व्रवीमि विकटस्फूर्जत्कणाभीपणा
गन्धम्यापि महाविषाः फणभृतो गुप्त्यै यदेते कृताः ।
देवात्पुष्पकण्डारितो यदि भवानत्राभविष्यत्तदा
नो जाने किमकल्पयिष्यदरिकं ग्लक्षार्थमस्यात्मनः ॥ ७ ॥
श्रीनागधरस्य ।

११४

एतैर्दक्षिणगन्धवाहवलनैः श्रीखण्ड किं सौरभं
ब्रूमस्ते परितो मधुव्रतयुवा येनायमानीयते ।
माकन्दादिपहत्य पङ्कजयनाबुद्धय कुन्दोदरा-
बुद्ध्याभ्यङ्घिष्यण्डमण्डलतलादाकृष्य हृष्यन्मनाः ॥ ८ ॥

११५

यद्यपि चन्दनविटपी विधिना फलकुसुमवर्जितो विहितः ।
निजवपुषैव परेषां तथापि संतापमपनयति ॥ ९ ॥

११६

धिकनेष्टितानि परशो परशोचनीय-
बालप्रवालमलयार्द्रिहृद्ब्रुहस्ते ।
निर्भियमानहृदयोपि महाप्रभावः
स त्वन्मुखं पुनरभीः सुरभीकरोति ॥ १० ॥

११७

आप्तः शैलशिलान्तरेषु सहजः सङ्गो भुजंगैः सह
प्रेङ्गुक्षारपयोधिर्वीचिभिरभृदुद्भूतिमेकाक्रिया ।
जानीमो न वयं प्रसीदतु भवाञ्छ्रीखण्ड तत्कथ्यतां
कस्मात्ते परतापखण्डनमहापाण्डित्यमभ्यागतम् ॥ ११ ॥

११८

आमोदैस्वैर्दिशि दिशि गनैर्दूरमाकृष्यमाणाः
गाक्षाल्लक्ष्मीं तव मलयज द्रुमभ्यागताः स्मः ।
किं पश्यामः सुभग भवतः क्रीडति क्रौड एव
व्यालस्तुर्भ्यं भवतु कुशलं मुञ्च नः साधु यामः ॥ १२ ॥

११९

मूलं भुजंगैः शिखरं विहंगैः
शाखाः श्रवंगैः कुतुमानि नृङ्गैः ।
नास्त्येव तच्चन्दनपादपस्य
यच्चाश्रितं सखभरैः समन्तात् ॥ १३ ॥
कृपापत्नेन ।

अथागुरुः ।

1000

अगुरुरिति वदतु लोको गौरवमत्रैव पुनरहं मन्ये ।
 दर्शितगुणैव वृत्तिर्यस्य जने जनितदादेपि ॥ १४ ॥
 इदमदेवस्य ।

1001

आरामाभरणस्य पद्मवचयैरापीततिग्मत्विषः
 पायोद प्रशमं नयागुरुतरोरेतस्य दाहज्वरम् ।
 ब्रूनस्त्वामुपकारकातर गतनाथाः पयःसंपदो
 दग्धोप्येव तर्हर्दिशः परिमलैरापूर्य निर्वास्यति ॥ १५ ॥

अथ चम्पकः ।

1002

अन्तःप्रतप्तमरुत्कतदद्यमान-
 मृतस्य चम्पकतरोः क्व विकासचिन्ता ।
 प्रायो भवत्यनुचितस्तिदिदृशमाजां
 धेयः स्वजीवपरिपालनमात्रमेव ॥ १६ ॥
 धर्मवर्धनस्य ।

1003

केनापि चम्पकतरो बत रोपितोसि
 कुमामपामरजनान्तिकवाटिकायाम् ।
 यत्र प्रसूदनवशाकविवृद्धतोमा-
 क्षोभमवाटचट्टनोचित्रपद्मवोसि ॥ १७ ॥
 विज्जिकादा ।

अथाशोकः ।

1004

किं ते नम्रनया किमुन्ननया किं वा घनश्यायया
 किं वा पद्मवन्दीनया किमनया चाशोक पुष्पाभिया ।
 यत्त्वन्मूढानिपग्गवित्रपरिकम्भोमः स्तुवन्नन्वहं
 न म्नादनि नृदनि म्वादनि कन्दान्याकण्टमुत्कण्डितः ॥ १८ ॥
 श्रीश्रीशुकस्य ।

1005

मृदूनां स्वादूनां लघुरपि फलानां न विभङ्ग-
स्तवाशोकः स्तोकः स्तोकमहिमा मोष्यसुरभिः ।
यदेतन्नो तन्वीकरचरणनावप्यसुभगं
प्रवालं बालं स्वात्तह्यु सकलद्वयः किमपरः ॥ १९ ॥
सम्बन्धीवृद्धव्ययः ।

अथ मालती ।

1006

किं मालतीकुक्षुम ताम्यसि निष्टुरेण
केनापि यत्किञ्चिद्विलुगमितो लतायात् ।
लोकोत्तरेण विलसद्गुणगौरव्येण
को नामुना शिरसि नाम कल्पितं भवाम् ॥ २० ॥
नग्नेयम् ।

1007

स्रक्षीयस्त्वाभिभ्यान् भवति विमर्दं क्षममिदं
न नान्येभ्यो रूपे भवति कुक्षुमेभ्योविकृतरम् ।
प्रभूर्न मालिन्यास्तदपि दृढयाद्वादकण-
प्रवीणैरामोदैर्भवति तगतो मौनिनिलयम् ॥ २१ ॥
दग्ग्यावि ।

1008

भवति दृढयवारी कोपि कस्यापि हेतु
र्न खलु गुणविशेषः प्रेमवन्दोपयोगी ।
किञ्चिद्विगवनाम्ने कोकिन्तात्ताप्रम्यं
विक्रमति न वसन्ने मालतीकोत्र हेतुः ॥ २२ ॥
वसन्ति ।

1009

कुक्षुमन्त्रकैर्नशाः सन्त्येव परितो लताः ।
तथापि भमरभान्ति ररन्त्येकेव मारती ॥ २३ ॥
वसन्ति ।

अथ मल्लिका ।

1010

न च गन्धवहेन चुम्बिता
 न च पीता मधुपेन मल्लिका ।
 पिहितैव कठोरशाखया
 पारणामस्य जगाम गोचरम् ॥ २४ ॥

अथ केतकी ।

1011

रोलम्बस्य निराय केतकिपरिप्वङ्गेष्वभङ्गो रसः
 सुज्ञातं वत केतकस्य च मनो भृङ्गप्रसङ्गोत्सुकम् ।
 जानात्येव मियोनुरागमनयोः सर्वोपि नैसर्गिकं
 प्रत्यूहाय दलेषु धिक्स्तमभवन्मर्माविधः कण्टकाः ॥ २५ ॥
 कस्यापि ।

1012

पत्राणि कण्टकशतैः परिवेष्टितानि
 वार्तापि नास्ति मधुनो रजसान्धकारः ।
 आमोदमात्ररसिकेन मधुव्रतेन
 नालोकितानि तव केतकि दूषणानि ॥ २६ ॥
 कस्यापि ।

1013

एतासु केतकि लतासु विक्रासिनीषु
 मौभाग्यमद्भुततरं भवती विभर्ति ।
 यत्कण्टकैर्व्यथितमात्मवपुर्न जानं-
 स्त्वामेव सेवितुमुपक्रमते द्विरेफः ॥ २७ ॥
 श्रीमहादेव्यम् ।

अथ पाटला ।

1014

पाटलया रनमये कुसुमितया मोहितमनया भ्रमरः ।
 सैवेयमिति यथाभुव्यतीतिरस्यान्यपुष्पेषु ॥ २८ ॥
 शाङ्गधर्यम् ।

अथ सहकारः ।

1015

माता कोकिल एव ज्ञाता च रसाल एव निधतमिदम् ।
यः पञ्चममुद्रायति यस्यास्यिषु पुलकमुकुलानि ॥ २९ ॥
कस्यापि ।

1016

न तादृक्पूर्णे न च मलयजे नो मृगमदे
फले वा पुष्पे वा तव भवति यादृक्परिमलः ।
परं त्वेको दोषस्त्वयि खलु रसालेधिकगुणे
पिके वा काके वा गुरुलघुविशेषं न मनुषे ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

1017

उत्तंसकौतुकरसेन विलासिनीनां
लूनानि यस्य न नखैरपि पल्लवानि ।
उद्यानमण्डनतरो सहकार स त्व-
मङ्गारकारकरगोचरतां गतोसि ॥ ३१ ॥
उत्पलराजव्य ।

1018

कति पल्लविता न पुष्पिता वा
तरवः सन्ति समन्ततो वसन्ते ।
जगतीविजये तु पुष्पकेतोः
सहकारी सहकार एक एव ॥ ३२ ॥
कस्यापि ।

1019

यो दृष्टः स्फुटदस्थिसंपुटवशान्निर्यस्यवालाद्गुरो
दैवात्स हिदलादिकक्रमवशादारूढशाखागतः ।
भिग्धं पल्लवितो घनं मुकुलितः स्फारः उदं गुणितः
सोस्कर्षं फलितो भृशं च नमित. कांयेष चूतद्रुम. ॥३३॥
हेनुकम्प ।

1020

एतस्मिन्वनगार्गभूपरिसरे सौन्दर्यमुद्राङ्कितः
 प्रोद्यद्भिः फलपत्रपुष्पनिचयैश्चतः स एकः परम् ।
 यं श्रीक्षय स्मितवक्रमुद्रनमहासंतोपमुल्लासित-
 स्तागोत्कण्ठमकुण्ठितक्रमनमी धावन्ति पान्थव्रजाः ॥ ३४ ॥

नटनादकरः

1021

छाया फलानि मुकुलानि च यस्य विश्व-
 माहादगन्धि सङ्काग्मनीरुहस्य ।
 आमृष्य नम्य शिरसा नन्पद्मवनि
 मध्यासि रे दधुताश हताश कटम् ॥ ३५ ॥

करदापि ।

1022

कृष्णाण्डीफलवरकलं न यत्रपि न्यमोधवन्नोद्यता
 रम्भापत्तनिभं दलं न कुमुमं नो केनकीपुष्पवत् ।
 सौरभ्यं कुमुमे द्ये तत्रपि तन्किञ्चित्समुज्जृम्भते
 लोके येन रनाल माल नितरां त्यक्त्वा गुगांस्तौमि ते ॥ ३६ ॥

शाङ्गधरः ।

1023

यान्कण्ठोदयमग्नः सङ्काग् जान-
 म्भावग कण्ठककुलैः शम्भोदितोमि ।
 छायापि ते न मुलभा फलमग्नो दृष्टे
 एवं निष्कण्ठो वग्गणे सुखेनयनीयः ॥ ३७ ॥

करदापि ।

अथ वनमः ।

1021

गतिशःसैरुभ्ये रमयन्निचये नार्त्तनि मुखा
 सिता मूर्तिरापि शयिमानि निमग्नः फलमग्नः ।
 एतयं तैःशर्मागिन पुर्णकृतः कण्ठवगिदा-
 रणे ते नार्त्तनि वनम गनमः कश्य म मुद्रे ॥ ३८ ॥

न, गतिपि ।

अथ कदली ।

1025

तालीनरोरनुपकारि फलं फलित्वा
लज्जावशादुचित एव विनाशयोगः ।
एतत्तु चित्रमुपकृत्य फलैः परेभ्यः
प्राणान्निजाङ्गुलिगिति यत्कदली जहाति ॥ ३९ ॥
कस्यापि ।

अथ द्राक्षा ।

1026

पे न भवति हानिः परकीयां चरति रासभे द्राक्षाम् ।
अममञ्जसं हि दृष्ट्वा तथापि परितप्यते चेतः ॥ ४० ॥
कस्यापि ।

1027

दासेरकस्य दासीयं बदरी यदि गेचने ।
एनावतैव किं द्राक्षा न साक्षादमृतप्रदा ॥ ४१ ॥
कपूरकने ।

अथ दाडिमम् ।

1028

आ पुष्पसरांन्मनोहरतया विश्वास्य विश्वं जनं
हृन्ते दाडिम तावदेव सहसे वृद्धिं स्वकीयामिह ।
यावन्नैति परोपभोगमहतामेवा ततस्तां तथा
शाखा ते हृदयं द्विधा दलति यत्तेनातिबन्धो भवान् ॥ ४२ ॥
श्रीशंभुदत्तस्य ।

अथ नालिकेरः ।

1029

पयमवयसि पीतं तोयमल्पं स्मरन्तः
शिरसि निहितभारा नालिकेरा नराणाम् ।
ददति जलमनन्त्यात्वादमार्जाभितान्तं
नहि कृतगुणकार साधनं निस्सगम्भि ॥ ४३ ॥
११३३

शार्ङ्गधरपद्धतिः

अथ तालः ।

1030

अध्वन्यध्वनि भूरुहः फलभृतो नम्रानुपेक्ष्यादरा-
 दुरादुन्नतिसंभ्रयस्यसनिनः पान्यस्य मुग्धात्मनः ।
 यन्मूलं समुपागतस्य मधुरच्छायाफलैः का कया
 शीर्णेनापि हि नोपयोगमगमत्पर्येन तालद्रुमः ॥ ४४ ॥
 कस्यापि ।

अथ भूर्जः ।

1031

दीर्जन्यमात्मनि परं प्रथितं विधात्रा
 भूर्जद्रुमस्य विफलत्वममर्षणेन ।
 किं चर्मभिर्निक्षितशस्त्रशानात्रकृत्तै-
 राशां न पूरयति सौर्यिपरंपराणाम् ॥ ४५ ॥
 महर्गाविन्दराजस्य ।

1032

कुर्वन्तु नाम जनतोपकृतिं श्रत्न-
 च्छायाफलैरधिकलैः सुलभैर्द्रुमास्ते ।
 गोदास्तु कर्तनरजः पररक्षणार्थ-
 मेकेन भूर्जनरणा करुणापरेण ॥ ४६ ॥
 श्रीवैद्यभानुपण्डितस्य ।

अथान्धत्यः ।

1033

वार्धितैः सेवितैः किं नैः सत्यश्वत्येन्यपादपैः ।
 वार्धितो नरकाद्रक्षेत्सृष्टोरिष्टानि हन्ति यः ॥ ४७ ॥
 माधवमागधाय ।

अथ न्यग्रोधः ।

1034

विस्तीर्णो दीर्घशाखाभिनशागुनिशतः शाखिनामधुगोस्त्र
 न्यग्रोध शोधमन्तः प्रकटयामि न नैद्दधि किञ्चित्तदल्पम् ।

जलोप्येय त्रपाकृत्प्रलघुपरिकरा कापि कूष्माण्डवह्नी
पक्षीपृष्ठप्रतिष्ठा हसति निजफलेस्त्वत्फलार्द्धि किमन्यत् ॥ ४८ ॥
कस्यापि ।

1035

महातरुर्वा भवति समूलो वा विनश्यति ।
नान्तरप्रत्ययानेति न्यमोधकणिकाद्गुरः ॥ ४९ ॥
कस्यापि ।

अथ मधुकः ।

1036

तत्तेजस्तरणेर्निदाघसमये तद्हारि मेघागमे
तज्जाड्यं शिशिरे मदेकशरणैः सोढ पुरा यैर्दलैः ।
आयातस्त्वधुना फलस्य समयः किं तेन मे तैर्विना
स्मृत्वा तानि शुचेव रोदिति गलत्पुष्पैर्मधुकद्रुमः ॥ ५० ॥
कस्यापि ।

1037

मूलादेव फलस्य विस्तृतिभरः श्याप्यनन्यादृशी
ते यस्य प्रसवाः सुमञ्जुतरसैरानन्दयन्ति प्रजाः ।
खेहं च प्रकटीकरोति परमं भूयः फलानां गुणै-
र्हित्वैकेकगुणांस्तस्मिन्न सखे तस्मान्मधुकद्रुमम् ॥ ५१ ॥
कस्यापि ।

अथ शाल्मलिः ।

1038

हंसाः पद्मवनाशया मधुलिहः सौरभ्यगन्धाशया
पान्याः स्वादुफलाशया बलिभुजो गृध्राश्च मांसाशया ।
दूरादुन्नतपुष्परागनिकरैर्नि.सारमिधोन्नतै
रे रे शाल्मलिपादप प्रतिदिन के न त्वया वञ्चिताः ॥ ५२ ॥
कस्यापि ।

1039

कायः कण्टकभूपितो न च घनच्छायाकृतः पल्लवाः
पुष्पाणि द्युतसौरभाणि न दत्तभ्रेणी मनोहारिणी ।

किं द्रुमः फलभारमस्य यदुपन्यासेपि लज्जामहे
तद्भोः केन गुणेन शाल्मलितरो जानोसि सीमद्रुमः ॥ ५३ ॥
कन्यापि ।

अथ निम्बः ।

1040

निम्ब किं बहुनोक्तेन निष्कलानि फलानि ते ।
यानि संजातपाकानि काका निःशेषयन्त्यमी ॥ ५४ ॥

1041

यस्मादार्थजनो मनोभिलाषितं लब्ध्वा मुदा भेदुः
सार्धं वन्धुजनैश्चकार विविधान्भोगान्विलामोदुः ।
तं दैवेन विवेकशून्यमनसा निर्मूल्य वृत्तद्रुमं
स्याने तस्य तु काकलोकवसतिर्निम्बः समारोपितः ॥ ५५ ॥
कथोरप्येता ।

अथ वृञ्चलः ।

1042

गात्रं कण्टकसंकटं प्रविरलज्जयाभृतः पद्मवा
निर्गन्धः कुमुमोत्करस्तव फलं न क्षुद्रिनाशक्षमम् ।
वृञ्चलद्रुम मूलमेति न जनम्यत्तावदास्तामहे
अन्येषामपि शाविनां फलवतां गुप्ये वृत्तिर्भायमे ॥ ५६ ॥

अथ खदिरः ।

1043

चन्दने विषधरान्नहामहे
वन्तु मुन्दरमगुप्तिनरुतः ।
गक्षितुं यद्दिमाग्ममौष्ठं
वार्धनाः खदिर कण्टकास्त्रया ॥ ५७ ॥

नक्षत्र ।

1044

पटं नदिह नाम्नि यत्र गदिरः गन्धेरायुतं
- नेपि गदिरा न ये कुटिलकण्टकैरायुताः ।

न ते कुटिलकण्टका किमपि ये न मर्मच्छिद
स्तदुज्झत वृथा स्थिति वत सहधर्मभ्रमम् ॥ ५८ ॥
कस्यापि ।

अथ किंशुक ।

1045

किंशुकाहञ्ज मा तिष्ठ शुक भाविकलाशया ।
बाह्यरङ्गप्रसङ्गेन के के नानेन वञ्चिता ॥ ५९ ॥
कस्यापि ।

अथ शाखोट ।

1046

कस्त्य भो कथयामि दैवहतकं मा विदि शाखोटक
पैराग्यादिव वृक्ष साधु विदित कस्मान्प्रसङ्गे ।
वामेनात्र वटस्तमध्यगजन सर्वा मना सेवते
न च्छायापि परोपकारकृतये मार्गस्थितिस्यापि मे ॥ ६० ॥
कस्यापि ।

अथ पीलु ।

1047

धन्या सूक्ष्मफला अपि प्रियतमास्ते पीलुवृक्षा शिती
क्षुत्क्षीणेन जनेन हि प्रतिदिन वेपा फल भुज्यते ।
किं तैस्तत्र महाफलैरपि पुन कल्पद्रुमाद्येद्रुमे
वेपा नाम मनागपि भ्रमनुदे छायापि न प्राप्यते ॥ ६१ ॥
शाक्यगारस्य ।

अथ करीर ।

1048

फल दूरतरेप्यास्ता पुण्यासि कुष्ठमैर्जगान् ।
इतरे तरवो मन्ये करीर तत्र किंकरा ॥ ६२ ॥

1049

किं पुष्पे किं फलैस्तस्य करीरस्य दुरारमा ।
येन वृद्धि समासाद्य न कृतः पञ्चसप्त ॥ ६३ ॥

अथ विल्वः ।

1050

भानोदीनि सुनेदुराणि च मृदुस्वाद्वृनि च क्षमारहा-
 मुद्यानेषु वनेषु लम्बजनुषां सन्तीतरेषामपि ।
 किंतु श्रीकलता तवैव जयिनी नालूर दिङ्मण्डले
 यस्यैतानि फलानि यौवनवतीवस्तोजलरुमीगृहाः ॥ ६४ ॥
 कस्यापि ।

अथ शालिः ।

1051

शाखासंततिसंनिहृदनमत्तो भूयांस एवावनौ
 विशन्ते तरवः फलैरविकलैरार्तिच्छिदः प्राणिनाम् ।
 किंतु द्विविदलैरठंकृततनोः शालेः स्तुमस्तुङ्गतां
 दत्त्वा येन निजं शिरः सुकृतिना को नान न प्राणितः ॥ ६५ ॥
 नम्येदस्व ।

अथेनुः ।

1052

परार्थे यः पीडामनुभवति मद्भेपि मधुरो
 यदीयः सर्वेषानिह खलु विकारोप्यभिमतः ।
 न संनामो वृद्धिं यदि स मृशमक्षेत्रपतितः
 क्षिणिसोर्दोषोसौ न पुनरगुणाया महुभुवः ॥ ६६ ॥
 इन्द्रपदम् ।

1053

मुखे यद्भैरस्यं वपुरपि पुनर्मन्थिनचितं
 न संतनः कोपि क्षमपि भजेन्नूलमभितः ।
 फलं चैवानामं वितयस्तरन्निघ्न मवत-
 स्तदिक्षो नो युक्तं विहितमितैर्यन्त्रदहनम् ॥ ६७ ॥
 कस्यापि ।

अथ कर्पासुः ।

1054

श्लाप्यं कर्पासकृतं यस्य गुणै रन्ध्रवन्ति पित्तानि ।
 मुष्काकलानि तस्मिन्कुवकलदोषु मुदु वित्तमन्ति ॥ ६८ ॥

1055

निष्पेयोत्थमहाव्यथापरतरं नाम तुलारोहणं
 ग्राम्यस्त्रीनखलुञ्चनव्यतिकरस्तन्त्रीप्रहारव्यथा ।
 मातङ्गोञ्जिततुण्डवारिकणिकापानं च कूर्चाहतिः
 कर्षात्तेन परार्थसाधनविधौ किं किं न चाङ्गीकृतम् ॥ ६९ ॥
 केषामन्येते ।

अथ शणः ।

1056

भूर्जः परोपकृतये निजकवचविकर्तनं सहते ।
 परबन्धनाय च शणः प्रेक्षध्वमिहान्तरं कीदृक् ॥ ७० ॥
 बह्वभवेवस्य ।

अथ कण्टकारिका ।

1057

उचितं नाम नारङ्ग्यां केतक्यामपि कण्टकाः ।
 रसगन्धोज्जिते किं ते कण्टकाः कण्टकारिके ॥ ७१ ॥
 कस्यापि ।

अथ धत्तूरः ।

1058

महेशस्त्वां धत्ते गिरसि रसरराजस्य जयिनी
 विशुद्धिस्त्वत्सद्गात्कनकमयमेतन्निभुवनम् ।
 तनोति त्वत्सेवां ननु कनकवृक्ष त्वदपरः
 परस्तत्को नु स्याद्यदि न सुलभीभावमभजः ॥ ७२ ॥
 प्रहासनस्य ।

अथ तृणानि ।

1059

उत्तुङ्गैस्तस्मिन् किमेमिराखिलैराकाशसर्पाधिभि-
 र्धन्योसौ नितरामुलूपघिटपी नद्यास्तटेवस्थितः ।
 एवं यः कृतबुद्धि इतजलव्यालोलवीचीवशा-
 न्मज्जन्तं जनमुद्धरामि सहसा तेनैव मज्जामि वा ॥ ७३ ॥
 राणकरव ।

1060

रुद्धस्य सिन्धुतटमनु तस्य तृणस्यापि जन्म कल्याणम् ।
यत्सलिलमज्जदाकुलजनस्य हस्तावलम्बनं भवति ॥ ७४ ॥
वङ्गभेदस्य ।

अथ ताम्बूलवल्ली ।

1061

वल्लीनां कति न स्फुरन्ति परितः पत्राणि किं तैरिह
क्षिग्धैरप्यतिक्रामकैरपि निजामेराभयट्टिः भियम् ।
तानेव स्तुमहे महाजनमुखश्रीकारिजन्मव्रता-
न्यान्मृते नवनागरीप्रियतमांस्ताम्बूलवल्ली उदान् ॥ ७५ ॥
कस्यापि ।

1062

किं वीरुधो भुवि न सन्ति सहस्रसंख्या
यासां दलानि न परोपकृतिं भजन्ति ।
एकैव वह्निषु विराजति नागवल्ली
या नागरीवदनचन्द्रमलंकरोति ॥ ७६ ॥
कस्यापि ।

अथ तुम्ब्री ।

1063

सर्वास्तुम्ब्र्यः समकटुरसास्तुम्ब्रिवल्लीप्रसूता-
स्तासां वद्धा अपि कतिपया दुस्तरं तारयन्ति ।
शम्भायन्ते सरसमपराः शुष्ककाष्ठे निपण्णा-
स्तन्मध्येन्या ज्वलितदृष्ट्याः शोणितं संपिबन्ति ॥ ७७ ॥
कस्यापि ।

अथ पर्वतान्योक्तयः ॥ ६० ॥

1064

विन्ध्यमन्दरमुमेरुभूमृतां
यत्पतिम्नुहिनपर्वतोमवत् ।

ईश्वरश्चशुरताप्रभावत

स्तद्रुव जगति जृम्भते यदा ॥ १ ॥

शाङ्गधरस्य ।

1065

ये सतोपलुखप्रबुद्धमनसस्तेषामभिन्नो मृदो
येष्वन्ये धनलोभसकुलधियस्तेषा तु दूरे नृणाम् ।
इत्य कस्य कृते कृत स त्रिणिना तादृक्पद सपदा
स्वात्मन्येव समाप्रहेममहिमा मेहर्न मे रोचते ॥ २ ॥

विद्यापत ।

1066

आरक्ष्महे वत किमद्यतनीमवस्था
तस्याय त्रिन् यद्विखरस्य महोन्नतस्य ।
यत्रेव सप्र मुनयस्तपसा निपेदु
सोय रितासवसति पिशिताशनानाम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

1067

मन्यामहे मलयमेव यदाश्रयेण
शाखोटनिम्बकुन्जा अपि चन्दनन्ति ।
किं तेन हेमगिरिणा रजताद्रिणा वा
यस्याभिताश्च तरयस्तरयस्त एव ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1068

मृगरातिर्लक्ष्मी त्रिपुरत्रिजयी शीतकिरण
करिन्द्र पोलोमीपतिरपि स लेभे जलनिधे ।
तस्या किं वा लभ्य कथय मथितो मन्दरगिरे
दारण्य शैलाना यदयमदय रत्ननिलय ॥ ५ ॥

कस्यापि

1069

शक्रान्तरक्षि यदि पक्षयुग तथापि
भेनाक सन्ति तद भेद गतागतानि ।

निःसत्त्वता च निरपत्रपता च किंतु
पायोनिधौ निपतता भवतार्जिता च ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

1070

एकस्यायमुदेति मूर्धनि गिरेरन्यस्य चैव क्रमा-
दस्तं याति कलानिधिस्तदुभयोरस्तः प्रशस्तोचलः ।
को नामोदयिनं करोति न शिरोमाणिक्यमस्तं पुन-
र्यातं यः कुरुते भवानिव स दुष्पापोस्ति पृथ्वीतले ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

1071

रोहणाचल शैलेषु कस्तुलां कलयेत्तव ।
यस्य पापाणखण्डानि मण्डनानि महीभृताम् ॥ ८ ॥

महाहनस्य ।

1072

रत्नानां न किमालयो जलनिधिः किं न स्थिरा मेदिनी
किं न व्योम महत्पदं सुकृतिनां किं नाम नैवोन्नतम् ।
हंहो रोहण किंतु याचकचमूनिःशङ्कुटङ्कुक्षति-
क्षान्तिस्वीकरणेन गोत्रतिलकलैलोक्यचन्द्रो भवान् ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

1073

नापन्वानां निवासं विदधति गिरयः श्रेखरीभूतचन्द्राः
शृङ्गेज्योत्स्नानवाहं द्रुतामिव तुहिनं दिङ्मुखेषु क्षिपन्तः ।
येषामुभैस्तरुणामविहतगतिना वायुना कम्पिताना-
भाकाशे विप्रकीर्णः कुमुदचय इवाभाति ताराग्रहौघः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथागस्त्यान्योक्तयः ॥ ६१ ॥

1074

कम्पन्ते गिरयः पुरंदरभयान्मैनाकमुल्या पुनः
प्रन्दन्त्यम्बुधराः स्फुरन्ति वटवायक्रोहता वह्नयः ।

भोः कुम्भोद्भव मुच्यतां जलनिधिः स्वस्त्यस्तु ते सांप्रतं
निद्रालुः श्रयबाह्वलिकमलाश्लेषो हरिः सीदति ॥ १ ॥
कस्यापि ।

1075

अखर्वपर्वगर्तासु विच्छिन्नो यस्य वारिधिः ।
स एव हि मुनेः पाणिरधस्ताद्दिन्ध्यभूमृतः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

1076

अल्पीयसैव पयसा यत्कुम्भः पूर्यते प्रसिद्धं तत् ।
ब्राह्मं तेजः पदयत कुम्भोद्भूतः पयौ वार्धिम् ॥ ३ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

अथ समुद्रान्योक्तयः ॥ ६२ ॥

1077

नावज्ञानादवैदग्ध्यादुदधेर्महिमैव सः ।
यत्तीरपङ्कमपानि महारत्नानि शेरते ॥ १ ॥

1078

यद्यपि बद्धः शैलैर्यद्यपि गिरिमथनमुपितसर्वस्वः ।
तदपि पतनभीतमूधररक्षायां दीक्षितो जलधिः ॥ २ ॥

1079

यद्यपि स्वच्छभावेन दर्शयत्युदधिर्मगीन् ।
तथापि जानुदग्नोयमिति चेतसि मा कृयाः ॥ ३ ॥

1080

रत्नैरापूरितस्यापि भदलेशोस्ति नाम्बुधेः ।
मुक्ताः कतिपयाः प्राप्य मातङ्गा मदविह्वलाः ॥ ४ ॥

1081

अधः करोपि यद्ब्रह्म मूर्ध्ना धारयसे नृणम् ।
दोषस्तवैव जलधे रत्नं रत्नं तृणं तृणम् ॥ ५ ॥
केपामप्येते ।

1082

स्वस्त्यस्तु विद्रुमवताय नमो मणिभ्यः
 कन्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिरेषा ।
 शार्ङ्गं मया सकलमेव फलं पयोधे-
 र्यहाहृणैर्जलधरैर्न विदारितोऽस्मि ॥ ६ ॥

इन्द्रकवे ।

1083

आदाय वारि परितः सरितां मुखेभ्यः
 किं तावदाजितमनेन दुरर्णवेन ।
 शारीकृतं च घटवावदने हुतं च
 पातालकुत्सिकुररे विनिवेशितं च ॥ ७ ॥

श्रीगृहस्य ।

1084

पादाणो मगयो हरिर्जलधरो लक्ष्मीः पयोमानुषो
 मुक्तौघाः सिकताः प्रवाललतिकाः शैवालमम्भः सुधा ।
 नीरे कल्पमहीरुहाः किमपरं नाम्नापि रत्नाकरो
 हरे कर्णरसायनं निकटतस्तृष्णापि नो शान्वति ॥ ८ ॥

=रयापि ।

1085

एतस्मादमृतं सुरैः शतमसेनोच्चैःश्रवाः सहस्रः
 कृष्णेनाद्रुताविक्रमैक्यसनिर्लक्ष्मीः समासादिता ।
 इत्यादिमनुराः पुगलनकथाः सर्वेभ्य एव श्रुता
 भस्माभिम्बु न दृढमत्र जन्तुः मिदं पयोपि क्वचित् ॥ ९ ॥

कन्दारि ।

1087

हेलोह्लासितकल्लोल धिक्के सागर गर्जितम् ।

तव तीरे वृषाक्रान्त षान्थ पृच्छति कूपिकाम् ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

1088

वृष धराया शमयत्यशेष

य सोम्बुदो गर्जति गर्जतूच्चैः ।

यस्त्येकवस्यापि न हन्ति तण्णां

स किं यथा गर्जति निखपोद्धि ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

1089

कल्लोलै स्थगयन्मुखानि कुरुभामभ्रतिहैरम्भसा

क्षारेशापि दिशानिश जलनिधे गर्जन विश्राम्यसि ।

एतत्ते यदि घोरनक्रनिलय स्नादु व्यधास्यद्विधि

किं कर्तासि तदा न वेद्मि तरलै स्वैरेव दुश्चेष्टितै ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

1090

यद्दीचीभि स्पृशसि गगन यच्च पातालमूल

रत्नैरुदीपयसि पयसा यन्धिधत्त धरित्रीम् ।

धिक्त्तर्कं तत्तव जलनिधे यद्दिमुच्यथाभु गरा-

स्तीर्णे नीरघहणरासिकैरध्वगैरुज्जितोसि ॥ १४ ॥

गौडानिनन्दस्य ।

1091

अय वारामेको निलय इति रत्नाकर इति

भित्तोस्माभिस्तण्णातरलितमनोभिर्जलनिधि ।

क एव जानीति निजकरपुत्रीकोटरगत

क्षणदेन ताम्यत्तिमिमकरमाषास्यति मुनि ॥ १५ ॥

शालवत्स्य ।

1092

चपलतरतरगैर्दूरमुत्सारितोपि

प्रपयति तव कीर्तिं दक्षिणावर्तशङ्ख ।

परिगणय पयोधे पद्मनाभार्घ्ययोग्यं
तव निकटनिपण्णैः क्षुल्लकैः श्लाघ्यता का ॥ १६ ॥
कस्यापि ।

1083

इतः स्वपिति केशवः कुलमितस्तदीयद्विपा-
मितश्च शरणार्थिनः शिखरिपत्तिगः शेरते ।
इतोपि बडवानलः सन्न समस्तसंवर्तकै-
रहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वपुः ॥ १७ ॥
भदंरं ।

1084

धामारोहति वाञ्छति स्थगयितुं तेजोपि तेजस्विना-
मुद्यैर्गर्जति पूर्यन्नपि महीमम्भोभिरम्भोधरः ।
कांश्चिद्गुणपजीव्य तोयचुलकान्सिन्धोर्भवस्सन्निधेः
पानीयप्रचयेषु सत्स्वपि न ते जातो विकारः क्वचित् ॥ १८ ॥
कस्यापि ।

1085

भये वारां राशे कुलिशकरकौपयतिभया-
द्वयं पक्षमेष्णा गिरिपरिवहत्त्वामुरगतः ।
त्वदन्तर्वास्तव्याद्यादि पुनरयं वाडवशिखी
प्रदीप्तः प्रत्यङ्गं ग्लपयति ततः कोस्य शरणम् ॥ १९ ॥
कस्यापि ।

1086

किं वाच्यो मद्रिमा महानलनिधेर्यस्येन्द्रवद्याहनि-
त्रस्तः क्षमाभृदमज्जदम्बुनिचये कौलीरपोताकृतिः ।
मैनाकोपि गभीरनीरविलसत्पाटीनपृष्ठोत्स-
च्छैवालाद् रकोटिकोटरकुटीकुद्यान्तरे निर्वृतः ॥ २० ॥

1087

तायत्प्रसमुद्रमुद्रितमरी भूमृद्भिरभ्रंकपै-
स्तावद्भिः परिवारिता पृथुतौर्दीपैः समन्तादियम् ।

यस्य स्फारफणामणौ निलयिनी तिर्यक्फणालङ्कृतिः
शेषः सोप्यगमद्यदङ्गदपदं रुद्राय तस्मै नमः ॥ २१ ॥
एतौ बधिरकवे ।

रत्नान्योक्तयः ॥ ६३ ॥

1098

अनस्तमितसारस्य तेजसस्तद्विजृम्भितम् ।
येन पाषाणखण्डस्य मौल्यमल्पं वसुधरा ॥ १ ॥

1099

यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहसूत्रयः ।
करोति तत्र किं नाम नारीनखविलेखनम् ॥ २ ॥

1100

सोमकान्तो मणिः स्वच्छः सूर्यकान्तस्तथा न किम् ।
उद्गारे तु विशेषोस्ति तयोरमृतवाह्निजः ॥ ३ ॥

1101

स्फटिकस्य गुणो योसौ स एवायाति दोषताम् ।
धत्ते स्वच्छतया ज्ञायां यतो मलवतामपि ॥ ४ ॥

1102

सुधाकरकरस्पर्शाद्बहिर्द्रवसि सर्वतः ।
चन्द्रकान्तमणे तेन्तर्मृदुस्त्र लोकविभ्रुतम् ॥ ५ ॥

1103

वपुःपरीणाहगुणेन तेभ्यो
यशस्विनः किं मणयो भवन्ति ।
तथापि चूडासु महीपतीनां
न एव खेलन्ति न गण्डशैलाः ॥ ६ ॥

1104

त्यज निजगुणाभिमानं मरकत पतिनोसि पामरे वणिजि ।
काचमणेरपि मौल्य लभसे यन्नादपि ते श्रेयः ॥ ७ ॥

1105

भ्रष्टं नृपतिकिरीटाङ्गमौ पतितं तिरोहितं रजसा ।
विधिविलसितेन रत्नं जनचरणविडम्बनां सहते ॥ ८ ॥

1106

भाघ्नानं परिलीढमुपनखरैः क्षुण्णं च यच्चावितं
क्षिप्रं यद्गतनीरसत्वकुपितेनेति व्यथां मा कृयाः ।
हे माणिक्य तवैतदेव कुशलं यद्दानरेणाग्रहा-
दन्तःसस्वनिरूहणाय सहसा चूर्णाकृतं नादमना ॥ ९ ॥

1107

उत्तंसेषु ननर्त न क्षितिभुजां न प्रेक्षकैर्लक्षितः
साकाङ्गं लुडितो न च स्तनतटे लीलावतीनां क्वचिन् ।
कष्टं भोश्चिरमन्तरेव जलधेर्देवाद्दिशीर्णोभव-
स्खेलप्यालकुलाङ्गधर्षणपरिक्षीणप्रमाणो मणिः ॥ १० ॥

क्रेयामप्येते ।

1108

पौरस्त्वैर्दाक्षिणालैः स्फुरदुरुमतिभिर्मिञ्ज पाश्चात्यसंधै-
रौदीच्यैर्यस्परीक्ष्य क्षितिपतिमुकुटे न्यासि माणिक्यमेकम् ।
यद्येतस्मिन्कथंचिन्कथयति कृपणः कोऽपि मानिन्यमन्यः
प्रेक्ष्यवन्तस्तदा तं निरवधिजडतामन्दिरं संगिरन्ते ॥ ११ ॥

अच्छृतस्य ।

1109

ये गृह्णन्ति हठात्तृणानि मणयो ये वाप्ययःप्रण्टकं
ते दृष्टाः प्रतिधाम दग्धमनसा विच्छिन्नसरण्याश्चिरम् ।
नो जाने किमभावनः किमथवा देवादहा भूयने
नामाप्यत्र न तादृशस्य हि मणे रत्नानि गृह्णाति यः ॥ १२ ॥

कन्यापि ।

1110

केनासीनः सुखमत्स्यनाकृगदुन्दुतम्वनं
विधेनु ता समभिनयिनः केन चाग्निन्कृद्रेतो ।

यस्मिन्ध्वत्तश्रयभरसहो माहकस्तावदास्तां
नास्ति भ्रातर्मरकतमणे स्वत्परीक्षाक्षमोपि ॥ १३ ॥

शर्ववर्मण

1111

न श्वेतांशुवदन्धकारद्वलनादुद्योतिता रोदसी
नाप्यैरावतवन्निरस्तदितिजन्नासः कृतो वासवः ।
नो चिन्तामणिरद्ववन्नभुवने छिन्ना विपचार्यिनां
भूत्वा तस्य हरेरुरःप्रणयिना किं कौस्तुभेर्नाजितम् ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

1112

यन्मुक्तामणयोम्बुधेरुदरतः क्षिप्त्वा महावीचिभिः
पर्यन्तेषु लुठन्ति निर्मलरुचः स्पटाद्दृहासा इव ।
तत्तस्यैव परिक्षयो जलनिधेर्ह्यपान्तरात्तम्बिनो
रत्नानां तु परिमहव्यसनिनः सन्त्येव सांयात्रिकाः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

1113

सिन्धुस्तरंगैरुपलाल्य फेना-
न्नत्वानि पङ्कैर्मलिनीकरोति ।
तथापि तान्येव महीपतीनां
किरीटकोटीषु पदं लभन्ते ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

अथ शङ्खान्योक्तयः ॥ ६४ ॥

1114

उच्चैरुच्चर ह्यनिरं श्लिष्टि वर्त्मनि तहं समारुह्य ।
दिग्ध्यापिनि शब्दगुणे शङ्खः संभावनाभूमिः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

1115

कीटगृहं कुटिलोन्तः कठिनः क्षाराम्बुसंभवः शून्यः ।
शङ्खः श्रीपतिनिकटे केन गुणेन स्थितिं लेभे ॥ २ ॥

शार्ङ्गधरत्त्व ।

1116

भन्तः कुटिलतां विभ्रच्छङ्खः स खलु निवुरः ।
हुंकरोति यदाभ्मानस्तदेव बहु गण्यताम् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

1117

तातः क्षीरनिधिः स्वप्ता जलपिजा भ्राता सुरेशद्रुमः
सौजन्यं सह कोस्तुभेन शुचिता यस्य द्विजेशादपि ।
धिकर्माणि स एव कम्बुग्धुना पापण्डिकान्ताकरे
विभ्रान्तः प्रतिवासरं प्रतिगृह भैक्षेण कुक्षिभरिः ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

1118

सर्वाशापरिपूरि हुकृतिमदो जन्मापि दुग्धोदधे-
गोविन्दाननचुम्बि सुन्दरतर पूर्णन्दुविम्बाइपुः ॥
श्रीरेषा सहजा गुणाः किमपर भण्यन्त एते हि य-
त्कौटिल्यं हृदि पान्चजन्य भवतस्तेनातिलज्जामहे ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

1119

शङ्खाः सन्ति सहस्रशो जलनिधेर्यात्रिच्छटाघटिताः
पर्यन्तेषु लुप्तन्ति ये दलगतैः कल्माषितक्ष्मातलाः ।
एकः कोपि स पान्चजन्य उदभृदाधर्यधामा सतां
यः संवर्तभरक्षमैर्मधुरिषोः श्वासानिलैः पृर्यते ॥ ६ ॥
काविरवस्य ।

1120

क चाम्भोधौ जन्म क च वपुरिदं कुन्दधयलं
क चागमस्थान कृतमहद विष्णोः करतले ।
क नीवानामास्ये परिणतिगियं चुम्बनविधा-
वितोवेद शङ्खः करुणकरुणं रोदिनि मुहुः ॥ ७ ॥

अथ नद्यन्योक्तयः ॥ ६५ ॥

1121

यद्यपि दिशि दिशि सरितः पग्निः परिपृग्निताम्भसः सन्ति ।
नदपि पुंन्द्ररतरणीसंगनिष्पद्यदायिनी गङ्गा ॥ १ ॥

1122

भाजन्मस्थितयो महीरुह इमे कामं समुन्मूलिताः
कल्लोलाः क्षणभङ्गुराः पुनरमी नीताः परामुञ्जतिम् ।
अन्तर्माहपरिपहो बहिरपि भ्राम्यन्ति गन्धद्विषा
भ्रातः शोण न सोस्ति यो न हसति त्वत्संपदां विप्रयान् ॥ २ ॥

1123

छायां प्रकुर्वन्ति नमन्ति पुण्यैः
फलानि यच्छन्ति तटद्रुमा ये ।
उन्मूल्य तानेव नदी प्रयाति
तरंगिणां क्व प्रतिपन्नमस्ति ॥ ३ ॥

1124

कतिपयदिवसस्थायी पूरो दूरोन्नतोपि भविता ते ।
तटिनि तटद्रुमपातनपातकमेकं निरस्थायि ॥ ४ ॥

1125

कुह गम्भीराशयतां कल्लोलैर्जनय लोकविभ्रान्तिभू ।
वीतपयोधरलक्ष्मीः कस्य न चरणैर्विलङ्घ्यासि ॥ ५ ॥
केषामप्येते ।

अथ तटाकान्योक्तयः ॥ ६६ ॥

1126

हंसैर्लेभ्यप्रशंसैस्तरलितकमलप्रत्तरङ्गैस्तरंगै-
नीरैरन्तर्गभीरैश्चपलवककुलवासलीनैश्च मीनैः ।
पालीरूढद्रुमात्नीतलसुखशयितस्त्रीप्रणानैश्च गीतै-
र्भाति प्रकीडदातिस्त्व सलिलवलयक्रवाकस्तटाकः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

1127

क्रौञ्चः-क्रीडतु कूर्दतां च कुररः कडूः परिष्वज्यतां
मद्गुर्माद्यतु सारसश्च रसतु प्रोद्धीयतां टिट्ठिभः ।

मेकाः सन्तु वका रसन्तु चरतु स्वच्छन्दमादित्स्ते
 हं हो पद्मसरः कुतः कतिपयैर्हैर्वाविना श्रीस्तव ॥ २ ॥
 कस्तानि ।

1128

अयमवसरः सरस्ते चलितैरुपकर्तुर्नार्थानानिदानम् ।
 इदनापि च सुतमनन्मो भवति पुनर्गन्धराभ्युदये ॥ ३ ॥
 श्रीवद्वनरेदम् ।

1129

एतस्मिन्महान्दले परिचलत्कटोलकोलाहन-
 क्रीडत्कङ्कमरङ्कमङ्कवित्तमग्निःशङ्कनल्पमनम् ।
 केनेदं विकसत्कुशेशयकुटीकोगङ्गत्पद्म-
 भ्रैगिनीगितान्यनुग्ज्वनजलं चक्रे विद्यालं सरः ॥ ४ ॥
 कस्तानि ।

1130

स्तोकाम्भःपरिवर्तिताङ्गशरफरपानार्थिनः सर्वतो
 लम्प्यन्ते वकटिष्टिभनमृन्मयः स्वल्पेपु साधुस्थितिम् ।
 सयः शोषमुपागनेय सरसि श्रीसद्वपद्माकरे
 वस्मिन्पङ्कजिनीविन्नासरुचयो हंसा क यास्यन्त्यमी ॥ ५ ॥
 इन्द्रकरं ।

1131

नाद्यद्विग्नजदानलितकरदक्षालनक्षोमिता
 व्योम्नः सीम्नि विचेररननिहता यस्त्योर्नयो निर्मन्त्राः ।
 कष्टं भाग्यविपर्ययेन नरसः कल्पान्तरस्थापिन-
 स्तस्याप्येकवकदचारकनुवं कान्तेन जावं जन्तुम् ॥ ६ ॥
 विज्जवादा ।

1132

रे पद्माकर यावदस्मि भवतो मध्य पदः पुरितं
 तावदश्वकोरकङ्कुरेभ्रैर्गी सनुष्टासय ।
 पद्मारवं मनददकोटचदुलत्रोटीपुटव्याशनि-
 वुटयत्ककटकर्परथ्यनिकारैर्निन्दासदं यास्यति ॥ ७ ॥
 वस्तानि ।

अथ कमलान्वोक्तयः ॥ ६७ ॥

1133

रे षड्भिर्दीप्त तत्रात्र मया चरित्रं
 वृष्टं विचित्रमिव अद्भिर्दितं ध्रुव तत् ।
 यैरेव शुद्धसलिलैः परिपालितस्त्व
 नेभ्यः पृथग्भवसि पङ्कभवोसि यस्मात् ॥ १ ॥

शाङ्गपरस्य ।

1134

पङ्कज जलेषु वासः प्रीतिर्गन्धुषेषु कण्टकैः सन्नः ।
 यद्यपि तदपि तथैतच्चित्रं मित्रोदये हर्षः ॥ २ ॥

नक्षत्रीधरस्य ।

1135

कुष्ठम कोशातक्या विकसति रात्रौ दिवा च कूष्माण्धाः ।
 भलिकुलनिलय रचिर किंतु यशः कुमुदकमलयोरेव ॥ ३ ॥

कृष्णस्य ।

1136

वग्मभोक्ता लोके नासमानसमानता ।
 इतीव कुमुदोद्भेदे कमलैर्मुकुलायितम् ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1137

नानस्यप्रसरो जडेष्वपि कृतावासस्य कोशे रुचि-
 र्दण्डे कर्कशाता मुलेतिमृदुता मित्रे महान्प्रभयः ।
 आमूल गुणसंग्रह्यसनिता द्वेषश्च दोषाकरे
 यस्यैषा स्थितिरम्बुजस्य वसतिर्युक्तैव तत्र भ्रियः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

1138

प्रसारितकरे मित्रे जगदुर्चोतकारिणि ।
 किं न कैरव लज्जा ते कुर्वतः कोशसंवृतिम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

1139

लक्ष्मीसंपर्कजातोयं दोषः पद्मस्य-निधितम् ।
 यदेष गुणसंदोहधाघ्नि चन्द्रे पगाङ्गुलः ॥ ७ ॥

1140

रत्नाकरतनुजनुपि द्विजराजे राजनि श्रियो मित्रे ।
 अमृतकरे च कलावति पद्मिनि वामा कुतो भवती ॥ ८ ॥
 श्रीधनहरेवानाम् ।

1141

उदितवति द्विजराजे कस्य न हृदये मुदः पदं दधति ।
 संकुचसि कमल यदयं हर हर वामो विधिर्भवतः ॥ ९ ॥
 कस्यापि ।

1142

अन्तश्छिद्राणि भूयांसि कण्टका वहवो बहिः ।
 कथं कमलनालस्य मा भूवन्भर्तुरा गुणाः ॥ १० ॥
 कस्यापि ।

1143

एतेन गुणाः पङ्कज सन्तोपि न ते प्रकाशमायान्ति ।
 यत्सक्ष्मीवसतेस्तव मधुपैरुपजीव्यते कोशः ॥ ११ ॥
 कस्यापि ।

1144

कामं भवन्तु मधुलम्पटपट्पदौघ-
 संगदृष्टुर्धुरधनध्वनयोञ्जखण्डाः ।
 गायन्नतिश्रुतिश्रुत्वं विधिरेव यत्र
 भृङ्गः स कोपि धरणीधरनाभिपद्मः ॥ १२ ॥
 श्रुतधरस्य ।

अथ कूपान्योक्तयः ॥ ६८ ॥

1145

चित्रं न तद्यदयमम्बुधिरम्बुद्वीच-
 सिन्धुमवाहपरिपूरतया महीयान् ।
 त्वं त्सार्यनामुपकरोपि यदल्पकूप
 निष्पीथ कुक्षियुगलं हि महत्त्वमेतत् ॥ १ ॥

1146

दिनमवसितं विश्रान्ताः स्मम्यया मरुकूप हे
 परमुत्कृतं यत्ते वक्तुं पुनर्न धयं क्षमाः ।

भवतु सुकृतैरध्वन्यानामशेषजलो भवा-
नियमपि घनच्छाया भूयात्तवोपतटं शमी ॥ २ ॥
कयोरप्येतौ ।

1147

भीमश्यामप्रतनुवदनक्रूरपातालकुक्षि-
क्रोडप्रान्तोपहितविभवस्याथ किं ते ब्रवीमि ।
येन त्वत्तः समभिलपतो वाड्ढितं क्षुद्ररूप
ह्याम्यन्मूर्तेर्भवति सहसा कस्य नाधोमुखस्वम् ॥ ३ ॥
श्रीश्रीवदेवस्य ।

1148

सगुणैः सेवितोपान्तो विनतैः प्राप्तदर्शनः ।
नीचोपि कूपः सत्पात्रैर्जंघिनार्थं समाश्रितः ॥ ४ ॥
शार्ङ्गधरस्व ।

1149

यद्यपि बहुगुणगम्यं जीवनमेतस्य कूपमुख्यस्य ।
जयति तथापि विवेको दानं पात्रानुमानेन ॥ ५ ॥
कस्यापि

अथ मरुस्थलान्योक्तयः ॥ ६९ ॥

1150

मरौ नास्त्येव सलिलं कृच्छ्राद्यद्यपि लभ्यते ।
तत्कटु स्तोत्रमुष्णं च न करोति वितृष्णताम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

1151

पायं पायं पिव पिव पयः सिञ्च सिञ्चाद्भ्रमद्भ्र
भूयो भूयः कुरु कुरु सखे मज्जनोन्मज्जनानि ।
एपाशेषश्रमशमपटुर्दुःखिताध्वन्यबन्धुः
तिन्धुर्दूरीभवति भद्रतो मारुतः शन्धुः शन्धाः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

1152

भो भोः किं किमकाण्ड एव पतितस्त्रं पान्थ कान्या गनि-
स्तत्तानृक्नृपितस्य ते खलमतिः सोय जलं गृह्णते ।

अस्थानोरगनामकालद्वन्द्वभां वृष्णां प्रति ह्युध्य हे
वैत्येक्यनयितनभावनहिमा नागोसतौ मारवः ॥ ३ ॥

अग्निवगुणस्य ।

1153

सत्पादपान्विपुनपद्मवपुष्पपुञ्ज-
संपत्तरीतवपुषः फलमारनत्रान् ।
व्योनाप्रशिञ्जितशकुन्तसनाशितोरु-
शाखान्नरौ मृगयते न तनोस्ति मुग्धः ॥ ४ ॥

कस्यादि ।

1154

किमसि विमनाः किं चोन्नादी क्षगादपि लक्ष्यसे
पुनरपि पुनः प्रेक्षापूर्वा न काश्चन ते क्रियाः ।
स्वयमजमदां जानानोपि प्रविदय मरस्यर्णां
शिशिरनधुरं वारिं शत्रुं यदध्वग वाञ्छसि ॥ ५ ॥

नर्पिसिन्धु ।

अथ दावानलान्योक्तयः ॥ ७० ॥

1155

यस्या महस्त्वभाजो भवन्ति गुणिनोनिता धनुर्दण्डाः ।
दहतस्तां वंशार्णो को वनवद्भे विवेकस्ते ॥ १ ॥

वन्द्यादि ।

1156

हे दावानल शैलामवासिनः साधुद्राक्षिनः ।
मुग्ध व्यर्थं त्वया दग्धाः प्रेरितेन प्रमञ्जनैः ॥ २ ॥

वन्द्यादि ।

1157

दुर्द्वन्द्वमवममञ्जनजवादुदृतभृन्गारहा-
नेतान्नस्त्वगुगाभयानकरणं ह्युप्यन्किमुन्माद्यसि ।
ब्रूनमवां वनद्व्यवद् यदनी दग्धार्थदग्धा अपि
ऋष्यान्मय तु क्षगाहिन्यदिनो नान्नादि न शयने ॥ ३ ॥

कस्यादि ।

1158

अभ्युन्नतेपि जलदे जगदेकसार-
साधारणप्रणयहारिणि हा यदेते ।
उक्षासलास्यललितं तरवो न यान्ति
हे दावपावक स तावक एव दोषः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1159

विध्वस्ता मृगपक्षिणो विधुरतां नीताः स्थलीदेवता
धूमैरन्तरिताः स्वभावमतिनैराशा मही तापिता ।
भस्मीकृत्य सुपुष्पपल्लवफलेर्नान्महापादपा-
नुन्मत्तेन दवानलेन विपिनं वल्मीकशेषं कृतम् ॥ ५ ॥

अथ संकीर्णान्योक्तयः ॥ ७१ ॥

1160

विभ्राणे त्वयि भस्म कः समभवन्मन्दादरश्चन्दने
कः क्षौमं कलयांचकार न कृगी कृत्ति वसाने त्वयि ।
धत्तूरस्पृहयालुतां त्वयि गते तत्याज कः केतकीं
स्वातन्व्याज्जहिहि त्वमीश्वर गुणांशोकोस्ति तद्गाहकः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

1161

छिन्त्से ब्रह्मशिरो यदि मथयसि मेतेषु सख्यं यदि
क्षीबः क्रीडसि मातृभिर्यदि रतिं धत्से इमशाने यदि ।
सृष्ट्वा संहरसि मृजा यदि तथाभ्याधाय भक्त्या मनः
कं सेवे कर्वाणि किं त्रिजगती शून्या त्वमेवेश्वरः ॥ २ ॥

धोर्कवे ।

1162

दामोदरमुदरारहितभुवनं यो वहति लीलया गरुडः ।
कस्य तरोरुपरिट्टास्त्रिशोसौ भ्रान्तिमपनयतु ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

1163

अहिरहिरिति सभ्रमपदमितरजने किमपि कातरे भवतु ।
विहगपतेराहार स तु सरलमृगालदलरुचिर ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

1164

य पीयूषसहोदरै छपयति ज्योत्स्नाजलै सर्वतो
यथ त्वामधिकाधिक ज्वलयति प्रोक्षामतापै करै ।
भ्रातर्व्योम तयोरपि स्थितिमिह व्यातन्वतो विक्रिया-
निर्मुक्तस्य महच्चमेतदसम दूरेधिरूढ तव ॥ ५ ॥

श्रीभाजद्वयस्य ।

1165

शैत्य नाम गुणस्तत्रैव तदनु स्याभात्रिवी स्वच्छता
किं व्रुम शुचिता भवन्ति शुचय स्पर्शेन यस्यापरे ।
किंचात परमुच्यते स्तुतिपद यज्जीवन देहिना
त्व चेनीरपथेन गच्छसि पय कस्त्या निगोदु क्षम ॥ ६ ॥

1166

अप्य त्वप्यमथाप्यभुस्तत इद प्रद्वान्ण्डमण्डात्पुन-
र्विभं स्यात्परजद्रम तदितर त्वन्मूलमित्य पय ।
धिक्त्वा चौर इय प्रयामि निभुत निर्गत्य जातान्तरै-
र्बन्धन्ते विवशास्त्रदेकशरणास्त्रयामाभिता जन्तव ॥ ७ ॥

कथारप्यनौ ।

1167

समुद्रस्यापत्यं प्रथितमहिमामुद्रितभुव
स्वसा प्राण्याशोखिनयनशिरोधामरसते ।
मुरारानेर्यापित्सरतिरुहकिंजल्कनिलया
तयापि श्री स्त्रीत्वात्प्रकृतिरपलालिङ्गति तलान् ॥ ८ ॥

1168

तापापहे सहृदये हरिरे प्रबुद्धे
मिच्छानुरागारिते धनमद्गुणौषे ।

स्वाङ्गप्रदानपरिपूरितपद्पदौघे

युक्तं तवेह कमले कमले स्थितिर्यत् ॥ ९ ॥

कथोरप्येतौ ।

1169

जम्भारिरेव जानाति रम्भासभोगविभ्रमम् ।

षट्चेटीविटः किंस्विज्जानात्यनरकामिनीम् ॥ १० ॥

कस्यापि ।

1170

यदेतस्कामिन्या सुरतधिरतौ पद्मवरुचा

करेणानीतस्त्वं वससि सह हारेण गुणिना ।

मुहुः कुर्वन्गीतं कुचकलशर्पीडोपरि लुठ-

न्नये वीणादण्ड प्रकटय फलं कस्य तपसः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

1171

यदेतन्नेत्राम्भः पतदपि समासाद्य तरुणी-

कपोले व्यासङ्गं कुचकलशमस्याः कलयति ।

ततः श्रोणीबिम्बं व्यवसितविलासं तदुचिनं

स्वभावस्वच्छानां विपदपि सुखं नान्तरयति ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

1172

यत्पूर्वं पत्रनामिशिखसतिलैश्चीर्णं तपो दुष्कर

तस्यैतत्फलमीदृश परिणत यज्जातरूपं वपुः ।

मुग्धापाण्डुकपोलचुम्बनसुखं सङ्गश्च रत्नोत्तमैः

श्राभुं कुण्डल वाञ्छसे किमपरं यन्मूढ दोलापसे ॥ १३ ॥

कस्यापि ।

1173

सदृत्तसद्गुणविविचमहार्षिकान्त

कान्वाघनस्तनतटाञ्चितचारुमूर्ते ।

आः पामरीकठिनकण्ठविलम्भङ्ग

हा हार हारितमहो भवता गुणित्वम् ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

1174

मौलौ सन्मगयो गृहे गिरिगुहा त्यागः किलात्मत्वचो
 निर्यत्रोपनतैश्च वृत्तिरनिलैरेकत्र चर्येवृशी ।
 अन्यत्रानृजुवर्त्म वाग्द्विरसना वक्त्रे विष धीक्षणं
 सर्वानद्रुल्लस्यकं कथय भो भोगिन्सखे किं न्विदम् ॥ १५ ॥
 कस्यापि ।

1175

दुश्चारितैरेव निजैर्भवति दुरात्मा विद्राङ्कितो नित्यम् ।
 दर्शनपथमापन्न पन्नगकुलमाकुलीभवति ॥ १६ ॥
 कस्यापि ।

1176

यस्मै ददाति विवर भूमिः फुत्कारमात्रभीतेषु ।
 आशीविषः स देवादश्च करण्डस्थितिं सहते ॥ १७ ॥
 कस्यापि ।

1177

भेकेन क्लगता सरोपपर्यं यत्कृष्णसर्पानने
 दातुं कर्गचपेटमुज्जिनमिया हन्तः समुद्रासितः ।
 यद्वाधोमुखमक्षिणी पिदधता नागेन नृशर्मां धियतं
 तत्सर्वं विषमन्त्रिणो भगधनः कस्यापि लीलायितम् ॥ १८ ॥
 कस्यापि ।

1178

भुत्वा कुम्भममुद्रवेन मुनिना किञ्चिन्मदान्याहितं
 सिन्धवावन्धकुदुम्बट्टदुदुन्दुर्षादिदं यथायति ।
 गाम्भीर्याद्यदि ते न विभ्यति न वा त्रम्यन्ति भेकीशिशो-
 रवागत्य सुखं वमन्तु तिमयो ज्ञानानुब्रम्भाचयम् ॥ १९ ॥
 कस्यापि ।

1179

आपुयैत पुनः स्फुरच्छक्रिकाश्रागोर्मिभिर्वाग्मि-
 भूयोपि शक्तिशृम्भमाणनितिनं पठयेन् तोयाशयम् ।
 इत्याशाद्यदन्तुबद्धदयो नक्तंदिनं दीनधीः
 शुष्यत्यातपशोपितस्य सरसस्तीरे जरस्तारसः ॥ २० ॥
 कस्यापि ।

1180

अस्मिं गतोयमगविन्दयनैकबन्धु-
 भास्वान्न लङ्घयति कोपे विधिप्रणीतम् ।
 हे चक्र धैर्यमवलम्ब्य विमुञ्च शोकं
 धीरास्तरन्ति विषदं न तु दीनचित्ताः ॥ २१ ॥
 कस्यापि ।

1181

रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातं
 भास्वानुदेष्यति हसिष्यति पङ्कजं च ।
 इत्यादि चिन्तयति कौशगते द्विरेफे
 हा हन्त हन्त नलिनीं गज उन्मुमूल ॥ २२ ॥
 कस्यापि ।

1182

हंसः प्रयाति शनकैर्यदि यानु तस्य
 नैसर्गिकी गतिरियं हि न तत्र चित्रम् ।
 गत्या तथा जिगमिषुर्वक एष मूढ-
 श्रेतो हुनोति सकलस्य जनस्य नूनम् ॥ २३ ॥
 कस्यापि ।

1183

कल्याणं नः किमधिकमितो जीवन्तार्थं पयस्त्वं
 छिन्वा वृक्षानहह दहसि भ्रातरङ्गारकार ।
 न त्वेतास्मिन्नशनिपिशुनैरातपैराकुलाना-
 मध्यन्यानामशरणमरुप्रान्तरे कौभ्युपायः ॥ २४ ॥
 कस्यापि ।

1184

भ्रातर्माप्यकुविन्द कन्दलयता ब्रह्मण्यमूनि त्वया
 गोणीविभ्रमभाजनानि सुवदन्त्यात्मा किमायास्यते ।
 किं त्वेकं रुचिर विरादभिनवं वासस्तथा तन्यतां
 यज्ञोऽङ्गन्ति कुचस्यलात्क्षमपि क्षोणीभुजां वल्लभाः ॥ २५ ॥
 कस्यापि ।

1185

रे लाङ्गलिक निषद्याक्रोडे लोहं पुरा यदद्राभीः ।
स्पर्शस्पर्शविशेषात्तदखिलमजनिट हेम नृपयोग्यम् ॥ २६ ॥
अप्युत्सव ।

1186

दुर्गा नदी शिथिलबन्धावलम्बिनी नौ-
रभ्युन्नता जलमुचो विपमः समीरः ।
भारूढवान्निजकुटुम्बयुतो ध्वमीन-
स्तत्कर्णधार कुह यत्सदृशं कुलस्य ॥ २७ ॥
कस्यापि ।

1187

वंशः प्रांशुरसौ घुगन्नमयो जीर्णा वरत्रा इमाः
कीलाः कुण्डतया विद्वान्ति न महीमाहन्यमाना अपि ।
भारोहव्यवसायमाहसमिदं शैलुप संत्यज्यतां
दूरे श्रीर्निकटे कृतान्तमहिषमैवेयचण्डारवः ॥ २८ ॥
कस्यापि ।

1188

मौलिः स्यर्णकिरीटकान्तिरुचिरः केयूरभक्ष्यौ भुजौ
त्वद्गत्याः किल कञ्चुकिप्रभृतयो देवेति विज्ञाप्यसे ।
हर्यं कल्पनया कुशीलवनृपाहंकारदाढर्यं वृथा
नृत्यान्ते भवतो भविष्यन्ति मपीमात्रावशेषं वपुः ॥ २९ ॥
कस्यापि ।

1189

अमी तिलास्त्रैलिक नूनमेतां
स्नेहादवस्थां भवतोपनीताः ।
रेपोभविष्यद्यदमीषु नूनं
तदा न जाने किमिवाकरिष्यः ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

1190

किं व्यत्तीकुरुषे सरोजमुकुन्दाकारामुरोजभिषं
हीनेनाधरपद्धये कुसुमतां किं वा स्मिनेनामुना ।

आकूतामृतशीतलाः भ्रमयसे किं वा गिरो नागरी-
मुग्धे कामिनि किं मुधा घटयासि क्लीबे कटाक्षच्छटाः ॥ ३१ ॥

1191

वक्रा नैष तनूत्रिवर्तनगतीर्गृह्णाति साचिस्मित-
स्मेरैर्दृग्बलनैरमुष्य न मनाक्चेतः परावर्तते ।
हस्ते त्वं मुनिदारकस्य पतिता कल्याणि तन्नीयतां
वेदीमार्जनवार्हैरर्पणवपट्कर्तव्यपाकैर्बयः ॥ ३२ ॥

1192

खग्दाम मूर्धनि निधेहि गवेपुकानां
गुञ्जामयीमुरसि धारय हारयटिम् ।
बाले कलावति चिरं पतितासि पक्षी
तल्लौहमन्यदपि भूषणमेषणीयम् ॥ ३३ ॥

केयामध्येते ।

1193

भ्रातः काञ्चनेलेपगोपितबहिस्ताम्राकृते सर्वतो
मा भैषीः कलश स्थिरो भव चिरं देवालयस्योपरि ।
ताम्रत्वं गतमेव काञ्चनमयी कीर्तिः स्थिरा तेषुना
नान्तस्तस्वविचारणप्रणयिनो लोका बहिर्बुद्धयः ॥ ३४ ॥

कस्यापि ।

1194

न यत्र गुणवत्पात्रमेकमप्यस्ति संनिधौ ।
कस्तत्र भवतः पान्य कूपेन्ब्रुपहणादरः ॥ ३५ ॥

1195

रक्ष पात्रगतं स्नेहं प्रदीपभीविषर्धनम् ।
प्रयास्यन्ति विनानेन भस्मत्वं भवतो गुणाः ॥ ३६ ॥

एतौ राजदितामहमहादेवस्य ।

1196

को हि तुलामधिरोहति शुचिना दुग्धेन सहजमधुरेण ।
तमं विहृतं मथितं केवलमुद्गिरति यस्त्नेहम् ॥ ३७ ॥

रुग्धारा ।

1197

दृढतरगतकनिबन्धः कूपनिपातोपि कलदा ते धन्यः ।
यज्जीवनदानैस्त्वं तर्पामर्षं नृगां हंसि ॥ ३८ ॥

1198

यत्सद्गुणोपि सरलोपि तटस्थितोपि
वशाद्रतोपि विदधासि नृशसकर्म ।
वक्रात्मनो वटिदादण्ड तदेतदम्य
जानामि संगतिफलं तव कण्टकस्य ॥ ३९ ॥

1199

द्वात्रिंशद्दशान्त्रेपिमध्ये धमसि नित्यशः ।
तदिदं शिक्षिता केन जिह्वे संचारकौशलम् ॥ ४० ॥

1200

अनिल निपिलविश्व प्राणिति त्यत्ययुक्तं
सपदि च धिनिमीलन्याकुलं तद्वियोगान् ।
वपुरपि परमेशम्याचिन नोचिनं ते
सुगमिमधुरभिं या यत्प्रमद्वीकरोपि ॥ ४१ ॥

1201

अपि त्यक्तानि कम्पुनि पामरैः पद्मद्रुया ।
अल खेदेन भृपाताः किं न सन्ति महीतले ॥ ४२ ॥
कदाप्येते ।

1202

जन्मस्थानं न रलु विमलं वर्णनीयो न वर्णो
दूरे पुंसां वपुषि रचना पद्मद्रुयां करोति ।
यद्यप्येवं सकलसुरभिद्रुगर्वापहार्य
को जानाते परिमलगुणं काक कम्पुनिकायाः ॥ ४३ ॥
विद्यासने ।

1203

कौस्तुभसुगमि सुगरेः शिगमि शशा शोतने पुगं जयिनः ।
तन्जन्मानो जन्मभेज्जगन्तुगिनो गति पश्य ॥ ४४ ॥
वर्षाते ।

1204

तुल्यं भूमृति जन्म तुल्यमुभयोर्मूल्यं च तुल्यं वपु-
स्तुल्यं दाढर्घमुदमटङ्गदलनं तुल्यं च पाषाणयोः ।
एकस्याखिलवन्दनाय विधिना देवत्वमारोपित
नहारे विहितापरस्य तु पदाघातास्पदं देहली ॥ ४५ ॥

1205

तृपार्तिः सारङ्गैः प्रतिजलपरं भूरि विरुत
धनैर्मुक्ता धाराः सपदि पयसस्तान्प्रति मुहुः ।
खगानां के मेघाः क इह विहगा वा जलमुचा-
मयान्यो नार्तानामनुपकरणीयो न महताम् ॥ ४६ ॥
कस्यापि ।

1206

भ्रातः पञ्जरलावक मा कुरु संतोषमन्यनिधनेन ।
भ्रातस्तत्रैव धातुर्धामत्वं किं न जानासि ॥ ४७ ॥
कस्यापि ।

1207

मलोत्सर्गं गजेन्द्रस्य मूर्ध्नि काकः करोति यत् ।
कुलानुरूप तत्तस्य यो गजो गज एव सः ॥ ४८ ॥

1208

मासाद्गलितसिक्थस्य करिणः किं गतं भवेत् ।
पिपीलकस्तु तेनैव सकुटुम्बोपि जीवति ॥ ४९ ॥

1209

बन्धनस्योपि मातङ्गः सहस्रभरणक्षमः ।
अपि स्वच्छन्दचारी आ स्योदरेणापि दुःखितः ॥ ५० ॥

1210

ऊर्णा नैव दधाति नैव विपयो वाहस्य दोहस्य वा
तृप्तिर्नास्य महोदरस्य बहुभिर्घासैः पत्तलैरपि ।
हा कष्टं कथमस्य पृथ्वापरि गोणी समारोप्यते
को गृह्णाति कपर्दकैरलमिति धाम्यैर्गजो हस्यते ॥ ५१ ॥
केषामप्येते ।

1211

पित्र पयः प्रसर क्षितिपान्तिकं
 कलय कांचन काञ्चनशुद्धलाम् ।
 इदमवद्यतमं हि यद्दीहसे
 भरण संप्रति केसरिणस्तुलाम् ॥ ५२ ॥

भीमसिंहपण्डितस्य ।

1212

उदस्योद्यैः पुच्छं शिरसि निहितं जीर्णकुटिलं
 यदृच्छाव्यापन्नद्विपपिशितलेशाः कवलिताः ।
 गुहागते दून्ये सुचिरमुदितं जम्बुक सखे
 किमेतद्विन्कुर्मो यदसि न गतः सिंहसमताम् ॥ ५३ ॥

भट्टेन्दुतामस्य ।

1213

यस्यां स केसरियुवा पदमावबन्ध
 गन्धद्विपेन्द्रश्विरारुणिताद्गणायाम् ।
 नामद्य पर्वतदरीं धुतधूम्रलोमा
 गोमायुरेव वपुया मलिनीकरोति ॥ ५४ ॥

कस्यापि ।

1214

निष्कन्दामरविन्दिनीं स्थपुटितोद्देशां कसेरुस्यर्ली
 जम्बानाविलमम्बु कर्तुमितरा ह्वते यगदी सुतान् ।
 दंष्ट्रायां चतुरर्णयोर्मिपटलैराप्लावितायामियं
 यस्या एव शिशोः स्थिता वसुमती सा पोत्रिणी पुत्रिणी ॥ ५५ ॥

कस्यापि ।

1215

शतपदी सनि पादग्रते क्षमा
 यदि न गोप्पदमप्यतिवर्तितुम् ।
 किमियता द्विपदस्य हनूततो
 जननिधेः क्रमणे विषवामहे ॥ ५६ ॥

भट्टकवच ।

1216

वृक्षान्दोलनमद्य ते क्व नु गतं नर्म स्वयूथस्य वा
यूकान्वेषणरोपसौख्यबहुलाधेदा मुखोस्थाः क्व ताः ।
कारण्ये फलपूर्णगङ्गकुहरस्यान्येषु ता भीषिका
भीतः संप्रति कौशिकाद्रलवलब्ध्यालः कपे नृत्यसि ॥ ५७ ॥
श्रीशामोदरवेवाताम् ।

1217

भाकर्ण्य गुञ्जितरवं घनगर्जितुल्यं
सिंहस्य यान्ति वनमन्यादिभा भयार्ताः ।
तत्रैव पौरुषनिधिः स्वकुलेन सार्धं
दर्पोद्गुरो वसति वीतभयो वराहः ॥ ५८ ॥
शाङ्गभरस्य ।

अथ सामान्यराजप्रशंसा ॥ ७२ ॥

1218

सरस्वती स्थिता वक्त्रे लक्ष्मीः करसरोरुहे ।
कीर्तिः किं कुपिता देव येन देशान्तरं गता ॥ १ ॥
सरस्वतीकुटुम्बस्य ।

1219

तुलामारुह्य रविणा वृश्चिके निहितं पदम् ।
भवता शिरसि न्यस्यमयत्नेनैव भोगिनाम् ॥ २ ॥

1220

किं कृतेन न यत्र त्वं यत्र त्वं किमसौ कलिः ।
कली चेद्रवतो जन्म कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ ३ ॥

1221

सर्वदा सर्वदोसीति मिथ्या संस्तूपते बुधैः ।
नारयो लेभिरे पृष्ठं न वक्षः परयोपितः ॥ ४ ॥

1222

कोप्यन्यः कल्पमृक्षोर्यं चक्रास्ति क्षितिमण्डले ।
यत्पाणिपद्मवोप्येकः कुरुतेधः छुरद्रुपम ॥ ५ ॥
कषामप्येते ।

1223

देव त्वं जय यस्य राजति महाराष्ट्रीकुचोच्चं कुलं
 लाटीवाङ्गदु नर्म चेद्विनितानामोगभीरं मनः ।
 आभीरीकटिचिन्मुता नतिरसिर्गोडोकचदयामलः
 कर्गाटीरतिनिदुरो रणरत्तः कीर्तिनुखाच्छं यशः ॥ ६ ॥

1224

ते कौपीनधनाम्न एव हि परं धात्रीफलं भुञ्जते
 तेषां क्षारि नदन्ति वाजिनिवहाम्भैरेव लम्भा क्षितिः ।
 नैरेतस्त्वमलंकृतं निगकुलं किं वा बहु ब्रूमहे
 ये वृद्धाः परमेश्वरेण भवता रटेन तुष्टेन वा ॥ ७ ॥

कदारप्येनौ।

1225

संप्रामाङ्ग्यमागनेन भवता चापे समारीपिते
 देवाकर्ग्य येन येन सन्नता यद्यत्नमात्मादितम् ।
 कोदण्डेन शराः शरैराग्निरस्मेनापि भूमण्डल
 तेन त्वं भवता च कीर्तिरनुदा कीर्त्या च लोकत्रयम् ॥ ८ ॥

कन्दारि ।

1226

देव त्रयशानि प्रतर्पति गणद्वन्द्वीशुधौषैःश्रव-
 भन्द्रेरावश्रवैस्तुभाः स्थितिनिवामन्यन्त दुग्धाम्बुधौ ।
 किं त्वेकः पुनरस्ति दृशगकणो यद्रोपयाति भ्रमा-
 कृष्णं भीः शितिकण्डमद्रितनया नीन्द्राम्बरं रोहिणी ॥ ९ ॥

कन्दारि ।

1227

किं वृत्तान्तैः परगृहणैः किं तु नाहं समर्थ-
 स्तृष्णो म्यानुं प्रकृतिमुग्रगे दाक्षिणारत्यम्बभावः ।
 गेहे गेहे विदग्धिषु नया चत्वरं दानगोदद्या-
 मुन्मत्तेन भ्रमन्ति भवनो यद्दत्ता देव कीर्तिः ॥ १० ॥

शार्ङ्गधरपद्यानिः।

1228

बुधित्तिरोसि भीमोसि चरितैर्जुनो भवान् ।
प्रज्ञया सहदेवोसि वाच्यता न कुलस्य ते ॥ ११ ॥

1229

बलिकर्णदधीन्नाद्याः पुरा पञ्चत्वमागताः ।
पञ्चत्वं न गताश्चित्रं त्वयि जीयति पञ्चमे ॥ १२ ॥

1230

त्वहुणैर्मथितः शुद्धैरमितैर्ब्रह्मगोलकः ।
विधत्से कीर्तिकन्यायाः विधिराक्रीडकौतुकम् ॥ १३ ॥
के रामप्येते ।

1231

यशोदयामण्डितकान्तदेहो
बाल्येपि गोपालजनस्य नेता ।
गोमण्डलं पासि बलेन युक्तः
कर्यं न राजन्पुहपोत्तमोसि ॥ १४ ॥
करवापि

1232

साशङ्कस्य समाकुलीकृतमतेरत्यन्तनिस्तेजसः
स्त्रिजाङ्गस्य विकल्पमानहृदयस्यारूढमन्योर्भृशम् ।
लज्जां संत्यजतः क्रमं विमृशतो विघ्नान्वहृन्पश्यतः
क्लेशो योर्धिजनस्य यत्कुमनसो मा भूत्स ते विद्विषाम् ॥ १५ ॥
कन्यापि ।

1233

नो कामः प्रतिहन्यते प्रणयिषु स्वप्नेपि नाथ त्वया
नैवाधः कुरुषे वृषं द्विरसना व्याला न ते यल्लभाः ।
नो बह्वास्तव मूर्तयो न च तनुर्नित्यं जटानुग्रह-
त्यया नो विपमा च दृक्त्वमथ च रयातः शितावीश्वरः ॥ १६ ॥
कस्यापि ।

1234

सिक्तायां वीरकण्ठस्यलबहलगलद्रूपधाराभ्रुवर्ष-
माद्यन्मानङ्गकुम्भोदतनयितुन्निर्मात्तिकैः गुण्यनायाम् ।

संयामोद्यानभूमौ तुरगखुरमुखोत्खातकृष्टस्यलायां
जातं त्वत्खड्गवल्यां फलमतुलरसास्वाददृष्यं जयश्रीः ॥१७॥

कस्यापि ।

1235

उद्यद्वालाङ्गुरश्रीर्दिशि दिशि दशनैरेभिराशागजानां
रोहन्मूला सुगैरिधरगपतिफणैरत्र पातालकुक्षौ ।
अस्मिन्नाकाशदेशे विकसितकुष्ठमा राशिभिस्तारकाणां
नाथ त्वत्कीर्तिवह्नी फलति फलमिदं विम्बमिन्द्रोः सुधार्द्रम् ॥१८॥

कस्यापि ।

1236

हारानाहर देव चन्द्रधवलान्नो नेत्रयोधेस्तटीं
संप्राप्ते त्ययि सैन्यवारणगणैर्मज्जद्विराक्षोमितम् ।
सिन्दूरारुणमम्बु मेघपटलीपीतोज्झितं शुक्तिपु
स्वल्पैरेव दिनैः करिष्यति महीमाताम्रमुक्ताफलाम् ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

1237

दर्पान्धगन्धगजकुम्भकपाटकूट-
संक्रान्तिनिघ्नघनशोणितशोणशोचिः ।
वीरैर्ध्व्यलोकि युधि क्रोपकपायकान्तिः
कालीकटाक्ष इव यस्य करे कृपाणः ॥ २० ॥

कस्यापि ।

1238

इन्दुं निन्दति चन्द्रनं न सहते मल्लीस्रजं नेहते
हारं हेटि सिताभ्रमुज्झति विसस्तोमं निगृह्णाति च ।
श्रीभूपाल महीधरेषु विपिनेष्वम्भोधितारेषु च
स्वत्कीर्तिस्त्वदरिषिषां च विलसत्युद्योः स्फुरत्पाण्डिमा ॥२१॥

कस्यापि ।

1239

कृष्णत्वं घनमण्डलस्य गलितं लघं मुखे त्वद्विषां
विद्युन्नाम जगाम नावकमसि गर्जिर्भवदुन्धुभिम् ।

वृष्टिस्त्वत्परिपन्थिपार्थिववभूनेत्रेषु चक्रे स्थितिं
चापं ते वसुधाधिनाय बलभित्कोदण्डकान्तिः त्रिता ॥ २२ ॥
कस्यापि ।

1240

सिन्दूरं सीमन्तास्मितं मुखद्वैरिराजवनितानाम् ।
यस्य प्रतापयशसी हरतः स्म सदृग्गुणासहने ॥ २३ ॥
श्रीधनश्रेयानाम् ।

1241

भभिमतफलदाता त्वं च कल्पद्रुमश्च
प्रकटमिह विशेषं कंचनोदाहरामः ।
कथमियं मधुरोक्तिप्रेमसंमानमिश्रं
तुलयति सुरशास्त्री देव दानं त्वदीयम् ॥ २४ ॥
कस्यापि ।

1242

कल्पद्रुमो न जानाति न ददाति बृहस्पतिः ।
भयं तु जगतीजानिर्जानाति च ददाति च ॥ २५ ॥
कस्यापि ।

1243

नालिङ्गन्ति कुचद्वयं भवदिभप्रोत्तुङ्गकुम्भद्वय-
श्रासाद्देगिलतासु नैव दधति प्रीतिं तवातिभ्रमात् ।
भूमद्गान्भवदीयदुर्धरधनुर्भ्रान्त्या भजन्ते न ते
वैरिक्षीणिभुजो निजाम्बुजदृशां भूमण्डलाखण्डल ॥ २६ ॥

1244

भद्रासु रिपुसेनासु नेतरत्वं महामहाः ।
स्वद्भ्रान्तनिर्जमेवैकमद्राक्षीः संमुखं मुलम् ॥ २७ ॥

1245

देव त्वह्निजयपयाणविलसत्सहाजिराजिन्नज-
क्षुण्णक्षमात्तललीनपांसुपटलप्रामानिमेपेक्षणाः ।
सुत्रामा बहु मन्यते कणिपतिं पात्तलमूलस्थितं
सोप्युहामकरीन्द्रदुर्धरभरकान्तः सहस्रेक्षणम् ॥ २८ ॥

1246

अत्युक्तौ यदि न प्रकुप्यसि मृषावादं न चेन्मन्यसे
 तद्मोद्भुतकीर्तनेन रसना केषां न कण्डूयते ।
 देव त्वत्तरुणप्रतापतपनज्वालावलीशोपिताः
 सर्वे वारिधयस्तवारिवनितानेत्राम्बुभिः पूरिताः ॥ २९ ॥
 केषामप्येते ।

अथ विशिष्टराजवर्णनम् ॥ ७३ ॥

1247

गायन्तु किंनरगणाः सह किंनरीभिः
 श्रीरामचन्द्र शिखरेषु हिमाचलस्य ।
 शङ्खेन्दुकुन्ददलवालमृणालनाल-
 नीहारहारहरहाससितं यशस्ते ॥ १ ॥
 श्रीवान्मीकि कवेः ।

1248

कूर्मः पादोत्र यद्विर्भुजगपतिरसौ भाजनं भूतधात्री
 तैलापूरःसमुद्राः कनकागिरिरयं वृत्तवार्तिप्ररोहः ।
 अर्चिश्चडांशुरोचिर्गगनमलिनिभा कज्जलं दह्यमाना
 शत्रुभेगीपतंगा जयति रघुपते त्वत्प्रतापप्रदीपः ॥ २ ॥
 हनुमतः ।

1249

तत्कृतं यन्न केनापि तद्वत्तं यन्न केनचित् ।
 तस्माधितमसाध्यं यद्विक्रमाकेंगे भृभुजा ॥ ३ ॥

1250

हस्ती वन्यः स्फटिकघटिने भित्तिभागे स्वविम्बं
 दृष्ट्वा दृष्ट्वा प्रतिगज इति त्वाङ्घ्रिपां मन्दिरेषु ।
 दन्ताघाताद्गलितदशनस्तं पुनर्वाक्ष्य सद्यो
 मन्दं मन्दं स्पृशति करिणीशङ्कया विक्रमार्कं ॥ ४ ॥
 कयोरप्येते ।

1251

इष्यत्कृष्टासिपिटोत्कटकरटिघटाकुम्भकूटावदान्त
निष्ठयूतासुस्तटिन्यास्तटनिकटनटकौणपाहाइहासा ।
श्रीभोज त्वद्रणदमा क्षतभटविकटोरःस्यलत्रोटकुप्य-
द्वधौघत्रोटिकोटिमकटचटचटाशब्दरौद्राभवद्वाक् ॥ ५ ॥

1252

भो भोः श्रीभोजदेवं श्रयत विनयतः शत्रवः क्षत्रवगाः
माणत्राणाय नो वा न भवति भवतां काप्यरण्य शरण्यम् ।
मत्वा मातङ्गकुम्भद्वितयमिति पुरा क्रूरवृत्तिर्भिनत्ति
क्रुद्धः शुद्धान्तकान्ताकुचकलशयुग रहसासिहशावः ॥ ६ ॥

1253

श्रीभोज साम्यं तव कल्पवृक्षः
सदा वदान्योपि कथं प्रयातु ।
यतो भवद्दानस्युपुष्टविप-
हव्येन कुक्षिभरिरस्य भर्ता ॥ ७ ॥

एते वैश्वेश्वरपण्डितस्य ।

1254

मन्दधन्द्रकिरीटपुजनरसे तृष्णा न कृष्णार्चने
स्तम्भः शंभुनितम्बिनीप्रणतिषु व्ययो न धातुर्गृहे ।
अस्माकं परमर्दनोस्ति घदने न्यस्तेन संरक्षितः
पृथ्वीराजनरेश्वरादिति तृण तत्पत्तत्रे पूज्यते ॥ ८ ॥

विनायकपण्डितस्य ।

1255

आ विन्ध्यादा हिमाद्रोर्विरचितविजयस्तीर्थयात्रापसङ्गा-
दङ्गीवेषु प्रहर्ता नृपतिषु विनमत्कंधरेषु पसन्नः ।
आर्यावर्तं यथार्थं पुनरपि कृतवान्मलेच्छविच्छेदनाभि-
र्देवः शाकंभरीन्द्रो जगति विजयते वीसलक्षोगिपालः ॥ ९ ॥

1256

यूते संप्रति चाहृषाणतिलकः शाकंभरीभूपतिः
श्रीमान्विषहराज एष विजयी संतानजानात्मनः ।

अस्माभिः करदं व्यथायि हिमघट्टिन्ध्यान्तरालं भुवः
शेषस्वीकरणाय मास्तु भवतामुद्योगशून्यं मनः ॥ १० ॥

एतौ भृगुपतिपाशाणवत्तद्यूपमण्डलेः ।

1257

मा चक्र चक्रिविरहज्वरकातरो भूः
संकोचमम्बुज न याहिन यामिनीयम् ।
हम्मोरभूपहयटापविदीर्णभूमि-
रेणूत्करैरयमकारि दिवान्धकारः ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

1258

राजन्नाजमृगाङ्क शंकरकवे किं पत्रिकायामिदं
श्लोकः कस्य तवैप देव शृणुमः संपठ्यतां पठ्यते ।
एतासामरविन्दसुन्दरदृशां द्राक्चामरान्दोलना-
दुद्देशु नवश्लिकङ्कगणस्कारः क्षणं वार्यताम् ॥ १२ ॥

1259

अर्धं ज्ञानववैरिणा गिरिजयाप्यर्धं हरस्याहृतं
देवैर्यं जगतीतले स्मरहराभावे समुन्मीलति ।
गङ्गा सागरमम्बरं शशिकला शेषध पृथ्वीतलं
सर्वज्ञत्वमधीश्वरत्वमगमर्यां मां च भिक्षा भिता ॥ १३ ॥

एतौ चकरकवे ।

1260

पृथ्वी श्रीमदनङ्गभीम महती नद्रेष्टनं वारिधिः
पीतोसौ कलशोद्भवेन मुनिना स ज्योतिषि स्वद्योतयत् ।
तद्विष्णोर्दनुजाधिनाथजयिनः पूर्णं पदं नाभय-
रेवधेनसि वर्तते तत्र सदा त्यक्तो महात्रापरः ॥ १४ ॥

सार्धभीमन्य ।

1261

चक्रः पदच्छ पान्यं कयय मम सखे नास्ति स क्वापि देशो
वस्तुं नो यत्र रात्रिर्भयति भुवि स्वगायेति स प्रत्यवाच ।

नीते मेरौ समार्ति कनकवितरणैः श्रीजगदेवनाम्ना
सूर्येनन्तार्हितेस्मिन्कविपयादिवसैर्वासराहैतसृष्टिः ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

1262

मुखे हारावाप्तिर्नयनयुगले कङ्कणभरो
गितम्बे पञ्चाली सतिलकमभूष्पाणियुगलम् ।
भरण्ये श्रीकर्णे त्वदरियुवतीनां विधिवशा-
दपूर्वोय भूषाविधिरहह जातः किमधुना ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

1263

कीर्तिः कैतववीररुद्ध भवतः स्वर्वाङ्घ्रिनीगाङ्घ्रिनी
दिक्पालानखिलान्परीत्य दधती पाण्योः प्रतापानलम् ।
सम्प्राप्तोनिधिमण्डलान्यधिगता त्वय्येकपत्नीव्रत-
ख्यास्यै विष्णुपद स्पृशत्यनुदिनं शेषस्य शीर्षण्यपि ॥१७॥

कस्यापि ।

1264

विन्ध्याद्रिः करिसाधने निरुपमो रत्नाकरः कोशसु-
स्सौगन्धी मलयान्नलः परिचराः सर्वेपि विद्याधराः ।
विश्वाशापरिपूरणं वितरणं देशोप्यहो दक्षिणः
पाण्ड्याखण्डल वीरपाण्ड्य भवतः किं किं न लोकोत्तरम् ॥१८॥

उत्तरतकदे ।

1265

तत्राङ्गणे सुन्दर वीरपाण्ड्य
मत्तद्गजाः शृङ्खलिनो विभान्ति ।
आवासदानादरिभूपतीना-
माशान्तशैला इव सापराधाः ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

1266

मुञ्चति मुञ्चति कोशं त्यजति त्यजति क्षमामाशु ।
अर्जुनदेवकृपाणे भजति च भजति प्रकम्पमरिवर्गः ॥ २० ॥

अथारिपलायनम् ॥ ७४ ॥

1267

अधाक्षीघ्नो लङ्कामयमयमुदन्वन्तमतर-
 दिशल्यां सौमित्रेरयमुपनिनायौपधिवराम् ।
 इति स्मारं स्मारं त्वदरिनगरीभित्तिलिखितं
 हनूमन्तं दन्तैर्दशति कुपितो राक्षसगणः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

1268

राजत्राजसुता न शत्रयति मां देव्योपि तूर्णो स्यताः
 कुम्भे भोजय मां कुमारसचिवेर्नाशापि किं भुज्यते ।
 इत्थं राजशुकस्तवारिभयने मुक्तोध्वगैः पञ्चरा-
 चिवस्यानवलोक्य शून्यवलभामेकैकमाभाषते ॥ २ ॥

कस्यापि ।

1269

कुरवक कराघातक्रीडामुखेन वियुज्यसे
 बकुलविटपिन्स्मर्तव्यं ते रसासवसेवनम् ।
 चरणघटनाबन्धो यास्यस्यशोक सशोकता-
 मिति जनपुरत्यागे यस्य द्विपां जगद्गुः खियः ॥ ३ ॥

रत्नाकरस्य ।

1270

क्रामन्त्यः क्षतकौमलाद्भुलिगलव्रक्तैः सदर्भाः स्थलीः
 पटिः पानितयावकैरिव गलद्वाप्साम्बुधौताननाः ।
 भीता भर्तृकरावलम्बितकरास्त्रच्छत्रुनार्योधुना
 दावाभिं परितो भ्रमन्ति पुनरप्युद्यद्दिवाहा इव ॥ ४ ॥

करस्यापि ।

1271

क्षणं कान्तागगममग्विलमन्मानतरतिः
 क्षणं शान्दोन्मद्गे द्विजकुलग्वाकृष्टद्वयः ।
 क्षणं पञ्चभानभुतिपुत्रकितो यद्भयभरा-
 इमन्प्राप्तोरण्ये सिपुग्बनिपात्रस्थितिमिध ॥ ७ ॥

देवभाद्रराजिनस्य ।

1272

तन्वीमुञ्जितभूषणां कलगिरं रोमोद्गमं विभ्रतीं
वेपन्तीं प्राणिताधरां विव्रसनां सीत्कारमातन्वतीम् ।
दोर्भ्यां चण्डनुषारपातसभयामालिङ्ग्य कण्ठे भृशं
स्वां मूर्तिं दयितामिरानिरसिकां त्वहिद्विपः शेरते ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

1273

यातीतः पान्य पन्था द्रजति ननु कथं स्यावरं वर्त्म मुग्धे
मार्गं पृच्छामि पृच्छ स्थितमिदमिद ते विस्मितं शीक्ष्य नेत्रे ।
अध्वानं द्रुष्येनध्वनि भवति वचश्चित्रमुद्रापनेत्रा
हस्यन्ते दावमूढाः पथि पथिकवितैस्त्राङ्घ्रिपां नाथ नार्यः ॥७॥

कस्यापि ।

1274

भूषणकर्करजोनिपातमलिनाः एतस्माद्गृहात्वच्युताः
सामान्येरपि जन्तुभिः करतले निःशङ्कमाकिङ्किताः ।
संलप्ताः क्वचिदेकतामुपगताः कापि प्रयुद्धाः क्वचि-
त्सुप्ताः कापि च सारिवद्वतिगृहं भान्तास्तवारिसुखियः ॥८॥

1275

सालकाननयुक्तापि सालकाननयार्जिता ।
हारावहृदकण्ठापि विहारारिवधुस्तर ॥ ९ ॥

1276

आत्ते सीमन्तरत्ने मरकतनिचिते हेमताट्टुपत्रे
तुप्रायां मेखलायां कनकमणितुलाकोटियुग्मे गृहीते ॥
शोणं चिम्बोत्रकान्त्या त्वदरिमृगवृशामित्वरीशामरण्ये
राजन्गुञ्जाफलानो स्रज इति शबरा नैव हारं हरन्ति ॥ १० ॥

केशामप्येते ।

1277

कर्पद्रिः सिचयान्त्वान्यतिरसात्कुर्वद्विरालिङ्गनं
गृहानैः कचमालिखद्रिरधरं विभ्रामयद्रिः करो ।

प्रत्यक्षेपि भयद्विरोधिनृपतेरन्तःपुराणामहो
 धिक्कटं विटपैर्विटैरिव वने किं नाम नो वेष्टितम् ॥ ११ ॥
 श्रीधनइश्वानाम् ।

1278

त्वद्वैरिणो धीर पलायितस्य
 प्रकाशयन्नक्तमरण्यमार्गम् ।
 कृशानुरासीदभिनन्दनीय-
 स्तुङ्गेषु लभो निजमन्दिरेषु ॥ १२ ॥

1279

राजन्दिपस्ते भयाविद्रुतस्य
 भालत्वचं कण्टकिनो वनान्ताः ।
 अद्यापि किं वानुभविष्यतीति
 व्यपाटयन्द्रमुमिवाक्षराणि ॥ १३ ॥

1280

स्नाताः श्रावृषि मेघयान्तसालिलैः संसृष्टदृर्वाङ्गुर-
 व्याजेनात्कुशाः प्रणालसन्दिदैर्दक्ष्या निवापाञ्जलीन्
 प्रामादास्त्रय विद्विषां परिपतत्कुशस्यपिण्डच्छना-
 त्कुर्वन्ति प्रतिवासरं निजपतिप्रेताय पिण्डक्रियाम् ॥ १४ ॥
 केवामप्येते ।

अथ राजनीतिः ॥ ७२ ॥

1281 .

राजास्य जगतो हेतुर्युद्धैर्दृढामिसंमतः ।
 नयनामन्दजननः शशाङ्क इव चारिधेः ॥ १ ॥

1282

पार्मिकं पालनपरं सम्यक्प्रपुञ्जयम् ।
 राजानमभिप्रन्यन्ते प्रजापतिमिव प्रजाः ॥ २ ॥

1283

पर्जन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।
बिकलेपि हि पर्जन्ये जीव्यते न तु भूपतौ ॥ ३ ॥

1284

प्रजां संरक्षति नृपः सा वर्धयति पार्थिवम् ।
वर्धनाद्रक्षणं श्रेयस्तन्नाशेन्यत्सदप्यसत् ॥ ४ ॥

1285

आत्मानं प्रथमं राजा दिनयेनोपपादयेत् ।
ततोमात्यांस्ततो भृत्यांस्त्वतः पुत्रान्तरतः प्रजाः ॥५॥

1286

राज्ञि धर्मिणि धर्मिष्ठः पापे पापाः समे समाः ।
लोकास्तमनुवर्तन्ते यथा राजा तथा प्रजाः ॥ ६ ॥

1287

नृपाणां च नराणां च केवलं तुल्यमूर्तिता ।
आधिक्यं तु क्षमा धैर्यमात्रा दानं पराक्रमः ॥ ७ ॥

1288

सदानुरक्तप्रकृतिः प्रजापालनदत्तरः ।
विनीतात्मा हि नृपतिर्भूयसीं श्रियमश्नुते ॥ ८ ॥

1289

प्रजा न रञ्जयेद्यस्तु राजा रक्षादिभिर्गुणैः ।
अजागलस्तनस्येव तस्य जन्म निरर्थकम् ॥९॥

1290

अजामिव प्रजां हन्याद्यो मोहात्पृथिवीपतिः ।
तस्यैका जायते नृशिर्द्धितीया न कथंचन ॥ १० ॥

1291

प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः ।
राज्ञः श्रियं कुतं प्राणाशादग्ध्ना विगिचर्तते ॥ ११ ॥

1292

यथा बीजाङ्कुरः सूक्ष्मः प्रयत्नेनाभिर्बार्धतः ।
फलमदो भवेत्काले तद्ब्रह्मलोकः सुरक्षितः ॥ १२ ॥

1293

हिरण्यधान्यरत्नानि गजेन्द्राश्चापि वाजिनः ।
तथान्यदपि यत्किञ्चित्प्रजाभ्यः स्यान्महीपतेः ॥ १३ ॥

1294

उत्स्वानान्तरतिरंपयन्कुमुमितांश्चिन्वांल्लघून्वर्धय-
न्नत्युच्चाग्रमयन्पृथुश्च सघयन्विश्लेषयन्संहतान् ।
कुञ्जान्कण्टकिनो यर्हिर्निरसयन्लानान्पुनः सेचय-
न्माताकार इय प्रयोगान्पुनो राजा चिरं नन्दति ॥ १४ ॥

1295

अकृत्वा निजदेशस्य रक्षां यो विजिगीषते ।
न नृपः परिधानेन वृत्तमौलिः पुमानिव ॥ १५ ॥

1296

विजिगीषुररिर्मिच्छं पार्थिवमाहोय मध्यमः ।
उदासीनोन्तरान्नाधि रित्येषा नृपतेः स्थितिः ॥ १६ ॥

1297

निर्वयसोपि यथा सर्पः ऋटादौपैर्भयंकरः ।
तथादम्बरवात्राणां न पतैः परिभूयते ॥ १७ ॥

1298

पुष्पैरपि न योद्धव्यं किं पुनर्निश्चितैः शत्रैः ।
रणे धिक्त्रयमदेहः प्रधानपुरुदक्षयः ॥ १८ ॥

1299

भूमिर्मिच्छं विग्राह्यं वा विषमस्य कल्पवयम् ।
नाभ्येकमपि यद्येषां न नश्युयात्कथंचन ॥ १९ ॥

1300

सामैव हि प्रयोक्तव्यमादौ कार्यं विज्ञानम् ।
सामसिद्धानि कार्याणि धिक्रियां यान्ति न क्वचित् ॥ २० ॥

1301

न विश्वसेदमित्रस्य मित्रस्यापि न विश्वसेत् ।
विश्वासाद्भयमुत्पन्नं मूलान्यपि निकृन्तति ॥ २१ ॥

1302

शपथैः संधितस्यापि न विश्वासं व्रजेद्विपोः ।
राज्यलोभोद्यतो वृत्रः शक्रेण शपथैर्हतः ॥ २२ ॥

1303

सपकारगृहीतेन शत्रुणा शत्रुमुद्धमेत् ।
पादलग्नं करस्येन कण्ठकेनेव कण्ठकम् ॥ २३ ॥

1304

नोपेक्षितव्यो विशद्विः शत्रुरल्पोप्यवज्ञया ।
वाह्निरल्पोपि संवृद्धः कुरुते भस्मसादनम् ॥ २४ ॥

1305

कौर्म संकोचमास्थाय प्रहारानपि मर्षयेत् ।
काले काले च मतिमानुच्छिष्टेऽकृष्णसर्पवत् ॥ २५ ॥

1306

तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् ।
भागतं तु भयं दृष्ट्वा प्रहर्षय्यमभीतवत् ॥ २६ ॥

1307

शरोपि हितवान्वन्धुर्वन्धुरप्यहितः परः ।
अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम् ॥ २७ ॥

1308

यच्छक्यं प्रसितुं घासं प्रस्तं परिणमेच यत् ।
हितं च परिणामे स्यात्तदाद्यं भूतिमिच्छता ॥ २८ ॥

1309

मा तात साहसं कार्पासिर्भवैर्गर्वनागतः ।
स्वगात्राप्यपि भाराय भवन्ति हि विपर्यये ॥ २९ ॥

1310

मा त्वं तात बले स्थित्वा वाधिष्ठा दुर्बलं जनम् ।
नहि दुर्बलदग्धानां कुले किञ्चित्प्ररोहति ॥ ३० ॥

1311

यानि मिथ्याभिभूतानां पतन्त्यभूति रोदता ।
तानि संतापकान्मन्त्रि तपुत्रपशुबान्धवान् ॥ ३१ ॥

1312

ब्राह्मणेषु च ये सुराः खीदु शानिक्षुनेषु च ।
वृन्तादिव फलं पके धूनराद् पवन्ति वै ॥ ३२ ॥

1313

बेवन्नस्त्वपुत्रानि सैन्यानि वृथिवीपतेः ।
दुष्काले विदीर्नन्ते सैरुवाः सेववी यथा ॥ ३३ ॥

1314

स्त्रीवशान्नीलश्च यथादिदिवत् नरम् ।
एवं विद्वानविद्वेष्य ब्राह्मणे दैवत् नरम् ॥ ३४ ॥

1315

अद्वैतं द्वैते कुतुद्वैतं ज्ञानद्वैतम् ।
लोकान्नाम्नोदेषु लोकात्मनोश्च कोन्दः ॥ ३५ ॥

1316

सुरो सुरो च ये धर्मलोके धर्मो वै दिवः ।
धर्मो निम्ना च कर्मणा सुकला हि वै दिवः ॥ ३६ ॥

1317

एकम् अक्षुण्णम् अक्षुण्णं चन्द्रवैः ।
अक्षुण्णं सुकर्मणो राजसमीरितये ॥ ३७ ॥

1318

गतश्रीर्गणकान्द्वेष्टि गतायुश्च विक्रिस्सकान् ।
गतश्रीश्च गतायुश्च ब्राह्मणान्द्वेष्टि भारत ॥ ३८ ॥

1319

बुद्धौ कलुषभूतायां विनाशे समुपस्थिते ।
अनयो नयसंकाशो हृदयान्नापसर्पति ॥ ३९ ॥

1320

न कालः खड्गमुद्यम्य शिरः कृन्तति कस्यचित् ।
कालस्य बलमेतावद्विपरीतार्थदर्शनम् ॥ ४० ॥

1321

जानन्नपि नरो दैवात्यकरोति विगर्हितम् ।
न कर्म कस्यचिल्लोके गर्हितं रोचते कृतम् ॥ ४१ ॥

1322

मा तात संपदामममारूढोस्मीति विश्वसीः ।
दूरारूढपरिभ्रंशविनिपातो हि दारुणः ॥ ४२ ॥

1323

कित्वा यं प्रशंसन्ति यं प्रशंसन्ति चारणाः ।
यं प्रशंसन्ति वन्द्यम्यः स पार्थ पुरुषार्थमः ॥ ४३ ॥

1324

राजानो यं प्रशंसन्ति यं प्रशंसन्ति च द्विजाः ।
साधवो यं प्रशंसन्ति स पार्थ पुरुषोत्तमः ॥ ४४ ॥

1325

प्रज्ञागुणशरीरस्य किं करिष्यन्ति संहताः ।
गृहीतच्छत्रहस्तस्य वारिधारा इवारयः ॥ ४५ ॥

1326

बहूनामप्यसाराणां समवायो हि दारुणः ।
मृगैर्विधीयते रज्जुर्वध्यन्ते दन्तिनश्च तैः ॥ ४६ ॥

1327

ताडितोपि दुरुक्तोपि दण्डितोपि महीभुजा ।
न विन्तयति यः पाप स भृत्योर्हो महीभुजाम् ॥ ४७ ॥

1328

योनाहतः समभ्येति द्वारे तिष्ठति सर्वदा ।
पृष्टः सत्य मित द्रुते स भृत्योर्हो महीभुजाम् ॥ ४८ ॥

1329

सालम मुखर क्रूर स्तब्ध व्यसनिन शत्रुम् ।
अमंतुष्टमभक्त च त्यजेद्द्रव्यं नराधिप ॥ ४९ ॥

1330

रिक्ताः कर्मणि पट्टरस्तृणास्त्वलम्ना भवन्ति ये भृत्याः ।
तेषां जलोरुसामिद पूर्णानां रिक्तता कार्या ॥ ५० ॥

1331

क्रूर व्यसनिनं लुब्धमप्रगल्भमथाकुलम् ।
मुर्यमन्यायकर्तार नाधिपत्ये नियोजयेत् ॥ ५१ ॥

1332

नियोगिभिर्धिना राज्यं नास्ति भूपे हि केवलम् ।
तस्मादमी त्रिगत्या रक्षितज्याः प्रयत्नतः ॥ ५२ ॥

1333

येदवेदाङ्गतस्वजो जपद्भोमपरायणः ।
आशीर्वादपरो नित्यमेव राज्ञः पुरोहितः ॥ ५३ ॥

1334

ब्रह्मगणो हितमतिः सर्वभाजपरीक्षकः ।
धीरो यथोक्तवादी च द्रुत एतन्निधो मतः ॥ ५४ ॥

1335

प्रवीणो वाक्पटुर्धर्मान्स्वामिभक्तश्च नित्यशः ।
अनुत्थः सत्यवादी च भाण्टागारिक इष्यते ॥ ५५ ॥

1336

मेधावी वाक्पटुर्धीरो लघुहस्तो जितेन्द्रियः ।
परशास्त्रपरिज्ञाता एष लेखक उच्यते ॥ ५६ ॥

1337

इद्धिताकारतत्त्वज्ञो बलवान्प्रियदर्शनः ।
समयज्ञः स्वामिभक्तः प्रतीहारः स उच्यते ॥ ५७ ॥

1338

शूरोर्यशास्त्रनिपुणः कृतशस्त्रकर्मा
संभ्रामकेलिचतुरथतुरङ्गयुक्तः ।
भर्तुर्निदेशश्चशोभिमतः स्वतन्त्रे
सेनापतिर्नरपतेर्विजयागमाय ॥ ५८ ॥

1339

काणाः कुम्भाश्च पण्डाश्च तथा वृद्धाश्च पद्मवः ।
एते चान्तःपुरे नित्यं निधोक्तव्याः क्षमाभृता ॥ ५९ ॥

1340

पक्वाश्चमिव राजेन्द्र सर्वसाधारणाः स्त्रियः ।
परोक्षे च समक्षे च न तासां विश्वसेत्सुधीः ॥ ६० ॥

1341

सूक्ष्मेभ्योपि प्रसङ्गेभ्यः स्त्रियो रक्ष्या हि सर्वदा ।
हयोर्हं कुलयोः शोकमावहेयुररक्षिताः ॥ ६१ ॥

1342

महिष्या इष्टया भाव्यं गृहकार्येषु दक्षया ।
सुसंस्कृतोपस्करया व्यये चामुक्तहस्तया ॥ ६२ ॥

1343

धर्मशास्त्रार्थकुशलाः कुलीनाः सत्यवादिनः ।
समाः शत्रौ च मित्रे च नृपतेः स्युः सभासदः ॥ ६३ ॥

1344

न सा सभा यत्र न सन्ति वृद्धा
वृद्धा न ते ये न वदन्ति धर्मम् ।

नासौ धर्मो यत्र न चास्ति सत्यं
न तत्सत्यं यच्छलेनानुविद्धम् ॥ ६४ ॥

1345

सभा वा न प्रवेष्टव्या वक्तव्यं वा समञ्जसम् ।
अत्रुशन्त्रिद्रुवन्वापि नरो भवति कित्त्विषी ॥ ६५ ॥

1346

तस्मात्सभ्यः सभां गत्वा रागद्वेषविर्जितः ।
वचस्तथाविधं नृयाद्यथा न नरकं व्रजेत् ॥ ६६ ॥

1347

माता पिता गुरुर्भ्राता भार्या पुत्रः पुरोहितः ।
नादण्ड्यो नाम राजोस्ति स्वधर्मे यो न तिष्ठति ॥ ६७ ॥

1348

अवश्यो ब्राह्मणो बालः स्त्री तपस्वी च रोगवान् ।
क्रियते व्यङ्गता ह्येषु ततो दोषैर्न लिप्यते ॥ ६८ ॥

1349

न तु हन्यान्महीपालो दूतं कस्यचिदापदि ।
दूतहन्ता तु नरकमाविशेत्सचिद्वैः मरु ॥ ६९ ॥

1350

विशोधय महीपाल मन्त्रिशालामशेषतः ।
अयुक्तो नार्हति स्यानुमम्यां मन्वृत्स्यवित् ॥ ७० ॥

1351

मन्वृत्तन्त्रार्पितप्रीतिर्देवकालोचितस्म्यतिः ।
यश्च राज्ञि भवेत्तक्तः सोमात्यः पृथिवीपतेः ॥ ७१ ॥

1352

अन्तःनागैर्युष्टिलैः सुखिण्यैः सुपरीक्षितैः ।
मन्त्रिभिरर्पिते राज्यं मुम्भम्भैरिव मन्डिरम् ॥ ७२ ॥

1353

नरपतिस्त्रिकर्ता द्वेष्यतां याति लोके
जनपदहितकर्ता त्यज्यते पार्थिवेन्द्रेः ।

इति महति विरोधे वर्तमाने समाने
नृपतिजनपदानां दुर्लभः कार्यकर्ता ॥ ७३ ॥

1354

षट्कर्णो भिद्यते मन्त्रशतुर्कर्णः स्थिगो भवेत् ।
द्विकर्णस्य तु मन्त्रस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ॥ ७४ ॥

1355

एकं हन्यान्न वा हन्यादिपुर्मुक्तो धनुष्मता ।
बुद्धिर्बुद्धिमतोत्सृष्टा हन्ति राष्ट्रं सराजकम् ॥ ७५ ॥

1356

न तच्छस्त्रैर्न नागेन्द्रैर्न हयैर्न च पत्तिभिः ।
कार्यं संसिद्धिमभ्येति यथा बुद्ध्या प्रसाधितम् ॥ ७६ ॥

1357

दुर्योधनः समर्थोपि दुर्मन्त्री प्रलयं गतः ।
राज्यमेकधकारोक्षैः सुमन्त्री चन्द्रगुप्तकः ॥ ७७ ॥

1358

अशृण्वन्नपि बोद्धव्यो मन्त्रिभिः पृथिवीपतिः ।
यथा स्वदोषनाशाय विदुरेणाम्बिकासुतः ॥ ७८ ॥

1359

पृष्टो ब्रूते न सत्यं तं परिणामे सुखावहम् ।
मन्त्री चेत्थियवक्ता स्यात्केवलं स रिपुः स्मृतः ॥ ७९ ॥

1360

सुलभाः पुरुषा राजन्सततं प्रियवादिनः ।
अपियस्य च पथ्यम्य वक्ता भ्रोता च दुर्लभः ॥ ८० ॥

1361

दुर्गाणि राज्ञा कार्याणि सजलानि दृढानि च ।
द्रव्यमर्धं च तेष्वेव स्थापनीयं प्रयत्नतः ॥ ८१ ॥

1362

दुर्गं बहुविधं श्रेयं पर्वतस्य जलस्य च ।
प्राकारस्य वनस्यापि भूमेरपि भवेत्कचित् ॥ ८२ ॥

1363

न मजानां सहस्रेण न लक्षेण च वाजिनाम् ।
तथा सिद्धयन्ति कार्याणि यथा दुर्गप्रभावतः ॥ ८३ ॥

1364

विदहीनो यथा नागो मदहीनो यथा गजः ।
सर्वेषां वदयनां याति दुर्गहीनस्तथा नृपः ॥ ८४ ॥

1365

शतमेकोपि संघत्ते प्राकारस्यो धनुर्धरः ।
तस्माद्दुर्गं प्रदंशन्ति नीतिशास्त्रविदो जनाः ॥ ८५ ॥

1366

त्रिविधाः पुरुषा राजन्नुत्तमाधममध्यमाः ।
नियोजयेद्यथावत्तांस्त्रिविधेष्वपि कर्मसु ॥ ८६ ॥

1367

तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्यं मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।
अर्धराज्यहरं मृत्युं यो न हन्यात्स हन्यते ॥ ८७ ॥

1368

निर्विशेषं यदा राजा समं मृत्येषु तिष्ठति ।
तत्रोद्यमसमर्थानानुत्साहः परिहीयते ॥ ८८ ॥

1369

प्रसादो निष्कलो यस्य श्रोथो यस्य निरर्थकः ।
न तं मर्तारमिच्छन्ति वृद्धं पतिमिवाङ्गनाः ॥ ८९ ॥

1370

त्यजेत्स्वामिनमल्पुममल्पुष्पात्कृपणं त्यजेत् ।
कृपणादविशेषज्ञं तस्माच्च कृतनाशनम् ॥ ९० ॥

1371

अविशेकिनि भूपाले नश्यन्ति गुणिनां गुणाः ।
प्रवासरसिके कान्ते यथा साध्व्याः स्तनोचतिः ॥ ९१ ॥

1372

किंशुके किं शुकः कुर्यात्फलितेपि बुभुक्षितः ।
अदातरि समृद्धेपि किं कुर्युरुपजीविनः ॥ ९२ ॥

1373

सेवया धनमिच्छद्भिः सेवकैः पश्य यत्कृतम् ।
स्वातन्त्र्यं यच्छरीरस्य मूढैस्तदपि हारितम् ॥ ९३ ॥

1374

वरं वनं वरं मैक्ष्यं वरं भारोपजीवनम् ।
पुंसां विवेकमुक्तानां सेवया न धनार्जनम् ॥ ९४ ॥

1375

जीवन्तोपि मृताः पञ्च व्यसेन परिकीर्तिताः ।
दरिद्रो व्याधितो मूर्खः प्रवासी नित्यसेवकः ॥ ९५ ॥

1376

न कश्चिच्छण्डकोपानामात्मीयो नान भूभुजाम् ।
होतारमपि जुहन्तं दहत्येव हि पावकः ॥ ९६ ॥

1377

गृधाकारोपि सेव्यः स्यादंसाकारैः सभासदैः ।
हंसाकारोपि संत्याज्यो गृधाकारैः सभासदैः ॥ ९७ ॥

1378

चक्रं सेव्यं नृपः सेव्यो मा नृपधरुर्वाजितः ।
पश्य चक्रस्य नाहात्म्यं मृत्पिण्डः पात्रतां गतः ॥ ९८ ॥

1379

गन्तव्यं राजकुलं ब्रह्मव्या राजपूजिता लोकाः ।
वद्यपि न भवन्त्यर्थास्तथाप्यनर्था विहीयन्ते ॥ ९९ ॥

1380

अत्यासन्ना विनाशाय दूरतश्चाफलप्रदाः ।
मध्यभावेन सेव्यन्ते राजा वह्निर्गुरुस्त्रियः ॥ १०० ॥

1381

आसन्नमेव नृपतिर्भजते मनुष्यं
विद्याविहीनमकुलीनमसंगतं वा ।
प्रायेण भूमिपतयः प्रमदा लताश्च
यः पार्श्वतो भवति त परिवेष्टयन्ति ॥ १०१ ॥

1382

यस्मिन्नैसाधिकं चक्षुरारोपयति पार्थिवः ।
कुलीनो वाकुलीनो वा स श्रियो भाजनं भवेत् ॥ १०२ ॥

1383

धवलान्यातपत्राणि वाजिनश्च मनोरमाः ।
सदा मत्ताश्च मातङ्गाः प्रसन्ने सति भूपतौ ॥ १०३ ॥

1384

राजमातरि देव्यां च कुमारे मुख्यमन्त्रिणि ।
पुरोहिते प्रतीहारे वर्तितव्यं नृपे यया ॥ १०४ ॥

1385

द्विजा अपि न गच्छन्ति तां गतिं नैव योगिनः ।
स्वाम्यर्थे संत्यजन्प्रागान्यां गतिं याति जैवकः ॥ १०५ ॥

1386

राजा तुष्टोपि भृत्यानां मानमात्रं प्रयच्छति ।
ते तु संमानिता ह्येनं प्राणैरप्युपकुर्वते ॥ १०६ ॥

1387

सारामारपरिच्छेता स्वामी भृग्यस्य दुर्लभः ।
अनुकूलः शुविर्दक्षः प्रभोर्भृग्योपि दुर्लभः ॥ १०७ ॥

1388

अतितेजस्यपि राजा पानासक्तो न साधयत्यर्थान् ।
तृणमपि दग्धुं शक्तो न वाडवाग्निः पिबन्ननिशम् ॥ १०८ ॥

1389

पानमक्षास्तथा नार्यो मृगया गीतवादिते ।
एतानि युक्त्या सेवेत प्रसङ्गो ह्यत्र दोषवान् ॥ १०९ ॥

1390

नृपः कामासक्तो न गणयति कार्यं न च हितं
यथेष्टं स्वच्छन्दं चरति किल मत्तो गज इव ।
ततो मानाध्मातः पतति तु यदा शोकगहने
तदामात्ये दोषान्क्षिपति न निजं वेच्यविनयम् ॥ ११० ॥

1391

गुणवद्गुणवद्वा कुर्वता कार्यजातं
परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन ।
अतिरभसकृतानां कर्मणामा विपत्ते-
र्भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः ॥ १११ ॥

1392

भायाच्चतुर्भ्रुवभागेन व्ययकर्म प्रवर्तयेत् ।
प्रभूततैलदीपो हि चिरं भद्राणि पश्यति ॥ ११२ ॥

1393

अर्थानामर्जनं कार्यं वर्धनं रक्षणं तथा ।
भक्ष्यमाणो निरादायः सुमेरुरपि हीयते ॥ ११३ ॥

1394

कर्मणा मनसा वाचा चक्षुषा च चतुर्विधम् ।
प्रसादयति लोकं यस्तं लोकोनुप्रसीदति ॥ ११४ ॥

1395

संभोजनं संकथनं संश्रयो समागमः ।
शातिभिः सह कार्याणि न विरोधः कदाचन ॥ ११५ ॥

1386

संगतिः भयसी राजन्विगुणेष्वपि बन्धुषु ।
तुषैरपि परिभ्रष्टा न प्ररोहन्ति तण्डुलाः ॥ ११६ ॥

1387

मृदोः परिभवो नित्यं वैरं तीक्ष्णस्य नित्यशः ।
उत्सृज्यैतद्व्ययं तस्मान्मध्यां कृत्स्नं समाशयेत् ॥ ११७ ॥

1388

अबुद्धिमाश्रितानां च क्षन्तव्यमपराधिनाम् ।
नहि सर्वत्र पाण्डित्यं सुलभं पुरुषे क्वचित् ॥ ११८ ॥

1389

तेजस्विनि क्षमोपेते नातिकार्कश्यमानरेत् ।
अतिनिर्भयनादप्रिश्रन्दनादपि जायते ॥ ११९ ॥

1400

किमप्यसाध्यं महतां सिद्धिमेति लघीयताम् ।
प्ररीपो भूमिगेहान्तर्धान्तं हन्ति न भानुमान् ॥ १२० ॥

1401

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते ।
हेत्तुः पार्श्वगतां छायां नोपसंहरते द्रुमः ॥ १२१ ॥

1402

हन्तुं मेयोपसरति मृगेन्द्रः संकुचत्यपि ।
मुद्दिमन्तः सहन्ते तन्निधाय हृदि किञ्चन ॥ १२२ ॥

1403

वजन्ति ते मूढधियः पराभवं
भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।
प्रविश्य हि प्रान्ति शत्रास्तथाविधा-
नसंवृताद्गाम्निशिता हृदयेऽन्तः ॥ १२३ ॥

1404

कोहं कौ देशकालौ समधिपमगुणाः केरयः के सहायाः
का शक्तिः कोभ्युपायः फलमिह च कियत्कीदृशी देवसंपत् ।

संपत्तौ को निवन्धः प्रतिहतवचनस्योत्तर किं नु मे स्या-
दित्येवं कार्यसिद्धान्तहितमनसो नापरास्या भवन्ति ॥१२४॥

1405

धर्मः प्रागेव चिन्त्यः सत्रिप्रगतिमती सर्वदालोकनीये
प्रच्छाद्यौ रागरोषौ मूढुवटिनदरौ योजनीयौ च काले ।
ज्ञेयं लोकानुवृत्त वरचरनयनैर्मण्डल वीक्षणीय-
मात्मा यत्नेन रक्ष्यो रगशिरसि पुनः सोऽपि नापेक्षणीयः ॥ १२५ ॥

1408

यदाकरे कर्माणि मित्रसमहे
प्रियासु नारीष्वधनेषु बन्धुषु ।
क्रतौ विवाहे व्यसने रिपुक्षये
धन्ययस्तेषु न गण्यते बुधैः ॥ १२६ ॥

1407

स्वाम्यमात्यश्च राष्ट्रं च कोशो दुर्गं बलं स्रष्टु ।
पलायदुच्यते राज्यं सत्त्वबुद्धिव्यपाश्रयम् ॥ १२७ ॥

1408

सधिविप्रहयानानि संस्थितिः सभयस्तथा ।
द्वैधीभावाश्च भूपानां पद्भुजाः परिकीर्तताः ॥ १२८ ॥

1409

उत्साहस्य प्रभोमेन्वस्यैव शक्तित्रयं जगुः ।
आत्मनः सुहृदधैव तन्मित्रस्योदयाख्यः ॥ १२९ ॥

1410

सामदाने भेददण्डानित्युपायत्रतुष्टयम् ।
हस्त्यश्वरथपादात् सेनाङ्गं स्याच्चतुष्टयम् ॥ १३० ॥

1411

दुष्टाविनीतशत्रूणां भयकृद्बन्धुसनिभम् ।
शत्रुधारणमोजस्य रक्षोविशुद्धहापहम् ॥ १३१ ॥

1412

वर्षानिलरजोघर्महिमादीनां निवारणम् ।
राज्यलक्ष्म्या गृहं धन्यं चक्षुष्यं छत्रधारणम् ॥ १३२ ॥

1413

चामरं श्रीकरं दिव्यं राजशोभाकरं परम् ।
सिंहासनं सुखिश्वर्यकरं लोकानुरञ्जनम् ॥ १३३ ॥

1414

शुभनोवररत्नानां धारणं दिव्यरूपकृत् ।
पापालक्ष्मीप्रदामनं चन्द्रनाथनुलेपनम् ॥ १३४ ॥

1415

स्नानं नाम मनःप्रसादजननं दुःस्वप्नविध्वंसनं
शौचस्त्रायतनं मलप्रक्षयणं संवर्धनं तेजसः ।
रूपोद्द्योतकरं गदप्रदामनं कामस्य चाप्यायनं
नारीणां च मनोहरं भ्रमहरं खाने दशैते गुणाः ॥ १३५ ॥

1416

तान्बूलं मुखरोगनाशनिपुणं संवर्धनं तेजसो
नित्यं जाडरचद्विवृद्धिजननं दुर्गन्धशोपापहम् ।
वक्त्रालंकरणं प्रहर्षजननं द्विद्वन्द्वपाये रणे
कामस्त्रायतनं समुद्रवकरं लक्ष्म्याः सुखम्यास्पदम् ॥ १३६ ॥

1417

देवतातिथिविप्राणां पूजनं पापनाशनम् ।
लोकत्रयेषु शुभकृद्दानं धर्मयज्ञस्कन्धम् ॥ १३७ ॥

1418

मागिस्यं नरगेष्वथानिविभक्तं मुक्ताफलं शीतगो-
मार्त्तियन्य च विद्रुमं मरकतं मौन्यस्य रागोत्तमम् ।
देवेन्यस्य च पुष्परागमुदितं द्रुकस्य चर्चं शने-
र्शलं निर्मलमन्ययोश्च गदिते गोमेदवेद्वर्यक ॥ १३८ ॥

1419

सुतभृत्यसुहृद्वैरिस्वामिसद्गुरुदैवते ।

एकैकोत्तरतो वृद्ध्या श्रीकाराः पञ्चमूर्धनि ॥ १३९ ॥

एते राजनीतिभ्य स्तुतिभ्यो भारताद्रामायणाद्य ।

अथ नीतिः ॥ ७६ ॥

1420

अनुगन्तुं सतां वर्त्म कृत्स्नं यदि न शक्यते ।

स्वल्पमप्यनुगन्तव्यं मार्गस्थो नावसीदति ॥ १ ॥

1421

प्रत्यहं प्रत्यवेक्षेत नरश्चरितमात्मनः ।

किं नु मे पशुभिस्तुल्यं किं नु सत्पुरुषैरिति ॥ २ ॥

1422

सद्भिरेव सहासीत सद्भिः कुर्वीत संगतिम् ।

सद्भिर्विषादं मैत्रीं च नासद्भिः किञ्चिदाचरेत् ॥ ३ ॥

1423

न द्विषन्ति न याचन्ते परनिन्दां न कुर्वन्ते ।

अनाहूता न चायान्ति तेनाश्मानोपि देवताः ॥ ४ ॥

1424

पट्टतो नास्ति मुग्धैश्च जपतो नास्ति पातकम् ।

मौनिनः कलहो नास्ति न भयं चास्ति जामतः ॥ ५ ॥

1425

गतेपि वयसि पाद्भ्या दिव्या सर्वात्मना बुधैः ।

यद्यपि स्यान्न फलदा सुलभा सान्यजन्मनि ॥ ६ ॥

1426

यदीच्छसि यदीकर्तुं जगदेकेन कर्मणा ।

परापवादसम्भेभ्यो गां चरन्तीं नितारय ॥ ७ ॥

1427

वाङ्माधुर्यान्नान्यदस्ति प्रियत्वं
 वाक्पारुष्याद्योपकारोपि नेष्टः ।
 किं तद्द्रव्यं कोकिलेनोपनीतं
 को वा लोके गर्दभस्यापराधः ॥ ८ ॥

1428

पस्य चाप्रियमन्विच्छेत्तस्य कुर्यात्सदा प्रियम् ।
 व्याधा मृगवधं कर्तुं गीतं गायन्ति तुस्वरम् ॥ ९ ॥

429

प्रहरिष्यान्प्रियं ब्रूयात्प्रहत्यापि प्रियोत्तरम् ।
 अपि चास्य शिरश्छिद्यं रुद्याच्छेत्तयापि च ॥ १० ॥

1430

अनागतविधातारमश्रमत्तमकोपनम् ।
 स्थिरारम्भमदीनं च नरं श्रीरपतिल्लै ॥ ११ ॥

1431

सुमन्त्रिणे सुविक्रान्ते सुकृते सुविचारिते ।
 प्रारम्भे कृतबुद्धीनां सिद्धिरव्यभिचारिणी ॥ १२ ॥

1132

मालताः शशुषन्त्पर्यात्र द्रष्टा न च मायिनः ।
 न च लोकरवाद्गीता न च द्राक्षत्वनीक्षिणः ॥ १३ ॥

1133

नोदन्धानार्थिनामेति स चाम्भोभिः प्रपूर्यते ।
 आत्मा तु पात्रनां नेयः पात्रमायान्नि संपदः ॥ १४ ॥

1134

सर्वथा म्दन्विमानरर्थायं
 किं वान्मन्यनि जनो बहुजल्पः ।
 विद्यते नहि न कश्चिदुपायः
 तत्रलोकपारनोपकरो यः ॥ १५ ॥

1435

काकतालीययोगेन यदनात्मवति क्षणम् ।
करोति प्रणयं लक्ष्मीस्तदस्याः स्त्रीत्वचापलम् ॥ १६ ॥

1436

योयमर्थं प्रार्थयते तदर्थं घटते च यः ।
भवद्दयं तदवाप्नोति न चेच्छान्तो निवर्तते ॥ १७ ॥

1437

केचिदज्ञानतो नटाः केचिन्नटाः शमादतः ।
केचिज्ज्ञानावलेपेन केचिन्नटैस्तु नाशिताः ॥ १८ ॥

1438

मित्रस्वजनबन्धुनां बुद्धैर्धर्मस्य चात्मनः ।
आपन्निकपपापाणे नरो जानाति सारताम् ॥ १९ ॥

1439

दुष्टैरपि निजैरेव भावृतं सर्वमुत्तमम् ।
वृतं जीर्णाम्बरेणापि हृष्टकृपटमर्षति ॥ २० ॥

1440

चिन्तनीया हि विपदामादाधेव प्रतिक्रिया ।
न कूपत्वननं युक्तं प्रदीपे बाह्विना गृहे ॥ २१ ॥

1441

वरं दारिद्र्यमन्यायमभयाद्भिवादिह ।
कृशताभिमता देहे पीनता न तु शोफतः ॥ २२ ॥

1442

अपरीक्ष्य न कर्तव्यं कर्तव्यं सुपरीक्षितम् ।
पथाद्भवति संतापो ब्राह्मण्या नकुले यथा ॥ २३ ॥

1443

दिवा निरीक्ष्य वक्तव्यं रात्रौ नैव च नैव च ।
संवरन्ति महाधूर्ता वटे वररुचिर्यथा ॥ २४ ॥

1444

स्त्री विनश्यति रूपेण ब्राह्मणो राजसेवया ।
गावो दूरप्रचारेण हिरण्यं लाभलिप्सया ॥ २५ ॥

1445

अतिदानाद्दलिर्बद्धो नष्टो मानात्सुयोधनः ।
विनष्टो राक्षणो सौल्यादति सर्वत्र वर्जयेत् ॥ २६ ॥

1446

धनमस्तीति वाणिज्यं किञ्चिदस्तीति कर्षणम् ।
सेवा न किञ्चिदस्तीति नाहमस्तीति साहसम् ॥ २७ ॥

1447

स्पृशन्नपि गजो हन्ति जिघ्रन्नपि भुजंगमः ।
हसन्नपि नृपो हन्ति मानयन्नपि दुर्जनः ॥ २८ ॥

1448

जानन्ति पशवो गन्धाद्देवाज्जानन्ति ब्राह्मणाः ।
नराज्जानन्ति राजानधक्षुर्भ्यामिनरे जनाः ॥ २९ ॥

1449

सपक्षो लभते काको वृक्षस्य विविधं फलम् ॥
पक्षहीनो मृगेन्द्रोपि भूमिसंस्थो निरीक्षते ॥ ३० ॥

1450

अलम्बापि फले राज्ञः संश्रिता यान्ति संपदाम् ।
महाद्रुमसमीपस्थं पश्य नीलं वनस्वतिम् ॥ ३१ ॥

1451

सर्वमहा ये ऋजवः प्रतिज्ञानार्थपालकाः ।
परोपकारिणः सेव्या निर्धना अपि ते नराः ॥ ३२ ॥

1452

युक्तियुक्तं नृगृहीयाद्दालादपि विचक्षणः ।
एतेरविपये वस्तु किं न दीपः नकाशयेत् ॥ ३३ ॥

1453

कठिनं वा मधुरं वा प्रस्तुतवचनं मनोहारि ।
वामे गर्दभनादधित्तप्रीत्यै प्रयागेषु ॥ ३४ ॥

1454

वृथा वृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम् ।
वृथा दानं समर्थस्य वृथा शूरे विभूषणम् ॥ ३५ ॥

1455

अजायुद्धमृषिभ्रातृ प्रत्युषे मेघडम्बर ।
दपत्योः कलहश्चैव परिणामे न किञ्चन ॥ ३६ ॥

1456

सप्तैतानि न पूर्यन्ते पूर्यमाणान्यपि क्वचित् ।
ब्राह्मणोऽग्निर्यमो राजा पयोधिरुदरं गृहम् ॥ ३७ ॥

1457

यस्य गा च बहुक्षीरा जलपात्रमुपानहौ ।
औषधं बीजमाहारं मन्त्रीणीति यथाभुयात् ॥ ३८ ॥

1458

अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चरितानि च ।
बन्धनं चापमानं च मतिमान्न प्रकाशयेत् ॥ ३९ ॥

1459

अवृत्तिकं त्यजेद्देशं वृत्तिं सोपद्रवां त्यजेत् ।
त्यजेन्मायाविनं मित्रं धनं प्राणहरं त्यजेत् ॥ ४० ॥

1460

सौहृदेन परित्यक्तं निःश्रेयसं खलु त्यजेत् ।
सौदरं भ्रातरमपि किमुतान्यं पुण्यजनम् ॥ ४१ ॥

1461

यन्निमित्तं भवेच्छोकस्त्रासो वा दुःखमेव वा ।
आयासो वा यतोमूलस्तदेकाङ्गमपि त्यजेत् ॥ ४२ ॥

1462

त्यजेदेक कुलस्यार्थे ग्रामस्यार्थे कुल त्यजेत् ।
ग्राम जनपदस्यार्थे आत्मार्थे पृथिवीं त्यजेत् ॥ ४३ ॥

1463

घलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन पण्डित ।
नासमीक्ष्य परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् ॥ ४४ ॥

1464

न गणस्यामतो गच्छेत्किञ्चे कार्ये सन कलम् ।
यदि कार्यविपत्तिं स्यान्मुत्तरस्तत्र हन्यते ॥ ४५ ॥

1465

पञ्च यत्र न विद्यन्ते न तत्र दिवसं वनेत् ।
धनिकं श्रोत्रियो राजा नदी वैद्यस्तु पञ्चन ॥ ४६ ॥

1466

अनायके न वसन्त्य न वसेद्ब्रह्मनायके ।
स्त्रीनायके न वसन्त्य न वसेद्बालनायके ॥ ४७ ॥

1467

सर्वे यत्र विनेतारं सर्वे पण्डितमानिनः ।
सर्वे महत्समिञ्जन्ति तद्दन्दमवसीदति ॥ ४८ ॥

1468

घटं भिन्द्यात्पत्रं भिन्द्यात्कुर्यात्किञ्चिदद्याद्भुतम् ।
येन केनाप्युपायेन नाविज्ञातं पुरे वसेत् ॥ ४९ ॥

1469

विवादो धनमवन्धो याचनं स्त्रीषु मगतिः ।
आदानमपम्यायित्वा भेत्तीभङ्गस्य हेतवः ॥ ५० ॥

1170

नदीदद्यात् सख्येन त्रिषु लोकेषु विद्यते ।
दया भेत्ती यं भूतेषु दानं च मधुरा च वाक् ॥ ५१ ॥

1471

दर्शितानि कलत्राणि गृहे मुक्तमशङ्कितम् ।
कथितानि रहस्यानि सौहृदं किमतः परम् ॥ ९२ ॥

1472

न मातरि न दारेषु न सोदर्येषु बन्धुषु ।
विश्रम्भस्तादृशः पुत्रां यादृङ्ङिन्ने निरन्तरे ॥ ९३ ॥

1473

शोकारातिभयत्राणं प्रीतिविश्रम्भभाजनम् ।
केन रत्ननिदं सृष्टं भिन्नमित्यक्षरद्वयम् ॥ ९४ ॥

1474

दुःखेन श्लिष्यते भिन्नं श्लिष्टं दुःखेन भिद्यते ।
भिन्नश्लिष्टा तु या प्रीतिः सा दुःखैकप्रदायिनी ॥ ९५ ॥

1475

ययोरैव समं वित्तं ययोरैव समं कुलम् ।
ययोरैस्त्री विवाहध न तु पुष्टविपुष्टयोः ॥ ९६ ॥

1476

चिबुके यस्य लोमानि न वक्षसि न गह्वरोः ।
तेन सख्यं न कुर्वीत यदि निर्मानुषं जगत् ॥ ९७ ॥

1477

दाने तपसि शौर्ये च यस्य न प्रथितं यशः ।
विद्यायामर्थलाभे वा तस्य जन्म निरर्थकम् ॥ ९८ ॥

1478

परोपकारश्चून्यस्य धिङ्गुप्यस्य जीवितम् ।
जीवन्तु पशवो येषां चर्माप्युपकरिष्यति ॥ ९९ ॥

1479

तरवः किं न जीवन्ति भस्त्राः किं न भ्रसन्ति च ।
न स्वादन्ति न मेहन्ति किं ग्रामपशवोपरि ॥ १०० ॥

1480

पद्मगाः सन्ति बहुशो भेकभक्षणतत्पराः ।
स एकः शेषनागो हि भूभारधरणक्षमः ॥ ६१ ॥

1481

यज्जीव्यते क्षणमपि प्रथितैर्मनुष्यै-
र्विज्ञानविक्रमयशोभिरभग्नमानम् ।
तन्नाम जीवितफलं प्रवदन्ति सन्तः
काकोपि जीवति चिरं च बलिं च भुङ्क्ते ॥ ६२ ॥

1482

किं तेन जातु जातेन मातुर्यौवनहारिणा ।
आरोहति न यः स्वस्य वंशस्वाये ध्वजो यथा ॥ ६३ ॥

1483

अज्ञातमृतमूर्खैभ्यो मृतानातौ सुतौ वरम् ।
यतस्तौ स्वल्पदुःखाय यावज्जीवं जटो ददेत् ॥ ६४ ॥

1484

न पुत्रः पितरं ह्येष्टि स्वभावात्स्वस्य रेतसः ।
यः पुत्रः पितरं ह्येष्टि तं विद्यादन्यरेतसम् ॥ ६५ ॥

1485

किं कुलेन विद्यानेन शीलमेवात्र कारणम् ।
कृमयः किं न जायन्ते कुम्भेषु सुगन्धिषु ॥ ६६ ॥

1486

न पुत्रत्वेन पूज्यन्ते गुणैरासाद्यते पदम् ।
स्वैर्योपारमादत्ते प्रदीपो न पुनः शनिः ॥ ६७ ॥

1487

उत्तमा आत्मना ख्याताः पितुः ख्याताश्च मध्यमाः ।
अधमा मातुलैः ख्याताः श्वशुरैश्चाधमाधमाः ॥ ६८ ॥

1488

ज्येष्ठो धाता पितृसमो मृते पितरि सर्वदा ।
स द्वेषां वृत्तिदाता स्यात्स ह्येतान्परिपालयेत् ॥ ६९ ॥

1489

कनिष्ठास्तं नमस्येरन्सर्वे छन्दानुवर्तिनः ।
तमेव चोपजीव्येरन्यथैव पितरं तथा ॥ ७० ॥

1490

विभागेन समानास्ते पितुर्द्रव्यस्य केवलम् ।
तयोः पूर्वतरो यस्तु गुरुः स हि निगद्यते ॥ ७१ ॥

1491

ऋणशेषश्चाप्रिशेषः शत्रुशेषस्तथैव च ।
पुनः पुनः प्रवर्तन्ते तस्माच्छ्रेयं न कारयेत् ॥ ७२ ॥

1492

कुभोज्येन दिनं नष्टं कुकलत्रेण शर्वरी ।
कुपुत्रेण कुलं नष्टं तन्नष्टं यन्न दीयते ॥ ७३ ॥

1493

चतुरः सृजता पूर्वमुपायांस्तेन वेधसा ।
न सृष्टः पञ्चमः कौपि गृह्यन्ते येन योषितः ॥ ७४ ॥

1494

स्त्रियस्तु यः कामयते संनिकर्षं च गच्छति ॥
ईषत्प्रकुरुते सेवां तं तमिच्छन्ति योषितः ॥ ७५ ॥

1495

यद्वैव भर्ता जानीयान्मन्त्रमूलपरां द्वियम् ।
उद्दिजेन तदैवास्याः सर्पाद्देश्मगतादिव ॥ ७६ ॥

1496

बर्बरश्च तपस्वी स्यान्डूरश्चाप्यकृतघ्नः ।
मद्यपा धी सती राजधिति न भद्राम्यहम् ॥ ७७ ॥

1497

जल्पन्ति सार्धमन्येन पश्यन्त्यन्यं सविभ्रमम् ।
इदं न निन्तयन्त्यन्यं न स्त्रीणामेकतो रतिः ॥ ७८ ॥

1498

नामिस्तृप्यति काटानां नापगानां महोदधिः ।
नान्तकः सर्वभूतानां न पुंसां वामलोचना ॥ ७९ ॥

1499

रहो नास्ति क्षगो नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नरः ।
तेन नारद नारीणां सतीत्यनुपजायते ॥ ८० ॥

1500

सा भार्या या प्रियं व्रूते स पुत्रो यत्र निर्वृतिः ।
तन्मिच्छं यत्र विश्वासः स देशो यत्र जीव्यते ॥ ८१ ॥

1501

सहस्र्या परिपूर्णाहं न भयं मेस्तीति मोहनिद्रैषा ।
परिपूर्णस्यैवेन्दोर्भवति भयं सिंहिकात्तनोः ॥ ८२ ॥

1502

अतिपरिचयादवशा संतनगमनादनादरो भवति ।
लोकः प्रयागयासी कूपखानं समाचरति ॥ ८३ ॥

1503

प्रमत्त्यधोधो यात्युच्चैर्नरः स्वैरेव चेष्टितैः ।
खनितेय हि कूपस्य श्रमादस्येव कारकः ॥ ८४ ॥

एते मतिशास्त्रेभ्यो भाग्याद्यापाक्यात्पञ्चादयानात् ॥

1504

ब्राह्मे मुहूर्ते पुरुषस्त्यजेन्निद्रामतन्द्रितः ।
पद्मं प्रातः प्रबुद्धं हि श्रयति श्रीगुणाभयम् ॥ ८५ ॥

1505

नीत्तरस्यां प्रतीच्यां च कुर्वीत शयने शिरः ।
शय्याधिपर्ययाद्गर्भो दिनेः शक्रेण दारितः ॥ ८६ ॥

1506

न कुर्यात्परदारेऽङ्गं विश्वानं स्त्रीषु धर्जयेत् ।
हतो दशास्यः सीतार्थी हतः पत्न्या विदुरथः ॥ ८७ ॥

1507

न मद्यव्यसनैः क्षीयः कुर्याद्वैतालविग्रहम् ।
वृष्णयो हि ययुः क्षीवास्तृणप्रहरणैः क्षयम् ॥ ८८ ॥

1508

दानं सत्त्वाश्रितं दद्यान्न पश्चात्तापवान्भवेत् ।
बलिनात्मार्षितो बन्धे दानशेषस्य शुद्धये ॥ ८९ ॥

1509

ब्राह्मणाज्ञावमन्येत ब्रह्मशापो हि दुःसहः ।
तक्षकाम्रौ गतः कोपाद्ब्राह्मणस्य परीक्षितः ॥ ९० ॥

1510

हम्भारम्भोद्दुरं कर्म न चरेदन्तनिष्फलम् ।
ब्राह्मण्यदम्भलम्भाखविद्या कर्णस्य निष्फला ॥ ९१ ॥

1511

न स्त्रीजितः प्रमूढः स्याद्ग्राह्यरागवशीकृतः ।
पुत्रशोकाश्शरयो जीवं जायाजितोत्पजत् ॥ ९२ ॥

1512

क्षिपेद्वाक्यशरान्घोरान्न पारुष्यविप्लुतान् ।
वाक्पारुष्यरुपां चक्रे भीमः कुरुकुलक्षयम् ॥ ९३ ॥

1513

परेषां क्लेशदं कुर्यान्न वैशुन्यं प्रभोः मियम् ।
वैशुन्येन गती राहोधन्द्रार्कौ भक्षणीयताम् ॥ ९४ ॥

1514

कुर्याद्धीचजनाभ्यस्तां न याञ्छां मानहारिणीम् ।
बलिप्रार्थनया प्राप लघुतां पुरुषोत्तमः ॥ ९५ ॥

1515

षकैः कूरतरैर्लुब्धैर्न कुर्यात्प्रीतिसंगतिम् ।
मत्सिष्ठस्वाहरद्वेनुं विधामिन्नो निमन्त्रितः ॥ ९६ ॥

1516

तीव्रे तपसि स्तीनानामिन्द्रियाणां न विश्वसेत् ।
विश्वामित्तोपि सीत्कण्ठः कण्ठे जग्राह मेनकाम् ॥ ९७ ॥

1517

भक्तं रक्तं सदासक्तं निर्दोषं न परित्यजेत् ।
रामस्त्यक्त्वा सर्तीं सीतां शोकशल्याकुलोभवत् ॥ ९८ ॥

1518

न क्रोधयानुधानस्य भीमामिच्छेद्विधेयताम् ।
निपीतभ्रातृरुधिरः प्राप निन्दां वृकोदरः ॥ ९९ ॥

1519

वर्जयेदिन्द्रियजये निर्जने जननीमपि ।
पुत्रीकृतोपि प्रद्युम्नः कामितः शंबरखिया ॥ १०० ॥

1520

प्रभुमसादे विश्वासं न कुर्यात्स्वप्रसंनिभे ।
नन्देन मन्त्री निक्षिप्तः शकटालोपि बन्धने ॥ १०१ ॥

1521

न लोकायतघादेन नास्तिकः स्याददेवतः ।
हरिर्हरण्यकशिपुं जघान स्तम्भनिर्गतः ॥ १०२ ॥

1522

अत्युन्नतपदास्त्रः पूज्यान्नैवापमानयेत् ।
नदृपः शक्रतां प्राप्य च्युतोगस्त्याघमाननात् ॥ १०३ ॥

1523

हितोपदेशं भृशुयात्कुर्वीत च यथोदितम् ।
विदुरोक्तमकृत्वाभूत्कौरवः शोकशल्यभाक् ॥ १०४ ॥

1524

न पुत्रायत्तमैश्वर्यं कुर्यादार्यः कथंचन ।
पुत्रार्पितप्रभुत्वोभूदृतराद्रस्तृणोपमः ॥ १०५ ॥

1525

श्रुतिस्मृत्युक्तमाचारं न त्यजेत्साधुस्तेवितम् ।
 दैत्यानां श्रीवियोगोभूत्तत्त्वधर्मक्रियामुचाम् ॥ १०६ ॥

1526

न कुर्यादाभिचारोभवदयादिकुहकक्रियाम् ।
 लक्ष्मणेनेन्द्रजित्कृत्याभिचारसमये हतः ॥ १०७ ॥

1527

व्याकुलोपि विपत्पानैः स्मरोद्विष्टुं सदा हृदि ।
 शरतल्पगतो मीढमः सस्मार गरुडध्वजम् ॥ १०८ ॥
 एते क्षेमेन्द्रस्य ।

1528

संदेहो वैष्यवे मार्गे न कार्योन्वैः कुदर्शनैः ।
 रामप्रभावमद्यापि यतोऽधौ पश्य सेतुना ॥ १०९ ॥
 शार्ङ्गपरस्य ।

अथ मिश्रकनीतिः ॥ ७७ ॥

1529

मणिः शाणोल्लीढः समरविजयी हेतिनिहतो
 मदक्षीणो नागः शरदि सरिदाश्रयानपुलिना ।
 कलाशेषश्चन्द्रः सुरतमृदिता बालवनिता
 तनिष्ठा शोभन्ते गलितविभवाधार्येषु जनाः ॥ १ ॥

1530

शशी दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
 सरो विगतवारिजं मुखमनक्षरं स्वाकृतेः ।
 प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
 नृपाद्गणगतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥ २ ॥
 एतो मर्दरे ।

1531

अविधेयो मृत्यजनः शठानि मित्राण्यदायकः स्वामी ।
 अविनयवती च भार्या मस्तकभूलानि चत्वारि ॥ ३ ॥

1532

शक्तिरहितोपि कुप्यति सेवासक्तोपि मानमुद्दहति ।
अधनोपि हि कामयते जानाति विधिर्विडम्बयितुम् ॥ ४ ॥

1533

दुर्मन्त्राच्चृपतिर्विनदयति यतिः सद्भात्सुतो लालना-
दिभ्यो नध्ययनात्कुलं कुतनयाच्छीलं खलोपासनात् ।
मैत्री चापणयात्समृद्धिरनयात्त्रेहः प्रवासाभ्रया-
त्स्त्रीर्मणादनवेक्षणादपि कृपिस्त्यागात्प्रमादाद्भनम् ॥ ५ ॥

1534

कोर्यान्प्राप्य न गर्वितो त्रिपयिगः कस्यापदोस्तं गताः
स्त्रीभिः कस्य न खण्डितं भुवि मनः को नाम राज्ञां प्रियः ।
कः कालस्य न गोचरान्नरगतः कोर्यां गतो गौरवं
को वा दुर्जनवागुरानिपतितः क्षेमेण यातः पुमान् ॥ ६ ॥

1535

ह्रीवे धैर्यं मद्यपे तत्त्वचिन्ता
सर्पे क्षान्तिः स्त्रीषु कामोपशान्तिः ।
काके शौचं द्यूतकारे च सत्यं
राजा मित्रं केन दृष्टं भुतं वा ॥ ७ ॥

1536

मांसं मृगाणां दशनौ गजानां
मृगादिषां चर्म फलं द्रुमाणाम् ।
स्त्रीणां च रूपं च नृणां हिरण्य-
मेते गुणा वैरकरा भवन्ति ॥ ८ ॥

1537

सन्धस्य नदयति यशो विपमस्य मैत्री
नटक्रियस्य कुलमर्यापरस्य धर्मः ।
विद्याफलं ध्वसनिनः कृपणस्य सौख्यं
राज्यं प्रमत्तसचिवस्य नराधिपस्य ॥ ९ ॥

1538

शाटचेन मित्र कपटेन धर्म
परोपतापेन समृद्धिभावम् ।
सुखेन विद्या परूपेण मार्गं
यान्गन्ति ये नूनमपण्डितास्ते ॥ १० ॥

1539

धानुयादेषु वित्ताशा मोक्षाशा कौलिके मते ।
जामातरि च पुत्राशा त्रयमेतन्निर्गर्थकम् ॥ ११ ॥

1540

किंशुकादपि गन्धाशा मासाशा मशकादपि ।
कृपणादपि वित्ताशा नृपाशा तस्य दुर्मते ॥ १२ ॥

1541

राजा घृणी ब्राह्मण सर्वभक्ष
स्त्री चावशा दुष्टबुद्धि सहाय ।
प्रेम्य प्रतीपोधिकृत प्रमादी
त्याज्या इमे यश्च कृतं न वेत्ति ॥ १३ ॥

1542

वैद्य पानरत नष्ट कुपडित स्वाध्यायहीन हिज
योध कापुरुष हय गतरय मूर्ख परित्रानकम् ।
राज्य बालनप च मन्त्रिरहित मित्र उलान्वेपि य-
द्गार्या यौवनगोर्वेता पररता मुञ्चन्ति ते पण्डिता ॥ १४ ॥

1543

वृक्ष क्षीणफल त्यजन्ति विहगा शुष्क सर सारसा
निर्द्रव्य पुरुष त्यजन्ति गणिका भ्रष्ट नृप मन्त्रिण ।
पुष्प पर्युषित त्यजन्ति मधुपा दग्ध वनान्त मृगा
सर्व कार्यवशाज्जनोनुरमते तस्कस्य को वल्लभ ॥ १५ ॥

1544

स्वफलनिचय शाखाभङ्ग करोति उनस्पते-
र्गमनमलस बर्हाटोप करोति दिक्खण्डिन ।

चतुरगमनो जात्योप्यथ स गौरिय वाष्पते
गुणवति जने प्रायेणैते गुणाः खलु दूषणम् ॥ १६ ॥

1545

त्यजति भयमकृतपाप सुमित्रमयशः प्रमादिनं विद्या ।
री कामिनमलस श्रीः क्रूर स्त्री दुर्जन लोकः ॥ १७ ॥

1546

हाविमौ पुरुषौ लोके परप्रत्ययकारको ।
स्त्रिय कामितकामिन्यो लोक पूजितपूजकः ॥ १८ ॥

1547

हाविमो पुरुषौ लोके सुखिनो न कदाचन ।
यथाधन कामयते यश्च कुप्यत्यनीश्वरः ॥ १९ ॥

1548

हाविमो पुरुषो लोके स्वर्गस्योपरि तिष्ठत ।
प्रभुश्च क्षमया युक्तो दरिद्रश्च प्रगानवान् ॥ २० ॥

1549

हाविमौ पुरुषौ लोके शिर शूलकरौ परौ ।
गृहस्थो यो निरारम्भो यतिश्च सपरिमहः ॥ २१ ॥

1550

हाविमौ पुरुषौ लोके न भूतौ न भविष्यत ।
प्रार्थितो यश्च कुरुते यश्च नार्थयते परम् ॥ २२ ॥

1551

हाविमावम्भसि क्षेप्यो गाढ वद्वा गले शिलाम् ।
धनिन चाप्रदातार दरिद्र चातपस्विनम् ॥ २३ ॥

1552

सन्तधेदमृतेन किं यदि एतस्तत्कालकूटेन किं
दातारो यदि कल्पशाविभिरल यथार्थिन किं तृणैः ।
किं कर्पूरशलाकया यदि दृशः पन्यानमेति म्रिया
ससारेपि सतीन्द्रजालमपर यद्यस्ति तेनापि किम् ॥ २४ ॥

1553

लोभददगुणेन किं पिशुनता यद्यस्ति किं पातके.
सत्य चेत्तपसा च किं शुद्धि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ।
सौजन्य यदि किं गुणेः सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनै-
सद्दिद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ २५ ॥

1554

मिच्छ स्पर्शतया रिपु नयवलेर्लुब्ध धनैरीश्वर
कार्येण द्विजमादरेण युवतिं प्रेम्णातितीर्णं स्तवैः ।
बन्धु क्षान्ततया गुर प्रणतिभिर्मूर्खे कथाभिर्बुध
विद्याभी रसिक रसेन सकल शीलेन कुर्याद्विशम् ॥ २६ ॥
केशवप्येते ।

1555

बाजी चारुगति शशाङ्कधरल छत्र प्रिया पृष्टतः
श्रोतुद्गस्तनमण्डला रिजयिनो भृत्या पुर पञ्चया ।
ताम्बूल प्रचुर सखा सुचतुर सपद्यते चेत्ययि
प्राङ्गस्तस्कटकप्रयाणमितरत्यागप्रयाण बुधा ॥ २७ ॥
कल्याणि ।

1556

जवो हि सन्ने परम विभूषण
त्रपाङ्गनाया कृशता तपस्विनः ।
द्विजस्य विद्या नृपतेरपि क्षमा
पराक्रम शस्त्रबलोपजीविनाम् ॥ २८ ॥

पाण्डवनकुलस्य ।

1557

इन्दु कैरविगीय कोकपटलीयाम्भोजिनीवट्टम
मेघ चातकमण्डलीय मन्नुपश्रेणीय पुष्पाकरम् ।
माकन्द पिकसुन्दरीय नरुणीनात्मेश्वर प्रोषित
चेतोवृत्तिरिय मम प्रियसखे त्वा इदुमुत्कण्ठते ॥ २९ ॥

1558

नित्य नद्य यथा स्मरन्ति मुनयो हसा यथा मानव
सानन्दा स्फुटमल्लकीवनयुता श्यायन्ति रेखां गता ।

युष्मद्दर्शनलालसा प्रतिदिन युष्मान्स्मरामो वय
 धन्य कोपि स वासरोत्र भविता यत्रात्रयो सगम ॥ ३१ ॥
 एतौ तपवन्तैतन्वश्रीरूपानाम् ।

1559

वास भुभ्रमतुर्वसन्तसमय पुष्प शरन्मल्लिका
 धानुष्क कुमुमायुध परिमल कस्तूरिकाश्च धनु ।
 वाणी तर्करसोज्ज्वला प्रियतमा श्यामा त्रयो यौवन
 मार्ग शोभव एव पञ्चमलया गीति कविर्विल्लण ॥ ३१ ॥
 बल्लणस्व ।

अथ गजप्रशंसा ॥ ७८ ॥

1560

यतो गर्जनिना राज्ञा राज्यशोभा न जायते ।
 जयप्रतापो सैन्यस्य रक्षा तस्मादिहोयते ॥ १ ॥

1561

पुरा स्वर्गे सुखेनासन्कामगा खड्ग गजा ।
 मुनिशापाद्रता भूमौ ततो जाना रनेररा ॥ २ ॥

1562

भद्रो मन्त्रो मृगो मिश्रधनुर्धा जायते गज ।
 त्रयो युधत्रयेभृशन्मिना कलियुगे गजा ॥ ३ ॥
 नाङ्गधर्म्यतौ ।

1563

या मन्य ततो र्णा यतो र्मरततो र्नम् ।
 यतो र्स्व तत शीर ततो नागास्ततो जय ॥ ४ ॥

1564

वद्वदाममित नु यद्वदामतागवम ।
 गद्वदाममित नु तद्वदामतागवम् ॥ ५ ॥

1565

प्राकारगोपुराट्टालकपाटोद्घाटनादिषु ।

भञ्जने मर्दने चैव नागा वञ्चोपमाः स्मृताः ॥ ६ ॥

1566

शरजालाञ्चितमुखः कोन्यः शक्तः परो गजात् ।

हन्तुं प्राकारमुन्मथ्य रथाश्वनरकुञ्जरान् ॥ ७ ॥

1567

एकशक्तिप्रहारेण श्रियतेधो नरोपि हि ।

सहेन्महाप्रहाराणां शतं युद्धेषु वारणः ॥ ८ ॥

1568

क्रीडासु च नरेन्द्राणां जले पुष्पितपङ्कजे ।

स्रपयन्ति गजा हस्तैर्लग्नपुष्करपुष्करैः ॥ ९ ॥

1569

खियोवतारयन्त्येते मृण्मया इव निधनाः ।

नास्ति हस्तिसमो बन्धुर्नास्ति हस्तिसमः सखा ॥ १० ॥

पालकाप्यान ।

1570

चीत्कारैः सर्वतोपि स्वपतिभटमनो मोदयन्तो महाद्याः

श्रीढाः सभामसीद्धि स्वबलचहुलतां वाढमाढोकमानाः ।

शुण्डादण्डप्रपतैः परममपि बलं कम्पयन्तः परेषां

येषां स्युर्चारणेन्द्रा भुवि विजयविधौ ते मता मृगिपालाः ॥ ११ ॥

1571

चलन्ति येषां न मतद्गजेन्द्राः

पुरः प्रयाणे चलशैलतुन्वाः ।

वाञ्छन्ति ते वैरिजय कथं ते

राजेति शब्दं च कथं लभन्ते ॥ १२ ॥

1572

सेतुं संभेदयन्तो बलविकटभटमोक्षति त्रौटयन्तः

प्राकारं दारयन्तः परमगसि परां भीतिगुणादयन्तः ।

ध्रुवं विद्रावयन्तः सुघनमपि वनं हेलयोत्पाटयन्तो
पेशामाजौ गजेन्द्राः खलु धराणिभुजां तज्जयः सिद्ध एव ॥ १३ ॥

1573

रक्षन्ति पक्षं मुदिताः स्वकीयं
मथ्नन्ति सैन्यं कुपिताः परेषाम् ।
प्रागैरपीच्छन्ति हितं प्रभूणां
गजैः समानं क्व बलं बलीयः ॥ १४ ॥

1574

तावद्गर्जन्ति वीर्यात्परनिधनविधौ युद्धमध्येपि धीरा-
स्तावद्दावन्ति वेगं परमपि दधतः संमुखीनास्तुरंगाः ।
शूरास्तुः सुसज्जो मदमुदितमना मानिमानं विधुन्य-
न्यावन्नायाति कोपात्कृतविविधरवाटोप एकोपि नागः ॥ १५ ॥

1575

सैन्योत्तारणतो धुनीषु सततं यो वारिवन्धायते
यो मथ्नन्परितः परोद्धतबलं युद्धेषु योथायते ।
यः स्वीयक्षितिनायरक्षणविधौ प्रोच्चैकदुर्गायते
स प्राज्यो विजिगीषुभिर्गजगणः कैः पार्थिवैर्नार्थ्यते ॥ १६ ॥

1576

मातङ्गैरपि यैर्महीन्द्रमचनं पुण्याधिकं जन्यते
यैः श्यामैरपि सर्वलोकमहिता कीर्तिः सिता तन्यते ।
यैर्मत्तैरपि मंगरे गिषुमद्रः शौर्यं समानीयते
तेमो भाग्यवतः प्रयान्ति पुग्नतः स्तम्बेरमा भूपतेः ॥ १७ ॥
एतं शुभाकारम् ।

अथ भद्रलक्षणानि ।

1577

प्रतिमानेषु विपुलथारुष्टायताननः ।
मुग्धे सुरभिनिःश्यासन्नाप्रजिज्ञैष्टनालुकः ॥ १८ ॥

1578

तथास्य तुल्यसंस्थानौ दन्तौ शुभ्रौ विशेषतः ।
मधुपिङ्गलनेत्रश्च महाकायो महाबलः ॥ १९ ॥

1579

पुरस्तादुच्छ्रितथापि पश्चादवनतोपि यः ।
धनुर्विनतवंशश्च समपादतलः शुभः ॥ २० ॥

1580

विंशत्या च नखैर्युक्तो योष्टादशभिरेव वा ।
विद्युद्दामिसिंहेभ्यो न विभेत्पङ्कशादपि ॥ २१ ॥

1581

अन्वर्थवेदी शूरश्च क्षमावाचश्च च कर्कशः ।
कल्याणमथास्तेजस्वी स भद्रः परिकीर्तितः ॥ २२ ॥

अथ मन्दलक्षणानि ।

1582

महाभीयो महावक्त्रो महाप्रोथो महोदरः ।
पीनानुवंशः सान्द्रत्वक्सुविभक्तमहाशिराः ॥ २३ ॥

1583

बहलैर्मृदुभिर्युक्तः क्षिग्धैश्चैव तनूरुहैः ।
स्थिरैः स्थिराकृतितलैः पादैश्च पृथुभिः समैः ॥ २४ ॥

1584

स्थिरक्षिग्धे विशाले च पीने चापि प्रकीर्तिते ।
विषाणे तस्य विद्वद्भिरोष्ठो दीर्घश्च लोमशः ॥ २५ ॥

1585

कूर्मसंस्थानगमनो मन्दो मन्दगतिक्रमः ।
संमील्य लोचने नित्यं निद्रान्ध इव गच्छति ॥ २६ ॥

1586

धीरोनुरक्तो हस्तिन्यां गतोद्देगो जितश्रमः ।
निर्भयो मन्दबुद्धिश्च धृतिमान्मन्द उच्यते ॥ २७ ॥

अथ मृगलक्षणानि ।

1587

तनुत्वकर्णपादो यस्तन्वास्यस्तनुमेहनः ।
तनुवशोदरश्चेत् तनुज्यक्ततनूरहः ॥ २८ ॥

1588

दीर्घनिह्वानिषाणश्च दीर्घगात्रस्तथा च सः ।
प्रध्वस्तरोमकर्णत्वक्पुरस्ताच्चापि सवृतः ॥ २९ ॥

1589

निषाने गोचरस्थाने शय्याया चाप्यनिर्वृतः ।
तूर्याभिभवशङ्की च नित्यमेतानवस्थितः ॥ ३० ॥

1590

ह्रस्वभ्रवणलाङ्गुलो दीर्घ विक्रमने क्रमे ।
पुन पुनश्च विनदन्दुर्मतिश्चाभिधावति ॥ ३१ ॥

अथ मिश्रलक्षणम् ।

1591

वदाशी वहलीकश्च दण्डपातेषु चाक्षमः ।
गन्धेत्त्रकृष्टवेगश्च भागं प्राप्यावसीदति ॥ ३२ ॥

1592

कृन्द्वाप्यायते नागः क्षिप्रं च पग्निदीयते ।
कट्टम्ललग्नैश्चेत् स्तैश्चातुरतां व्रजेत् ॥ ३३ ॥

1593

नित्यं च सान्द्रयेदेन न चेनमभितापयेत् ।
सर्वेषां लक्ष्यैः कैश्चिद्युक्तो मिश्रो भवेद्भ्रजः ॥ ३४ ॥

अथ गजप्रक्रिया ।

1594

एष विधान्यनाम्नात्यान्वनादानीयं पार्थिवः ।
विनये शिष्यवत्कुर्यात्पुत्रवत्पग्निसालयेत् ॥ ३५ ॥

1595

शूरमारोहकं कुर्याद्दशगं च विशेषतः ।
शूरत्वं कातरत्वं च तदायत्तं गजे यतः ॥ ३६ ॥

1596

सर्जितः कल्पितः शूरः शूरारूढः प्रतापवान् ।
जयत्येकोपि मातङ्गः षट्सहस्राणि वाजिनाम् ॥ ३७ ॥

1597

शरतोमरचक्रेषु गजस्कन्धे हता नराः ।
क्षणात्स्वर्गं प्रयान्त्येव तस्मात्स्वर्गोपमा गजाः ॥ ३८ ॥
एते पालकाप्याव ।

अथ तुरगप्रशंसा ॥ ७९ ॥

1598

पुरा सपत्ना हरयो विचेरुः खेचराः किल ।
गन्धर्वेभ्यः समुत्पन्नाः सदा स्वच्छन्दचारिणः ॥ १ ॥

1599

तेजोवायव्यमुदगधैर्लघैर्लक्षितलक्षणान् ।
वीक्ष्य शक्रो जगादेदं शालिहोत्रं महामुनिम् ॥ २ ॥

1600

बिन्धि पक्षानमीषां त्वं यथा स्युर्बोहनानि मे ।
इपीकालेण सोम्येषां पक्षांस्तत्प्रीतयेच्छिनत् ॥ ३ ॥

1601

ततः प्रसादितैस्तैस्तु प्रादाद्हरमिदं मुनिः ।
युष्मत्पक्षोपमो वेगधरणानां भविष्यति ॥ ४ ॥

1602

यूयं शक्रादिदेवानां वाहनत्वं गमिष्यथ ।
तथा भूमिपतीनां च गौरवेण समन्विताः ॥ ५ ॥

1603

यो राजा भवतां पुष्टिं खानपानादिभिः सदा ।
करिष्यति स सर्वत्र जयवादी भविष्यति ॥ ६ ॥

1604

अथागत्य भुवं राज्ञां गता वाहनतां हयाः ।
तेषां धर्मार्थकामांश्च साधयन्त्युपकारिणः ॥ ७ ॥

1605

श्रीमूलमण्डनं यस्य गृहे सन्ति न वाजिनः ।
गृहभित्तिषु तेनापि लेख्या दुरितशान्तये ॥ ८ ॥

1606

अश्वा यस्य जयस्तस्य यस्याश्वास्तस्य मेदिनी ।
अश्वा यस्य यशस्तस्य यस्याश्वास्तस्य काञ्चनम् ॥ ९ ॥

1607

निपत्य युधि वेगेन मिपतां सर्वधन्विनाम् ।
शत्रुं निहत्य यात्येकः शूरो वाजिप्रभावतः ॥ १० ॥

1608

शस्त्रैर्निर्भिन्नदेहोपि भ्रान्तोपि गुरुभारतः ।
न मुञ्चति रणे नायमतः कोन्यो हयात्सुहृत् ॥ ११ ॥

1609

दूरस्थोपि बली शत्रुर्न शेते रजनीष्वपि ।
तस्य भीत्या गृहे यस्य हरयो वेगवत्तराः ॥ १२ ॥

1610

न गजैर्न नरैः कार्यं सिद्धिमभ्येति भृभृताम् ।
तथा निमेषमात्रेण यया वाहैः मुसाधितैः ॥ १३ ॥
शार्ङ्गधरपद्धते ।

अथाश्वानां सामान्यलक्षणानि ॥

- 1611

ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां चैव लक्षणैः ।
ज्ञेया ह्योत्तमास्तेषु पूर्वः पूर्वः शुभावहः ॥ १४ ॥

1612

प्रायेण ब्राह्मणः शुक्लः क्षत्रियो लोहितः स्मृतः ।
वैश्यः पीताभवर्णः स्यात्कृष्णवर्णश्चतुर्थकः ॥ १५ ॥

1613

पुष्पगन्धः सदा विप्रः क्षत्रियोगुरुगन्धकः ।
घृतगन्धो भवेद्द्वैशयो भीनामोदी चतुर्थकः ॥ १६ ॥

1614

विवेकी सवृणो विप्रस्तेजस्वी क्षत्रियो बली ।
दुष्टभावस्तथा वैश्यः शूद्रो निःसखकातरः ॥ १७ ॥

1615

ब्राह्मणाः क्षेमकृत्येषु सिद्धिं गच्छन्ति वाजिनः ।
क्षत्रिया युद्धकार्येषु वैश्या द्रव्यार्जने सदा ॥ १८ ॥

1616

शूद्राश्वान्येषु कृत्येषु ज्ञात्वैवं वाजिनः सदा ।
मारोहेयुक्तकार्येषु यदीच्छेच्छाश्वर्तो श्रियम् ॥ १९ ॥

1617

सदा सुप्ता भवन्त्येते वाजिनो ये तु भूतले ।
जापत्यायोधने प्राप्ते कर्करस्य च भक्षणे ॥ २० ॥

1618

सुलक्षणा महावेगाः सुसक्वाशातिवस्मराः ।
जितभ्रमा विनीता ये राजार्हास्ते हयाः स्मृताः ॥ २१ ॥

अथ पृथग्वयवलक्षणानि ।

1619

भातास्रौ पूजितावोष्ठौ लेलिहानौ मृदुस्वचौ ।
जिह्वा रक्ता च तन्वी च तालु रक्तं प्रशस्यते ॥ २२ ॥

1620

घनस्निग्धाः सुबद्धाश्च समा दन्ताः सुशोभनाः ।
नातिदीर्घा पृथु नैव हनु बाहस्य शोभनौ ॥ २३ ॥

1621

अत्यन्तनिर्गते चैव सुवदे नैव चाविले ।
प्रशस्ते वाजिनां नेत्रे मध्याभे कालतारके ॥ २४ ॥

1622

स्वावर्तं च विशालं च ललाटं वाजिनां शुभम् ।
शस्तं शिरः समं वृत्तमावर्तद्वयभूपितम् ॥ २५ ॥

1623

ह्रस्वता कर्णयोः शस्ता तीक्ष्णता तनुता तथा ।
सुदृढां कुञ्चितां दीर्घां धन्यां मीया विदुर्बुधाः ॥ २६ ॥

1624

केसरं च जटाहीनं मृदु दीर्घं प्रशस्यते ।
भनावर्तो दृढश्चैव स्कन्धो बाहस्य पूजितः ॥ २७ ॥

1625

उरो विशालं शस्तं च कक्षे दीर्घोन्नते शुभे ।
ऊरु वृत्तौ समौ बाहू गूढं जानु प्रशस्यते ॥ २८ ॥

1626

अधक्रे मांसहीने च वाजिजङ्घे सुशोभने ।
कूर्चं समं सुसंधि स्याद्द्विन्यत्रणविर्वाहितम् ॥ २९ ॥

1627

दृढमण्डूकिका कृष्णा वर्तुलाः पृथुलाः खुराः ।
पार्श्वभ्युन्नतौ दीर्घां सुदृढौ च समौ शुभौ ॥ ३० ॥

1628

अवलम्बि सुवृत्तं च जठरं वाजिनां शुभम् ।
नातिदीर्घं समं पृष्ठं किञ्चिच्च विगतं शुभम् ॥ ३१ ॥

एते घालिहोत्रस्य ।

1629

पीना कटिः सुवृत्तध पश्चाद्भागः पृथुः शुभः ।
मृदुकिम्पायनैर्युक्तं बालैः पुच्छं प्रशस्यते ॥ ३२ ॥

1630

वृषणौ च समौ वृत्तौ बिल्वमात्री विलोमशौ ।
कृष्णवर्णविहीन च ह्रस्वं मेहनमिष्यते ॥ ३३ ॥

अथाश्वान्नमानलक्षणानि ।

1631

कार्ध्वं व्रीहित्रय मानमद्भुलस्य निगद्यते ।
हस्तोपि हि समाख्यातधनुर्विंशद्भिरद्भुतैः ॥ ३४ ॥

1632

शार्विंशदद्भुतं वक्रमुत्तमाश्वस्य कीर्तितम् ।
अद्भुतद्वयहीन तु मुखं स्यान्मध्यवाजिनः ॥ ३५ ॥

1633

ततोपि द्यद्भुतं न्यूनं कनिष्ठस्य मुखं स्मृतम् ।
मीवोत्तमस्य वाहस्य पदपञ्चाशन्मिताद्भुतैः ॥ ३६ ॥

1634

चत्वारिंशत्यडधिका मध्यमाश्वस्य कीर्तिता ।
पदत्रिंशदद्भुतैर्मावा हीनाश्वस्य प्रकीर्तिता ॥ ३७ ॥

1635

उरः पृष्ठं कटिश्चैव मुखतुल्यं समादिशेत् ।
कर्णौ समाद्भुतौ शोक्तौ तालुकं च पदद्भुतम् ॥ ३८ ॥

1636

सूक्ष्मो ऋजुः पुच्छदण्डः कपितो विंशदद्भुतः ।
शार्विंशदद्भुतोत्सेधे जङ्घे चैवोत्तमे स्मृते ॥ ३९ ॥

1637

अष्टादश तथा मध्ये हीने चैव चतुर्दश ।
समाद्भुतः सुरः श्लोक उक्तमाश्वस्य प्रष्टितैः ॥ ४० ॥

1638

पदद्भुतो भवेन्मध्यः कनिष्ठः पञ्चसंमितः ।
चतुर्हस्तेन विख्यात उत्सेधेन हयोत्तमः ॥ ४१ ॥

1639

अर्धहस्तेन हीनस्तु भवेन्नध्यस्तुरङ्गमः ।
ततो हस्तेन हीनश्च हीन एव स्मृतो ह्यः ॥ ४२ ॥

1640

पञ्चहस्तप्रमाणेन दैर्घ्यमुत्तमवाजिनः ।
चतुर्भिर्मध्यमं शोक्तं त्रिभिः सार्धैस्तथाधमम् ॥ ४३ ॥

1641

अपाङ्गात्पुच्छमूलं तु तिर्यगश्च प्रमाणयेत् ।
सुरान्तात्ककुदं यावद्दूर्ध्वमानेन बुद्धिमान् ॥ ४४ ॥

अथ हयानां शुभलक्षणानि ।

1642

अघातः संभवत्यामि लक्षणानि हि वाजिनाम् ।
शुभानि वर्णैरावर्तैस्तानि विद्याहिचारतः ॥ ४५ ॥

1643

सर्वश्वेतो हयो यस्तु श्यामैकश्वणो भवेत् ।
स वाजी वाजिमेधारः श्यामकर्णः प्रकीर्तितः ॥ ४६ ॥

1644

यस्य पादाः सिताः सर्वे तथा श्वर्णं च मध्यतः ।
कल्याणपञ्चकः शोक्तः सदा कल्याणकृच्च सः ॥ ४७ ॥

1645

यस्य पादाः मिताः सर्वे पुच्छं वक्षो मुखं तथा ।
मूर्धजाश्च सिता यस्य तं विषाददमद्गलम् ॥ ४८ ॥

1646

मुखे चन्द्रकसंवीतो जम्बूफलसमाकृतिः ।
श्वेतपादः स विज्ञेयो महिकाक्षः सुपुजितः ॥ ४९ ॥

1647

कृष्णो वाजी भवेद्यः स कृष्णतालुर्न दुष्यति ।
कुस्तितावर्तकर्णोपि पञ्चकल्याणकः शुभः ॥ ५० ॥

अथ शुभावर्ताः ।

1846

एको ललाटे द्वौ मूर्ध्नि द्वौ द्वौ पार्श्वोपपार्श्वयोः ।
द्वौ च वक्षसि विज्ञेयौ प्रयागे चैक एव तु ॥ ५१ ॥

1849

धुषावर्ता दश प्रोक्ता वाजिनः शुभकारकाः ।
प्रयागे माहृतो भाले वह्निर्वक्षसि चाश्विनौ ॥ ५२ ॥

1850

सूर्याचन्द्रमसौ मूर्ध्नि रन्ध्रे स्कन्दगजाननौ ।
उपरन्ध्रे हरीशौ च दशावर्ता भतः शुभाः ॥ ५३ ॥

1851

त्रयो यस्य ललाटस्या भावर्ता अधरोत्तराः ।
निभेणी सा परिज्ञेया वाजिवृद्धिकरी परा ॥ ५४ ॥

1852

अनेनैव प्रकारेण त्रयो पीवाश्रिताः शुभाः ।
ललाटे युगलावर्ता चन्द्रार्की शुभकारकौ ॥ ५५ ॥

1853

कण्ठे विन्तामणिर्ज्ञेयश्चिन्तितार्थप्रदः सदा ।
भावर्तः षष्ठवंशे यः स सूर्याख्यः शुभः स्मृतः ॥ ५६ ॥
नकुलस्वैते ।

अथाशुभलक्षणानि ।

1854

चत्वारोप्यसिताः पादाः सर्वश्वेतस्य वाजिनः ।
भवन्ति यस्य स त्याज्यो यमदूतः क्षुद्रूरतः ॥ ५७ ॥

1855

अन्यवर्णं शिरो यस्य पुच्छं वा यस्य वाजिनः ।
पुच्छेन शिरसा वापि नानावर्णः स निन्दितः ॥ ५८ ॥

1656

हीनदन्तोधिकश्चैव कराली कृष्णतालुकः ।
 कुरालो मुशली शृङ्गी पडते स्वामिघातकाः ॥ ५९ ॥

1657

व्याघ्राभध स्तनी चैव द्विखुरः ककुदी तथा ।
 एकाण्डश्चैव जाताण्डो बाहाः पापाः प्रकीर्तिताः ॥ ६० ॥

1658

पञ्चभिः सप्तभिर्दन्तैर्वाहौ हीनाधिकौ स्मृतौ ।
 कराली चाधरैर्दन्तैश्छाद्यन्ते यस्य चोत्तराः ॥ ६१ ॥

1659

कृष्णं तालु भवेद्यस्य स भवेत्कृष्णतालुकः ।
 कुरालश्चोत्तरैर्दन्तैश्छाद्यन्ते यस्य चाधराः ॥ ६२ ॥

1660

सितैकचरणः पुष्पहीनस्तु मुशली स्मृतः ।
 कालाभावर्तकः कर्णदेशे यस्य स शृङ्गिकः ॥ ६३ ॥

1661

व्याघ्राभो व्याघ्रवर्णः स्यास्तनयुक्तः स्तनी स्मृतः ।
 द्विखुरं गोखुराकारैः खुरैर्विद्याद्विचक्षणः ॥ ६४ ॥

1662

आवर्तः ककुदे यस्य ककुदी स उदाहतः ।
 मुष्केणैकेन युक्तस्तु हयस्त्वेकाण्डसंज्ञितः ॥ ६५ ॥

1663

अण्डाभ्यां लोमशाभ्यां तु जाताण्डो न हितः स्मृतः ।
 भस्माभवक्रपुच्छं च कृष्णनीलं पत्त्रियजेत्
 निन्द्यः केवलकृष्णस्तु सर्वश्वेतस्तु पूजितः ॥ ६६ ॥

अथ दुरावर्ताः ।

1664

पुच्छे जानुनि कक्षायां मेढ्रे गुह्ये हनौ हृदि ।
 भ्रूदेशे नेत्रपरितः कर्णपीवादयस्तथा ॥ ६७ ॥

1665

अधरोष्ठे च घोणायां गण्डयोधिबुके तथा ।
मुक्ते नामौ त्रिके कुक्षावावर्तास्त्वतिनिन्दिताः ॥ ६८ ॥
शाङ्गभस्त्रैतौ ।

अथाभ्रानां शुभाशुभचेष्टितम् ।

1666

यैर्बुधाः कथयन्त्याशु शुभं वा यदि याशुभम् ।
स्वामिनो वाजिनां त्रिह्येस्तद्विज्ञेयं विचक्षणैः ॥ ६९ ॥

1667

यः संबद्धो हयो रात्रमूर्ध्ववक्रः करोति च ।
खुराम्रेणालिखन्भूमिं स शंसति रणे जयम् ॥ ७० ॥

1668

यः करोत्यसकृन्मूर्त्रं पुरीषं वाशुभोचनम् ।
स शंसति परामूर्तिमन्यन्तं यश्च दुर्मनाः ॥ ७१ ॥

1669

निष्कारणं निशान्ते यो हेपाग्रावं करोत्यपि ।
परचक्रागमाशंसी स त्रिज्ञेयो विचक्षणैः ॥ ७२ ॥

1670

पुलकाङ्कितपुच्छो यो जायते यस्य घोटकः ।
स शंसति स्थिरस्यापि द्रुतं तस्य प्रयाणकम् ॥ ७३ ॥

1671

स्फुलिङ्गा यस्य दृश्यन्ते पुच्छतोभस्य चह्विजाः ।
निर्गच्छन्तः प्रभोर्नाशं स शंसति निशागमे ॥ ७४ ॥

1672

अश्रुशालां समासाद्य यदान्तर्मधुमक्षिकाः ।
गभुजालं प्रवधन्ति भ्रिगन्तेऽगान्ता प्रुवग् ॥ ७५ ॥

1673

सरट वारयेद्यत्वात्प्रविद्वान्त हयालये ।

मन्दुरामे तथा धार्यो रक्तवक्रो महाकपिः ॥ ७६ ॥

नरुन्मयेने ।

अथाश्वानां जन्मदंशाः ।

1674

अथाश्वानां जन्मदेशान्प्रपद्याम्यनुपूर्वशः ।

उत्तमानां च मध्यानां हीनाना यत्र मभयः ॥ ७७ ॥

1675

उत्तमास्नाजिकाः प्रोक्ताः पारसीकाः समुद्रजाः ।

कोक्काणाखतलागाश्च तथा सोमट्टजा ह्याः ॥ ७८ ॥

अथ मध्यमाः ।

1676

उरोजाताश्च कीराश्च तुरप्कारट्टजाश्च ये ।

टक्काजाः सैन्धवा मध्याः स्थलजातास्तया ह्याः ॥ ७९ ॥

अथ शीनाः ।

1677

ग्राम्भलाश्चार्जुलाश्चैव तथा सारस्वता ह्याः ।

अधमाटाड्डणाः सर्वे ये च प्राग्दक्षिणोद्ग्राः ॥ ८० ॥

अथाश्ववान्नविधिः ।

1678

अथातः सप्रपद्यामि ह्यारोहगमुत्तमम् ।

येन विज्ञातमात्रेण नैवन्द प्रियतां त्रजेन् ॥ ८१ ॥

1679

रूपावर्तगतिन्प्रायाः सत्त्वं रणो ययो वन्दम् ।

वेगहीनस्य वाडम्य सर्वमेतन्निर्यकम् ॥ ८२ ॥

1680

तस्माद्देगयुत वाह तरुण पुष्टविग्रहम् ।
वाहयेद्वाहक सज्जस्तुरग सान्त्वरयन्मूढ ॥ ८३ ॥

1681

सान्द्रा सुकटिना चैत्र पापाणोदकसयुताम् ।
तृणकाष्ठयुता चैत्र रङ्गभूमि त्रिजर्जयत ॥ ८४ ॥

1682

समा च त्रिपुला चैत्र किंत्विपाशुसमन्विता ।
एरान्ते त्रिजन चैत्र रङ्गभूमि प्रशस्यते ॥ ८५ ॥

1683

स्थूलश्च क्रापनो मूर्गा भीतास्तुवत्सासन ।
अस्थानदण्डपानी यो वाजी तस्य न भावति ॥ ८६ ॥

1684

वृद्धासनोश्चतश्चक्र प्राज्ञ सचक्रवलोत्तर ।
सुस्थानदण्डपानी च सोद्यमो वाहक स्मृत ॥ ८७ ॥

1685

चलकिसलयपाद कर्णमध्यैकट्टि-
र्न उलति कटिदेशे एरासने सस्थितश्च ।
हयददयमतिज्ञ स्थानदण्डापानी
स खलु तुरगयोक्ता पूज्यते पार्थिवेन्द्रै ॥ ८८ ॥

1686

ब्राह्मण भक्तिदानेऽसौम्येन क्षत्रिय तथा ।
वैश्य शब्देन दण्डेन शूद्र दण्डेन वाहयेत् ॥ ८९ ॥

1687

हेपिते स्वलिते भीते तथा चोन्मार्गगामिनि ।
कर्पिते भ्रान्तचित्ते च पट्सु दण्ड निपातयेत् ॥ ९० ॥

1688

हेपिते स्कन्धमुदित स्वलिते जयनान्तरम् ।
भीते वक्ष स्थल हन्याद्वाक्र चोन्मार्गगामिनि ॥ ९१ ॥

1689

कुपिते पुच्छमस्थान भ्रान्ते जानुद्वय तथा ।
सर्वस्य प्राप्रदण्डस्य दण्डमेक निपातयेत् ॥ ९२ ॥

1690

अस्थाने नाडितो वाजी वहन्दोपानवामुयात् ।
तावद्रयन्ति ते दोषा यावज्जीवन्त्यसौ ह्य ॥ ९३ ॥

1691

अनाहिता विनश्यन्ति सर्वकर्मक्षमा अपि ।
कृशा स्याधिपरीताद्वा जायन्तेत्यन्तवाहनात् ॥ ९४ ॥

1692

पञ्च धारा प्रवक्ष्यामि ऋषिभिर्यां प्रकीर्तिता ।
प्रथमा विक्रमा धारा द्वितीया पुलका स्मृता ॥ ९५ ॥

1693

तृतीया पूर्णकण्ठी च चतुर्थी त्वरिता स्मृता ।
पञ्चमी ताडिता षष्ठी निरालम्बा प्रकीर्तिता ॥ ९६ ॥

1694

विक्रमा गतिरित्युक्ता चतुष्पादा भुता स्मृता ।
मुखपादसमायुक्ता पूर्णकण्ठी च सा भवेत् ॥ ९७ ॥

1695

स्वेच्छया त्वरिता धारा ताडिता चैत्र पञ्चमी ।
षष्ठी चैत्र तु या धारा स्वर्गलोकेषु तिष्ठति ॥ ९८ ॥

1696

या सद्यः रोमकृपाणां वाहकस्य ह्यस्य च ।
तावद्वर्षान्निसेत्स्वर्गे ह्यपृष्टे हतो नरः ॥ ९९ ॥

1697

य लोक वाजिपृष्ठेषु हता गच्छन्ति मानवा ।
त लोक नाधिगच्छन्ति बटवामु हताथ ये ॥ १०० ॥

अथ वाजिनां वयोज्ञानायुर्ज्ञाने ।

1698

दन्तोद्भेदं प्रवक्ष्यामि वाजिनां मुख्यलक्षणम् ।

येन विज्ञानमात्रेण वयोज्ञानं प्रतीयते ॥ १०१ ॥

1699

पङ्क्तिर्दन्तैः सिताभैर्भवति ह्यशिशुस्तैः कर्पायैर्द्विरब्दः

संदंशोर्मध्यमान्त्यैः पतितममुदितैस्त्रिधतुःषञ्चवर्षः ।

संदंशानुक्रमेण त्रिक्रममगुणिताः कालिकापीतशुक्लाः

कान् माक्षीकशङ्खान्दुनलनमतथावपातं च विद्धि ॥ १०२ ॥

1700

लघुत्वं मातृदोषेण पितृदोषेण मन्दता ।

दीर्घत्वं स्वान्निदोषेण स्वदोषो नास्ति वाजिनाम् ॥ १०३ ॥

1701

महाघोणा महाकाया महोरस्का महास्वनाः ।

स्निग्धाङ्गाः सर्वदा ये च तेषामायुर्भवंद्बहु ॥ १०४ ॥

1702

कर्णप्रे षोडशे येषां सिन्दूराभस्य दर्शनम् ।

शोणितस्य भवेत्क्षिप्रं ते वाहाधिरजीविनः ॥ १०५ ॥

1703

स्निग्धा दीर्घाश्च बह्याश्च प्रोथस्या यस्य वाजिनः ।

भान्ति विपुला रेखास्तं विद्याधिरजीविनम् ॥ १०६ ॥

1704

नमो जिघ्रन्ति ये वाहा भास्करार्पितदृष्टयः ।

पृथुकुत्सिरुटीकक्षाः मुनिद्राधिरजीविनः ॥ १०७ ॥

1705

न विकिरन्ति ये मासं ह्यभक्षा ह्रस्वमेहनाः ।

महाशिरोललाटाश्च ते वाहाधिरजीविनः ॥ १०८ ॥

1720

ब्राह्मणाय धनुर्देय खड्ग वै क्षत्रियाय च ।
वैश्याय दापयेत्कुन्त गदां शूद्रस्य दास्येत् ॥ ७ ॥

1721

धनुश्चक्र च कुन्त च खड्ग च चतुरङ्का गदा ।
सप्तमं बाहुयुद्धं स्यादेव युद्धानि सप्तमं ॥ ८ ॥

1722

आचार्यः सप्तयुद्धं स्याच्चतुर्युद्धस्तु भार्गवः ।
शाभ्यां चैव भवेद्योध एकेन गणको भवेत् ॥ ९ ॥

1723

हस्तः पुनर्वसुः पुष्यो गौतमी चोत्तराश्रयम् ।
अनुरागश्रिणी चैव रेवती दशमी तथा ॥ १० ॥

1724

जन्मस्थे च तृतीये च पत्रे वै सप्तमे तथा ।
दशमेकादशे चन्द्रे सर्वकर्मणि कारयेत् ॥ ११ ॥

1725

तृतीया पञ्चमी चैव सप्तमी दशमी तथा ।
त्रयोदशी द्वादशी च त्रिंशत्सु शुभा मताः ॥ १२ ॥

1726

सूर्यवारः शुकवारो गुरुवारस्तथैव च ।
एतद्द्वारत्रयं धन्यं प्रारम्भे शक्यकर्मणाम् ॥ १३ ॥

1727

गर्भार्दनेभ्यः शिष्याय गुरुः शस्त्राणि दापयेत् ।
सत्पत्यं दानशोभाभ्यां सुरान्वेदविधानतः ॥ १४ ॥

1728

ब्राह्मणान्भोजयेत्तत्र कुमारीधाप्यनेकशः ।
सापमानचैवेद्भक्त्या ये चान्ये शिवयोगिनः ॥ १५ ॥

1729

भन्नपानादिभिश्चैव वस्त्रालकारभूपणै ।
गन्धमाल्यैर्विचित्रैश्च गुरु तत्र प्रपूजयेत् ॥ १६ ॥

1730

कृतोपवास शिष्यस्तु मृगाजिनपरिग्रह ।
चन्द्राञ्जलिपुस्तत्र वाचयेद्गुरुतो धनु ॥ १७ ॥

1731

अङ्गन्यासस्तत कार्य शिवोक्त सिद्धिमिच्छता ।
भाचार्येण च शिष्यस्य पापघ्नो विघ्ननाशन ॥ १८ ॥

1732

शिखास्थाने न्यसेद्दीश बाहुयुग्मे च केशवम् ।
ब्रह्मण नाभिकूपे तु जङ्घयोश्च गणाधिपम् ॥ १९ ॥

1733

- ॐ ह्रीं शिखास्थाने शंकराय नमः ।
- ॐ ह्रीं बाहो केशवाय नमः ।
- ॐ ह्रीं नाभिमध्ये ब्रह्मणे नमः ।
- ॐ ह्रीं जङ्घयोर्गणपतये नमः ।

1734

ईदृश कारयेद्यथास येन भेषो भविष्यति ।
अन्येपि दुष्टमन्त्रेण न हिंसन्ति कदाचन ॥ २० ॥

1735

शिष्याय भानुप चाप धनुर्मन्त्राभिमन्त्रितम् ।
काण्डात्काण्डाभिमन्त्रेण दद्याद्देवविधानतः ॥ २१ ॥

1736

प्रथमं पुष्पवेधं च फलहीनेन पक्षिणा ।
ततः फलयुतेनैव मत्स्यवेधं च कारयेत् ॥ २२ ॥

1737

मासवेधं ततः कुर्याद्देव वेधो भद्रेऽधिषा ।
एतैरेषैः कृतैः पुसा शराः स्युः सर्वसाधकाः ॥ २३ ॥

1738

वेधने चैव मांसस्य शरपातो यदा भवेत् ।
पूर्वदिग्भागमाश्रित्य तदा स्याद्विजयी सुखी ॥ २४ ॥

1739

दक्षिणे कलहो घोरो विदेशगमनं पुनः ।
पश्चिमे धनधान्यं च सर्वं चैवोत्तरे शुभम् ॥ २५ ॥

1740

ऐशान्यां पतनं दुष्टं विदिशो न्याश्च शोभनाः ।
हर्षपुष्टिकराश्चैव सिद्धिदाः शत्रुकर्मणि ॥ २६ ॥

1741

एवं वेधत्रयं कुर्याच्छुद्धुन्दुभिनिःस्वनैः ।
ततः प्रगम्य गुरवे धनुर्वागान्निवेदयेत् ॥ २७ ॥

अथ चापप्रमाणम् ।

1742

प्रथमं यौगिकं चापं युद्धचापं द्वितीयकम् ।
निजबाहुबलान्मानात्किञ्चिदूनं शुभं धनुः ॥ २८ ॥

1743

वरं प्रागाधिको धन्वी न तु प्रागाधिकं धनुः ।
धनुषा पीड्यमानस्तु धन्वी लक्ष्यं न पश्यति ॥ २९ ॥

1744

अतो निजबलोन्मानं चापं स्याच्छुभकारकम् ।
देवानामुत्तमं चापं ततो न्यूनं च मानवम् ॥ ३० ॥

1745

अर्धपञ्चमहम्मं तु भ्रेष्टं चापं प्रकीर्तितम् ।
तद्विजेयं धनुर्दिष्ट्यं शंकरेण धृतं पुरा ॥ ३१ ॥

1746

तस्मात्परदुरामेण ततो द्रोणेन धारितम् ।
द्रोणाहृष्टिनं पार्थेन ततः सारथकिना धृतम् ॥ ३२ ॥

1747

कृते युगे महादेवखेतायां चापि राघवः ।
द्वापरे द्रोणाविप्रश्च दैवं चापमधारयत् ॥ ३३ ॥

1748

चतुर्विंशतिशुलो हस्तश्चतुर्हस्तं धनुः स्मृतम् ।
तद्भवेन्मानवं चापं सर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ३४ ॥

1749

त्रिपर्व पञ्चपर्व च सप्तपर्व प्रकीर्तितम् ।
नवपर्व च कौवण्डं चतुर्धा शुभकारकम् ॥ ३५ ॥

1750

चतुःपर्व च पट्पर्व अष्टपर्व विवर्जयेत् ।
केपांचिच्च भवेद्यापं वितस्तिनवसंमितम् ॥ ३६ ॥

1751

अतिजीर्णमपकं च शक्तिघृष्टं तथैव च ।
दग्धं छिद्रं न कर्तव्यं बाह्याभ्यन्तरद्वयम् ॥ ३७ ॥

1752

गुणहीनं गुणाक्रान्तं काण्डदोषसमन्वितम् ।
गरुपन्थि न कर्तव्यं तलमध्ये तथैव च ॥ ३८ ॥

1753

अपकं भङ्गमायाति अतिजीर्णं तु कर्कशम् ।
शक्तिघृष्टं तु सौद्रेण कलहो बान्धवैः सह ॥ ३९ ॥

1754

दग्धेन दहते वेदम छिद्रं युद्धविनाशनम् ।
बाह्ये तक्ष्यं न तभ्येत तथैवाभ्यन्तरेषु वा ॥ ४० ॥

1755

हीने तु संधिते बाणे संपाने भङ्गकारकम् ।
आक्रान्ते तु पुनः कापि न तक्ष्यं प्राप्यते वृद्धम् ॥ ४१ ॥

1756

गलपन्थि तलपन्थि धनहानिकरं धनुः ।
पभिर्दोषैर्विनिर्मुक्तं सर्वकार्यकरं स्मृतम् ॥ ४२ ॥

1757

शार्ङ्गं पुनर्धुनार्द्व्यं विष्णोः परममायुधम् ।
वितस्त्रिसप्तमानं निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ४३ ॥

1758

न च स्वर्गे न पाताने न मृतौ कस्यचित्करे ।
तद्धनुर्वशमायाति मुक्तैकं पुरुषोत्तमम् ॥ ४४ ॥

1759

पौरुषेयं तु यच्छार्ङ्गं बह्वत्सरशोषितम् ।
वितस्त्रिमिः सार्धपञ्चिर्मितं सर्वार्थसाधनम् ॥ ४५ ॥

1760

प्रायो योग्यं धनुः शार्ङ्गं गजारोहाश्वत्थादिनाम् ।
रथिनां च पदातीनां वांशं चापं प्रकीर्तितम् ॥ ४६ ॥

अथ गुणलक्षणानि ।

1761

गुणानां लक्षणं वक्ष्ये यादृशं कारयेद्गुणम् ।
पट्टन्त्रो गुणः कार्यः कनिष्ठमानसंमितः ॥ ४७ ॥

1762

धनुःप्रमाणो निःसन्धिः शुद्धैस्त्रिगुणतन्तुभिः ।
वर्तितः स्याद्गुणः श्लक्ष्णः सर्वकर्मसहो युधि ॥ ४८ ॥

1763

अभावे पट्टन्त्रस्य शरिणी घ्रायुरिष्यते ।
गुणार्थमयवा प्राणाः घ्रायवो महिषीगवाम् ॥ ४९ ॥

1764

तत्कालहतगोर्कर्मणा जगलेन वा ।
निर्दोषा तन्तुरूपेण कुर्यादा गुणमुत्तमम् ॥ ५० ॥

1765

पञ्चवंशत्वचा कार्यो गुणस्तु स्थावरो दृढः ।
पट्टसूत्रेण संनद्धः सर्वकर्मसहो युधि ॥ ५१ ॥

1766

प्राप्ते भाद्रपदे मासि त्वगर्कस्य प्रशस्यते ।
तस्यास्तत्र गुणः कार्यः पवित्रः स्थावरो दृढः ॥ ५२ ॥

1767

वृत्तार्कसूत्रतन्तूनां हस्तास्वष्टादश स्मृताः ।
सङ्घृत्तं त्रिगुणं कार्यं प्रमाणोयं गुणे स्मृतः ॥ ५३ ॥

अथ शरलक्षणानि ।

1768

अतः परं प्रवक्ष्यामि शराणां लक्षणं शुभम् ।
स्थूलं न चातिसूक्ष्मं च न पक्वं न कुभूमिजम् ।
हीनमन्थिविहीनीं च वर्जयेदीदृशं शरम् ॥ ५४ ॥

1769

पूर्णमन्थि सुपक्वं च पाण्डुरं समयोहतम् ।
काठिनं वर्तुलं काण्डं गृहीयात्सुप्रदेशजम् ॥ ५५ ॥

1770

द्वौ हस्तौ मुष्टिहीनौ तु दैर्घ्ये स्थौल्ये कनिष्ठिका ।
विधेया शरमानेषु यन्वेष्वाकर्षयेत्ततः ॥ ५६ ॥

1771

कङ्कहंसशशादानां मत्स्यादक्रीञ्चकेकिनाम् ।
गृध्राणां कुकुदानां च पक्षा एतेषु शोभनाः ॥ ५७ ॥

1772

एकैकस्य शरस्यैव चतुष्पक्षाणि योजयेत् ।
षडङ्गुलप्रमाणेन पक्षच्छेदं च कारयेत् ॥ ५८ ॥

1773

दशाङ्गुलमिताः पक्षाः शार्ङ्गचापस्य मार्गणे ।
योज्या द्वाभ्यतुःसंख्याः संनद्धाः ध्यायुतन्तुभिः ॥ ५९ ॥

1774

शराश्च त्रिविधा ज्ञेयाः स्त्री पुमांश्च नपुंसकः ।
अग्रे स्थूलो भवेन्नारी पश्चात्स्थूलो भवेत्पुमान् ॥ ६० ॥

1775

समं नपुंसकं ज्ञेयं तल्लक्ष्यार्थं प्रशस्यते ।
दूरापात युवत्या च पुरुषो भेदयेद्दृढम् ॥ ६१ ॥

अथ फललक्षणानि ।

1776

फलं तु शुद्धलोहस्य सुधार लीक्षणमक्षतम् ।
योजयेद्दधलेपेन शरे पक्षानुमानतः ॥ ६२ ॥

1777

भारामुषं क्षुरप्रं च गोपुच्छं चार्धचन्द्रकम् ।
सूचीमुखं च भद्रं च वत्सदन्तं द्विभङ्गकम् ॥ ६३ ॥

1778

कार्णिकं काकतुण्डं च तथान्यान्यप्यनेकशः ।
फलानि देशदेशेषु भवन्ति बहुरूपतः ॥ ६४ ॥

1779

भारानुखेन वै चर्म क्षुरप्रेण च कार्मुकम् ।
सूचीमुखेन कवचमर्धचन्द्रेण मस्तकम् ॥ ६५ ॥

1780

भङ्गेन हृदयं वेध्यं द्विभङ्गेन गुणः शरः ।
लोहं च काकतुण्डेन लक्ष्यं गोपुच्छकेन च ॥ ६६ ॥

1781

अन्यत्रोपुच्छकं ज्ञेयं शुद्धकाष्ठविनिर्मितम् ।
मुखे च लोहकण्ठेन वेध्यं त्र्यह्वलमनिवम् ॥ ६७ ॥

अथ फलपायनम् ।

1782

फलस्य पायनं वक्ष्ये दिव्यौषधिविलेपनैः ।
येन दुर्भेषवर्माणि भेदयेत्तरुपर्णवत् ॥ ६८ ॥

1783

पिपली सैन्धवं कुष्ठं गोमूत्रेण तु पेययेत् ।
अनेन लेपयेच्छस्त्रं लिप्तं चाग्नीं प्रतापयेत् ॥ ६९ ॥

1784

अविशीतमनाविद्धं पीतनष्टं तथौषधम् ।
सतो निर्वापितं तैले लोहं तत्र विशिष्यते ॥ ७० ॥

1785

पञ्चभिर्लवणैः पिष्टैर्मधुसिक्तैः ससर्षपैः ।
एभिः प्रलेपयेच्छस्त्रं लिप्तं चाग्नीं प्रतापयेत् ॥ ७१ ॥

1786

शिखिपीवानुवर्णाभं तप्तपीतं तथौषधम् ।
ततस्तु विमलं तोयं पाययेच्छस्त्रमुत्तमम् ॥ ७२ ॥

अथ नाराचनालीकौ ।

1787

सर्वलोहास्तु ये बाणा नाराचास्ते प्रकीर्तिताः ।
पञ्चभिः पृथुलैः पक्षैर्युक्ताः सिद्धयन्ति कस्यचित् ॥ ७३ ॥

1788

नालीका लघयो बाणा नलयन्त्रेण नोदिताः ।
अत्युच्चदूरपातेषु दुर्गयुद्धेषु ते मताः ॥ ७४ ॥

अथ स्थानमुष्ट्याकर्षणलक्षणानि ।

1789

स्थानान्वष्टौ विधेयानि योजने भिन्नकर्मणाम् ।
मुष्ट्यः पञ्च समाख्याता व्यायाः पञ्च प्रकीर्तिताः ॥ ७५ ॥

1790

अपतो वामपादं च दक्षिणं जानु कुञ्चितम् ।
आलीढं तु प्रकर्तव्यं हस्तद्वयसविस्तरम् ॥ ७६ ॥

1791

प्रत्यालीढ तु कर्तव्य सत्य चवानुकुञ्चितम् ।
दक्षिण च पुरस्तद्द्वारपाते विशिष्यते ॥ ७७ ॥

1792

पादो ह्यविस्तरौ कार्यौ समो हस्तप्रमाणत ।
विशाखस्यानक ज्ञेय कूलस्यस्य वेधने ॥ ७८ ॥

1793

समपादे समौ पादौ निष्कम्पो च सुसगतौ ।
असमे च पुरो वामो हस्तमात्रे नत वपु ॥ ७९ ॥

1794

आकुञ्चितोरु द्वौ यत्र जानुभ्या धरणे गतौ ।
दर्दुरक्रममित्याह स्थानक इदमेदने ॥ ८० ॥

1795

सव्य जानु गत भूमौ दक्षिणं च सकुञ्चितम् ।
अपतो यत्र दातव्य त विद्याद्रुडक्रमम् ॥ ८१ ॥

1796

पद्मासन प्रसिद्ध तु उपविश्य यथाक्रमम् ।
धन्विना तत्तु विज्ञेय स्थानक शुभलक्षणम् ॥ ८२ ॥

अथ गुणमुष्टय ।

1797

पताका वयमुष्टिश्च सिंहकर्णी तथैव च ।
मत्सरो काकतुण्डी च योजनीया यथाक्रमम् ॥ ८३ ॥

1798

दीर्घा तु तर्जनी यत्र आश्रिताहुर्मूलकम् ।
पताका सा च विज्ञेया नलिका दूरमोक्षणे ॥ ८४ ॥

1799

तर्जनी मध्यमामध्यमद्रुमे विद्यते यदि ।
वयमुष्टिस्तु सा ज्ञेया स्थूने नाराचमोक्षणे ॥ ८५ ॥

1800

अङ्गुष्ठनखमूले तु तर्जन्यम सुसंस्थितम् ।
मत्सरी सा च त्रिज्ञेया चित्रलक्ष्यस्य वेधने ॥ ८६ ॥

1801

अङ्गुष्ठापे तु तर्जन्या मुखे यत्र निवेशितम् ।
काकतुण्डी च त्रिज्ञेया सूक्ष्मलक्ष्येषु योजिता ॥ ८७ ॥

अथ धनुर्मुष्टिसंधानम् ।

1802

संधानं त्रिविधं प्रोक्तमथ ऊर्ध्वं सम तथा ।
योजयेत्त्रिप्रकारं हि कार्येष्वपि यथाक्रमम् ॥ ८८ ॥

1803

अधश्च दूरपातित्वं समे लक्ष्यं स्थानिधितम् ।
दृढस्फोट प्रकुर्वीत ऊर्ध्वसंस्थानयोगतः ॥ ८९ ॥

अथ व्यायाः ।

1804

कैशिकः केशमूले चेश्वरः शृङ्गे च सात्त्विकः ।
श्रवणे वत्सकर्णश्च प्रीचायां भरतो भवेत् ॥ ९० ॥

1805

अंसके स्कन्धनामा च व्यायाः पञ्च प्रकीर्तिताः ।
कैशिकश्चित्रयुद्धेषु अधोलक्ष्येषु तात्त्विकः ॥ ९१ ॥

1806

वत्सकर्णः स त्रिज्ञेयो भरतो दृढभेदने ।
दृढभेदे च दूरे च स्कन्धनामानमुद्दिशेत् ॥ ९२ ॥

अथ लक्ष्यम् ।

1807

लक्ष्यं चतुर्विधं ज्ञेयं स्थिरं चैव चलं तथा ।
वेधयेत्त्रिप्रकारं तु स्थिरवेधी स उच्यते ॥ ९३ ॥

1808

आन्मान मुस्थिर कृत्या लक्ष्य चैव स्थिरं बुधः ।
वेधधेक्षिप्रकार तु स्थिरवेगी स उच्यते ॥ ९४ ॥

1809

चतु तु वेधयेद्यस्तु आत्मना स्थिररुस्थितः ।
चतुलक्ष्य तु नत्वोक्तमाचार्येण सुधीमता ॥ ९५ ॥

1810

धनी तु चतते यत्र स्थिरलक्ष्ये समारितः ।
चलाचल भवेत्तत्र भ्रमेयमनिन्दितम् ॥ ९६ ॥

1811

उभापेव चलो यत्र लक्ष्य चापि धनुर्धरः ।
तद्दिग्मेय द्वयचल भ्रमेणैव हि साध्यते ॥ ९७ ॥

1812

भ्रमेणास्वलित लक्ष्य दृग् च बहुभेदनम् ।
भ्रमेण कठिना मुष्टिः शीघ्रसंधानमाप्यते ॥ ९८ ॥

1813

भ्रमेण चित्रयोषित्वं भ्रमेण प्राप्यते जयः ।
तस्माद्गुरुसमक्षं हि भ्रमः कार्यो विजानता ॥ ९९ ॥

1814

प्रथम वामहस्तेन यः भ्रमं कुरुते नरः ।
तस्य चापाश्रियामिदिरचिरादेव जायते ॥ १०० ॥

1815

वामहस्ते तु सत्तिडे पथाहलिंगमारभेत् ।
उभाभ्यां च भ्रमं कुर्यान्नाराचैश्च शुरैर्मनया ॥ १०१ ॥

1816

धामेनैव भ्रमं कुर्यात्सुत्तिडे दक्षिणे कटे ।
विशाखेनाममेनैव तथा व्याये च कौशिके ॥ १०२ ॥

1817

उदिते भास्करो लक्ष्यं पश्चिमाया निवेद्येत् ।
अपगङ्गे च कर्तव्यं लक्ष्यं पूर्वदिगाभितम् ॥ १०३ ॥

1818

उत्तरेण सदा कार्यं प्राणस्य न विरोधकम् ।
संप्राप्तेऽपि विना कार्यं न लक्ष्यं दक्षिणामुखम् ॥ १०४ ॥

1819

पट्टिधन्वन्तरे लक्ष्यं ज्येष्ठलक्ष्यं प्रकीर्तितम् ।
चत्वारिंशन्मध्यमं च त्रिंशत्तिस्र कनिष्ठकम् ॥ १०५ ॥

1820

शराणां कथितं शेतन्नाराचानामथोच्यते ।
चत्वारिंशच्च त्रिंशच्च षोडशैव भवेत्ततः ॥ १०६ ॥

1821

चतुःशतैश्च काण्डानां यो हि लक्ष्यं विसर्जयेत् ।
सूर्योदये चास्तमये स ज्येष्ठो धन्विनां भवेत् ॥ १०७ ॥

1822

त्रिंशत्तैर्मध्यमैश्च द्विशताभ्यां कनिष्ठकः ।
लक्ष्यं च पुरुषोन्मानं कुर्याद्यन्त्रकस्तनुतम् ॥ १०८ ॥

1823

ऊर्ध्ववेधी भवेज्ज्येष्ठो नाभिवेधी च मध्यमः ।
यः पादवेधी लक्ष्यस्य स कनिष्ठो गतो मया ॥ १०९ ॥

अथानध्यायः ।

1824

अष्टमी न अमावास्या वर्जनीया चतुर्दशी ।
पूर्णिमार्थदिने यावन्नपिन्दा सर्पकर्मसु ॥ ११० ॥

1825

अकाले गर्जिते देवे दुर्दिने वाद्यवा भवेत् ।
पूर्वकाण्डहतं लक्ष्यमगध्यायं प्रवक्षते ॥ १११ ॥

1826

भ्रमं न कुर्वतस्तत्र भुजंगो यदि दृश्यते ।
अथवा भज्यते चापं यदैव भ्रमकर्मणि ॥ ११२ ॥

1827

बुद्ध्यने वा गुणो यत्र प्रथमे वाणनोक्षणे ।
भ्रमं तत्र न कुर्वीत शखे मतिमतां वरः ॥ ११३ ॥

अथ श्रमक्रिया ।

1828

क्रियाकलापन्वस्यामि श्रमसाध्याञ्छुचिन्मतान् ।
येषां विज्ञानमात्रेण सिद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ११४ ॥

1829

प्रथमं चापमारोप्य चूतिकां बन्धयेत्ततः ।
स्यानकं तु ततः कृत्वा वागोपरि करं न्यसेत् ॥ ११५ ॥

1830

तुलनं धनुषश्चैव कर्तव्यं वामपाणिना ।
आदानं च ततः कृत्वा संधानं च ततः परम् ॥ ११६ ॥

1831

सकृदाकृष्टचापेन भूमिवेधं तु कारयेत् ।
नमस्तुर्याच्चिबं विप्रराजं गुरुधनुःशरान् ॥ ११७ ॥

1832

दाक्षित्य्या गुणोराज्ञा वाणस्याकर्षणं श्रुति ।
शशवायुं प्रयत्नेन वाणेन सह पूरयेन् ॥ ११८ ॥

1833

कुम्भकेन स्थिरं कृत्वा हुंकारेण विसर्जयेत् ।
इत्यभ्यासक्रिया कार्या धन्विना सिद्धिमिच्छता ॥ ११९ ॥

1834

षण्णामास्मिदद्यने मुष्टिः शनः सवत्सरेण तु ।
शाण्डाभ्यस्तित्थयन्ति यम्य नृष्टो गणेश्वरः ॥ १२० ॥

1835

पुष्पवद्धारयेद्भागं सर्पवस्पीडयेद्भुः ।

धनवचिन्तयेत्क्षयं यदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ १२१ ॥

1836

क्रियामिच्छन्ति आचार्या दूरमिच्छन्ति भार्गवाः ।

राजानो वृष्टिमिच्छन्ति लक्ष्यमिच्छन्ति धेतरे ॥ १२२ ॥

1837

जनानां रञ्जनं येन लक्ष्यघातात्प्रजायते ।

हीनेनार्पायुशा तस्मात्प्रशस्तं लक्ष्यवेधनम् ॥ १२३ ॥

अथ लक्ष्यास्त्रलजविधिः ।

1838

विशाखस्यानके स्थित्वा समसंधानमाचरेत् ।

गोपुच्छमुखबाणेन सिंहकर्ण्या च मुष्टिना ॥ १२४ ॥

1839

आकर्षेत्कैशिकव्याये न शिखां चालयेत्ततः ।

पूर्वापरौ समौ कार्यौ समांसौ निश्चलौ करौ ॥ १२५ ॥

1840

चक्षुषी स्पन्दयेन्नैव वृष्टिं लक्ष्ये नियोजयेत् ।

मुष्टिनाञ्जदितं लक्ष्यं शरस्याधे नियोजयेत् ॥ १२६ ॥

1841

मनो वृष्टिगतं ज्ञात्वा ततः काण्डं विसर्जयेत् ।

स्त्रलस्येष्वं कदाचिन्न लक्ष्ये योषो जितश्रमः ॥ १२७ ॥

अथ शीघ्रसंधानम् ।

1842

आदानं चैव तूणीरात्संधानं कर्षणं तथा ।

क्षेपणं च त्वरायुक्तौ बाणस्य कुरुते तु यः ।

नित्याभ्यासवशात्तस्य शीघ्रसंधानता भवेत् ॥ १२८ ॥

अथ दूरपातित्वम् ।

1843

प्रत्यालीढे कृते स्थाने अथ सधानमाचरेत् ।
मुट्ट्या पताक्या वाण खीचिद्ध दूरपातनम् ॥ १२९ ॥

अथ दृढप्रहारिता ।

1844

दुर्दुरक्रममास्थाय ऊर्ध्वसधानमाचरेत् ।
स्कन्धव्यायेन वचस्य मुट्ट्या पुमार्गणेन च ।
अत्यन्तसोढवाद्वाहोर्जायते दृढवेधिता ॥ १३० ॥

अथ हीनगतय ।

1845

तूर्चीमुखा मीनपुच्छा भ्रमरी च तृतीयका ।
शराणा गतयस्तिष्ठ प्रशस्ता कथिता बुधै ॥ १३१ ॥

1846

तूर्चीमुखगतिस्तस्य सायकस्य प्रजायते ।
पक्ष निलोमित यस्य अथवा हीनपक्षकम् ॥ १३२ ॥

1847

कर्कशेन तु चापेन य कृते हीनमुष्टिना ।
मत्स्यपुच्छा गतिस्तस्य सायकस्य प्रकीर्तता १३३ ॥

1848

भ्रमरी कथिता शेषा विद्वाद्भि भ्रमकर्मणि ।
ऋजुत्वेन विना याति क्षेप्यमाणस्तु सायक ॥ १३४ ॥

अथ प्राणाणा लक्ष्यस्खलनगतय ।

1849

सामगा रभागा तेन ऊर्ध्वगा गोगमा तथा ।
चामो गाय गोनरा नागागणनेवत ॥ १३५ ॥

1850

कम्पने गुणमुष्टिस्तु मार्गणस्य हि पृष्ठतः ।
संमुखी स्याद्धनुर्मुष्टिस्तदा वामे गतिर्भवेत् ॥ १३६ ॥

1851

महणं शिथिलं यस्य ऋजुत्वेन विवर्जितम् ।
पार्श्वे तु दक्षिणे याति सायकस्य न संशयः ॥ १३७ ॥

1852

ऊर्ध्वं याति चापमुष्टिर्गुणमुष्टिरधो भवेत् ।
स मुक्तो मार्गणो लक्ष्याङ्कुरं याति न संशयः ॥ १३८ ॥

1853

मोक्षणे चैव बाणस्य चापमुष्टिरधो भवेत् ।
गुणमुष्टिर्भवेदूर्ध्वं तदाधोगामिनी गतिः ॥ १३९ ॥

अथ शुद्धगतयः ।

1854

लक्ष्यबाणामदृष्टीनां संगतिस्तु यदा भवेत् ।
तदानीमुज्झितो बाणो लक्ष्यान्न स्वलति ध्रुवम् ॥ १४० ॥

1855

निर्दोषः शब्दहीनश्च सममुष्टिद्वयोज्झितः ।
भिनत्ति दृढवेध्यानि सायको नास्ति संशयः ॥ १४१ ॥

1856

स्वाकृष्टस्तेजितो यश्च सुशुद्धो गाढमुक्तितः ।
नरनागाश्चकायेषु न स तिष्ठति मार्गणः ॥ १४२ ॥

1857

यस्य तृणसमा बाणा यस्येन्धनसमं धनुः ।
यस्य प्राणसमा मौर्वी स धन्वी धन्विनां वरः ॥ १४३ ॥

अथ दृढचतुष्कम् ।

1858

अयश्चर्म घटश्चैव मृत्पिण्डं च चतुष्टयम् ।
यो भिनत्ति हि तस्येयुर्वयेणापि न धार्यते ॥ १४४ ॥

1859

सार्धाद्गुरुप्रमाणेन लोहपात्राणि कारयेत् ।
तानि भित्त्वैकवागेन दृढघाती भवेन्नरः ॥ १४५ ॥

1860

चतुर्विंशतिचर्माणि भिनत्त्येकेषुणा नरः ।
तस्य वागो गजेन्द्रस्य कायं निर्भय गच्छति ॥ १४६ ॥

1861

भ्रान्त्यञ्जले घटो वेद्वचश्चक्रे मृत्पिण्डकं तथा ।
भ्रमन्तं वेधयेद्यस्तु दृढभेदी स उच्यते ॥ १४७ ॥

1862

भयस्तु काकतुण्डेन चर्म आरामुखेन हि ।
मृत्पिण्डं च घटं नैव विध्येत्स्त्रीमुखेन हि ॥ १४८ ॥

अथ चित्रविधिः ।

1863

वागभङ्गं करावर्तं काष्ठच्छेदनमेव च ।
विन्दुकं गोलकयुगं यो वेत्ति स जयी भवेत् ॥ १४९ ॥

1864

लक्ष्यस्थाने धृतं काष्ठं मसुखं छेदयेत्ततः ।
किंनिन्मुष्टिं विधाय स्वां तिर्यग्द्विफलिकेषुणा ॥ १५० ॥

1865

संनुवं वा समायान्नं तिर्यग्गुणं नमम्बरे ।
शरं शरेण यष्टिश्चन्द्राद्वागच्छेदी न जायते ॥ १५१ ॥

अथ वराटिकावर्तः ।

1866

काष्ठेश्चक्रेण संयम्य तत्र बद्ध्वा वराटिकाम् ।
उत्सोऽन भाग्यमाणां च यो हन्ति स धनुर्धरः ॥ १५२ ॥

अथ काठच्छेदनम् ।

1867

लक्ष्यस्थाने न्यसेत्काष्ठं सार्द्धं गोपुच्छसंनिभम् ।
यच्छिन्नात्तं क्षुरमेण काष्ठच्छेत्ता स जायते ॥ १५३ ॥

अथ बिन्दुकम् ।

1868

लक्ष्ये बिन्दुं न्यसेच्छुभ्रं शुभ्रबन्धूकपुष्पवत् ।
हन्ति तं बिन्दुकं यस्तु चित्रयोधी स जायते ॥ १५४ ॥

अथ गोलकयुगचित्रविधिः ।

1869

काठपोतियुगं क्षिप्तं दूरमूर्ध्वपुरःस्थितैः ।
अप्राप्तधारं पृष्ठेन गच्छेत्पुच्छमुखेन हि ॥ १५५ ॥

1870

यो हन्ति शत्रुयुग्मेन शीघ्रसंधानयोगतः ।
स स्याद्गुणुर्भूतां श्रेष्ठः पूजितः सर्वपार्थिवैः ॥ १५६ ॥

अथ धावहृदयम् ।

1871

रथस्थेन गजस्थेन हयस्थेन च पत्तिना ।
क्षयता द्वे श्रमः कार्यो लक्ष्यं हन्तुं ह्यशिक्षितम् ॥ १५७ ॥

अथ शब्दवेधित्वम् ।

1872

लक्ष्यस्थाने न्यसेत्कांस्यपात्रं हस्तद्वयान्तरे ।
ताडयेच्छर्करामिस्तच्छब्दः संजायते यथा ॥ १५८ ॥

1873

यत्रैवोत्पद्यते शब्दस्तं सम्यक्त्वं चिन्तयेत् ।
कर्णेन्द्रियमनोयोगाद्दक्ष्यंनिधयतां नयेत् ॥ १५९ ॥

1874

पुनः शर्करया तच्च ताडयेच्छुद्धहेतवे ।
पुनर्निधयतां नेयं शब्दस्यानानुत्तरनः ॥ १६० ॥

1875

ततः किञ्चित्कृतं दूरे नित्यं नित्यं विधानतः ।
तदर्थं समभ्यसेद्धान्ते शब्दव्यधनहेतवे ॥ १६१ ॥

1876

ततो वागेन हन्यात्तद्वधानेन नीक्षगधीः ।
एतच्च दुष्कृतं कर्म भाग्यैः कस्यापि सिद्धयति ॥ १६२ ॥

अथास्त्रविधिः ।

1877

एवं श्रमविधिं कुर्याद्यावत्सिद्धिः प्रजायते ।
श्रमे सिद्धे च वर्षास्तु नैव श्रायं धनुः करे ॥ १६३ ॥

1878

पूर्वाभ्यासस्य शस्त्रागानविस्मरणहेतवे ।
मासद्वयं श्रमं कुर्यात्प्रतिवर्षं शस्त्रज्ञैः ॥ १६४ ॥

1879

जाने वाश्वयुजे नास्ति नवमर्दित्रतादिने ।
पृथगेदीश्वरं चर्ष्यां गुरुं शस्त्राणि वाजिनः ॥ १६५ ॥

1880

विदेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा कुमारीभोजयेत्ततः ।
देव्यै पशुवर्तिं दत्त्वा दृष्टो वादित्रनङ्गलैः ॥ १६६ ॥

1881

ततस्तु साधयेन्मन्त्रान्वेदोक्तांश्चागमोक्तान् ।
अस्त्राणां कर्मसिद्धयर्थं जपहोमविधानतः ॥ १६७ ॥

1882

ब्राह्मं नारायणं दौर्गमैन्द्रं चापत्यनारणे ।
आमेयं चापगास्त्राणि गुरुदत्तानि नाग्नेन् ॥ १६८ ॥

1883

मनोवाकर्मभिर्भाव्यं लब्धालेण शुचिष्मता ।
अपात्रमसमर्थं च मन्व्यखाणि कुपूरुषम् ॥ १६९ ॥

1884

प्रयोगं चोपसंहारं यो वेत्ति स धनुर्धरः ।
सामान्ये कर्मणि प्राज्ञो नैवाखाणि प्रयोजयेत् ॥ १७० ॥

अथ शस्त्रवारणम् ।

1885

हस्तार्के लाङ्गलीकन्दं गृहीत्वा तस्य लेपतः ।
शूरस्यापि रणे पुंसो दर्पं हरति सत्वरः ॥ १७१ ॥

1886

गृहीतं योगनक्षत्रैरभामार्गस्थं मूलकम् ।
लेपमात्रेण वीराणां सर्वशस्त्रनिवारणम् ॥ १७२ ॥

1887

अधःपुष्पी शङ्खपुष्पी लज्जालुर्गिरिकर्णिका ।
नीलिनी सहदेवा च पुत्रमार्जारिका तथा ॥ १७३ ॥

1888

विष्णुक्रान्ता च सर्वासां जटा माहा रवेर्दिने ।
बद्धा भुजे विलेपाद्वा काये शस्त्रौषवारिका ॥ १७४ ॥

1889

सर्पश्याम्रादिसच्चानां भूतावीनां न जायते ।
भीतिस्तस्य स्थिता यस्य मातरोदौ शरीरके ॥ १७५ ॥

1890

गृहीतं हस्तनक्षत्रे चूर्णं छुच्छुन्दरीभवम् ।
तत्प्रभावाद्भजः पुंसः समुखो नैति निधितम् ॥ १७६ ॥

1891

छुच्छुन्दरीश्रीफलपुष्पचूर्णं-
रालितगात्रस्य नरस्य दूरात् ।

आत्राय गन्ध द्विरदोतिमत्तो
मद त्यजेत्केसरिणो यथोपम् ॥ १७७ ॥

1892

श्वेताद्रिकार्णिकामूल पाणिस्थ वारयेद्भजम् ।
श्वेतकण्टारिकामूल व्याघ्रादीना भय हरेत् ॥ १७८ ॥

1893

पुण्यार्कोत्पाटिते मूले पाठया मुखसस्थिते ।
देहे स्फुटति नो तीक्ष्ण मण्डलाय रणे नृणाम् ॥ १७९ ॥

1894

गन्धार्या उत्तर मूल मुखस्य समुखागतम् ।
शस्त्रौघ वारयत्येव पुण्यार्के विधिना धृतम् ॥ १८० ॥

1895

शुभ्राया. शरपुङ्खाया जटानीलोजटायवा ।
भुजे शिरसि यत्र वा स्थिता शस्त्रनिवारिका ।
भूपाहिचोरभीनिघ्नी गृहीता पुण्यमास्करे ॥ १८१ ॥

अथ सग्रामविधिः ।

1896

प्रथम क्रियते स्नान शुक्लवस्त्रावृतो भवेत् ।
मङ्गल्यगीतमधुक्तो देवविप्राश्च पूजयेत् ॥ १८२ ॥

1897

क्षेत्रपालस्य नाम्ना न बलिं दद्याद्दिशो दृश ।
शस्त्राणि चापि सपूज्य रक्षामन्त्र स्मरेत्ततः ॥ १८३ ॥

1898

ॐ शूलेन पाहि नो देवि पाहि त्वङ्गेन चाम्बिके ।
षण्टास्यनेन नः पाहि चापज्यानिःस्वनेन च ॥ १८४ ॥

1899

प्राच्या रक्ष प्रतीच्या च चण्डिके रक्ष दक्षिणे ।
भ्रामणेनात्मशूलस्य उत्तरस्या तथेधरि ॥ १८५ ॥

1900

सौम्यानि यानि रूपाणि त्रैलोक्ये विचरन्ति ते ।
यानि चात्यन्तघोराणि ते रक्षास्मास्वधा भुजम् ॥ १८६ ॥

1901

खड्गशूलगदादीनि यानि रास्त्राणि तेभ्यिके ।
करपल्लवसङ्गीनि तेरस्मान्नक्ष सर्वत ॥ १८७ ॥

1902

दिव्योपरीमा लेप च रक्षाबन्ध च कारयेत् ।
किञ्चिद्भुक्त्वा च पीत्वा च तत् सनाहमापरेत् ॥ १८८ ॥

1903

सेनापति गजारोहानन्याश्च सुभगास्तथा ।
मुख्यानन्यानापि धनेर्यत्नैश्च परितोपयेत् ॥ १८९ ॥

1904

पूर्वं सारथिमारोप्य रथे सज्जेत्तत स्रयम् ।
योजयेद्वाजिन शुद्धान्धुमतुष्टास्त्रितभमान् ॥ १९० ॥

1905

रथे च धारयेद्भद्र कार्मुकाणा चतुष्टयम् ।
चतु शतानि बाणाना तृणीरे च प्रयोजयेत् ॥ १९१ ॥

1906

खड्ग चर्म गदा शक्तिं परिषं मुद्गरं तथा ।
भाराच्च परशु कुन्त पट्टिशादीश्च धारयेत् ॥ १९२ ॥

1907

न रथा न गजा यस्य सोश्वमेव समावहेत् ।
कटिवद्भैकतूणीर खड्गशक्तिधनुर्युत ॥ १९३ ॥

1908

ततोर्जुनस्य नामानि विष्णुस्मरणपूर्वकम् ।
जपेत्ततः प्रतिष्ठेत् चतुरङ्गबलैर्युतः ॥ १९४ ॥

1909

लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पराजयः ।
येषामिन्दीवरदयामो हृदयस्यो जनार्दनः ॥ १९५ ॥

1910

अर्जुनः फाल्गुनः पार्यः किरीटी श्वेतवाहनः ।
वीभत्सुर्विजयी कृष्णः सव्यसाची धनंजयः ॥ १९६ ॥

अथाक्षौहिणीसंख्या ।

1911

खं तथा स्वरवस्विन्दुनेत्रैरक्षौहिणी मता ।
अक्षौहिण्यां संप्रदिष्टा रथानां वर्मधारिणाम् ।
संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ १९७ ॥

1912

उपर्यष्टौ शतान्याह्वस्तथा भूयश्च सप्ततिः ।
गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ १९८ ॥

1913

ज्ञेयं लक्षं पदातीनां सहस्राणि तथा नव ।
शतानि त्रीणि पञ्चाशच्छूराणां शस्त्रधारिणाम् ॥ १९९ ॥

1914

पञ्चपटिसहस्राणि तथाश्वानां शतानि च ।
दशोत्तराणि पट् प्राहुः संख्यातत्रविदो जनाः ॥ २०० ॥

अथ महाक्षौहिणी ।

1915

एदयं निधिवेदाक्षिचन्द्राक्ष्यमिहिमांशुभिः ।
महाक्षौहिणिका प्रोक्ता सत्या गणितकोविदैः ॥ २०१ ॥

1916

कोट्यस्त्रयोदश शोक्ता लक्षणाभेकविंशतिः ।
चतुर्विंशत्सहस्राणि तथा नवशतानि च ॥ २०२ ॥

1917

महाक्षौहिणिकां प्राहुरिमां तत्त्वविदो जनाः ।
महाक्षौहिणिकायां तु रथाः कोटिमिताः स्मृताः ।
सप्तत्रिंशच्च लक्षाणि गीयन्ते तत्त्ववेदिभिः ॥ २०३ ॥

1918

द्वादशैव सहस्राणि चत्वार्येव शतानि च ।
शोक्तानि नवतिस्तद्देवमेव मतंगजाः ॥ २०४ ॥

1919

अश्वाश्चतुर्कोटिमिता लक्षाण्येकादशैव च ।
सप्तत्रिंशत्सहस्राणि तथा शतचतुष्टयम् ॥ २०५ ॥

1920

सप्ततिथैव संख्याताः प्रोच्यन्ते पत्तयस्ततः ।
पट्कोट्यौशीतिलक्षाणि पञ्चाधिकमितानि च ॥ २०६ ॥

1921

द्विपष्टि च सहस्राणि तथा शतचतुष्टयम् ।
पञ्चाशदिति संख्याता महाक्षौहिणिका बुधैः ॥ २०७ ॥

अथ व्यूहाविधिः ।

1922

मुष्टे रथा गजाः पृष्ठे तत्पृष्ठे च पदातयः ।
पार्श्वयोश्च हयाः कार्या व्यूहस्यायं विधिः स्मृतः ॥ २०८ ॥

1923

अर्धचन्द्रं च चक्रं च शकटं मकरं तथा ।
कगलं श्रेणिकां गुल्मं व्यूहानेवं प्रकल्पयेत् ॥ २०९ ॥

अथ युद्धविधिः ।

1924

ये राजपुत्राः सामन्ता आप्राः सेवकजातयः ।
तान्सर्वानात्मनः पार्श्वे रक्षायै स्थापयेद्वृषः ॥ २१० ॥

1925

यस्मिन्कुले यः पुरुषः प्रधानः
स सूर्ययन्त्रेण हि रक्षणीयः ।
तस्मिन्विनटे किल सारभूते
न नाभिभङ्गे ह्यरका वहन्ति ॥ २११ ॥

1926

क्षत्रसारभूतं शूरं शत्रुजमनुराशिं वेत् ।
अपि स्वल्पं भ्रिये सैन्यं वृथेयं मुण्डमण्डली ॥ २१२ ॥

1927

अपि पञ्चशतं शूरा मृत्रन्ति महतीं चमूम् ।
अथवा पञ्च पद् सप्त विजयन्तेनिवार्तिनः ॥ २१३ ॥

1928

धनुःसंगतिसंशुद्धा वाजिनो मुखदुर्वलाः ।
आकर्षणपलिता योधाः संप्रामे जयवादिनः ॥ २१४ ॥

1929

परस्परानुरक्ता ये योधाः शार्ङ्गधनुर्धराः ।
युद्धज्ञास्तुरगाल्टास्ते जयन्ति रणे रिपूषु ॥ २१५ ॥

1930

एकः कापुरुषो दीर्घो दारयेन्महतीं चमूम् ।
तं दीर्घमनु दीर्यन्ते योधाः शूरतमा अपि ॥ २१६ ॥

1931

दुर्निवारतरा धैव प्रभवा मरती चमूः ।
अपामिव महावेगवस्ता मृगगणा इव ॥ २१७ ॥

1932

यस्तु मग्नेषु सैन्येषु विद्रुतेषु निवर्तते ।
पदे पदेश्वमेधस्य लभते फलमक्षयम् ॥ २१८ ॥

1933

द्वाविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमण्डलभेदिनौ ।
परिब्राह्मयोगयुक्तश्च रणे चाभिमुखो हतः ॥ २१९ ॥

1934

यत्र यत्र हतः शूरः शत्रुभिः परिवेष्टितः ।
अक्षयं लभते लोकं यदि क्लीबं न भावते ॥ २२० ॥

1935

मूर्च्छितं नैव विकलं नाशखं नान्ययोधिनम् ।
पलायमानं शरणं गतं चैव न हिंसयेत् ॥ २२१ ॥

1936

भीरुः पलायमानोऽपि नान्पेष्टव्यो बलीयसा ।
कदाचिच्छूरतां याति मरणे कृतनिधयः ॥ २२२ ॥

1937

संभृत्य महतीं सेनां चतुरङ्गां महीपतिः ।
ब्यूहयित्वापतः शूरान्स्थापयेज्जयतिप्सया ॥ २२३ ॥

1938

अल्पायां वा महत्यां वा सेनागामिति निधयः ।
हर्षो योऽभगणस्यैको जयलक्षणमुच्यते ॥ २२४ ॥

1939

अन्वेतं वायवो यान्ति पृष्ठे मानुर्वयांसि च ।
अनुप्लवन्ते मेषाश्च यस्य तस्य रणे जयः ॥ २२५ ॥

1940

अपूर्णं नैव मर्तव्यं सपूर्णं नैव जीवति ।
तस्माद्दैर्यं विधातव्यं इन्तव्या परवाहिनी ॥ २२६ ॥

1041

जिते लक्ष्मीर्मुते स्वर्गः कीर्तिश्च धरणीतले ।
 तस्माद्दैर्यं विधातव्यं हन्तव्या परवाहिनी ॥ २२७ ॥
 एते शिवधनुर्वैदस्य भगवतो प्यासस्य च ।

अथ गान्धर्वशास्त्रम् ॥ ८१ ॥

1042

प्रगम्य सर्वदेवेशं शिवं ब्रह्मादिकांस्तथा ।
 गान्धर्वशास्त्रसंक्षेपः सारतोयं मयोच्यते ॥ १ ॥

1043

यदुक्तं ब्रह्मणः स्थानं ब्रह्मपन्थिश्च यो मतः ।
 तन्मध्ये संस्थितः प्राणः प्राणाद्ब्रह्मिसमुद्भवः ॥ २ ॥

1044

बह्निमारुतसंयोगान्नादः समुपजायते ।
 न नादेन विना गीतं न नादेन विना स्वरः ।
 न नादेन विना नृत्यं तस्मान्नादात्सकं जगत् ॥ ३ ॥

1045

पवनाज्जायते नादो नादतः स्वरसंभवः ।
 स्वरान्संजायते रागः स रागो जनरञ्जकः ॥ ४ ॥

1046

पदस्यः स्वरसंघातस्नालेन सुमितस्तथा ।
 प्रयुक्तधातुधानेन गान्धर्वमभिधीयते ॥ ५ ॥

1047

तदेतच्चारदादिभ्यो दत्तमादौ स्वयंभुवा ।
 नाददेन ततो गान्धर्वः प्रथिव्यामवतारितः ॥ ६ ॥

1048

मृगो वेत्ति शिशुर्येत्ति तेत्ति गीतगमं फणी ।
 यनां गीते विनीताः स्युः सर्वथा निष्कृतिभिः ॥ ७ ॥

1949

अपि वक्षपरानन्दादिदमप्यधिक ध्रुवम् ।
जदार नारदादीनां चित्तानि कथमन्यथा ॥ ८ ॥

अथ सुगीतलक्षणानि ।

1950

सुस्वरं सरसं चैव सरागं मधुराक्षरम् ।
सारलंकारप्रमाणं च पङ्क्तिं गीतलक्षणम् ॥ ९ ॥

1951

स्वरेण पदसंयुक्तं छन्दसा च सुसंयुतम् ।
सुमात्रं च सुतालं च सुगीतं तेन भण्यते ॥ १० ॥

अथ वाग्गेयकारकलक्षणानि ।

1952

धातुानुस्यूयते गेयं धातुगित्यभिधीयते ।
वाचा गेयं च कुरुते यः स वाग्गेयकारकः ॥ ११ ॥

1953

शब्दानुशासनज्ञानमभिधानपवीणता ।
गणच्छन्दोनुवेदित्वमलंकारेषु कौशलम् ॥ १२ ॥

1954

तौर्यत्रितयचतुर्यं ह्यशरीरपालिता ।
लयतालकलाज्ञानं विवेकोनेककाकुपु ॥ १३ ॥

1955

देशीरागेषु विज्ञत्वं वाक्पटुत्वं सभाजयः ।
इति वाग्गेयकारस्य गुणाः प्रतिनिरूपिताः ॥ १४ ॥

1956

अधमो मातुकारश्च धातुकारश्च मध्यमः ।
धातुमातुक्रियाकार उत्तमः पङ्क्तिर्वित ॥ १५ ॥

1857

अधमो लक्षणज्ञः स्यान्मध्यमो लक्ष्यमाचरेत् ।
लक्ष्यलक्षणसंयुक्त उत्तमः परिकीर्तितः ॥ १६ ॥

अथ शिष्यकारः ।

1958

त्वरितः शिष्यको यस्तु सुकण्ठो मधुरस्वरः ।
रागतालसमोपेतः शिष्यकारः स उच्यते ॥ १७ ॥

अथ गायनलक्षणानि ।

1959

श्रवणगात्रनिष्णातो त्रिविधालापकारकः ।
रागरागाङ्गभाषाङ्गक्रियाङ्गोपाङ्गकोविदः ।
गायनो गीतशास्त्रज्ञैर्भण्यते सर्वसंमतः ॥ १८ ॥

अथ गायनदोषाः ।

1960

कम्पितं भीतमुद्धृतमव्यक्तमनुनासिकम् ।
काकस्वरं शिरःस्थं च तथा स्यान्निर्वाजितम् ॥ १९ ॥

1961

विस्वरं विरसं चैव विश्लिष्टं विषमाहतम् ।
व्याकुलं तालहीनं च गातुर्दोषाश्चतुर्दश ॥ २० ॥

अथ सालगसृङ्गः ।

1962

हिमयत्कन्यकाशीत्या देवदेवेन शंभुना ।
शुद्धरागान्ध्वनिष्पीड्य सरसं सालगं कृतम् ॥ २१ ॥

1963

शुद्धरागममुत्पन्नं षायालिङ्गमनोहरम् ।
अबलाबालगोपालक्षितिपादैस्तु गीयते ॥ २२ ॥

1964

आद्यो ध्रुवस्ततो मण्डः प्रतिमण्डो निसारुकः ।
अडतालस्ततो राग एकताली च संमता ॥ २३ ॥

अथैतेषु पूर्वं ध्रुवकलक्षणानि ।

1965

न विवेकं विना ज्ञानं ध्यानं नात्मरसं विना ।
भ्रष्टया न विना दानं गीतं न ध्रुवकं विना ॥ २४ ॥

1966

उत्तमः षट्पदः प्रोक्तो मध्यमः पञ्चभिस्तथा ।
कनिष्ठस्तु चतुर्भिः स्यादेवं स्युर्ध्रुवकात्रिधा ॥ २५ ॥

1967

एकधातुर्द्विखण्डः स्याद्यत्रोद्गाहस्ततः परम् ।
तृतीयं किञ्चिदुच्चं स्यात्त्रिखण्डं गमकशोभनम् ॥ २६ ॥

1968

ततो द्विखण्ड आभोगस्तृतीयं तस्य खण्डकम् ।
उच्चं गमकयुक्तं वा स्वनाम्ना चाङ्कितं तु तत् ॥ २७ ॥

1969

उद्गाहस्याद्यखण्डे च न्यासः स ध्रुवको मतः ।
एवं हि षट्पदः प्रोक्त उत्तमो ध्रुवको बुधैः ॥ २८ ॥

1970

पञ्चपादस्य तूद्गाहे पादयुग्मं प्रशस्यते ।
तृतीयं चोपखण्डं स्याद्द्विरभ्यस्तमिदं त्रयम् ॥ २९ ॥

1971

आभोगभैकखण्डः स्याद्वितीयं चोच्चखण्डकम् ।
तुल्यनामाङ्कितं त्रैतदिति मध्यमलक्षणम् ॥ ३० ॥

1972

चतुष्पादस्य तूद्गाहे पदैकं स्यात्ततः पदम् ।
किञ्चिदुच्चं द्वितीयं स्याद्द्विरभ्यस्तमिदं त्रयम् ॥ ३१ ॥

1973

आभोगे च पदैकं स्यात्किञ्चिदुच्यं द्वितीयकम् ।
प्रभुनामाङ्कितं चैतत्कनिटस्येति लक्षणम् ॥ ३२ ॥

1974

पष्णां पदानां वा वर्णनियमो वा द्वयोर्भवेत् ।
पदयोर्वर्णनियमो ध्रुवाणां हि द्विधा गतिः ॥ ३३ ॥

1975

पदद्वये यदा वर्णनियमः क्रियते वुधैः ।
तदा पदानि चान्यानि भवन्ति नियमं विना ॥ ३४ ॥

1976

एकादशाक्षरात्पादादेकैकाक्षरवर्षितेः ।
खण्डैर्ध्रुवाः षोडश स्युः पङ्क्तिशत्वक्षरावपि ॥ ३५ ॥

1977

रसतालादिवर्णेषु ध्रुवाणां लक्षणं शुभम् ।
प्रोक्तं रागार्णवे सर्वं संक्षेपादिह कथ्यते ॥ ३६ ॥

अथ षोडशध्रुवाणां नामानि ।

1978

जयन्तः शोखरोत्सालौ तनो मधुरनिर्मली ।
कुन्तलः कमलधरो नन्दनधन्त्रशोखरः ॥ ३७ ॥

1979

कामदो विजयाप्यथ वन्दर्पजयमङ्गलौ ।
तिलको नलितश्चेति ध्रुवाः षोडश कीर्तिताः ॥ ३८ ॥

1980

आदितालो जयन्तः स्याच्छृङ्गाररससंयुतः ।
रुद्रसंज्ञाक्षरपदैरायुर्वृद्धिकरः परः ।
एक एव ऋपुर्यस्मिन्नादितालः स कथ्यते ॥ ३९ ॥

स यथा ।

1981

द्वादशाक्षरपादन्यो भोगैकफलकृत्यमोः ।
हंसके च रसे वीरे गीयते शेखराह्वयः ।
लघुगुरुर्लघुर्यत्र स तालो हंसकः स्मृतः ॥ ४० ॥

स यथा |५|

1982

उत्साहः स्याद्रसे हास्ये ताले कन्दुकसंज्ञके ।
वंशाभिवृद्धिकृत्पादत्रयोदशमिताक्षरः ।
लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकसंज्ञके ॥ ४१ ॥

स यथा ||५|

1983

गान्धर्वतालेन गीयते कारुण्ये मधुरो ध्रुवः ।
अङ्घ्रिद्विसप्तभिर्वर्णैरानन्दफलदः सदा ।
चतुर्द्रुतो विरामान्तस्तालोयं गान्धर्वसंज्ञकः ॥ ४२ ॥

स यथा ००००|५|

1984

क्रीडाताले ध्रुवः स स्यात्पक्षैर्वर्णाङ्घ्रिनिर्मलः ।
शृङ्गाररससंयुक्तः श्रोतुस्तेजोभिर्वर्धनः ।
एक एव प्लुतो यस्मिन्क्रीडातालः स कथ्यते ॥ ४३ ॥

स यथा | ५

1985

वर्णैः षोडशभिः पादः कुन्तलो लघुशेखरे ।
इदार्थदः शौर्यदः स्यादद्भुताख्यरसान्वितः ।
लघुगुरुर्भवेद्यत्र स भवेत्तुल्यशेखरः ॥ ४४ ॥

स यथा (५

1986

वर्णैश्च सप्तदशभिरङ्घ्रिः शृङ्गारके रसे ।
कमलो मलयार्ये वै ह्यायुर्वृद्धिकरः परः ।
मलयार्ये भवेत्ताले गुरुर्लघुरतो गुरुः ॥ ४५ ॥

स यथा ५|५

1987

चारोटादशवर्णाङ्घ्रिर्यशोहर्षप्रदो भुवः ।
 ऋणिभापायुतो वीररसे कन्दुकतालके ।
 लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकसंज्ञके ॥ ४६ ॥

स यथा ॥ ५

1988

नन्दद्वयेन्दुवर्गाङ्घ्रिर्नन्दनः सर्वसिद्धिदः ।
 पूर्णः शृङ्गारवीराभ्यां कन्दुके च विधीयते ।
 लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकसंज्ञके ॥ ४७ ॥

1989

स यथा ॥ ५

कल्याणदो भवेद्भीरे भुवकधन्द्रोत्तरः ।
 द्विदिग्दर्शनं यत्र त्रिपुटे च विधीयते ।
 द्रुतद्वन्द्वं लघुद्वन्द्वं ताले त्रिपुटसंज्ञके ॥ ४८ ॥

स यथा ०० ॥

1990

एकविंशतिवर्गाङ्घ्रिर्भवेच्छृङ्गारके रसे ।
 कामदोभीददः पुमां ताले नुरगलीलके ।
 ----- ॥ ४९ ॥

स यथा

1991

विजयालयो भुवः सम्यद्द्विंशत्यक्षराङ्घ्रिकः ।
 संनिपातनं संयुक्तः शृङ्गारेभीददो रसे ।
 एक एव गुरुर्यत्र संनिपातः स कथ्यते ॥ ५० ॥

स यथा ५

1992

प्रयोविंशतिवर्गाङ्घ्रिर्भुवः कंदर्पमञ्जितः ।
 वीरेकाकण्ठे वा स्यात्खण्डतालैः विधीयते ।
 द्रुतमेकं भवेद्यत्र तालोऽयं खण्डमञ्जितः ॥ ५१ ॥

स यथा

1993

द्विप्रद्वादशवर्णाङ्घ्रिस्ताले वै शम्पके भवेत् ।
वीरशृङ्गाररसयोज्यकृञ्जयमङ्गलः ।
द्रुतद्वयं विरामान्तं लघुनैकेन शम्पकः ॥ ५२ ॥

स यथा ०० । ५ ।

1994

पञ्चविंशतिक्षरैः पादो यस्यासौ तिलकाद्वयः ।
ताले चाचपुटे ज्ञेयो वीरे वाप्यङ्गुतेपि वा ।
ताले चाचपुटे ज्ञेयं गुरुर्लघुयुगं गुरुः ॥ ५३ ॥

स यथा ३ ॥ ५ ॥

1995

यः पङ्क्तिशतिवर्णाङ्घ्रिः स स्यात्सर्वार्थसिद्धिदः ।
ललितश्चञ्चपुटाख्ये ताले शृङ्गारपोषकः ।
ताले चञ्चपुटे ज्ञेयं गुरुद्वन्द्वं लघुयुते ॥ ५४ ॥

स यथा ५५ ॥ ५ ॥

अथ मण्डकलक्षणानि ।

1996

उद्गाहो ध्रुपदश्च स्यादाभोगस्तदनन्तरम् ।
नियमस्त्रिविधो ज्ञेयो मण्डकस्य विचक्षणैः ॥ ५५ ॥

1997

जयप्रियः कलापश्च कमलः सुन्दरस्तथा ।
वक्षभो मङ्गलश्चेति पठेते मण्डका मताः ॥ ५६ ॥

1998

लघुर्गुरुर्लघुर्पञ्च स तालो हंसकः स्मृतः ।
तालार्थं रसे वीरे कर्तव्यो जयमण्डके ॥ ५७ ॥

हंसकतालः । ५ ।

1899

रुद्रनाले व विज्ञेयो लघुभैको गुरुद्वयम् ।
कलापो मण्डकस्तेन रसे रौद्राभिधानके ॥ ५८ ॥

रुद्रनालः । ५५

2000

लघुद्वयं गुरुभैकस्तालोयं दर्पणः स्मृतः ।
अस्मिन्नाले रसः शान्तः कमलो मण्डको भवेत् ॥ ५९ ॥

दर्पणनालः ॥ ५

2001

गुरुद्वन्द्वं लघुद्वन्द्वं ताले त्रिपुटसंज्ञके ।
सुन्दरो गीयते तेन वीरे चाप्यद्भुते रसे ॥ ६० ॥

त्रिपुटनालः ५५ ॥

2002

मलयार्ये भवेत्ताले गुरुर्लघुरतो गुरुः ।
वत्तभो मण्डको ज्ञेयस्तालेस्मिन्करणे रसे ॥ ६१ ॥

मलयनालः ५५

2003

गुरुर्लघुद्वयं यत्र भृङ्गनालः स कथ्यते ।
मङ्गलो मण्डको ज्ञेयो रसे चाद्भुतसंज्ञके ॥ ६२ ॥

भृङ्गनालः ५ ॥

अथ प्रतिमण्डकलक्षणानि ।

2004

नारथाप्यमभैव विचारः कुन्दसंज्ञकः ।
चन्वागः कथिता घृते प्रतिमण्डाम्बु शंभुना ॥ ६३ ॥

2005

विरामान्तं द्रुतद्वन्द्वं गुरुभैकस्तनः परम ।
सुरङ्गनाले गातव्यस्तारथ प्रतिमण्डकः ॥ ६४ ॥

सुरङ्गनालः । ५०० ५

2006

गुरुरेको भवेद्यत्र सनिपातः स कथ्यते ।

अमरः प्रतिमण्डोसौ विद्वद्भिस्तेन गीयते ॥ ६५ ॥

संनिपातः ५

2007

लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकसञ्ज्ञके ।

विचारो गीयते तेन विलम्बश्च लयो भवेत् ॥ ६६ ॥

कन्दुकः ॥॥५

2008

द्रुतमेकं भवेद्यत्र स तालः खण्डसञ्ज्ञितः ।

द्रुतलयेन गातव्यः कुन्दश्च प्रतिमण्डकः ॥ ६७ ॥

खण्डतालः

अथ निःसारकलक्षणानि ।

2009

कान्तारः समराख्यश्च वैकुण्डो नाञ्जितस्तथा ।

विशालश्च तथा मन्दः षोढा निःसारको भवेत् ॥ ६८ ॥

2010

लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकनामनि ।

द्रुतलयेन गातव्यः कान्तारो भवति स्फुटम् ॥ ६९ ॥

कन्दुकः ॥॥ ५

2011

लघुद्वयं विरामान्तं ताले कन्दुकनामनि ।

समरो गीयते तेन मध्यमश्च लयो भवेत् ॥ ७० ॥

कन्दुकः ॥॥ ५

2012

द्रुतद्वन्द्वं गुरुद्वन्द्वं भवेत्ताले मुकुन्दके ।

अनेन गेयो वैकुण्डो ह्यो निःसारको भवेत् ॥ ७१ ॥

मुकुन्दः ०० ५५

2013

लघुत्रयं द्रुतद्वन्द्वं ताले शरभलीलके ।

भयं निःसारको ज्ञेयो वाञ्छितो वाञ्छितपदः ॥ ७२ ॥

शरभलीलः ॥ ००

2014

लघुत्रयं विरामान्तं ताले द्वितीयसंज्ञके ।

अनेनैव हि तालेन विद्यालक्ष निसारकः ॥ ७३ ॥

द्वितीयः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

2015

भुतमेकं भवेद्यत्र श्रीडातालः स कथ्यते ।

अनेन गीयते नन्दो नित्यं निःसारकोत्तमः ॥ ७४ ॥

श्रीडातालः । ॥

अथ अडताललक्षणानि ।

2016

शङ्खः कीलक्ष विजयधरो निःशङ्ख एव च ।

मकरन्दः परो ज्ञेय अडतालश्च पद्धिधः ॥ ७५ ॥

2017

लघुर्गुरुश्च भवति लघुशेखरतालके ।

शङ्खो जमरतालश्च गीयते तेन कोविदैः ॥ ७६ ॥

लघुशेखरः । ॥

2018

द्रुतद्वयं विरामान्तं लघुनैकेन संयुतम् ।

शम्पतालो भवेत्तेन गेयः शान्तो बुधोत्तमैः ॥ ७७ ॥

शम्पतालः ०० । ॥

2019

द्रुतद्वयं विरामान्तं ताले नुरगलीलके ।

द्विजयो गीयते तेन गीतनृत्यविशारदैः ॥ ७८ ॥

नुरगलीलः ०० । ॥

2020

उमा तिलकताले तु द्रुतौ लघुगुरू स्मृतौ ।

चाराख्यस्त्वडतालः स्याद्द्विद्विस्तेन गीयते ॥ ७९ ॥

उमातिलकः ०० । ५

2021

भुतमेकं द्रुतौ द्वौ च वनमालिनि तालके ।

निःशङ्कस्त्वडतालः स्याद्द्रुपैस्तेनैव गीयते ॥ ८० ॥

वनमाली । ५ ००

2022

राजतालाभिधाने तु लघुर्द्रुतौ लघुस्ततः ।

अनेन तु समायुक्तो मकरन्दोडतालकः ॥ ८१ ॥

राजतालः । ०० ।

अथ रासकलक्षणानि ।

2023

चतुर्धा रासकः प्रोक्तो गीतयादिवक्रोऽपिदैः ।

विनोदो वरदो नन्दः कम्बुजश्रेति कीर्तितः ॥ ८२ ॥

2024

एक एव लघुर्यत्र भादितालः स कथ्यते ।

विनोदे रासकस्तेन श्रोतृणां च सुखायहः ॥ ८३ ॥

भादितालः ।

2025

लघुर्द्रुतौ गुर्यत्र तालोयं गजलीलकः ।

वरदो रासकस्तेन श्रोतृणां च सुखायहः ॥ ८४ ॥

गजलीलकः । ००५

2026

भुतथ गुरुरेकत्र तालो विद्याधरः स्मृतः ।

यत्रासौ रासको नन्दो गीयनेभ्युदयः शुभः ॥ ८५ ॥

विद्याधरः । ५ ५

2027

राजविनोदताले स्याद्गुरुद्वन्द्वमथ पुनः ।

रासकः कम्बुजस्तेन गीयते गीतकोविदैः ॥ ८६ ॥

राजविनोदः ५५।५

अथ एकतालीलक्षणानि ।

2028

एकताली त्रिधा प्रोक्ता गीतवाद्यविशारदैः ।

रामा च चन्द्रिका तद्द्विपुलेत्यथ लक्षणम् ॥ ८७ ॥

2029

द्रुतमेकं भवेद्यत्र तालोय खण्डसंज्ञितः ।

रामा तेनैकताली तु गीयते गायनोत्तमैः ॥ ८८ ॥

खण्डतालः ०

2030

गुरुद्वयं भवेद्यत्र तालो ललितसंज्ञकः ।

चन्द्रिका चैकताली स्यात्तेन सौभाग्यदायिनी ॥ ८९ ॥

ललितः ५५

2031

कोकिलाप्रियताले वै द्रुतत्रयमुदाहृतम् ।

विपुला चैकताली स्यात्तेन गीतज्ञसंमता ॥ ९० ॥

कोकिलाप्रियः ०००

2032

जयन्तश्च तयोत्साहो नन्दनश्चन्द्रशेखरः ।

कामदो विजयाद्यश्च कंदर्पजयमद्गलौ ।

अष्टौ ध्रुवाः समाख्याता राजयोग्याः सदा बुधिः ॥ ९१ ॥

अथ शुद्धसूडगीतनामानि ।

2033

एताकरणदेकीभिर्वर्तन्या लूमडेन च ।

तम्पारासैकतालीभिः शुद्धसूटोद्यमिः स्मृतः ॥ ९२ ॥

2034

शुद्धसूडोन्यदेशेषु गीयते विरलैः क्वचित् ।
अतो न विस्तरौ लोके दक्षिणेषु च गीयते ॥ ९३ ॥

अथ रूपकम् ।

2035

उद्गाहध्यान्यधातुः स्याद्भुवकश्चान्यधातुकः ।
मैलापकौन्यधातुः स्यादाभोगश्चान्यधातुकः ।
चतुर्धातुकमेतद्धि रूपकं कीर्त्यते बुधैः ॥ ९४ ॥

अथ गमकम् ।

2036

स्फुरितं कम्पितं तीनं स्तिमितान्दोलितावपि ।
आहतं त्रिकभित्तं च गमकं सप्तधा स्मृतम् ॥ ९५ ॥

अथ प्रत्यन्तरम् ।

2037

उद्दिष्टं वस्तु रागादौ किञ्चिदाधिक्यचिन्तितम् ।
तद्भातुमातुनिष्पन्नं प्रत्यन्तरमितीरितम् ॥ ९६ ॥

2038

पूर्वरूपकसंसिद्धच्छायासंस्कृतरूपकम् ।
तत्स्थानप्रोचनीचं च खल्लोत्तारं प्रकीर्तितम् ॥ ९७ ॥

अथ स्वरादिकथनम् ।

2039

सामवेदास्वरा जाताः स्वरेभ्यो ग्रामसम्भवः ।
ग्रामेभ्यो जातयो जाता जातिभ्यो रागसम्भवः ।
वेशीरागास्त एवैते विख्याता देशरूढित्वात् ॥ ९८ ॥

2040

ग्रामरागोद्भवा भाषा भाषाभ्यश्च विभाषिकाः ।
विभाषाभ्योपि संजातास्तथैवान्तरभाषिकाः ॥ ९९ ॥

2041

सप्तस्वराख्यो ग्रामा मूर्धनास्वेकविंशतिः ।
हाविंशतिश्च श्रुतय एतेभ्यो रागसंभवः ॥ १०० ॥

2042

पङ्कपभक्रगान्धारमध्यपञ्चमधैवताः ।
निषादधेत्यमी सप्त तन्त्रीकण्ठोत्थिताः स्वराः ॥ १०१ ॥

2043

पङ्गादयः स्वराः सप्त ग्रामौ च पङ्कमध्यमौ ।
केनिद्गान्धारमप्याहः स तु नेहास्ति भूतले ॥ १०२ ॥

2044

चतुर्दशैव श्रुतयस्तावन्मात्राश्च मूर्धनाः ।
गीयन्ते मानवैर्भूमावन्यास्तु त्रिदशालये ॥ १०३ ॥

2045

स्वयं यो राजते नादः स स्वरः परिकीर्तितः ।
स्वरैश्च निखिलं व्याप्तं तद्विज्ञेय पृथक्पृथक् ॥ १०४ ॥

2046

उद्योर्निषादगान्धारौ नीचैर्ऋषभधैवतौ ।
शेषास्तु स्वरिता ज्ञेयाः पङ्कमध्यमपञ्चमाः ॥ १०५ ॥

2047

पङ्कं वदेन्मयूरो हि ऋषभं चातको वदेत् ।
अजा वदति गान्धारं क्रौञ्चो वदति मध्यमम् ॥ १०६ ॥

2048

पुष्पसाधारणे काले कोकिलः पञ्चमं वदेत् ।
दुर्दुरो धैवतं चैव निषादं च वदेद्रजः ॥ १०७ ॥

2049

हास्यशृङ्गारयोः कार्यौ स्वरौ पञ्चममध्यमौ ।
पङ्कपभौ तथा ज्ञेयौ वीररौद्राद्भुते रसे ॥ १०८ ॥

2050

गान्धारश्च निपादश्च कर्तव्यौ करुणारसे ।
पैवतश्चैव कर्तव्यो नीमत्से सभयानके ॥ १०९ ॥

2051

चतुःश्रुतित्रिःश्रुतिश्च द्विःश्रुतिश्च चतुःश्रुतिः ।
चतुःश्रुतित्रिःश्रुतिश्च द्विःश्रुतिश्चेति ते स्वराः ॥ ११० ॥

अथ पट्त्रिंशत्श्रवर्तकरागा उच्यन्ते ।

2052

मैरवः पञ्चमो नाटो महारो गौडमालवः ।
देशाख्येति पट्त्रागाः प्रोच्यन्ते लोकविभुताः ॥ १११ ॥

2053

वङ्गपालो गुणकरी मध्यमादिर्वसन्तकः ।
धनश्रीश्चेति पञ्चैते रागा मैरवसंभ्रयाः ॥ ११२ ॥

2054

ललितो गुर्जरी देशी वराटी रामकृतया ।
मता रागार्णवे रागाः पञ्चैते पञ्चमाश्रयाः ॥ ११३ ॥

2055

नटनारायणः पूर्वं गन्धारः सालगस्तया ।
ततः केदारकर्णाटो पञ्चैते नाटसंभ्रयाः ॥ ११४ ॥

2056

मेघो महारिका मालकौशिकः प्रतिमञ्जरी ।
आसाथरी च पञ्चैते रागा महारसभ्रयाः ॥ ११५ ॥

2057

हिन्दोलखिगुणा धानी गौडी कोलाहलस्तया ।
पञ्चैते गौडनामानं रागमाभिल्य सभिताः ॥ ११६ ॥

2058

मुषानी हरिपालश्च कामोदी धोरणिम्वया ।
विन्नावली च पञ्चैते रागा देशाख्यसंभ्रयाः ॥ ११७ ॥

2059

अन्ये च बहवो रागा जाता देशविशेषतः ।
मारुप्रभृतयो लोके ते च तद्देशिकाः स्मृताः ॥ ११८ ॥

2060

न रागाणां न तालानामन्तः कुत्रापि विद्यते ।
संतोषाय शिवस्थैते गेया बुधजनैः सदा ॥ ११९ ॥

2061

यथा नयति कैलासं नगं गानसरस्वती ।
तथा नयति कैलासं न गङ्गा न सरस्वती ॥ १२० ॥

अथ गणाः ।

2062

म्वरस्तजभ्रगेर्लान्तेगेभिर्दशभिरक्षरैः ।
ममस्तं वाङ्मयं व्याप्तं त्रैलोक्यमिव विष्णुना ॥ १२१ ॥

2063

सान्स्वारो धिमर्गान्तो दीर्घो युक्तपरश्च यः ।
वा पादान्तस्त्वमौ ग्यक्रो ज्ञेयोन्यो मानृको ऋतुः ॥ १२२ ॥

2064

मस्त्रिगुरुस्त्रिलघुश्च नकारो
भादिगुरुस्तत्र आदिलघुर्यः ।
जो गुरुमध्यगतो र लमध्यः
सोन्तगुरुः कथितोन्तलघुस्तः ॥ १२३ ॥

2065

सो भूमिः भियमातनोति य जलं वृद्धिं र बद्धिर्मृतिं
सो वायुः परदेशदृरगमनं त व्योम अग्नयं फलम् ।
जः सूर्यो रतमादधानि विपुलां भेन्दुर्यशो निर्मलं
नो ना तः सुग्रमन्युतं फलमिदं शार्दुगणानां पृथक् ॥ १२४ ॥

अथ वर्णप्रस्तारः ।

2066

पादे सर्वगुरावाद्याल्लघुं न्यस्य गुरोरधः ।

यथोपरि तथा शेषं भूयः कुर्यादमुं विधिम् ॥ १२५ ॥

2067

ऊने दद्याद्गुरुनेष यावत्सर्वलघुर्भवेत् ।

प्रस्तारोयं समाख्यातश्छन्दोविचिनिवेदिभिः ॥ १२६ ॥

अथ लघुगुरुप्लुतद्रुतलक्षणानि ।

2068

लघुः शुद्धो गुरुर्वक्र उभाभ्यां च प्लुतो भवेत् ।

द्रुतस्तु बिन्दुरूपः स्यादिति सर्वत्र निश्चयः ॥ १२७ ॥

2069

एकमात्रो लघुः प्रोक्तो द्विमात्रश्च गुरुः स्मृतः ।

प्लुतत्रिमातृको ज्ञेयो द्रुतः स्यादर्धमातृकः ॥ १२८ ॥

2070

लघोर्गुरोः प्लुतस्यापि भवेत्तालः पृथक्पृथक् ।

मिलितानामपि भवेत्प्रस्तारस्तस्य कथ्यते ॥ १२९ ॥

अथ तालप्रस्तारः ।

2071

ताले पादस्थिता मात्रा गणयेल्लघुरूपिकाः ।

तावतीभिस्तु मात्राभिः प्रस्तारो निखिलो भवेत् ॥ १३० ॥

2072

ताले पादस्थिते मूलादाद्यादीनमयो लिखेत् ।

तच्च मध्याह्वयं ज्ञेयं तत्पृष्ठे स्याद्यथोपरि ॥ १३१ ॥

2073

मध्यं पृष्ठाभितैः सार्धं मात्राभिर्गणयेद्द्रुधः ।

मध्यस्थापे च बिलिखेन्मात्राः पुरणहेतवे ॥ १३२ ॥

2074

पूरगाय विधिश्चैष पूर्वं स्थूलास्ततः कृशाः ।
बहुमात्रो भवेत्स्थूलस्ततो हीनः कृशो भवेत् ॥ १३३ ॥

2075

द्रुतस्तु न भवेन्मूलमन्ये मूलाद्द्वया मताः ।
एवं पुनःपुनः कुर्याद्यावत्सर्वद्रुतो भवेत् ॥ १३४ ॥

अथ संगीतलक्षणापहारः ।

2076

गीते वाये च नृत्ये च शक्तिः साधारणो गुणः ।
सा वेदस्ति किमन्येन दूषणेन गुणेन च ॥ १३५ ॥

अथ गायनार्थमौषधानि कथ्यन्ते ।

2077

गुडुच्यपामार्गविडङ्गशङ्खिनी-
वचाभयाकुठशतावरीसमाः ।
घृतेन लीढाः प्रकरोति मानवं
त्रिभिर्दिनेर्गातिसहस्रधारिणम् ॥ १३६ ॥

2078

देवदातीदलोद्भृतरसो मधुघृतान्वितः ।
पीतः पथ्याग्निः कुर्याद्दीने मुखरतां भृशम् ॥ १३७ ॥

2079

वासा त्रायी वचा कुष्ठं पिप्पली मधु सैन्धवम् ।
सप्तरात्रययोगेण किंनरैः सह गीयते ॥ १३८ ॥

2080

मृद्धदाहकमूलं हि यो लिहेन्मधुर्मापया ।
सप्ताहं क्षीरघृताशी किंनरैः सह गीयते ॥ १३९ ॥

2081

बीजपूरटलं जानीपत्र जम्बीरजं तथा ।
एलाधान्याकलानांश्च पिपपन्या सह चूर्णयेत् ॥
मधुना तावतीष्टं तु रुण्डं मुष्करतां नयेत् ॥ १४० ॥

एते ऽगापंतच्छुद्धं शास्त्रेभ्य आहर्षेण च ।

अथ वृक्षायुर्वेदः ॥ ८२ ॥

उपवनविनोदः ।

2082

पुंसां सर्वशुल्लैकसाधनफलाः सौन्दर्यगर्वोद्भु-
क्रीडालोलविलासिनीजनमनःस्फीतप्रमोदावहाः ।
गुञ्जद्भृङ्गविनिद्रपङ्कजभरस्फारोल्लसद्दीर्घका-
युक्ताः सन्ति गृहेषु यस्य विपुलारामाः स श्रेयसिनिः ॥ १ ॥

2083

नवं वयो हारि वपुर्वराङ्गनाः
सखा कलावित्कलवह्नीस्वनः ।
धनं हि सर्वं विफलं सुखैपिणो
विना विहारोपवनानि भूपतेः ॥ २ ॥

2084

शाखाणि तावदवलोक्य मया मुनीना-
मर्थः स एव गदितः परमार्थयुक्तया ।
एनं थिलोम्य निखिलं च विचारयन्तः
सन्तः स्वभावसरला मुदनामुवन्तु ॥ ३ ॥

अथ तरुमाहिमा ।

2085

बहुभिर्वत किं ज्ञातैः पुत्रैर्धर्मार्थवर्जितैः ।
वरमेकः पथि तरुत्र विश्रमते जनः ॥ ४ ॥

2086

दशकूपसमा वापी दशग्रीसमो ह्रदः ।
दशह्रदसमः पुत्रो दशपुत्रसमो द्रुमः ॥ ५ ॥

2087

क्रीडारामं तु यः कुर्यादुहामफलमयुतम् ।
स गच्छेच्छंकरपुरं वसेत्तत्र युगत्रयम् ॥ ६ ॥

2088

एनत्सर्वं पञ्चिज्ञाय वृक्षारोपं समारभेत् ।
धर्मार्थज्ञानमोक्षाणां दुर्मेभ्यः साधनं यतः ॥ ७ ॥

2089

यावद्दिनानि तुलसी रोपिता यद्रूहे वसेत् ।
तावद्द्विपसहस्राणि वैकुण्ठे स महीयते ॥ ८ ॥

2090

यस्तु सरोपयेद्विल्वं शंकरश्रीतिकारकम् ।
तत्कुलेपि सदा लक्ष्मीः सतिट्टेषुत्रपौत्रिकी ॥ ९ ॥

2091

एवमेव हि योश्चत्थं रोपयेद्विधिना नरः ।
यत्र कुत्रापि वा स्थाने गच्छेत्स भवनं हरेः ॥ १० ॥

2092

तेनेष्टा वृक्षो यज्ञास्तेन दत्ता वसुंधरा ।
स सदा ब्रह्मचारी स्याद्येन धात्री प्ररोपिता ॥ ११ ॥

2093

वटवृक्षद्वयं मर्त्यो रोपयेद्यो यथाविधि ।
शिवलोके वसेत्सोपि सेवितस्त्वप्सरोगणैः ॥ १२ ॥

2094

निम्बत्रयं ममारोप्य नगे धर्मविचक्षणः ।
मूर्त्यलोकं समासाद्य वसेदन्द्रायुतत्रयम् ॥ १३ ॥

2095

चतुर्णां वृक्षवृक्षाणां रोपणान्नात्र संशयः ।
राजन्त्यस्य यज्ञस्य फलं प्राप्नोति मानवः ॥ १४ ॥

2096

पञ्चाशान्त्रोपयेद्यस्तु मार्गेषुपरनेषु च ।
भूतान्गर्वितान्पुष्पांस्तारयेत्स चतुर्दश ॥ १५ ॥

2097

शिरापशाग्निनां पण्णां यः कुर्यात्प्रतिरोपणम् ।
गार्हृङ् लोकमासाद्य मोदते देववत्सदा ॥ १६ ॥

2098

पलाशशाखिनः सप्त रोपयेदेकमेव वा ।
ब्रह्मलोकमवाप्नोति पूज्यने चामरोत्तमः ॥ १७ ॥

2099

उदुम्बरद्रुमानटो रोपयेत्स्वयमेव यः ।
प्रेत्येद्रोपणायापि चन्द्रलोकैः स मोदते ॥ १८ ॥

2100

पार्वती तीपिता तेन स भवेच्च निरामयः ।
पूजिता द्वैवताः सर्वा भूक्तो येन रोपितः ॥ १९ ॥

2101

क्षीरिकाकदलीद्राक्षाभियालपनसान्वितान् ।
तरुन्सरोप्य नो दुःखी जायते सप्तजन्मद्यु ॥ २० ॥

2102

अज्ञानाङ्गानतो वापि जम्बूयैः प्ररोपिता ।
गृहेषु स यस्मिन्मतिभर्मेण युज्यते ॥ २१ ॥

2103

अन्यानपि तरुन्नाय कतपुष्पोपयोगिनः ।
रत्नानुसदस्य फल प्राप्नोति मानवः ॥ २२ ॥

2104

अश्वत्थमेकं पिचुमन्दमेकं
न्यशोधमेकं दशं निम्बिणीकाः ।
कपिन्यद्विल्यामलकत्रयं च
पञ्चाशत्रापी नरकं न परयेत् ॥ २३ ॥

अथ निवासासन्नतरुशुभाशुभलक्षणानि ।

2105

गृहस्य पूर्वदिग्भागे न्यमोधः सर्वकामिकः ।
उदुम्बरस्तथा यान्ये वारुण्या पिप्पलः शुभः ।
प्रक्षधोत्तरतो धन्यो विपरीतांस्तु वर्जयेत् ॥ २४ ॥

2106

वर्जयेत्पूर्वतोश्चत्यं प्रक्षं दक्षिणतो गृहात् ।
पश्चिमे चैव न्यमोधं तयोदुम्बरमुत्तरे ॥ २५ ॥

2107

देवदानवगन्धर्वाः किंनरोरगराक्षसाः ।
पशुपतिमनुष्याश्च संश्रयन्ति सदा तरून् ॥ २६ ॥

2108

सर्वेषां वृक्षजातीनां छाया वर्ज्या गृहे सदा ।
अपि सौवार्णिकं वृक्षं गृहद्वारे न रोपयेत् ॥ २७ ॥

2109

बदरी कदली चैव दाडिमी बीजपूरकम् ।
प्ररोहति गृहे यम्य तद्गृहं न प्ररोहति ॥ २८ ॥

2110

पलाशाः काञ्चनाराश्च तथा श्रेष्मातकार्जुनाः ।
करञ्जाधेत्यमी वृक्षा न रोप्याः मुनिना गृहे ॥ २९ ॥

2111

आमलाः कण्टकिनो विपुभयदाः श्रीगिणोर्थनाशाश्च ।
फल्गिनः प्रजाक्षयकरा वारुण्यापि वर्जयेत्तेषाम् ॥ ३० ॥

2112

भीर्मा हरिद्रां च नरः सदोष्या
पुत्रैर्भवेथ क्षयगभुंषयात् ।

एतास्तु सर्वाः स्वयमेव जाना-

श्रिष्ठन्द्यादृषीणां वचनाद्विधिज्ञः ॥ ३१ ॥

2113

न कुर्युर्याम्यनैर्कृत्याभेयेष्वपि हि वाटिकाम् ।

अन्यथा कलहोद्वेगौ कष्टं वा लभते भृशम् ॥ ३२ ॥

2114

तस्माद्राज्ञां हि शुभदं पुत्रसंनिधिवर्धनम् ।

पधिमोत्तरपूर्वेषु भवेदुपवनं कृतम् ॥ ३३ ॥

अथ भूमिनिरूपणम् ।

2115

जङ्गलानूपसामान्यस्वभावापि च मेदिनी ।

भेदैः सा भिद्यते पङ्क्तिर्वर्णतो रसतस्तथा ॥ ३४ ॥

2116

असितविपाण्डुरयामललोहितसितपीतरोक्षिः क्रमशः ।

मधुराम्ललवणतिक्तककटुककपाया भुवो रसतः ॥ ३५ ॥

2117

धिपपापाणवल्मीकबिलदुष्टा तयोपरा ।

दूरोदका शर्करिला तरुभ्यो न हिता मही ॥ ३६ ॥

2118

इन्द्रनीलशुकपक्षकोमला

शङ्खकुन्दकुमुदेन्दुसंनिभा ।

तत्रकाञ्चनविकासिचम्पक-

स्पर्धिनी वसुमती प्रद्यस्यते ॥ ३७ ॥

2119

समा समासन्नजला हरित्तप्तृणाङ्कुरा ।

तस्यां सर्वे यथास्थानं प्ररोहन्ति महीरहाः ॥ ३८ ॥

2120

न जाङ्गला न चानूषा भूमिः साधारणा शुभा ।
तस्यां सर्वेऽपि तरयः प्ररोहन्ति न संशयः ॥ ३९ ॥

2121

पनसलकुचतालीवंशजम्बीरजम्बु-
तिलकवटकदम्बाम्रातल्वर्जूरपूगाः ।
कदलितिनिशमृद्दीकैतकीनालिकेर-
प्रभृतय इति चान्ये प्रायशोनूपताः स्युः ॥ ४० ॥

2122

धीजपूरकपुंनागचम्पकाम्रातिमुक्तकाः ।
प्रियङ्गुदाडिमाद्याश्च साधारणस्तमुद्रयाः ॥ ४१ ॥

2123

निधिदेवमहीपानां प्रभावाद्यातियत्नतः ।
अस्यारम्यभूमिसंपन्ना अपि सिध्यन्ति पादपाः ॥ ४२ ॥

अथ पाटपविवक्षा ।

2124

वनस्पतिद्रुमलतागुल्माः पादपजातयः ।
वीजात्काण्डात्तथा कन्दात्तज्जन्म त्रिविधं त्रिदुः ॥ ४३ ॥

2125

ते वनस्पतयः प्रोक्ता विना पुष्पैः फलन्ति ये ।
द्रुमाश्च ते निगदिताः सह पुष्पैः फलन्ति ये ॥ ४४ ॥

2126

प्रसरन्ति प्रतानैर्यास्ता लताः परिकीर्तिताः ।
बहुस्तम्बा विटपिनो ये ते गुल्माः प्रकीर्तिताः ॥ ४५ ॥

2127

जम्बुचम्पकपुंनागनागकेसागचिच्चिगी ।
कपित्थबदरीबिन्वकुम्भकारीनियद्भयः ॥ ४६ ॥

2128

पनसाम्रमधूकाद्या करमर्दाथ बीजजाः ।

ताम्बूली सिन्दुवारथ तगराद्याथ काण्डजाः ॥ ४७ ॥

2129

पाटलादाडिमीशकरवीरवटादयः ।

मल्लिकोदुम्बरः कुन्दो बीजकाण्डोद्भवा मताः ॥ ४८ ॥

2130

कुङ्कुमार्रसोनालुकन्दाः कन्दसमुद्भवाः ।

एलापत्रोत्पलादीनि बीजकन्दोद्भवानि तु ॥ ४९ ॥

अथ बीजोत्सिविधिः ।

2131

सम्यक्कृष्टे समे क्षेत्रे मापानुष्वा तिलांस्तथा ।

सुनिष्पन्नानपनयेत्तत्र बीजोत्सिरिष्यते ॥ ५० ॥

2132

अर्घुत्पक्कात्फलतोवशोपिता-

न्विकृष्य बीजं पयसा निषिच्य ।

विशोपितं पञ्चदिनानि सर्पिषा

विडङ्गमिश्रेण च धूपयेत्ततः ॥ ५१ ॥

2133

क्षीरनिषिक्तं बीजं बृहतीतिलभस्मसर्पिषा लिप्तम् ।

गोमयमृदितमयोप्रां सद्यो जायेत धूपितं वसया ॥ ५२ ॥

2134

पयसि निषिक्तं बीजं गोमयपरिमार्दिनं विशोष्य ततः ।

माक्षिकविडङ्गचूर्णैर्बहुशो मृदितं प्रजायेत ॥ ५३ ॥

2135

जम्बूपनसचूतानां सरलं लकुचस्य च ।

क्षीरसिक्तं वपेद्वीजं घृतगोविड्ङ्गिडङ्गवत् ॥ ५४ ॥

2136

शुचिः स्नातो विभ्रहसनममलं पूजितसुरो
 गुरुं नत्वा दत्त्वा वसु वसुमतीं वा गुणवते ।
 स्वयं बीजान्यादौ वपति कतिचिद्वास्तुपुरुषं
 मनस्यन्तः कृत्वा तदनु परितोन्यः परिजनः ॥ ९५ ॥

2137

बीजधार्मीं नृणास्तीर्णां कृत्वा सिञ्चेत्पयोम्बुना ।
 जाताङ्गुरां च सलिलैर्निस्तृणां शोषमानयेत् ॥ ९६ ॥

अथ रोपणविधानम् ।

2138

अयथाविहितानां यन्मनोज्ञतासपदौ न स्तः ।
 कथयाम्यतस्तरूणां रोपविधानं ययोद्दिष्टम् ॥ ९७ ॥

2139

भुवमृदुमूलविशाखागुरुभं भ्रवणस्तथाधिनी हस्तः ।
 उक्तानि दिव्यदृग्भिः पादपसंरोपणे भानि ॥ ९८ ॥

2140

हस्तप्रमाणान्पयसा मुसिक्ता-
 न्संक्रामयेन्मूलवतः समृत्कान् ।
 सर्पिर्मधुशीरविट्प्रलिप्ता-
 न्विले निदध्याद्य करीपयुक्ते ॥ ९९ ॥

2141

अवालुकास्रक्ष्णमृदा पुरिते गर्तशोधनम् ।
 कोदण्टार्धमिते खाने जलसिञ्चे वपेत्तरुम् ।
 कदलीसीरिणौ रोप्यौ मूले दत्त्वा तु गोमयम् ॥ १० ॥

2142

रम्भायाः सुपरिणतैः फलैर्विनिम्नां
 संशुष्कां भुवि निहितां पत्तालरज्जुम् ।

शुद्धायामुपरि तृणेन गाढगुम्फा-
मासिञ्चेदवद्वजलैर्बह्वन्यहानि ॥ ६१ ॥

2143

सा रज्जुस्तदनु तमालनीलमासो
विभ्राणानरुणरुचोङ्कुरान्प्रसूते ।
भूयस्तानुपचितपन्नकाण्डमूला-
नारोप्य प्रथितविधानतो निपिञ्चेत् ॥ ६२ ॥

2144

आपाढे भ्रायणे मासि बीजावपनरोपणे ।
म्रीष्मादन्यत्र बह्वीनां केचिदिच्छन्ति रोपणम् ॥ ६३ ॥

2145

मण्डपनन्धावर्त्तस्वस्तिकचतुरस्रसर्वतोभद्रैः ।
वीथीनिकुञ्जपुञ्जकविन्यासैः पादपा रोप्याः ॥ ६४ ॥

2146

वशविंशतिषोडशमिस्तु करै-
रधरोत्तरमध्यकृतान्तरकान् ।
द्विचतुस्त्रिभिरन्तरितान्क्रमश-
स्तृणपादपगुल्मभृतश्च वपेन् ॥ ६५ ॥

2147

सान्द्ररोपणमवृद्धिकारणं
वातभीतिरतिदूररोपणात् ।
भिन्नवर्गैरचनाल्पपीडना
नैव युक्तिरियमेव शस्यते ॥ ६६ ॥

2148

कुसुमं फलमप्युपभोगसह
फलिनो हि न यस्य वृत्तान्ति शिलाः ।

कुमुमेन त्रिनैव फलन्ति च ये
न भवन्ति दुभास्त इहापनसाः ॥ ६७ ॥

2149

मातुलुङ्गरजनी सकण्टकः
किंशुकश्च गिरिकार्गिका सिता ।
तिन्तिडीकविफलाक्षनीलिका
कोविदार इति भीतिदो गगः ॥ ६८ ॥

2150

फालिन्यशोकपुंनापशिरीषा निम्बचम्पकाः ।
मङ्गल्याः प्रथमं रोप्या महातश्च गदापहः ॥ ६९ ॥

2151

पूर्वस्यां करमर्दवंशविटपाः पारावता दक्षिणे
कौबेर्यां बदरी कपित्थतरुवो धात्री च पश्चाच्छिवा ।
अन्ये चोत्तममध्यमाधमशिखा रोप्याः स्ववर्गः समं
कृत्वा चान्तरकं यथायथमनी पञ्चैरुपर्यस्मृशः ॥ ७० ॥

अथ निषेचनविधिः ।

2152

सर्वस्यापि नवोत्तस्य सायंशतार्निषेचनम् ।
शीतातपसमीरेभ्यो रक्षेद्य सुत्रिधानतः ॥ ७१ ॥

2153

हेमन्ते शिशिरे देयं जलं चैकान्तरे दिने ।
वसन्ते प्रत्यहं शीप्ने सायंशतार्निषेचनम् ॥ ७२ ॥

2154

वर्षासु च शरस्काठे यदा वृष्टिर्न दृश्यते ।
तदा देयं जलं तज्जैरालयाते महीरुहाम् ॥ ७३ ॥

2155

वारिणा यावता यस्य मूले सौहित्यमिष्यते ,
तावत्तस्य तरोर्देयं किं घटार्थविवक्षया ॥ ७४ ॥

2156

आलवाले स्थितं तोयं शोषं न भजते यदा ।
अजीर्णं तद्विजानीयान्न देयं तादृशो जलम् ॥ ७५ ॥

2157

समीपजातं यत्नेन तृणगुल्मलतादिकम् ।
स्फोटनीयं विधिज्ञेन द्रुमाणां वृद्धिमिच्छता ॥ ७६ ॥

अथ द्रुमरक्षा ।

2158

नीहाराञ्छण्डवाताच्च धूमाद्द्वैश्वानरादपि ।
जालकारात्प्रयत्नेन रक्षणीयाः क्षमाहृहाः ॥ ७७ ॥

2159

पङ्क्तिमध्ये तु कुफला बाधे तत्परतोपरे ।
वृक्षाः कार्या युता वृत्त्या सा चापि परिखायुता ॥ ७८ ॥

2160

विद्युदाहतवृक्षस्य भूतिमादाय सर्वतः ।
रक्षार्थं विकिरेदेषां तथा न हिमवाधनम् ।
दीप्तोप्यग्निः शमं याति वज्रदग्धद्रुमस्मना ॥ ७९ ॥

2161

सितशाल्योदनं दग्धा सैन्धवेन शृतं वने ।
क्षेपणीयं च परितो गराणां वृष्टिवारणम् ॥ ८० ॥

2162

शलभास्वुपतद्गानां पिपील्यादेर्भये सति ।
अटोत्तरशृतं जन्वा मन्त्रं पत्त्रे ततो लिखेत् ॥ ८१ ॥

मन्त्रः । ॐ स्वस्ति किष्किन्धास्थितप्रकटपराक्रमान्तर्हितार्कमण्ड-
लोपजीवितस्य श्रीहनूमानाज्ञापयति मृषकपतङ्गापिपीलिका-
शलभकरभान्वककीटगन्धिकानिग्रहैर्न स्थातव्यम् । आज्ञाम-
तिक्रममाणस्य शरीरनिग्रहः समावर्तयति । तस्य वानरसिंहस्य
क्रममाणस्य सागरम् । कक्षान्तरगतो वायुर्जामृत इव नर्दति
॥ हुं फट् नमः ॥

2163

पक्षे मनुं समालिख्य जघ्ना तं निखनेद्भुवि ।
क्षेत्रे कीटपतङ्गाखुपिपील्यादिर्बिनश्यति ॥ ८२ ॥

अथोपवनप्रक्रिया ।

2164

घनप्रयालस्यगितातपानि
विकीर्णपुष्पाणि समीरणेन ।
गृहाणि कुर्यादतिमुक्तकानां
लताभिरालोलमधुव्रताभिः ॥ ८३ ॥

2165

स्यानेष्वपरेषु तथा पादपयुगलेषु मिथुनसंवाशाः ।
शाखावलम्बिनीभिर्दोलाः कार्या लताभिश्च ॥ ८४ ॥

2166

तरुविटपलतानिकुञ्जरम्या
विरचितकंदरसानुगण्टशैला ।
विविधमणिगुहा विचित्रधातुः
क्वचिदपि पर्वतिका विहारहेतुः ॥ ८५ ॥

2167

केकानिनादसुभगाः सदासंत्रासिताहयः ।
नाण्टवेन तदुद्देशान्मण्टयन्ति शिखण्डिनः ॥ ८६ ॥

2168

मन्त्र । विलम्बिनो यत्र तद्द्रुमा वपु-
र्विलोकयन्ति प्रसवेक्षणेति च ।
सम दिशन्तः कलहसभूषणा
क्वचिद्भवेत्पुकरिणी मनोरमा ॥ ८७ ॥

2169

निर्याद सलिना सुखावतरणा तीरेषु पुष्पद्रुमा
कूजइक्षविहगमा सतरणीमत्यापता दीर्घिकाम् ।
कुर्यात्तत्र समुद्रसत्कमलिनीपञ्चाङ्गुररयामता
रथामालो रनमदिका विदग्धा नीलोपलानि क्वचित् ॥ ८८ ॥

2170

उपवनमित्र वारिम यमत्र
विमलतया प्रलिविम्बित दधाना ।
शशिकरनिकरण धृन्तित्र
क्वचिदुपनेयया सुखाय वापी ॥ ८९ ॥

2171

मध्ये तस्मिन्निशानि रशिखरिस्पर्धि रेडम प्रजात
मृदोपान्त हुरभिरुसुमे शायिभिर्नश्रशायै ।
स्थाने स्थाने स्फटिकधवल मण्डप मण्डनार्ध
कुर्यात्करिमत्रपि न कल्पनीमन्दिर मन्दरायु ॥ ९० ॥

2172

क्वचिदपि कूप कुर्यादुपवनदेशे सुमत्सलित्भरम ।
ससिक्तसकलविटप बद्ध पाषाणमन्त्रयै परित ॥ ९१ ॥

2173

अञ्जनमुस्तोशीरे सनागकौशातकामत्कर्णुर्ण ।
कनककल्पतमायुक्ते कूपे योग प्रदातव्य ॥ ९२ ॥

2174

कलुषं कटुकं लवणं विरसं
सलिलं यदि वायुमगन्धि भवेत् ।
तदनेन भयत्यमलं सुरसं
समुगन्धि गुणैरपरैश्च युतम् ॥ ९३ ॥

अथ कृपार्यं भूमिपरीक्षा ।

2175

पातादादृर्ध्वगमाः शिराः प्रसर्पन्ति सर्वतो दिक्षु ।
नीरस्य भूमिमाये ज्ञात्वा ताः कल्पयेत्कृपम् ॥ ९४ ॥

2176

यदि घेतसोन्मुरश्चिते देशे हस्तैस्त्रिभिस्ततः पश्चात् ।
सार्धं पुष्टे तोयं यत्ति शिरा पश्चिमा तत्र ॥ ९५ ॥

2177

चिह्नमपि चार्धपुरुषे मण्डुकः पाण्डुरो ऽपि मृत्पीता ।
पुटभेदकश्च तस्मिन्पापणे भवति बहुतोयः ॥ ९६ ॥

2178

जम्बूवृक्षस्य प्राग्बल्मीको यदि भवेत्तन्मीपन्थः ।
तस्माद्दक्षिणपार्श्वे सलिलं पुरुषद्वये साधु ॥ ९७ ॥

2179

अर्धपुरुषे च मत्स्यः पारावतमंनिभश्च पापणः ।
मृत्प्रयति तत्र नीला दीर्घं कालं च बहुतोयम् ॥ ९८ ॥

2180

बल्मीकोपमितायां निर्गुण्ट्यां दक्षिणे करत्रयोन्माने ।
पुरुषद्वयेन पादे भवति जलं स्वादु चाशोष्यम् ॥ ९९ ॥

2181

रोश्निमत्स्योर्ध्वनरे मृत्कापिला पाण्डुरा ततः परतः ।
सिकताश्च शर्कराश्च क्रमेण परतो भयत्यम्भः ॥ १०० ॥

2182

पूर्वेण यदि बदर्या वल्मीको दृश्यते जलं पश्चात् ।
पुरुषैस्त्रिभिरादेदयं श्वेता गृहगोधिकार्थनरे ॥ १०१ ॥

2183

सफला वा बदरी चेद्दृश्यपरस्यां जल ततो भवति ।
पुरुषत्रये सपादे भवति परं दुन्दुभेक्षिह्वम् ॥ १०२ ॥

2184

काकोदुम्बरिकायां वल्मीको दृश्यते शिरा तस्मिन् ।
पुरुषत्रये सपादे पश्चिमादिक्स्था च सा बहति ॥ १०३ ॥

2185

भागाण्डुरा च मृस्ता गोरसवर्णश्च भवति पाषाणः ।
पुरुषार्थं कुमुदनिभो वृष्टिपथ मूपको याति ॥ १०४ ॥

2186

भासन्नो वल्मीको दक्षिणपार्श्वे विभीतस्य ।
अधर्षे भवति शिरा पुरुषे ज्ञेया दिशि प्राच्याम् ॥ १०५ ॥

2187

तस्यैव पश्चिमायां वल्मीको यदि भवेद्धस्ते ।
तत्रोदग्भवति शिरा चतुर्भिरर्धाधिकैः पुरुषैः ॥ १०६ ॥

2188

श्वेतो विश्वभरकः प्रथमे पुरुषे तु कुड्डुमाभोदमा ।
अपरस्यां दिशि च शिरा नश्यति वर्षत्रयेतीते ॥ १०७ ॥

2189

सकुशः सित एतस्यां वल्मीको यत्र कोविदागस्य ।
मध्ये तयोर्नरैरर्धपञ्चमेस्तोयमक्षोभ्यम् ॥ १०८ ॥

2190

प्रथमपुरुषे भुजगः कमलोदरसांग्गा मही रन्ता ।
कुरुविन्दक पाषाणा चिह्ना-येतानि वाग्यानि ॥ १०९ ॥

2191

सर्वेषां वृक्षाणामधःस्थितं दर्दुरं यदा पश्येत् ।
तस्माद्भस्ते तोयं चतुर्भिर्धाधिकैः पुरुषैः ॥ ११० ॥

2192

उत्तरतश्च मधुकादहिनिलयः ग्रथिमोत्तरे तोयम् ।
परिहृत्य पञ्चदस्तानर्धाटमपौरुषं वाच्यम् ॥ १११ ॥

2193

अहिराजः पुरुषेस्मिन्धुम्ना धात्री कुलव्यवर्णोदमा ।
माहेन्द्री वहति शिरा भवति सफेनं सदा तोयम् ॥ ११२ ॥

2194

सर्पावासः पश्चाद्यदा कदम्बस्य दक्षिणेन जलम् ।
पुरतो हस्तत्रितयात्यङ्घ्रिः पुरुषैस्तुगीयोत्तैः ॥ ११३ ॥

2195

वल्मीकसंवृतो यदि तालो वा भवति नालिकेरी वा ।
पश्चात्यङ्घ्रिर्हस्तैर्नरैश्चतुर्भिः शिरा यस्य ॥ ११४ ॥

2196

अदमातकस्य वामे बदगी वा दृश्यतेहिनिलयो वा ।
पङ्क्तिरुदम्बास्य कर्गैः सार्धं पुरुषत्रये तोयम् ॥ ११५ ॥

2197

कुर्मः प्रथमे पुरपे पाषाणो धृसरः समिकता मृद् ।
आदौ शिरा च याम्यां पूर्वोत्तरतो द्वितीया च ॥ ११६ ॥

2198

जलरहिते यदि देशे चिद्धान्यनूपजानि दृश्यन्ते ।
योरणदृर्वा हरिता यत्र हि तस्मिन्जलं पुरुषे ॥ ११७ ॥

2199

निलकाश्रानकवक्षकभद्रातकविल्वनिन्दुकाट्टीलाः ।
शिटीरशिगीषान्ननपरुषका वञ्जुलातिवलाः ॥ ११८ ॥

2200

एतैर्यदि सुस्निग्धैर्वल्मीकैः परिवृतास्ततस्तोयम् ।
हस्तैस्त्रिभिर्हृत्तरतश्चतुर्भिर्धेनं च नरस्य ॥ ११९ ॥

2201

अतृणे सतृणा यस्मिन्सतृणे तृणवर्जिता मही यत्र ।
तस्मिञ्शिरा प्रदिष्टा वक्तव्यं वा धनं तत्र ॥ १२० ॥

2202

कण्टक्यकण्टकानां व्यत्यासेम्भस्त्रिभिः करैः पश्चात् ।
खात्वा पुरुषत्रितयं त्रिभागयुक्तं धनं वा स्यात् ॥ १२१ ॥

2203

वृक्षस्यैका शाखा यदि विचता भवति पाण्डुरा वा स्यात् ।
विज्ञातव्यं शाखामतले नीरं त्रिपुरुषं तु ॥ १२२ ॥

2204

फलकुसुमधिकारो यस्य तस्य पूर्वे शिरा त्रिभिर्हस्तैः ।
भवति पुरुषैश्चतुर्भिः पापाणाधः क्षितिः पीता ॥ १२३ ॥

2205

यदि कण्टकहीना स्यान्निदिग्धिका शुभपुष्पतयुक्ता ।
तस्यास्तलेम्बु वाच्यं त्रिभिर्नरैरर्धपुरुषे वा ॥ १२४ ॥

2206

खर्जूरी द्विशिरस्का यत्र भवेज्जलविवर्जिते देशे ।
तस्याः पश्चिमभागे निर्देश्यं त्रिपुरुषैर्वारि ॥ १२५ ॥

2207

यदि भवति कार्णिकारः सितकुसुमः स्यात्पलाशवृक्षो वा ।
सध्येन तत्र हस्तद्वयेम्बु पुरुषत्रये भवति ॥ १२६ ॥

2208

ऊष्मा यस्यां धाव्यां धूमो वा तत्र वारि नरयुगले ।
निर्देष्टव्या च शिरा महता वारिप्रवाहेण ॥ १२७ ॥

2209

यस्मिन्क्षेत्रोद्देशे जात शस्य विनाशमुपयाति ।
स्निग्धमतिपाण्डुर वा मलाशिरा नरयुगे तत्र ॥ १२८ ॥

2210

मरुदेशे भवति शिरा यथा तयात पर प्रख्यामि ।
घीवा करभागमित्र भूतलनस्या शिरा याति ॥ १२९ ॥

2211

पूर्वोत्तरेण पीत्येयदि वल्मीको जल भवति पश्चात् ।
उत्तरगमना च शिरा विज्ञेया पञ्चभिः पुरुषैः ॥ १३० ॥

2212

चिह्न दंडुर आदौ मृत्कपिला तत्पर भवेद्धग्निता ।
भवति ७ पुरुषे गदमा तस्य तले वारि निर्देष्टव्यम् ॥ १३१ ॥

2213

बदरीगोहितमृतो सपृक्तौ चेद्विनापि उल्मीकान् ।
हस्तत्रयेष्वु पश्चात्सोडशभिर्मानयेर्भवति ॥ १३२ ॥

2214

सुरस जलमादौ दक्षिणे शिरा गच्छति चोत्तरेणान्या ।
पिष्टनिभ पाषाणो मृन्मृता मृधिकोर्धनरे ॥ १३३ ॥

2215

सकरीग चेद्वदरी त्रिभिः करैः पश्चिमेन तत्राम्भ ।
अष्टादशभिः पुरुषैरेदानीं गृह्यन्त च शिरा ॥ १३४ ॥

2216

कपुभकरगिरायेकत्र मयुतौ रुकुभविन्द्वौ वा ।
हस्तत्रयेष्वु पश्चात्त्रैर्भयत्येकविंशत्या ॥ १३५ ॥

2217

वल्मीकमूर्धनि यदा दूर्वा दर्भाश्च पाण्डुगः सन्ति ।
कूपो मये देयो जलमत्र नरेकविंशत्या ॥ १३६ ॥

2218

पन्थिप्रचुरा यस्मिञ्शमी भवेदुत्तरेण उल्मीक ।
पथात्पञ्चकरान्ते शतार्धसरथैर्नरे सलिलम् ॥ १३७ ॥

2219

जम्बू त्रिवृता श्यामा शिशुमारी शारिवा शिवा दूर्वा ।
वीर्ययो वाराही ज्योतिष्मती गह्ववेगा च ॥ १३८ ॥

2220

सूकारिका मापलता व्याघ्रपदा चेति यद्यहेर्निलये ।
वल्मीकादुत्तरत करैस्त्रिपुरयागत तोयम् ॥ १३९ ॥

2221

एतदनूपे वाच्य जाङ्गलभूमौ च पञ्चभि पुरुषे ।
एतैरेव निमित्तैर्मरुभूमावटभि कथयेत् ॥ १४० ॥

2222

एकनिभा यत्र मही तृणतरुवल्मीकगुल्मपरिहीना ।
तस्या यत्र विकारो भवति धरित्र्या जल तत्र ॥ १४१ ॥

2223

हस्तो मघानुराधापुष्यधनिष्ठोत्तराश्व रोहिण्य ।
शतभिषगित्यारम्भे कूपाना शस्यते भगण ॥ १४२ ॥

2224

आग्नेये यदि कोणे ग्रामस्य पुरस्य वा भवति कूप ।
नित्य स कगेति भय दाह च समानुष प्राय ॥ १४३ ॥

2225

नैर्ऋतकोणे बालक्षय च वनिताक्षय च ज्ञायये ।
दिश्यैशान्या भीति शेषास्तु शुभावहा कूपा ॥ १४४ ॥

2226

या मेदिनी काशकुशैश्च युक्ता
नीला च मृद्यत्र सशर्करा च ।

तस्या प्रणीत सुरस च तोय
कृष्णाथवा यत्र च तिक्तमुत्सना ॥ १४५ ॥

2227

सशर्करामा तु मही कपाय
क्षार धरित्री कपिला करोति ।
आपाण्डुराया लवण प्रदिष्ट-
मिष्ट पयो नीलमधुरायाम् ॥ १४६ ॥

अथ पोषणविधि ।

2228

फलकुसुमसपदुचिता रोषणतो भवति केवलात्र यत ।
पोषणविधिमथ समनमनोकहानामतो रक्ष्ये ॥ १४७ ॥

2229

खर्जूरविल्वलकुमा सितसर्पपेण
पिण्याकतश्च तुपत्रारिन्देन चाश्रा ।
ऐरायता निजुलपत्रजलोक्षणेन
सत्रीन्माससलिलेन च यान्ति वृद्धिम् ॥ १४८ ॥

2230

प्राचीनामलकतरो प्रिया हि माषा
क्षीगम्भो हितमिह बालतिन्दुकानाम् ।
प्रीयन्ते यवरजसा च नालिकेरा
सर्वेषा भवति रुचिर्न निम्नभूमौ ॥ १४९ ॥

2231

कुरङ्गकिन्सारङ्गशृगालाश्रादिमेदसा ।
कथितेन सदुग्धेन पञ्चपलववारिणा ।
वृत्तसेको भवेदाशु सहकारोत्तिसौरभ ॥ १५० ॥

2232

घृतकुणपत्रावराहपिष्टा-
सन्तिलमतीर सुखाय शक्तिमानाम् ।

कथितमथ कुलस्थचूर्णकं वा
जलमपि वृद्धिकरं सदा शक्यम् ॥ १५१ ॥

2233

यत्रिफलाशफरीघृतलिप्तो
धूपित आद्यफलत्रयधूपैः ।
भामफलैरिह दाडिमशाली
तालफलानि विडम्बयतीव ॥ १५२ ॥

2234

दधिमस्तुकाञ्जिकसुरावदरी-
तिलमेथिकाकुणपसीधुपयः ।
फलिनीकदम्बकरिकेसरका-
न्कुरुते सुगन्धिवहुपुष्पयुतान् ॥ १५३ ॥

2235

प्रियङ्गुगुञ्जाफलनिम्बपिप्पली-
वचाहरिद्रातिलसर्दपैः समैः ।
घृताश्वकर्णाम्बु विलोद्य पायये-
त्सचम्पके नागतरौ सुवृद्धिदम् ॥ १५४ ॥

2236

सिक्ताम्भोभिः पललनुषयोः कुङ्कुटानां पुरीषं
मूले दत्त्वा सकुसुमफला गोस्तनी वृद्धिमेति ।
स्कन्धन्यस्तैः पनसतरवोप्याशु पालालभारै-
र्मूलादपं दधति च वचावारिसिक्ताः फलानि ॥ १५५ ॥

2237

सर्पिर्गुडक्षीरमधूपचारं
दत्त्वा निषिक्तौ च कपित्थविल्वौ ।
पीयूषकल्पान्यतिमांसतप्तानि
फलान्यनस्थीनि सदा दधाते ॥ १५६ ॥

2238

कोशातकीदलशिफाकथितामिषाम्भः-
संसेचनाद्य सुकणारजसा च युक्तः ।
लम्धोपनारमय धूपजलाभिषिक्तः
शोभां विभर्ति नितरां कुमुमैर्मधुकः ॥ १५७ ॥

2239

नितयटिमधुकमधुभिर्मिश्रितजलसेकतार्पिता बदरी ।
कुणपैरुपचितमृता फलति फलं शर्करामधुरम् ॥ १५८ ॥

2240

अजैडकासृकरविड्विडङ्ग-
किष्णोपचारेण च बीजपूरः ।
भूयोश्चमूत्राविलवारिसिक्तः
फलानि धत्ते मुबहनि शश्वत् ॥ १५९ ॥

2241

वृधिककण्टकविद्धाः शुग्भीघृतधुपिता हि निखिललताः ।
मृषककोलवसाभिः संसिक्ताः स्युः फलैर्नम्राः ॥ १६० ॥

2242

सुरभिजलनिपेकतो निदाघे
कुणपजलेन च केतकी निषिक्ता ।
जलधरसमये सुगन्धसूची-
चपनिचितानि विभर्ति पल्लवानि ॥ १६१ ॥

2243

यस्य कस्यापि पुष्पस्य सौरभेगाधिवासितान् ।
मृत्तिकाशकलान्मुने वृक्षागां बहलान्क्षिप्ते ॥ १६२ ॥

2244

कुट्टमधुमुरामुम्नातगरोशीरचूर्णकैः ।
मिश्रितेनाम्भसा सेकान्मासं सौरभसंभवः ॥ १६३ ॥

2245

कुल्माषदन्तिदन्तानां चूर्णयुक्पडुसंभवा ।
भृत्यहं पुष्पिताम्भोजमण्डिता पद्मिनी भवेत् ॥ १६४ ॥

2246

सिद्धार्थः कदलीदलानि शफरी विट्कोलमार्जारयो-
रेतेषां समभागमाज्यसहितं चूर्णं तरुभ्यो हितम् ।
दत्तं धूपवितेपनोपचरणैराप्यायनं रोगह-
च्छाखाः पल्लवयत्यलं मधुकरव्यालोलपुष्पच्छदाः ॥ १६५ ॥

2247

धूपो घृतस्य समृदो यवचारिसेको
नित्यं च दुग्धसलिलैः कुणपाम्बुभिर्वा ।
लेपो विडङ्गतिलकल्ककृतः शिञ्जुनां
वृद्धिं करोति परमां खलु मूर्च्छाणाम् ॥ १६६ ॥

2248

भङ्गोदकायतोयेन मिश्रितं घृतमाक्षिकम् ।
वसा किटिकुरङ्गाणामैतैः सिक्ता महीरुहाः ॥ १६७ ॥

2249

सिद्धार्थकफलोपेताः सर्वदा फलशोभिताः ।
जायन्ते पुष्पपत्राद्याः सञ्जया रोगवर्जिताः ॥ १६८ ॥

2250

यष्टीमधूकपुष्पाणि सिता कुष्ठं समाक्षिकम् ।
निक्षिप्य गुतिकाः कृत्वा मूले सर्वत्र निक्षिपेत् ॥ १६९ ॥

2251

दुग्धसेकं च वृक्षस्य यस्य कुर्याद्विचक्षणः ।
फलं क्षुनिश्रितं तस्य मधुरं जायते मृशम् ॥ १७० ॥

अथ कुणपजलम् ।

2252

कुरङ्गजित्तिमस्स्यत्तां शेषं च्छाणलवङ्गिनाम् ।
मांसं मार्शं यथालाभं मेरोमज्जावसास्तया ॥ १७१ ॥

2253

तान्सर्वानेकतः कृत्वा बह्वी नीरेण पाचयेत् ।
संपक्व हि क्षिपेद्राण्डे तत्र दुग्धं च निक्षिपेत् ॥ १७२ ॥

2254

चूर्णोद्धृत्य खलिर्देया तिलानां माक्षिक तथा ।
स्वित्रांध सरसान्माषांस्तत्र दद्याद्दूतं तथा ॥ १७३ ॥

2255

उष्णं जलं क्षिपेत्तत्र मात्रा नास्तीह कस्यचित् ।
पक्षैकं स्थापिते भाण्डे कोण्यस्थाने मनीषिणा ।
कुणपस्तु भवेदेव तस्मात् पुष्टिकारकः ॥ १७४ ॥

अथ तरुचिकित्सा ।

2256

नराणामिव वृक्षाणां वातपित्तकफाद्गदाः ।
समवन्ति निरूप्यातः कुर्यात्तदोपनाशनम् ॥ १७५ ॥

2257

कीटजग्धेमिसंशुटे वातभ्रमेशनिक्षेपे ।
वृक्षे ऐदोपचारार्दिपीडिते च पृथक्क्रिया ॥ १७६ ॥

2258

कृशो दीर्घो लघू रूक्षो निद्राहीनोल्पचेतनः ।
न धत्ते फलपुष्पाणि वातप्रकृतिकस्तरः ॥ १७७ ॥

2259

भानपासम्भनः पाण्डुः शाखाहीनो मुहुर्यदि ।
अञ्जानफलपाकी स्यान्गाली पित्तात्मकः कृशः ॥ १७८ ॥

2260

क्षिग्धशाखादलः शाखी सम्यक्पुष्पफलोन्मूलः ।
तनापरीतगात्रस्तु कफप्रान्परिमण्डलः ॥ १७९ ॥

2261

कटुतिक्तकषायरसैः पवनः पित्तं कटूष्णलवणाम्लैः ।
स्निग्धमधुराम्ललवणैः श्लेष्मा कोपं प्रयाति तरोः ॥ १८० ॥

2262

सुस्निग्धैः पिशितरसैः प्रयाति वातः
सुस्निग्धैर्मधुरहिमैर्जलैश्च पित्तम् ।
कटूष्णैरहिमजलैः कषायरसैः
श्लेष्मापि क्रमविहितैः प्रयाति नाशम् ॥ १८१ ॥

2263

रौक्ष्यं ग्रन्थिः कुटिलता वातादृक्षस्य जायते ।
गोविड्लोप्रवसाकुणपजलैस्तज्जयो भवेत् ॥ १८२ ॥

2264

दोषैर्यस्य विना प्रवालकुसुमम्लानिर्विरुद्धं वपु-
र्मूले तस्य तरोर्भवन्ति कृमयो यत्राद्य तानुदरेत् ।
गोमूत्राज्यविडङ्गसर्पपतिलैर्लिप्तः पनटैस्ततः
सिक्तः क्षीरजलैरुदेति सहसा धूपैश्च धूपायितः ॥ १८३ ॥

2265

करञ्जारम्बधारिटसप्तपर्णत्वचाकृतः ।
उपचारः क्रिमिहरो मूत्रमुस्तविडङ्गवान् ॥ १८४ ॥

2266

कुणपजलपयोनिपिक्तमूलः
सरसिजकन्दविलिप्तसर्वगात्रः ।
तरुनलहतो विभर्ति भूयो
मरकतरङ्गहरिन्ति पल्लवानि ॥ १८५ ॥

2267

श्लक्ष्णोद्बुम्बरत्वग्घृतमधुमधुरोच्छिष्टदुग्धैर्विलिप्तः
स्तम्भैरुत्तम्य रज्ज्वा परिकलितवपुः पूरितः श्लक्ष्णमृद्धिः ।

सिक्तः क्षीरेण भूयो जलभरिततलभ्रण्डवातादिभद्रः

स्वस्थो भूत्वाङ्घ्रिपायी कुसुमफलभरण्यातनोति प्रकामम् ॥ १८६ ॥

2268

वृक्षस्याशनिदग्धस्य जीवनं शृणु मेपजम् ।

घनोशीरमधुकैश्च मुद्गा माषा यवास्तिलाः ॥ १८७ ॥

2269

विष्टाः क्षीराम्बुसंयुक्ताः सेचयेत्तमभीक्ष्णशः ।

स सेकाप्यायितः शीघ्रं प्रकृतिस्थो भविष्यति ॥ १८८ ॥

2270

जनयित्वा फलकुसुमं यः पुनरुपयाति वन्ध्यतां शाखी ।

स क्षीरैः कुणपत्रैर्भूयः सिक्तः फलत्येव ॥ १८९ ॥

2271

असेकतोत्यन्तनिदेकतध

शाखाविशोषं फलिनो निरूप्य ।

सनाहमात्रं शृतमेव सर्षि-

र्विडङ्गदुग्धाम्बु निषेवनीयम् ॥ १९० ॥

2272

उच्चिद्रता मत्स्यसगन्धिता च

प्रवालहानिः सपिपीलिकात्वम् ।

त्वग्भ्रंशनाहारिकृतादजीर्णा-

त्तरोर्भवेत्तत्र चिकित्सनीयम् ॥ १९१ ॥

2273

तन्मूलशूलं परशुग्रहार्-

र्विस्त्रावितं शोपरसं निहत्य ।

क्षौद्राज्यमनुप्रतिलैः प्रलिप्तं

मृत्पूरितं दुग्धजलैर्निषिञ्चेत् ॥ १९२ ॥

2274

शर्करातिलगोक्षीरवारिसेकाजया तरोः ।

शोषः शाम्यति वृक्षस्य लेपधूपोपचारतः ॥ १९३ ॥

2275

शिवद्रुवरकर्कोरीवेतसार्जुनवल्कलैः ।

क्षीरसिद्धैर्वलिप्रानां स्नायः शाम्यति शाखिनाम् ॥ १९४ ॥

अथ विचित्रकरणम् ।

2276

वृक्षायुर्वेदफलं मनोहरं शाखतः सिद्धम् ।

नानाविधानचित्रं चित्नीकरणं प्रवक्ष्यामि ॥ १९५ ॥

2277

सुरभिस्तुमनोलम्भामोदां निधाय च मृत्तिकां

धवखदिरयोः काश्याम्भोभिः सुगन्धिभिरुक्षणात् ।

मतयजरजोलेपाद्भूपद्मस्य च भूरुहां

द्वजति कुसुमं निर्गन्धानामतीव सुगन्धताम् ॥ १९६ ॥

2278

यवतिलनिशापलाशैरुपचितमृता तदम्बुसिक्ता च ।

ज्वलदनलोपममसकृत्कर्पासी तूतकं सूते ॥ १९७ ॥

2279

शाल्मलीत्वग्निशानीलीत्रिफलाकुष्ठसीधुभिः ।

सकृद्वेपोपचारेण शुकपक्षनिभं भवेत् ॥ १९८ ॥

2280

मञ्जिष्ठातिलयवपीतसारसरै-

र्जावन्तीदलसहितैर्मनःशिलाजैः ।

गोजाविप्रचुरपयःशृतैर्वलिभिः

कर्पासी प्रसवति तूतकं खनीलम् ॥ १९९ ॥

2281

संपक्केक्षुरसविदारिकन्दकत्रिलिप्तमूलभागस्य ।

सिक्तम्येक्षुरसेन च तरोरकाले भवेत्कुसुमम् ॥ २०० ॥

2282

तिलखलिविडङ्गगोमयविलोडितेक्षुरससेवितस्य तरोः ।

फलकुसुममकालभवं मनोहरं फलति लोकस्य ॥ २०१ ॥

2283

मधुयद्विसिताकुटमधुपुष्पधिनिर्मितैः ।

मोदकैश्चादिने मूले निरास्थि स्यात्फलं तरोः ॥ २०२ ॥

2284

मधुककुतुमगुञ्जाशर्करोदुम्बराज्यं

समधु निहितमन्तः काण्डमुत्कीर्य बद्धा ।

उपरि च परिलिप्तं वस्तुविद्धिस्तरुणां

जनयति फलमेतत्स्वादुसेकादनग्धि ॥ २०३ ॥

2285

तत्कालनिहतस्योच्चैश्चागस्य स्कन्धचर्मणा ।

बद्धायां वृक्षशान्वायां फलपाको न जायते ॥ २०४ ॥

2286

करिवरमृदितवलीमुखनलकैर्मूलेषु क्लीलितस्य तरोः ।

संवत्सरं च यावत्कलितस्य फलानि जायन्ते ॥ २०५ ॥

2287

बद्धा चर्मतृणाभ्यां विडङ्गमधुदुग्धलेपिनोऽल्लित्य ।

शाखा पयोम्बुसेकाच्चिरमपि पक्वं फलं धत्ते ॥ २०६ ॥

2288

मीनकोलवसानांसदुग्धसेकेन धूपतः ।

सर्वबीजानि साभ्र्यमुत्तिष्ठन्ति फलन्ति च ॥ २०७ ॥

2289

अद्भोक्षतैलनृकरशिशुमारवसामु भावितं बीजम् ।

सद्यो रोहनि निहितं भूमौ करकाम्भसा सिक्तम् ॥ २०८ ॥

2290

बीजनाम्नादिवृक्षाणां पक्वं मीनफलाम्बुनि ।

अद्भोक्षतैलदुग्धाज्ये निहितं बृहती भवेत् ॥ २०९ ॥

2291

भस्मन्यामेतितं शुष्कमुममुद्रिष्यते सह ।

फलेनाशेपलोकस्य कृतबीतुकमञ्जसा ॥ २१० ॥

2292

एकविंशतिवारेण कुकुटस्यासृजोक्षितम् ।
तत्क्षणाद्वाडिमीबीजं वर्धते फलति ध्रुवम् ॥ २११ ॥

2293

मत्स्यकोतवसामांसघणकक्षारभावितम् ।
यस्य कस्यापि वा बीजं ध्रुवं पुष्पफलं भवेत् ॥ २१२ ॥

2294

स्कन्धतः समन्ततः सूकरास्थिभिर्वृढम् ।
कीलितो न संशयं नाशमेत्यनोकहः ॥ २१३ ॥

2295

कुलव्यक्तायतौयेन तरुः पुष्पफलं त्यजेत् ।
किंशुकार्जुनतर्कारीलवणाम्ब्रूक्षणेन च ॥ २१४ ॥

2296

नानावर्णैर्घटितं कन्दं कुमुदस्य सूत्रसंघटितम् ।
घृतमधुविलिप्तमुतं सूते कुसुमं तथावर्णम् ॥ २१५ ॥

2297

माहिपकरीपमूत्रैर्भूदितविशुष्कं दिनानि यत्सप्त ।
कुमुदफलबीजमुतं जनयति करवीरविटपं तत् ॥ २१६ ॥

2298

कूप्माण्डवार्ताकपटोलकादि-
बीजं वसाभावितमुप्तसिक्तम् ।
विशोधिनायां भुवि सर्वकालं
फलान्यनस्थीनि महान्ति धत्ते ॥ २१७ ॥

2299

वार्ताकबीजं घृतमाक्षिकार्क-
विशोपितं गोमयलिप्तरन्ध्रे ।
बालस्य कूप्माण्डफलस्य तत्र
पक्वाद्गृहीतं फणितं महत्स्यात् ॥ २१८ ॥

2300

मन्दारद्रुमरन्ध्रे या कौष्माण्डी निर्गता लता ।
मृत्रोमयवृते तस्मिन्सिक्ते फलति सा सदा ॥ २१९ ॥

2301

सूकराष्टग्वसासिक्तमड्डोह्लतैलभावितम् ।
परण्डवीजं कारञ्जीफलं ह्येतैकौतुकम् ॥ २२० ॥

2302

खरतुरगविष्निवेशिततापितया या शलाकया मूले ।
तिर्यग्बिद्धा कदली फलति फलं करिकराकारम् ॥ २२१ ॥

2303

कोलशोगितमेदोभ्यामड्डोह्लकथितेन च ।
सिञ्चिता कदली ह्ये दाडिमीफलमुत्तमम् ॥ २२२ ॥

2304

नरमांसवसारक्तदन्तिदन्तविचूर्णितैः ।
मिथितेनाम्भसा सिक्ता रम्भा चूतफला भवेत् ॥ २२३ ॥

2305

भड्डोह्लकथितं स्विन्नं नृमांसं छागदुग्धयुक् ।
पिण्याकसहितं मूले सहकारस्य निक्षिपेत् ॥ २२४ ॥

2306

द्राक्षायस्त्रीसमाकारः सहकारः सदाफलः ।
जायते निधितं धत्ते सर्वेषामड्डुतं यदि ॥ २२५ ॥

2307

शशकूर्माष्टगमध्ये बहुभावितमाश्रजं बीजम् ।
सुदं सिक्तं दुग्धैः फलति फलं सर्वकालेषु ॥ २२६ ॥

2308

कृमिरिपुयवयटीमधुगुटदुग्धविलेपनेन निम्बतरुः ।
भयति जलदुग्धसिक्तः स्वभावतिक्रोपि मधुरफलः ॥ २२७ ॥

2309

बीजं नरपलाङ्कोल्लतैलस्विन्नं शुभं सदा ।
उद्रच्छति नृदा पूर्णमम्भःसिक्तं करे क्षणात् ॥ २२८ ॥

2310

अङ्गोल्लतैलभावितमुषितं गेशकृति कुमुदकन्दमलम् ।
करकाम्बुकर्दमभृते कलशे कुसुमं समुद्दहति ॥ २२९ ॥

2311

गोकोलास्थिकरीपैस्तु दग्धे गर्ते विशोधिते ।
उमं च यालुकापूष्णै मूलकं गर्तवद्भवेत् ॥ २३० ॥

2312

इष्टकचिते समन्नात्पुरुपनिखातेवटे तरुर्जातः ।
वामन एव हि धत्ते फलकुसुमं सर्वकालमिति ॥ २३१ ॥

अथान्नादिनिष्पत्तिज्ञानम् ।

2313

फलकुसुमपत्रवृद्धिं वनस्पतीनां विलोक्य विज्ञेयम् ।
सुलभत्वं द्रव्याणां निष्पत्तिश्चापि सस्यानाम् ॥ २३२ ॥

2314

न्यपोधेन तु यवकास्तिन्दुकवृद्ध्या च षष्टिको भवति ।
अश्वत्थेन ज्ञेया निष्पत्तिः सर्वसस्यानाम् ॥ २३३ ॥

2315

जम्बूभिः स्थलमाषाः शिरीषवृद्ध्या च मुद्गनिष्पत्तिः ।
गोधुमाश्व मधूकैर्यववृद्धिः सप्तपर्णेन ॥ २३४ ॥

2316

कारिणश्च हस्तिकर्णैर्निर्देश्या वाजिनोश्चकर्णेन ।
गावश्च पाटलाभिः कदलीभिरजाविकं भवति ॥ २३५ ॥

2317

आम्रैः क्षेमं भद्रातकैर्भयं पीलुभिस्तथारोग्यम् ।
खदिरशमीभ्यां दुर्गिक्षमर्जुनैः शोभना नृष्टिः ॥ २३६ ॥

2318

पिबुमन्दनागकुक्षुमैः सुमिक्षमय मारुतः कपित्थेन ।
 निबुलेनावृष्टिभयं व्याधिभयं भवति कुटजेन ॥ २३७ ॥
 एते नानावृक्षादुर्वेदशास्त्रेभ्यः ।

अथ शकुनज्ञानम् ॥ ८३ ॥

2319

इद्वा शास्त्रसमूहाननुभवसिद्धिं च लोकेतः कृत्वा ।
 आरभ्यते मयेदं शकुनज्ञानं सतानर्थे ॥ १ ॥

2320

ये जन्मादिशुभाशुभं विवृणते कालावधि प्राणिनां
 येष्यां नितिलं जगद्यमिदं येभ्यो विना किञ्चन ।
 शानं भुनभविष्यभाविष्ययं विज्ञायते न स्फुटं
 विश्वेन्नेपकरा जयन्ति शकुना अभ्यासभास्वत्प्रभाः ॥ २ ॥

2321

तामं हानिं विदधति मुदं दुःखमेकान्तरौद्र-
 नायुर्दोषे मरणमयवा सर्वकामार्थसिद्धिम् ।
 ये संयामे विजयमतुलं भद्रदा ये च वक्तुं
 तेषां भावं क इह शकुनानां प्रगल्भोस्ति मर्त्यः ॥ ३ ॥

अथ शकुनविवृतिः ।

2322

विधिधमिह भवति शकुनं सैत्रिकनागन्तु जाद्विकं चान्दत् ।
 कृत्वाधिसामनासं यद्रीत्यने सैत्रिकं तत्स्यात् ॥ ४ ॥

2323

स्थानस्थानां शकुनं यदि कस्माद्दिग्निभागतो भवति ।
 शान्तपदीममेदाद्यन्तकृतं शधितनागन्तु ॥ ५ ॥

2324

सध्यापसत्यनंनुवपुत्रेषु धाम्यरग्यनस्थानाम् ।
 शकुनं स्वरगतिचेदाभावैः पथि जाद्विकं नाम ॥ ६ ॥

2325

पोतकी पिङ्गला काको जम्बुकी भपणस्तथा ।
पञ्चैतान्युत्तमान्याहुः शकुनानि मुनीश्वराः ॥ ७ ॥

2326

चत्वारि प्राक्तनान्याहुर्दुर्दिज्ञेयानि तत्त्वतः ।
सुबोधो भपणस्तेषु तेन पूर्वं स कथ्यते ॥ ८ ॥

2327

पृच्छशकुनं वच्मि श्वानं मुक्त्वात्र नान्यसत्त्वस्य ।
प्रकटं सुलभं च यतो नैवाधिधमस्ति किञ्चिदपि ॥ ९ ॥

अथ क्षेत्रिकशकुनम् ।

2328

भयोच्यते श्वानरुतस्य सारं
सारं समस्तेष्वपि शाकुनेषु ।
विस्पष्टचेष्टं शुभलक्षणं च
शुभाशुभं प्राक्तनकर्मपाकम् ॥ १० ॥

2329

विमर्शकः शानुनशाखदक्षो
विशुद्धबुद्धिः सतत्ताभियुक्तः ।
यथार्यवादी शुचिरिद्विज्ञो
भवेदिहाचार्यपदाधिकारी ॥ ११ ॥

2330

श्वानभद्रभपणाः कौलेयककपिलजागरूकाश्च ।
मण्डलकुकुरयक्षाः शुनकः सरमासुतस्याहाः ॥ १२ ॥

2331

श्वेता द्विजाः क्षत्रियकाश्च रक्ताः
पीताश्च वैश्या असिताश्च शूद्राः ।
विभिन्नवर्णाः शुनकाम्तथेह
भवन्ति नानाविधकारुसंज्ञाः ॥ १३ ॥

2332

स्वस्वजातेस्तु पृच्छायां प्रष्टव्या इति केचन ।
सत्यं ब्रूते यथा कृष्णस्तथान्ये न मुनेर्मतम् ॥ १४ ॥

2333

आचार्यमानीय भुभेद्धि कार्यं
पैटं श्रयुग्मं शुचिर्चयित्वा ।
क्षीरेण भोज्यं भपणस्य तुष्ट्यै
दद्यात्कुमारीशिशुवान्धवेभ्यः ॥ १५ ॥

2334

सर्वाङ्गकृष्णः परिपूर्णकायः
शान्तो विरोगस्तरुणो बलिष्ठः ।
भवामभागानतपुच्छचेष्टो
विभार्ति शूद्रो नखविंशति यः ॥ १६ ॥

2335

तं सारमेयं पुरुषोधिवास्य
विश्वास्य धृत्वा स्रपयेद्दिनान्ते ।
शुक्राम्बरस्तां रजनीं घृती स्या-
द्यत्नेन कुर्यात्सकलं समन्त्रम् ॥ १७ ॥

अधिवासनम् ।

2336

मन्त्रः । ॐ भुनकोत्तमास्मिन्कर्मणि मया
धिवासितोसि सत्यं ब्रूहि स्वाहा ।
इत्यात्महस्तं शुनकस्य शिरनि धृत्वाभिमन्त्रयेत् ।

2337

ततः प्रभाते नवगोमयेन
त्रिहस्तमात्रं चतुरस्रकं च ।
शुचौ मनोज्ञे विजने विदध्या-
दरातने मण्डलकं विशुद्धे ॥ १८ ॥

2338

गौर इन्द्रोरुणो वह्निर्यमः क्रव्याच्च मेचकौ ।
शुभ्रः पाशी च हरितो व्रायुधित्रो धनेधरः ॥ १९ ॥

2339

विशदः शम्भुरित्येते कार्या अष्टदत्ताम्बुजे ।
पिष्टातकमयाः सर्वे निजकाष्ठां समाभिताः ॥ २० ॥

2340

पृष्ठाचार्यं तु तत्पूजां कुर्यात्पुष्पादिभिस्तथा ।
प्रणवारैर्नमोन्तैश्च मन्त्रैस्तन्नामनिर्मितैः ॥ २१ ॥

2341

यक्षोर्चनीयो विधिनात्र मध्ये
पैटं शयुग्मं च ततः कुमार्या ।
पक्वेन देयश्चरुणोपहारै-
र्घृतश्रुतोभ्यर्चितदेवताभ्यः ॥ २२ ॥

2342

हविः समुद्धृत्य चरोस्तथान्य-
स्कुर्याच्च पिण्डं शूनकार्यमत्र ।
ततस्तु पूजां विदधीत मध्ये
यक्षस्य मन्त्रैर्निखिलैरमीभिः ॥ २३ ॥

2343

मन्त्राः । ॐ मण्डलाय स्वाहा । इति चन्द्रनम् ।
ॐ महुकाय स्वाहा । इति पुष्पम् ।
ॐ कपिलाय स्वाहा । इत्यक्षतान् ।
ॐ यक्षाय स्वाहा । इति धूपम् ।
ॐ विनते स्वाहा । इति दीपम् ।
ॐ ऋतुकालाभिगामिने स्वाहा । इति फलम् ।

ॐ बलिभोजनाय स्वाहा । इति नैवेद्यम् ।

ॐ स्वामिभक्ताय स्वाहा । इत्यर्घ्यम् ।

इति मध्ये मण्डलस्य यक्षपूजा ।

2344

तत आनीय शुनकं स्वच्छं कृत्वा निजं करम् ।

निधाय मस्तके तस्य मन्त्रमेनं ततो जपेत् ॥ २४ ॥

2345

मन्त्रः । ॐ कृतज्ञ एष्टेहि ॐ रात्रिजागर एष्टेहि

ॐ दिव्यज्ञानिन् एष्टेहि ॐ प्रत्यक्षवचन एष्टेहि

ॐ भहिजिह्वाय एष्टेहि ॐ स्वल्पप्रिय एष्टेहि इम-

मर्घं गृहाण सत्यं ब्रूहि ब्रूहि सत्यं स्वाहा ।

इति शुनकाभिमन्त्रणम् ।

2346

ततो नरो निजं कार्यं निधाय हृदयेखिलम् ।

हविःपिण्डं समादाय मन्त्रं जप्त्वावनौ न्यसेत् ॥ २५ ॥

2347

मन्त्रः । ॐ नमो भगवते शुनकोत्तमाय महाशकुन-

गम्भीरशब्दाय प्रजापतये ऋतुकालाभिगा-

मिन् शीघ्रमेष्टेहि बलिं गृहाण मम चिन्तितं

कार्यं सत्यं ब्रूहि ब्रूहि ॐ हुं फद् स्वाहा ।

इति बलिनिवेदनम् ।

2348

अर्घ्यायनर्तुष्वथ मासपक्ष-

दिनानि कार्येष्वथधी विदध्यात् ।

हीनावधियेन भद्रत्यसत्यः

सर्वोपि लोके शकुनो गृहीतः ॥ २६ ॥

2349

एवंविधे भावि न वेति नित्ते

निवेद्य कार्यं भयणं विमुञ्चेत् ।

संभक्ष्य पिण्डं स्थिरतां गतस्य
चेष्टादिकं तस्य निरूपणीयम् ॥ २७ ॥

अथ भूपतित्वप्रश्नचेष्टाः ।

2350

कण्डूयमानः खलु दक्षिणेन
हस्तेन भालं भपणो ददाति ।
प्रभाविचम्रीकृतराजचक्रं
राज्याभियेके वरपट्टबन्धम् ॥ २८ ॥

2351

करेण कण्डूयति दक्षिणेन
यक्षो यदा वामकरं तदानीम् ।
प्रभूतमातङ्गघटासमृद्धं
व्रूते समन्तात्पृथिवीपतित्वम् ॥ २९ ॥

2352

उद्घाटयेद्दक्षिणमक्षि यक्षो
हस्तेन मृद्रात्यय दक्षिणेन ।
यस्याभियेके स भवेत्स्वशक्त्या
क्षितीशलक्षेक्षितपादपद्मः ॥ ३० ॥

2353

कौलेयको दक्षिणकर्णदेशं
करेण कण्डूयति दक्षिणेन ।
यदा तदा जल्पति गीतवाद्य-
विनोदयुक्तं पृथिवीपतित्वम् ॥ ३१ ॥

2354

कण्डूयते दक्षिणपाणिना चे-
त्स सारमेयो वदनं तदानीम् ।
भक्तैः प्रभूतैः सह भूमिपालै-
र्भोग्यानि भक्ष्याणि चिरं भवन्ति ॥ ३२ ॥

2355

वक्षोष कण्डूयति दक्षिणेन
 आ पाणिपादेन भवेत्तदानीम् ।
 तुरगमातङ्गमहिष्यजादि-
 वादित्रसप्तसहित नृपत्यम् ॥ ३३ ॥

2356

यदा दक्षिणपादस्य नखैर्लिखति मण्डली ।
 जठर स्व तदा तस्य लाभ वक्ति महत्तरम् ॥ ३४ ॥

2357

पश्यति जिघ्रति विलिखति कण्डूयति कृपति मार्ष्टं परिलेदि ।
 दक्षिणतोय वलित्वा दक्षिणमङ्ग शुभ रयातम् ॥ ३५ ॥

2358

दक्षिणकटेन शेते दक्षिणचरणेन मृत्रयत्ययया ।
 उपविशति दक्षिणेन च पार्श्वेन आ शिव जंसन् ॥ ३६ ॥

2359

मेरति शुभप्रदेशे श्रयते शान्ता दिश प्रदेश च ।
 अधिरोहति शय्यासनवेदिप्रासादहर्म्याणि ॥ ३७ ॥

2360

दक्षिणं चेष्टित तस्य ज्ञेय सर्वं शुभायहम् ।
 वामा गतिर्दामपेष्टा सर्वानर्थाय केवलम् ॥ ३८ ॥

2361

जृम्भगधमनपलायनचिन्ता निद्राङ्गभङ्गतनुरुम्पौ ।
 मूर्धभयणविधूननतनुचर्वणकासहिक्काश्च ॥ ३९ ॥

2362

भस्मोद्धूलनलोठनखननाक्रन्दनभक्ष्यपरिहारा ।
 रोदननेत्रनिमीलनदृषदासहभास्करालोका ॥ ४० ॥

2363

दीप्रदिगाभयभीलिविभ्रामोक्षादिक च यहीतम् ।
 निन्द्यं शान्तपत्रे दीप्तपत्रे भयं हन्ति ॥ ४१ ॥

2364

दिकचेष्टितस्यानगतिस्वराद्याः
पञ्चेह दीप्ताः खलु पञ्च शान्ताः ।
अन्येष्वपीमे शकुनेषु भूषा
निमित्तविद्धिः परिभावनीयाः ॥ ४२ ॥

2365

भवन्त्यवामा यदि वामतश्च
चेष्टाः समस्ता न गुणो न दोषः ।
कौलेयको यास्त्वधिकाः करोति
फलं तदुत्थं प्रतिपादनीयम् ॥ ४३ ॥

2366

महोदयं पञ्चविधेन पुंसां
शान्तेन राज्यं वितरत्यवश्यम् ।
पञ्चप्रकारेण पुनस्तदेव
दीप्तेन यक्षो हरति प्रसह्य ॥ ४४ ॥

अथ कन्यार्थं वरप्रश्नः ।

2367

वरस्य कन्यावरणोद्यतस्य
कुमारिकायाः पतिमर्थयन्त्याः ।
अख्यायतेन्योन्यपरीक्षणाय
क्रमेण चेष्टा सरमाद्यतस्य ॥ ४५ ॥

2368

कौलेयके दक्षिणचेष्टिते स्या-
त्कन्या विवाहा न तु वामचेष्टे ।
शुन्या समं केलिरते सुखेन
तयोदया सार्धमहानि यान्ति ॥ ४६ ॥

2369

आ चेद्दरस्याभिमुखं समेति
 तदा न कन्या किल सा विवाहा ।
 यक्षः संमाजिप्रति यश्च शुन्या
 योनि स कन्यां क्षतयोनिमह ॥ ४७ ॥

अथ वरार्यं कन्याप्रश्नः ।

2370

प्रश्ने वरार्यं विहिते कुमार्या
 स्याद्दामचेष्टो शुभदो न चान्यः ।
 मूत्रं च शुन्या उपरि प्रकुर्व-
 न्द्रूते सपर्णी मणो भवित्रीम् ॥ ४८ ॥

2371

मूत्रं निजं लेटि दिशं च वामां
 प्रयाति तस्यां दयितोनुरागी ।
 संमार्जयन्वामकरेण जिह्वां
 ब्रवीति भोगप्रियतां धरस्य ॥ ४९ ॥

अथ वर्षाप्रश्नः ।

2372

वर्षानिमित्तं शुनकोत्तमस्य
 चेष्टा विशिष्टा त्रिधिनोपदिष्टा ।
 याः शाकुनज्ञानविशारदैस्ताः
 दृष्यन्तु शिष्टाः परमार्थपुष्टाः ॥ ५० ॥

2373

वर्षानिमित्तं शुनकोत्तमस्य
 चेष्टाः प्रशस्ताः त्वन्तु दक्षिणा याः ।
 शान्ताश्च या दीप्रतमा न शस्ता
 न वामचेष्टाः शुनकस्य नूनम् ॥ ५१ ॥

2374

उद्घाटय चेदक्षिणमक्षि लीढे
 नार्भि स्वकीयामयवाधिरुहः ।
 शेते गृहस्योपरि जागरूक-
 स्तदाम्बुदोम्बु क्षिपति प्रभूतम् ॥ ५२ ॥

2375

जृम्भां प्रकुर्वन्गगनं विलोक्य
 यो जागरूकः कुरुतेभ्रुपातम् ।
 स जल्पति प्रावृषमम्बुपूर-
 भ्रुतावर्ति सर्वसमृद्धिसस्याम् ॥ ५३ ॥

2376

निर्गत्य तोयादधिरुह्य पालीं
 कौलेयकधेदिधुनोति कायम् ।
 तन्निधिर्न प्रावृषमम्बुकाले
 कृपीवत्तमीतिकरीं करोति ॥ ५४ ॥

2377

उच्चं प्रदेशं भयणोधिरुह्य
 भयत्वभीक्षणं रविमीक्षमाणः ।
 यदा तदानीमचिरेण वृष्टि-
 रम्भोदमुक्ता भवति प्रभूता ॥ ५५ ॥

अथ राज्ञोः शुनकयुगेन जयप्रश्नः ।

2378

युद्धोद्यतयो राज्ञोः शुनकाभ्यां जयपराजयप्रभः ।
 कर्तव्यो विद्मद्भिस्तज्जाधेटास्तु कथ्यन्ते ॥ ५६ ॥

2379

युद्धार्थिनोर्नाम युगेन राज्ञोः
 पृथक्पृथक्पक्षयुगं प्रकल्प्य ।

मुञ्चेत्ततो यो बलिमत्ति जित्वा
मध्यात्तयोस्तस्य जयो नृपस्य ॥ ५७ ॥

2380

यथाददाते च बलिं मिलित्वा
क्षेहान्वितौ भक्षयतो यदोभौ ।
जयार्थिनोः स्यान्नृपयोस्तदानी-
मन्योन्यसंधानविधानबुद्धिः ॥ ५८ ॥

2381

यन्नामकः श्वा प्रपलायनेच्छु-
र्क्षयः स सत्रास इतीद्भित्तैः ।
यन्नामधेयः पुनरस्तशङ्को
न तस्य राशो भयमस्ति चित्ते ॥ ५९ ॥

2382

मुञ्चतो घुरघुरारवं यदा
वाञ्छतो न खलु खादितुं बलिम् ।
मण्डलीकृतनिजास्पदाश्रयो
वैरमेव न तदा भवेद्रणम् ॥ ६० ॥

2383

श्वानाबुभावप्यभिभूय साक्षा-
द्यदा परोभ्राति बलाद्बलिं चेत् ।
ध्रुवं तदान्यो नृपतिर्बलिष्ठ-
स्तौ भूपती जेतुमुपैति तूर्णम् ॥ ६१ ॥

2384

मध्याह्नयोरेकतरेण येन
शुना गृहीतो बलिरात्मशक्त्या ।
आच्छिद्य मुञ्जे भयणस्तृतीय-
स्तस्यापरस्तत्र भवत्यरातिः ॥ ६२ ॥

2385

मध्यात्तयोर्मण्डलयोस्तु येन
 नैवेद्यमेकेन गृहीतमुक्तम् ।
 भुङ्क्ते तृतीयः प्रणयेन तस्य
 मिलत्यकस्माद्युधि तत्र मित्रम् ॥ ६३ ॥

2386

समभ्रतोर्यव्यविकारभावा-
 त्समं तृतीयेन शुना तदन्नम् ।
 श्वानौ तदानीं समुपैत्यवश्यं
 राज्ञोस्तयोः संधिविधायि मित्रम् ॥ ६४ ॥

अथैकेन शुनकेन राज्ञोः संग्रामप्रश्नः ।

2387

भुवं जयोस्तीति यदा तु पृष्टे
 राज्ञोर्द्वयोर्बुद्धिमता यथावत् ।
 श्वानस्तु चेष्टां प्रकरोति शान्तां
 युद्धं भवेत्तन्पयोरवश्यम् ॥ ६५ ॥

2388

दिक्स्थानचेष्टानिन्दैः प्रशान्तै-
 र्यथोत्तरं संगतवृद्धिकारी ।
 चतुर्भिरेतैर्यदि शान्तदीप्तै-
 स्तदा न संधिर्न च संपरायः ॥ ६६ ॥

2389

मदक्षिणादुत्तरमप्रदक्षिणं
 यदा तदा संधिरनन्तरं रणात् ।
 करोति पक्षो यदि तुष्यति क्रमा-
 त्तदा तु संधिः प्रथमं रणं भवतः ॥ ६७ ॥

2390

यक्षो भपन्नम्बरनीक्षमाणः
 कर्णो धुनोत्युत्पतति प्रधावन् ।
 यो वापसर्पत्यथ सज्यगत्या
 स सांपरायप्रशमाय राज्ञोः ॥ ६८ ॥

अथासंग्रामप्रश्नः ।

2391

राज्ञो रणं नैव भविष्यतीति
 प्रथे कृते यद्यभुभा भवन्ति ।
 चेष्टाः समस्ताः सरमाद्युतस्य
 भवेत्तदानीं समरोतिशोरः ॥ ६९ ॥

2392

शुना निमित्तद्वितय विरुद्ध
 शान्तं च दीप्तं च कृतं यद्वि स्यात् ।
 मध्यात्तयोर्निष्कलमादिभृतं
 फलान्वितं पश्चिममामनन्ति ॥ ७० ॥

अथैकेन शुनकेनैव राज्ञो जयप्रश्नः ।

2393

जयाय यक्षः कृतशान्तचेष्टः
 प्रदीप्तचेष्टस्तु पराजयाय ।
 लोकान्ध्रुवं लोभयते नरेशं
 सवाहनामात्यपदातिदेशम् ॥ ७१ ॥

अथ संधिप्रश्नः ।

2394

प्रशस्तचित्ते शुनि शान्तचेष्टे
 संधिर्भवेद्युद्धसमुद्यतस्य ।

पराङ्मुखे वायु पलायमान
भङ्गो भवेन्नैव भवेत्तु संधिः ॥ ७२ ॥

अथ युद्धप्रश्न ।

2395

दिकस्थानत्रेष्टानिनन्दैः प्रदीप्तो
जयाय युद्धे नियमेन योद्धुः ।
स एव शान्तः समरे करोति
बन्ध बध तस्य पराजय च ॥ ७३ ॥

अथ विविधप्रश्न ।

2396

शुभस्फुरो यः शुभचेष्टितः श्वा
कैरोति मूत्र च शुभप्रदेशे ।
इदाल्यसायुद्धमिर्ना इदिस्य
नि सशय धान्यधनादिलाभम् ॥ ७४ ॥

2397

उपस्थितः प्राकृतपुण्यपाका-
स्फुरःस्थितो दक्षिणपाणिना स्वम् ।
शिरः स्पृशेदक्षिणचेष्टितो वा
यो मण्डलो मण्डललाभदोसौ ॥ ७५ ॥

2398

उच्छ्वासहिकाशयनाद्भिभङ्ग
विष्टावमिभ्रासयिजृम्भणानि ।
वक्त्र भुनोर्धोन्मिपितां च हृष्टि
घृते प्रर्शसन्ति च ग्रामचेष्टम् ॥ ७६ ॥

2399

समृत्रयज्या रमणीयदेशे
चेष्टामवामां ललितां प्रकुर्वन् ।

स्याद्गर्भवत्याः सुतजन्महेतु-
श्रेष्ठाश्च कन्याजननाय वामाः ॥ ७७ ॥

2400

विश्रावमिधासविजृम्भणानि
तत्रापरासद्गविमोटनानि ।
यथाचरत्याशु तदा करोति
आ गर्भवत्याः खलु गर्भपातम् ॥ ७८ ॥

2401

दिग्स्थानचेष्टानिनदैः प्रशान्तैः
प्रश्रेषु सौम्येषु शुभानुकारी ।
ननुर्भिरतैस्तु भवेत्प्रदीपैः
प्रश्रेषु दीपेषु शुभाय यक्षः ॥ ७९ ॥

अथ रोगिप्रश्नः ।

2402

पृष्ठे निमित्ते भवणे विधुय
मंकोच्य गात्राप्याखिलानि शेते ।
कौलियकश्रेत्तदुपैति रोगी
परतनायायसयं क्षणेन ॥ ८० ॥

2403

भवामभागेन यदा बलित्वा
आ पृष्ठकण्डूतिमपाकरोति ।
तदाह्नि तत्रैव कृतान्तगेहे
रोगाभिभूतो नियतं प्रयाति ॥ ८१ ॥

2404

पुनःपुनर्दक्षिणमूर्धभागं
त्रिहृन्दिनैः पञ्चभिराह मृत्युम् ।

यमक्षये तत्क्षणमेव यक्ष
क्षिपत्यवश्यं नटरावलेहान् ॥ ८२ ॥

2405

यामाङ्गे वामचेष्टाश्च रोगिप्रश्ने शुभावहाः ।
उच्चस्थानाश्रयो हर्षो मूत्रसावः शुभः स्मृतः ॥ ८३ ॥

अथागन्तुकशकुनम् ।

तत्र प्राक्शुकस्य शुभचेष्टितानि ।

2406

स्थानस्थितस्य यस्य आ देहं जिघ्रति लाभदः ।
क्रयाणके मूत्रयति भयणो लाभदायकः ॥ ८४ ॥

2407

दक्षिणेनाङ्घ्रिणा कर्णं विलिखन्वृद्धिसूचकः ।
भयणो विलिखंश्चक्षुः प्रतिभूः प्रियसंगमे ॥ ८५ ॥

2408

उच्छीर्षे पदकं कृत्वा यदि शेते शुभस्तदा ।
भागच्छद्दह्लमं धक्ति तद्देशमन्यचिरादपि ॥ ८६ ॥

2409

द्वारप्रदेशे जघनं निषर्ष-
न्पूजार्हपान्यागमनाय यस्तः ।
करोति तत्रोपविशंश्च पुंसां
सङ्गं जनेनाभिमतेन सार्धम् ॥ ८७ ॥

2410

लिप्तपूरितचतुष्कविशेषे
प्राङ्गणे च निवहेत्सरमाजः ।
संपदं प्रवितरत्यतिबद्धीं
तस्त्वनन्पुनरनर्थकरोसी ॥ ८८ ॥

2411

ममार्जनीं य कर्पासं मणकं तूर्पकङ्कतौ ।
गृहीत्वा संमुखेभ्येति तद्गृहं पुर्यते धनैः ॥ ८९ ॥

2412

वसुंधरायाः कमपि प्रदेश
मृर्भा स्पृशन्वयवलोकेते आ ।
ध्रुव तदा तत्र महानिधान-
मस्तीति सिद्धैः कथितं इहस्यम् ॥ ९० ॥

2413

विवाहार्थे शुभः शुन्या विधत्ते प्रसवं यदि ।
तदा विवाहा तु कन्या शुभा मौग्यार्थभागभवेत् ॥ ९१ ॥

2414

शक्तिगाढं यदा यक्षः स्पृशेदक्षिणपाणिना ।
तदा ऋद्धिं विवाहार्थे विधत्ते चिन्तिताधिक्रम ॥ ९२ ॥

2415

दृष्टास्यं भयणं प्रेक्ष्य क्रीडन्तं कान्तया सह ।
विवाद्यते कुमारी या सा सौम्यं लभते तराम् ॥ ९३ ॥

2416

चन्द्रार्कौ प्रेक्ष्य वर्षासु रौत्युर्ध्ववदनो यदि ।
सप्तरात्राद्वाग्निपूजं पतिष्यति वदन्यदः ॥ ९४ ॥

2417

नीरतीर्थे तटस्थश्चेद्गङ्गां कम्पयते शुनः ।
तत्र देशे घनां मेघगुष्टिं वदति भाविनीम् ॥ ९५ ॥

अथ शुनकन्याशुभचेष्टितानि ।

2418

एरुभनां दक्षिणे यक्षो वामः प्रविशतां भवेत् ।
क्रार्पुकाशां स आत्त्याति कृषिकर्म विधत्त मा ॥ ९६ ॥

2419

दिनकराभिमुखो दिवसात्यये
कृतलयः खलु कर्पुकभीतये ।
प्रवनदिग्वदनस्तु निशामुखे
भवति चौरसमीरणभीतिदः ॥ ९७ ॥

2420

उदङ्मुखो वक्ति भयन्निशीथे
द्विजोपपीडां मरणं गवां च ।
कुमारिकादूषणगर्भपात-
वह्नीनिशान्ते शिवदिङ्मुखः स्यात् ॥ ९८ ॥

2421

पार्तदिनेशाभिमुखोऽग्निदिग्मुखो
भयन्विधत्तेनलचौरभीतिम् ।
दिनस्य मध्येनलमृत्युभीति
सरक्तपार्तं कलहं दिनान्ते ॥ ९९ ॥

2422

भयन्दिनेशाभिमुखः प्रभाते
ग्रामस्य मध्ये नृपनाशनाय ।
वर्षो विमुञ्चन्यदि दृश्यते आ
सिद्धेपि कार्ये तदुपद्रवः स्यात् ॥ १०० ॥

2423

कर्ध्वानना भाम्करसंमुखीनाः
श्वानो रुवन्तो महते भयाय ।
एवं हि संध्यासमयेन्यदा तु
निर्वासकाः स्युर्नगरस्य तस्य ॥ १०१ ॥

2424

मत्ताः शरदृतौ श्वानो रुवन्ति किञ्च तेनिशम् ।
तदा न दूषणं तेषामन्यदा तु न शोभनाः ॥ १०२ ॥

2425

धामं निशायां खरसारमेयाः
 शून्यं विधातुं सहिता रुवन्ति ।
 मामे भवित्वा भपणाः इमशाने
 रुवन्ति नाशाय च मुख्यपुंसः ॥ १०३ ॥

2426

निष्कारणं यः प्रपत्तायते श्वा
 विरौति वा वारिणि योवतीर्य ।
 मृताङ्गरक्तास्यमुखो रुगार्त-
 गेहं विशेद्यः स च मृत्युमाह ॥ १०४ ॥

2427

खनत्यगारं यदि सारमेयः
 कुक्षे तदा स्यात्खलु संधिपातः ।
 गोष्ठप्रदेशे यदि गोपहारो
 धान्यस्य भूमिं यदि धान्यलाभः ॥ १०५ ॥

2428

यदि धा निजपुंश्चिह्नं पाणिषद्गणकर्मणि ।
 नेदि गौरीममाप्यृटा कलङ्कयति सा कुलम् ॥ १०६ ॥

2429

कृत्या विरो द्वारि बहिर्वपुत्रे-
 न्द्रा रौति दीर्घं गृहिणीं प्रपश्यन् ।
 नद्रोगदो वक्ति च बन्धकीं तां
 बहिर्मुखोभ्यन्तरकायभागः ॥ १०७ ॥

2430

खनित्वोपरि गेहस्य पुरीषं कुरुते यदि ।
 जारम्यागमनं वक्ति पार्श्वानिकयोपितः ॥ १०८ ॥

2431

गृहे प्रविश्य चेदन्नं विशिषेत्कथयत्यदः ।
 गृहिणी ने तदाप्यर्थं जारम्यैतद्विचार्य ॥ १०९ ॥

2432

तूलिकोन्डीर्षके नित्य यदि सेवति मण्डल ।
जारप्रवेशस्तद्रेहे जायते निशि सर्वदा ॥ ११० ॥

2433

मुसलोलूखले सूर्पं सणं खट्वां च कुकुरः ।
दत्त्वा शीर्षे स्वपति चेज्जारमाख्यानि तद्गृहे ॥ १११ ॥

2434

जृम्भां कृत्वा नभः प्रेक्ष्य मुञ्चत्यश्रुणि गौति रा ।
स्याने तस्मिन्निद ज्ञेय विद्युत्पातो भाषिष्यति ॥ ११२ ॥

2435

यदि श्वा पल्ल कृत्वा मुखे नीर विगाहते ।
सयामो वह्निना सर्पं दहते कथयत्यद ॥ ११३ ॥

2436

गृहीत्वा गोमय गेहे विज्ञान्गोहरणाय स ।
आन्धानं दशनैः ग्वाडन्स्थानं शून्यं रुगेति न ॥ ११४ ॥

2437

मृयोदये मूर्धोर्ध्वं च वह्निभीत्यै रवन्भवेत् ।
स श्वा विनादाय भवेदासनादौ पुरीषकृत् ॥ ११५ ॥

2438

भुजङ्गय जिघति सारमेयः
पुसां भवेत्तम्करप्रैरियोगः ।
मांसाभ्यिभक्ष्याणि च भम्भमध्ये
म्याद्रोपयत्त्रिमय प्रभृतम् ॥ ११६ ॥

2439

भवन्नभीक्ष्ण भवनस्थिताना-
मापेटन चेतुरुक्ते कदाचित् ।
कौन्तेयको रयमुपस्थित न-
ज्जेय मय वन्धनमप्रवृत्तम् ॥ ११७ ॥

2440

यस्य प्रातः सुस्वितस्य श्रद्धयः बहयोधवा ।
कुर्वन्ति युद्धमीशाने तस्य स्याद्द्वैरिभिः सह ॥ ११८ ॥

2441

चतुष्पथे राजमार्गे गोवत्सा कामयेच्छुनि ।
तत्र भीतिं समाख्याति स मासेनेन वेदिणाम् ॥ ११९ ॥

2442

विशन्नस्थिमुखो गेहे स्वामिपुत्रादिमृत्यवे ।
क्रीडते शयने सार्धं तस्य सौर्यं प्रयच्छति ॥ १२० ॥

अथ शिवारुत्तम ।

2443

अष्टदिशो रवियोगाञ्ज्वलिता भृमान्विता उग्रा ।
सजला कर्दमपात्र्यौ भस्मितदग्धे परिजेया ॥ १२१ ॥

2444

प्रत्येकमेकं सततं सुमेरो
प्रदक्षिणाभ्यागमनरुमेग ।
दिवारजन्यो प्रहराटकेन
प्रतापयत्युष्णकरो दिशोऽष्टौ ॥ १२२ ॥

2445

न शिवाय शिवा रटति भाम्बद्गंधासु तिसृषु काशासु ।
पञ्चसु शान्तासु भवत्येव शाखादृत पन्था ॥ १२३ ॥

2446

दिशि ज्वलन्त्या मरणं प्रदृष्टं
सधुक्षिताया सकनार्थनाश ।
अयाजलाकर्दमितासु दिक्षु
जयां परित्रया रथितोर्धनाभ ॥ १२४ ॥

2447

स्याद्गस्मितायां न भयं न हावि-
रङ्गारितायां स्वजनक्षयः स्यात् ।
रात्रौ शिवायाः स्वरजः प्रभावो
यथा मयेद्द्रुचपि तद्विधः स्यात् ॥ १२५ ॥

2448

धृतीषु मौख्यशुभदा यान्या निशि भवेच्छिवा ।
पूर्वस्यां तत्पुराध्यक्षमन्यं कुर्यादहर्मुखे ॥ १२६ ॥

2449

अस्ते शिवा पश्चिमायां परचक्रभयात् सा ।
शुभा कुबेरादिदयस्ते पामान्तः शून्यकारिणी ॥ १२७ ॥

2450

अश्वमध्ये कृतरवा शिवा युद्धप्रपञ्चकृत् ।
शिवासप्तस्वरा माद्या बह्वशब्दाश्च निष्फलाः ॥ १२८ ॥

2451

धनं मित्रं प्रियं भोगं सुखं राज्यं त्रयं क्रमात् ।
एकादौ सप्तपर्यन्ते शब्दे शान्तदिशां फलम् ॥ १२९ ॥

2452

रुजं शोकं भयं हानिं चौर्यं बद्धिं मृतिं क्रमात् ।
कुर्वन्त्येकादिसप्तान्ता दीप्तदिक्षु शिवारवाः ॥ १३० ॥

2453

दिनानि त्रीणि वा षष्ठं सप्त वा कुर्वते स्वनम् ।
यद्गामनिकटे दीप्ता शिवा तत्राशयत्यापि ॥ १३१ ॥

2454

दिक्वारटन्ती सकलाद्यु रौद्रं
भ्राम्यत्यखिला परितः पुरं चेत् ।
शृगातजाया खलु बद्धवीति
युद्धं महत्तश्च महाभिषातम् ॥ १३२ ॥

2455

फेफे हह भुभुधैव हाउहाउ हहस्तथा ।
पतान्पञ्च स्वरान्ब्रूते सर्वदिक्सगता शिषा ॥ १३३ ॥

2456

फेफे नगरनाशाय हह सर्वसुखप्रदा ।
भुभुध विद्वर व्रूते वाउहाउ महाभयम ॥ १३४ ॥

2457

हहश्च गृपनाशाय मित्रैर्मित्रफल भवेत् ।
पुरासत्रे फल शीघ्र फल दूरे त्रिणे च ॥ १३५ ॥

अथ फेरशब्दा ।

2458

उज्जाडिते यदा पामे गच्छता दक्षिणस्वरा ।
गृगालास्त पुन स्थान कथयन्ति करस्थितम ॥ १३६ ॥

2459

स्थानस्थाना चतुर्दिक्षु ममकालविराविण ।
दुष्टभीर्ति ममारयन्ति सर्वथा चाशुभा दिने ॥ १३७ ॥

2460

सर्वासु दिक्षु फेरुणा शिवास्तवदादिशन् ।
एको रव सदा निन्द्य मोपि भीनम्य शान्तिद ॥ १३८ ॥

2461

बन्धाय धावता शब्दो युध्यता कन्दलाय च ।
दुभाय दृष्टफेरुणा दिक्षु शान्तासु वा रव. ॥ १३९ ॥

अथ कौशिक ।

2462

रात्रौ गृहस्योपरि भावमाणो
दृष्टाय धुक सुतमृत्यवे वा ।
गृहस्थनाशाय च सप्तरात्रा-
घाशाय गणो द्विगुणानुबन्धी ॥ १४० ॥

2463

अ्यहं गृहहारि हवत्युलुके
हरन्ति चौरा ब्रविर्ण मसद्य ।
तस्मिन्प्रदेशे निशि मांसयुक्त-
स्तद्वेषनाशाय बलिः प्रदेयः ॥ १४१ ॥

2464

संध्याकाले हवन्भूमौ प्रवेशे वेदमनोपवा ।
वृष्टौ रोगप्रदो घ्नूकः सोप्यार्तानां मयापहः ॥ १४२ ॥

2465

घ्नूशब्दः सदा शान्तो गुरुतुग्लुथ तादृशः ।
अन्ये शब्दास्तु घ्नूकानां निन्दिताः सर्वदा स्मृताः ॥ १४३ ॥

2466

शान्तायां दिशि वृक्षेषु ग्रामदूरे च शब्दितः ।
घ्नूकः स्यात्सर्वलोकानामृद्विवृद्धिसुखार्थकृत् ॥ १४४ ॥

अथ पिङ्गला ।

2467

गृहोपरि गृहहारे पिङ्गला रौति यस्य च ।
त्रियने तस्य गेहान्तर्न शुभा तेन सा स्मृता ॥ १४५ ॥

2468

शान्तायां दिशि वृक्षेषु शुभेषु यदि पिङ्गला ।
रौति भूम्यम्बुतश्वाभ्यां तदा तत्र शुभं भवेत् ॥ १४६ ॥

2469

पृथिव्यां कीचिकीचीति चीलिचीली जलोद्भवा ।
शब्दितं शुभकृज्जैर्यं पिङ्गलाया न चापरम् ॥ १४७ ॥

अथ काकस्य शुभचेष्टितानि ।

2470

शृष्टे पुरो वा नवगोमयस्थो
धटादिषु क्षीरतद्वेषपीड ।

स्थितो रुक्मभोजनपानमिष्ट
विषां न कुर्वान्वितरत्यवश्यम् ॥ १४८ ॥

2471

अन्नादिवर्जं फलपुष्पमांस-
मत्स्थादिभिः पूर्णमुखः सदैव ।
स्यादृष्टमात्रोभिमतार्थसिद्धयै
मृष्टास्रभोज्याय मुदे च काकः ॥ १४९ ॥

2472

गोपृष्ठदूर्वातरुगोमयेषु
तुण्डं विषर्दन्नघलोकितोमे ।
आहारमन्यस्य मुखे ददाति
इदानीं भोज्यं बलिभुग्विचित्रम् ॥ १५० ॥

2473

धान्यं पयो वा क्षधि वाप्यवाप्य
चिरौति पश्यन्निधिलाभकारी ।
करोति लाभ पुरतः स वृष्टो
यस्यास्ति यक्त्रे तृणमप्यशुष्कम् ॥ १५१ ॥

2474

शान्तामैन्द्री ककुभं प्राप्य रुक्मवायसः कुरुते ।
हेमनः सुहृदधामिं शाल्यन्नगुडाशनामिं च ॥ १५२ ॥

2475

आमेत्यामनलाजीविकयुवतिपरधतुलाभध ।
याम्ये मापकुलत्वं भोज्यं गान्धार्तिकैर्योगः ॥ १५३ ॥

2476

मैर्कृत्यां दूताश्वोपकरणदधिपललतीलभोज्यामिः ।
वारुण्यां वा मांसमुरासवधान्यसमुद्ररत्नामिः ॥ १५४ ॥

2477

मासृत्यो शखसरोजवखवल्लीफलाशनामिश्च ।
कौषेर्ग्यं गन्मासाशनं तुरंगाम्बरमामिः ॥ १५५ ॥

2478

ऐशान्यां संप्रातिर्घृतपूर्णानां भवेदनहुहध ।
एवं फलं गृहपतेर्गृहपृष्ठसमाभिते भवति ॥ १५६ ॥

2479

फांकामिति क्षेमविधौ विरावः
कींकीमितीष्टाशनपानहेतुः ।
करोति क्रूक्रूमिति चार्थलाभं
कंकंध्वनिः काश्चनलाभमाह ॥ १५७ ॥

2480

यत्का इति त्रिस्तदनु द्विरेत-
च्छब्दद्वयं स्यान्महते फलाय ।
कामित्ययं बाहनमासनं च
ददाति हर्षं कुहकार्थिनीदम् ॥ १५८ ॥

अथागुभचेष्टितानि ।

2481

ऐन्द्र्यां दिगवलोकितसूर्याभिमुखो गृहे गृहिणः ।
राजभयं चीरभयं वधकलहः पशुभयं च स्यात् ॥ १५९ ॥

2482

गोपुच्छवल्मीककृतास्पदध
काको भवेत्सर्पभयस्य हेतुः ।
स्यान्मृत्यवेद्भारचितास्थिसंस्थः
काकः प्रकुर्वन्कचचर्वणं च ॥ १६० ॥

2483

वक्षीवरत्राकचशुष्ककास-
वर्मास्थिजीर्णाम्बरवल्कलानि ।
भङ्गाररक्तोल्मुककर्पराणि
रद्वा यदेत्काकमुखे भयाय ॥ १६१ ॥

2484

अत्रस्तो निजपक्षैस्तुण्डविघातैर्जनानभिभवन्तः ।
कुर्वन्ति शत्रुवृद्धिं निशि विरुतवन्तो जनविनाशम् ॥ १६२ ॥

2485

शीर्षे नरस्योपविष्टः काको मृत्याद्यनर्थदः ।
स्थितो जनापवादं वा शोकं वा कुरुते खियाः ॥ १६३ ॥

2486

दीप्तोद्विग्नो विटपे विकुट्टयन्वाङ्घ्रिद्विधुतपक्षः ।
भञ्जन्नस्थि च चञ्चवा यदि विरुवत्यास्थिभङ्गाय ॥ १६४ ॥

2487

विद्रोमये न्यस्यति यस्य मूर्ध्नि
तस्यानलत्रासरुजौ भवेताम् ।
यस्यास्थिखण्डं विष्टजत्यसौ तु
प्रयाति तूर्णं नगरीं यमस्य ॥ १६५ ॥

2488

मध्येदिनं वेदमनि यस्य काको
विरौति रौद्रं विधुनोति चाङ्गम् ।
हरन्ति चौरा द्रविणानि तस्य
ध्रुवं तयान्यो भवति प्रमादः ॥ १६६ ॥

2489

जयासु लाभं भुवि भूमिलाभं
विघ्नं जले पावणि कार्यनाशम् ।
करोति काको विरुवन्नरस्य
प्रस्यापितः स्थानगतस्य चापि ॥ १६७ ॥

2490

क्रौंश्रीमितीष्टार्थविनाशनाय
ज्वलज्वलेत्याग्निभयाय शम्भुः ।
किंकीति कोकाविति यः कर्षधि-
न्मुद्गर्महुः स्यात्समतो यथाय ॥ १६८ ॥

2491

आहारदोषाय च काकदीति
स्यादाकुटानि ध्वनिन रणाय ।
केकेध्वनिष्ठा कुवती किकी च
त्रयं त्विद स्यात्पुरद्वयणाय ॥ १६९ ॥

2492

म्यात्कलिः करकरध्वनौ नृणां
जायते कणकणध्वनौ ज्वरः ।
आम्रजेत्कुलुकुलुध्वनौ प्रियः
सौदनं कटकटध्वनौ दधि ॥ १७० ॥

2493

इद त्विहोत्पातयुगं पृथिव्यां
महाभयं शाकुनिका वदन्ति ।
यद्वायसो मैयुनसंनिविष्टो
वृश्येत यद्वा धवलः कदाचित् ॥ १७१ ॥

2494

निष्कारणं संमिलिता रुक्न्तो
गामेन्ननाशाय भवन्ति काकाः ।
रोधं च चक्राकृतयो वदन्ति
सव्यापसव्यभ्रमणाद्भयं च ॥ १७२ ॥

2495

यः स्नाति धूल्यांभुवु विलोक्य रीति
वृष्टिं समाशसति वायसोसौ ।
जलस्थलस्थानविपर्ययेण
वर्षासु वृष्टिं भयमन्यदा तु ॥ १७३ ॥

2496

वैशाखे निहपहते वृक्षे नीडः सुभिक्षफलदायी ।
निन्दितकाटकशुष्केष्वसुभिक्षभयानि तपेशे ॥ १७४ ॥

2487

काकस्य वृष्टिहेतोर्नाडं दिक्षु प्रदास्यते तिस्रपु ।
दुर्भिक्षमरणहेतुर्भवति सयाम्येषु कोणेषु ॥ १७५ ॥

2498

मूर्ध्नि तरोर्बहु वर्पति मध्ये मध्यं न वर्पति स्कन्धे ।
जाते काककुलाये शुष्कतरौ वर्पति न जातु ॥ १७६ ॥

2499

भूमौ लप्रमहीरुहवल्मीकश्चभ्रकोटरतटेषु ।
काकोलस्य कुलायं जातं देशस्य नाशाय ॥ १७७ ॥

2500

द्वित्रिचतुःशाषट्यं मुभिक्षदं पञ्चभिर्नृपान्यत्नम् ।
अण्डायकिरणमेकाण्डतापस्यतिश्च न शिवाय ॥ १७८ ॥

अथ पोतकी ।

2501

स्थानस्थितानां सूर्यास्ते प्राच्यां कुर्यादुमा ध्वनिम् ।
नृपपसादं कुरुते शान्तेतिथ्यागनाय च ॥ १७९ ॥

2502

दीप्ते तु ध्वनिता दुर्गा सा किञ्चिद्रक्तहानये ।
उदयेस्ते दक्षिणस्यां ग्रामात्सा क्षेमलाभदा ॥ १८० ॥

2503

शुभा सदैव कौर्वेर्यामधुवान्स्यापयत्यन्नम् ।
सैवाप्रेष्यां सदा भीत्यै वायव्यां दुःखिनः शुभा ॥ १८१ ॥

2504

सुखिनश्चाशुभा किञ्चित्प्राण्डवी ध्वनिता मनी ।
ब्रह्मस्थाने न मध्याह्ने कलिघातपशादिहृत् ॥ १८२ ॥

2505

गेहान्तर्ध्वनिता भीर्यै पदे तु स्वामिमृत्यव्रे ।
शुष्यायां महिताकटं दुर्गायाः कुरुते रयः ॥ १८३ ॥

2506

पालने बालकटाय गृहमध्ये विजायते ।
शून्यकृद्भवनद्वारे समक्षा ध्वनिताम्रदा ॥ १८४ ॥

2507

यत्र तत्र स्थिताप्यन्यत्रासाच्छब्दपरायणा ।
शुभाशुभा वा विफला फलदा सा स्वभावजा ॥ १८५ ॥

2508

नियोगिनः क्षत्रियस्य दुर्गा चेन्मस्तके विशेत् ।
पद्मनिष्ठावदयं स्याद्भूमितामः कुटुम्बिनः ॥ १८६ ॥

2509

करोति नीडं भुवि चेद्दराही
समान्यपत्यानि विजायते वा ।
समुद्रयद्भानुमयूखवह्नौ
जात्र्वल्यते तज्जगती तमस्ता ॥ १८७ ॥

2510

दीरादिदेशेषु गृहेषु यस्य
प्रत्यक्षरूपा कुरुते कुलायम् ।
अम्भोधरो वर्षति चैत्तथापि
तच्छून्यता याति च मिथते च ॥ १८८ ॥

2511

गर्भे सरिद्रोधसि वा वराही
शावानयुग्मानपि चेन्दस्ते ।
गाम्भोधरो मुञ्चति तावदम्भो
यावत्समुद्गीय न ते व्रजन्ति ॥ १८९ ॥

2512

आसादशैलद्रुमकोटरेषु
गुह्येषु चान्येषु विधाय नीडम् ।
प्रसूयते यद्यसमैरपर्यैः
इयामा तदाम्भो भवति प्रभूवम् ॥ १९० ॥

अथ तित्तिरिखरशशसर्पाः ।

2513

यामे पुरे वा दिशि दीपितायां
स्थानस्थितानामरुणोदये चेत् ।

उद्वेगदायी निशि सर्वदिक्षु

करोति शून्यं ध्वनिराशुगस्य ॥ १९१ ॥

2514

वारुण्यां ध्वनितोस्ते तु तित्तिरिधौरभीतिदः ।

सभये भीतिहन्ता च ध्रुवं मध्येदिनं ध्वनिः ॥ १९२ ॥

2515

धाटीभयं स ऐशाने सर्वदिक्षु न शोभनः ।

स्थानस्थितस्यैककालं सर्वदा सर्वथा त्यजेत् ॥ १९३ ॥

2516

कृप्यारम्भदिने क्षेत्रं प्रविष्टस्याथ तित्तिरेः ।

प्राच्यां रतं सर्वभीत्यै प्रतीच्यां भीतिसंभवः ॥ १९४ ॥

2517

उदीच्यां सस्यनिष्पत्तिर्याम्यां निष्पत्तिनाशनम् ।

गृहान्निर्गच्छतां यामे शुभं क्षेत्रे च दक्षिणम् ॥ १९५ ॥

2518

स्थानस्थस्य प्रयानुर्वा तित्तिरिध्वनितस्तदा ।

खरस्य रटिते माथं चेष्टा चास्य शुभा हिता ॥ १९६ ॥

2519

केदारपान्थ्यां रोहे वा शशको वृश्यते यदि ।

महासुभिक्षं जानीयाद्भीतानां चापि निर्भयम् ॥ १९७ ॥

2520

आपादे शशका वृष्टा स्थानस्थाने सुभिक्षदाः ।

भनुष्पदादिनाशाय तद्मध्ये शशदर्शनम् ॥ १९८ ॥

2521

केदारगाहसमये कृष्णसर्पो विलोक्यते ।

नेत्रालाशत्रुगारुडः सुभिक्षं च वदेत्तदा ॥ १९९ ॥

अथ लट्वा ।

2522

पूर्वस्मिन्दिवसे वृष्टा लट्वा क्षेत्रे फलानना ।
क्षेत्रं प्रविष्टा कुरुते फलदां प्रचुरां कृषिम् ॥ २०० ॥

2523

सैव क्षेत्राद्भिन्निर्याता मृषिकोपद्रवाय सा ।
वृष्टा मृषिकशङ्कायै लट्वा कृषिप्रयोजने ॥ २०१ ॥

अथ कीरायिका ।

2524

समर्षता विक्रयो वा प्रभो घुलुघुलारवात् ।
नियोगिनां सदापि स्याद्दामः करकरारवः ॥ २०२ ॥

2525

निर्वेदाय नृपहारं गन्तुर्धुलुघुलारवः ।
कार्षुकाणां यवातस्य सिद्धौ करकरारवः ॥ २०३ ॥

2526

निरुपद्रवनिष्पन्नैः क्षेत्रमध्ये सदैव हि ।
दुर्भिक्षाय च तत्रैव भवेद्दुलुघुलारवः ॥ २०४ ॥

2527

धान्यस्य राशी निष्पन्ने सा चेद्दुलुघुलायते ।
तद्धान्यं धनिको नैव गृह्णाति परकीयवत् ॥ २०५ ॥

2528

संप्रहे तृणकाठानां सा चेद्दुलुघुलायते ।
तत्र माद्गं गृह्णाते चेत्प्रदीपनभयाय तत् ॥ २०६ ॥

2529

भीतानां परचक्रेपि मरुते वा भवेद्यादि ।
तस्या घुलुघुलारवास्तदा निस्तारयेद्बुधम् ॥ २०७ ॥

अथ पल्ली ।

2530

पल्ली भुजेपसव्येय मस्तके म्नामिमोदिनी ।
पतन्तां कुरुते वामे लाभं हानिकरी करे ॥ २०८ ॥

2531

करे च दक्षिणे व्याधिं हृदि राज्यादिलाभदा ।
पृष्ठे चोपद्रव हन्त्युदरे मिटात्रभोजनम् ॥ २०९ ॥

2532

भङ्गं दक्षिणमारुह्य वामेनोत्तरति स्फुटम् ।
तदा हानिकरी ज्ञेया व्यत्ययेन तु लाभदा ॥ २१० ॥

2533

नाभौ पुत्रफल दत्ते कटौ गुघे च रोगकृत् ।
जानुयुग्मे मुखं नृते पादयोश्च महाभयम् ॥ २११ ॥

2534

चरणादूर्ध्वगीभूय यदारोहति मस्तकम् ।
प्राज्यं राज्यं तदा दत्ते पल्ली श्रेता विदोषतः ॥ २१२ ॥

2535

चिन्तिनाभ्यधिकं लाभं स्थिता भोजनभाजने ।
सर्वमेतत्कर्त्तुं दत्ते ब्रह्मन्तीनाडिकां भिता ॥ २१३ ॥

2536

स्त्रीलाभं रतिलाभाद्युद्धं युद्धात्समागमं सद्भान् ।
भक्षाष्टाभं त्रिगदती पल्ली उत्रीश्वना नेदा ॥ २१४ ॥

2537

पतिना मस्तके यस्य चिरं तिष्ठति पल्लिका ।
मरणं तस्य झटिति तत्रोत्तीर्णेपि कट्टदा ॥ २१५ ॥

2538

पल्लिकाया गृहद्वारे स्वरोतिथिसमागम् ।
कुरुते स्वस्याचित्तस्य पृष्ठे चोरभयं स्वरः ॥ २१६ ॥

2539

दुग्धस्याल्पुपरिस्था गिरोलिका चतुष्पदस्य नाशाय ।
सर्वासु दिक्षु शब्दस्तासां लोकस्य नाशाय ॥ २१७ ॥

अथ वृश्चिकः ।

2540

दीपोत्सवे दैववशाद्यदि विद्ध्यति वृश्चिकः ।
तद्द्वे तस्य चोद्देगधनमानादिहानिदम् ॥ २१८ ॥

2541

वृश्चिको वस्तुमध्ये वा कुर्वतां वस्तुविक्रयम् ।
महार्घतां सदा तस्य वस्तुनः कथयत्यदः ॥ २१९ ॥

अयाङ्गस्फुरणम् ।

2542

दक्षिणमङ्गं पुंसः खियाध वामं शुभावहं स्फुरितम् ।
नीचोच्चमध्यमात्रः फलति च गात्रोचितः स्पन्दः ॥ २२० ॥

2543

धनवृद्धिरन्त्रकम्पे नाभिस्पन्दः स्वदेशनाशाय ।
पृष्ठे पराजयाय स्फुरणं हृदयस्य विजयाय ॥ २२१ ॥

2544

प्रियसंगमाय बाह्योः कम्पो हस्तमलसंभवो भीत्यै ।
मूर्ध्नि स्फुरिते राज्यं लभते सीमन्तिनीमङ्गोः ॥ २२२ ॥

2545

वामस्याधःस्फुरणमसकृत्संगरे भङ्गहेतु-
स्तस्यैवोर्ध्वं हरति नितरां मानसं दुःखजातम् ।
नेत्रोपान्ते हरति च धनं नेत्रकोणे च बन्धुं
सव्ये चैतत्फलमत्रिकल व्यत्ययं चापसव्ये ॥ २२३ ॥

अथ संकीर्णशकुनानि ।

2546

नीचैरवरोहन्तस्तारा यान्तः प्रदक्षिणावर्त्ताः ।
प्रन्ति भयं भीतानां कृष्णाः सर्पाश्च मार्जारः ॥ २२४ ॥

2547

पूर्णाननाः समृद्धौ मार्जारभुजंगमादयोपि ये क्रूराः ।
किं पुनरपरे शकुनाः शस्त चेटादिकं येषाम् ॥ २२५ ॥

2548

गर्भगृहे शय्यादौ देहल्यामाज्यकुम्भमुख्येषु ।
चुल्हीगृहमूर्धादिषु न शुभा निन्द्यप्रदेशे च ॥ २२६ ॥

2549

नेटो गृहोपविटश्चञ्चसनवाहनादिसस्यो वा ।
नेटः शिरसि विमुञ्चन्वर्चः पाण्डुः कपोतस्तु ॥ २२७ ॥

2550

पिङ्गलाफेरजम्बुक्यो वृको घूकोद्भि शम्भितः ।
निशि तित्तिरिशम्भाश्च जगदुशासहेतवः ॥ २२८ ॥

2551

परस्य योर्नि गच्छन्तो नृखरावपहाय देशभङ्गाय ।
सर्वस्यापि हि जगतः प्रकृतिस्था विकृतिरुत्पातः ॥ २२९ ॥

2552

उशासयितुं वेदमनि सरघाः कुर्वन्ति यन्मधुच्छत्रम् ।
दुर्गा करोति नीडं कुर्युर्वल्मीकमुपदीक्षाः ॥ २३० ॥

2553

पामोशासनहेतोर्यामे नगरे तु तत्प्रतिवधाय ।
प्रविशन्ति सिंहभद्रुकगोमायुतरक्षुमुत्प्यास्तु ॥ २३१ ॥

2554

देशोदयात् प्रतिमप्रभावा
वनौपधीनामधिका फलार्थिः ।

निकामवर्षिस्वमधाम्बुदानां
धर्मप्रवृत्तिश्च सुराजता च ॥ २३२ ॥

अथ जाङ्घिकशकुनं प्रस्थितानाम् ।

2555

भक्षिनीमैश्वरेवत्यो मृगो मूलं पुनर्वसुः ।
पुष्यो ज्येष्ठा तथा हस्तः प्रस्थाने श्रेष्ठ उच्यते ॥ २३३ ॥

2556

प्रीतोवदातवेपः कृतमङ्गल्यः प्रणम्य गुरुदेवान् ।
अप्रतिरथं जपित्वा शुभे मुहूर्ते प्रतिष्ठेत ॥ २३४ ॥

2557

अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः किरीटी श्वेतवाहनः ।
बीभत्सुर्विजयी कृष्णः सव्यसाची धनंजयः ॥ २३५ ॥

2558

या वहति तत्र समये नाडी पार्दं तममतः कृत्वा ।
बन्तःनाणे प्रविशति यायाद्वैनायिकवेपेण ॥ २३६ ॥

2559

योजनशेषे नगराहामात्क्रोशान्तरे पथि त्याज्यम् ।
कल्याणं वाञ्छद्भिः पथिकैर्गीतं च हास्यं च ॥ २३७ ॥

2560

मुण्डनवपनविकर्तनतैलाभ्यङ्गाश्रुमोक्षमुख्यानि ।
मैधुनमद्यदुरोदरकलहानपि वर्जयेत्तदहः ॥ २३८ ॥

2561

संताद्य कमपि परुषं विप्रानवमान्य बालमाहत्य ।
निर्मत्स्यं योषितो वा प्रयाति नायाति पुनरत्र ॥ २३९ ॥

2562

भतः सुस्थितचित्तेन प्रस्थातव्यं शुभे दिने ।
स्मृत्वा क्षेमंकरिं देवीं पश्यता शकुनाञ्शुभान् ॥ २४० ॥

2563

दधिदृवाक्षतपल्लवशङ्खभीखण्डरत्नकुसुमानि ।
आदशांमिपमृत्स्नागोमयगोरोचनायुधमधूनि ॥ २४१ ॥

2564

अम्भःकुम्भाम्भोरुहचामरभृङ्गारहेमरूप्याणि ।
फलताम्बूलवराम्बरमदिरामीनाज्यभोज्यानि ॥ २४२ ॥

2565

आशीर्वादमुखा स्त्री मन्त्रमुखो ब्राह्मणः प्रियवाक् ।
कुशलं पृच्छन्नतिथिः प्रियसुहृदानन्दपरिपूर्णः ॥ २४३ ॥

2566

शीतः सुरभिर्विरजाः प्रदक्षिणं मारुतः शनैः सर्पन् ।
एते प्रयाणकाले चित्ताभीष्टं परं कुर्युः ॥ २४४ ॥

(चतुर्नि. कल्पकव)

2567

सिद्धये यातुरावित्रं भुक्तिपथजाताः प्रयाणसमकालम् ।
नान्दीमङ्गलतूर्यप्रास्थानिरुशङ्खनिर्घोषः ॥ २४५ ॥

2568

आरूढस्वामिकोश्वः स्याद्विचित्रचिन्तितसिद्धये ।
सर्वेषां सुरतकीडा दृष्टादौ भोगलभ्यये ॥ २४६ ॥

2569

सद्यःप्रसूता सुरभी सवत्साः कामधेनवः ।
रदिमचक्षो वृषः श्रेष्ठो ह्यौ चेदत्यन्ततः शुभौ ॥ २४७ ॥

2570

दृष्टः भुतो वा भृपालश्चाश्वः केकी करो वृषः ।
प्रस्थाने वा प्रवेशे वा सर्वसिद्धिकराः स्मृताः ॥ २४८ ॥

2571

चामं गोदनमाहुः शास्त्रं यद्वि रोदिता न दृश्यः स्यात् ।
अंसन्ति श्रेण्याणां तोरणश्रदितां च संसिद्धये ॥ २४९ ॥

2572

सिद्धयै केनचिदुक्तं पृष्ठे गच्छेति पुरत एहीति ।
मागाः क यासि तिष्ठेत्येवं रूपं निषेधाय ॥ २५० ॥

2573

दृष्टः शवः प्रवासे रोदनबन्धः शियाणि साधयति ।
धत्ते स तु प्रवेशे दीर्घरुजं दीर्घनिद्रां वा ॥ २५१ ॥

2574

दीनक्षपणेन्मत्तप्रवाजकविकृतवेपहीनाङ्गाः ।
न शुभाः शुभास्तु सर्वे यतयो भिक्षोल्लसत्पात्राः ॥ २५२ ॥

2575

पिष्टान्नमशुभं सर्वं भृष्टं धान्यं न सिद्धये ।
सिद्धमन्नं सर्वासिद्धयै कथितं कष्टहेतवे ॥ २५३ ॥

2576

आर्तव्रुतस्वरज्ञा विभिन्नदीनप्रभिसलघुरौद्राः ।
निन्द्याः शुभास्तु शब्दाः प्रमुदितपरिपूर्णदृढज्ञान्ताः ॥ २५४ ॥

2577

सहारवीजबहुलः केनचिदुक्ता प्रशस्यते नाशीः ।
गमने यद्दत्ताक्षयक्षः क्षपयति विपक्षं ते ॥ २५५ ॥

2578

उत्पाताय च काव्ये दुरूपभृतिरभिनये च नाट्यायाम् ।
स्वस्थानामपि बह्वक्षुस्ता धारा धरित्रीति ॥ २५६ ॥

2579

मार्जारमहिषयुद्धं स्तनितं गृहदाहबन्धुकलहायम् ।
विद्युद्वात्पादुर्दिनमयात्रिकं सूतके द्वे च ॥ २५७ ॥

2580

प्रतिसूर्यदर्शनोल्काप्रपातकेतुप्रयोधनिर्घाताः ।
शृष्टिः करकापातः पुंसां प्रस्थानविघ्नय ॥ २५८ ॥

2581

शोभपलायनभङ्गस्खलनविपर्यासभङ्गवेगादि ।
यन्मुख्यवाहनानां तदपि निषेधाय गमनस्थ ॥ २५९ ॥

2582

निन्द्यानि लोहशृङ्खलमस्मेन्धनरज्जुरिक्तभाण्डानि ।
कर्पासकेशविट्टास्थीनि गुडवर्मलवणानि ॥ २६० ॥

2583

तक्रयसातृणकर्परपिण्याकाङ्गारभुजगमार्जाराः ।
निन्द्या मुण्डा मलिनास्तैलं रिपुमहिषगर्दभाह्वदाः ॥ २६१ ॥

अथ शकुनविचारः ।

2584

स्थानं गतिस्तथा चेष्टा स्वरो दिग्गति पञ्चधा ।
विचार्याः शकुनास्तत्र बलवन्तो यथोत्तरे ॥ २६२ ॥

2585

क्रोशादन्तर्बली तस्मादूर्ध्वं मन्दफलस्तनः ।
न जातः सर्वथा यस्य शकुनः स्यात्स मृत्यवे ॥ २६३ ॥

2586

शकुनः शकुनं दत्त्वा दीप्तां यदि दिशं व्रजेत् ।
तदा तस्यैव पञ्चत्वं तत्फलं पथिकस्य न ॥ २६४ ॥

2587

आसन्ने फलमासन्नं दूरगे दूरगं फलम् ।
मिश्रं तु मिश्रे शकुने फलमाहुर्मनीषिणः ॥ २६५ ॥

2588

गृहमित्तिवप्रकूटाद्यन्तरे शकुनं भवेत् ।
दृश्यते चेदर्धफलमदृष्टमफलं विदुः ॥ २६६ ॥

2589

रोगान्तः क्षुधितो भीतो वननोटादिसङ्गयान् ।
न घ्रायः शकुनः सोमाद्यैलाद्यन्तरितः शुभः ॥ २६७ ॥

2590

प्राणायामाटकं कुर्यादाद्ये द्विगुणितं द्वये ।
तृतीये शकुने दुष्टे तदिदं गमनं व्यजेत् ॥ २६८ ॥

2591

स्पष्टचेष्टः शुभः श्वानो निर्भीको निकटस्थितः ।
सर्वथा सिद्धये प्राप्तः शकुनः स्पष्टदर्शनः ॥ २६९ ॥

2592

शुभः प्रागशुभः पश्चादशुभः प्राक्शुभस्ततः ।
पाथात्यः फलदोषद्वयं शकुनः सर्वकर्मसु ॥ २७० ॥

2593

समकाल सजातीया वामदक्षिणराविणः ।
शकुनास्तोरणासज्ञाः सिद्धिं कुर्युर्गमागमे ॥ २७१ ॥

2594

नरस्यात्यन्तिके कार्ये जाते दुःशकुनं भवेत् ।
यदा तदा जपेत्तत्र मन्त्रं दशशकुनाप्तये ॥ २७२ ॥

2595

मन्त्रः । ॐ भगवत्या भद्रकाल्या भद्रपुत्रस्तु कुर्कुटः ।
द्वप्रसादतः कार्यां स मे स्याच्छकुनं नरः ।
ॐ अस्तु अस्तु अस्तु ॥ २७३ ॥

2596

मन्त्रमिति सप्त जप्त्वा स्थाने तस्मिन्विशेक्षणं यावत् ।
मन्त्रप्रभावजातं दशशकुनमालोक्य गच्छेत् ॥ २७४ ॥

अथ जाद्विकशकुनेषु शुभचेष्टितानि ।

2597

वामां दिशं दक्षिणभूमिभागा-
द्रच्छन्मयाणे भयगः प्रशस्तः ।
वामप्रदेशात्त पुनः प्रवेशे
प्रशस्यते दक्षिणभागगामी ॥ २७५ ॥

2598

जाते प्रवेशे भवति प्रशस्ता
शुन्या गतिः श्वानविपर्येण ।

न चेदित प्रत्युभयोर्विशेषः
शुनीशुनोरत्र च कधिदस्ति ॥ २७६ ॥

2598

मूत्र विधायाभिमुखं प्रयाति
यो जागस्कः शुभदः स पुंसाम् ।
कार्येषु सर्वेष्वपि सर्वकालं
न मूत्रयन्ती शुनकी प्रशस्ता ॥ २७७ ॥

2600

गजाश्वशय्यासनशाहलेषु
उषध्वजोलूखलसुद्रुमेषु ।
कुम्भेटकासत्रयमाचरेषु
पर्याणमृत्पुष्पफलादिकेषु ॥ २७८ ॥

2601

व्रजेत्पुरस्ताद्यदि मूत्रयित्वा
सदैव तस्मिन्निधति कार्यमिष्टम् ।
मृदाद्यभोज्य नवगोमये स्या-
न्मूत्रेण शुष्केपि च शुष्कभोज्यम् ॥ २७९ ॥

(शाभ्या युग्मम्)

2602

भायाति दृष्टोभिमुखो यदि श्वा
श्रीडां प्रकुर्वन्वितुष्टस्तथापि ।
शीघ्रं तदानीं धुनमध्वगानां
भवेत्प्रभूतो धनधान्यलाभः ॥ २८० ॥

2603

नृणां प्रयागे भवनागमे वा
श्वानो रमन्ते यदि सप्रमोदाः ।
तदिष्टकार्येषु भवेत्प्रमोदः
समागमथ स्वजनैः समं स्यात् ॥ २८१ ॥

2804

स्थित्वोन्नते आ यदि तु प्रदेशे
पादेन कण्डूयति दक्षिणेन ।
शिरःप्रदेशं नियतं नरस्य
तद्विचलाभं विदधाति सद्यः ॥ २८२ ॥

2805

उच्चात्प्रदेशादवतीर्य निम्नं
यो याति वामोप सुखप्रदोसौ ।
निम्नप्रदेशात्पुनरुच्चदेशं
यक्षो ब्रजन्दक्षिणगोपि शस्तः ॥ २८३ ॥

2806

मानवावयवपूरिताननो
धीक्षितो भवति भूमितामङ्गत् ।
स्यात्पुनः स्वरसनाप्रचालना-
न्मण्डलो विपुलभूतितामदः ॥ २८४ ॥

2807

भस्मादिविष्ठानवगोमयानि
न धा विधुन्वन्वदने सदैव ।
वामोपसव्योप्यथलोक्यमानो
मनोरयं पूरयते ध्रुवश्च ॥ २८५ ॥

2808

गवा सह क्रीडति चेत्तदानीं
प्रयोजनं सिध्यति यद्यदिष्टम् ।
पामप्रदेशे पुरतश्च मूत्रय-
न्भवत्यभीष्टशान्तम्भये आ ॥ २८६ ॥

2809

यक्षः पुरस्तादवनिं विलिख्य
यातुर्मुखं पश्यति चेत्तदानीम् ।

तत्रैव वेदो ब्रविगस्य लाभं
ब्रवीति कार्यं नहि संशयोत्र ॥ २८७ ॥

2610

वामेन गच्छन्पथिकेन सार्धं
ददाति रम्यां रमणीं धनेन ।
ब्रजंस्तु मार्गं सह दक्षिणेन
कौलियकस्तस्करभीतिनाह ॥ २८८ ॥

2611

भाद्राय पत्रं त्वरितं यदि श्वा
दूर्वा नवां वा नवगोमयं वा ।
प्रयाति यातुः पुरतस्तदानीं
राजवसादं नियतं ब्रवीति ॥ २८९ ॥

2612

यज्ञो हरिद्रामिषगैरिकाशैः
पूर्णाननो वक्ति सुवर्णलाभम् ।
दृष्टिं पुनः पञ्चफलाङ्कुरेणु
चिरं ददानो निधिनाभकारी ॥ २९० ॥

2613

फलं गृहीत्वा सहसा निवासं
यज्ञो विशञ्जलति पुत्रलाभम् ।
योभ्येति दृष्टोभिमुखः प्रयातुः
शीघ्रं स कुर्याद्धनधान्यलाभम् ॥ २९१ ॥

2614

यः पल्लवैः क्रीडति वृक्षमूलं
तपेक्षते यः स ददाति सौख्यम् ।
रक्ताक्षवक्रोभिमुखोभ्युपैति
यो मण्डलः सोवनिनाभनाह ॥ २९२ ॥

2615

युद्ध विधातु चलितस्य मध्या-
त्तैन्यद्वयस्यानुपदस्य यत्र ।
कौलेयको मूत्रयते ध्वजादा-
वसशय तस्य भवेज्जयश्रीः ॥ २९३ ॥

2616

योद्धव्यमद्यैव मयेति यातु-
प्रावेशिक स्याच्छुभदं निमित्तम् ।
दिनान्तरे यस्तु नरो युयुत्सुः
क्षेमकरं यात्रिकमेव तस्य ॥ २९४ ॥

2617

रोगार्दिते भेषजसप्रयोगे
युद्धोद्यमे नष्टविलोकने च ।
दुर्गप्रवेशे च शुनः प्रशस्ता
तारागतिः सनिहिते मये वा ॥ २९५ ॥

2618

निष्ठतां प्रचलतां च नराणां
मदिरे प्रविशतां च समस्तम् ।
दक्षिण भषणचेष्टितमिष्टं
वामरं पुनरुशन्ति त्रिदुष्टम् ॥ २९६ ॥

2619

खादति किंवन दृष्टिगतधे-
श्चच्छति तद्विधिं बहुभोज्यम् ।
धूतशिरा उत नामितपुच्छो
यो भषणः स निषेधति भोज्यम् ॥ २९७ ॥

अथाशुभचेष्टितानि ।

2620

वनेन वामो यदि नीयते आ
रूद्रात्तदल्पं विदधाति लाभम् ।

खनन्धरित्रीमहृखायहः स्या-

हैवात्पुनः स्यादनिवृत्तिहेतुः ॥ २९८ ॥

2621

स्थानान्तरं विभ्रदुपानहौ चे-

त्प्रयाति तद्गव्यहरस्तदा स्यात् ।

भास्ते पुरस्तात्सह याति चेच्छ्रु

ददात्युपानहदनस्तपार्यम् ॥ २९९ ॥

2622

भार्त्रिकीकसमुखः पुरतश्चे-

दृश्यते भवति तच्छुभदः श्वा ।

चर्म शुष्कमयवास्यि विशुष्कं

विभ्रदेय मरणं विदधाति ॥ ३०० ॥

2623

केशादमभस्मोल्मुकजीर्णवस्त्रा-

प्यङ्गाररज्ज्वन्धनकर्पराणि ।

यक्ने समासाद्य च याति यानु-

द्वृगोचरे भूरिभयावहः श्वा ॥ ३०१ ॥

2624

दीर्घपादः पथि स्थित्वा रोदिति श्वा प्रवासिनः ।

तत्कुटुम्बं रोदयते मार्गं लिखति वित्तदः ॥ ३०२ ॥

2625

निविशत्यर्धमार्गे चेत्तदा पामान्तरे स्थितिः ।

भवति श्वा लुडति चेन्मार्गापेणेह कष्टदः ॥ ३०३ ॥

2626

दक्षिणे निजपक्षग्रे यामे स्त्रीपक्षानिकृत् ।

पृष्ठे च गृहदुःखाय जायते लुडनं शुनः ॥ ३०४ ॥

2627

अत्यन्तकण्ठूतिपरो नराणां

विरोपकारी शुनकः सदैव ।

स्यादूर्ध्वपादः शुनकः शयानः
सिद्धिपदः कार्यविधौ विदुष्टे ॥ ३०५ ॥

2628

पस्यातुरमे यदि सारमेयः
कायं सपुच्छं भ्रवण धुनोति ।
धुवं तदा तत्र दृढपहारा
हरन्ति चोरा द्रविणं क्षणेन ॥ ३०६ ॥

2629

अङ्गारशूलाश्मपलालकेश-
विस्तीर्णविट्चर्ममृतेषु दृष्टः ।
श्वा मूत्रयन्यच्छति कार्यनाशं
दारिद्र्यमृत्युप्रमुखाननर्थान् ॥ ३०७ ॥

2630

विण्मांसभक्षादिकपूर्णवक्रो
भषार्दितः श्वा यदि कम्पमानः ।
पराडुखो याति तदाध्वगानां
नश्यन्ति सिद्धान्यपि वाञ्छितानि ॥ ३०८ ॥

2631

विजृम्भते लेटि च नासिकामं
यः श्वाङ्गमङ्गं भषणः करोति ।
स लाभदानि प्रकरोति पुंसो
मृत्युपदः श्वान्तरलङ्घनेन ॥ ३०९ ॥

2632

वामकेन यदि दक्षिणमङ्गं
दक्षिणेन भषणो यदि वामम् ।
स स्पृशत्याभिमतो न कदाचि-
त्तत्प्रयोजनविधौ कचनापि ॥ ३१० ॥

2633

विभूतकर्णे शुनि चेतपुरस्ता-
 त्पान्यो विशेषेदम तदा समस्तम् ।
 प्रत्यागतोर्थं समुपार्ज्य पापा-
 स्तं रात्रकीयाः पुरुषा हरन्ति ॥ ३११ ॥

2634

दक्षिणगः प्रथमं तदनु स्या-
 हामगतिर्ब्रजतामशितुं श्वा ।
 वेदमनि यत्र नरेस्तु तदन्नं
 दूरतरं विषवच्यजनीयम् ॥ ३१२ ॥

अथ शिवा ।

2635

प्रायः प्रमाणमेता वामरथा संपदे शिवा गन्तुः ।
 नेष्टा दक्षिणशब्दा तत्र विशेषस्तु दिग्जनितः ॥ ३१३ ॥

2636

भानुयुक्ता दिशो निन्द्यास्त्रिस्रो दीप्ता शिवारुते ।
 दग्धाः प्रज्वलिता धूम्राः शोभाः पञ्च शुभा मताः ॥ ३१४ ॥

2637

यधं बन्धं रुजं व्रूते शिवा क्षीमे दिशात्रये ।
 लाभं क्षेमं जयं राज्यं सौर्यं दिक्पञ्चके शुभे ॥ ३१५ ॥

2638

वामेपसव्ये पुरतोपि वृष्टे
 पुंसः शिवा जल्पति यत्र यत्र ।
 आयान्ति चोराः प्रथमे विरात्रे
 द्वयोर्भयेत्तस्करदर्शनं च ॥ ३१६ ॥

2639

नृपानिरोषागमनं नृतीये
 नुर्ये क्षितिः पञ्चमकेर्यलाभः ।

वाणिज्यसेवादिकलाय पठे

श्रीः सप्तमे स्याद्विफलोदमेपु ॥ ३१७ ॥

2640

यात्रास्वपि वामरवा शिवा शिवान्तदिक्षु नान्यासु ।

दक्षिणरवापि शान्ते शस्ता शास्त्रप्रमाणेन ॥ ३१८ ॥

2641

वामा प्रदीप्ते ककुभः प्रदेशे

लाभं तदा हीनमुपाददाति ।

शिवा रटन्ती पथि दक्षिणे तु

क्षिपत्यनर्थान्वहुसंकटेपु ॥ ३१९ ॥

2642

अध्यास्य शान्तां ककुभं शृगाली

नरस्य वामा यदि रारटीति ।

तदर्थलाभं वितरत्यवश्य-

मर्यक्षयं दक्षिणतो रटन्ती ॥ ३२० ॥

2643

दक्षिणतः प्रथमं यदि पश्चा-

द्दामगता पथिकस्य शृगाली ।

फेत्कुरुते कुरुते तदवश्यं

क्षेमधनाग्निगृहागमनानि ॥ ३२१ ॥

2644

कार्यान्तरेष्वप्यनुगम्यमाना

श्रेयःप्रदा शान्तादिशि प्रदिष्टा ।

शिवा प्रदीप्ते तु दिशः प्रदेशे

समारटन्ती महते भयाय ॥ ३२२ ॥

2645

भयोद्यमे दीप्तदिशि प्रदीप्ते-

नादैर्नृणां हन्ति महान्ति देवी ।

भयानि सर्वाण्यपि शान्तनादा
शान्तस्थिता सैव भयाय भूषे ॥ ३२३ ॥

2646

यदा च नद्युत्तरणे नराणां
शब्दं शृगाली कुरुते कदाचित् ।
तद्वहये तत्परिरक्षणीयं
भयं महद्भावि जलेचरेभ्यः ॥ ३२४ ॥

अथ फेरवः ।

2647

यात्रायां गच्छतां वामाः स्वनिताः फेरवः शुभाः ।
निषेधयन्ति ते यात्रां शृगाला दक्षिणारवाः ॥ ३२५ ॥

2648

शान्तासु दिक्षु फेरुणां दृष्टः शब्दः प्रशस्यते ।
एको रवः सदा निन्द्यः सोप्यार्तानां भयापहः ॥ ३२६ ॥

2649

गतिर्धामा प्रयागे तु प्रवेशे दक्षिणा शुभा ।
तत्रस्थो न विलम्बेत शस्तः सर्वत्र जम्बुकः ॥ ३२७ ॥

अथोलूकापिङ्गले ।

2650

अथ घृरुस्त्रो वामे यात्रायां गच्छतः शुभः ।
दक्षिणे मृतये किञ्चिद्दृष्टं दर्शनमस्य हि ॥ ३२८ ॥

2651

कौशिको दक्षिणो भूत्वा पश्चाद्दामस्त्रो यदि ।
कष्ट विभय मृत्युदंतिं निर्वृणो कार्यस्तथा ॥ ३२९ ॥

2652

करोति हुंहुं भुगिति ध्वनिं यो
नेष्टो न दुष्टः स यतो रतार्थः ।

चलश्चलः स्यात्कलहाय शब्दः

किकीति दीप्तो गुरुगुरुशान्तः ॥ ३३० ॥

2653

पृष्टे च वामे विदधाति शब्दः

समीहित पान्थजनस्य रात्रौ ।

विशेषतौ वायसवैरिशब्दो

दुष्टः प्रदिष्टोहनि सर्वदिक्षु ॥ ३३१ ॥

2654

पिङ्गला वामनिगदा प्रयाणे शान्तादिकिस्थिता ।

प्रशस्ता विपरीता च कटोद्वेगौ ददाति सा ॥ ३३२ ॥

2655

पूर्वं दक्षिणशब्दा स्यात्ततो वामस्वरा यदि ।

अतीव कष्टं दत्त्वा निर्वाणे कार्यसाधिका ॥ ३३३ ॥

अथ काकः ।

2656

भागन्तौ जाङ्घिके चैव सर्वे काकाः समाः स्मृताः ।

क्षेत्रजे शकुने ग्राह्यः काकोलस्तेषु सर्वदा ॥ ३३४ ॥

2657

कार्याकार्येषु काकोलः प्रशस्तः स्याद्यथा किल ।

न तथा वायसा ज्ञेया ग्राह्यास्तु तदभावतः ॥ ३३५ ॥

2658

दक्षिणदेशे शब्दं कुर्वन्गच्छंश्च दक्षिणेनैव ।

काकः शुभः प्रयाणे शुभः प्रवेशे तु विपरीतः ॥ ३३६ ॥

2659

वामेन गत्वा विनिवृत्त्य मार्गं

काको यदा दक्षिणभागगः स्यात् ।

यानुः करोतीहितकार्यसिद्धिं

क्षेमं च शीघ्रं पुनराममं च ॥ ३३७ ॥

2660

कृत्वा रवं यः पुरतः प्रयाति
 पुरःस्थितो यो मृदमादधाति ।
 कण्डूयते यश्च शिरोङ्घ्रिणासौ
 पुंसां तदाभीष्टफलं ददाति ॥ ३३८ ॥

2661

स्तम्भे गजानां नियतं गजानि
 गजाधिरूढः पृथिवीपतित्वम् ।
 तुरंगमे वाहनभूमिलाभं
 करोति काको विजयं ध्वजे च ॥ ३३९ ॥

2662

प्रदान्तनादः शिखरे तरूणां
 खीसङ्गसौर्यं करटोभिधत्ते ।
 धान्यादिकूटेषु तयान्नलाभं
 गोपृष्ठगो गोवनिताधनाग्निम् ॥ ३४० ॥

2663

अन्नादिविवापिशितादिभिर्यः
 पूर्णाननोभीष्टफलप्रदोसौ ।
 मन्त्रादिसिद्धैश्च वणिगादिलाभे
 शस्तो विवाहादिभिधौ च काकः ॥ ३४१ ॥

2664

त्रिद्वध्वजन्ध्रकृताधिरोहः
 समुद्यतं शत्रुबलं प्रपद्यन् ।
 अज्ञौ जयं जल्पति भूमिपानां
 कृतस्वनः क्षीरतरौ च काकः ॥ ३४२ ॥

2665

कां कामिति क्रीमिति योपिदाप्त्यै
 योगाय कौकोमिति शब्दितं स्यात् ।

अपत्यलाभः कुकु इत्यनेन
गन्तुः फलं कौकक इत्यनेन ॥ ३४३ ॥

2666

क्रौंक्रोमितीदं शुभलाभकारी
कुंक्रुं निनादः प्रियसंगमाय ।
मित्राप्रये स्यात्क इतीदृशं च
करोति काको वदति स्वतुष्ट्या ॥ ३४४ ॥

2667

क्षेमं विधत्ते करभस्य पृष्ठे
खरस्य पृष्ठेरिभयं वधं च ।
क्रोडस्य पृष्ठे धनमर्यलाभं
तस्यैव पृष्ठे घनपङ्कलिमे ॥ ३४५ ॥

2668

सद्यो ज्वरं सैरिकपृष्ठसंस्थो
मृताङ्गसंस्थो मरणं करोति ।
कार्यक्षतिं रिक्तघटाश्मसंस्थः
काकः काले काष्ठनिविष्टदृष्टः ॥ ३४६ ॥

2669

प्रयाति वामे यदि पृष्ठदेशे
कृत्तारवस्तद्रुधिरभ्रुतिः स्यात् ।
बक्षीवरत्रादिवसां गृहीत्वा
प्रयाति वामे स हि सर्पभीत्यै ॥ ३४७ ॥

2670

नदीतटे वाय रटन्नटव्यां
खरस्वरो व्याघ्रभयाय गन्तुः ।
नैवानुरः कापि मनो हिताय
न दृष्टपुष्टः कनिदेव दुष्टः ॥ ३४८ ॥

2671

तुण्डेन पुण्ड विलिखन्त्वरेण
 स्वरेण यो रोति निरीक्षतेर्कम् ।
 एकेन पादेन तथोपविष्टो
 ब्रूते स बन्ध पुरतो जनम्य ॥ ३६९ ॥

2672

यात्रोद्यमे सेन्यत्र गाय काको
 दृष्टो रयेभाश्वन्मस्तकेषु ।
 आयाति यस्याभिमुखो वल्स्य
 युद्धोद्यमे तस्य पराजय स्यात् ॥ ३७० ॥

2673

द्राक्रा इति शौरिति च द्विरुक्त
 ऋकृमिति क्रो कुकुदूरितीदम ।
 हत श्रदिष्ट मरणाय पुसा
 गन्तुर्विनाश कुरुते त्वरश्यम् ॥ ३७१ ॥

2674

श्रौं श्रौमिति श्रौमिति च त्रयोमी
 क्रा श्रामिति श्रौ चरणो रणाय ।
 का का इतीद च त्रिमातद्वारी
 स्यात्का इतीदं विक्रम सजेय ॥ ३७२ ॥

अथ पोतकी ।

2675

यामादृष्टिर्नजित्वा स्तोत्रान्तर्गुणमार्गम याम्य ।
 उचार्य स्वस्वयन विष्णु तार्क्ष्यं च मम्मथ्य ।
 तत्रावनेस्य त्रिदशमुचार्य किमोत्तमोभिधानानि ।
 नामानि कृष्णिकाया श्रोत्रा नत्वा च ता पश्येत् ॥ ३७३ ॥

(युद्धम)

भर्जुन फाल्गुन पार्थ इति पूर्वोक्तनामानि ।

2676

श्यामा कृष्णा अकुनि सितपक्षा पोतकी कुमारी त्वम् ।
दुर्गा देवी चटका धनुर्धरी पाण्डवी च वराही त्वम् ॥ ३५४ ॥

2677

पान्यजननी तथोमा प्रहस्यता शकुनदेवता त्वमसि ।
प्रत्यक्षा भय भगवति नमोस्तु ते देहि मे सिद्धिम् ॥ ३५५ ॥

अथ पोतकीशकुनविचार ।

2678

दिक्कालस्वरचेष्टाभावगतिस्थानकार्यसप्रभान् ।

यो वेत्ति शान्तदीमास्तत्रास्ते शाकुन ज्ञानम् ॥ ३५६ ॥

2679

भस्मितदग्धज्वलितालिङ्गितधूमान्विता त्रिमुच्य पञ्चैता ।
शेषा दिश प्रशान्ता कालोपिष्ट्यादिनिर्मुक्त ॥ ३५७ ॥

2680

शान्तो भौमेपि रवौ दहनानिलगगनजा स्वरा दीप्ता ।
चेष्टा शुभा पसन्ना भाव शोकादिनिर्मुक्त ॥ ३५८ ॥

2681

वक्रादिदोषरहिता ऋज्वी तारागति प्रशस्ता स्यात् ।
तरुतोरणादि शान्त स्थान दीप्त कपोतादि ॥ ३५९ ॥

2682

कार्यं च शान्तदीप्त ज्ञात्वा विद्वान्नि गारयेत्सर्वम् ।
शान्ते शान्त मास्य दीप्ते दीप्त च गृहीयात् ॥ ३६० ॥

2683

चित्ति भृति रवौ भौमे चि कुरुति कूीति विस्मयाश्रयो ।
किन्तुरिति तैजस स्यात्स्खलिता नादाश्च ये केचित् ॥ ३६१ ॥

2684

चिर्वीति रवौ मारुत स्यात्कुलिकुलिनादश्च तादृश कथित ।
आम्बरमाहुभिरिति चिक्कुरिति पञ्च विद्वांस ॥ ३६२ ॥

2685

लामदक्षितचिर्लीति निनादः
 शूलिशूलिनिनदोपि तथैव ।
 कूचिकूचिइति वापि जलार्पे
 व्याहतौ चिकुरिति स्वर उक्तः ॥ ३६३ ॥

2686

कीतुकीतुइति यो मधुरोसौ
 कामदस्तु निनदः स्वलिताख्यः ।
 स्याद्गयाय नियमेन चिर्चीति
 निःस्वनाश्लिकुनाद इहापि ॥ ३६४ ॥

2687

कष्टदक्षिरिचिरीति विराव-
 शीकुचीकु इति दैन्यविधायि ।
 एवमीदृशफला ददा नादा-
 प्रस्फुटा निगदिता भगवत्या ॥ ३६५ ॥

2688

दर्शनचेष्टास्वरगतिभक्ष्यग्रहणेऽधिकमधिकं स्यात् ।
 क्रमशो बन्धमेतेषां समुद्रायः सकलफलहेतुः ॥ ३६६ ॥

2689

वामाक्षिगगमना या सा तारा निगद्यते पुरतः ।
 दक्षिगतौ वामं या याता सा कीर्त्यते वामा ॥ ३६७ ॥

2690

वामो विभागो निजपक्षनामा
 विपक्षनामाङ्घ्रितदक्षिणः स्यात् ।
 वामे शुभं पूर्वमुदीक्षितायां
 यदक्षिणे हन्ति विलोकिता सा ॥ ३६८ ॥

2691

वामविरावा वामे स्थिता प्रशस्ता गता तारा ।
 दक्षिणरवापि पक्षे स्थिता न शस्ता गता वामा ॥ ३६९ ॥

2692

सुखदुःखहर्षशोकप्रभृति यदाप्नोति दैवतः शकुनिः ।
सावस्था पक्षे स्वा ज्ञेया त्वन्यत्र शत्रूणाम् ॥ ३७० ॥

2693

त्वरितं याती स्वरितं पूर्णं च समीहितं जनयेत् ।
मध्यफला सविलम्बा हीनफला सुचिरगमनाह् ॥ ३७१ ॥

अथ पौतकीदर्शनम् ।

2694

भविःकृतकृतभौनरवा सुस्थानस्था सुचेष्टिता वामे ।
यात्रासु दृष्टमात्रा दुर्गा दुर्गाणि तारयति ॥ ३७२ ॥

2695

दृष्टा प्राणुपविष्टा शान्तरवानन्तरं गता तारा ।
सुचिरस्थानकृतस्थितिरभिमतफलदायिनी दुर्गा ॥ ३७३ ॥

2696

उन्नतदक्षिणपक्षा मध्यमुखी विहितपार्थिवनिनादा ।
तारा तरुमधिगच्छति तद्यच्छति धाञ्जितादधिकम् ॥ ३७४ ॥

2697

भ्रमेसरी कुमारी तस्युत्ते पुङ्गुगो यदा तारः ।
सिद्धिस्तदोत्तमा स्याद्दृष्टाप्यादी वरा दुर्गा ॥ ३७५ ॥

2698

एकापि पञ्चशान्ता तारा धाञ्जाम्रये शुभासीना ।
लाभ उमाभ्यामधिकस्तिलो राज्याय यात्रायाम् ॥ ३७६ ॥

2699

क्षेत्रे ग्रामो ग्रामे नगरं नगरे तु मण्डलावाप्तिः ।
तस्यामुर्वस्त्येवं यो लाभो राज्यमाह्वस्तम् ॥ ३७७ ॥

2700

नीचैर्यान्तो नीचं फलमधमाहा चिरेण वा दिशति ।
मध्येन मध्यमात्रं तूर्णं पूर्णं शिरःसीम्नि ॥ ३७८ ॥

2701

आग्ने दर्शयति नर्ति यान्ती यान्ती समुद्रनिं गते ।
अनुकृणापि वराही विरोग तुच्छ फल गते ॥ ३७९ ॥

2702

उद्येदृश्यमाना ननिमन्ते बहति या तु गच्छन्ती ।
यच्चिरलभ्यमयात्न तत्त्वा वदु यञ्जति त्वरितम् ॥ ३८० ॥

2703

गामे विशय शत्रु यात्यनुकृणा करोति च विरिधम ।
वामा नतोपि नृत्या रौति तदा वदुफला देवी ॥ ३८१ ॥

2704

गामे विनिविचारा तारा भृत्या करोति शष्ट या ।
ना विनिहत्य गते फलमाशरयोत्य फल धने ॥ ३८२ ॥

2705

या याति मोनिनी या प्रदक्षिण दृश्यमानशान्दा या ।
कञ्ची शुभाय गमने यामा यामप्रेवेदो च ॥ ३८३ ॥

2706

यद्येका दक्षिणया यामान्या तद्वपमुपेभ्याय ।
अन्या उपेपार्थिया मिभ्रत्वे फलविमिभ्रत्वम ॥ ३८४ ॥

2707

प्रभाभिमुची प्रष्टे कार्यं नाम्नीति समुची वृते ।
ताग सामाय पुग प्रष्टे ननार्थनाभाय ॥ ३८५ ॥

2708

यानम्वरा नमूर्द्धि दक्षिणशान्दा निवेपनागति ।
नमुवदाप्रानर्थं वृष्टरया रगति प्रद्वयम् ॥ ३८६ ॥

2709

उद्गीयोर्ध्वं गमने निपत्यवना यथोन्मुची शकुनि ।
वामे यातुर्निपन दिदाति विपक्षे विपक्षम्य ॥ ३८७ ॥

2710

पक्षे मक्ष्यपदा सामाय विपक्षसमत्र हान्ये ।
पञ्चानामपि मुरया मक्ष्यातिर्दर्शनादीनाम् ॥ ३८८ ॥

2711

संमुखमायान्ती वा पृष्ठग्वा वा तिरोभवन्ती वा ।
अत्यन्तदुष्टचेष्टा या वा सा वारयेद्गमनम् ॥ ३८९ ॥

2712

चापच्युतेव गुलिका वियति जवाद्याति दूरदेशं वा ।
तारा रणाय गन्तुर्वासा दयामा तु मरणाय ॥ ३९० ॥

2713

भृगुयुर्मृगयां गच्छन्मार्गे मार्गे विमार्गयन्दुर्गाम् ।
वामरवां तारां वा गृहीत भृगेषु दृष्टेषु ॥ ३९१ ॥

2714

स्थानीकृतेषु यदि वा दृग्गोचरमाणेषु वध्येषु ।
प्रादेशिकेन यायाव्याधः शकुनेन धाटिदस्तद्वत् ॥ ३९२ ॥

अथ हंसचारः ।

2715

एकत्र सार्धे व्रजतां बहूनां
तुल्येपि जाते शकुने फलानि ।
नानाप्रकाराणि भवन्ति येन
तं हंसचारं प्रविचारयामः ॥ ३९३ ॥

2716

शशाङ्कनाद्यामयवार्कनाद्या-
मन्तःशरीरे'प्रविशन्त्युशन्ति ।
यदाःसमृद्धि कुशलं जयं च
निर्गच्छतः स्यात्कलवैपरीत्यम् ॥ ३९४ ॥

अथ शुभहंसचारः ।

2717

ऐन्दवी वहति नाडिका यदा
स्वेच्छया प्रविशति प्रभञ्जनः ।
पोतकी व्रजति दक्षिणा यदा
स्यात्तदा सकलमोक्षितं फलम् ॥ ३९५ ॥

2718

स्याद्यदि वामा श्यामा वायुरिद्धां विशति चेत्तदा तत्र ।
प्राक्तनशकुनात्किञ्चिद्भ्रूयुं भद्रं भवेन्नियतम् ॥ ३९६ ॥

2719

मारुते विशति दक्षिगनाडीं
दक्षिणा यदि गतिर्भगवत्याः ।
ईप्सितं फलमुदान्ति तदार्यं
निश्चयोत्र मुनिभिः कथितोयम् ॥ ३९७ ॥

2720

निःसरत्युदरतो ददीडया
मारुतो भगवती च दक्षिणा ।
अल्पकं शुभफलं भवेत्तदा
नात्र किञ्चिदविचारगोचरम् ॥ ३९८ ॥

अथाशुभहंसचारः ।

2721

नाडिका वहति तापनी यदा
निःसरत्युदरतः समीरणः ।
अप्रदक्षिणगतिर्धनुर्धरी
स्यादनिष्टफलमव्ययं तदा ॥ ३९९ ॥

2722

वायुर्दक्षिगनाद्या निःसरत्युदरतः समीरणः ।
प्राक्तनशकुनाद्भ्रूयुं किञ्चिदनिष्टं भवेत्तत्र ॥ ४०० ॥

2723

यदि वहति वामनाडीपवनो बहिरेति पोतकी वामा ।
अर्धमनिष्टं भवति श्मश्रितकार्ये तदा नित्यम् ॥ ४०१ ॥

2724

दक्षिगनाडी पूर्णा पवनेन गतिर्यदा च वामा म्यात् ।
अल्पकमशुभं भवति ध्रुवमिह नैत्रास्ति संदेहः ॥ ४०२ ॥

2725

तारा यान्ती सोमनाड्यां वहन्त्यां
शस्ता श्यामा शोभने कार्यभागे ।
संत्रासादौ शस्यते वैपरीत्या-
त्संमिश्रत्वे स्यात्फलं मिश्रमेव ॥ ४०३ ॥

2726

तेनैकस्मिन्नेव जाते निमित्ते
याद्दृग्गेषां प्राणचारोभ्युदेति ।
तावृक्तेषां स्यात्फलं मानवानां
नैकाकारो हंसचारः क्वचित्तु ॥ ४०४ ॥

अथ तित्तिरिः ।

2727

यात्रायां तित्तिरिर्वामः स्वरः क्षेमाय शस्यते ।
स एव कन्यकाकार्ये दक्षिणो वरलब्धये ॥ ४०५ ॥

2728

वामः पूर्वं दक्षिणः स्यात्ततो यः
पथाहामश्नितार्थप्रदाना ।
स्यैर्यारम्भे लामकृत्ये प्रवेशे
नष्टान्वेषे दक्षिणः श्रेष्ठकारी ॥ ४०६ ॥

2729

कृष्णतित्तिरिरीतिह पतञ्जी
वृत्ततित्तिरिरिति प्रथितो यः ।
चातकः स्वररवो दधिमल्लो
गौरतित्तिरिसमाः शकुनेषु ॥ ४०७ ॥

अथ लट्वा ।

2730

लट्वा दक्षिणगमना यात्रायां वामगा प्रवेशे च ।
संमुखमायात्यये न तस्य सौख्यादिदात्री सा ॥ ४०८ ॥

2731

पृष्ठादागच्छन्ती पृष्ठे सौख्यं करोत्युभयभागे ।
यदि शुभ्यति तद्युग्मं विवाहयात्रे तदानिष्टे ॥ ४०९ ॥

2732

त्रासिता पक्षिणान्येन त्रासमाख्याति यायिनः ।
दृश्यते समुखे तस्य वस्तु तद्वस्तुवृद्धिकृत् ॥ ४१० ॥

अथ करायिका ।

2733

मामादौ गच्छतां वामः शुभः करकरारवः ।
दक्षिणः करायिकायाः भेटो घुलुघुलारवः ॥ ४११ ॥

2734

प्रवेशे स्याद्दक्षिणतः श्रिये करकरारवः ।
वामे घुलुघुलारावो वैपरीत्येन शस्यते ॥ ४१२ ॥

2735

प्रवेशे निर्गमे चैव दक्षिणे च गतिः शुभा ।
उभयत्रापि वामा तु मृदा स्याद्दधवन्मृदा ॥ ४१३ ॥

2736

शब्दं कृत्योद्गीयते या गत्या या कुरुते ध्वनिम् ।
शब्दायते तरौ वापि वामापि व्रजतां शुभा ॥ ४१४ ॥

2737

प्रवेशेल्पकला सैत्र वामे घुलुघुला शुभा ।
वदस्य मुक्तये सद्यो मृदा घुलुघुलापि च ॥ ४१५ ॥

2738

वदस्य द्रव्यनिर्गत्यै तस्याः करकरारवः ।
वाणिज्यार्थं गच्छतां तु लाभदायी स एव हि ॥ ४१६ ॥

अथ वृकः ।

2739

यात्रायामुच्चरन्वामधैरभीतिकरो वृकः ।
दक्षिणे कट्टकृत्सार्थं स्त्री यदि स्यात्तद्वर्तये ॥ ४१७ ॥

2740

वरस्य परिणीतस्य सवधूकस्य गच्छतः ।

यद्युत्तरन्ति च वृका निकटे पितृवेश्मनः ॥ ४१८ ॥

2741

पितृमातृविनाशाय समीपे श्वशुरैकसः ।

वधूश्चप्रभोः पुत्रपित्रोरैकवासनिवारकः ॥ ४१९ ॥

(सुग्म)

2742

क्षेत्रे याताः कार्पुकस्य विना वृष्टिं तु ये वृकाः ।

क्षेत्रमध्ये लुटन्तश्च दुर्भिक्षानर्थसूचकाः ॥ ४२० ॥

2743

पूर्वं गृहीत्वा व्यापारं प्राप्तं वा गच्छतो वृकः ।

प्रयाणपदवीं वामे प्रापयत्युत्तरं मृशम् ॥ ४२१ ॥

2744

चौरस्यान्यस्य वा पुंसः परार्यग्रहणाय चेत

गच्छतो वा समुत्तीर्णः फलदाता भवेद्दृकः ॥ ४२२ ॥

2745

भवेद्दृकानां शकुनो दीप्तिं कार्यं सुशोभनः ।

सर्वकार्याणि मृदुस्य साधयन्त्येव सर्वतः ॥ ४२३ ॥

अथ हरिणः ।

2746

विषमा हरिणा गैरा भाग्यावान्ति प्रदक्षिणम् ।

प्रस्थाने न शुभा वामाः सकृष्णास्तेषु शोभनाः ॥ ४२४ ॥

2747

उत्तीर्य दक्षिणे पूर्वं पथाद्दामेतिनिन्दिताः ।

कैश्चित्कृष्णो मृगश्चैकः कैश्चित्सर्वेषु नादृताः ॥ ४२५ ॥

2748

नेत्ररोगाय यद्येको वामगो मृगमध्यतः ।

ताभदः स स्वपक्षे त्रिदुत्तीर्य प्रविशेत्पयः ॥ ४२६ ॥

2749

खनत्युत्तीर्य भूमिं च निधानक्षितिलम्बये ।
स्वपक्षे परपक्षे तु शखपातादिभीतये ॥ ४२७ ॥

2750

उत्तीर्य पृष्ठतो याति वेदन वा करोति चेत् ।
स्वस्यस्य वेदनप्राप्तिः सभयस्य भयं हरेत् ॥ ४२८ ॥

2751

घ्नन्तः भृङ्गैर्विपाणाभ्यामुद्देगाय प्रवासिनः ।
खेलन्तः सुरते त्रापि कुर्वन्तः कार्यसिद्धये ॥ ४२९ ॥

2752

यद्युत्तरन्तखस्यन्ते तदा कार्यस्य नाशकाः ।
एको दक्षिणगो गौरो मृत्रकृद्यः स लाभदः ॥ ४३० ॥

2753

मृगयो मृगस्य चारो वा नोत्तरन्त्यः शुभावहाः ।
शुभस्यैव दौर्घ्ये च कार्ये ते शोभनाः स्मृताः ॥ ४३१ ॥

अथ नकुलः ।

2754

ककुलानामपि धन्य, क्लिप्तानां दक्षिणं गतं यातुः ।
ते संक्षिप्तपि धन्ये दक्षिणतस्तारगथायः ॥ ४३२ ॥

अथ मिश्रशकुनानि ।

2755

मयैव हंससारमन्कोरद्वारीतचक्रमियुनानि ।
धन्यानि दर्शनदृष्टैः सञ्जनद्वान्युद्भासाश्च ॥ ४३३ ॥

2756

शशशरद्वकोलगोधात्रिषधरभार्तार्कीशिका न शुभाः ।
मार्गं विलुप्तं यान्तो वीत्रे कार्ये च ते शुभदाः ॥ ४३४ ॥

2757

ध्याधिरमन्मशुन्कपद्मेन्यन्येपणे च नटस्य ।
प्रम्यानादिपरीतः शकुनः द्रस्तः प्रेते च ॥ ४३५ ॥

2758

अद्यतने योद्धव्ये शकुने विजयाय यात्रिकविशुद्धः ।
दिवसान्तरिते युद्धे क्षेमः प्रास्थानिकः शकुनः ॥ ४३६ ॥

अथ क्षुतम् ।

2759

लाभकारि भवेदैन्यामाप्रेष्यां हानिकृत्तया ।
यमात्मने गरणकृत्तैर्ऋत्यां दुःखकृत्स्तुतम् ॥ ४३७ ॥

2760

पश्चिमायां भवेत्क्षुत्मीः शुभवार्त्ता महविशि ।
कौवेर्यां ध्रुवलाभः स्यादैशान्यां विजयो भवेत् ।
ब्रह्मस्थाने क्षुते जाते राज्यं निःसंशयं भवेत् ॥ ४३८ ॥

2761

वामविभागे सफलं न दक्षिणे प्रसक्तं शुभं तत्र ।
क्षुतमप्रेषे नियतं ददाति कष्टं तत्रैर्गरणम् ॥ ४३९ ॥

2762

पौनःपुनिकं व्यर्थं हृदहास्यभयादिभिर्विडालस्य ।
श्वानस्य च मृत्युकरं पशुक्षुतं कष्टं नियतम् ॥ ४४० ॥

2763

वस्तुविक्रयकर्तव्ये क्षुतं विक्रयवारकम् ।
लाभदं वस्तुनो भाहे तच्चेत्स्याद्भवसायिनाम् ॥ ४४१ ॥

2764

नलान्वेषे गच्छतां तु तच्च नटामप्रे भवेत् ।
नद्ये परिधृते धले क्षुतं चेद्द्वरलाभदम् ॥ ४४२ ॥

2765

होमपूजाशनक्षेत्रधर्मान्ते चेद्भवेत्क्षुतम् ।
सविशेषं सदा कार्यं पुनर्व्यादृश्य जायते ॥ ४४३ ॥

2766

क्षुतं भेत्तक्रियान्ते च पुनः प्रेतक्रियाकरम् ।
वतिनं रिपुमाट्याति क्षुतं रिपुनिनिमहे ॥ ४४४ ॥

2767

वैद्यस्य गच्छतो गेगं क्षुतं हन्ति क्षयात्पि ।
वैद्याह्वानाय दृतस्य गच्छतो रोगिनृत्सुकृन् ॥ ४४५ ॥

2768

कर्पणान्वेषणे यातुः क्षुतं जलदृष्टये ।
हेमादिभूषणे नञ्ये विधृते भूषणात्तये ॥ ४४६ ॥

2769

शुभादनन्तरं श्रेष्ठमशुभानन्तरं क्षुतम् ।
अशुभं सर्वकार्येषु तद्विचार्य विचक्षणैः ॥ ४४७ ॥

अथ दिशां स्वभावकथनम् ।

2770

उदयास्तौ मूलाद्यौ उच्चरयाभ्यौ भ्रुवनिवासनामानौ ।
नैर्ऋतयाभ्यौ च प्रमागवरकाह्यौ तेषाम् ॥ ४४८ ॥

2771

स्टे चैव भवेतामैशानाप्रियकोणयोरभिधे ।
सहजं रविगतिजनितं चैषां हेधा प्रशान्तदीप्तत्वम् ॥ ४४९ ॥

2772

प्राच्यं दीप्तं मूलं स्वभावनम्मुच्छकार्यं च ।
रवियोगात्पृथक्तेरपि दीप्ततरा स्याद्विज्ञानी ॥ ४५० ॥

2773

एकान्तशान्तमेकं मन्यन्ते मानसा नित्याभास्यम् ।
उपस्य च शीतस्य च नाशकरं कार्ययुग्मस्य ॥ ४५१ ॥

2774

प्रमाणं निष्प्रमागानां प्रमाणं कुरुतेनराम् ।
पदस्यस्य पदावाभिर्नाशकृत्स्वरितं च तत् ॥ ४५२ ॥

2775

प्राप्य प्रमागकोणं यद्यन्यस्यस्य जायते शङ्कनः ।
तस्याकस्मात्किञ्चित्स्वरमुत्पद्यते कार्यम् ॥ ४५३ ॥

2776

न प्रारब्ध सिध्यति न प्रस्थान प्रमाणमायाति ।
शकुने प्रमाणजाते विघटेत समागमे सधि ॥ ४६४ ॥

2777

विघटितमर्थं घटयति सशयितं वस्तु साधयत्यचिरात् ।
प्रत्यानयति च नीत प्रमाणकौणोदित शकुन ॥ ४६५ ॥

2778

प्रत्यूहोपहतानां दिङ्मूढाना मतिभ्रमार्तानाम् ।
प्राय प्रमाणशकुन साधीयान्कान्दिशीकानाम् ॥ ४६६ ॥

2779

पश्चिममूल शान्तं स्वभावरतस्वरितकार्यकृद्धीरम् ।
सुस्थिरकर्मकर च प्रोद्दीप्त स्याद्रथेयोगात् ॥ ४६७ ॥

2780

रिक्तीकरोति पूर्णं रिक्त पूर्णं करोति नियमेन ।
प्राय स्वरूपदीप्त शकुनधरकप्रदेशोत्थ ॥ ४६८ ॥

2781

उत्साहोज्ज्वलमनसा राज्ञा परिमोषिणां जिगीषूणाम् ।
निरुपायोद्विभ्राना साधुधरके सदा शकुन ॥ ४६९ ॥

2782

त्रोर्याप्रस्कन्दाहतपरसपत्सभुतप्रदेशानाम् ।
सद्यो रिक्तीकरण चरक शकुन समुद्भूतम् ॥ ४७० ॥

2783

भूमिं गतोपि जीवति निगडैरपि सयतो प्रिसुच्येत ।
युध्यन्ते सनद्धा प्रोधान्नोदायुधा योधा ॥ ४७१ ॥

2784

धरोद्भव तु शकुन शुभस्योर्ध्वं शुभाय तत् ।
अशुभोर्ध्वं न भद्र स्यात्सर्वत्रैवा विचारणा ॥ ४७२ ॥

2785

शकटारोपितभाण्डोप्युचलति नैव यातुकामोपि ।
धुनदेशोत्थे शकुने किंरेक प्रसति स्वस्य ॥ ४७३ ॥

2786

यस्योदजेपि वसतो ध्रुवं समासाद्य जायते शकुनः ।
मासार्धमस्य न चिरात्पुंसः सौधानि साधयति ॥ ४६४ ॥

2787

ग्रामारामामरगृहपरिखा वा यदि शाश्वतारम्भात् ।
सिद्धिं ध्रुवोत्पशकुनो नपति सुखोद्वाहमुख्यांश्च ॥ ४६५ ॥

2788

ईशानोत्थैः शकुनैश्चोरा मामं प्रविश्य न लभन्ते ।
न च रोगार्तो जीवति स्वस्योप्यस्वास्थ्यमानोति ॥ ४६६ ॥

2789

ईशानोत्थैः शकुनैर्विशेषतः शूरमण्डलाक्रान्तैः ।
रिपुवैदित इव दूरं त्यक्त्वा स्यान् पलायत ॥ ४६७ ॥

2790

पश्चिममूले शान्ते शकुनाः शान्ताः शुभावहाः सद्यः ।
प्राचीमूले च तथा शान्ताः परिणामसौख्यकराः ॥ ४६८ ॥

2791

यस्मिन्देसे यथा तेषां प्रसिद्धं शकुनं किल ।
तस्मिन्देसे तथा तेषां फलदं नान्यतः क्वचित् ॥ ४६९ ॥

अथ स्वरोदयः ।

2792

मर्त्यप्राक्तनपुण्यस्य पापस्य च फलप्रदम् ।
स्वरोदयं प्रवक्ष्यामि यं ज्ञात्वा नावसीदति ॥ ४७० ॥

2793

स्वरोदये शुभे जाते शकुनैः किं प्रयोजनम् ।
तस्मिन्धाप्यशुभे जाते शकुनैः किं प्रयोजनम् ॥ ४७१ ॥

2794

इटा मोमस्य नाटी स्यात्पिङ्गला नूर्यनाटिका ।
इटा सौम्या भवेद्दामा पिङ्गलोमा च दक्षिणा ॥ ४७२ ॥

2795

हंसाभिधानः पवनो नाभिमूलात्समुत्थितः ।

नाडीमार्गेण जन्तूनां प्रकरोति गतागतम् ॥ ४७३ ॥

2796

इडया संचरन्वायुः सौम्ये कार्ये शुभः स्मृतः ।

पिङ्गलायां तथा दीप्ते ह्योः कापि न शोभनः ॥ ४७४ ॥

2797

अध्ययनमिच्चसङ्गप्रवेशयात्राविवाहदानेषु ।

शुभकार्येष्वखिलेष्वपि शस्तः सोमाध्वगः पवनः ॥ ४७५ ॥

2798

युद्धवाढरतवस्तुविक्रय-

द्यूतभोजनभयोपकर्मसु ।

सूर्यमार्गगमनः समीरण-

स्तत्त्वदर्शभिरतीव शस्यते ॥ ४७६ ॥

2799

शुभः स्यात्प्रविशन्नन्तर्मारुतो न तु निःसरन् ।

सौम्ये वा दीप्तकार्ये वा सर्वत्रैषा विचारणा ॥ ४७७ ॥

2800

यस्यां प्रवहति वायुर्नडो सा जीवसंयुता गदिता ।

यस्यां नैष प्रवहति निर्जीवा सा समाख्याता ॥ ४७८ ॥

2801

दीप्ते कार्ये नाडी परदिशि निर्जीवितां सदा कुर्यान् ।

शान्ते च जीवसहितां ततस्तु सिध्यन्ति सर्वकार्याणि ॥ ४७९ ॥

अथ पञ्चतत्त्वानि ।

2802

अम्मस्तत्त्वं भूमितत्त्वं च वायो-

स्तत्त्वं तेजस्तत्त्वमाकाशतत्त्वम् ।

पञ्चैतानि प्राणवायुं मिलित्वा

नाडीयुग्मे प्राणिनां संचरन्ति ॥ ४८० ॥

2803

नाभिं यावद्रवेन्मानो वारिण षोडशाङ्गुल ।
धरायाश्च भवेत्तद्वत्प्रमाणो द्वादशाङ्गुल ॥ ४८१ ॥

2804

अष्टाङ्गुलस्य कथितो वायोर्मानो त्रिचक्षुः ।
चतुरङ्गुलमान च तेजस्तच्च निगद्यते ॥ ४८२ ॥

2805

द्व्यङ्गुलेन्मानमाकाश कथित तत्त्वदर्शिभि ।
एतानि पञ्च तत्त्वानि नाडीयुग्मे विचारयेत् ॥ ४८३ ॥

2806

नीरस्याधो भूमेर्ऋज्वी वायोश्च तिर्यक्स्यात् ।
ऊर्ध्वं तेज प्रभया शून्या गगनस्य गतिरुक्ता ॥ ४८४ ॥

2807

नीर र्तुलमुर्षी चतुरस्रा वायुरर्धचन्द्र स्यात् ।
तेजस्त्रिकोणमन्वरमाकृत्या शून्यमुद्दिष्टम् ॥ ४८५ ॥

2808

जलत्रमुधातत्राभ्यामुद्रिताभ्या सौम्यकार्यमतुल स्यात् ।
मारुततेजोभ्या च प्रारब्ध दीप्तमेति सत्तिद्धिम् ॥ ४८६ ॥

2809

शून्य गमन निःफलमखिलेष्वपि शान्तदीप्तेषु ।
कार्येषु निन्दितं तत्कथितमिदं पूर्वम्परिभि सत्यम् ॥ ४८७ ॥

2810

तत्रापि चिन्तनीय मोमदिनाधीननाडिका गरात् ।
फलमेतेषामखिल मिश्र सजायते यस्मात् ॥ ४८८ ॥

2811

इडाया यदि भृम्यन्वृत्तत्वे प्रवृत्तस्तदा ।
स्थिरमाभ्यादिर्कार्याणामारम्भ सिद्धिश्च द्रवेत् ॥ ४८९ ॥

2812

पिङ्गलायां यदा तत्त्वं वायोर्वा तेजसो भवेत् ।
उग्रकर्माणि सर्वाणि तदा सिध्यन्ति निश्चितम् ॥ ४९० ॥

2813

यदेडायां मरुत्तत्त्वं तेजस्तत्त्वं भवेदुत् ।
कार्याणां सौम्यदीपानां सदा स्यान्मिथितं फलम् ॥ ४९१ ॥

2814

पिङ्गलायां धरानीरतत्त्वे प्रवहतो यदि ।
तदीमसौम्यकार्याणां भवेत्फलविनिश्चिता ॥ ४९२ ॥

2815

पिङ्गलायामिडायां वा व्योमतत्त्वं न शस्यते ।
कर्मणां शान्तदीपानामारम्भे नाशकं यतः ॥ ४९३ ॥

2816

तत्त्वबलान्नाडीबलमधिकं प्रोक्तं महर्षिभिर्नियतम् ।
ज्ञास्वैनं स्वरचारं नरो भवेत्कार्यनिपुणमतिः ॥ ४९४ ॥

एते नानाशकुनशास्त्रेभ्यः केचिन्ममापि ।

अथ पशूनां लक्षणानि चिकित्सा च ॥ ८४ ॥

तेषु पूर्वं छागः ।

2817

भूपानां धनिनां वा गेहेषु वसन्ति संततं पशवः ।
माह्याः सुलक्षणास्ते कुलक्षणा दूरतस्स्याज्याः ॥ १ ॥

2818

छागशुभाशुभलक्षणमभिधास्ये नवदशाटदन्तास्ते ।
धन्याः स्याप्या वेदमनि संत्याज्याः सप्तदन्ता ये ॥ २ ॥

2819

स्तन इव च गले लम्बति यत्रडागलानां मणिः स विज्ञेयः ।
एकमणिः शुभफलकृद्दीनफला द्वित्रिमणयो ये ॥ ३ ॥

2820

मुण्डाः सर्वे शुभदाः सर्वासिताः कृष्णदेहाश्च ।
श्वेतार्धासितदेहा धन्याः कपिलार्धकृष्णाश्च ॥ ४ ॥

2821

सप्तपल्कण्डाशिरावात्रीलपृष्ठनिभश्च ताम्रदृक्शस्तः ।
कृष्णचरणः सितो वा कृष्णो वा श्वेतचरणो यः ॥ ५ ॥

2822

यः कृष्णाण्डः श्वेतो मध्ये कृष्णेन भवति पट्टेन ।
यो वा चरति सशब्दं मन्दं शस्तो न स छागः ॥ ६ ॥

2823

कृष्णाशिगेरुहपादो यो वा माकृष्णदुरोपरे नीलः ।
स भवति शुभकृच्छ्रागः सोपि शुभो वामनो यश्च ॥ ७ ॥

2824

अथाम्रशस्ताः खरतुल्यनादाः
प्रदीप्तपुच्छाः कुनखा विवर्णाः ।
निकृत्तकर्णा द्विपमस्तकाश्च
भवन्ति ये वा सिततालुजिह्वाः ८ ॥

अथ शुनकः ।

2825

पादाः पञ्चनखात्रयस्तु चरणाः पट्टिनैर्दक्षिणः
ताम्रोटाग्रनसो मृगेश्वरगतिर्जिघ्रन्भुवं याति च ।
लाङ्गुलं समटं यदक्षमदृशं कर्णां च लम्बौ मृदू
यस्य स्यात्स करोति पोटुरचिरात्पुट्टांश्रियंश्चा गृहे ॥ ९ ॥

2826

पादे पादे पन्थ पन्थापपादे
वामे यम्याः पन्खा मष्टिकाक्षी ।
यक्रं पुच्छं पिद्मला लम्बकर्णा
ना सा रद्रं चुकुरी याति पुटा ॥ १० ॥

अथ गावः ।

2827

अस्ताविलरूक्षाक्षयो मूपकनयनाथ न शुभदा गावः ।
प्रचलच्चिपिटविपाणा करटाः खरसदृशवर्णाथ ॥ ११ ॥

2828

दशसप्तचतुर्दत्यः प्रलम्बमुण्डानना विनतपृष्ठाः ।
ह्रस्वस्थूलभीवा यदमध्या दारितखुराथ ॥ १२ ॥

2829

इयानातिदीर्घजिह्वा गुल्फैरतितनुभिरतिमहद्भिर्वा ।
अतिककुदा कृशदेहा नेत्रा हीनाधिकाङ्गाथ ॥ १३ ॥

2830

मार्जारारक्षः कपिलः करटाभो न शुभदो द्विजस्येष्टः ।
कृष्णोष्ठतालुजिह्वस्त्रसनो यूथस्य नाशकरणाय ॥ १४ ॥

2831

स्थूलशकृन्मणिभृङ्गः सितोदरः कृष्णसारवर्णथ ।
गृहजातोपि त्याज्यो यूषविनाशावहो वृषभः ॥ १५ ॥

2832

इयामाकपुष्पचित्राङ्गो भस्मारुणसंनिभो विडालाक्षः ।
विप्राणामपि न शुभं करोति वृषभः परिगृहीतः ॥ १६ ॥

2833

मृदुसंहतनास्रोटास्तनुस्त्रिजस्ताम्रतालुजिह्वाथ ।
तनुह्रस्वोच्चभ्रवणाः सुकुक्षयः स्पष्टजङ्घाथ ॥ १७ ॥

2834

तनुभ्रूस्पृग्बालधयो रक्तान्तविलोचना महोच्छ्वायाः ।
सिंहस्कन्धास्तन्वल्पकम्बलाः पूजिताः सुगताः ॥ १८ ॥

2835

यामावर्तैर्वांमे दक्षिणपार्श्वे च दक्षिणावर्तैः ।
शुभदा मयन्त्यनजुहोजङ्घामिधैडकनिभाभिः ॥ १९ ॥

2836

लम्बैर्वृषणैर्मेषोदरेथ सक्षिप्तवङ्गः क्रोडः ।
शेयो भाराध्यसहो जवेश्वतुल्यथ शस्तफलः ॥ २० ॥

2837

सितवर्णः पिङ्गाक्षस्ताम्रविपाणेश्च महावक्रः ।
हसो नाम शुभफलो यूथस्य विवर्धनः प्रोक्तः ॥ २१ ॥

2838

भूसृग्वालाधिराताम्रविपाणोद्धतककुद्गाश्च ।
कल्माषश्च स्वामिनमचिरात्कुरुते पतिं लक्ष्म्याः ॥ २२ ॥

अथ गवादीनां चिकित्सा ।

2839

चूर्णांकृतेषुपुद्गुया लवणान्वितपिण्डकान् ।
वारिस्फोटा विनश्यन्ति द्रुत वेसरवाजिनाम् ॥ २३ ॥

2840

धास्रः कुमागिकापत्रपिण्डो लवणसयुतः ।
हन्ति कण्डू दशाहेन गजवेसरवाजिनाम् ॥ २४ ॥

2841

कुटसेन्प्रसयुक्तममुलिप्ताद्गमालके ।
हेप्येपि कुरुते प्रीतिं याजिनी प्रसयान्विता ॥ २५ ॥

2842

तण्डुलीयकमूलानि तथा विल्वकपित्थयोः ।
गोधूतेन समालोच्य सपर्दष्ट तु पाययेत् ॥ २६ ॥

2843

चन्दनागुरुकुष्ठैश्च लोभ्रभार्गाफणिज्जकैः ।
दशकेषो विप हन्ति जगम स्यात्पुनः ॥ २७ ॥

2844

मूल हि शालपर्ण्याः शनिवारनिमन्त्रित रवोर्द्विषसे ।
नीत विधिना यद्द कण्ठे गण्टापत्रौ हरति ॥ २८ ॥

2845

घर्षित्वा लक्ष्मणामूलं प्रेरितं मुखवायुना ।
योनिमध्यस्थितं गर्भं ग्राहयेन्महिषीगवाम् ॥ २९ ॥

2846

शाल्मलीतिलनिर्यातदर्भखण्डस्य बन्धनात् ।
शृङ्गनम्रा त्यजत्याशु जरामुद्वेगकारिणीम् ॥ ३० ॥

2847

मधुजीरकगोरम्भातक्रलेपप्रभावतः ।
वत्सं क्षिहति गौः क्षीरमतिमात्रं प्रयच्छति ॥ ३१ ॥

2848

विलिप्तं मधुना चित्र पापाणं पुरतः स्थितम् ।
लिहती मृतवत्सापि प्रक्षौति सुरभी द्रुतम् ॥ ३२ ॥

2849

ब्रह्मदण्डीशिफार्के वा बद्धा चक्राङ्गमूलिका ।
मन्यस्तम्भे सदा रक्षां मक्षणस्य करोति सा ॥ ३३ ॥

2850

अङ्गरैः शाकवृक्षस्य चूर्णितैः सघृतैरुच्यहम् ।
दत्तैर्नश्यत्यवीसारुच्यहं पानीयवारणात् ॥ ३४ ॥

2851

वरुणस्य फलाद्बस्तपीडिताहलितो रसः ।
सत्रणे पूरितोशेष कृमिजाल निपातयेत् ॥ ३५ ॥

2852

अरलूवृक्षपत्राणां लेपो गोमुखरोगहत् ।
गोनाससंभवः क्षारो हन्ति पुष्पं चिरोद्भवम् ॥ ३६ ॥

2853

ज्वरदोषे समुत्पन्ने पशुनां त्रिकटाकृतिम् ।
तलाटे लाञ्छनं कुर्यात्स्वल्पं लोहशलाकया ॥ ३७ ॥

2854

लाजाः कुष्ठं नखं मांसी गोमयं तगरं घृतम् ।
मयूरो गोमहिष्यादिगोष्ठे धूपो ज्वरापहः ॥ ३८ ॥

2855

मलदोषे समुत्पन्ने गवां कण्ठे विवन्धयेत् ।
घण्टां तत्र लिखेन्मन्त्रं यावकेनामयापहम् ॥ ३९ ॥

2856

मन्त्रः । ॐ घण्टाकर्णो वटे शेते गणः प्रोक्तो महाबलः ।
मारीचिर्नाशनकरः स गाः पातु जगत्पतिः ॥ ४० ॥

अथ पशुवशाकरणम् ।

2857

अद्भुततर्जनीभ्यां गा प्रागे संगृह्य नामयेत् ।
मन्त्रेगानेन वदयाः स्युः पशवोश्चादयस्तया ॥ ४१ ॥

मन्त्रः । ॐ नमो भगवते विष्णवे पशूनां पतये नमः ठः ठः ॥

2858

त्रिचोत्तरावैष्णवरोहिणीषु
चतुर्दशीदर्शदिनाष्टमीषु ।
स्थानं प्रवेशं गमनं पशूनां
धीमान्विदध्यान्न कदाचिदेव ॥ ४२ ॥

एते नानाशास्त्रेभ्यः ।

अथ विपापहरणम् ॥ ८५ ॥

2859

स्पावरं जङ्गमं चेति द्विविधं विषमुच्यते ।
स्पावरं कालकूटादि जङ्गमं भोजगादिकम् ॥ १ ॥

2860

चिकित्सा कथ्यते तेषां मन्त्रविद्याभिरौषधैः ।
यां शास्त्रा सर्वजन्तूनां नरः स्यादुपकारकृत् ॥ २ ॥

2861

कालकूटादयो भेदा विषस्य नव सन्ति ये ।
चिकित्सा कथ्यते तेषां मन्त्रपूर्वमविस्तरात् ॥ ३ ॥

2862

मरिचं सैन्धवं सर्पिर्मधुनिम्बफलानि च ।
समभागानि पिटानि पाययेद्विषमूर्द्धितम् ॥ ४ ॥

2863

ततोस्य छर्दिरेकौ च भवतस्तत्क्षणादपि ।
तस्मिन्निवृत्ते स्वस्थः स्यात्कालकूटादिमोहितः ॥ ५ ॥

2864

कर्कोटिकार्कयोर्मूलं चूर्णयित्वा च सर्पान् ।
सर्पिषा पाययेन्मन्त्री स्यावरक्ष्वेडशान्तये ॥ ६ ॥

2865

वन्ध्याकर्कोटिकामूलं गोमूत्रेण घृतेन वा ।
तण्डुलोदेन पीतं वा निहन्ति निखिलं विषम् ॥ ७ ॥

2866

स्यावरं जङ्गमं चैव नखदंष्ट्रादिकं च यत् ।
श्रीफलस्य जटां सूक्ष्मां चूर्णाकृत्य निधापयेत् ॥ ८ ॥

2867

शाण्डयमितं चूर्णं काञ्चिकेन तु पाथयेत् ।
स्यावरं जङ्गमं क्ष्वेडं तथा दूषीविषं च यत् ।
तत्सर्वं नाशयत्येव नात्र कार्या विचारणा ॥ ९ ॥

2868

धामकरानामिकया जलपूर्णं सप्तवारमभिमन्त्र्य ।
दक्षिणकरस्यपात्रं तस्मात्सप्तैव चुत्तुकानि ॥ १० ॥

2869

पातुं यस्य च दद्यात्स निर्विषो भवति तत्क्षणादेव ।
मन्त्रश्च शावरोयं स उच्यते विषहरः परमः ॥ ११ ॥

(तुग्मम्)

2870

शिवः शबररूपेण यदा पार्यनयोधयत् ।

तदा शोवाच यान्मन्त्रांस्ते मन्त्रा शबराः स्मृताः ॥१२॥

मन्त्रः । ॐ गुह्ये पाय शरणम् ।

ॐ त्रि त्रि त्रि त्रि भार त्रिभुवाटी ॥

अथोषधियाणि ।

2871

हरिद्रां दुग्धसहितामश्वमारविषादित ।

पिबेत्सशर्करां चापि ततः स्यान्निरिषो नरः ॥ १३ ॥

2872

तण्डुलीय गुडूर्चीं वा धतूगस्य विषे पिबेत् ।

तथा कर्पासपञ्चाङ्ग तल्पञ्चाङ्गविषापहम् ॥ १४ ॥

2873

बल्वलान्तस्त्वच पिष्टां जलेन कृतपिण्डिद्वाम ।

बद्धा कर्णे विषस्याने विन्धाद्रिषात्रिणाशिनीम् ॥ १५ ॥

2874

छागदुग्धेन संपिप्य त्रिद्रातिलदूर्विकाः ।

नाशयन्ति प्रलेपेन त्रिमकममुद्रयन् ॥ १६ ॥

2875

प्रगदयति गुटं पीत्वा कृमाण्डगस्तनयुतम् ।

सशर्करं वा गोदुग्ध कोट्टयस्ययोगमद्रः ॥ १७ ॥

2876

चुस्तुकेर्जलपानेन विद्वाकर्षणोपि वा ।

पृगीफलमदो याति लयगत्याशनेन वा ॥ १८ ॥

2877

घृतोद्धर्तनतो याति कण्डूतिः कपिकच्छुजा ।
याति लूता शमं शीघ्रमिन्द्रुदीत्वान्विलेपनात् ॥ १९ ॥

2878

शतधैतं नवनीतं भस्मातकजं विषं हरेह्येषान् ।
ईदृग्विषं समस्तं शमयति नीली तथा लोधम् ॥ २० ॥

2879

गुञ्जाफलानि विंशतिरभयात्रितयं गुडं च पलमात्रम् ।
कृत्वैकत्र च गुटिकाः कुर्याच्छाणोन्मिताः सकलाः ॥ २१ ॥

2880

गुटिकात्रितयं मुक्ता पीत्या चोष्णोदकं विरेकः स्यात् ।
योगोयं दृषीविषहर्ता पथ्यं च तत्र दधिभक्षम् ॥ २२ ॥

2881

कुटैले मलयजगैरिके सलोधि
पिप्पल्यौ मधुकसुचार्धिकं च मांसी ।
एषां यत्समधु नतोच्चटं च चूर्णं
तदूषीविषमपहन्ति साधु तीटम् ॥ २३ ॥

अथ जङ्गमविषाणि ।

तेषु पूर्वं भुञ्जः ।

2882

शेषवासुकितक्षायकर्कोटाभ्रमहाम्बुजाः ।
शङ्खपालथ जलिको नागा अट्टैः पुराभवन् ॥ २४ ॥

2883

आद्यन्तौ च तदाद्यन्तौ तदाद्यन्तौ च मध्यमौ ।
बह्नीन्दुवायुवरुणपुत्रौ पितृसमप्रभौ ॥ २५ ॥

2884

दशाष्टपञ्चत्रिगुणसप्तमूर्धान्वितौ क्रमान् ।
विप्रौ नृपौ विशौ शूद्रौ द्वौ द्वौ नागौ प्रकीर्तितौ ॥ २६ ॥

2885

नागानां जज्ञिरे तेषां सुताः पञ्चदशं पृथक् ।
अजरामरणा घोरास्ते सर्वे कामरूपिणः ॥ २७ ॥

2886

तदन्वयोद्भवाः सर्पा असंख्येयास्ततोभवन् ।
स्वर्गवारिधिपातालभूतलेषु वसन्ति ते ॥ २८ ॥

2887

फणिमण्डलिराजीला वातपित्तकफात्मकाः ।
क्रमाद्गौमाः स्मृताः सर्पा व्यन्तरा दोषमिश्रिताः ॥ २९ ॥

2888

दर्शकरास्तु सफणा घोणसा मण्डलाश्रिताः ।
राजीला राजिमिश्रिता व्यन्तरा मिश्रलक्षणाः ॥ ३० ॥

2889

दर्शकरस्य दंशः स्याद्रक्षः शुष्कः सितेतरः ।
उष्णः सशोकः पीतश्च दंशो मण्डलिनः पृथुः ॥ ३१ ॥

2890

शोकवान्निग्धशीतश्च दंशो राजीलकः सितः ।
व्यन्तरादिकृतो दंशो विज्ञेयो मिश्रलक्षणः ॥ ३२ ॥

2891

दंशे स्थित्वा द्विपञ्चाशन्मात्रा संवर्धते विषम् ।
मात्रा लघ्वक्षरोन्माना निमेषोन्मानिकापि वा ॥ ३३ ॥

2892

दंशाच्च याति गरलं भालं नेत्रं तनो मुसम् ।
आस्याच्च धमनीस्ताभ्यो धानुन्व्याप्तोत्यपि क्रमान् ॥ ३४ ॥

2893

धातोर्धाल्वन्तरप्राप्तौ विषवेगो भवेन्महान् ।
ततो ददृश्व जायन्ते चेष्टा वेषेषु सप्तसु ॥ ३५ ॥

2894

वेगो रोमाञ्चमाशो रचयति विषजः स्वेदयक्रोपशोषौ
तस्योर्ध्वं तत्परौ द्वौ वसुधि जनयतो वर्णभेदप्रवेषी ।

यो वेगः पञ्चमोसौ नयनविवशतां कण्ठभङ्गं च हिकां
पथो निःश्वासमोहौ वितरति च मृति सप्तमो दृष्टकस्य ॥ ३६ ॥

2895

यस्याङ्गानां जडत्वं श्वयथुरवयवोद्देगदाहप्रवेपौ
विद्भेदः केशलुब्धः सुकरमरुणतापाङ्गयोर्भ्रान्तिरक्ष्णोः ।
तृष्णास्रकम्पशूलौ हृदि च विघटना दन्तदन्तच्छदानां
श्यावं च श्लेष्मपित्तोद्गमनमष्टगरं रोमकूपादिषु स्यात् ॥ ३७ ॥

2896

लालास्रुतिः सितनिभा परिवेपमास्ये
नासाभयाणि वचनानि च सन्धिभेदः ।
पूर्वाधिका विकृतयो विविधा भवेयु-
र्यस्य प्रतिक्षणमसौ खलु कालदष्टः ॥ ३८ ॥

2897

कृत्तिकाभरणीस्यातिमूलपूर्वात्रयाधिनीः ।
विशाखार्द्रामघाश्लेषाचित्राभ्रवणरोहिणीः ॥ ३९ ॥

2898

तारास्ताः सर्पदष्टस्य त्यजेन्मन्दकुजौ तथा ।
पञ्चमी चाष्टमी पथी भमावस्या चतुर्दशी ।
संध्याचतुष्टयं दुष्टं दुष्टयोगाथ राशयः ॥ ४० ॥

अथ दूतपरीक्षा ।

2899

भाकारणाय मान्त्रिकमागतदूतस्य वचनमादाय ।
कृत्वा प्रमाणमादावभिमन्त्र्य च तत्र मन्त्रेण ॥ ४१ ॥

2900

सप्तत्रिगुणितवारं ततः प्रमाणं पुनः कुर्यात् ।
वृद्धौ समतायां वा जीवति दष्टो न मानहीनत्वे ॥ ४२ ॥

(सुप्तम्)

2901

मन्त्रः । ॐ मादृणि रिणि जिणि ॥

दूतमुखोत्थितवर्णान्द्विगुणोक्त्य त्रिभिर्हरेद्भागम् ।
अत्रशेषे शून्ये वा नो जीवतीति विज्ञेयम् ॥ ४३ ॥

अथ समस्तसर्पाणां तत्क्षणदष्टचिकित्सा ।

2902

दंशकार्हे दशोत्सद्यो दष्टः काष्ठशिलादिना ।
विपशान्त्यै दहेदंशं ज्वलोत्काकनकादिना ॥ ४४ ॥

2903

श्रवोमलेन वास्याद्विलेपे संशोपयेच्च तम् ।
दष्टान्नं छेदयेदंशोपरिष्टान्धयेद्दृढम् ॥ ४५ ॥

2904

सर्पदष्टप्रवेदो तु स्वयमेव विचक्षणः ।
मूत्रयेत्तत्क्षणादेव निर्विपत्त्वमवाप्नुयात् ॥ ४६ ॥

2905

सद्यो भुजंगदंशो रविस्तुतमलपूरिते कदाचिदपि ।
घ्नजति न धातुषु गरलं सत्यं पापाणरेखेव ॥ ४७ ॥

2906

सघृतं मरिचं पेयं जीवो वा जीवलक्षणः ।
रामडेक्ष्याकुपञ्चाद्गूर्णं वा नस्यतो हितम् ॥ ४८ ॥

अथ दर्वाकरचिकित्सा ।

2907

शिरीषबीजपुष्पाकक्षीरबीजकटुत्रयम् ।
विषं विनाशयेत्पानलेपनस्याञ्जनादिना ॥ ४९ ॥

2908

शिरीषपुष्पं स्वरसेन माचितं
त्रिःसप्तहृत्यो मरिचं सिताइयम् ।

प्रयोजयेदञ्जनपानभावनै-

र्विमोहितानामपि सर्पदंशिनाम् ॥ ९० ॥

2909

नक्षोपणं निशादारु करंजोर्कः शिला मधु ।

याट्टिः शिरीषं कृष्णा च गणोर्यं विषसूदनः ॥ ९१ ॥

2910

पञ्चाङ्गं कृष्णपञ्चम्यां शिरीषस्य रसादिना ।

गृहीत्वा मूत्रपिट्टैस्तैर्विषम्यो गुटिकाः कृताः ॥ ९२ ॥

2911

छायाशुष्का रक्तिमात्राः सर्वकर्मसु योजयेत् ।

जातवत्सशकृद्दत्समूत्रवार्तिर्विषं हरेत् ॥ ९३ ॥

2912

हिङ्गुमलशुनव्योपाधान्याम्लगुलिका तथा ।

मांतीवन्दनसिन्धूत्यकृष्णायट्छूपणोत्पलैः ॥

समूत्रैरञ्जनं सद्यो विषसूत्रप्रबोधनम् ॥ ९४ ॥

2913

भर्ककर्पासयोर्मूलं जलपीतं जयेद्विषम् ।

पटोलमूलनस्येन कालदटोपि जीवति ॥ ९५ ॥

2914

मूलं सुवर्णजात्या मूले सेफन्दकनकयोर्वापि ।

दत्ते नस्ये पाने चैकैकं गरलनाशनं गदितम् ॥ ९६ ॥

2915

वैरेचनफलमज्जानिम्बुकरसभावितस्तु बहुवारम् ।

लालाघटो निहितो नेत्रयुगे हरति कालविषम् ॥ ९७ ॥

2916

पाठामूलं विनिष्पिष्य गोघृतेन पिबेत्तु यः ।

स भवेद्विषनिर्मुक्तो नात्र कार्या विचारणा ॥ ९८ ॥

2917

एकविंशतिसंज्ञं जलं मन्त्रेण पाययेत् ।

यदा वान्तिस्तदा मृत्युर्न वान्तिर्जीवति ध्रुवम् ॥ ९९ ॥

मन्त्रः । ॐ नीलकण्ठः विमुक्षः क्षः क्षः ॥
अथ मण्डलिचिकित्सा ।

2918

त्रिवृन्निशायटिफलत्रयीसु-
क्शीरान्विते गव्यत्रतुष्कयुक्ते ।
ब्राह्मीरसे साधितमान्यमुच्चै-
र्विनाशयेन्मण्डलिनां विपार्तिम् ॥ ६० ॥

2919

अजामूत्रं च तद्विटा सूकरस्य तथैव चिद् ।
बुद्बुदं लेपतो हन्यान्मण्डलिक्ष्वेदसंभवम् ॥ ६१ ॥

2920

चूर्णं तक्रभवं सुहीतस्य शिफा पक्वं कदल्याः फलं
तुम्बीहिङ्गुमुनेः शिफा शिवजलं नीली सगुम्फा शिफा ।
चूर्णं नागलतादलं दधिनृपौ लोणस्य पिण्डत्रयं
योगानामिदमाशु मण्डलिविपं लेपेन निर्मूलयेत् ॥ ६२ ॥

2921

काकमाची तथा कुष्ठं गोतक्रेण च पाचयेत् ।
नाशयेन्मण्डलिक्ष्वेदमगदोयं सुनिश्चितम् ॥ ६३ ॥

अथ राजीलचिकित्सा ।

अथ राजीलदष्टेन पेया कृष्णा ससैन्धवा ।
सकृष्णा खण्डदुग्धाज्यं पातव्यं वापि माक्षिकम् ॥ ६४ ॥

2922

सकुष्ठरेणुकव्योपच्छत्रातिविषमक्षिकाः ।
कटुकानृहधूमाद्या दन्ति राजीलजं विषम् ॥ ६५ ॥

2923

शाल्विपिच्छवचादिङ्गुलशुनं नकुलास्त्यभिः ।
मरीचतुल्यैर्धूपः स्याद्विषहा स्नुहिवह्निजः ॥ ६६ ॥

2924

जिवेद्वा नासया दार्वारोचनासिन्धुजाङ्गुलीम् ।
पिवेद्वा गुलिकानां तु व्योषं सबकुलास्थि वा ॥ ६७ ॥

अथ व्यन्तरचिकित्सा ।

2925

अगदैः सर्वसामान्यैर्व्यन्तराणां विषं हरेत् ।
धूपो देवीसहापिच्छखण्डनैस्तद्विषापहः ॥ ६८ ॥

2926

व्योषपिच्छविडालास्थिनकुलाङ्गुलीः समैः ।
चूर्णितैर्मेषदुग्धाक्षैर्धूपः सर्वविषापहः ॥ ६९ ॥

2927

मन्त्रेणानेन सलिलमभिमन्त्र्यैकविंशतिम् ।
पाययेत्सर्पदष्टस्य निर्विषो भवति क्षणात् ॥ ७० ॥

2928

व्यन्तरागोनसलूतागर्दभचिस्फोटकरभमागण्डाः ।
मूपिककीटविषाणि स्थावरमपि नाशमायाति ॥ ७१ ॥

2929

ददमौलौ सुधां ध्यात्वा वर्षन्तीं मेघमालिकाम् ।
दर्भैर्मयूरपिच्छैर्वा मार्जयेन्मान्त्रिकस्ततः ॥ ७२ ॥

2930

ध्यानेन जलपानेन मार्जनेनाखिलं विषम् ।
प्राणिनां नश्यति क्षिप्रं मेघमालाप्रभावतः ॥ ७३ ॥

मन्त्रः । ॐ सःले माले हर विषवेगं हा हा हीही समरी अं
वेलं अंवेगहिॐ नागेन्द्रद्रुमं रुद्रं भवटं मः व्रूं व्रूं लं
सः ठः ठः ॥

अथ सर्पसामान्यचिकित्सा ।

2931

दधि मधु नयनीतं पिप्पली शृङ्गवेरं
मरिचमपि च कुष्ठं चाटमं सैन्धवं च ।

यदि ददाति सरोपस्तक्षको नागराजः
अगदमपि च कुर्यान्निर्विषं तत्क्षणेन ॥ ७४ ॥

2932

अलाबुबीजं त्रपुसस्य बीजं
तस्यैव तोयेन च तन्निषिक्तम् ।
आलेपनाद्यैर्विधिवत्प्रयुक्तं
हन्याद्विषं तक्षकसंभवं च ॥ ७५ ॥

2933

श्वेतवचां घृतमरिचे गुग्गुलां च पिवेद्गुग्गुसंदष्टः ।
एतद्विरेकौ भवतस्ततः सुखी स्याद्विषैर्मुक्तः ॥ ७६ ॥

2934

आलिर्दिव्यौषधी प्रोक्ता सूक्ष्मकण्टकसंवृता ।
विमुच्यते विषैः प्राणी पीत्वा तोयेन तज्जटां ॥ ७७ ॥

अथ घोणसीविद्या ।

2935

सप्ताभिमन्त्रितं नीरं सर्पदष्टस्य पाययेत् ।
दर्भैर्मयूरपिच्छैर्वा मार्जयेदेकविंशतिम् ॥ ७८ ॥

2936

स्यावरजद्रमगरलं भूतमहशाकिनीप्रभृतीन् ।
गर्भोद्भवं च शूलं दृष्टिविषं स्फोटकं लूताः ॥ ७९ ॥

2937

नाशयति घोणसीयं विद्यामन्त्रेण पूर्वसिद्धेन ।
जापः सहस्रमानो मन्त्रस्य शतं च होमः स्यात् ॥ ८० ॥

मन्त्रः । ॐ ह्रीं नमः श्रीघोणसेहरे २ वरे २ तरे २ वां २ चल
२ लां २ रां २ सर २ क्षं २ क्षां २ क्षीं २ ह्रीं २ ह्रूं २ ह्रां
भगवति श्रीघोणसे ष ५ मः ५ हर ५ वः ५ ठः ५
मः ५ वरविद्भगमानुजे क्षमां क्षमी क्षमूं क्षमै क्षमीं क्षम रा
रो सय २ ठ २ श्रीघोणसे ह्रीं स्वाहा ॥

अथ लहरीसमुत्थापनम् ।

हां हीं आस्तीकाय ह्रीं ह्रीं विषविनाशनाय ॐ वः
ॐ यः ॐ हर ४ कर्णे जपेदष्टः समुत्तिष्ठति ॥

अथ सर्पोद्धाटनम् ।

2938

सप्ताभिमन्त्रितान्यत्र कर्करानेकविंशतिम् ।

क्षिपेत्ततः पलायन्ते सर्पास्त्रासपरायणाः ॥ ८१ ॥

मन्त्रः । ॐ हां २ हीं २ हूं २ ह्रीं २ ह्रीं २ हूं २ हः ॥

अयास्तीकमन्त्रः ।

2939

ॐ सर्पापसर्प भद्रं ते दूरं गच्छ महाविष ।

जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर ॥ ८२ ॥

2940

आस्तीकवचनं स्मृत्वा यः सर्पो न निवर्तते ।

शतधा भिद्यते मूर्ध्नि शिशुवृक्षफलं यथा ॥ ८३ ॥

अनेन त्रिवेलं पठितेन सर्पाः स्थानं त्यक्त्वा यान्ति ।

अथौषधम् ।

2941

रसोनरससंलिप्तकर्पासास्थीनि विक्षिपेत् ।

विलहारे ततः सर्पाः प्रणश्यन्त्यतिवेगतः ॥ ८४ ॥

अथ सर्परक्षा ।

2942

वस्त्रे मन्थ्य ददन्मन्वी समवेलं जपेन्मनुम् ।

देहे मन्थियुतं वासो यावत्तावन्न सर्पभीः ॥ ८५ ॥

2943

मन्त्रः । ॐ दटकर भटकर कालिङ्गनाग हरिनाग
सर्प दुण्डी विष्ट दाढबन्धन शिवगुरुरसाद ॥
तज्जामूलमधःपुष्पीमूलं वद्धं यदा करे ।
तदा तस्य न सर्पेभ्यो भयं कुत्रापि विद्यते ॥ ८६ ॥

2944

सितवर्षाभूमूलं पुष्यक्षगृहीतमतिशुचिविधानात् ।
तण्डुलजलेन पिबतः समदिनं सर्पभीर्नास्ति ॥ ८७ ॥

2945

आषाढशुक्रपक्षे भानोर्दिवसे शिरोपधृक्षस्य ।
मूलं जलेन पिट्वा पिबेन्न भीस्तस्य सर्पोत्या ॥ ८८ ॥

2946

भावत्सरमहिभीतिर्न स्यादस्य प्रभावेण ।
भुकनासां च पिबेद्यो जलपिष्टां तस्य भीर्नास्ति ॥ ८९ ॥

अथ वृश्चिकविषचिकित्सा ।

2947

पलाशबीजमर्कस्य दुग्धे पिष्टं हरेत्क्षणात् ।
विषं वृश्चिकसंभूतं दंशत्यानविलेपनात् ॥ ९० ॥

2948

धृक्कर्पासमूलं च मेषशृङ्गी च वारुणी ।
पकैकेन प्रयोगेण वृश्चिकोवतरत्यलम् ॥ ९१ ॥

2949

धृत्वाक्तदुग्धलेपेन मधूकस्वेदतोयवा ।
सैन्धवोष्णाज्यपानेन वृश्चिकस्य विषं वजेत् ॥ ९२ ॥

2950

अथ मन्त्रमिमं कर्णे जपेद्दंशं स्पृशेत्तया ।
एकाविंशतिवारं च वृश्चिकस्वेदशान्तये ॥ ९३ ॥

2951

मन्त्रः । ॐ आदित्यरथवेगेन विष्णुबाहुबलेन च ।
 गरुडपक्षपातेन भूर्म्यां गच्छ महाविष ॥
 ॐ श्रीपक्षियोगिपादाज्ञा श्रीशिवोत्तमप्रभुपादाज्ञा ॥ ९४ ॥
 अथवा द्वितीयं मन्त्रं पूर्वोक्तविधानेन जपेत् ।

2952

मन्त्रः । हिमवदुत्तरे पार्श्वे कपिलो नाम वृश्चिकः ।
 तेनाहं प्रेषितो दूतो गच्छ गच्छ महाविष ।
 किलिकिलि स्वाहा डाकिनी स्वाहा फट् रेपविष ॥ ९५ ॥

अथापरविषाणि ।

2953

खर्जूरालीढमङ्गं यत्तस्मिन्नङ्गे विनिक्षिपेत् ।
 दीपतैलं ततस्तीव्रं विषं नश्यति देहिनाम् ॥ ९६ ॥

2954

हरेर्बिन्दुरीषपञ्चाङ्गं व्योष शतपदीविषम् ।
 सस्तुक्क्षीरं शिरीषास्थि हरेर्दुर्जं विषम् ॥ ९७ ॥

2955

शिलावालककुष्ठानि भावयेत्तुलसीरसैः ।
 याति तत्पानतः शीघ्रं विषं मूपकसंभवम् ॥ ९८ ॥

2956

आखुना भक्षितस्याप्य नामोद्यार्यं समुद्धरेत् ।
 मार्गधूलिं क्षिपेद्दूरं तस्य शीघ्रं सुखं भवेत् ॥ ९९ ॥

2957

कुस्तुम्बहं निशायुग्मं शिरीषकुसुमैः समम् ।
 कान्तापुष्पं पिबेन्मूलं समस्ताखुविषापहम् ॥ १०० ॥

2958

कार्णिकारससौवीरगुप्तां त्रिकटुमाधवीम् ।
 यष्टीधान्यगुडक्षीरं दृष्टो मत्तशुना पिबेत् ॥ १०१ ॥

2959

अङ्गुलपत्रधूपेन यद्वा केद्रासमन्वितैः ।
सक्तुभिः कटुतेलाक्तैर्यातिमत्स्यविषं क्षयम् ॥ १०२ ॥

2960

शृङ्गिमत्स्यविषे स्वेदो घृतकर्पासपिण्डिका ।
केसरं तगरं शुण्ठी मरिचं हन्ति लेपतः ॥ १०३ ॥

2961

मक्षिकाया विषं यद्वा घृतसैन्धवल्लेपतः ।
तत्रायःस्वेदनो भृङ्गचा वराट्चाश्च विघर्षणात् ॥ १०४ ॥

2962

वृकव्याघ्रतरुशूक्ष्मशृङ्गातद्विषवाजिनाम् ।
रुषिरं स्रावयेद्दशाह्हेक्षोहशलाकया ॥ १०५ ॥

2963

श्यामासुरभिजिह्वा च निःशेषप्रागिनंभयम् ।
नखदन्तविषं हन्ति मधुना सह लेपतः ॥ १०६ ॥

2964

वटनिम्बशमीकल्ककपायो हन्ति लेपतः ।
निःशेषजीवजातीनां नखदन्तविषं द्रुतम् ॥ १०७ ॥

2965

पाठामृतं लिपं दंशास्याने जलेन संपिष्टम् ।
सर्वेषां कीटानां विषमपहरति क्षणादेव ॥ १०८ ॥

एते नानागारदशास्त्रेभ्यः ।

अथ भूतविद्या ॥ ८६ ॥

2966

तत्र देवासुरनागात्रिदोषादिसमुपसृष्टचित्तस्योन्मा-
दिनधिकित्सा कथ्यते ।

राजीकरञ्जव्यायानशिरीषाकंनिशायुगम् ।
प्रियङ्गुषिफलादासहिङ्गुव्योषं कुचन्दनम् ॥ १ ॥

2967

मञ्जिष्ठोप्रासमूलं च तद्गुली ग्रहनाशनी ।
पाननस्याञ्जनालेपस्नानोद्दर्तनधूपनात् ॥ २ ॥

2968

कृष्णाकसेरुखर्जुर्यो बदरी मधुकम्बरी ।
शर्करा मधु सर्पिश्च सर्वोन्मादे पिबेदिदम् ॥ ३ ॥

2969

निम्बपत्रवचाराजीहिङ्गु गोमेपरोमभिः ।
हिङ्गु प्रायह्लितशुनैर्धूपौ स्यातां ग्रहापहौ ॥ ४ ॥

2970

पाठापथ्यावचाशिमुत्तिन्धुव्योपैः पृथग्जलैः ।
अजाक्षीराढके पक्व सर्पिः सर्वग्रहान्हरेत् ॥ ५ ॥

2971

विद्या चण्डासिधारेय ग्रहघ्नी कर्णजापतः ।
एकविंशतिजप्तैश्च सर्पपैस्ताडयेन्मुखे ॥ ६ ॥

मन्त्रः । ॐ नमो रत्नत्रयाय नमश्चण्डव्यपापाणाय महामस्व-
सेनापतये नमश्चण्डवच्चतुर्दलाय प्रदीपाय प्रज्वलितह-
स्ताय प्रज्वलितार्चितदीपकेशाय नीलकण्ठाय विभ्रान्त-
रूपाय लम्बोदराय महाज्ञानवक्राय भ्रुकुटीमुखाय चतु-
र्दंष्ट्राय करालाय महाविकृतरूपाय वचगर्भाय एषेहि
कायमनुप्रविश्य शिरसि गृह्ण २ चक्षुषी वालय २ हिरि २
भिरि २ कि चिरायसि २ देवदानवगन्धर्वयक्षराक्षस-
भूतप्रेतपिशाचनागांखासय २ कम्पय २ समयमनुस्मर
हन २ दह २ पच २ मथ २ विधंसय २ चण्डासि-
धाराभीतमतिराज्ञापयति हुं फट् ठः ठः स्वाहा ॥

2972

वतिर्मद्येन मासेन मत्स्यैस्तैलेन सक्तुभिः ।
मापापूपैः सकल्मापैरैशान्यां दिशि दीयते ॥ ७ ॥

अथ बलिनिवेदनम् ।

2973

मन्त्रः । भूतानि यानीह वसन्ति तानि
बलिं गृहीत्वा विधिवत्प्रयुक्तम् ।
अन्यत्र तासं परिकल्पयन्तु
रक्षन्तु तान्यथ नमोस्तु तेभ्यः ॥ ८ ॥

एते नानासहिताभ्यः ।

अथ बालग्रहोपशमनम् ॥ ८७ ॥

जन्मदिवसादारभ्याष्टादशवर्षपर्यन्तं देवीमहा

मनुष्यं गृह्णन्ति तासां च नामानि ।

पापिनीभीषणीघण्टालीकाकोलीहंसाविकाकाकटीमुक्तकेशीश्रीद-
ण्डीमहिषीरोदनीपूतनामुकुटीगोमुखीपिङ्गलालटनापङ्कजाशीतलायमु-
नाकुम्भकर्णिकातापसीराक्षसीचपलायातनारोदनीचटकाचञ्चलाधावनी-
जवनाजातवेदाकालिनीकलहंसीदेवदूतीवालिकावायवीमण्डकाबन्धकी
कुमारीप्रभृतयः ।

2974

नखदन्तविकारी स्यान्निद्राहीनोयवा भयोद्देगी ।

दुर्गन्धी बहुचेष्टो बालो बालमहाविष्टः ॥ १ ॥

2975

दूर्वा सतिक्ता विषमच्छदत्व-

क्रोद्धर्तनादन्ति शिशुमहार्तिम् ।

सप्तच्छदाश्वत्थमधूकशैलु-

पत्रकयाम्भः स्रपनाद्य शीतात् ॥ २ ॥

2976

वंशत्वग्जतुमंयुतं सलशुनं सारिष्टपत्रं घृतं

निर्मान्यं नरकेशसापहरगत्वग्गौरराजीयुतम् ।

सिद्धार्थं जतुनिम्बपत्रसहितं वंशत्वगाज्यान्वितं

धूपानां त्रयमेतदाशु सकलान्बालमहाघ्नाशयेत् ॥ ३ ॥

2977

सर्वबालमहेषु स्यान्मन्त्रोयं सार्वकामिकः ।
बालरक्षाविधाने च तथा दर्भादिमार्जने ॥ ५ ॥

मन्त्रः । ॐ नमः सर्वमातृणां हृदयं मोटय २ मञ्जुद
स्तोटय २ स्फुट २ तुण्ड २ गृह २ आकट्ट २ दि
य २ एवं सिद्धमाज्ञापयति हर २ निर्दोषं दुर
बालो वा स्त्रीपुरुषौ वा सर्वमहाणामुपकम्यन्तु
नमो देव्यै २ हः ह्रीं २ ह्रीं अपसरन्तु दुष्टमल
गच्छन्तु गुणका अन्यत्र स्थाने उरुश्रीं ज्ञापयन्तः
एवं मन्त्र

अथ कौतुकानि ॥ ८८ ॥

2978

भूपानां रसिकानां धनिनां वा कौतुवेष्टुं ॐ
मन्यानालोक्य मया क्रियते किंचिद्दिनेतरां

2979

रथ्याकूपतरुञ्जायाप्रेतभूदेवगेहजाः ।
वल्मीकसंभवा वह्निदग्धपानोयपीदितः ॥८॥

2980

हिमाखुक्तिमिभिर्युक्ता मूढकाकालसंज्ञ
ओषधयो विधिनानीता न कार्यं सादृष्टं

2981

अतः प्रशस्ते नक्षत्रे शुभे वारे शुक्ति
भौषधं विधिवद्वाद्य स्मृत्वा देवीं च ॥९॥

मन्त्रः । ॐ सुप्रभायै नमः

2982

पुण्याकं मुलाकं हस्ताकं चोत्तरार्कं
मासं प्रातर्द्रव्यं निमन्त्रितं भानुशुक्लं

2983

पुष्येपराजितामूलमुद्धृतं सर्पिषा युतम् ।
पीतं वा कंधरावद्धं गण्डमालाविनाशनम् ।
चित्रोद्धृतं गले बद्धं कुन्दमूलं निहन्ति ताम् ॥ ६ ॥

2984

कण्ठे रज्जुं बद्धा मृतस्य पुंसस्तु रज्जुमादाय ।
तस्याः खण्डं कण्ठे बद्धं गण्डस्रजं हरति ॥ ७ ॥

2985

बन्धूठबन्दकं बद्धं कट्यामर्शोविकारनुत् ।
तथा शेफालिकायास्तु वायुपीडाहरं स्मृतम् ॥ ८ ॥

2986

काकजट्टाजटा निद्रां कुण्ठे मस्तके स्थिता ।
पुष्योद्धृतं शुनःपित्तमपस्मारघ्नमञ्जनात् ॥ ९ ॥

2987

निर्गुण्द्याः सहदेव्यार्धं कटौ बद्धं जटाहयम् ।
प्रातरादित्यवारे च सर्वज्वरविनाशकृत् ॥ १० ॥

2988

कन्याकर्णितसूत्रेण बद्धापामार्गमूलिका ।
ऐकाहिकज्वरं हन्ति शिखायामतिवेगतः ॥ ११ ॥

2989

कर्णे बद्धा रवौ श्वेततुरंगरिपुमूलिका ।
सर्वज्वरहरा श्वेतमन्दारस्य च मूलिका ॥ १२ ॥

2990

काकमानीशिफा कर्णे बद्धा रात्रिज्वरापहा ।
पाणिस्यं वृषवृन्दाकं घृते वितनुते जयम् ॥ १३ ॥

2991

काकजट्टारसः कर्णे क्षितो चाधिर्यनाशनः ।
हन्ति कर्णे जटा बद्धा तस्या नेत्रामयं ध्रुवम् ॥ १४ ॥

2992

गृहीतं रेवतिकक्षे पिप्पलस्य च वन्दकम् ।
महिलानां करे वद्ध परमं गर्भधारणम् ॥ १५ ॥

2993

धत्तूरमूलिका पुष्ये गृहीता कटिसस्थिता ।
गर्भं निवारयत्येव रण्डावेद्यादियोपिताम् ॥ १६ ॥

2994

राजिकां तिलतेलं च पिष्ट्वा नारी ऋतौ पिबेत् ।
त्रिदिन तेन गर्भस्य सभवो नैव जायते ॥ १७ ॥

2995

पिबति प्रसूतिसमये काञ्जिकयुक्त जषाभव पुष्पम् ।
न विभर्ति सा प्रसूति धृतेपि तस्या न गर्भं स्यात् ॥ १८ ॥

2996

बभ्रूलवृक्षपुष्पाणि गोदुग्धेन पित्रेदृते ।
या नारी गर्भसभृतिः पुनस्तरया न जायते ॥ १९ ॥

2997

ज्ञात्वा तु गर्भं गर्भिण्याः सार्धमासद्वयोन्मितम् ।
तदैकवर्णगोक्षीरे पिबेद्गर्भस्य मञ्जरीम् ॥ २० ॥

2998

पिष्टां गृहीतां च रवेर्दिने शुचिविधानतः ।
भवन्ति पुत्रिका यस्याः सा पुत्र जनयेद्भुवम् ॥ २१ ॥
(दुग्धम् ।)

2999

ऋतुघ्नाता पिबेन्नारी श्वेतकण्टारिकाजटाम् ।
पयसा पुत्रसभूतिस्तस्याः सजायते ध्रुवम् ॥ २२ ॥

3000

भूनागलज्जालुकयोः कल्कसलिप्रशोफसा ।
या नारी रमते सा स्यादन्येषां पुस्त्वनाशिनी ॥ २३ ॥

3001

द्विपदशनः पुटदग्ध साजक्षीरो रसाञ्जनोपेत ।
दिनसप्तकप्रलेपात्खलतेरपि रोमसजनक ॥ २४ ॥

3002

कर्पूरमहातिकशङ्खचूर्णं
क्षारो यवाना समन शिलथ ।
तैल विषक हरितालमिश्र
निर्मूललोमानि करोति सद्य ॥ २५ ॥

3003

अङ्गोलबीजमज्जाना सूक्ष्मचूर्णं विधीयते ।
तिलतैलेन तच्चूर्णं सम्यक्त्वा च भावयेत् ॥ २६ ॥

3004

मर्दयित्वाप्यतेयेन गृहीथात्तेलमुत्तमम् ।
नानाकर्माणि सिध्यन्ति तैलेनानेन योगिनाम् ॥ २७ ॥
(युग्मम् ।)

3005

अपक्वमपि चूतस्य फल द्रवति वेगतः ।
गुडशुष्कीप्रलेपेन त्रिधृत शश्वदातपे ॥ २८ ॥

3006

निच्छलिदारित राजीचूर्णं गुग्गुलुमार्दतम् ।
अपक्वमपि चूतस्य फल सुस्वादु जायते ॥ २९ ॥

3007

केतकीपत्रकुटेलादलकेसरवृर्गत ।
दिव्यगन्ध भद्रेशारि मौन्तालिकदम्बकम् ॥ ३० ॥

3008

चन्दनेलादलोशीरतगरैर्मांसिते जले ।
पति सजायते नित्य गन्धो रसुपि भोगिनाम् ॥ ३१ ॥

3009

पादाशपत्रकोन्मिश्रजलचन्दनत्रिषुभि ।
केतकीपुष्पमवादी गन्धो भवति निश्चितम् ॥ ३२ ॥

3010

शिमुजटारसभावितचूर्णः
सर्पपखलिरिह रात्रायुषितः ।
चम्पकगन्धसमं शुचिगन्धं
कुरुते स्नानविधौ विनियुक्तः ॥ ३३ ॥

3011

अतिपक्वकपित्थेन लिप्पपात्रे सुयामितम् ।
दुग्धमस्तुविहीनं स्याच्चन्द्रबिम्बोपमं दधि ॥ ३४ ॥

3012

धात्रीफलरसैर्लिप्पेपक्वपात्रे सुयामितम् ।
गतमृत्कं जलाधौतं पात्ररूपं भवेद्दधि ॥ ३५ ॥

3013

शालिमण्डेन संलिप्तशुष्कशुद्धेन वाससा ।
छादिते वेणुपात्रे स्यात्सुदुग्धं यामितं दधि ॥ ३६ ॥

3014

फलान्यनेकवृक्षाणां मधुना मद्दनेन च ।
लिप्पवृन्तानि तिष्ठन्ति क्षतहीनानि वै चिरम् ॥ ३७ ॥

3015

ककुभस्य फलं पुष्पं लाक्षा श्रीघासगुग्गुलू ।
श्वेतापराजितामूलं विडङ्गान्वितसर्पपाः ॥ ३८ ॥

3016

धूपः सर्जरसोपेतः प्रसरन्गृहमध्यतः ।
सर्पासुमत्कुणान्युक्ताज्ञाशयत्येव गन्धतः ॥ ३९ ॥

अथ क्षेत्ररक्षा ।

3017

कुम्भे विद्यां समभ्यर्च्य मन्त्रिता वलविद्यया ।
वालुकाः श्वेतसिद्धार्थान्क्षेत्रमध्ये विनिसिद्धे ॥ ४० ॥

3018

शालभाः सारजाः कीरा वराहमृगनृपकाः ।

शशकाश्च तनो यान्ति बलत्रियाप्रभावतः ॥ ४१ ॥

मन्त्रः । ॐ नमः सुनेभ्यो बल २ ज २ चिरि २ निनि २ स्वाहा ॥

अथ सिंहरक्षा ।

3019

रेखया कुण्डल कुर्यान्नजवार्यसमन्ततः ।

मान्त्रिको धनुषः कोट्या जपेन्मन्त्रं तु शावरम् ॥ ४२ ॥

मन्त्रः । नन्दायगु पुत्त सायारिउपहारु नोगी रक्षा कुहुग जिम पुंगी
दुदायइ उरहइ पुगी परहई मुहि जाह रे जाह । आट
संकला करि उर वन्ध उं वाघ वाधिणि कड मुह वन्धउ
कन्रियाखिणीकी दुहाई महादेवकी पुजा पाई दान्द्रि जई
आगिली विप देहि ॥

3020

बोन्द्या इति शब्देन प्रोचैरक्तेन मन्त्रिणा ।

यावद्दृग् भ्रुतः शब्दस्ततः निहः पलायते ॥ ४३ ॥

3021

पिदुनात्तस्करास्त्रिहादनमृत्योम्नया शरात् ।

रक्षां करोति मन्त्रोयं पठितः शबरद्विया ॥ ४४ ॥

3022

रक्षां सुरानि तर्जण्या दिक्ष्यटस्वपि बुद्धिमान् ।

अपरा निशिपेदिक्षु कर्करानभिमन्त्रिनान् ॥ ४५ ॥

मन्त्रः । ॐ आटू चूटू दाटी बोटी चोर

चाटु वाटु कांडु वातु म्वाहा ॥

अथ विशुद्धान्णम् ॥

3023

जेमिनिश्च तुमन्तुश्च वैशम्पायन एव च ।

पुनस्त्यः पुनगे विष्णुः पटेने यद्यारणाः ॥ ४६ ॥

3024

मुनेः कल्याणमन्त्रस्य जैमिनेश्चापि कीर्तनात् ।
विद्युदग्निभयं नास्ति लिखिते तु गृहोदरे ॥ ४७ ॥

3025

कदम्बवृक्षसारस्तु विद्युत्पातनिवारणः ।
विद्युत्पातस्य नो भीतिर्देवराजेति कीर्तनात् ॥ ४८ ॥

3026

रामरक्षां पठेद्यस्तु रात्रौ वा यदि वा दिवा ।
न तस्य दुष्टचित्तेभ्यो भयं कुत्रापि विद्यते ॥ ४९ ॥
एते नानासंहिताभ्यः ।

अथ कल्पस्थानम् ॥ ८९ ॥

3027

पट्टिशद्विर्षदेशीयः पुमान्कुर्याद्भस्त्रायनम् ।
पञ्चाशद्द्वार्षिको वापि कृत्वा तन्नावसीदति ॥ १ ॥

3028

हृदन्तीनामविख्याता जराव्याधिविनाशिनी ।
चणपत्रोपमेः पत्रैर्युक्ताम्भोविन्दुवर्षिणी ॥ २ ॥

3029

चतुर्विधा तु सा ज्ञेया रक्ता पीता सितासिता ।
तानोपधीं समादाय शुरुपक्षे शुभे दिने ॥ ३ ॥

3030

पत्रमूत्रान्वितां प्राञ्जलयाशुष्कां च कारयेत् ।
विरेकं घमनं कृत्वा विडालपदमात्रया ॥ ४ ॥

3031

भक्षयेन्मधुसर्षिभ्यां मासमेकं महौषधीम् ।
जीर्णायां भोजनं कुर्याद्गुग्गुलुभक्तं नरो जयी ॥ ५ ॥

3032

दृढकायोतितेजस्यै सर्वरोगैः प्रमुच्यते ।
वलीपलितानिर्मुक्तः परमायुस्ततो भवेत् ॥ ६ ॥

अथ त्रिफला ।

3033

हरीतक्यास्त्रयो भागाः शिवा द्वादशभागिका ।
पङ्कभागाश्च विभीतस्य त्रिफलेयं प्रकीर्तिता ॥ ७ ॥

3034

खदिरस्याम्भसा सप्तरात्रं भृङ्गरसेन च ।
विडङ्गपयसा सप्त सप्त ब्रह्मरसेन च ॥ ८ ॥

3035

त्रिफलां भावयित्वेत्यं भक्षयेद्बुडसर्पिशा ।
पलितं हन्ति वर्षेण सर्वरोगैः प्रमुच्यते ॥ ९ ॥

अथ भृङ्गराजः ।

3036

समूलपत्रमुत्पाट्य भृङ्गराजं शुभे दिने ।
शुष्कं च चूर्णितं पुन्ये विडालपदमात्रया ॥ १० ॥

3037

काञ्जिकेन समालोच्य भक्षयेत्प्रातरन्यहम् ।
पण्मासयोगतो हन्ति पलितं बलिभिः सह ।
दुग्धान्नभोजनासक्तधिरंजीवी भवेन्नरः ॥ ११ ॥

अथ विडङ्गादि ।

3038

विडङ्गसमधात्रीणां चूर्णं लोहरजोयुतम् ।
तैलान्वितं नरो लीढ्वा जरसा नाभिभृयते ॥ १२ ॥

अथ हस्तिकर्णः ।

3039

अभिमन्त्र्य शुचिविधानादाज्याद्यं हस्तिकर्णजं चूर्णम् ।
योभ्राति स हि नरः स्याद्यपेटचेटोपि दीर्घायुः ॥ १३ ॥

मन्त्रः । ॐ नमो विनायकाय स्वाहा अमृतं रक्ष २
मम सिद्धिं देहि रुद्रस्य वचने स्वहा ॥

अथ भल्लातकः ।

3040

भल्लातकं समादाय क्षीरेण सह पाचयेत् ।
तत्क्षीरं मधुसर्पिर्भ्यां पिबेन्मासत्रयावधि ।
वलीपालितनिर्मुक्तो जीवेद्दर्पशतं सुखी ॥ १४ ॥

अथ गन्धकः ।

3041

चूर्णीकृत्य पलानि पञ्च नितरां गन्धाद्मनो यत्नत-
स्तचूर्णं त्रिगुणे च मार्कवरसे छायाविशुष्कीकृतम् ।
पथ्याचूर्णमथो तथा मधु घृतं प्रत्येकमेषां पलं
वृद्धो यौवनमेति मासयुगलं खादन्नरः प्रत्यहम् ॥ १५ ॥

अथाश्वगन्धा ।

3042

अश्वगन्धापलं त्रिंशच्चूर्णयित्वा विचक्षणः ।
वृद्धदारुकचूर्णेन समभागं च कारयेत् ॥ १६ ॥

3043

स्यापयित्वा घटे दिव्ये सर्पिषा परिभाविते ।
कर्पमेकं समश्रीयाचूर्णं च पयसा सह ॥ १७ ॥

3044

न चात्र परिहारोस्ति शुकवृद्धिः प्रजायते ।
भवत्येव चतुर्मासाइलीपालितवर्जितः ॥ १८ ॥

अथ पुनर्नवा ।

3045

पुनर्नवाजटाचूर्णं पलार्धं पयसा सह ।
मासैकं क्षीरभोजी यः स वृद्धस्तरुणायते ॥ १९ ॥

अथ पानीयम् ।

3046

न संपत्तिक्रिया यस्य भेषजं न च विद्यते ।
सर्वरोगविनाशाय निशान्ते स पयः पिबेत् ॥ २० ॥

3047

अम्भसः प्रमृतीरटौ रवावनुदिते पिबेत् ।
वातपित्तकफान्हत्वा जीवेद्दर्पशतं सुखी ॥ २१ ॥

3048

प्रसृतियुगलमात्रं प्रातरुत्थाय नित्यं
पिबति खलु नरो यो नासरन्ध्रेग वारि ।
स भवति मतिपूर्णधक्षुया तार्क्ष्यतुल्यो
वलिपलितविहीनः सर्वरोगैर्विमुक्तः ॥ २२ ॥

अथ धातुमारणम् ।

3049

नागेन रुक्मं शिलया च नागं
तालेन वङ्गं दरदेन तीक्ष्णम् ।
गन्धाश्मना चैव निहन्ति शुल्बं
तारं च माक्षीकवरेण हन्यात् ॥ २३ ॥

3050

शुद्धं हेम श्लक्ष्णपञ्चीकृतं स-
झारं चारं क्षतगन्धानुलिप्तम् ।
तीव्रे बद्धौ कान्धनारे हलिन्या
ज्वालामुल्या संपुटैर्भस्म कुर्यात् ॥ २४ ॥

अथ भस्ममृतकः ।

3051

तारिकां सैन्धवं चैव पारदं समभागतः ।
निम्बुकद्रवसंपृष्टान्नटपिष्टांसु कारयेत् ॥ २५ ॥

3052

ततस्तान्पिठरीमध्ये धृत्वा मुद्रां च दापयेत् ।
अधः प्रज्वालयेद्द्विं पितर्यास्तु शनैः शनैः ॥ २६ ॥

3053

आसामुपरि दद्याच्च पानीयस्य विचक्षणः ।
एवं यामद्वयं कुर्यात्ततस्त्वासां न दापयेत् ॥ २७ ॥

3054

वर्हिं खरतरं कुर्याद्याममेकं निरन्तरम् ।
गत्वोपरि रसस्तत्र म्रियते स्फटिकप्रमः ॥
भस्मसूतक एवं स्यात्ततः कार्येषु योजयेत् ॥ २८ ॥

अथ केशरञ्जनम् ॥ ९० ॥

3055

त्रिफलायास्तु पद्मगा जटादाडिमजा द्वयम् ।
भायत्रयं निशानां स्यात्सर्वमेकत्र चूर्णयेत् ॥ १ ॥

3056

भागं षट्कमण्डस्य कुर्यादेकं च बुद्धिमान् ।
भृङ्गराजरसं तत्र भागान्दद्याच्च विंशतिम् ॥ २ ॥

3057

सर्वमेकत्र कृत्वा तु लोहभाण्डे विनिक्षिपेत् ।
तस्योपरि ततो दद्यात्लोहस्यैव पिधानिकाम् ॥ ३ ॥

3058

भूमौ चान्धशकृन्मध्ये मासमात्रं निधापयेत् ।
तस्य तेषं ततो मौलौ कूर्चे दुग्धेन दापयेत् ॥ ४ ॥

3059

रात्रावेरण्डपत्रैश्च वेष्टयित्वा स्वपैततः ।
प्रातः स्नानं ततः कुर्यात्केशाः स्युर्भ्रमरप्रभाः ॥ ५ ॥

3060

एव लेपत्रय कुर्यात्सप्तमे सप्तमेहनि ।
ततो जन्मावधि कचाः कृष्णाः स्युर्भ्रमरप्रभा ॥ ६ ॥

3061

तिलान्वितमहाकालबीजतैलस्य नस्यतः ।
दुग्धाहारस्य पुसस्तु पलित नश्यति ध्रुवम् ।
विभीतनिम्बकुम्भारी शिवा श्लेथुश्च काकिनी ।
एकैकतैललेपेन पलित नश्यति ध्रुवम् ॥ ७ ॥

3062

श्यामातगरकर्चुरनिशागन्धकलेपत ।
वेगत पाण्डुराः केशाः कृष्णाः स्युर्गुण्डधूपिताः ॥ ८ ॥

3063

काकिन्या पत्रमूल सहचग्मरित केतकीनां च कन्द
गयाशुष्क च मृद्ग त्रिफलरसयुत तैलमध्ये निधाय ।
तौहे पात्रे प्रगीत धरणितलगत मासमात्रस्थित त-
त्केशाः काशप्रकाशा अलिकुलसदृशाः समवन्त्यस्य लेपात् ॥ ९ ॥

3064

नागपत्राणि चणकक्षारलित्रेण वेष्टयेत् ।
वलेग माजने लौहे स्थापयेन्मुद्रिते सुधीः ॥ १० ॥

3065

करीषमध्ये निहित तत्सर्वं पञ्चमासकम् ।
ऋषीमूत नत सर्वमुद्धरेत्तेन लेपयेत् ॥ ११ ॥

3066

शिरः कूर्णं च वक्रान्नस्यगुलानि विनिक्षिपेत् ।
यदा कृष्णानि तानि स्युस्तदा स्नान विधीयते ॥ १२ ॥

3067

केशाः कालानिसकाशा जायन्ते दशवत्सरम् ।
घृष्ट तु राजतं चूर्णं ताम्रं नाग विचूर्णितम् ॥ १३ ॥

3068

त्रिफला नागवल्ली च कासीसं गन्धकस्तथा ।
शृङ्गाराजरसं नीली लोध्रं पलमितं पृथक् ॥ १४ ॥

3069

एतच्चतुर्गुणं तैलं तस्माद्यापि चतुर्गुणम् ।
काञ्चिकं प्रक्षिपेद्दीमांस्ततस्तैलं विपाचयेत् ॥ १५ ॥

3070

क्षिप्वा शिरसि तत्तैलं पत्रैरेरण्डसंभवैः ।
वेष्टयित्वा स्वपेद्रात्रौ प्रातः स्नानं विधीयते ॥ १६ ॥

3071

भवेद्युः श्यामलाः केशाः पक्षं यावच्च नान्यथा ।
यन्त्राकृष्टं कलञ्जीनां तैलं स्थाप्यं सुरक्षितम् ॥ १७ ॥

3072

उन्मूल्य सितकेशांस्तु मूले मूले च तद्विषयेत् ।
ततः केशाः प्रजायन्ते कृष्णाः कौतुककारिणः ।
युक्त्या पूर्वोक्त्या युञ्ज्यान्नेपशृङ्गीपयः शुधीः ॥ १८ ॥
एते नानासहिवाभ्यः ।

अथ सामान्यशृङ्गाररसनिर्देशः ॥ १९ ॥

3073

शृङ्गारवीरकरुणाद्भुतहास्यभयानकाः ।
दीमत्सरौद्रशान्ताश्च नवधा कीर्तिता रसाः ॥ १ ॥

3074

यतोयं सर्वजन्तूनां प्रियः शृङ्गारको रसः ।
अतो रसानां सर्वेषां मया पूर्वमिहोच्यते ॥ २ ॥

3075

चतुर्विधः स चाप्युक्तः सामान्यो विप्रलम्भकः ।
संयोगो मिश्रकश्चेति रसिकानां सुखाप्तये ॥ ३ ॥

अथ मनसिजप्रशंसा ।

3076

अनङ्गेनावलासङ्गाज्जिता येन जगन्नयी ।
स चित्रचरितः कामः सर्वकामप्रदोस्तु वः ॥ ४ ॥
क्षेमेन्द्रस्य ।

3077

कुलगुरुरवलानां केलिदीक्षाप्रबन्धे
परमसुददनङ्गो रोहिणीवल्लभस्य ।
अपि कुसुमपृपत्कैर्देवदेवस्य जेता
जयति सुरतलीलानाटिकासूत्रधारः ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

अथ स्त्रीप्रशंसा ।

3078

दृशा दग्ध मनसिजं जीवयन्ति दृशेन याः ।
विरूपाक्षस्य जयिनीस्ताः स्तुवे वामलोचनाः ॥ ६ ॥
क्षेमेन्द्रस्य ।

3079

यासां सत्यपि सद्गुणानुसरणे दोषानुरागो भृशं
याः प्रागान्तरमर्पयन्ति न पुनः सपूर्णदृष्टि प्रिये ।
अत्यन्ताभिमतोपि वस्तुनि विधिर्यासां निषेधात्मक-
स्तत्तत्कोलिषु दक्षिणा अपि सदा वामा जयन्त्येव ताः ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

3080

न हया न च मातङ्गा न रया न च पत्तयः ।
स्त्रीगामपाङ्गदृष्टयेन जीयते जगतां त्रयम् ॥ ८ ॥
शङ्कितः ।

3081

भ्रमयति मनसि विवेको विदुषामपि शाखसंभरस्तावत् ।
निपतन्ति दृष्टिविशिखा यावन्नेन्दीवराक्षीणाम् ॥ ९ ॥
सृष्टनिधिस्य ।

3082

स्त्रीमुद्रां कुक्षमायुधस्य परमां सर्वार्थसंपत्करिं
 ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुधियो मिथ्याफलान्वेषिणः ।
 ते तेनैव निहत्य निर्दयतरं नभ्रीकृता मुण्डिताः
 केचिद्रक्तपटीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ १० ॥
 नर्दहे ।

3083

सोमः शौचं ददौ तासां गन्धर्वाश्च शुभां गिरम् ।
 अपिः सर्वाङ्गकान्तत्वं तस्मादिष्टतमाः स्त्रियः ॥ ११ ॥

3084

स्त्रियः पवित्रं परमं नैता दुष्यन्ति कर्हिचित् ।
 मासि मासि रजो ह्यासां दुष्कृतान्यपि कृन्तति ॥ १२ ॥
 एतौ मनो ।

3085

जये धरिञ्च्याः पुरमेव सारं
 पुरे गृहं सन्ननि चैकदेशः ।
 तत्रापि शय्या शयने वरा स्त्री
 रत्नोञ्ज्वला राज्यमुखस्य सारः ॥ १३ ॥

3086

रत्नानि विभूषयन्ति योषा
 भूष्यन्ते वनिता न रत्नकान्त्या ।
 चेतो वनिता हरन्त्यरत्ना
 नो रत्नानि विनाङ्गनासङ्गात् ॥ १४ ॥

3087

श्रुतं दृष्टं स्पृष्टं स्मृतमपि नृणां ह्लादजननं
 न रत्नं स्त्रीभ्योन्यत्कचिदपि कृतं लोकपतिना ।
 तदर्थं धर्मार्थौ विभववरसौख्यानि च ततो
 गृहे लक्ष्म्यो मान्याः सततमबला मानविभवैः ॥ १५ ॥
 केषापप्येते ।

3088

अमृतस्येव कुण्डानि रत्नानामिव राशयः ।
रतेरिव निधानानि निर्मिताः केन योषितः ॥ १६ ॥

3089

प्राणानां च प्रियायाश्च मूढाः सादृश्यकारिणः ।
प्रिया कण्ठगता रत्यै प्राणा मरणहेतवः ॥ १७ ॥

3090

अकृत्रिमप्रेमरसा विलासालसगामिनी ।
असारे दग्धसंसारे सार सारङ्गलोचना ॥ १८ ॥

रूपामप्येते ।

अथ स्त्रीपुरुषजातिभेदः ॥ १२ ॥

3091

देवीमप्सरसो यक्षकान्तां राक्षसकामिनीम् ।
कृत्यामिति जगुर्नारीं युतां तैरेव लक्षणैः ॥ १ ॥

3092

चन्द्रमुषी मृगनयना मदनधनुर्भूः शशाङ्कशिशिरा या ।
समशिखरसदृशदशना मुलपरिमललीनमधुपालिः ॥ २ ॥

3093

पुंस्कोकिलमधुरोक्तिर्धिम्योष्ठी कम्बुकण्ठकृतशोभा ।
कोमलमृणालबाहू रक्तोत्पलसदृशकरचरणा ॥ ३ ॥

3094

श्रीकलसमवक्षोजा मध्ये क्षीणा गभीरनाभिश्च ।
त्रिभुवनजयरेखा इव यस्यास्त्रिवलीलता भाति ॥ ४ ॥

3095

पृथुतरनितम्बविम्या हरिणीसमस्मरमन्दिरोद्देशा ।
कामतरोरदुर इव यस्या रोमान्ती विभात्युदरे ॥ ५ ॥

3096

रम्भोरुर्हसगतिः कनकरुचिर्नीलिनीरजाभासा ।
धुरभक्ता पतिभक्ता लज्जानुः धुरभिरतनीरा ॥ ६ ॥

3097

सितवसनकुसुमनिरता लम्बाहारा च कृष्णघनकवरी ।
चिरकालितपतिरमणा देवी सा पद्मिनी वा स्यात् ॥ ७ ॥

3098

गीतनृत्यप्रिया केकिवाणी चित्राम्बरैषिणी ।
सुगन्धिवक्रेभगतिः सुन्दरी मधुरमिया ॥ ८ ॥

3099

मधुगन्धिरतद्रावा कोष्णाङ्गी कठिनस्तनी ।
गौरी श्यामशरीरा वा सुविशालकटीतटा ॥ ९ ॥

3100

अजालघुस्मरावासा बाह्यसभोगरागिणी ।
नारी या चित्रिणीचिह्ना साप्सरोजातिरुच्यते ॥ १० ॥

३३०१

स्यूला वा तन्वो वा गौरी श्यामापि दीर्घकरचरणा ।
बडवापृथुमदनगृहा रक्ताम्बररागिणी कुटिला ॥ ११ ॥

3102

त्रिपुलकुचा पृथुजघना सोष्णाङ्गी क्षारगन्धिरतसलिला ।
या शङ्खिनीसमाना हसरवा यक्षिणी सा स्यात् ॥ १२ ॥

3103

दीर्घास्यदन्तनासा स्यूलोष्ठी स्यूलहस्तचरणा च ।
कपिलकचा गतलज्जा वारणकुम्भाभवक्षोजा ॥ १३ ॥

3104

करिमदगन्धिरतजला रोमशङ्खु कपायकटुरसना ।
स्यूलपृथुस्मरगेहा शीतोष्णाङ्गी च खरवचना ॥ १४ ॥

3105

अरुणाङ्गी श्यामा वा पतिर्गण्डैषिणी कुटिलचित्ता ।
या हस्तिनीसमाना सा ज्ञेया राक्षसी नारी ॥ १५ ॥

3106

कलहप्रियातिदीर्घा खर्वा वा श्यामपीतहरिता वा ।
लम्बोष्ठी लघुनासा लघुशिथिलस्तनविभागा च ॥ १६ ॥

3107

शुष्ककटिः पृथुजठरा विगन्धिका या च करभिकायोनिः ।
या घस्मरा शिवोक्तिः सा ज्ञेया कर्मणा कृत्या ॥ १७ ॥

3108

अन्योन्यलक्षणैर्युक्तां नारीं संकीर्णकां विदुः ।
या निजैरेव संयुक्ता चिह्नैस्तां केवलां जगुः ॥ १८ ॥

अथ पुरुषलक्षणानि ।

3109

देवगन्धर्वयक्षाणां ये राक्षसपिशाचयोः ।
लक्षणैः संयुक्तास्ते स्युर्नरास्तैरेव नामभिः ॥ १९ ॥

3110

दाता सत्यवचाः शूरो ज्ञानी सत्स्वरतः शुचिः ।
सुवर्णकान्तिः श्यामो वा महाकायो घनध्वनिः ॥ २० ॥

3111

आजानुलम्बिबाहुः कम्बुग्रीवो बली चतुर्दंष्ट्रः ।
भाग्यनिधिः पृथुवक्त्रा लघुमधुराशी च पद्माक्षः ॥ २१ ॥

3112

मलयजगन्धशरीरः कामं क्रोधं निषेवते स्याने ।
मृगलिङ्गः सुरपुरुषो भक्तो विप्रेषु विज्ञेयः ॥ २२ ॥

3113

सत्त्वरजोभ्यां युक्तः श्यामो वा चम्पकाभकान्तिर्वा ।
तेजस्वी शुचिवेषो मधुराम्बरुचिर्वदान्यध ॥ २३ ॥

3114

संघीतरक्तः प्रमदासु सक्तो
दुःसासहो दुन्दुभिर्धीरघोषः ।
मध्यममागोम्बुजगन्धिकायो
गन्धर्वजातिः कथितोजलिङ्गः ॥ २४ ॥

3115

पृथुजठरललाटः पीनकण्ठो बलीया-
न्विपुलनिबिडकायो रोमशः पद्मलाक्षः ।
भ्रमलमतिरमर्षी सिद्धोपो धनाद्यो
नवघृतसमगन्धः कान्तरक्तान्तनेत्रः ॥ २५ ॥

3116

दीनेपु दाताम्लरसान्नमोजी
रजस्तमोभ्यां जनितानुपद्गः ।
यः किञ्चिदाश्रयामतनुः प्रदिष्टः
स यक्षजातिर्वृषलिङ्गलिङ्गः ॥ २६ ॥

3117

कृष्णोरुणो वा विकृतास्रदंष्ट्रः
प्रचण्डकायो बलवान्पलाशी ।
उष्ट्रस्वरः कोपनिधिः सुराप-
स्तमोमयो वारणदानगन्धिः ॥ २७ ॥

3118

बिडालाक्षः सुरान्द्रेष्टि नित्यमूर्ध्वशिरोरुहः ।
रक्षोजातिर्नरो ज्ञेयो ह्यलिङ्गाभमेहनः ॥ २८ ॥

3119

आसवरतिरतिबहुभुक्कृद्बलाशी च कर्मजः पिशुनः ।
स्यूलः कृशोतिदीर्घः खर्वो वा कृष्णपीतो वा ॥ २९ ॥

3120

अतितामसोजगन्धिः काकरवो हस्त्रूर्चकः पापः ।
भीरुः कुपीः पिशाचो रासमलिङ्गस्तु विज्ञेयः ॥ ३० ॥

3121

परस्परगुणान्कांभियो विभार्त स मिश्रकः ।
यः स्वैरेव मुणैर्युक्तो स स्वरूपो निगद्यते ॥ ३१ ॥
श्रीरत्नस्यैः

अथ स्त्रीपुरुषसंयोगविवृतिः ॥ ९३ ॥

3122

हरिणी शगी वटवा करिणी करभी च पञ्चधा नार्यः ।
मृगवर्करवृषतुरगरासभसंज्ञा नराः पञ्च ॥ १ ॥

3123

क्तुठोकपालपाङ्किकादशभुवनाद्भुलोन्मितैर्गुह्यैः ।
अनुपूर्वतस्तु युक्ता हरिणीहृन्निषादयो ज्ञेयाः ॥ २ ॥

3124

हरिणीमृगयोरजाजयोर्यस्तुरगीमृपयोगिभाश्वयोश्च ।
करभीखरयोर्भवेत्तु योगः समन्वेव रतं बुधास्तदाह्वः ॥३॥

3125

हरिणी प्रागयोऽशगीमृपयोर्वटवाश्वयोः ।
करिणीखरयोश्च रतमाहुर्मनीषिणः ॥ ४ ॥

3126

शगीहरिणं वटवाशगं करिणीवृषभं करभीतुरगम् ।
यदि लभते रतसमये नीचरतं किल तदिदं प्राहुः ॥५॥

3127

मृगी वृषभमा वाहं वटवा रासभं यदि ।
लभते सुरतस्थाने तदात्युचरतं विदुः ॥ ६ ॥

3128

ह्यो मृगमिभी प्रागे करभी वृषभं यदि ।
लभते सुरते प्रादुरतिनीचरतं तदा ॥ ७ ॥

3129

हरिणीहृदयोऽशगीखरयोरायुधतरं न्तमिदं गदितम् ।
हरिणो हरिणीं शगलः करभीमतिनीचरतं यदि मयुक्तः ॥ ८ ॥

3130

मृगी ररं यदा यानि करभी च मृग यदि ।
तदा युक्तं रतं प्रादुरममं च बुधा जगुः ॥ ९ ॥

3131

पञ्चविंशतिभेदेन श्लोक्तमेवं रतं बुधैः ।
तत्रोच्चै च सप्तमे प्रीतियोपितां नान्यतः सुखम् ॥ १० ॥

3132

देवीं चतुर्थयामे दिनरात्र्योरप्सरोगणं प्रथमे ।
यक्षीं तृतीययामे द्वितीयके राक्षसीं रमयेत् ॥ ११ ॥

3133

निखिलेष्वपि या कृत्या भो वा कृत्या सदा भवेद्रम्या ।
करभीचिह्ना कृत्या खरः पिशाचस्तयोर्युक्तः ॥ १२ ॥
एते शार्ङ्गधरस्य ।

अथ स्त्रीसेवाप्रकारः ॥ ९४ ॥

3134

सेवनं योपितां कुर्याद्बुधो बुद्ध्वा यथाक्रमम् ।
बालायोग्याधिरूढानामृतुयोगविभावेनात् ॥ १ ॥

3135

बालेति गीयते नारी यावद्दर्पाणि षोडश ।
तस्मात्परं च तरुणी यावता त्रिंशता भवेत् ॥ २ ॥

3136

तदूर्ध्वमधिरूढा स्थाद्यावत्पञ्चाशता भवेत् ।
वृद्धा तत्परतो ज्ञेया छुरतोत्सववञ्चिता ॥ ३ ॥

3137

निदाघशरदोर्बाला पथ्या विषयिणो भवेत् ।
हेमन्ते शिशिरे योग्या प्रौढा वर्षावसन्नयोः ॥ ४ ॥

3138

नित्यं वा सेव्यमानापि बाला वर्षयते बलम् ।
क्षयं नयति योग्या स्त्री प्रौढा जनयते जराम् ॥ ५ ॥

महेश्वरस्तु विशेषमाह ।

3139

अलोमशाः सतिलका नित्यं सेव्या हि योनयः ।
अलोमशत्वं कक्षायां मुले संजायते तिलः ॥ ६ ॥

3140

भासीने लालयेद्दालां तरुणीं शयने तथा ।
उत्थितेष्यधिरूटां च लालनं त्रिविधं विदुः ॥ ७ ॥

3141

नो रमेत रतं तायद्यावन्नोत्काण्डिता प्रिया ।
अन्यथा न सुप्तोत्पत्तिरिति कामानुशासनम् ॥ ८ ॥
एतै पद्मप्रिया ।

3142

पङ्कजासनलयेन पद्मिनीं
नागरेण रमयेत चित्रिणीम् ।
वेणुदारितपदेन शङ्खिनीं
स्कन्धजङ्घयुगलेन हस्तिनीम् ॥ ९ ॥

3143

व्रजति रतिमुखार्थं चित्रिणीमप्रयाने
भजति दिनरजन्यो हस्तिनीं च द्वितीये ।
गमयति च तृतीये शङ्खिनीमार्द्रभावं
रमयति रमणीयां पद्मिनीं नुर्ययामे ॥ १० ॥
एतौ कांकात ।

अथ संकेताख्यानभावहावविवृतिः ॥ ९५ ॥

तेषु पूर्वं संकेतः ।

3144

आद्ये यामे तु शङ्खः स्यान्महाशङ्खो द्वितीयके ।
पद्मस्तृतीयके यामे महापद्मभतुर्यके ॥ १ ॥

3145

रामस्तु पञ्चमे ख्यातो विरामः पट्टकः स्मृतः ।
प्रवरः सप्तमे ज्ञेयः प्रत्युपधाटमे स्मृतः ॥ २ ॥

3146

दाडिमं तु द्विजे ज्ञेयं पनसं क्षत्रिये स्मृतम् ।
कदलीफलकं वैश्ये तयान्नं शूद्रके मतम् ॥ ३ ॥

3147

राजपुत्रे द्वितीयेन्दुः संपूर्णेन्दुश्च भूपतौ ।
मध्याह्ने यून्यपकं तु बाले पकं च वृद्धके ॥ ४ ॥

3148

ब्राह्मण्यां कुन्दपुष्पं स्याद्राजपुत्र्यां च मालती ।
मल्लिका वैश्यपुत्र्यां तु शूद्रपुत्र्यां च कैरवम् ॥ ५ ॥

3149

कामुके श्रमरः शोक्तः कामिन्यां चूतमञ्जरी ।
तयाह्वानेद्दुःशथापि प्राकारो वारणे स्मृतः ॥ ६ ॥

3150

देहार्पणे रक्तसूत्रं जीवो जीवसमर्पणे ।
भहातकफलं भीतौ भयाभावे हरितकी ॥ ७ ॥

3151

उन्नवर्षं तु विच्छेदे सदशमन्यि संगमे ।
एकस्नेहे तथा चैकं द्वयोः स्नेहे तु तद्वयम् ॥ ८ ॥

एते षष्ठियः ।

अथ भावः ।

3152

शुद्धोशुद्धश्च संकीर्णस्त्रिधा भावः प्रकीर्तितः ।
शुद्धोपि त्रिविधो मन्दस्तीक्ष्णस्तीक्ष्णतरस्त्वया ॥ ९ ॥

3153

ईषत्प्रकाटितो मन्दस्तीक्ष्णस्तु पुलकादीभिः ।
स तु तीक्ष्णतरः श्वासशोपितावयवोत्र यः ॥ १० ॥

3154

अथाशुद्धोद्रयो माम्यनर्तकस्येव यो भवेत् ।
कैतवस्त्रेहमापन्नो भावः सकीर्ण उच्यते ॥ ११ ॥

अथ हावाः ।

3155

हेलाविन्निग्रत्तियिन्बोक्किलिकिन्चितविभ्रमाः ।
लीला मिलासो हावश्च विज्ञेपो विदत्त मदः ॥ १२ ॥

3156

मोद्गायित कुडमित मौग्य च तपनं तथा ।
ललितं चेत्यमी हावाश्चेदाः शृङ्गारभावजाः ॥ १३ ॥

3157

श्रीटे वयसि रुदानां नारीणां सुगतोत्सवे ।
शृङ्गारशास्त्रतत्त्वज्ञैः सा हेला परिकीर्तिता ॥ १४ ॥

3158

यथा

आसज्य स्वयमेव चुम्पनविधिं याञ्चा विनालिङ्गनं
तल्पान्ते जघनेन वेपथुमता पर्यापित जानुनोः ।
क्रोधोत्कम्पममर्षयत्यनुनयत्यस्याः स्मरश्रीढया
श्रीढैकाभिगतिः प्रियस्य हृदयं हेलावलात्कर्षति ॥ १५ ॥

3159

प्रसाधनानां दयितापगधा-
द्यदीर्घ्ययानादरतः सखीनाम् ।
प्रयत्नतो धारणमद्गनाया
विच्छिच्छिरेषा कथिता बहुज्ञैः ॥ १६ ॥

3160

यथा

सति प्रेयान्त्या स्वलितमकरोत्क्षन्तुमुचितं
विधत्स्वालकार नहि नहि वलादर्पयसि किम् ।

अयि श्रेयाश्चिन्त्यं सततमवलाभिः प्रणयिना-
ममासीस्तन्वि त्वं प्रतनुमपि विच्छित्तिविषयम् ॥ १७ ॥

3161

अभिमतवस्तूपहतावपि गुरुगर्वादिनादरस्तन्व्याः ।
स्खलितेपि प्रियस्य संयमताडनामित्येव विश्वोकः ॥ १८ ॥

3162

यथा

अनास्था वस्तूनामभिमतगुणानामुपहतौ
घनो गर्वस्तन्व्या रूपे च विहिताडम्बराविधिः ।
प्रहारः पादाभ्यां यमनमपि काञ्च्या चरणयोः
प्रियाया विश्वोकं तदिदमिति धन्योनुभवति ॥ १९ ॥

3163

सौख्येषु हसितरुदितत्रासक्रोधभ्रमाभिलाषाशाम् ।
संघर्षः प्रियदर्शनहर्षात्किलकिञ्चित् श्रेयम् ॥ २० ॥

3164

यथा

क्रन्दत्यवाप्समभये भयमातनोति
क्रोधो मनाग्भवति तत्क्षणमेव हास्यम् ।
आलम्ब्य हर्षमवला किलकिञ्चित्ताख्यं
हास्यं विभावयति पुण्यवतोन्तिकस्था ॥ २१ ॥

3165

क्रोधः स्मितं च कुसुमाभरणादियाज्ञां
तद्दर्शनं च सहसैव विमण्डनं च ।
आसिप्य कान्तवचनं लपनं सखीभि-
र्निष्कारणं स्थितगतेन स विभ्रमः स्यात् ॥ २२ ॥

3166

यथा

आस्तां माद्य भवे शुभे सखि लता न्यस्ता त्वया माधवी
कान्ते तन्मम संप्रयच्छ कुसुमं किं वामुना मे फलम् ।

नाल्पं निर्मलयामि मौक्तिकमिदं न्यस्तं त्वया दक्षता-
मित्यं विभ्रमसंभ्रमो मदयति प्रेयांसमेणीदृशः ॥ २३ ॥

3167

अप्राप्तप्रलभसमागमनाधिकायाः
सरल्याः पुरोत्र निजचित्तविनोदवुद्धया ।
आलापवेपगतिहास्यविकृत्यनादैः
प्राणेश्वरानुकृतिमाकलयन्ति लीलाम् ॥ २४ ॥

3168

यया

वेणीबन्धकर्पादिनी सिततनुः श्रीखण्डपांसूत्करैः
केतक्येकदलेन्दुभृद्विसलता व्यालोपवीतिन्यपि ।
प्राक्पाणिग्रहणाद्दिनोदरभसा सरल्याः पुरो लीलया
कुर्वाणानुकृतिं हरस्य दिशतु श्रेयांसि वः पार्वती ॥ २५ ॥

3169

यो यद्गमासन्नगतो विकारो
गत्यासनस्यानविलोकनेषु ।
वृथास्मितक्रोधचमत्कृतिश्च
विकृणनं चास्य कृतं विलासः ॥ २६ ॥

3170

यया

स्खलितवहलः पादन्यासो विलोकितमन्यतो
रुचिरविषये वक्राम्भोजं प्रयाति विकृणनम् ।
स्मितमपि मुहुर्व्यर्थः क्रोधो वृथैव चमत्कृति-
दंष्ट्रिमभिगच्छन्त्यास्तन्व्या विलासरसोदयः ॥ २७ ॥

3171

सवाष्पगद्गदालापः सस्मितापाद्गवीक्षितम् ।
प्रेमदाक्षिण्यवृत्तिश्च तरुण्या हाय उच्यते ॥ २८ ॥

3172

यथा

मात्रेषु शृङ्गारसाभयेषु
हात्रेषु कामाङ्गुरचिह्नभूतः ।
उत्पद्यते यः स्मितवीक्षितोक्त-
मुन्मीलितं बालतया स हावः ॥ २९ ॥

3173

विसंस्थूलवेशमयो विकारो विविधः स्त्रियः ।
तमामनन्ति विक्षेप मुनयः कपिलादयः ॥ ३० ॥

3174

यथा

धम्मिल्लं वद्धमुक्त तिलकमसकल न्यस्तवृत्तं च धत्ते
दृष्टावेकत्र कालाञ्जनमुरसि रणत्तिकिणी रत्नकाञ्चीम् ।
अंसोक्षितार्थहारकमुकफलरसा रञ्जितैकाधरान्ता
कान्ता विक्षेपभावादपहरति मनः स्रस्तरुदोरुवासाः ॥ ३१ ॥

3175

वाच्यानां च पदार्यानां ज्ञानेषु यदभाषणम् ।
नायकेषु मृगाक्षीणां विद्वतं तत्प्रकीर्तितम् ॥ ३२ ॥

3176

यथा

कण्ठे क एष तव वक्ष्ये नूपुरोद्यं
तत्पादभूषणमयं बलयस्तदानीम् ।
इत्यादिवाच्यमविभाष्य वचो मृगाक्ष्या
ज्ञानेषु तद्विद्वत्मुत्सुकतां तनोति ॥ ३३ ॥

3177

मधुपानमदे प्रायस्तारुण्यातिशयोद्भवः ।
विकारो यो वरखीणां तं वदन्ति मदं बुधाः ॥ ३४ ॥

3178

यया

आलापः स्मितकौमुदीसहचरो दृष्टिः प्रर्योज्ज्वला
भूर्नृत्याध्वरदीक्षिता चरणयोन्यासः तमे मद्भुरः ।
वेशेषु क्षणिकस्पृहा मदविधेर्वन्द्यो न वादाश्रय-
स्तन्या नैकविकारभूर्मधुमदप्रायो मदः स्फूर्जति ॥३५॥

3179

दपितस्य कपारम्भे साङ्गमद्भविजृम्भगम् ।
कर्णरुण्डूयनं स्त्रीणां मोहापितमुदादतम् ॥ ३६ ॥

3180

यया

तस्याद्भित्तयं नमान्ति विदुषाः स त्वेककः सर्ववि-
त्तं मृत्युंजयमामनन्ति मुनयः सोद्यापि पाति व्रतम् ।
इत्याकर्ण्य कथां हरस्य विजयापार्श्वे विवाहात्पुरा
मङ्क्त्वाद्गानि विजृम्भितं गिरिमुक्त्रो मोहापितं पातु वः ॥३७॥

3181

केदाम्ननादिप्रहणे दर्पादिभ्रमिते मुखे ।
दुःखाविष्करणं तन्या यत्तत्कुट्टमितं मनम् ॥ ३८ ॥

3182

यया

किं कान्त निर्दयतरं मुजकंदलीभ्यां
गाढं निपीडयसि मां न सहिष्णुरस्मि ।
वामभ्रुवामिति घृत्तेष्वपि दुःखमाजां
धन्यः शृणोति यदि कुट्टमिताक्षराणि ॥३९॥

3183

मुक्तारुद्रं तरोः कस्येत्यादि यत्कृत्रिमं वचः ।
बहमानां पुगः प्रोक्तं मौग्ध्यं तत्पुथियो विदुः ॥ ४० ॥

3184

यथा

के द्रुमास्ते क चारामे सन्ति केन प्ररोपिताः ।
नाथ मद्द्रूपणे न्यस्तं येषां मुक्ताफल फलम् ॥ ४१ ॥

3185

नागच्छति प्रियतमे प्रहरार्धमात्र-
मुद्गेगजं विधिविचेष्टितमङ्गनायाः ।
सख्याः पुरः श्वसनरोदनमात्मभाग्य-
निन्दादिकं कविवरास्तपनं वदन्ति ॥ ४२ ॥

3186

यथा

नायाते प्रहरार्धमेव दयिते भङ्क्त्वा नितम्बे मिथः
संसक्ताद्भ्रुलिजालमध्यमधुना सख्यः कृतार्था इति ।
व्याहारं श्वसनं मुहुः पुनरिदं गौर्याद्यनभ्यर्चनं
तन्वद्गचास्तपनं तनोति कृतिनः प्रेमाणमुच्चैस्तराम् ॥ ४३ ॥

3187

भूनेत्रादिक्रियाशाली सुकुमारविधानतः ।
हस्तपादाङ्गविन्यासस्तन्वद्गचा ललित विदुः ॥ ४४ ॥

3188

यथा

स्कन्धार्पितैकमणिकुण्डलमुन्नतैक-
भ्रुवल्लिसाचिविनिवेशितदृष्टिपातम् ।
चेतो न कस्य ललितं हरति प्रियाया
हासोदतांशुकनिरुद्धमुखेन्दुकान्तम् ॥ ४५ ॥

अथ स्त्रीपुरुषवशीकरणम् ।

3189

नाभिदृक्कण्ठदेशेषु वदच्छ्वासं शनैः शनैः ।
कामं संसाधयेत्कामी गायत्रीं सप्तधा पठेत् ॥ ४६ ॥

अथ कामगायत्री ।

3190

ॐ नमो भगवाताय विद्महे पुष्पवाणाय धीमहि ।

तन्नः कामः प्रचोदयात् ॥

व्याजेन चुम्बनादीनामुच्छ्वासं पाययेत्त्रियाम् ।

तेन सा वशमायाति न तु तस्याः स्वयं पिवेत् ॥ ४७ ॥

3191

अद्भुटे पदगुल्फजानुजयने नाभौ च वक्षःस्तने

कक्षाकण्ठकपोलदन्तयसने नेत्रालिके मूर्धनि ।

शुक्राशुक्रविभागतो मृगदृशामङ्गेष्वनङ्गास्थितौ-

रूर्वाधोगमनेन वामपदगाः पक्षद्वये लक्षयेत् ॥ ४८ ॥

3192

के गृह्णन्ति कर्वाङ्गलाटनयने चुम्बन्ति दन्तच्छटं

दन्तौषेन निपीडयन्ति तरसा चुम्बन्ति गण्डस्थलीम् ।

कक्षाकण्ठतट लिखन्ति नखैर्गृह्णन्ति गाढं स्तनौ

मुट्या वक्षसि ताडयन्ति ददते नाभौ चपेटां शनैः ॥ ४९ ॥

3193

कुर्वन्ति स्मरमन्दिरे करिकरक्रीटां खियो जानुनी

गुल्फाद्भुष्टपदानि च प्रतिमुहुर्नग्नन्ति तैरात्मनः ।

इत्येवं कलयन्ति ये शशिकलामालिङ्गय मज्जन्ति ते

शीताशुपलपुत्तिकां शशिकरस्पृष्टामिव प्रेयसीम् ॥ ५० ॥

3194

शात्वानङ्गास्थिति कामी तत्स्यानं संस्पृशेद्व्रते ।

तेन कान्ता वशं याति द्रुतं द्रवति निधितम् ॥ ५१ ॥

3195

एकारौकारयुक्ता हरिहरिजहराः पञ्च वाणाः स्मरस्य

रयाता लक्ष्याप्यमीपां हृदयकुचदशो मूर्ध्नि गुप्ते क्रमेण ।

स्थानेष्वेतेषु भूयो निजनयनधनुःपेरितैस्तैः पतद्भिः
स्यन्दन्ते सुन्दरीणां ज्वलद्गलनिर्भासिन्दवः कामवाराम् ॥ ५२ ॥

3196

सरसिजमहणं हृदये कुचयोभूतं दृशोरशोकं च ।
शिरसि शिरीष योनायुत्पलमेतानि पञ्च बाणाः स्युः ॥ ५३ ॥

3197

रोचनामीनपित्ताभ्यां सद्यहस्तकनिष्ठया ।
कृतो विशेषको युक्त्या त्रैलोक्यस्यापि मोहनः ॥ ५४ ॥

3198

कनकस्य तु पञ्चाङ्ग कर्पूरं केवकीरजः ।
आत्मशुक्लेण संयुक्तं वक्ष्यकृद्भक्षितं खियाः ॥ ५५ ॥

3199

शिलागोरोचनापत्रकुङ्कुमस्य विशेषकात् ।
अङ्गलेपनतो नारी नरेन्द्रस्य प्रिया भवेत् ॥ ५६ ॥

3200

चूर्णे दत्तं वक्ष्यकृच्चूर्णं कीटस्य काकजङ्घायाः ।
मुनिदत्तरससिक्तो वा टङ्कणकः स्याद्गमलमिलितः ॥ ५७ ॥

3201

क्षौर्मां लेखावर्ति गददलतानी सतगरकैस्तैलम् ।
सिद्धार्थस्य गृहीत्वा नृकपाले चाञ्जनं विहितम् ।

नयनगतं युवतीनामपि मुनिचेतासि मोहयति ॥ ५८ ॥

3202

यदि सहदेवीमूलं ग्रहणे समृद्ध रोचनापिटम् ॥ ५९ ॥
तत्कृततिलका नारी गुरुकुलमपि वक्ष्यतां नयति ।

3203

सितदूर्वा सितवृहती सितगिरिकर्णा समूलपुष्पा च ।
ताम्बूलेन वितीर्णा स्त्रीपुरुषौ वक्ष्यतां नयति ॥ ६० ॥

3204

निजबीजेन रतान्ते धामदृशो इष्टिति वामपादं यः ।
अथवा लिम्पति हृदयं स एव तस्याः परो दयितः ॥ ६१ ॥

3205

वचा सौवर्चलं कुटं रजन्यौ मरिचानि च ।
एषां लेपनभावेण वशीकरणमुत्तमम् ॥ ६२ ॥

3206

कर्पूरं चन्दनं कुटं तुलसी सर्जसंभवम् ।
मुस्तं शिलारसं चैव धत्तूरमगुरुस्तथा ॥ ६३ ॥

3207

शेफाली शतपुष्पा च सर्पपास्तगरं गुडः ।
तथा रुद्रजटा सर्वमैतदेकत्र कारयेत् ॥ ६४ ॥

3208

अनेन योगराजेन धूपिताम्बरभूषणः ।
धूपिताङ्गस्त्रिभुवनं मनुजः कुरुते वशम् ॥ ६५ ॥

अथ द्रावणम् ।

3209

यदि वा मधु लविञ्जासहितं कटिनाङ्गनागराङ्गेषु ।
क्षेपात्तद्गुजलेपाद्रेतःस्रोतः प्रवर्तयति ॥ ६६ ॥

3210

कर्पूरमिध्रेग च कण्टकारी-
बीजोद्भवेनैव रसेन लिप्तम् ।
तिङ्गं रते द्रावकरं वधूनां
संजायतेत्यन्तमुखायहं च ॥ ६७ ॥

3211

चूर्णितैश्चङ्गोपेतैर्महाराट्टीफलच्छैः ।
मधुना तिङ्गतेपेन द्राघो भवति योपिताम् ॥ ६८ ॥

3212

रक्तकपिलिङ्गमुडुपतिकाश्वनमधुसूतसहितं वा ।
हयलालामञ्जिष्ठा सिततर्पपजातिकुसुम वा ॥ ६१ ॥

3213

मधुसैन्धवकलरवमलमिलितं घाजिलिङ्गलेपेन ।
ब्रावयति कामिनीनां रतिसमये काममन्दिर नियतम् ॥७०॥

अथ वाजीकरणम् ।

3214

गोक्षुरकेशुरकं शतमूर्त्ति-
वानरि नागवलातिबलानाम् ।
चूर्णमिदं पयसा निशि सेव्यं
यस्य गृहे प्रमदाशतमस्ति ॥ ७१ ॥

3215

गोक्षुगविदारिकाभवचूर्णं वा शर्करासहितम् ।
स्वरसेन भावितं वा धात्रीचूर्णं सिताज्यमधुलीढम् ॥
लीद्धानुपीय दुग्धं न तृप्यति स्त्रीशतस्यापि ॥ ७२ ॥

3216

पिप्पलीमाषशालीनां यवगोधूमयोस्तथा ।
चूर्णभागान्समीकृत्य धृते पुपलिकां पचेत् ॥ ७३ ॥

3217

तां भक्षयित्वा पीत्वा च शर्करामधुरं पयः ।
नरश्चटकवद्रच्छेन्मैथुने तरुणीर्दश ॥ ७४ ॥

3218

घृतमधुसहदेवान्वितसरोजकिंजल्कलिमनाभेर्वा ।
रममाणस्य न तृप्यति मनः शतस्यापि रमणीनाम् ॥७५॥
एते योगरत्नावल्या ।

अथ बीजस्तम्भः ।

3219

भृङ्गरजः कन्यायां विष्णुक्रान्तासजीरके मलिते ।
मुखगतगुटिकाविधिना बीजस्तम्भं रते कुरुते ॥ ७६ ॥

3220

वानरं चपल ध्यायेद्भृक्षशाखावलाम्बिनम् ।
धुरते तेन बीजस्य स्तम्भो भवति निश्चितम् ॥ ७७ ॥

3221

कपिकण्डूमूलेन च निजचरणाविलेपनाद्भवति ।
बीजस्तम्भः पुंसो बहुशो दृष्टः प्रयोगोयम् ॥ ७८ ॥

3222

सितशरपुद्गामूल पारदरससहितमानने निहितम् ।
एककरञ्जकबीजान्तरग बीजं विधारयति ॥ ७९ ॥

3223

स्तुशान्दुग्गपिटं लज्जालोर्मूलमाद्रिलेपनतः ।
ध्वजनेपादजमृत्रापिटं वा वार्ष्णीमूलम् ॥ ८० ॥

3224

माद्विपुत्रसहदेयीतिलमधुसितकमलकेसरेस्तुल्यैः ।
गृहचटकेन च लेपितनाभिलम्बेन्द्रियो रमते ॥ ८१ ॥

3225

कपिकण्डूमूलेन च मदादिद्वलशगमृत्रपिट्रेण ।
मिलनं स्तम्भीकरणं मूलेन दुरालमायाध ॥ ८२ ॥

अथ लिङ्गवृद्धिः

3226

मधुनगरगौरसर्पपवृहतीपरमञ्जरीकणाः सतिलाः ।
यनकुट्टमरिचसैन्धवहथगन्धामापमंयुक्ताः ॥ ८३ ॥

3227

स्तनयुगलकर्णपानीर्ध्वजमुजशिरगेपनयमेताः ।
धुयमुद्गर्तनविधिना सतनाभ्यासेन कुर्वन्ति ॥ ८४ ॥

३२२८

भलातकवृहतीफलदाडिमफलकल्कसाधितं कुरुते ।
लिङ्गं मर्दनविधिना कटुतैल वाजिलिङ्गाभम् ॥ ८५ ॥

३२२९

पुटदग्धपाद्मिनीदलभलातककृष्णलवणानाम् ।
भूयः परिणतवृहतीफलरससंपिष्टया मृदितम् ॥ ८६ ॥

३२३०

महिषीमूलमिलितयमे लिङ्गं पश्चाच्च हैर्मवति ।
मुसलमिव मदनविद्वलयुवतीजनदर्पनिर्दलनम् ॥ ८७ ॥
(युग्मम्)

३२३१

कनकरसमष्टणवार्ततह्यगन्धामूलमिश्रपर्युषितम् ।
माहिषमिह नवनीतं गतबीजे कनकफलमध्ये ॥ ८८ ॥

३२३२

गोमयगाढोद्दार्तपूर्वं पश्चादनेकशो लिप्तम् ।
भवति ह्यलिङ्गसदृशं लिङ्गं कठिनाङ्गनादयितम् ॥ ८९ ॥
(युग्मम्)

३२३३

करिकृष्णाश्वगन्धा च नवनीतं च माहिषम् ।
एतेषां मर्दनालिङ्गवृद्धिः संजायते परा ॥ ९० ॥

३२३४

कर्पूरमिश्रसेट्टण्डदुग्धलेपेन जायते ।
शोफसो महती वृद्धिः कठिनघ्नीसुखावहा ॥ ९१ ॥

३२३५

शर्करासैन्धवं सर्पिश्शगक्षीरविपाचितम् ।
युक्त्या तु मर्दयेज्जिङ्गं भवेत्वारिकरोपमम् ॥ ९२ ॥
एते कौस्त्ये ।

अथ कुसुमजननम् ।

३२३६

पैते च तिलकपाये त्रिकटुद्विजयटिमूलसंयुक्ते ।
अपहरति रक्तगुल्मं कुसुमनिरोधं च तरुणीनाम् ॥ ९३ ॥

3237

कर्पासबीजमज्जानां चूर्णं तैलेन पाचयेत् ।
तेन संजायते पुष्पं युवतीनां त्रिराहृतम् ॥ ९४ ॥

3238

तुन्वीबीजयवक्षारौ दन्तिविल्वं कणा गुडः ।
पञ्चवाणवल्गं वार्तिर्वक्षीक्षीरेण निर्मिता ।
योनिमध्यस्थिता पुष्पं जनयत्येव योपिताम् ॥ ९५ ॥

अथ गर्भजननम् ।

3239

नागकेसरपुष्पाणां चूर्णे गोसर्पिषा सह ।
पीते स्त्री लभते गर्भमृतौ दुग्धान्नभोजिनी ॥ ९६ ॥

3240

लक्ष्मणा त्रिखिमूला वा दुग्धपीता दिनत्रयम् ।
ऋतौ जाते त्रियो गर्भं प्राहयेन्नरसंगमे ॥ ९७ ॥

अथ गर्भपातरक्षा ।

3241

लज्जालुधातकीपुष्पमुत्पलं मधु लोध्रकम् ।
जलस्यया क्रिया पीतं गर्भपातं निवारयेत् ॥ ९८ ॥

3242

गार्भगोर्भतो रक्तं स्तम्भयेद्विपतद्भुतम् ।
पारायतमलं पीतं ब्रह्मं तन्दुरुवारिणा ॥ ९९ ॥

अथ सुखप्रभूतिः ।

3243

कृत्वा च सप्तगण्डं गुञ्जामूलं निवध्य कटिदेशे ।
सूत्रैः सप्तभिरविरास्तुपच्छति भामिनी भजते ॥ १०० ॥

3244

रिद्रुमेन्धयमं युक्ततत्रकाञ्चिकपानतः ।
प्रसूते स्त्री वटौ वदे मूले वा मातुलुङ्गजे ॥ १०१ ॥

3245

जरायुजं मृतं गर्भमपतन्तीं जरामपि ।
योपितां पातयत्यैव पादस्योत्तरणीशिका ॥ १०२ ॥

अथ बालरक्षा ।

3246

मयूरचूलिकामूलं महणादौ समुद्धृतम् ।
बालकस्य गले बद्धं सर्वदोषनिवारणम् ॥ १०३ ॥

3247

एका वा दुग्धिका तुम्बी शङ्खपुष्पी जटा धृता ।
कण्ठदन्तोद्भवा भूतवेदनाहरणक्षमा ॥ १०४ ॥

अथ यौवनरक्षा ।

3248

मुण्डोर्चूर्णकषायेण युतं तैलं विपाचितम् ।
पतितं यौवनं न स्यात्पानादुत्तिष्ठति ध्रुवम् ॥ १०५ ॥

3249

माकन्दमूलसंयुक्तमधुकर्पूरपूरिता ।
गतेपि यौवने स्त्रीणां योनिर्गाढानिजायते ॥ १०६ ॥
एते योगरत्नावल्याः ।

अथ मुखवासजलवासौ ।

3250

जातीफलं च कस्तूरी कर्पूरं चूतवारिसंपृक्तम् ।
धूपितमगुरुकसिलहं मधुगुडधूपैश्च मुखवासः ॥ १०७ ॥

3251

सुसुमैलाकस्तूरीकुष्ठत्वक्पत्रचन्दनैः सुतनु ।
मलयजसहितं नूनं रचय महीपाल जलवासम् ॥ १०८ ॥

3252

त्वक्पत्राभ्यां जातीपत्रैलाभ्यां च चम्पको भवति ।
त्वद्भूरिचाभ्यां बीनः कुष्ठतिलाभ्यां च पाटलावासः ॥ १०९ ॥

शार्ङ्गधरपद्धतिः

अथाङ्गवासः ।

3253

चूर्णं कुटमुरानागकेसराणां घृतान्वितम् ।
मधु पीतं करोत्यङ्गसौरभं सततं नृणाम् ॥ ११० ॥

3254

प्रातःकुटरजशूर्णं लिहन्मधुघृतान्वितम् ।
काटिन्यं सौरभं तस्य देहे स्याच्चिरजीवितम् ॥ १११ ॥
श्रीरुद्रचभो ।

अथ धूपाः ।

3255

दलं मलयजं मांसी सितागुरु जलं मधु ।
समांशैर्मलितैर्धूपो धत्ते कुट्टुमसौरभम् ॥ ११२ ॥

3256

चन्दनागरुकुटानि शिवासर्जरसौ सिता ।
मलयानिलनानायं धूपोमीभिः सुरप्रियः ॥ ११३ ॥
योगरत्नाशक्त्या पुनः ।

3257

सुरणद्विपदानाभ्यां शिलया गौरसर्वभैः ।
कुट्टुनागुरुरम्भाभिश्चन्द्रचन्दनकौशिकैः ॥ ११४ ॥

3258

दशाद्रोषं महाधूपो नाम्ना संनोहनाभिरः ।
त्रैलोक्यं मोहयत्येव कामवागसमः स्मृतः ॥ ११५ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

3259

शशिनग्गगिरिमदमांसी जतुभागो मन्त्रयलोकयोर्भागी ।
मिलितैर्गुटपरिमृदितैर्वस्त्रगृहादीनि धूपयेन्नुरः ॥ ११६ ॥
गन्धसंविशदा ।

अथधूपवर्तिः ।

3260

नखगुहसिल्हकवातककुन्दुरुचौलेयचन्दनं इयामा ।
क्रमवृद्धभागरचिता वर्तिः क्षितिनाथकान्तेयम् ॥ ११७ ॥
पद्मश्रिय ।

3261

मार्जारी हिमवालुका पिशुनकं गोशीर्षकं शिल्हनं
वह्नेः प्रीतिकरं तयाम्बुपिशिता स्यात्कौशिकं यौगिकम् ।
कल्कं भागविवर्धकं गुडसितासंमूर्च्छितं सर्पिषा
युक्तं मन्मथवार्तिरित्यभिहिता स्याद्भोगिनां सर्वदा ॥ ११८ ॥
श्रीगोविन्दराजदेवानाम् ।

अथ दीपवार्तिः ।

3262

सुरदारनलयमुस्तकलाक्षागुरुशीतचूर्णकर्पूरम् ।
नृपवासगेहयोग्या मनोहरा दीपवार्तिरियम् ॥ ११९ ॥

3263

गन्धरसागिरिकण्डुरुगुग्गुलुसर्जरसपूतिकर्पूरम् ।
श्रीवाससिल्हचन्दनमित्यपरा दीपवार्तिरियम् ॥ १२० ॥
एतौ पद्मश्रियः ।

अथ वालावर्णनम् ॥ ९६ ॥

3264

अभ्यासः कर्मणां सम्यगुत्पादयति कौशलम् ।
विधिना तावदभ्यस्तं यावत्स्रष्टा मृगेक्षणा ॥ १ ॥

3265

दग्धो विधिर्विधत्ते न सर्वगुणसुन्दरं जनं कमपि ।
इत्यपवादभयादिव मुग्धाक्षी निर्मिता विधिना ॥ २ ॥

3268

लावण्यामृतदीर्घिका कुलगृहं सौन्दर्यसौभाग्ययो-
 खैलोक्याकररत्नकन्दलिरियं जीव्यात्सहस्रं समाः ।
 रूपालोकनकौतुकेन बहुना शिल्पभ्रमणादरा-
 न्मन्ये यां विधिना विधाय विहितं सृष्टेर्ध्वजारोपगम् ॥ ३ ॥

3269

एकान्तसुन्दरविधानजडः क्व वेधाः
 सर्वाङ्गकान्तिचतुरं क्व च रूपमस्याः ।
 मन्ये महेश्वरभयान्मकरध्वजेन
 प्राणार्थिना युवतिरूपमिदं गृहीतम् ॥ ४ ॥
 केभानन्येते ।

3268

अस्याः सर्गविधौ प्रजापतिरभृच्चन्द्रो नु कान्तिप्रदः
 शृङ्गारैकरसः स्वयं नु मदनो मासो नु पुष्पाकरः ।
 वेदाभ्यासजडः कथं नु विषयव्यावृत्तकौतूहलो
 निर्मातुं प्रभयेन्मनोहरमिदं रूपं पुराणो मुनिः ॥ ५ ॥
 कार्त्तिकदारास्य ।

3269

किं कौमुदीः शशिकलाः सकला विनूर्ण्य
 संयोज्य वामृतरसेन पुनः प्रयत्नात् ।
 कामस्य घोरहृद्दृक्कृतिदग्धमूर्त्तः
 संजीवनौषधिरियं विहिता विधात्रा ॥ ६ ॥
 कस्यापि ।

अथ वयःसंधिवर्णनम् ॥ ९७ ॥

3270

यथा यथा विश्रुत्यस्या इदये हृदयेधरः ।
 तथा तथा बहिर्यातौ मन्ये संकोचतः कुनौ ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

3271

अनाघ्रातं पुष्पं किसलयमलूनं करहृद्दे-
रनाधिद्धं रत्नं मधु नवमनास्वादितरसम् ।
अखण्डं पुण्यानां फलमपि च तद्रूपमनघं
न जाने भोक्तारं कर्मिह समुपस्यास्यति विधिः ॥ २ ॥
कालिदासस्य ।

3272

भयमङ्कुरभाव एव ताव-
त्कुचयोः कर्षति लोकलोचनानि ।
इतरेतरपीडनामघस्यां
गतयोः श्रीरनयोः कथं भवित्री ॥ ३ ॥

3273

दृश्यं दृशां सहस्रैर्मनसामयुतैर्विभावनीयं च ।
सुकृतशतकोटिभोग्यं किमपि वयः सुभुवः स्वदते ॥४॥

3274

भ्रुवोः काचिद्दीलापरिणतिरपूर्वा नयनयोः
स्तनाभोगो व्यक्तस्तदृणिसप्तमारम्भसमये ।
इदानीं बालायाः किममृतमयः किं विषमयः
किमानन्दः साक्षाद्भूतितमधुरः पञ्चमरवः ॥ ५ ॥
केषामर्ष्यंते ।

3275

परिहरति वयो यथा यथास्याः
स्फुरदुहकन्दलशालि बालभावम् ।
द्रवयति धनुषस्तथा तथा ज्यां
सृष्टति शरानपि सञ्जयन्मनोभूः ॥ ६ ॥

3276

समं विलासेद्भुरितः स्तनाभ्यां
त्रपा विलासेन सहावतीर्णा ।

अवर्ततान्यस्त्रपयैव साकं

कान्तः प्रकारो वचसां कृशाङ्गयाः ॥ ७ ॥

एतौ जयतुङ्गोदयात् ।

3277

मुखं विकसितस्मितं वाशितवक्रिम प्रोक्षितं

समुच्छलितविभ्रमा गतिरपास्तसस्या मतिः ।

उरो मुकुलितस्तनं जघनमंसवन्धोऽदुरं

वतेन्दुवदनातनौ तरुणिमोद्रमो मोदते ॥ ८ ॥

कत्यापि ।

3278

दोलायां जघनस्यतेन चलता लोलेक्षणा लज्जते

साशङ्कं तनुकण्टकक्षतभिया क्रीडावने क्रीडति ।

धत्ते दिक्षु निर्गक्षगं स्मितमुरीं पारावतानां हनैः

सज्जं मौग्ध्यविसर्जनाय सुतनोः शृङ्गारमिच्च वयः ॥ ९ ॥

चित्ररूपस्य ।

3279

अनाकृतैरेव प्रियसहचरीणां शिशुतया

वचोभिः पान्चालीमिथुनमधुना संगमयितुम् ।

उपादत्ते नो वा विरमति न वा केवलमिर्यं

कपोलौ कल्याणो पुलकमुकुलैर्दन्तुरयति ॥ १० ॥

सुषरे ।

3280

वक्षस्यापरणादरः स्तनमुखोद्भेदं विनाप्यद्गुली-

मुद्रासूचितहास्यमास्यमधिकं नो पुत्रिकादौ रसः ।

तिर्यग्लोचनशीलितानि वचसां हेकोक्तिसंज्ञान्तय-

स्तस्याः सीदति शैशवे समभरत्कोप्येष नव्यक्रमः ॥११॥

3281

प्रगल्भानामन्तार्निविशति शृणोति प्रियकयां

स्वयं तत्तन्नेष्टाशतमभिनयैर्ध्वञ्जयति च ।

सृष्टामन्तः कान्ते बहति न समभ्येति निकटं
यथैवेयं बाला हरति हि तथा चित्तमधिकम् ॥ १२ ॥

3282

पद्मचां मुक्तास्तरलगतयः सश्रिता लोचनाभ्यां
श्रीणीबन्धस्त्यजति तनुनां सेवते मध्यदेशः ।
धत्ते वक्षः कुचतशिवतामहितीयत्वमास्यं
तद्वात्राणां गुणविनिमयः कल्पितो यौवनेन ॥ १३ ॥

3283

क्षोभं धत्ते यदपि बहलः क्षिप्रलावण्यपूरः
प्रत्यङ्ग यत्तटमनुसरन्व्यूर्मयो विभ्रमाणाम् ।
उन्मत्त यत्स्फुरति च मनाकुम्भयोर्इन्द्रमेत-
त्तन्मन्येस्याः स्मरगजयुवा गाहते दत्तडागम् ॥ १४ ॥

3284

लावण्यामृतनिर्क्षरेण सुदृशः सिक्ताखिलाङ्गस्थली
जातस्तत्र नवीनयोवनकलालीलालतामण्डपः ।
तस्मिन्नेष विशेषशीतलतरुच्छायास्तु सुप्तोत्थित-
कदर्पक्षिजगज्जयोद्यमपरोप्यद्यापि निद्राठसः ॥ १५ ॥

3285

यथा यथास्याः कुचयोः समुन्नति-
स्तथा तथा लोचनमेति वक्रताम् ।
अहो सहन्ते बत नो परोन्नतिं
निसर्गतोन्तर्मलिना ह्यसाधवः ॥ १६ ॥

केषामप्येते ।

अथ तरुणीपृथगवयववर्णनम् ॥ १८ ॥

तत्र प्रथमं केशपाशः ।

3286

अस्या मनोहराकारकवरीभारनिर्जिताः ।
लज्जयेव वने वास चक्रुध्रमरबार्हिणः ॥ १ ॥

परुषे ।

3287

भाति विन्द्यस्तकङ्कहारः सुकेदयाः केशसंनयः ।
 शोणितार्द्रैः शरैः पूर्णं तूणीरमिव मान्मथम् ॥ २ ॥
 कम्पायि ।

3288

विकचकचकलापः किञ्चिदाकुञ्चितोयं
 कुचकलदानिवेष्टी शोभते द्रयामलाक्ष्याः ।
 मधुरसपरितोषात्किञ्चिदुत्कुङ्ककोपे
 कमल इव निलीनः पेटकः पट्टदानाम् ॥ ३ ॥
 पुण्यस्य ।

3289

स्नानार्द्रमुक्तेष्वनुधूपयासं
 विन्द्यस्तसार्यतनमल्लिकेषु ।
 कामो वसन्तात्ययमन्दवीर्यः
 केशेषु लेभे बलमङ्गनानाम् ॥ ४ ॥
 कादिसासम्य ।

3290

चलत्काभिमनोमीनमादातुं चित्तजन्मनः ।
 जालयट्टिरिवाभाति बालावेशी गुणोज्ज्वला ॥ ५ ॥
 वरदायि ।

3291

आमुप्राङ्गुलिपद्मवौ कचमरे व्यापारयन्ती करौ
 बन्धोत्कर्षनिबद्धमानसतया शून्यां दधाना दृशम् ।
 बाह्वत्सेपममुञ्चते कुचतटे पर्यस्तनीनांशुका
 ह्रीसंकोचितबाहूमूलनुभगे वध्राति जूटौ वधूः ॥ ६ ॥
 सिङ्गायिदेः ।

अथ ललाटम् ।

3292

अस्या ललाटे रचिता सखीभि-
 र्विभाव्यते चन्दनपत्रलेखा ।

आपाण्डुरक्षामकपोलभित्ता-
वनङ्गबाणव्रणपट्टिकेव ॥ ७ ॥

भासस्य ।

3293

बाले लालमलेखेय भाते भल्लीव राजते ।
भ्रूलताचापमाकृष्य न विद्मः क हनिष्यति ॥ ८ ॥

3294

कस्तूरीतिलक बाले भाते मा कुरु मा कुरु ।
अथ साम्य भजामीति जृम्भते शशलाञ्जन ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3295

विराजतेस्यास्तिलको यमञ्चितो
विकुञ्चितभ्रूलतिकाद्वयान्तरे ।
विजित्य लोकहितय दिवं प्रति
स्मरेण बाणो धनुषीव योजित ॥ १० ॥
कस्यापि ।

अथ ध्रुवौ ।

3296

तस्या शलाकाञ्जननिर्मितेव
कान्तिर्ध्रुवोरायतलेखयोर्वा ।
ता वीक्ष्य लीलाचतुरामनङ्गः
स्वचापसौन्दर्यमदं मुमोच ॥ ११ ॥
कालिदासस्य ।

3297

भूरेखायुगलं भाति तस्याश्चटुलचक्षुषः ।
पञ्चद्वयीव हरिता नासावशविनिर्गता ॥ १२ ॥
विष्णुस्य ।

अयं नेत्रे ।

3298

नूनमाशाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः ।
यतस्तत्रेत्रसंचारक्ष्वितेषु प्रवर्तते ॥ १३ ॥

कस्यदिति ।

3299

यासां कटाक्षविशिलैः स्मरचौरेण ताडिताः ।
दतचैतन्यत्तर्वस्वा मोहन्ते मुग्धकामुक्ताः ॥ १४ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3300

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां
लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ।
भ्रूचापाकृदमुक्ताः अश्रवणपयजुषो नीलपद्मनाथ एते
यावत्प्रीलावतीनां हृदि न धृतिमुपो दृष्टिवागाः पतन्ति ॥ १५ ॥

बाणधरस्य ।

3301

नलिनं मलिनं विवृण्वती
पृषतीनस्पृदाती तदीक्षणे ।
अपि खञ्जनमञ्जनाञ्चिते
विदधाते रुचिगर्वदुर्विधम् ॥ १६ ॥

श्रीहर्षस्य ।

3302

भ्रमयति शरीरमधिकं भ्रमयति चेतः करोति संतापम् ।
मोहं मुद्दुश्च कुरुते विषमिदं विषमं तु वीक्षणं तस्याः ॥ १७ ॥

3303

शिलासन्ध्यधौतो ज्वलधवल गारापरिसरा-
निमानन्तः श्यामानिव विषमवागस्य विशिलान् ।
दृढप्रज्ञावर्माण्यपि हृदयमर्माण्यं रुजनः
कटाक्षनेत्रस्या मुनिरपि न सोढुं प्रभवति ॥ १८ ॥

कस्यदिति ।

अथ नासा ।

3304

पुराणबाणत्यागाय नूतनाखकुतूहलात् ।
तन्नासा भाति कामेन तूणीवाधोमुखीकृता ॥ १९ ॥
बिन्दुपस्य ।

3305

सुधामयोपि क्षयरोगशान्त्यै
नासाप्रमुक्ताफलकच्छलेन ।
अनङ्गसंजीवनदृष्टिशक्ति-
मुखामृतं ते पिवतीव चन्द्रः ॥ २० ॥
वैद्यनाथस्य ।

अथ कर्णपाशौ ।

3306

सौन्दर्यपात्रे वक्रेन्दौ कुरङ्गासङ्गभीतया ।
सूचितौ श्रोत्रपाशाभ्यां पाशाविव मृगीदृशः ॥ २१ ॥

3307

तालीदलं काञ्चनकर्णपाशे
प्रसारयन्ती सुतनुः कराभ्याम् ।
रराज कर्णान्तनिषण्णदृष्टिः
शाणे दधानेव कटाक्षवाणान् ॥ २२ ॥
बिन्दुनस्यैतौ ।

3308

ताटङ्कमस्यास्तरलेक्षणाया
मुक्ताफलैश्चारु रुचं विधत्ते ।
मुखत्रिया चन्द्रमिवाभिभूय
वन्दीकृतं तारकचक्रवालम् ॥ २३ ॥
कस्यापि ।

अथ कपोलौ ।

3309

आवधत्परिवेषमण्डलमल वक्त्रेन्दुविम्बाद्बहिः
 कुर्वच्चम्पकजृम्भमाणकलिकाकर्णावतसक्रियाम् ।
 तन्वद्भ्रुचा परिनृत्यतीव्र हसतीवोत्सर्पतीवोल्बण
 लावण्य ललतीव काञ्चनशिलाकान्ते कपोलस्यते ॥ २४ ॥
 त्रिविक्रमभङ्गस्य ।

अथाधर ।

3310

तवैष विद्रुमच्छायो मरुमार्ग इत्राधर ।
 करोति कस्य नो मुग्धे पिपासाकुलित मन ॥ २५ ॥
 वस्यापि ।

3311

अल्पेनापि सुरक्तेन साधनेन प्रयोजनम् ।
 भोटद्वयमहायेन कान्तास्येन जगज्जितम् ॥ २६ ॥
 करद्यापि ।

3312

रसवदमृतं क संदेहो मधून्यपि नान्यथा
 मधुरमधिकं द्राक्षायाश्च प्रसन्नतर फलम् ।
 सकृदपि पुनर्मध्यस्य सन्नसान्तरविज्जनो
 वदतु यदिहान्यत्स्वादु स्यात्प्रियादक्षानच्छदान् ॥ २७ ॥
 कस्यापि ।

3313

अपि मृगाक्षि तत्राधरपद्भवे
 दयितदन्तपद न भवत्यद ।
 भुवनमोहनमन्त्रपदाद्धित
 किमुत यन्त्रमिदं स्मरयन्त्रिण ॥ २८ ॥

3314

सर्वस्यैव हि रत्नस्य त्रणेर्षः परिहीयते ।
दयिताधररत्नं तु त्रणितं यात्यनर्घताम् ॥ २९ ॥
कथोरप्येतौ ।

अथ दन्ताः ।

3315

द्विधा विधाय शीतांशुं कपोलौ कृतवान्विधिः ।
तन्व्यास्तद्वसनिःस्यन्दबिन्दवो रदनावती ॥ ३० ॥
कपोलरुचे ।

3316

यावद्यावत्कुवलयदृशा मृज्यते दन्तपालि-
स्तादत्तावद्भिगुणमधरच्छायया शोणशोचिः ।
काचित्तस्याः परिमलकलाहृतमात्रालिकान्त्या
वक्रभासे प्रसरति मुहुः श्यामिकाप्याविरासीत् ॥ ३१ ॥
कस्यापि ।

अथ स्मितम्

3317

स्मयमानमायतादयाः किञ्चिदभिव्यक्तदशनशोभि मुखम् ।
असमपलक्ष्यकेसरमुच्छ्वसदिव पङ्कजं दृष्टम् ॥ ३२ ॥

3318

पुष्पं प्रवालोपहितं यदि स्या-
न्मुक्ताफलं वा स्फुटविद्रुमस्यम् ।
ततोनुकुर्याद्विशदस्य तस्य
ताम्रौठपर्यस्तरुचः स्मितस्य ॥ ३३ ॥
एतौ कालिदासस्य ।

अथ मुखम् ।

3319

यदमरशतेः सिन्धोरन्तः कथन्निदुर्पाजितं
 सकलमपि तद्वात्रा कान्तामुखे विनिवेशितम् ।
 सुरसुमनसः श्वासानोदे शशीव कपोलयो-
 रनृतनधरे तिर्यग्भूते विष च विलोचने ॥ ३४ ॥

3320

तस्या मुखस्यातिमनोहरस्य
 कर्तुं न शक्तः सदृशं प्रियायाः ।
 अद्यापि शीनशुतिरात्मबिम्ब
 निर्माय निर्माय पुनर्भिनत्ति ॥ ३५ ॥

3321

अनेन रम्भोरु तवाननेन
 पीयूषभानोस्तुलया धृतस्य ।
 उन्नस्य नून परिपूरणाय
 ताराः स्फुरन्ति प्रतिमानखण्डाः ॥ ३६ ॥
 कथारम्यता ।

3322

कोशः स्कीततरः स्थितानि परितः पद्मानि दुर्गं जल
 मित्रैर्मण्डलमुज्ज्वलं चिरमधो नीतास्तथा कण्डकाः ।
 इत्याकृष्टशिलीमुखेन रचनां कृत्वा तदत्यद्भुतं
 यत्तद्येन जिगीषुशापि न जित मुग्धे त्वदीय मुखम् ॥ ३७ ॥

विचित्रादा ।

3323

धिक्नस्य मन्दमनसः कुकरेः कवित्वं
 यः सीमुखं तुहिनबिम्बसमं करोति ।
 भूमद्भविभ्रमकटाक्षनिरीक्षणानि
 कोपनसादरसितानि हुतः शशाङ्के ॥ ३८ ॥

श्रीधरदशनाम् ।

3324

भनाकाशे चन्द्रः सरसिजदलद्वन्द्वसहितो
गृहीतः पथार्धे कुटिलकुटिलैः सोपि तिमिरैः ।
सुधां मुञ्चत्युच्चैरनिशमथ संमोहजननीं
किमुत्पातालीयं वदत जयतः कर्तुमुदिता ॥ ३९ ॥

कस्यापि ।

3325

भारन्ध्रे दयितामुखप्रतिसमे निर्मातुमस्मिन्नपि
व्यक्तं जन्म समानमेव मिलितामंशुच्छटां वर्षति ।
आत्मब्रोहिणि रोहिणीपरिवृढे पर्यङ्कपङ्केरुहः
संकोचादथ दुस्थितस्य न विधेस्ताच्छिल्पमुन्नीलितम् ॥४०॥

मुरारे ।

3326

जितेन्दुपद्मतावण्यं कः कान्तावदनं जयेत् ।
मुक्त्वा तदेव सुरतश्रमजिह्वितलोचनम् ॥ ४१ ॥

कस्यापि ।

अथ कण्ठः ।

3327

कण्ठस्य विदधे कान्ति मुक्ताभरणता यथा ।
नास्याः स्वभावस्यस्य मुक्ताभरणता तथा ॥ ४२ ॥

शकृद्भे ।

3328

मातङ्गकुम्भसंसर्पजातपातकशङ्कया ।
स्नातीव मुक्ताहारोस्याः स्फुरत्कान्तिजले गले ॥ ४३ ॥
श्रीवेद्यभानुपण्डितस्य ।

3329

कण्ठस्य तस्याः स्तनबन्धुरस्य
मुक्ताकलापस्य च निस्तलस्य ।

शार्ङ्गधरपद्धतिः

अन्योन्यशोभाजननाद्रभूव

साधारणो भूषणभूष्यभावः ॥ ४४ ॥

कालिदासस्य ।

अथ बाहू ।

3330

दयिताबाहूपाशस्य कुतोयमपरो विधिः ।

जीवयत्यार्पितः कण्ठे मारयत्यपवर्जितः ॥ ४५ ॥

शालिस्य ।

3331

शम्भुवद्भिरलंकारैरुपेतमतिकोमलम् ।

सुवृत्तं काव्यवद्रेजे तद्बाहुलतिकाद्वयम् ॥ ४६ ॥

शकट्टे ।

अथ करौ ।

3332

मुग्धे प्रसारयसि किं कुमुदानि हर्तु-

मेतान्यशोकविटपस्य कुतूहलेन ।

अस्यैव तन्वि नवपल्लवदम्बरेषु

त्वं हारयिष्यसि ननु स्वयमेव पाणी ॥ ४७ ॥

कस्यापि ।

3333

न्यस्तानि दन्तवलयानि करे क्रयाचि-

त्तानोन्दुरण्डघटितानि ममैष तर्कः ।

अस्या निसर्गमृदुपाणिसरोजमेषा-

मामोचने क्षणिति यन्मुकुलीवभृव ॥ ४८ ॥

कस्यापि ।

अथाद्भुल्यः ।

3334

अद्भुलीपु कुरङ्गाक्ष्याः शोभते मुद्रिकावलिः ।
 प्रोतेव चाणैः पुष्पेपोः क्षुद्रमलद्वयपरंपरा ॥ ४९ ॥
 बिल्हणस्य ।

3335

सुदीर्घा रागशालिन्यो बहुपर्वमनोहराः ।
 तस्या विरेजुरद्भुल्यः कामिनां संकथा इव ॥ ५० ॥
 शकटदे ।

अथ स्तनौ ।

3336

नयननीरज किं भवता कृतं
 मुखशशी यदयं रिपुराभितः ।
 इति वचो वितरीतुमिवोन्मुखं
 वरतनोः स्तनषट्कयुगं बभौ ॥ ५१ ॥
 करथापि ।

3337

पुष्पेयोरभियेकहेमकलशौ हारप्रभावाहिनी-
 चक्राह्नौ भदनोन्मदद्विपपतेः कुम्भौ रतेः कन्दुकौ ।
 कन्दौ बाहुमृणालिकायुगलयोर्लीलालतासत्कले
 नव्यौ रत्नसमुद्रकौ वहति सा लावण्यपूर्णा स्तनौ ॥ ५२ ॥

3338

शुकीचन्तूत्खातच्छवि फलयुगं यौवनतरो-
 रयःशङ्कुक्षुण्णं सदनकरिणः कुम्भयुगलम् न
 समुद्रं भोगायामृतकलशयुग्मं मुकृतिनः
 कुचद्वन्द्वं तन्व्या नवनखपदाङ्क विजयते ॥ ५३ ॥
 कदोरुप्येती ।

3339

मद्भिः कठिनौ तन्वि पीनौ सुमुखि दुर्मुखौ ।
अत एव बहिर्यातौ हृदयात्ते पयोधरौ ॥ ५४ ॥

3340

तन्वद्भ्यां स्तनयुग्मेन मुखं न प्रकटीकृतम् ।
हाराय गुणिने स्थानं न दत्तमिति लज्जया ॥ ५५ ॥

3341

काठिन्यमद्भेरखिलोर्नरस्त
कुचौ युवत्या शरणं जगाम ।
अथ पतिप्याव इतीव भीत्या
न शक्रुवस्तावपि हातुमेतत् ॥ ५६ ॥

3342

यत्र माति तदङ्गेषु लावण्यमतिप्रभृतम् ।
पिण्डीकृतमुरोदेशे तत्पयोधरता गतम् ॥ ५७ ॥

3343

एकाधलीकलितमौक्तिककैतयेन
तन्व्या समुन्नतपयोधरयुग्मसेवाम् ।
चक्रुर्मनासि यमिनामतिनिर्मलानि
कदर्पमुक्तशरपातकृतान्तराणि ॥ ५८ ॥

रूपामप्यत ।

अथ मध्य ।

3344

वयं प्रकर्षादुपनीयमान-
स्तनद्वयस्योद्बहनभ्रमेण ।
अत्यन्तकार्दर्यं वनजायतास्या
मध्ये जगामेति ममैव तर्कः ॥ ५९ ॥

दुष्परतास्य ।

3345

काञ्चीगुणैर्विरचिता जघनेषु लक्ष्मी-
लम्बा स्थितिः स्तनतटेषु च रत्नहारैः ।
नो भूषिता वयमितीव नितम्बिनीनां
कार्श्यं निरर्गलमधार्यत मध्यभागैः ॥ ६० ॥
रत्नाकरस्य ।

अथ त्रलित्रयम् ।

3346

मध्यत्रिबलीत्रिपथे पीथरकुचचत्वरे च चपलदृशाम् ।
छलयति मदनपिशाचः पुरुषं हि मनागपि स्वलितम् ॥ ६१ ॥

3347

एकमेव वलिं बध्ना जगाम हरिरुन्नतिम् ।
तन्ध्याखिबलिबन्धेपि सैव मध्यस्य नम्रता ॥ ६२ ॥
कयोत्प्वेतौ ।

अथ रोमावली ।

3348

गभीरनाभीहृदसंनिधाने
रराज तन्वी नवरोमराजिः ।
मुखेन्दुभीतस्तनचक्रवाक-
हन्धोज्जिता शैवलमञ्जरीव ॥ ६३ ॥
लक्ष्मीधरस्य ।

3349

अमुष्मिंज्ञावण्यामृतसरसि नूनं मृगवृशः
स्मरः शर्शुष्टः श्मुञ्जप्रभागे त्रिप्रतितः ।
यदङ्गाङ्गाराणां पशमपिशुना नाभिकुहरे
शिखा धूमस्येयं परिणमति रोमावलिमिषात् ॥ ६४ ॥
कस्यापि ।

शार्ङ्गधरपदनिः

अथ नाभिः ।

3350

मन्ये समाप्ततावप्ये सारसर्गे मृगीदृशः ।
अपूरयित्वेव गतो नाभिरन्ध्रं चतुर्मुखः ॥ ६५ ॥

3351

कुचकुम्भौ समालम्ब्य तरीतुं कान्तिनिम्नगाम् ।
प्रमादतस्ततो भ्रष्टा दृष्टिर्नाभौ निमज्जति ॥ ६६ ॥
कयोऽप्येतौ ।

अथ नितम्बः ।

3352

तन्नितम्बस्य निन्दन्ति वृद्धिं परिजनाङ्गनाः ।
काञ्चीनवनवपन्यिमथनेन कदार्थिताः ॥ ६७ ॥
बिन्हपस्य ।

3353

स कथं न स्पृहणीयो विषयरतैस्तन्नितम्बविन्यासः ।
शान्तात्मनापि विहितं विश्वसृजा गौरवं यत्र ॥ ६८ ॥
कस्तानि ।

अथ जयनम् ।

3354

वपुरनुपमं नाभेरूर्ध्वं विधाय मृगीदृशो
ललितललितैरङ्गन्यासैः पुरा रमसादिव ।
तदनु सहसा खिन्नेनेव प्रजापतिना भृशं
पृयुतपृयुता स्पूलस्पूता कृता जयनस्पती ॥६९॥
अपनस्पतीपदकस्य ।

3355

तस्याः पद्मपलाशाक्ष्यास्तन्ध्यास्तज्जयनं धनम् ।
दृष्टं सखीभिर्याभिस्ताः पुंमावं मनसा ययुः ॥ ७० ॥
शार्ङ्गिकः ।

अथोरु ।

३३५६

पश्यन्हतो मन्मयबाणपातैः
शक्तो विधातुं न निमील्य चक्षुः ।
ऊरु विधात्रा हि कथं कृतौ ता-
वित्यास्य तस्यां सुमतोर्वितर्कः ॥ ७१ ॥

कुमारशस्य ।

३३५७

मन्ये तदुरु संभाव्य हस्तसर्वस्वहारिणी ।
बहन्त्यस्पर्शताहेतोर्भतद्भ्रत्वं मतद्भ्रजाः ॥ ७२ ॥
बिन्दुपत्य ।

अथ जङ्घे ।

३३५८

जङ्घे तदीये संतापं यज्जनस्यानुरागिणः ।
जनपांचक्रतुस्तीव्रं तत्र हेतुर्विलोमता ॥ ७३ ॥

शकृद्भ्रजे ।

३३५९

हेममञ्जीरमाताभ्यां भाति जङ्घालताद्वयम् ।
लावण्याय कृतास्थानं कुङ्कुमेनेव सुध्रुवः ॥ ७४ ॥
बिन्दुपत्य ।

अथ चरणयुगलम् ।

३३६०

अमूल्यस्य मम स्वर्णतुलाकोटिद्वयं कियत् ।
इति कोपादिवाताम्रं पादयुग्मं मृगीदृशः ॥ ७५ ॥

३३६१

जापतः कमलाक्षर्मी यज्जपाह तदद्भुतम् ।
पादद्वयस्य मत्तेभगतिस्तेये तु का स्तुतिः ॥ ७६ ॥
बिन्दुपत्यैतौ ।

अथ नखश्रेणिः ।

3362

तस्याः पादनखश्रेणी शोभते किल मुभुवः ।
रत्नावलीव लावण्यरत्नाकरसमुद्रता ॥ ७७ ॥
बिम्बहस्य ।

3363

त्वद्भ्रं नेत्रपद्मप्रकटितमसकृत्सर्पार्धितं यन्मयैत-
ज्जातं तस्मात्कृशत्वं ग्रहणमपि ततो जाद्यमन्तःकलङ्कः ।
तत्सर्वं क्षम्यतां मे पुनरपि न करोम्येवमुक्त्वा तु तस्या
गाढं लभः शशाङ्कधरणनखमणिच्छद्मना पादयुग्मम् ॥७८॥
कस्यापि ।

अथ गमनम् ।

3364

सलीलमियमायान्ती कामिनी गजगामिनी ।
उन्नताङ्घ्रिनखज्योतिःपुष्पैर्भुवमिवार्चति ॥ ७९ ॥

3365

मारयन्त्या जनं सर्वं निरागसमवशया ।
मातङ्गानां गतिर्यादृक्ताद्गङ्गासीदसंशयम् ॥ ८० ॥
कस्याप्येतौ ।

अथ कान्तिः ।

3366

मुन्दरी सा भवत्येष विवेकः केन जायते ।
प्रभामात्रं हि तरलं दृश्यते तत्र नाश्रयः ॥ ८१ ॥
रुण्डन ।

3367

अवयवेषु परस्परविम्बिते-
ष्वनुलकान्तिषु राजति यत्तनोः ।

अयमयं प्रविभाग इति स्फुटं
जगति निधिनुते चतुरोपि कः ॥ ८२ ॥

भीमसिंहपण्डितस्य ।

अथ समग्रस्त्रीस्वरूपवर्णनम् ॥ ९९ ॥

3368

सा दृष्टा यैर्न वा दृष्टा मुपिताः सममेव ते ।
इदयं हतमेकेषामन्येषां चक्षुषोः फलम् ॥ १ ॥

प्रभाकरदेवस्य ।

3369

अवलोकनमपि सुखयति कुण्डलयदलचारुचपलनयनायाः ।
किं पुनरमृतसमानं सरभसमालिङ्गनं तस्याः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3370

स्तनयुगमतीव तुङ्गं निम्नो मध्यः समुन्नतं जघनम् ।
इति विषमे हरिणाक्ष्या वपुषि नवे क इह न स्वलति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3371

मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैः शिरोरुहैः ।
पादाभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3372

संन्यस्तभूषापि नवैव नित्यं
विनापि हारं हसतोव कान्त्या ।
मदं विनापि स्वलतीव भावै-
र्वाचं विना व्याहरतीव दृष्ट्या ॥ ५ ॥

व्यासस्य ।

3373

तद्वक्त्रं यदि मुद्रिता शशिकया तद्येस्मितं का सुधा
तच्चक्षुर्यदि हारितं कुवलयैस्ताभेद्विरो विद्मधु ।

धिर्ददर्पधनुर्भुवौ यदि च ते किं वा बहु ब्रूमहे
यत्सत्यं पुनरुक्तवस्तुविरसः सर्गक्रमो वेधसः ॥ ६ ॥

3374

सौरभ्यं मृगलाञ्छने यदि भवेदिन्दीवरे वक्रता
माधुर्यं यदि विद्रुमे तरलता कंदर्पचापे यदि ।
रम्भायां यदि विप्रतीपगमनं प्राप्नोपमानं तदा
तद्वक्त्रं च तदीक्षणं तदधरस्तद्भ्रूस्तदूरुयुगम् ॥ ७ ॥

3375

यतो यतोद्गादपयाति कञ्चुक-
स्ततस्ततः स्यर्णमरीचिबीचयः ।
यतो यतोस्या निपतन्ति दृष्टय-
स्ततस्ततः श्यामसरोजवृष्टयः ॥ ८ ॥

श्यामप्येते ।

3376

अकृदां नितम्बभोगे क्षामं मध्ये समुन्नतं कुचयोः ।
अत्यायतं नयनयोर्मम जीवितमेतदायाति ॥ ९ ॥

3377

अध्याजसुन्दरीं तां विज्ञानेनाद्भुतेन योजयता ।
उपकल्पिता विधात्रा वाणाः कामस्य विषदिग्धाः ॥ १० ॥

3378

वेणी विडम्बयाति मत्तमधुग्रताली-
मङ्गीकरोति गुणमेन्दवमास्यमस्याः ।
बाहू मृणालतिकाभ्रियमाभ्रयेते
पुद्गानुपुद्गयति कामशरान्कटाक्षः ॥ ११ ॥

कालिशस्यैते ।

3379

तदा तदङ्गस्य विभर्ति विभ्रमं
विलेपनामोदरुचः स्फुरदुचः ।

दरस्फुरत्काञ्चनकेतकीदला-
त्सुवर्णमभ्यस्यति सौरमं यदि ॥ १२ ॥

कस्यापि ।

3380

भूपल्लवं धनुरपाङ्गतंरंगितानि
वाणा गुणः श्रवणपालिरिति स्मरेण ।
तस्यामनङ्गजयजङ्गमदेवताया-
मखाणि निर्जितजगन्ति किमर्पितानि ॥ १३ ॥
जयदेवस्य ।

अथ विप्रलम्भशृङ्गारे प्रियप्रस्थान-
वर्णनम् ॥ १०० ॥

3381

मनसि निविशते स कोपि तापः
प्रणयिनि बाहुलतान्तरस्मितेपि ।
सरसिजमकरन्दगन्धबन्धु-
र्वहति यदेव शनैः शनैः समीरः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3382

आयाते श्रुतियोचरं प्रियतमप्रस्थानकाले बला-
त्तल्पान्तःस्थितया तदाननमलं दृष्ट्वा चिरं मुग्धया ।
सोच्छ्वासं दृढमन्युनिर्भरगतद्वाप्साम्बुधौतं तथा
स्वं यत्रां विनिवेद्य भर्तृदृश्ये निःशब्दकं दृश्यते ॥ २ ॥
कस्यापि ।

3383

गन्तुर्विष्वस्वदुदये इदयेश्वरस्य
श्रुत्युपपाक्षिनिमद्दश्रयजातकम्पा ।
निद्रां जलैरशिशिरैर्नयनान्तजानैः
कान्ता सदंसशिखरे पतितैर्नहार ॥ ३ ॥
सुक्तिचरमात् ।

3384

कान्ते कथंचिद्भद्रदितप्रयागे
क्षणं विनन्ना विरहाईतादी ।
ततः समानोऽय कदा गतोसी-
त्यालिङ्ग्य मुग्धा मुदमासत्ताद ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3385

तज्जां विहाय रुदितं विभूतः पटान्ते
मागास्त्वमित्युदितमद्भुलयो मुखेस्ताः ।
म्वित्त्वा पुरः पतितमेव निवर्तनाय
प्राणेश्वरे व्रजति किं न कृतं कृशाङ्गचा ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3386

दृष्टः कातरनेत्रया चिरतरं वन्दाम्भुलिं याचितः
पश्चादंशुकपद्मवेन विभूतो निर्व्याजमालिङ्गितः ।
इत्याक्षिप्य समस्तमर्थमघृणो गन्तुं प्रवृत्तः शठः
पूर्वं प्राणपरिग्रहो दयितया मुक्तस्ततो वल्लभः ॥ ६ ॥

अमरकर्म्य ।

3387

यामीति प्रियपृष्ठायाः प्रियायाः कण्ठवर्तिनोः ।
वचोजीवितयोरासीत्पुरो निःसरणे रणः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3388

रुमा नांशुकपद्मवे भुजलना न द्वारदेशोर्षिता
नो या पादयुगे तथा निपतितं तिटेति नोक्तं वचः ।
काले केवलमभ्युदालिमालिने गन्तुं प्रवृत्तः शठ-
स्तन्यङ्गचा नयनाम्बुकल्पितनदीपूरेण रुद्धः प्रियः ॥ ८ ॥

अमरकर्म्य ।

3389

प्रहरविरतौ मध्ये बाह्वस्तनोप्यपरेण वा
किमुत सकले यातेष्यद्भिः प्रिय त्वनिर्देष्यसि ।

इति दिनशतप्राप्यं देशं प्रियस्य प्रियासतो
हरति गमनं बालालापैः सबाष्पमलज्जलैः ॥ १ ॥

गलज्जलवसुवैवस्य ।

3390

दूरं सुन्दरि निर्गतासि नगरादेशं दुमः क्षीरवा-
नस्मादेव निवर्त्यतामिति शनैरुस्वाध्वगेन प्रियाम् ।
गाढालिङ्गनचक्रितस्तनतटाभोगस्फुटस्क्रन्तुकं
वीक्ष्योरःस्थलमभ्रूपूरितदृशः प्रस्थानभङ्गः कृतः ॥ १० ॥
कस्यापि ।

अथ नायिकां प्रति नायकवचनादिकथनम् ।

3391

स्मर्तव्योहं त्वया कान्ते न स्मरिष्याम्यहं तव ।
स्मरणं चेतसो धर्मस्तधेतो भवता इतम् ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3392

स्मर्तव्या वयमिन्दुसुन्दरमुखि प्रस्तावतोपि त्वया
सत्यं नाथ यदि प्रदास्यति विधिर्जातिस्मरत्वं मम ।
एकस्मिन्नपि जन्मनि प्रियतमे जातिस्मरत्वं कथं
प्राणाः पान्य समं त्वयैव चक्षिताः काव्यापि जन्मैकता ॥१२॥
कस्यापि ।

अथ नायकं प्रति नायिकोक्तिः ॥ १०१ ॥

3393

गच्छ गच्छसि चैरकान्त पन्यायः सन्तु ते शिवाः ।
नमापि जन्म तत्रैव भूयाद्यत्र गतो भवान् ॥ १ ॥

3394

सहिष्ये विरहं नाथ देवदूरयाञ्जनं मन ।
यदक्तनेत्रां कंदर्पः प्रहर्तुं मां न शक्यति ॥ २ ॥
एतौ वृण्दिनः ।

3395

लोलैर्लोचनपारिभिः सशपथैः पादप्रणामैः परै-
 रन्यास्ता विनिवारयन्ति कृपणाः प्राणेश्वरं प्रस्थितम् ।
 पुण्याहं ध्रज मङ्गल सुदिवसः प्रातः प्रयातस्य ते
 यत्क्षेहोचितमीहितं प्रिय मया तन्निर्गतः श्रोष्यसि ॥ ३ ॥
 भमरकस्य ।

अथ नायकं प्रति सखीवाक्यम् ।

3396

या विम्बौष्ठरुचिः क्व विद्रुममणिः स्वमेपि तां लब्धवा-
 न्हासश्रीसदृशैस्तपोभिरपि किं मुक्ताफलैर्भूयते ।
 तत्कान्तिः शतशोपि वह्निपतनैर्ह्यम्नः कुतः सेत्स्यति
 त्यस्त्रा रत्नमयीं प्रयासि दयितां कस्मै धनायाध्वग ॥ ४ ॥
 शिवस्वामिन ।

3397

उद्यद्गर्हपि दर्दुरारवपुपि प्रक्षीणपान्यायुपि
 श्योतद्विपुपि चन्द्ररुद्रुपि सखे हंसद्विपि प्रावृपि ।
 मा मुञ्चोद्यकुचापसततपतद्वाप्याकुलां वालिकां
 कालेकालकरालनीलजलदव्यालुप्तभास्वत्त्रिपि ॥ ५ ॥
 बाणभद्रस्य ।

अथ विराहिण्यवस्थावर्णनम् ॥ १०२ ॥

3398

शशभृन्नयपल्लवे शशाङ्गे
 मकरन्दस्रुति वारुणीसरोजे ।
 अपि चास्यमदद्रगान्प्रसृते
 तिलकुसुमं स्फुटयम्पकौपदासि ॥ १ ॥
 वन्यापि ।

3399

विभ्रम्य विभ्रम्य वनद्रुमाणां
छायास्तु तन्वी विचचार काचित् ।
तनूत्तरीयेण करोद्धृतेन
निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3400

अस्तमितविषयसद्गा मुकुम्भितनयनोत्पला मुहुः श्रसिता ।
ध्यायति किमप्यलक्ष्य बाला योगाभियुक्तेषु ॥ ३ ॥
शोवर्षंनस्य ।

3401

परिम्लानं पीनस्तनजघनसद्गादुभयत-
स्तनोर्मध्यस्यान्तः परिमलनमप्राप्य हरितम् ।
इदं व्यस्तन्यासं शयभुजलताक्षेपवलनैः
कृशाङ्गचाः संतापं वदति विसिनीपञ्चशयनम् ॥ ४ ॥
श्रीहर्षस्य ।

3402

दह्यमानेषु हृदये मृगाक्ष्या मन्मयाग्निना ।
क्षेहस्तथैव यत्तस्यौ तदाश्चर्यामिवाभवत् ॥ ५ ॥
शक्यदे ।

3403

लिखति न गणयति रेखा निर्भरवाप्पाम्बुधौतगण्डतला ।
अवधिदिवसावसानं मा भूदिति शङ्किता बाला ॥ ६ ॥
मोत्सिकाया ।

3404

प्रयातेस्तं भानौ श्रितशकुनिनीडेषु तरुषु
स्फुरत्संध्यारागे शशिनि शनकैरुहसति च ।
प्रियप्रत्याख्यानदिगुणाविरहोत्काण्ठितदृशा
तदारब्धं तन्व्या मरणमापि यत्रोत्सवपदम् ॥ ७ ॥
भक्तस्य ।

3405

सा तोरणान्तिकमुपेत्य दिशोवलोक्य
निःश्वस्य दीर्घमुपवाय करं कपोले ।
मत्वा च तं पुरत एव संसंभ्रमत्वा-
ज्ज्ञात्वा समोहलिखितेव न किं किमासीत् ॥ ८ ॥

शृङ्गीधरस्य ।

3406

भ्रातः पान्थ पथि त्वया न पथिकः कश्चित्प्रमाणादिनो
वाले नैकगतानि कीदृश इति प्रख्यायतां यद्गमः ।
यं दृष्ट्वा प्रमदाजनस्य भवतः स्फारे मुदा लोचने
स जेयो दयितो ममेति पथिकायाश्चेद्य मोहं गता ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3407

रथारजोरुणितभूसरिताद्भयटे
काथित्वितुः स्मरसि पुत्रक निर्घृणस्य ।
उक्त्वैवमद्भूगतमात्मजमायताक्ष्या
पान्थस्त्रिया प्ररुदितं करुणं दिनान्ते ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3408

तन्वद्भ्या गुह्यसंनिधौ नयनजं यद्भारि संस्तम्भितं
तेनान्तर्गन्धितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्भवः ।
मन्ये तस्य निरस्यमान किरणस्यैषा मुखेनोद्धता
श्वासायाससमागतालिसगणिव्याजेन धूमावली ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

3409

मुग्धा स्वप्नसमागते प्रियतमे तत्पागिसंस्पर्शनं
रोमाञ्चाञ्चितया शरीरलतया संभाष्य कोपात्किल ।
ना ना वद्गम संस्पृशेति सहसा शून्यं वदन्ती मुहुः
सख्या नो हसिता सचिन्तममहृत्संशोचिता प्रत्युत ॥ १२ ॥

शृङ्गीधरस्य ।

3410

एतानि निःसहतनोरसमञ्जसानि
 शून्यं मनः पिशुनयन्ति गतागतानि ।
 एते च तीरतरवः प्रथयन्ति ताप-
 मालम्बितोज्झिततरुग्लपितैः प्रवालैः ॥ १३ ॥
 कालिहराख्य ।

3411

शीघ्रं भूमिगृहे गृहाण वसतिं प्राणैः किनु क्रीडसि
 प्राप्तां पश्यसि किं न दैवहतिके ज्योत्स्नां गवाक्षोदरैः ।
 इत्थं मन्मथतीव्रसंज्वरजुषां गेहेषु धामभुक्त्वा-
 मुद्रच्छन्ति कुरङ्गलाञ्छनभयाङ्गीनाः सखीनां गिरः ॥ १४ ॥
 बिरहणख्य ।

3412

शय्या पुष्पमयी परागमयतानद्धार्षणादभ्रुते
 ताम्यन्त्यन्तिकतालवृन्तनलिनीपद्माणि दाहोष्मणा ।
 न्यस्तं च स्तनमण्डले मलयजं शीर्णान्तरं दृश्यते
 काथादाशु भवन्ति फेनिलमुखा भूपाम्णालाहुराः ॥ १५ ॥

3413

भदनदहनशुष्यत्कान्तकान्ताकुचान्त-
 नैवमलयजपङ्के गाटवद्धालिलाङ्घ्रिः ।
 उपरि विततपक्षो लक्ष्यतेर्लाभिमग्नः
 शर इव कुसुमेपोरेष पुङ्गावशेषः ॥ १६ ॥
 कस्यापि ।

अथ नायिकां प्रति सखीवचनम् ॥ १०३ ॥

3414

पद्मामप्रथिताधुविन्दुनिकरैर्मुक्ताफलस्पर्शभिः
 कुर्यत्या हरहासरारि रदये हारावलीभूषणम् ।

कालेस्मिन्कुमुनाकरे द्विगुणितप्रेनोत्सवे रागिणां
गच्छन्नप्रत एव मृदहृदये मुक्तस्त्वया वल्लभः ॥ ६ ॥
दोर्नैतिक्रामीनस्य ।

3420

विश्रान्तो दिवसस्तटीभयमटत्यस्ताचलस्यांशुमा-
न्संपत्यङ्कुरितान्धकारपटलैर्लम्बालका द्यौरभूत् ।
एहन्तर्विश वेदमनः शशिनुरसि हारस्थलीनौरण-
स्तम्भालम्बितबाहुवलि रदती किं त्व पयः पश्यसि ॥७॥
हृत्पिण्डितस्य ।

3421

गोपायन्ती विरदजनित दुःखमपे मुखां
किं त्वं मुग्धे नयनविहृत वाष्पपूरं रणत्सि ।
नक्त नक्तं नयनतलिलैरेव भार्द्रङ्कृतस्ते
शय्योपान्तः कथयति दशामातपे शोष्यमाणः ॥ ८ ॥
कस्यापि ।

3422

मुखं पाण्डुच्चायं नयनयुगल वाष्पतरल
तनुः क्षामक्षामा गतमग्निगद धैर्यविगमः ।
द्वियं मुञ्चत्या मूढे कथयसि न मे सारञ्चना-
न्यपस्या येनेयं तत्र तसि मुहूर्तेन पतिता ॥ ९ ॥
करस्यापि ।

3423

आकारे विरतिः समप्रविषयप्राप्ते निवृत्तिः परा
नासापे नयनं यदेतदपर यौकगिष्ठ मनः ।
मौनं वेदमिदं च शून्यमपिल यद्विभ्रमाभाति ते
तद्भूयाः तसि योगिनी किमसि भोः किं वा त्रियोगिन्यसि ॥१०॥
यन्नेषत्स्य ।

अथ त्रियोगिनीप्रलापाः ॥ १०४ ॥

3424

प्रत्यानं वल्लभेः कृत प्रियसत्पेरक्षैरजलं गतं
धृत्या न क्षणमासित व्यवसितं चित्तेन गन्तुं पुरः ।

यातुं निश्चितचेतासि प्रियतमे सर्वे सभं प्रस्थिता
गन्तव्ये सति जीवितप्रियनुदत्तार्यः किमुत्सृज्यते ॥ १ ॥

अनरुकरय ।

3425

स्वयमनाहदुःखो यः स दुनोनि न विस्मयः ।
त्वं स्मरप्राप्रदाहोपि दहसीति किमुच्यते ॥ २ ॥

कस्त्यानि ।

3426

वरमसौ दिवसो न पुनर्निद्रा
ननु निद्रैव वरं न पुनार्दनम् ।
उभयमेतदुपैत्वयथा क्षयं
प्रियतमेन न यत्र सनागमः ॥ ३ ॥

कस्त्यानि ।

3427

अरतिरियमुपैति मां न निद्रा
गणयति तस्य गुणान्मनो न दोषान् ।
विगलति रजनी न सद्गमादा
ब्रजति तनुस्तनुतां न चानुरागः ॥ ४ ॥

विन्दपरय ।

3428

पञ्चम्यं तनुरेणु भूतनिवहः स्वं स्वं विद्रात्वीक्षितं
याचे त्वां द्रुहिण भयम्य गिरना भूयोपि भूयान्मम ।
तद्वापीषु पयम्नदीयमुकुरे ज्योतिमन्दीयालय-
ध्योमि ध्योम तदीयवर्त्मनि धरा तत्तालयुल्लेनिलः ॥ ५ ॥

आवाद्यसोदः ।

3429

हारो नारोपितः कण्ठे मया विक्षेपभीरगा ।
इदानीमन्तरे जाताः पर्वताः सरितो द्रुमाः ॥ ६ ॥

वाल्मीकिस्तुने ।

3430

मुग्धस्य ते वद विधुंतुद किं वदामि
किं मुक्तवानसि मुखे पतितं शशाङ्कम् ।
अस्यार्द्रबिम्बगतितेन सुधारसेन
संधानमेति तत्र किं न जरत्कवन्धः ॥ ७ ॥
विन्हस्य ।

3431

रिपुरिव सखीसंवासोयं शिखीव हिमानिलो
विषमिव सुधारदिमर्यस्मिन्दुनोति मनोगते ।
हृदयनदये तस्मिन्नेवं पुनर्वलते बला-
त्कुवलयदृशां वामः कामो निकामनिरङ्कुशः ॥ ८ ॥
अयरेवस्य ।

3432

विरमत विरमन सपथे नलिनीदलतालवृन्तपत्रनेन ।
हृदयगतोयं वह्निर्झटिति कदाचिज्ज्वलत्येव ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3433

विभेमि सखि संवेक्ष्य भ्रमरीभूतकीटकम् ।
तद्दधानादागते पुंस्वे तेन सार्धं रतिः कथम् ॥ १० ॥
कस्यापि ।

3434

याः पश्यन्ति प्रियं स्वप्ने धन्यास्ताः सखि योषितः ।
अस्माकं तु गते कान्ते गता निद्रापि वैरिणी ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3435

यास्यामीति समुद्यतस्य वचनं विसम्भ्रमाकर्णितं
गच्छन्दूरमुपेक्षितो मुहुरसो व्यावृत्य तिष्ठन्नपि ।
तच्छून्ये पुनरागतास्मि भवने प्राणास्त एते दृढाः
सख्यस्तिष्ठत जीवितव्यसनिनी हंभादहं रोदिमि ॥ १२ ॥
कस्यापि ।

3436

इदानीं तीत्राभिर्दहन इव भाभिः परियृतो
 ममाश्वर्यं सूर्यः किमु सखि रजन्यामुदयति ।
 अय मुग्धे चन्द्रः किमिति मयि ताप प्रकटय-
 त्यनाथानां बाले किनिह विपरीतं न भवति ॥ १३ ॥
 पुटिकस्य ।

3437

यात्रामङ्गलसन्निधानरचनाज्यये मखीनां गणे
 वाष्पाम्भ पिहितेक्षणे गुरुजने तद्भ्रत्सुदन्मण्डले ।
 प्राणेशस्य मदीक्षणार्पितदशः कृच्छ्रदतिशामतः
 किं त्रीडाहृतया मया भुजलतापाशो न कण्ठेर्वितः ॥१४॥
 यस्यापि ।

अथ नायकं प्रति दूतीप्रैषणम् ॥ १०५ ॥

3438

अपूजितैरास्तु गिगीन्द्रकन्या
 किं पक्षपातेन मनोभरम्य ।
 यद्यस्ति दृती सरमोक्तिदक्षा
 दासः पतिः पादतले वपुनाम् ॥ १ ॥
 विरहस्य ।

3439

दृति त्व नरुगी युवा स चपलः ज्यामास्तमोभिर्दशः
 सदेन. मरुम्य ण्य त्रिपिने संजितकायासकः ।
 भूयो भूय इमे वनन्तमरुतभेतो नयन्न्यन्यथा
 गच्छ क्षेमसमागमाय निपुण रक्षन्तु ते देवताः ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

3440

ननु सदितोति सुदृशोदितया
 त्रपया न किंचन त्रिशाभिदधे ।

निजमैक्षि मन्दमनिशं निशितैः
कृशितं शरीरमशरीरशरैः ॥ ३ ॥

माषकवे ।

3441

प्राणेश विज्जमिरिय मदीया
तत्रैव नेया दिवसाः कियन्तः ।
संपत्ययोग्यस्थितिरेय देशः
करा हिमांशोरपि तापयन्ति ॥ ४ ॥

बह्नस्य ।

3442

जीवामीति त्रियोगिनी यदल्पिते लोके प्रवृत्ता कथा
अथ श्रोय मरिष्यतीति मरणे कालात्ययः किं कृतः ।
आगन्तव्यमिहेति सप्तति सखे सभायना निष्फला
भ्रातः संग्रति यादि नास्ति तिरितं तद्गृहि यत्ते क्षमन् ॥ ५ ॥

लोणितकस्य ।

3443

अनलस्तम्भनश्रियां सुभग भवाश्रियतमेव जानाति ।
मन्मथशराश्रितो हृदि मे कथमन्यथा वसति ॥ ६ ॥

रुस्यापि ।

3444

उद्धङ्क्वापि सखीषवः समुचितामुद्धङ्क्वय लज्जामलं
भित्त्वा भीतिभरं निरस्य च निज सोभाग्यगर्भं मनाक् ।
आशां केवलमेव मन्मथपुरोरादाय नून मया
त्वं निःशेषपितासिवर्गगणनाचूडामणिः सन्तः ॥ ७ ॥

रुस्यापि ।

अथ वियोग्यवस्थाप्रलापवर्णनम् ॥ १०६ ॥

3445

देशेरन्तरिता शनेष सरितामुर्वीभृतां कानने-
र्यत्नेनापि न याति तोचनपथं कान्तेति जानन्नपि ।

उद्गीवध्रणावद्वद्वसुधः प्रोन्नृज्य चास्ते दृशौ
तामाशां पथिकस्तथापि किमपि ध्यायन्मुहुर्वाक्षते ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3146

सा तन्वीति घनस्तनीति विकसनीलाञ्जनेत्रेति च
स्वैरं सचरतीति वाक्ते मधुरां वाचं विचित्रानापि ।
इत्थं विद्रुमपाटलाधरपुटों सीमन्तिनीं ध्यायतो
रोमाञ्चो रुदितं स्मितं प्रलपितं पान्यस्य संजायते ॥ २ ॥

करद्यापि ।

3147

प्रियाविरहितस्यास्य रुदि चिन्ता समागता ।
हृति मत्वा गता निद्रा के कृतप्रमुखासते ॥ ३ ॥

गीतानुसारिवादा ।

3148

कर्पूरान्बुनिषेकभाजि सरनैरम्भोजिनीनां दलै-
राम्नीर्गेषि विवर्तमानवपुषः रूस्नल्लजि स्वस्तरे ।
मन्द्रेन्नेपदृदाः किमन्यदभद्रत्सा काप्यवस्या तदा
यस्याध्वन्दनचन्द्रचम्पकदलभ्रग्यादि वल्लीयते ॥ ४ ॥

शिविक्रमस्य ।

अथ त्रियोगिप्रलापाः ।

3149

यदि प्रियात्रियोगेषु रच्यते दीनदीनकम् ।
तदिदं द्रव्यमरगनुपयोग क यास्यति ॥ ५ ॥

द्रव्यरूपस्य ।

3150

दिग्भननुसुहं जातः सरायेणापि चतुषा ।
हृत्स्यो येन पश्यामि देशान्तरगतां प्रियान् ॥ ६ ॥

पदेशनिघस्य ।

3451

नपुंसकमिति ज्ञात्वा प्रियायां प्रहितं मनः ।
तच्च तत्रैव रमते हताः पाणिनिना वयम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3452

नूनमयं मे पापः कान्ताविरहे रसायनभूतः ।
वर्षसहस्राभ्यधिकानयामि कथमन्यथा दिवसान् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3453

भ्रमय जलदानम्भोगर्भान्प्रमोदय चातका-
न्कलय शिखिनः केकोत्कण्ठान्कडोरय केतकान् ।
विरहिणि जने मूर्धा लब्ध्वा विनोदयति व्यथा-
मकरुण पुनः संज्ञान्यार्धि विधाय किमीहसे ॥ ९ ॥

भवभूते ।

3454

जाने कोपपराङ्मुखी प्रियतमा स्वमेघ दृष्टा मया
मा मां संस्पृश पाणिनेति रुदती गन्तुं प्रवृत्ता ततः ।
नो यावत्परिरभ्य चाटुकशतैराश्वासयामि क्षणं
भ्रातस्तावदहं शत्रेण विधिना निद्रादरिद्रः कृतः ॥ १० ॥

विशरतिरस्य ।

3455

तमे महाविरहघट्टिशिखावलीभि-
रापाण्डुरस्तनतटे हृदये प्रियायाः ।
मन्मार्गवीक्षणानेवेशितदीनदृष्टे-
नूनं छमच्छमिति वाष्पकणाः पतन्ति ॥ ११ ॥

छमच्छमिकारवत्सव ।

3456

न मे दुःखं प्रिया दूरे न मे दुःखं हनेति सा ।
एतदेवानुशोचामि वयस्तस्या निवर्तते ॥ १२ ॥

वाष्पीकिपुत्रे ।

3457

इतो विशुत्सुञ्जस्फुरितमसकृद्रापयतु मा-
मितः केकानेका हरतु हृदयं निर्दयामिदम् ।
इतः कामो वामः प्रहरतु मुहुः पुङ्खितशरो
गतासि त्वं दूरे चपलनयने प्रेयासि यतः ॥ १३ ॥

श्रीगोविन्दराजदेवानाम् ।

3458

केदौः केसरमालिकामपि चिरं या विभ्रती खिद्यते
या गात्रेषु घनं विलेपनमपि न्यस्तं न सोढुं क्षमा ।
दीपस्यापि शिखां न वासभवने ऽक्रोति या वीक्षितुं
तापं सा विरहानलस्य महतः सोढुं कथं शक्यति ॥ १४ ॥

कन्दारि ।

3459

अपसरति न चक्षुषो मृगाक्षी
रजनिरियं च न याति नैति निद्रा ।
प्रहरति मदनोपि दुःखितानां
घत बहुगोभिमुत्तीभवन्त्यपायाः ॥ १५ ॥

त्रिदिक्रमस्य ।

3460

एदि विसलता हारो नायं मुजंगमनायकः
कुबलयदलभ्रेणी कण्ठे न मा गरलद्युतिः ।
मलयजरजो नेदं भस्म प्रियारहिते मयि
प्रहर न हरभ्रान्त्यानङ्ग क्रुधा किमु धावसि ॥ १६ ॥

3461

पाणौ मा कुरु नूतसायकममुं मा आपमारोपय
क्रीटानिर्जिनाविश्व मुडितजनाघातेन किं वीक्ष्यम् ।
तस्या एव मृगादृशो मनसिज प्रेङ्खकटाशाशुग-
भ्रेणीजर्जरितं मनागपि मनो नाद्यापि संधुक्षते ॥ १७ ॥

जयदेवदेवी ।

3462

यदि स्मरामि तां तन्वीं जीविताशा कुतो मम ।
अय विस्मृत्य जीवामि जीवितव्यसनेन किम् ॥ १८ ॥
कस्यापि ।

3463

पादाङ्गुष्ठेन भूमिं किसलयरुचिना सापदेशं लिखन्ती
भूयो भूयः क्षिपन्ती मयि सितशबले लोचने लोलतारे ।
वक्त्रं ह्रीन्म्रमोपत्स्फुरदपरपुटं वाक्यगर्म दधाना
यन्मां नोवाच किञ्चित्स्थितमपि पुरतो मानसं तदुनोति ॥ १९ ॥
कस्यापि ।

3464

ब्रीडायोगान्नतवदनया संनिधाने गुरुणां
वद्धोत्कम्पं स्तनकलशयोर्मन्युमन्तर्निगृह्य ।
तिष्ठेत्युक्तं किमिव न तथा यत्समुत्सृज्य बाष्पं
मय्यासक्तश्चकितहरिणोहारिनेत्रत्रिभागः ॥ २० ॥
नेत्रत्रिभागजलप्रयत्नश्चिन ।

3465

याताः किं न मिलन्ति सुन्दरि पुनश्चिन्ता स्वया मत्कृते
नो कार्या नितरां कुशासि कथयत्येवं सबाष्पे मयि ।
तज्जामन्धरनारकेण निपतत्पीताभ्रुणा चक्षुषा
दृष्ट्वा मां हसितेन भाविमरणोत्साहस्तया सूचितः ॥ २१ ॥
अमरकस्य ।

3466

कान्तामुखं धुरतकोलिविर्मदस्वेद-
संजातधर्मकणविच्छुरितं रतान्ते ।
आपाण्डुरं विलसदर्धनिमीलिताक्षं
संस्मृत्य हे हृदय किं शतधा न यासि ॥ २२ ॥

3467

अद्यापि तत्त्वचलकुण्डलपृष्टगण्ड
वक्त्रं स्मरामि विप्ररीतरताभियोगे ।

आन्दोलनभ्रमजलस्फुटसान्द्रविन्दु-
मुक्ताफलप्रकरविच्युरितं प्रियायाः ॥ २३ ॥
अमरकरदेते ।

3468

निद्रार्धमीलितदृशो मदनन्यराणि
नाप्यर्थवन्ति न च नाम निरर्थकानि ।
अद्यापि मे मृगदृशो मधुराणि तस्या-
स्तान्यक्षराणि हृदये किमपि ध्वनन्ति ॥ २४ ॥

3469

अद्यापि तां कनकचम्पकदामगौरीं
फुल्लारविन्दनयनां तनुरोमराजीम् ।
सुप्तोत्थितां मदनविद्वलतालसाङ्गीं
विद्यां प्रमादगलितामिव चिन्तयामि ॥ २५ ॥

3470

अद्यापि सा मनसि संपरिवर्तते मे
रात्रौ मयि क्षुतवति क्षितिपालपुत्र्या ।
जीवेति मद्गलवचः परिदृश्य कोपा-
त्कर्णे कृतं कमलपद्मनालपन्त्या ॥ २६ ॥
बिन्दुनस्येते ।

3471

आसन्नमार्गमतिलङ्घ्य नतेन मूर्धा
पधात्प्रसन्नवलितेन मुखेन यान्त्या ।
आरोपिताः कतिपये मयि पङ्कजाद्या
साकूतहासमनतिप्रकटाः कटाक्षाः ॥ २७ ॥
कर्यादि ।

3472

मुखं तस्याः स्मितस्मेरं किञ्चिदञ्चलसंभृतम् ।
मदालोकनलोलाक्षं स्मृत्या मन्ये शुभां मुधा ॥ २८ ॥
कर्यादि ।

अथ नायकस्याग्रे दूत्युक्तिः ॥ १०७ ॥

3473

सा सुन्दर तव विरहे सुतनुरियन्मात्रलोचना सपदि ।
पतावनीमवस्थां याता दिवसैरियन्मात्रैः ॥ १ ॥

हरदस्य ।

3474

भङ्गेनङ्गज्वरहुतवहश्चापि ध्यानमुद्रा
कण्ठे जीवः करकिसलये दीर्घशायी कपोलः ।
अंसे वेणी कुचपरिसरे चन्दनं वाचि मीनं
तस्याः सर्वं स्थितमपि न तु त्वां विना कापि चेतः ॥ २ ॥

क्षेमेन्द्रस्य ।

3475

गृहीतं ताम्बूलं परिजनवचोभिः कथमपि
स्मरत्यन्तःशून्या सुमण विरतायानपि निशि ।
तथैवास्ते हस्तः कलितफणिवह्नी किसलय-
स्तथैवास्यं तस्याः क्रमुकफलफालीपरिचितम् ॥ ३ ॥

बिल्हणस्य ।

3476

कुसुमशयनेष्वङ्गं ताम्यत्यनङ्गविवर्तनं
वदनपवनैः श्यामच्छायो बभूव सखीजनः ।
हृदयनिहितः शीतो लेपश्छमीति रवं करो-
त्यहह काठिभावस्या तस्यास्त्वयैवमुपेक्ष्यते ॥ ४ ॥

करवापि ।

3477

गलत्पेका मूर्धा भवति पुनरन्या यदनयोः
क्लिमप्यासीन्मध्ये सुमण सकलायामपि निशि ।
लिखन्त्यास्तत्तस्याः कुसुमशरलेखं तव कृते
समाप्ति स्वस्तीति प्रथमपदभागेऽपि न गतः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3478

गेहादङ्गमङ्गगादापि बहिर्वास्याच्च पृथ्वीतलं
 तामार्तिं यदि सैव वेत्ति सुमुखी किञ्चान्यदाचक्ष्महे ।
 पर्यङ्कोपि तत्राङ्गसङ्गसुभगः स्वदाम्भसां निक्षैरै-
 र्धारामण्डपतामनीयत तथा तस्मिन् रदत्या मुहुः ॥ ६ ॥
 कस्यापि ।

3479

तस्या महाविरहवद्विशिखाकलाप-
 तने स्थितोसि हृदये सतत प्रियायाः ।
 प्रालेयतीकरसमे दृष्टि सा कृपालो
 बाला क्षणं वसति नैव खलु त्वदीये ॥ ७ ॥
 कस्यापि ।

3480

दृष्टे चन्द्रमसि प्रलूनतमसि व्योमाङ्गणस्येयसि
 स्फूर्जन्निर्मलतेजसि स्वयि गते दूरं निजप्रेयसि ।
 आसः कैरवकोरकीयति मुखं तस्याः सरोजीयति
 क्षीरोदीयति मन्मथो मृगदृशो दृक्चन्द्रकान्तीयति ॥ ८ ॥
 भद्रस्य ।

3481

आवासो विपिनायते प्रियसखीमालापि जालायते
 तापोपि श्वसितेन दावदहनज्वालाकलापायते ।
 सापि त्वद्विरहेण हन्त हरिणीरूपायते न कथं
 कंदर्पोपि यमायते विरचयन्शार्दूलविक्रीडितम् ॥ ९ ॥

3482

क्षगमपि विरहः पुरा न सेहे
 नयननिमीलनखिन्नया यया ते ।
 श्वसिति कथमसौ रसानशाखां
 चिरविरहेण बिलोक्य पुष्पितामाम् ॥ १० ॥
 अयमस्यैवौ ।

3483

अङ्गानि मे दहतु कान्तवियोगवह्निः
संरक्ष्यतां प्रियतमो हृदि वर्तते यः ।
इत्याशया शशिमुखी गलदश्रुवारि-
धाराभिरुष्णमभिविञ्चति हृत्पदेशम् ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3484

अविरलपरिवाहैरश्रुणः सारणीनां
स्मरदहनशिखोष्णश्चासपूरैश्च तस्याः ।
सुभग वत कृशाङ्गघाः स्पर्धयान्योन्यमेभिः
क्रियत इव पुरो भूः पाङ्कितो पाङ्कितो च ॥ १२ ॥
कस्यापि ।

3485

सखीभिक्षां याचे वत नतशिरास्त्वामिदमहं
न चेदस्ति प्रीतिः कुरु तदपि कारुण्यकाणिकाम् ।
भवस्था सा तस्याः सुकृतमथ यस्यां किमपरं
प्रमोहो विश्रामस्त्वमथ मरणं वा प्रतिकृतिः ॥ १३ ॥
गौडानिनन्दस्य ।

3486

अच्छिन्नं नयनाम्बु बन्धुपु कृतं तापः सखीप्याहितो
दैन्यं न्यस्तमशेषतः परिजने चिन्ता गुरुभ्योर्पिता ।
अद्य भूः किल निर्वृतिं व्रजति सा श्वासेः परं खिद्यते
विश्रग्धो भव विप्रयोगजनितं दुःखं विभक्तं तया ॥ १४ ॥
अमरकस्य ।

3487

त्वां चिन्तापरिकल्पितं सुभग सा संभाव्य रोमाञ्चिता
शून्यातिङ्गनसंचलद्भुजयुगेन्नात्मानमातिङ्गति ।
किं चान्यद्विरहव्यथाप्रशमनीं संग्राप्य मूर्ध्नि चिरा-
त्पत्युज्जीवति कर्णमूलपठितैस्त्वन्नाममन्त्राक्षरैः ॥ १५ ॥
कस्यापि ।

3488

नीरागा मृगलाञ्छने मुखमापि स्वं नैक्षते दर्पणे
 वस्ता कोकिलकूजितादपि गिरं नोन्मुद्रयत्यात्मनः ।
 चित्रं दुःसहदाहदायिनि धृतद्वेषापि पुष्पायुधे
 सा बाला सुभगं प्रति प्रतिपदं प्रेमाधिकं पुष्यति ॥ १६ ॥
 कस्यापि ।

3489

उन्मीलन्ति नखैर्लुनीहि वहति क्षौमाञ्चलेनावृणु
 क्रीडाकाननमाश्रयन्ति बलयक्राणैः समुद्रासय ।
 इत्यं वञ्जुलदक्षिगानिलकुहकण्ठीषु सांकेतिक-
 व्यापाराः सुभग त्वदीयविरहे तस्याः सखीनां मियः ॥१७॥
 सत्यदिनिश्रस्य ।

3490

वर्षन्ति स्तनयिववो न सरले धारागृहे वर्तसे
 गर्जन्ति प्रतिकूलवादिनि न ते शारि स्थिता दन्तिनः ।
 इत्येवं गमितो धनव्यतिकरः सा राजपुत्री पुन-
 र्वाते वाति कदम्बपुष्पसुरभौ केन प्रतारिष्यते ॥ १८ ॥
 उभारातिधरस्य ।

3491

संभ्राप्तेवभिवास्तरे क्षगमसौ त्वद्दुर्मवातायनं
 वारंवारमुपेत्य निष्कृपनया निश्चित्य किञ्चिच्चिरम् ।
 संप्रत्येव निवेद्य केलिकुररीः सास्रं सखीभिः शिष्टो-
 र्मापत्याः सहकारकेण करणः पाणिप्रहो निर्मितः ॥ १९ ॥
 कस्यापि ।

3492

धिमुञ्चन्त्या प्रागांधिरविहरदुःखासहतया
 तथा संदिष्टं ते कठिनद्वयापधिममिदम् ।
 अपत्यं बालिका मम विधिहतायाः सलिलदा
 यया नेमं सेवाभ्यसनरुचये दीयत इति ॥ २० ॥
 कस्यापि ।

3493

किं पृष्टेन द्रुततरमितो गम्यतां सा प्रिया ते
दृष्टा मार्गं दिवसमखिल सास्रमेका भयैवम् ।
दृष्टे दृष्टे त्वमिति रभसोद्गीवमालोकयन्ती
पृष्टे पृष्टे न भवति भवानित्युदभ्रुवलयन्ती ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

3494

चित्रोत्कीर्णादपि विषधराद्गीतिभाजो निशायां
किं तद्रूमस्त्वदभिसरणे साहस नाय तस्या- ।
ध्वान्ते यान्त्या यदातिनिभृतं बालयात्मप्रकाश-
त्रासात्पाणिः पथि फणिफणारत्नरोधी व्यधायि ॥ २२ ॥

शक्तिस्त्व ।

3495

संकेतकुञ्जभुवि सा शयनोपधान
व्यालं कृत सुभग कुण्डलित न वेद ।
तत्कण्ठलग्नघनचन्दनगन्धतुण्ड-
स्तत्रेव निश्चलनुवाप्त चिराय सोपि ॥ २३ ॥

कस्यापि ।

3496

मा गन्ध पमदाप्रिय प्रियशतैरभ्यर्थितस्त्व मया
वाला प्राङ्गणमागतेन भवता प्राप्नोत्यवस्थां पराम् ।
किं चास्याः कुचभारनिःसहतरैरङ्गैरनङ्गाकुलै-
स्तुटचत्कञ्चुकजालकैरनुदिनं निःसूत्रमस्मद्गृहम् ॥ २४ ॥

मातिकाया ।

अथ नायिकां प्रति नायकावस्थावर्णनम् ॥१०८॥

3497

पदशब्दलीनहृदयो रूपालंकारभावनानिपुणः ।
कविरिव वाञ्छितनिद्रस्तरुणि तशार्थे परं स युवा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3498

विकिरति मुहुः श्वासानाशां पुगे मुहुरीक्षते
 प्रविशति मुहुः कुञ्जात्कुञ्जं मुहुर्बहु ताम्यति ।
 रचयति मुहुः गय्यां पर्याकुलं मुहुरीक्षते
 मदनकदनकान्तः कान्ते प्रियस्तत्र वर्तते ॥ २ ॥

3499

सा मां द्रक्षति वक्ष्यति प्रियकयां प्रत्यङ्गमालिङ्गनैः
 शीनि यास्यति रंस्यते सखि समागत्येति विन्ताकुलः ।
 मार्गं पश्यति वेपते पुनकयत्यानन्दति स्वियति
 प्रत्युद्गच्छति मूर्च्छति प्रियतमः कुञ्जे निकुञ्जप्रियः ॥ ३ ॥

3500

पूर्वं यत्र मम त्वया रतिपतेरासादिताः सिद्धय-
 स्ताम्भिन्नेव निकुञ्जमन्मयमहातीर्थे पुनर्माधवः ।
 ध्यायंस्त्वामनिशं जपन्नपि तत्रैवालापमन्त्रावर्त्ता
 भूयस्त्वरत्नकुम्भनिर्भरपरीरम्भामृतं वाञ्छति ॥ ४ ॥
 जवदेवस्यैते ।

अथ नायिकां प्रति नायकसंदेशः ।

3501

त्वद्रूपामृतपानदुर्लभतया दृष्ट्या क्व विश्रम्यतां
 न्वद्वास्यभ्रवणाभियोगपरयोः भव्यं कुतः श्रोत्रयोः ।
 एभिन्त्यत्सर्गिरम्भनिर्भररसैरङ्गैः कथं स्थयितां
 रुद्र त्रिदिव्येण संप्रति वयं रुद्रामवस्थां गताः ॥ ५ ॥
 कम्थापि ।

3502

भृनापे गिरितः कटाक्षविशिखी निर्मातु मर्मव्ययां
 दयामान्मा कुटिलः कगेतु कवरीभारोपि मारोद्यमम् ।
 मोहं तावदयं च तन्नि ननुतां विम्बाधगे रागया-
 न्मदृत्तः सनमण्डनस्तत्र कथं शौर्भम क्रीडति ॥ ६ ॥
 जवदेवस्य ।

3503

त्वामालिख्य प्रणयकुपितां धातुरागैः शिलाया-
मात्मानं ते चरणपतितं यावदिच्छामि कर्तुम् ।
अल्लैस्तावन्मुहुरुपचितैर्दृष्टिरालुप्यते मे
क्रूरस्तस्मिन्नपि न सहते संगमं नौ क्रतान्तः ॥ ७ ॥

कालिकासस्य ।

3504

स्थानान्निर्गत्य दूरं व्रजति मयि चिरं मुक्तकण्ठ रुदित्वा
पथादुन्मृज्य नेत्रे प्रणतिमुपगता वेपमानाद्भ्रयाटिः ।
कान्ते यन्मामयोचः प्रलयघनघटाटोपवद्दान्धकारे
काले कापालिकोपि प्रवसति न गृहान्मननो मे दुनोति ॥८॥

कस्यापि ।

अथ दूत्युपहासप्रश्नौ ॥ १०९ ॥

3505

पार्श्वाभ्यां सप्रहाराभ्यामधरे व्रणखण्डिते ।
दूति सङ्ग्रामयोग्यासि न योग्या दूतकर्मणि ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3506

बहुनात्र किमुक्तेन दूति मत्कार्यसिद्धये ।
स्वमांसान्यपि दत्तानि वक्तव्येषु तु का कथा ॥ २ ॥

वररुचे ।

3507

श्रासः किं स्वरिता गता पुलकिता कस्मात्प्रसादः कृतः
स्रस्ता वेप्यपि पादयोर्निपतनाग्नीवी च गत्वागमात् ।
स्वेदाद्भिर्मुखमातपेन गलितं क्षामा किमित्युक्तिभि-
र्दूति म्लानसरोरुहाकृतिधरस्यौष्ठस्य कि वक्ष्यसि ॥ ३ ॥

शीलाभट्टारिकाया ।

3508

निःशेषच्युतचन्दनं स्ननतटं निर्मृष्टरागोधरो
नेत्रे दूरमनश्चने पुलकिता तन्वी तवेयं तनुः ।

मिथ्यावादिनि दृति बान्धवजनस्याज्ञातपीडागना
 वापीं स्नातुमितो गतासि न पुनस्तस्याधनस्यान्तिकम् ॥ ४ ॥
 कस्यापि ।

3509

रजन्यामन्यस्यां सुरतपरिवृत्तावनुचितं
 मदीयं यद्दत्तः कथमपि इतं तेन मुहदा ।
 त्वया प्रत्यानीतं निजवत्तनदानात्पुनरिदं
 कुतस्त्वादृग्दृति स्वलितदाननोपायनिपुणा ॥ ५ ॥
 श्रीगणेशाय ।

3510

किं त्वं निगृहसे दृति स्तनौ वक्रं च पाणिना ।
 खण्डिता एव शोभन्ते शूराधरपयोधराः ॥ ६ ॥
 कस्यापि ।

3511

उल्लापयन्त्या दयितस्य दूर्तो
 बध्वा विभूषां च निवेदायन्त्या ।
 प्रसन्नता कापि मुखस्य जज्ञे
 वेपथ्रिया नु प्रियवार्तया नु ॥ ७ ॥
 दिवम्शानितः ।

3512

कथय निपुणे कस्मिन्दृष्टः कथं नु कियच्चिरं
 किमभिलिखितं किं तेनोक्तं कदा स इहैष्यति ।
 इति बहुविधप्रेमालापप्रसञ्चितविस्तराः
 प्रियतमकथाः स्वल्पेऽप्यर्थे प्रयान्ति न नष्टान् ॥ ८ ॥
 कस्यापि ।

3513

अनमलमद्युगस्य तस्य नाम्ना
 पुनरपि सैव कथा गतः स कान्तः ।
 कथय कथय वा तदापि दृति
 प्रतिवचनं द्विपतोपि माननीयम् ॥ ९ ॥
 शम्भुदेव्य ।

अथ संभोगशृङ्गारे परस्परावलोकनम् ॥ ११० ॥

3514

प्रियादर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्तरैः ।

प्राप्यते येन निर्वाणं सरागेणापि चेतसा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3515

क्षीरसागरकह्लोललोलोचनयानया ।

असारोपि हि तसारः सारवानिव लक्ष्यते ॥ २ ॥

भाकाशपोले ।

3516

उपप्राकारार्थं प्रहिणु नयने तर्कय मना-

गनाकाशे कोय गलितहरिणः शीतकिरणः ।

सुधावद्द्रुप्रासैरुपवनचकोरैरनुसृतां

किरञ्ज्योत्स्नामच्छां लवलिफलपाकप्रणयिनीम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3517

पुरः स्थित्वा किञ्चिद्दलितमुपमालोक्य सखे

सखेदाः स्थास्यन्ति ध्रुवमिदमदृष्ट्वा तत्र दृशः ।

इतश्चञ्चत्काञ्चीरणितमुखरास्तौषशिखरा-

दराकायां केयं कवलयति चान्द्रेण महसा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3518

अये केयं लीलाधवलगृहवातायनतले

तुलाकोटिकाणैः कुसुमधनुषं जागरयति ।

अहो नेत्रद्वन्द्वं विलसति विलङ्घ्य भ्रुतिमहो

कथं न त्रैलोक्यं जयति मदनः स्मेरवदनः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3519

अमृतममृतं चन्द्रधन्द्रस्तयाम्बुजमम्बुजं

रतिरपि रतिः कामः कामो मधूनि मधून्यपि ।

इति न भजते वस्तु प्रायः परस्परसंकरं
तदियमवला धत्ते लक्ष्मीं कुतः सकलात्मिकाम् ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

3520

विनैवाम्भोवाहं बहलखचिलिगाम्बरतला-
त्तडिहरेखा हेमद्युतिविततिरम्या विलसति ।
विनैव स्वर्गद्गां नमसि रभमा व्यग्रशफरी-
परीवर्तः सार्धं स्फुरति विकचेन्दीवरवनम् ॥ ७ ॥
नयदेवस्य ।

3521

तमःस्तोमः पूर्वं तदनु सकलः शीतकिरण-
स्ततः कोकद्वन्द्वं तदनु न च किञ्चित्पुनरभूत् ।
अनम्भस्यावर्तस्तदनु कदलीकाण्टयुगलं
ततोवाञ्छौ पद्मौ किमिदमिति चित्रैव रचना ॥ ८ ॥
देवयोगे ।

3522

न जाने संमुखायाते प्रियाणि वदति प्रिये ।
सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति नेत्रतामुत कर्णताम् ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3523

काचिन्निवारितवर्हिर्गमना जनन्या
द्रुं प्रियं भवनजालकमाससाद ।
तस्या विलोचनमद्दयत दाशदक्ष-
यन्त्रोपरुद्धशफरोपमितं क्षणेन ॥ १० ॥

3524

कृच्छ्रेण कापि गुरुगैव जनेन रोध-
मुलङ्घ्य नायकसमीपभुवं प्रतस्थे ।
हा हन्त शीघ्रगमनप्रतिरोधहेतु-
स्तस्याः पुनः स्ननमरोपि गुरुर्वभूव ॥ ११ ॥
उद्येतापह्नवस्येनौ ।

3525

यां यां प्रियः प्रेक्षत कातरार्क्षी
सा सा शिया नम्रमुखी बभुव ।
निःशङ्कमन्याः सममाहितेर्ष्या-
स्तत्रान्तरे जप्पुरमुं कटासैः ॥ १२ ॥
मापकव ।

अथ प्रियातिथ्यादिकम् ॥ १११ ॥

3526

सज्जितसकलशरीरा क्षणे क्षणे मनसि किमपि गणयन्ती ।
उत्सवमिह तं दिवसं मनुते मुग्धा प्रियागमने ॥ १ ॥
शाङ्गधरस्य ।

3527

आगच्छन्सूचितो येन येनाभीतो गृहं प्रति ।
प्रथमं सखि कः पूज्यः किं काकः किं क्रमेलकः ॥ २ ॥
सोमकवे ।

3528

आयाते दयिते मरुस्थलभुवामुत्प्रेक्ष्य दुर्लङ्घ्यतां
गेहिन्या परितोषवाप्पकलितामासज्य दष्टिं मुखे ।
दत्त्वा पीतुशमीकरीरकवलं लोलाञ्चलेनादरा-
दुन्मृष्टं करभस्य केसरसटाभाराप्रलमं रजः ॥ ३ ॥
अद्भुतपुण्यस्य ।

3529

याला चन्दनमालिकाकिसलयमन्थीनधःकुर्वतः
भुत्वा वल्लभवाहनस्य रटितं दासेरकस्याङ्गणे ।
भाक्रन्दात्सुहृदो वनाद्गुरुजनं नासाप्रसङ्गादसू-
न्कान्तं स्त्रीवधपातकात्स्मरभसत्कीर्तिः परावर्तयत् ॥ ४ ॥
कर्यापि ।

3530

किञ्चित्कम्पितपाणिकङ्कणरवैः पृष्टं ननु स्वागतं
वीडानघमुखाञ्जया चरणयोर्न्यस्ते च नेत्रोत्पले ।

द्वारस्यस्तनयुग्ममङ्गलघटे दत्तः प्रवेशो इदि
स्वामिन्किं न तवानियेः समुचितं सख्यानयानुष्ठितम् ॥५॥
चिदिक्रमनदस्य ।

3531

कृशा केनासि त्वं प्रकृतिरियमङ्गस्य ननु म
मलाधूम्रा कस्माद्गुणजनगृहे पाचकतया ।
स्मरस्यस्मान्कचिन्नहि नहि नहीत्येवमगद-
स्मरोत्कम्पं बाला मम इदि निपत्य प्रहृदिता ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

3532

कृशासीत्यालीना मलिनवसनासीत्यवनता
कचिद्वृष्टासीति स्तनकलशकम्पं प्रहृदिता ।
परिष्वक्ता यावत्प्रणयपदवीं कामपि गता
ततः सारङ्गाक्ष्या हृदयसदने लीनमभवन् ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

अथ मानिनीमानाख्यानम् ॥ ११२ ॥

3533

स्फुरसि बाहुलते किमनर्थकं
त्यमपि लोचन वाम भव म्यिग्म् ।
तमदमागतमप्यपराधिनं
न परिरम्भुमलं न च वीक्षितुम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3534

एकत्रासनसंस्थितिः परिहृता प्रत्युद्गमाहूरत-
स्नाम्बूलाहरणच्छलेन रमसाग्नेयोपि मिथिप्रितः ।
भान्नापोपि न मिथितः परिजनं व्यापारयन्त्यान्निके
कान्तं प्रत्युपचारतभतुरया कोषः कृतार्थकृतः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

3535

तद्वक्त्राभिमुखं मुखं चिन्मितं दृष्टिः कृता पादयो-
स्तस्यालापकुतूहलाकुलतरे श्रोत्रे निरुद्धे मया ।
पाणिभ्यां च तिरस्कृतः सपुलकः स्वेदोद्भ्रमो गण्डयोः
सख्यः किं करवाणि यान्ति शतधा यत्कञ्चुके संभयः ॥ ३ ॥

अनरकस्थ ।

3536

तत्तद्दत्यपि यथावसरं हसत्य-
प्यालिङ्गनेपि न निषेधति चुम्बनेपि ।
किं तु प्रसादनभयादपि निहृतेन
कोपेन कोपि विहितोद्य रसावतारः ॥ ४ ॥

करवाणि ।

3537

आशङ्क्य प्रणतिं पटान्तपिहितौ पादौ करोत्यादरा-
द्याजेनागतमावृणोति हसितं चास्पटमुद्गीक्षते ।
मय्यालापवति प्रतीपवचनं सख्या सहाभापते
तस्यास्तिष्ठतु निर्भरप्रणयिता मानोपि रम्योदयः ॥ ५ ॥

भीरव ।

3538

नदेवाजिह्वाक्षं मुखमविशदास्ता गिर इमाः
स एवाङ्गश्लेषो मयि सरसमाश्लिष्यति तनुम् ।
यदुक्तं प्रत्युक्तं यदपटु शिरःकम्पनपरं
दियामानेनाहो पुनरपि कृता मे नववधूः ॥ ६ ॥

शंकुनख ।

3539

वेगादुत्सुकमागते विनलितं संभाषिणि स्तारित
संश्लिष्यन्वरुणं गृहीतमने कोपाश्लितभ्रूलतम् ।
मानिन्याधरणानतिव्यतिकरे बाष्पाम्बुपूर्णक्षणं
चक्षुर्जातमहो प्रपञ्चनतुरं जातगति मेयसि ॥ ७ ॥

करवाणि ।

3540

धूमङ्गे रचितेपि वृष्टिरधिकं सोत्कण्ठमुद्गीक्षते
 हृदायामपि वानि सस्मितमिदं दग्धाननं जायते ।
 कार्कश्य गमितेपि चेतसि तनू रोमाञ्चमालम्बते
 वृष्टे निर्वहणं भविष्यति कथं मानस्य तस्मिञ्जने ॥ ८ ॥
 भवन्तवर्षण ।

अथ कलहान्तरिताप्रलापादिकम् ॥ १२३ ॥

3541

अद्यारभ्य यदि प्रिये पुनरह मानस्य चान्यस्य वा
 गृहीयां विप्रवर्षणः शठमतेर्नामापि संक्षोभिषः ।
 तत्तेनैव विना शशाङ्काकिरणस्पटाद्द्रासा निशा
 एको वा दिवसः पयोदमलिनो भूयान्मम प्रावृषि ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

3542

मानव्याधिनिपीडिताहमधुना शक्नोमि तस्यान्तिकं
 नो गन्तुं न सखीजनोपि चतुरो यो मां बलात्त्रेप्यति ।
 मानी सोपि जनो न लाघवभयादभ्येति मातः स्वयं
 कालो याति चलं च जीवितमिदं क्षुण्णं मनश्चिन्तया ॥ २ ॥
 कस्यापि ।

3543

निःश्रामा वदनं दहन्ति हृदयं निर्मूलमुन्मूल्यते
 निद्रा नैति न दृश्यते प्रियमुखं नक्तं दिनं रुद्यते ।
 अद्ग शोषमुपैति पादपतितः प्रेयांस्तदोपेक्षितः
 सरयः कं गुणमाकृत्य दयिते मानं ययं कारिताः ॥ ३ ॥
 कस्यापि ।

3544

इदं कृष्णं कृष्णं प्रियतममनु श्वेतमथ किं
 गर्मिष्यामो यामो भवतु गमनेनाथ भवतु ।

पुरा येनैवं मे चिरमनुसृता चित्तपदवी
स एवान्यो जातः सखि परिचिताः कस्य पुरुषाः ॥ ४ ॥

3545

गते प्रेमाबन्धे प्रणयबहुमाने विगलिते
निवृत्ते सद्भावे जन इव जने गच्छति पुरः ।
तदुत्प्रेक्ष्योत्प्रेक्ष्य प्रियसखि गतांस्तांश्च दिवसा-
न्न जाने को हेतुर्दलति शतधा यत्र हृदयम् ॥ ५ ॥

3546

कथमपि सखि क्रीडाकोपाद्भजेति मयोदिते
कठिनहृदयस्त्यक्त्वा शय्यां बलाद्गत एव सः ।
इति सरभसध्वस्तप्रेम्णि व्यपेतघृणे स्पृहां
पुनरपि हतव्रीडं चेतः करोति करोमि किम् ॥ ६ ॥

अनरुकस्येते ।

3547

मानोऽसवेत्यसहनेत्यविपण्डितेति
मय्येव धिक्कृतिरनेकमुखी सखीनाम् ।
दाक्षिण्यमात्रमसृगेन विचेष्टिनेन
भूर्तस्य तस्य हि गुणानुपवर्णयन्ति ॥ ७ ॥

सख्यनुनयः ।

3548

त्रिगुणे यत्परुषासि यत्प्रगमति स्तम्भासि यद्रागिणि
हेपस्यासि यदुन्मुखे विमुखतां यातासि तस्मिन्त्रिये ।
तन्मुग्धे विपरीतकारिणि तव श्रीखण्डचर्चा विषं
शीतांशुस्तपनो हिमं हृतवहः क्रीडामुदो यातनाः ॥ ८ ॥

3549

समयचकितं विन्यस्यन्तीं दृशं तिमिरे पथि
प्रतितरु मुहुः स्थित्वा मन्दे पदानि वितन्वतीम् ।
कथमपि रहः प्राप्तामद्गैरनद्गतंरंगिभिः
शुमुखि सुभगः स त्वां पश्यन्नुपैतु कृतार्थताम् ॥ ९ ॥

3550

त्वां चित्तेन सदा वहन्नयमतिश्रान्तो मृशं तापितः
 कदर्पेण तु पातुमिच्छति सुधासंवादि विम्बाधरम् ।
 अस्याङ्ग तदलंकुरु क्षगमिह भूक्षेपलक्ष्मीलव-
 क्रीते दासजनेपि सेवितपदाम्भोजे कुतः सभ्रमः ॥ १० ॥
 जयदेवस्यैते ।

3551

लिखन्नास्ते भूमिं वहिरव्यनतः प्राणदयितो
 निराहाराः सख्यः सततहृदितोच्छ्वन्ननयनाः ।
 परित्यक्त सर्वं हसितपटितं पञ्जरशुकै-
 स्तवावस्था चेयं विसृज कठिने मानमधुना ॥ ११ ॥
 अमहकस्य ।

3552

असदृत्तो नायं न च तलु गुणैरेप रहितः
 प्रियो मुक्ताहारस्तव चरणमूले निपतितः ।
 गृहाणैनं मुग्धे व्रजतु तव कण्ठप्रणयिता-
 मुपायो नास्त्यन्यस्तव हृदयदाहोपशमने ॥ १२ ॥
 कन्यापि ।

3553

मुग्धे किं नखरैः क्षिपस्यविरतं नेत्राम्बु मानोन्नते
 पद्मैर्न चरणायनश्रानिरसं स्वं कान्तमात्ताञ्जलिम् ।
 अप्रदे तव चेनसि प्रणयिनि प्राप्तेतिनिर्विण्णता-
 मग्यासक्तमनस्युपेक्षितगता फूत्कृत्य रोदिष्यति ॥ १३ ॥
 शार्ङ्गधरस्य ।

अथ नायकयोरुक्तिप्रत्युक्ती ॥ ११४ ॥

3554

बाले नाय विनुञ्च मानिनि रूपं रोपान्मया किं कृतं
 रोदोस्माद्य न मेपराध्यति भवान्सर्वेपराधा मयि ।

तर्कि रोदिवि गद्गदेन वचसा कस्याप्तो ह्यते
नन्वेतन्मम का तवास्मि दयिता नास्मीत्यतो ह्यते ॥१॥

कुमारदासस्य ।

3555

नयननिपातेङ्कुरितः पल्लवितो वचसि पुष्पितो हसिते ।

फलतु कृशाङ्गि तवाङ्गस्पर्शेन मनोरयोस्माकम् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3556

सुभ्रु त्वं कुपितेत्यपास्तमशनं त्यक्ताः कथा योषितां

दूरादेव मयोज्झिताः सुरभयः स्रग्गन्धधूपादयः ।

रागं रागिणि मुञ्च मय्यवनते दृष्टे प्रसीदाधुना

सद्यस्त्वद्विरहे भवन्ति सुभगे सर्वा ममान्धा दिशः ॥ ३ ॥

विद्यापते ।

3557

उत्तरंगय कुरङ्गलोचने

लोचने कमलगर्वमोचने ।

भस्तु सुन्दरि कलिन्दनन्दिनी-

वीचिढम्बरगभीरमम्बरम् ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3558

पुराभूदस्माकं प्रथममविभक्ता तनुरियं

ततो नु त्वं प्रेयानहमपि हताशा पियतमा ।

इदानीं नाथस्त्वं वयमपि कलत्रं किमपरं

मयाप्र शाणानां कुलिशकठिनानां फलमिदम् ॥ ५ ॥

अमरकस्य ।

3559

व्यावृत्तं खलु सर्वतो विषयतस्त्यप्येव लीनं मनो

निरत्यं च त्वदधीनमेव नियतं मञ्जीवितं मानिनि ।

मत्सैवं मायि नूनमन्याविषयाशङ्का त्वया त्यज्यतां

किं वान्यत्र निशाकरोभिरमते मुक्त्वा क्षणं कौमुदीम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3560

कृतककृतकैर्मायाशाठ्यैस्त्रयाप्यतिवर्तितं
निभृतनिभृतैः कार्यालापैर्मयाप्युपलक्षितम् ।
भवतु विदितं नेटा तेहं वृथा परित्यज्यसे
अहमसहना त्वं निःश्लेहः समेन सभं गतम् ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3561

यद्रम्यं गुह्यं गौरवस्य मुद्ददो यस्मिन्नन्तेन्तम्
यदाक्षिण्यवशात्प्रसह्य सन्ते नमोपचागनपि ।
यत्प्रज्जा निरुणाद्धि यत्र शपथैरुत्पाद्यते प्रत्यय-
स्तार्त्तिकं प्रेम स उच्यते परित्यज्यस्त्रापि कोपेन किम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3562

कोपो यत्र भ्रुकुटिरचना निग्रहो यत्र मौन
यत्रान्योन्यस्मितमनुनयो वृष्टिपातः प्रसादः ।
तस्य प्रेम्णस्तादृशमधुना वैशसं पश्य जातं
त्वं पादान्ते लुठसि न च मे मानमोक्षः खलायाः ॥ ९ ॥

शामनरथ ।

3563

सार्धं मनोरथशतैस्तव धूर्तं कान्ता
सैत्र स्थिता मगसि कृत्रिमभावरम्या ।
अस्माकमस्ति न कयचिदिहायकाश-
स्तम्मात्कूर्तं चरणपातविटम्बनाभिः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3564

यदा त्वं चन्द्रोभूः शिशिरकरसंपर्कस्तच्छिर-
स्तदाहं जाता श्राकृशधरमणीनां प्रतिहृतिः ।
इदानीमर्कस्त्वं सररुचिसमुत्सारितरसः
किरन्ती कौपाप्तीनहमपि रविमायचडिता ॥ ११ ॥

भयन्म्य ।

3565

प्रसादे वर्तस्व प्रकटय मुदं संत्यज ह्यं
 प्रिये शुष्यन्त्यङ्गान्यमृतमिव ते तिञ्चतु वचः ।
 निधानं सौख्यानां क्षणमभिमुखं स्थापय मुखं
 न मुग्धे प्रत्येतुं प्रभवति गतः काठ हरिणः ॥ १२ ॥
 चन्द्रकस्य ।

अथ नायकशिक्षानायकानुनयौ ॥ ११५ ॥

3566

भङ्गुलीकिसलयामतर्जनं
 भ्रूविभङ्गकुटिलं च वीक्षितम् ।
 मेखलाभिरसकृद्य बन्धनं
 वञ्चयन्प्रणयिनीरवाप सः ॥ १ ॥
 कालिवासरस्य ।

3567

कोपार्त्किचिदुपानतोपि रसभादाकृष्य केशेष्वलं
 नीत्वा मोहनमन्दिरं दयिनया हारेण बद्धा दृढम् ।
 भूयो यास्यसि तद्दृहानिति मुहुः कण्ठार्धरुद्धाक्षरं
 जल्पन्त्या श्रवणोत्पलेन सुकृती कश्चिद्रहस्ताद्यते ॥ २ ॥

3568

सा वाढं भवतेक्षितेति निविडं संयम्य बाहोः स्रजा
 भूयो द्रक्ष्यसि तां शोकेति नितरां संभर्त्य संतर्ज्य च ।
 भालीनां पुर एव निह्नुतिपरः कोपाद्रणनूपुरं
 मानिन्या चरणप्रहारविधिना प्रेयानशोकीकृतः ॥ ३ ॥
 रुद्रस्यैतौ ।

3569

पादे मूर्धनि ताम्रतामुपगते कर्णोत्पले चुर्णिते
 डिम्बे हारलतागुणे करतले संपातजातव्रणे ।

अत्रात्रप्रियताडनव्यतिकरा हन्तुं पुनः कोपिता
वाञ्छन्ती नुहुरेणशावनयना पर्याकुला रोदिति ॥ ४ ॥
कम्पापि ।

3570

अधिरजनि जगाम धाम तस्याः
प्रियतमयेति रूपा लजावनदः ।
पदमपि चलितुं युवा न सेहे
किमिव न शक्तिहरं ससाध्वसानाम् ॥ ५ ॥
नायकरे ।

अथ नायकानुनयः ।

3571

त्व तावद्बहुवल्लभो नवयुवा कान्तः सुखी निर्धृगो
नो जानासि परव्यथां शठमते नैवासि दुःखी यतः ।
किं त्वग्याः परिपृच्छ मन्मथशरैः पीडाममह्यामिमां
शता नो भव येन सज्जनजनैः कापालिको नोच्यसे ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

3572

विरहविषमः कानो वामः करोति तनुं तनुं
दिवसगगनादक्षश्चायं व्यपेतधृगो यमः ।
त्वमपि वदशगो मानव्याधेर्विचिन्तय नाथ हे
किसलयमृदुर्जविदेवं कथं प्रमदाजनः ॥ ७ ॥

शीलगण्डारिकाया ।

3573

घनघनमपि दृष्टं व्योम रन्ध्रं महत्वा-
च्छिखिकुलकलवाचां भोत्रमासीन्निवासः ।
असुसम न मृताहं यद्वियोगेपि जाते
तव घनपरिरम्भशर्यनाशावनेन ॥ ८ ॥

रतिगण्य ।

3574

मुक्तो मानपरिग्रहः सह सखीसार्येन तन्मन्त्रिणा
शक्ता स्वघरणसदादरहिता नारं क्षणं प्राप्तिनुम् ।

पश्य त्वं कृशकं शरीरकमिदं यां यामवस्थां गतं
सैवाहं तव पादयोर्निपतिता नाथ प्रसीशधुना ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

अथ परस्परप्रसादः ॥ ११६ ॥

3575

दृष्टेकासनसंस्रियते प्रियतमे पश्चादुपेत्यादरा-
देकस्या नयने निमील्य विहितक्रीडानुबन्धच्छलः ।
तिर्यग्वक्रितकंधरः सपुलकप्रेमोद्दसन्मानसा-
मन्तर्हासलसत्कपोलफलकां धूर्तोपरां चुम्बति ॥ १ ॥

भगवत्कस्य ।

3576

आगत्य प्रणिपातसान्त्वितसखीदिक्षान्तरे सागसि
स्वैरं कुर्वति तल्पपार्श्वनिभृते धूर्तेन्द्रसंवाहनम् ।
ज्ञात्वा स्पर्शवशात्प्रियं किल सखीभ्रान्त्या स्वमञ्चं शनैः
खिच्चासीत्यभिधाय मीलितदृशा तानन्दमारोपितः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3577

सुतनु जहिहि मानं पश्य पादानतं मां
तव न खलु कदानित्कोप एवंविधोभूत् ।
इति निगदति नाथे तिर्यगामीलिताक्षया
नयनजलमनल्पं मुक्तमुक्तं न किञ्चित् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3578

सत्यं वल्लभ एष दुर्लभतमो रागो ममास्मिन्पुनः
कोपोस्यातिगुरुर्न चातिनिपुणाः सदयोपि संवोधने ।
सन्निव्येति मृगीदृशा प्रियतमे दृष्टे श्रयां गेखलां
बधन्त्या न गतं स्थितं न च लसद्वासोयवा संवृतम् ॥ ४ ॥

3579

वाचो वाग्मिनि किं तवाद्य परुषाः मुधु भुवो विभ्रमो-
 प्युद्धान्तः कृत एष लोलनयने किं लोहिते लोचने ।
 नास्त्यागो मयि किं मुधैव कुपितेत्युक्ते पुरः प्रेयसा
 मानिन्या जलविन्दुदन्तुरपुटा दृष्टिः सखीप्राहिता ॥ ९ ॥
 ह्रस्वैतां ।

3580

सा यावन्ति पदान्यलीकवचनेरालीजनैः पाठिता
 तावन्त्येव कृतागसोद्भुततरं संलप्य पत्युः पुरः ।
 प्रारेभे परतो यथा मनसिजस्येच्छा तथा धार्ततुं
 प्रेम्णो मौग्ध्यविभूषणस्य सहजः कोप्येष कान्तक्रमः ॥ ६ ॥
 भेन्दुराजस्य ।

3581

दृष्टे लोचनवन्मनाङ्गुलिं पार्श्वस्थिते वक्रव-
 ज्यम्भूतं वहिरासितं पुलकवत्स्पर्शं समातन्वति ।
 नीवीबन्धवदागतं शिथिलतां संभाषमाणे क्षणं
 मानेनापसृतं ह्येव सुदृशः पादस्पृशि प्रेयसि ॥ ७ ॥
 कस्यापि ।

3582

इह स्फुटं तिष्ठति नाय कण्टकः
 शनैः शनैः कर्षं नखापलीलया ।
 इति चलात्काचिदलमकण्टकं
 पदं तदुत्सङ्गतले न्यवेशयत् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

अथ सूर्यास्तवर्णनचक्रवाकावस्थाख्याने ॥ ११७ ॥

3583

पृथुगगनकवन्धस्कन्धचक्रं किमेत-
 त्किमु रधिरकपालं कालकापानिकम्प्य ।

कललभरितमन्तः किं नु ताक्ष्याण्डखण्डं
पञ्चयति वितर्कं सांध्यमर्कस्य विम्बम् ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3584

अस्तावलाम्बिरविविम्बतयोदयाद्रि-
चूडोन्मिपत्सकलचन्द्रतया च सायम् ।
संध्यापनृत्तहरहस्तगृहीतकांस्य-
तालद्वयेव समलक्ष्यत नाकलक्ष्मीः ॥ २ ॥

खाकरस्य ।

3585

भनुरागवन्तमपि लोचनयो-
र्दधतं वपुः सुखमतापकरम् ।
निरकासयद्रविमपेतवद्धं
वियदालयादपरदिग्गणिका ॥ ३ ॥

माषकपे ।

3586

विलोक्य संगमे रागं पश्चिमाया विवस्वतः ।
कृतं कृष्णं मुखं प्राच्या नदि नार्यो विनेर्ष्यया ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3587

सांध्यरागरुधिरारुणमारा-
त्रिप्यपात रविमण्डलमम्भौ ।
क्रूरकालकरवालवितूनं
वासरस्य सहसैव शिरो नु ॥ ५ ॥

भदोपमन्यो ।

3588

परिपतति पयोनिधौ पतद्गः
सरसिरुहामुदरेषु मत्तभृद्गः ।
उपवनतरुकोटरे विहंगो
युवतिजनेषु शनैः शनैरनद्गः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3589

कृतोपकारं प्रियवन्धुमर्कं
 मा द्राक्षम हीनांशुनधः पतन्तम् ।
 इतीव मत्वा नलिनीवधूमि-
 र्निमीलितान्यम्बुरुहेक्षणानि ॥ ७ ॥

भोजनेरन्द्रस्य ।

3590

नो रविर्न च तमो न तमीशो
 न द्युतिर्वहगणो न च संध्या ।
 यादृशं प्रथमतः किल सृष्टे-
 स्तादृशेष भुवनं श्रियमूहे ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3591

सैरन्ग्रीकरकृटपट्टकसरत्तारध्वनिः संचर-
 हूतीच्छत्रितसंधिविप्रहविधिः सोल्लासलीलाविधिः ।
 वारखीजनसञ्जमानशयनः संनन्दपुष्पायुधः
 श्रीखण्डद्रवधौतसौधशिखरो रम्यः क्षणो वर्तते ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3592

विश्लेषाकुलचक्रवाकमियुनैरुत्पक्षमाक्रन्दितं
 कारुण्यादिव मीलितासु नलिनीप्वस्तं च मित्रे गते ।
 शोकेनेव दिग्ङ्गनाभिरामितः दयामायमानैर्मुखै-
 र्निःश्वासानिलधूमवर्त्तय इवोद्गीर्णास्त्रमोराजयः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3593

शुचिरिति परितः प्रमिद्धभानि
 प्रकटिततेजसि दुर्जये कृशानौ ।
 निजवसुनिकुरम्प्रमस्तयेला-
 व्यतिकारवान्निदधे सरोजवन्धुः ॥ ११ ॥

दिल्लपस्य ।

3594

महद्भिरोवैस्तमत्तामभिद्रुते
भयेप्यसंमूढमतिर्भ्रमन्क्षितौ ।
प्रदीपयेपेण गृहे गृहे स्थितो
विखण्ड्य देहं बहुधेव भास्करः ॥ १२ ॥
मेघस्य ।

अथ चक्रवाकावस्थाख्यानम् ।

3595

चक्राद्धो विरही हतोपि हृदये वागेन न त्यक्तवा-
न्प्राणान्प्राणसमाप्तमागमस्रखध्यानैकतानश्चिरम् ।
स्वां छायामवलोक्य वारिणि गलद्रक्तामवेत्य प्रियां
भ्रान्तस्तद्वृणवेदनापरिगतः कट मृतः सांप्रतम् ॥ १३ ॥
कस्वापि ।

3596

एकेनाक्ष्या प्रविततरुपा वीक्षते लम्बमानं
भानोर्ध्रिम्ब्रं जलविलुलितेनापरेण स्वकान्तम् ।
अह्नश्चेदे दयितविरहाशङ्किनी चक्रवाकी
ह्री सकीर्णा रचयति रसौ नर्तकीव प्रगल्भा ॥ १४ ॥
चन्द्रकस्य ।

3597

तीरात्तीरमुपैति रौति करुणं चिन्तां समालम्बते
किञ्चिद्द्यायति निश्चलेन मनसा योगीव युक्तेक्षणः ।
स्वां छायामवलोक्य कूजति पुनः कान्तेति मुग्धः खगो
धन्यास्ते भुवि ये निवृत्तमदना धिग्दुःखिताङ्कामिनः ॥१५॥

3598

भूरा भोक्तुं न भुङ्क्ते कुटिलविसततां कोटिमिन्दोर्वितर्का-
न्ताराकारास्तूर्यार्तः पिवति न पयसां विमुपः पत्रसस्याः ।
छायागम्भोरुहाणामतिकुलदावलां येति संयामसंध्यां
कान्ताविश्लेषभीर्हृदिनमपि रजनीं मन्दते चक्रयाकः ॥ १६ ॥

3599

मित्रे कापि गते सरोरहवने वद्वानने क्राम्यति
 क्रन्दत्सु भ्रमरेषु वीक्ष्य दयिताल्लिटं पुरः सारसम् ।
 चक्राद्भ्रूण वियोगिना विसलता नास्वादिता नोज्झिता
 वक्त्रे केवलमर्गलेव निहिता जीवस्य निर्गच्छतः ॥ १७ ॥

3600

वापीतोय तटरहवन पद्मिनीपञ्चशय्या
 चन्द्रालोको विकचकुसुमामोदद्वयः समीरः ।
 यत्रैतेपि प्रियविरहिणो दाहिनश्चक्रनाम्न-
 स्तत्रोपायः क इव भवतु प्राणसधारणाय ॥ १८ ॥
 केषामप्येते ।

अथ तमोवर्णनम् ॥ ११८ ॥

3601

पिदधति तिमिरे समस्तलोकं
 प्रलयमहाग्निभिभे भृतोच्चनिम्ने ।
 व्यरुचदुद्गुणो बलक्षरोचि-
 र्वद्विधफेनसमूहतुल्यरूपः ॥ १ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3602

काकोलः कलकण्टिका कुवलयं कादम्बिनी कर्दमः
 कसारिः कवरी कृपाणलतिका कस्तूरिका कज्जलम् ।
 कालिन्दी कपपट्टिका करिघटा कामारिकण्डस्यली
 यस्यैते करदीभयन्ति सखि तद्वन्दे त्रिनिद्र तमः ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3603

लिम्पतीय तमोद्भानि वर्षतीयाञ्जनं नभः ।
 असत्पुरुषसेवेव दृष्टिर्निष्कलतां गता ॥ ३ ॥

दिक्कमारिण्यमेण्या ।

3604

अविज्ञातविशेषस्य सर्वतेजोपहारिणः ।

स्वामिनो निर्विवेकस्य तमसश्च किमन्तरम् ॥ ४ ॥

अवन्तिवर्मण ।

3605

इदं नभसि भीषणध्रमदुलूककोलाहलै-

र्निशाचरविलासिनीनिवहदत्तनेत्रोत्सवम् ।

परिस्फुरति निर्भरप्रचुरपङ्कमप्रोलस-

हराहकुलमांसलप्रबलवद्धमन्धं तमः ॥ ५ ॥

सर्वतवातुद्वयस्य ।

3606

किं भूमौ परितः स्फुरन्ति करिणः कस्तूरिकाया रसैः

सिक्ताः किं निखिला दिशः किमखिलं तिप्तं मयीभिर्नभः ।

किं व्याप्तं भुवनं समस्तमपि च श्रीकण्ठकण्ठस्विषा

कालिन्दीजलकान्तिभाजि निविडे जातेन्धकारेधुना ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3607

सद्यः सान्द्रमपीविलुप्रककुभः क्षिग्धेन्द्रनीलद्रव-

व्यामीलवभसो निरन्तरमितलीरसञ्च्योतिनः ।

एते कोकिलकायकालिमहतो लुम्पन्ति वृत्तिं दृशो

सन्निद्राञ्जनपुञ्जमेचकरुचो भीमास्तमःप्रक्रमाः ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3608

चिन्वश्चौरचिकीर्षितानि घटयद्द्वैतालगोटीसुखं

तन्वानं शयसाधनोत्सवरसं निर्व्याजवीरात्मनाम् ।

कुर्वत्कामकृशानुतन्नमनसां गुप्ताङ्गनासंगमं

दृष्यत्कोकिलकालकण्ठमलिनं ध्रान्तं समुज्जृम्भते ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

3609

काश्मीरगौरवपुपामभिसारिकाणा-

माबद्धरेखमभितो रुचिमञ्जरीभिः ।

एतत्तनालदलनीलतमं तमिस्रं
तत्प्रेमहेमनिकपोपलतां तनोति ॥ ९ ॥

अयदेवस्य ।

अथाभिसारिकासंचारः ॥ ११९ ॥

3610

ह्य प्रस्थितासि करभोरु घने निशीथे
प्रागाधिपो वसति यत्र मनःश्रियो मे ।
एकाकिनी वद कथं न विभेषि बाले
नन्वास्ति पुङ्खितशरो मदनः सहायः ॥ १ ॥

गोविन्दस्वामिनो विकटनितम्बायाश्च ।

3611

वातोद्भूतमुखी प्रनष्टतिलका तोयार्द्रलीनांशुका
मेघानां निनदेन भीतहृदया गत्वा प्रियस्यालयम् ।
हारं नेच्छति लज्जया प्रलपितुं देहीति वर्षाहता
पादौ नूपुरकर्दमप्रतिहतौ संशब्दयन्ती स्थिता ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3612

प्राणेशमाभिसरन्ती पथि स्वलन्ती मुपिच्छित्ते मुग्धा ।
अवलम्बनाय वारं धारामु करं प्रसारयति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3613

उरमि निहितस्नागे हारः कृना जघने घने
कलकलयती काञ्ची पादौ रणन्मणिनूपुगै ।
प्रियमभिसरम्येवं मुग्धे त्वनाहतटिण्डिमा
यदि किमपरं त्रासोत्कम्पं दिशः समुदीक्षमे ॥ ४ ॥

अयदेवस्य ।

3614

मार्गे पङ्कजिते घनान्गतममे निःशब्दमंनारग्या
गन्तव्याद्य मया दिवस्य वमनिर्मुग्धेति कृत्वा मनिम् ।

आजानू दूतनूपुरा करतलेनाग्रय नेत्रे भश
कृन्त्रेणामपदस्यति स्वभवने पन्याचमभ्यस्यति ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

3615

अम्भोजाक्ष्या पुरवनलताधाम्नि सकेतभाज
धेतोनाथे चिरयति मृशं मोहनिद्रा गताया ।
स्वच्छ नाभीहृदवलयितं कान्तरत्नाशुजात
तोयभ्रान्त्या पिबति हरिणी विस्मय च प्रयाति ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

3616

ज्ञात ज्ञातिजनै प्रघुष्टमयशो दूर गता धीरता
त्यक्ता ह्री प्रतिपादितोप्याविनय साध्वीपद प्रेक्षितम् ।
लुप्ता रोभयलोकसाधुपदवी दत्त कलङ्क कुले
भूयो दूति किमन्यदस्ति यदसावद्यापि नागच्छति ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

3617

नायात सखि निर्दयो यदि शत्रुस्त्व दूति किं दूयसे
स्वच्छन्द बहुवल्लभ स रमते किं तत्र ते दूषणम् ।
पदयाद्य प्रियसगमाय दयितस्थाकृष्यमाण गुणै-
रुत्कण्ठार्तिभरादिव स्फुटदिद चेत् स्वय यास्यति ॥ ८ ॥
जयवत्स्य ।

3618

जनो दुर्वर्ज्योय कुलममलिन यत्नं विषम
पतिश्चिद्रान्वेषी प्रणयिवचन दुष्परिहरम् ।
अत काचित्तन्वी रतिविहितसकेतगतये
गृहाहार धार निरगमदय प्राविशदय ॥ ९ ॥

ॐ३३३

चिद्रान्वेषणतत्पर प्रियसखि प्रायेण लोकोधुना
रात्रिश्चापि धनान्धकारबहला गन्तुं न ते युज्यते ।

मा मैवं सखि वल्लभः प्रियतमस्तस्योत्सुका दर्शने
युक्तायुक्तविचारणा यदि भवेत्स्नेहाय दत्तं जलम् ॥ १० ॥

3620

मन्दं निधेहि चरणौ परिधेहि वासो
नीलं विधेहि वलयावलिमञ्चलेन ।
मा जल्प साहसिनि शारदचन्द्रकान्त-
दन्तांशवस्तत्र तमांसि समापयन्ति ॥ ११ ॥
केषामप्येते ।

अथ चन्द्रोदयवर्णनम् ॥ १२० ॥

3621

उदयतटान्तरितमियं प्राची सूचयति दिङ्मिशानापम् ।
परिपाण्डुना मुखेन प्रियमिव हृदयस्थितं रमणी ॥ १ ॥
श्रीहर्षस्य ।

3622

अथ मन्मथवाहिनीपरागः
किमपि ज्योतिरुदस्फुरत्पुरस्तात् ।
तिमिरस्य जरा चकोरकूरं
कुलटाकेलिवनीदवानलार्चिः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

3623

अथ पथिकवधूदहनः शनकैरुदभून्निशाकरालोकः ।
कुमुदप्रबोधदूतो व्यसनगुरुभ्रक्वाकीणाम् ॥ ३ ॥
क्षेमेन्द्रस्य ।

3624

ततः कुमुदनाथेन कामिनीगण्डपाण्डुना ।
नेत्रानन्देन चन्द्रेण माहेन्द्री दिगलंकृता ॥ ४ ॥
प्यातस्य ।

3625

हंसो यथा राजति पट्टजस्यः
सिंहो यथा मन्दरकंदरस्यः ।

धीरो यथा दार्पितकुञ्जरस्य-
धन्द्रोपि बभ्राज तथाम्बरस्यः ॥ ६ ॥

वाल्मीकिकवे ।

3626

पद्मयोदेति वियोगिनां दिनमणिः शृङ्गाररक्षामणि-
स्तारामौक्तिकहारनायकमणिश्चण्डीशचूडामणिः ।
श्रौढानङ्गमुजंगमस्तकमणिः कंदर्पसीमन्तिनी-
काञ्चीमध्यमणिश्चकोरपरिपद्मिन्तामणिश्चन्द्रमाः ॥ ६ ॥

कत्यापि ।

3627

मृगाङ्गोयं धत्ते गगनजलधेः फेनतुलनां
सितच्छत्राकारं मदननृपतेर्विश्वजयिनः ।
त्रियामारामाया मलयजविशेषप्रतिकृति
जगदात्रीदेव्या मणिमुकुरलक्ष्मीं च विमलाम् ॥७॥

शाङ्गधरस्य ।

3628

आकाशवापीसितपुण्डरीकं
शाणोपलं मन्मथतायकानाम् ।
पद्मयोदितं शारदमुत्पलाक्षि
संध्याङ्गनाकन्दुकमिन्दुविम्बम् ॥ ८ ॥

कत्यापि ।

3629

ॐ कारो मदनद्विजस्य गगनक्रोडैकदंष्ट्राङ्कुर-
स्तारामौक्तिकशुक्तिरन्धतमसस्तम्बेरमस्याङ्गुशः ।
शृङ्गारार्गलकुञ्चिका विरहिणीमर्मच्छिदा कतरी
संध्यावारवधूनलक्षतिरियं चान्द्री कला जृम्भते ॥ ९ ॥

कत्यापि ।

3830

त्रिनयनजटावल्लीपुष्पं निशावदनस्मितं
महकिसलयं संध्यानारीनितम्बनलक्षतम् ।

तिमिराभिदुरं व्योमः शृङ्गं मनोभवकार्मुकं
प्रतिपदि नवस्येन्दोर्वम्बं सुरोदयमस्तु नः ॥ १० ॥
फल्गुहस्तन्या ।

3631

स्वेरं कैरवकोरकान्विदलयन््यूनां मनो दोलय-
न्नम्भोजानि निमीलयन्मृगदृशां मानं समुन्मूलयन् ।
ज्योत्स्नां कन्दलयन्दिशो धवलयन्नम्भोधिमुद्देलय-
न्कोकानाकुलयंस्तमः कवलयन्निन्दुः समुज्जृम्भते ॥११॥
कस्यापि ।

3632

एष स्वर्गतंरंगिणीजलमिलहिन्दन्तिदन्तद्युति-
र्भ्रद्यद्राजतकुम्भविभ्रमधरः शीतांशुरभ्युद्यतः ।
हंसीयत्यमलाम्बुजीयति लसद्विण्डीरपिण्डीयति
स्फारस्फाटिककुण्डलीयति दिशामानन्दकन्द्रीयति ॥१२॥
शङ्खधाम् ।

3633

पुरंदरहरिदरीकुहरगर्भमुन्नोत्थित-
स्तुपारकरकेसरी गगनकाननं गाहते ।
मयूखनखरत्रुट्तिमिरकुम्भिकुम्भस्यलो-
च्छलत्तरलतारकाकपटकीर्णमुक्तागणः ॥ १३ ॥
कस्यापि ।

3634

उपोदरागेण विलोलतारकं
तथा गृहीतं शशिना निशामुखम् ।
यथा समस्तं तिमिरांशुकं तथा
पुरोपि रागाद्वलितं न लक्षितम् ॥ १४ ॥
पाणिने ।

3635

अन्धकारगरलं यतो जग-
न्मोहकारि भृशमत्ति नित्यदाः ।

उज्ज्वल जडरमोपधीपते-

रञ्जनाममभवत्तत धिये ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

3636

अद्यापि स्तनशैलदुर्गविषमे किं मानिनीना इदि
स्थातु वाञ्छति मान एष ह्यगिति क्रोधादिवालोहित ।
उद्यन्दूरतरपसारितकर कर्पय्यसौ तत्क्षणा-
त्फुल्लकेरवकोपनि सरदलिभ्रेणीकृपाण शशी ॥ १६ ॥

कस्यापि ।

3637

इन्दोरेकवलाया रुद्रेणोद्भृत्य मूर्धनि विभृताया ।
स्थानमिव तुच्छमेतत्कलङ्करूपेण परिणमति ॥ १७ ॥

3638

सद्य पाटितकेतकोदरदलभ्रेणीश्रिय विभ्रती
येय मोक्तिकदामगुम्फनविधौ योग्यच्छवि प्रागभूत ।
उन्मेया कलशीभिरञ्जलिपुटैर्माझा मृणालाङ्कुरै
पातव्या न शशिन्यमुग्धविभवे सा यतेते चन्द्रिका ॥१८॥

कस्यापि ।

3639

एतत्तर्कय कैरत्रङ्गमहरे शङ्गारदीक्षागुरौ
दिङ्कान्तामुकुरे चकोरमुहदि प्रौढे तुषारत्विपि ।
कर्पूरै किमपूरि किं मलयजेरालेपि किं पारदे-
रक्षानि स्फुटिकोपले किमघटि ध्यातापृथि-योर्वपु ॥१९॥

कस्यापि ।

3640

कपोले मार्जारी पय इति करौक्षिटि शशिन-
स्तदुच्छिद्रप्रोतान्विसमिति करी सकलयति ।
रतान्ते तल्पस्थान्हरति वनिताप्यशुकमिति
पमामत्तभन्द्रो जगदिदमहो विप्रवयति ॥ २० ॥

ध्याताप्य ।

3641

कैलासायितमद्रिभिर्विदपिभिः श्वेतातपत्रायितं
 मृत्पट्टेन दर्शयितं जलनिधौ दुग्धायितं वारिभिः ।
 मुक्ताहारलतायितं व्रततिभिः शृङ्गायितं श्रीफलैः
 श्वेतद्वीपजनायितं जनपदैर्जाते शशाङ्कोदये ॥ २१ ॥

त्रिविक्रमहरस्य ।

3642

मल्लिकामालभारिण्यः सर्वार्ङ्गीणार्द्रचन्दनाः ।
 क्षौमवत्यो न लक्ष्यन्ते ज्योत्स्नायामभिसारिकाः ॥ २२ ॥

रुण्डिकवे ।

3643

कुमुदेष्वधिकं भान्ति पतिताश्चन्द्ररश्मयः ।
 अतिप्रकृष्टशीलेषु कुलेष्विव समृदयः ॥ २३ ॥

कस्यापि ।

3644

लक्ष्मीक्रीडातडागो रतिधवलगृहं दर्पणो दिग्बधूनां
 पुष्पं श्यामालतायास्त्रिभुवनजयिनो मन्मथस्यातपत्रम् ।
 पिण्डीभूतं हरस्य स्मितममरसरित्पुण्डरीकं मृगाङ्को
 ज्योत्स्नापीयूषवापी जयति सितवृषस्तारकागोकुलस्य ॥ २४ ॥

कालिदासरस्य ।

3645

मानिनीजनविलोचनपाता-
 नुष्णचाप्पकलुपान्नातिगृह्णन् ।
 मन्दमन्दमुदितः प्रययौ त्वं
 भीतभीत इव शीतमयूखः ॥ २५ ॥

भास्वे ।

3646

ख्याता वयं समधुषा मधुकोपवत्य-
 धन्द्रः प्रसारितकरो द्विजराज एषः ।
 अस्मत्तमागमकृतोस्य पुनर्हितीयो
 मा भूत्कलङ्क इति संकुचिता नलिन्यः ॥ २६ ॥

कस्यापि ।

अथ पानगोष्ठीवर्णनम् ॥ १२१ ॥

3647

इदयते पानगोष्ठीषु कान्तावक्रगतं मधु ।
स्मरं सहायमासाद्य प्रस्तो राहुरिवेन्दुना ॥ १ ॥
क्षेमन्त्रस्य ।

3648

पीतस्तुपाएकिरणो मधुनैव सार्ध-
मन्तः प्रविश्य चपकमतिबिम्बवर्तो ।
मानान्धकारमपि मानवतीजनस्य
नूनं विभेद यदसौ प्रससाद सद्यः ॥ २ ॥
रत्नाकरस्य ।

3649

प्राप्यते गुणवतापि गुणानां
व्यक्तमाश्रयवशेन विशेषः ।
तत्तथा हि दयिताननदत्तं
व्यानशे मधु रसातिशयेन ॥ ३ ॥
भारवे ।

3650

सागसि प्रियतमे कृतकोपा
याङ्घ्रियुग्मपतितेपि न तुष्टा ।
सैव मद्यपरितुमाविवेका
तं तथैव परितोषयति स्म ॥ ४ ॥
नमामित ।

3651

पिपि प्रिय सस स्वयं मुमु मुखासर्वं देहि मे
तत त्यज दुदु द्रुतं भभभ भाजनं काञ्चनम् ।
इति स्वलितजल्पितं मदवशात्कुरङ्गीवृशः
प्रगे हसितहेतवे सहचरीभिरध्यैयत ॥ ५ ॥
करवापि ।

3652

हावहारि हसितं वचनानां
 कौशलं दृशि विकारविशेषः ।
 चक्रिरे भृशमृजोरपि वध्वाः
 कामिनेव तरुणेन मदेन ॥ ६ ॥

मापकवे ।

3653

मूर्त्तिमन्तमपि रागरसौघं
 ते परस्परसमर्पितवक्त्राः ।
 अङ्गनासवमिषेण तदानी-
 मक्षिपन्त हृदयेषु युवानः ॥ ७ ॥

जयमाधवस्य ।

अथ चाटुद्यूतक्रीडासुरतप्रशंसाः ॥ १२२ ॥

3654

मुग्धे धानुष्कता केयमपूर्वां तत्र दृश्यते ।
 यथा विध्यसि चेतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3655

कृष्णार्जुनानुरक्तापि दृष्टिः कर्णावलाम्बिनी ।
 याति विश्वसनीयत्वं कस्य ते कलमापिणि ॥ २ ॥

दण्डिकव ।

3656

स्मितपुष्पोद्गमोयं ते दृश्यतेधरपद्मवे ।
 फलं तु जातं मुग्धाक्षि चक्षुषोर्मम पश्यतः ॥ ३ ॥

श्रीधरस्य ।

3657

दासे कृतागमि भवेदुचितः प्रभुणां
 पादप्रहार इति मानिनि नास्मि दृये ।
 उद्यत्कठोरपुलकाद्वितकण्टकापै-
 र्यद्विद्यते तव पदं ननु सा ध्यया मे ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3658

बन्धूकद्युतिबान्धवोयमधरः क्षिग्धा मधूकच्छवि-
 र्गण्डे चण्डि चकास्ति नीलनलिनश्रीमोचनं लोचनम् ।
 नासान्वेति तिलप्रसूनपदवीं कुन्दाभदन्ति प्रिये
 प्रायस्त्वन्मुखसेवया विजयते विश्वं स पुष्पायुधः ॥ ६ ॥
 जयदेवस्य ।

3659

तरंगय दृशोद्गने रचय बन्ध्यामिन्दीवरं
 क्षणं वपुरपावृणु स्पृशतु काञ्चनं कालिमा ।
 स्फुटीकुरु रदच्छदं व्रजतु विद्रुमः श्वेतता-
 मुदञ्चय मुखं मनाम्भवतु लज्जितधन्त्रमाः ॥ ६ ॥
 राजशेखरस्य ।

3660

यत्पद्ममादित्यु तवाननीयां
 कुरङ्गलक्ष्मा च मृगाक्षि लक्ष्मीम् ।
 एकार्यलिप्ताकृत एव मन्ये
 शशाङ्कपङ्केहृहयोर्विरोधः ॥ ७ ॥
 श्रीरूपस्य ।

अथ द्यूतक्रीडा ।

3661

आश्लेषचुम्बनरतोत्सवभूषणादि-
 क्रीडा दुरोदरपणः प्रतिमूरनङ्गः ।
 भोगः स यद्यपि जये च पराजये च
 युनोर्मनस्तदपि वाञ्छति जेतुमेव ॥ ८ ॥
 सुरारे ।

3662

अथ द्यूतजिताधरमहविधावीशोति तत्खण्डना-
 दाधिक्ये वद को भवानिति मृषाकोपाञ्चितभूलता ।
 सद्यःस्विन्नकरामकुन्तलपरायत्तीकृतास्यस्य मे
 मुरधाक्षी प्रतिकृत्य तत्कृतवती द्यूतेपि यन्मार्जितम् ॥ ९ ॥
 गोपादित्यस्य ।

3863

गाद्यालिङ्गनपूर्वमेकमनया द्युते जिते चुम्बनं
 तत्किन्वित्परिरभ्य दत्तममुना प्रत्यर्पितं चानया ।
 नैतत्तादृग्दिदं न तादृशमिति प्रत्यर्पणप्रक्रमै-
 र्गुनोभ्रुवनमेकमेव बहुधा रात्रिर्गता तन्वतोः ॥ १० ॥
 सङ्गीयकवे ।

3864

आश्लेषे प्रथमं क्रमेण विजिते ह्येधरस्वार्पणे
 नर्मद्युतविधौ पगं प्रियतमे कान्तां पुनः पृच्छति ।
 अन्तर्हासनिरोधमभृतरसोद्रेदस्फुरद्गण्डया
 स्वैरं सारिविसारणाय निहितः स्वदाम्बुगर्भः करः ॥ ११ ॥

अथ सुरतप्रशंसा ।

3865

सुरते च समाधौ च मनो यत्र न लीयते ।
 ध्यानेनापि हि किं तेन किं तेन सुरतेन वा ॥ १२ ॥
 कस्यपि ।

3866

यत्र न मदनविकारः सद्भावसमर्पणं च गात्राणाम् ।
 तस्मिन्मुदतभावे पशुकर्मणि पशव एव रज्यन्ते ॥ १३ ॥

3867

प्रतिक्षणसमुद्गसप्तशकनाकलापान्वितं
 क्षपाकरविलोकने यदि तयास्ति कौतूहलम् ।
 वितोक्य तदा सखे सुरतसंगरान्मुद्रण-
 प्रदृशयितानुखं निविडकञ्चुकोत्तारणे ॥ १४ ॥
 भद्रसोमेश्वरस्य ।

3868

संदष्टेधरपक्षये सचक्रितं हस्तापमानुन्वती
 गा मा मुञ्च शोभेति कोपयन्नैरानर्कितभ्रूजता ।

सीलकाराञ्चितलोचना सरभसं वैभुम्बिता मानिनी
 प्राप्रं तैरमृतं श्रमाय मथितो मूढैः सुरैः सागरः ॥ १५ ॥
 अमरकस्मैर्लौ

अथ नववधूसंगमः ॥ १२३ ॥

3669

रक्षामालिकया बाले बद्धया किं प्रयोजनम् ।
 अवश्यभाविनावेतौ कुचमहकचमहौ ॥ १ ॥
 कस्यापि ।

3670

नीरन्ध्रं परिरभ्यते पियतमो भुवस्तरं चुम्ब्यते
 तद्दाह क्रियते यदस्य रुदिनं चाट्टकटैः स्मृत्यते ।
 सख्या मुग्धवधूरसौ रतविभौ यत्नेन सा शिक्षिता
 निर्भ्रान्त गुरुणा पुनः शतगुण पञ्चेपुणा कारिता ॥ २ ॥
 ह्रस्व ।

3671

बाला तन्वी मृदुतनुरिति त्यज्यतामत्र शङ्का
 दृष्टा काचिद्धमरभरतो मञ्जरी भज्यमाना ।
 तस्मादेषा रहसि भवता निर्दय पीडनीया
 मन्दाक्रान्ता विद्युजति रसं नेक्षुयटिः समयम् ॥ ३ ॥
 विकृतितम्बावा ।

अथ नववधूसुरतारम्भक्रीडा ।

3672

दृष्टा दृष्टिमयो ददाति कुर्वते नालापमाभापिता
 शय्यायां परिवृत्य तिष्ठति बलादालिङ्गिता वेपने ।
 निर्यान्तीषु सखीषु वासभगनाविर्गन्तुमैवेहेते
 बाला वागतया प्रियस्य नितरा शीर्यै नकोदाभवत् ॥ ४ ॥
 श्रीर्दत्त ।

3673

पटात्मने पत्न्यौ नमयति मुखं जातविनया
 हठाश्लेषं वाञ्छत्यपहरति गात्राणि निभृतम् ।
 न शक्नोत्याख्यातुं स्मितमुखसखीदत्तनयना
 ह्रिया ताम्यत्यन्तः प्रथमपरिहासे नववधुः ॥ ९ ॥

अनरुक्त्वस्य ।

3674

अंसाकृष्टदुकुलया सरमसं गूढौ भुजाभ्यां स्तना-
 वाकृष्टे जवनांशुके कृतमधः संसक्तमूरुद्वयम् ।
 नाभीमूलनिबद्धक्षुपि तथा ग्रीडानताङ्गुलिप्रिये
 दीपः फूत्कृतिवातवेपिताशिखः कर्गोत्पलेनाहतः ॥ ६ ॥

कर्णोत्पलस्य ।

3675

विरम नाय विमुञ्च ममाञ्चलं
 शमय दीपमिमं समया सखीम् ।
 इति नवोदवधूवचनैर्युवा
 मुदमगादधिकं सुरतादपि ॥ ७ ॥

रत्नस्य ।

3676

चम्बनेषु परिवर्तिताधरं
 हस्तरोधि रसनाविघट्टने ।
 विघ्नितेच्छमपि तस्य सर्वतो
 मन्मयेन्धनमभूद्भूरतम् ॥ ८ ॥

कालिदासस्य ।

3677

समाकृष्टं वासः कथमपि हठात्पश्यति तदा
 क्रमाद्वरुद्वन्द्वं जरठशरगौरं मृगदृशः ।
 तथा दृष्टिं दत्त्वा महति मणिद्वीपे निपुणया
 निरुद्धं हस्ताभ्यां शगिति निजनेत्रोत्पलद्वयम् ॥ ९ ॥

करयापि ।

3678

बलाघ्नीता पार्श्वं मुखमभिमुखं नैव कुरुते
धुनाना मूर्धानं हरति बहुशधुम्बनविधिम् ।
हृदि न्यस्तं हस्तं क्षिपति गमनारोपितमना
नवोढा वोढारं सुखयति च संतापयति च ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथ सुरतकेलिकथनम् ॥ १२४ ॥

3679

आस्तां दूरेण विद्येपः प्रियामालिङ्गतो मम ।
स्वेदः किं नु सरित्नाथो रोमाञ्चः किं नु पर्वतः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3680

आयाते दयिते मनोरथशतैर्नति कथञ्चिदिने
वैदग्ध्यापगमाज्जडे परिजने दीर्घा कथां कुर्वति ।
दद्यास्मीत्यभिधाय सत्वरतरं व्याधूय चीनांशुकं
तन्वद्भ्रू रतिकातरेण मनसा नीतः प्रदीपः शमम् ॥ २ ॥

भद्रतपुण्यस्य ।

3681

भजन्त्यास्तल्पान्तं कृतकपटकण्डूति पिहित-
स्मिते जाते गेहाद्गहिरवहितालीपरिजने ।
प्रियास्यं पश्यन्त्याः स्मरशरसमाकूतसुभगं
सलज्जा लज्जापि व्यगमदिव दूरं मृगदृशः ॥ ३ ॥

जयदेवस्य ।

3682

धिराधिरहिणोरत्युत्कण्ठाश्रयीकृतगात्रयो-
र्नैवमिव जगज्जातं भूयधिरादभिनन्दतोः ।
कथमपि दिने दीर्घे याते निशामभिरुद्धयोः
प्रसरति कथा बह्वी युनोर्यथा न तथा रतिः ॥ ४ ॥

3683

गाढालिङ्गनवामनीकृतकुचप्रोद्भूतरोमोद्गमा
सान्द्रस्रेहरसातिरेकविगलच्छीमन्नितम्बाम्बरा ।
मा मा मानद माति मामलनिति क्षामाक्षरोक्षापिनी
शुभा किं नु मृता नु किं मनसि मे लीना विलीनानु किम् ॥५॥
अमरुकस्यैतौ ।

3684

दृशा सपदि मीलितं दशनरोचिदा निर्गतं
करेण परिवेषितं बलयकैरयाक्रन्दितम् ।
प्रियैः समदयोदितां तनुविलख्यमानेधरे
परव्यसनकातराः किमिव कुर्वतां साधवः ॥ ६ ॥
कस्त्यापि ।

3685

धमिहो भङ्गमेतु प्रविशतु तिलकः कैशपाशान्धकारं
पत्राली गण्डपालीं त्यजतु च विवरं कर्णयोर्गन्तुकामा ।
वामायाः कान्तदन्तक्षतततिसहने त्वेक एवाधरोसौ
वीरः कामाहवेस्मिन्निति वदति मुहुर्नूपुरः क्वाणभङ्गचा ॥७॥
भानुवण्डितस्य ।

3686

दोर्भ्यां संयमितः पयोधरभरेणापीडितः पाणिजै-
गविद्यो दशनैः क्षताधरपुटः श्रोणीतलेनाहतः ।
हस्तेनानमितः करेधरसुधास्यन्देन संमोहितः
कान्तः कामपि नृत्तिमाप तदहो कामस्य वामा गतिः ॥८॥

3687

ईपन्मीलितदृष्टिमुग्धहसितं सीत्कारधारावशा-
दध्यक्ताकुलकेलिकाकुबिकसरन्तांशुधौताधरम् ।
आसोत्कम्पिपयोधरोपरिपरिष्वक्तं कुरङ्गीदृशी
हर्षोत्कर्षविमुक्तनिःसहतनोर्धन्यो धयत्याननम् ॥ ९ ॥
जयदेवदेवी ।

3688

रतिरभसनितान्तश्रान्तकान्ताकुचान्त-
 अलदमलकरामा नाभिदेशेष्वधो वा ।
 स्मितमधुरमुखीनां ह्रीणनेत्रोत्पलाना-
 मधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिबन्ति ॥ १० ॥

3689

चारुनूपुररणत्कृतं रते
 कामिनां हरति मानसं यथा ।
 नो तथा मधुरगीतवादितं
 केकिचातकपिकस्वना अपि ॥ ११ ॥
 शार्ङ्गधरस्यैतौ ।

3690

नैया वेगं मृदुतरतनुस्तावकीनं विस्रोढुं
 शस्ता नैनां चपल नितरां खेदयेन्दीवराक्षीम् ।
 रत्यध्यासं विदधत इति प्राणनाथस्य गत्या
 कर्णोपान्ते निभृतनिभृतं नूपुरं शंसतीव ॥ १२ ॥
 मूर्तस्य ।

3691

स्वामिन्द्रभो प्रिय गृहाण परिष्वजस्व
 किं किं शठोस्यकरुणोसि मुखोज्झितोसि ।
 हा दुःखयस्यलमतं विरमेति वाचः
 स्त्रीणां भवन्ति सुरते प्रणयानुकूलाः ॥ १३ ॥
 कुशारभट्टस्य ।

3692

स्विन्नं मण्डलमैन्दवं विगलितं स्रग्भारनद्धं तमः
 प्रागेव प्रथमानकेतकशिखावीरायितं च स्थितम् ॥
 शान्तं कुण्डलताण्डयं कुबलधइन्द्रं तिरो मीलितं
 वीतं विद्रुमसीत्कृतं नहि दतो जाने किमासीदिति ॥ १४ ॥
 कल्याणि ।

3693

नत्तेनकुम्भसरिगादिनि कुङ्कुनाद्रै
 कान्दापयोधरपुगे स्वखेदखिन्नः ।
 वक्षो निधाय मुजसञ्जरनध्ववर्षा
 धन्यः क्षतां क्षतयति क्षणतश्चनिद्रः ॥ १५ ॥
 अहरेः ।

अथ विपरीतरत्नम् ॥ १२५ ॥

3694

तन्नास्ति कारयति यन्न नमोभवत्स्य
 सा शक्तिरनतिरता भुवने तयाहि ।
 उद्यादथ पीवरपयोधरनन्दलापं
 बलान्नि पत्युरुपरि प्रनदा अपीह ॥ १ ॥
 एतद्वर्णनम् ।

3695

पनु तवोरसि सततं दयिताधम्मिह्ननह्निकानिकरः ।
 रतरत्नमत्रकवमहलुलितानकवद्वरीगलितः ॥ २ ॥
 बापनदृम् ।

3696

प्रदान्ते नूपुररावे श्रूयते नेत्रलाध्वनिः ।
 कान्ते नूनं रतश्रान्ते कामिनी पुरुषायते ॥ ३ ॥
 कस्तानि ।

3697

शारध्वे रतिकेठिवंकुलरजारम्भे तथा साहस-
 नायं कान्दश्रयाय किञ्चिदुपरि शारम्भि तल्लंभनात् ।
 ग्विन्ना येन कटीनटी शिथिलिता दोर्वाह्लिखत्कान्निर्ग
 वक्षो नीलिवनक्षि पौरपरसः खीणां कुतः सिध्यति ॥४॥
 अदरेत्स ।

3698

बलत्कुचं व्याकुलकेसपादां
 स्विपन्मुखं स्वीकृतनन्दहासम् ।

पुण्यातिरेकात्पुरुषा लभन्ते
पुमारमम्भोरुहलोचनानाम् ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

3699

मुग्धे तत्रास्मि दयिता पुरुषो भव त्व-
मित्युक्तया नहि नहीति शिरो विधूय ।
स्वस्मात्करात्प्रियकरे बलथ क्षिपन्त्या
वात्र विनाभ्युपगम काथितो मृगादया ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3700

कपित्ताम्बुलाक्त क्वचिदगरुपङ्काङ्कमलिन
क्वचिच्चूर्णोद्गारी क्वचिदपि च सालक्तकपद ।
वलीभङ्गाभोगेरलकपतितै कीर्णकुमुमे
खिधा सर्वाधस्य कथयति रत्न प्रच्छदपट ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

3701

ईपत्कम्पपयोधर गुरुकनीप्राढप्रहाराद्भुवं
द्विचञ्जालमनेकहास्यसरस सकथ्यपादव्यथम् ।
वारवारमुर प्रपातस्तुभग सदश्यमानाधर
किंचिद्वत्तनितम्प्रदेशनखर धन्यो रत सेवते ॥ ८ ॥

आशिवरासदशाभाम् ।

3702

आलोलामलकायलीं सकुमुमा विभ्रञ्जलकुण्डलं
किंचिन्मृष्टविशेषक तनुतरै स्वेदाम्भस सीकरै ।
तन्व्या यत्सुरतान्ततान्तनयन वक्त्र रतव्यत्यये
तस्या पातु निराय किं हरिहरत्रङ्गादिभिर्देवै ॥ ९ ॥

अमरकन्द ।

अथ सुरतनिवृत्तिः ॥ १२६ ॥

3703

शान्ते मन्मथसगरे रणभृता सत्कारमातन्वती
वासोदाज्जघास्य पीनकुचयोर्हार भ्रुते कुण्डलम् ।

विम्बोदस्य च वीटिकां मुनयना पाण्यो रणत्कङ्कणं
पथाद्भविति केशपाशानिचये मुक्तो हि बन्धरुमः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3704

व्यालोलः केशपाशस्तरलितमन्केः स्वेदलोलौ कपोलौ
ङ्गिता विम्बापरधीः कुक्कुलशरत्ता हागिता हारयटिः ।
कान्ची काचिद्रताशा स्तनजननपद् पाणिनाञ्जदयन्ती
भृषाहीनापि काचित्त्रियहरदयमहो प्रीणयत्येव मुग्धा ॥ २ ॥
जयदेवम्य ।

3705

नेपथ्यादपि राजते हि निनरा व्यालुप्तभृषा तनुः
सभोगभ्रममीलित विजयते चक्षुः कटाक्षादपि ।
गादालिङ्गनवीनुकादपि नय दोर्वाट्टिचिखसन
श्रीत्यान्तापरसादपि प्रियतम मोन कुरङ्गीदृशः ॥ ३ ॥
हरिणम्य ।

3706

करकिमलत्र गुत्या धृत्या विमार्गति राक्षसी
क्षिपति सुम्भोमाञ्जनेन प्रदीपशिरसां प्रति ।
स्थगयति महुः पत्सुर्नत्रे विहस्य समारुन्ता
सुरतविरतो रन्ध्या नन्धो पुनः पतिमाश्रिता ॥ ४ ॥

3707

सुरतविरतो व्रीडापेशभ्रमश्लघदन्तया
रहसि गलित नन्ध्या प्राप्नु न पारितमशुकम् ।
रातिरसजडैरङ्गैरङ्ग पिधानुमशक्तया
प्रियतमतनौ सर्वाङ्गीण प्रविष्टमृष्टया ॥ ५ ॥
अमररुम्यैर्वा ।

3708

प्रियशतपदम्नेयव्रीडाविडम्बनविन्दुतां
किमपि शृणुगालापां बालां विलोक्य मसंभ्रमः ।

अपि विचलितस्कन्धाधारे गते सुरताह्वये
त्रिभुवनमहाधन्वी स्याने न्यवर्तत मन्मथः ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3709

निर्वृत्ते सुरतोत्सवे बहुविधे जातेधिकेङ्गकृमे
तल्पे स्वेदमलार्द्रचन्दनमये किञ्चिद्गृहीताम्बरे ।
सान्द्रस्नेहवशाद्दिशेषत्रिपयव्यासङ्गाजिह्वात्मनो-
र्दीपत्योः स्मरघस्मरतुरतया भूयोपि जाता स्पृहा ॥ ७ ॥

कस्यापि ।

अथ निशीथक्रीडनादिकम् ॥ १२७ ॥

3710

शमितनिखिलदीपे क्षुप्रभिद्रालुलोके
रतपरवशचित्ता मध्यरात्रे विबुद्धाः ।
प्रथमसुरताखिन्नां मुग्धिकां बोधयन्तो
बहुदृढपरिरम्भैः कामुकाः खेदयन्ति ॥ १ ॥

शार्ङ्गपरस्य ।

3711

वदनशशिनः स्पर्शे शीतादिवागतवेपथुः
स्तनयुगलके भ्रान्त्वा तुङ्गे निविष्ट इव भ्रमात् ।
ज्वलितमदनाद्गारे तन्व्यास्ततो जघनस्थले
सपुलकजलः पत्युः पाणिर्विलीन इवामयत् ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3712

रतिकृति गते मायानिद्रां प्रवर्तितचुम्बना
पुलकपयसा तत्त्वं मत्वा मुखादहतानना ।
कृतकशयने निग्राहोसीत्युदीर्य कलं वधू-
र्द्रणितमधरं कृत्वा दन्तैरपूरयत स्पृहाम् ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

अथ प्रणयकलहे नायिकानुनयः ।

3713

गतप्राया रात्रिः शशिमुखि शशी शीर्यत इव
प्रदीपोयं निद्रावशमुपगतो घृणत इव ।
प्रणामान्तो मानस्तदपि न जहासि क्रुधमदो
कुचप्रत्यासत्त्या हृदयमपि ते चण्डि कठिनम् ॥ ४ ॥

3714

क्षीणांशुः शशलाञ्जनः शशिमुखि क्षीणो न मानस्तव
स्मेरं पद्मवनं मनागपि न ते स्मेरं मुखाम्भोरुहम् ।
पीतं श्रोत्रपुटेन पद्मदरुतं पीतं न ते जल्पितं
रक्ता शक्रदिग्गना रविकरैर्नाद्यापि रक्तासि किम् ॥ ५ ॥
कयोरप्येता ।

3715

एकस्मिञ्जयने पराङ्मुखतया वीतोत्तरं ताम्यतो-
रन्योन्यं हृदयास्थितेप्यनुनये संरक्षतोर्गौरवम् ।
दंपत्योः शनकैरपाद्गवलनान्मिथीभयघक्षुपो-
र्भगौ मानकलिः सहासरभसं कण्ठग्रहोनुष्ठितः ॥ ६ ॥
भगरुक्त्वय ।

3716

कृत्वा विप्रहमभ्रुपातकलुपं शय्यासनादुत्थिता
क्रोधाद्यापि विहाय गर्भभवनद्वारं रूपा प्रस्थिता ।
दृष्ट्वा चन्द्रमसं प्रभाविरहितं प्रत्यूषवाताहता
हा रात्रिस्त्वरिता गतेति पतिता कान्ता प्रियस्योरसि ॥ ७ ॥
कस्यापि ।

अथ प्रभातवर्णनम् ॥ १२८ ॥

3717

अमृतापी पिङ्गा रसपतिरिव प्रादय कनकं
गतप्रायश्चन्द्रो बुधजन इव माम्यसदसि ।

क्षण क्षीणास्तारा नृपतय इवानुद्यमपरा
न दीपा राजन्ते द्रविणरहितानामिव गुणा ॥ १ ॥

3718

विरलविरलीभृतास्तारा कले सुजना इव
व्यपसरति य ध्रान्त चित्तात्सतामिव दुर्जन ।
मन इव मुने सर्वत्रापि प्रसन्नमभून्नभो
विगलति निशा क्षिप्र लक्ष्मीरनुद्यमिनामिव ॥ २ ॥

एतौ भाजराजकृतिवगस्य ।

3719

त्रजत्यपरवारिधिं रजतपिण्डपाण्डु शशी
नमन्ति जलबुद्बुदद्युतिसपङ्कयस्तारका ।
कुरण्णकविपाण्डुर दधति धाम दीपाङ्कुरा-
श्चकोरनयनारुणा भयति दिक्च सोत्रामणी ॥ ३ ॥
कस्याप ।

3720

दिशि दिशि मृगयन्ते यज्ञता यत्समेते
मुद्गरपगतनिद्रा सप्रयो हेपितेन ।
भयमपि च सरोपे कामिभि श्रूयमाणो
नदति मधुरतार ताम्रगृडो विहग ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3721

य मैत्र्ये स्मरपार्थिवस्य निरहिप्रत्यर्थिनामपणी-
ज्योत्स्नानिर्झरमुज्झति स्म जगता यस्तापनिर्वापणम् ।
सोय तारकनायक किमपर भङ्गारसजीवन
जात प्रष्टपरागपाण्डुरजरत्कूष्माण्डपिण्डाकृति ॥ ५ ॥

3722

भिन्दानो मानिनीना पतिषु रूपमय हर्ष्यपारावतेभ्यो
वातात्त्वं ददान कर्मिषु कर्मिताप्रतिभ सदधान ।

प्रातस्त्यस्त्र्यनादः स्यगयति गगनं मांसलः पांसुतल्या-
दस्वल्पाद्भुत्वितानां नरवरकारिणां शृङ्खलाशिञ्जितेन ॥६
कस्यापि ।

3723

अविरतमाविरामा रागिणां सर्वरात्रं
नवनिधुवनलीलाः कोतुकेनाभिर्वीक्ष्य ।
इदमुदसितानामम्फुटालोकसंप-
न्नयनमिथ सनिद्रं घूर्णते दैपमार्धः ॥ ७ ॥

3724

कुमुदवनमपथि श्रीमदम्भोजखण्डं
त्यजति मुदमुलूकः प्रीतिमांश्चक्रवाकः ।
चदयमहिमरोर्धिर्याति शीतांदुरस्तं
हतविधिललितानां ही विचित्रो विपाकः ॥ ८ ॥

3725

लुलितनयनताराः क्षामवस्त्रेन्दुबिम्बा
रजनय इव निद्राङ्गान्तनीलोत्पलाक्ष्यः ।
तिमिरमिव दधानाः ससिनः केशपाशा-
नवनिपतिगृहेभ्यो यान्त्यमूर्वारवधः ॥ ९ ॥
मायकवे ।

3726

ये कुण्डीकृतमदमप्रणतयः शलैरनङ्गस्य ये
न प्राप्ताश्च निशीथिनीपतिकरैः शैथिल्यवीथीमपि ।
ने निःशङ्कविटङ्कतालुतुमुलप्रोतमुतप्लावितै-
ष्ठिन्नाः कुकुटकूजितैर्मृगदृशां मानप्रहमन्ययः ॥ १० ॥
दिल्लप्य ।

3727

आद्ये जग्मुपि ताम्रचूटरहिते भोत्रं प्रवुद्धा जवा-
त्किञ्चिदासयदिदुरं प्रविक्रमदृष्ट्वा गवाक्षाध्वना ।

सत्रासेन समीरिता प्रियतमप्रेम्णापरदा दानै-
रुत्थानोपनिवेशनानि कुरते तल्पे मुहुः पासुला ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

3728

निर्यान्त्या रतिप्रेक्षमन्. परिणतप्रायां त्रिलोक्य क्षपां
गाढानिद्रनमुम्बनानि बहुश कृत्वाप्यसलुटया ।
एक भूमितले निधाय चरण तल्पे प्रकल्पयापर
तन्व्यङ्ग्या परिवर्तितान्गततया प्रेषाक्षिर चुम्बित ॥१२॥
कस्यापि ।

अथ प्रभातवायुसूर्योदयवर्णनम् ॥ १२९ ॥

3729

त्रिकचकमलगन्धैरन्वयन्भृङ्गमालाः
सुरभितमकरन्द मन्दभावाति वायु ।
समदमदनमाद्यधौवनोद्गमरामा-
रमणरभसखेदस्वेदत्रिच्छेददक्ष ॥ १ ॥
भाषकवे ।

3730

स्तनपरिसरभागे दूरमावर्तमानाः
स्फुटतनिमनि मध्ये किञ्चिदेव स्खलन्तः ।
त्रपुरलघुनितम्बाभोगरुद्धा वधूनां
निपुनरसखेदच्छेदिनः शीतवाताः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

3731

प्रातः सीमन्तिनीनां निधुवनलुलितान्त्रसयन्केदापाशा-
नुन्मीलत्पङ्कजान्त पश्मिःशुरभिः स्फारयन्कामलीलाः ।
स्वच्छावदयायत्रिन्दुन्दिशि दिशि विकिरन्स्यूलमुक्ताफलाभा-
न्धूलीभिः केतकीनां धवलितभुवनो वाति मन्द नभस्वान् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

वहति गिरिरयं विलम्बिघण्टा-
इयपरिवारितवारणेन्द्रलीलाम् ॥ ९ ॥

माघऋते ।

3738

अयमुदयति मुद्राभञ्जनं पद्मिनीना-
मुदयगिरिवनालीवालमन्दारपुष्पम् ।
विरहविधुरकोकद्वन्द्ववर्धुर्विभिन्द-
न्कुपितकपिकपोलक्रोडताम्रस्तमासि ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथ संभोगाविष्करणम् ॥ १३० ॥

3739

चन्दन स्तनतटैधरविम्बे
यावक घनतर च सपत्न्या ।
प्रातर्दीक्ष्य कुपितापि मृगाक्षी
सागसि प्रियतमे परितुष्टा ॥ १ ॥

कस्यापि ।

3740

ताक्षालक्ष्म ललाटपट्टमभितं कैयूरमुद्रा गले
वक्त्रे कज्जलकालिमा नयनयोस्ताम्युलराग पर ।
दृष्ट्वा कोपविधायि मण्डनमिदं प्रातश्चिरं प्रेषसो
लीलातामरसोदरे मृगदृशः श्वासा समात्रिं गता ॥ २ ॥

3741

यद्रात्रो रहसि न्यपेतविनयं वृत्तं रसात्कामिनो-
ग्न्योन्यं शयनीयनीतिगन्तान्नात्रिप्रवृत्तस्पृहम् ।
तन्तानन्दमिन्दृशो कथमपि स्मृत्वा गुरुण्यां पुरो
हासोद्रेदीरोधमन्यरमिलत्तारं कथनिग्नियतम् ॥ ३ ॥

अपस्कस्येतौ ।

3742

बहु जगद पुरस्तात्तस्य मत्ता किलाहं
 चकर च किल चाटु प्रौढयोपिहृदस्य ।
 विदितमिति सखीभ्यो रात्रिवृत्तं विचिन्त्य
 व्यपगतमदयाद्धि व्रीडितं मुग्धवध्वा ॥ ४ ॥
 मापकवे ।

3743

दंपत्योर्नाशि जल्पतोर्गृहशुकेनाकार्णितं यद्वच-
 स्तप्यातर्गुरुसंनिधौ निगदतस्तस्यातिमात्रं वधुः ।
 कर्णालम्बितपद्मरागशकलं विन्यस्य चञ्च्वाः पुटे
 व्रीडार्ता प्रकरोति दाडिमफलव्याजेन वाग्बन्धनम् ॥ ५ ॥
 कस्यापि ।

3744

दर्पणेषु परिभोगदर्शिनी
 पृष्टतः प्रणयिनो निपेदुपः ।
 प्रेक्ष्य विम्बमनुविम्बमात्मनः
 कानि कानि न चकार लज्जया ॥ ६ ॥
 कान्दिवासस्य ।

3745

रतखिन्नतनुं प्रातर्लज्जानम्रमुखीं वधुम् ।
 स्मरन्तीं रात्रिचरितं दृष्ट्वाप्नोति न को मुदम् ॥ ७ ॥
 शाङ्गधरस्य ।

3746

धन्यासि या कथयसि प्रियमंगमेपि
 नमोक्तिचाटुकशतानि रतान्तरेषु ।
 नीचीं प्रति प्रणिहिते तु करे प्रियेण
 सख्यः शपामि यदि किञ्चिदपि स्मरामि ॥ ८ ॥
 विज्जकाया ।

3747

कान्ते तल्पमुपागते विगलिता नीची स्वयं बन्धना-
 शासो विज्ञथमेखलागुणभृते किञ्चिन्नित्ये म्यितम् ।

एतावत्सखि वेद्मि केवलमह तस्याङ्गसङ्गे पुन
कोय का वयमत्र किं नु सुरत स्वल्पापि मे न स्मृति ॥१॥

भमरुकस्थ ।

3748

धन्यास्ता सखि योषित प्रियतमे सर्वाङ्गलभोषि या
प्रागल्भ्य रचयन्ति मन्मथविधावालम्ब्य धैर्यं महत् ।
अस्माकं तु तदीयपाणिमुकुलेनोन्मोचयन्त्यशुक्ल
कोय का वयमत्र किं च सुरत नैषा स्मतिर्जायते ॥१०॥

3749

किमपि कान्तभुजान्तरवार्तनी
कृतवती यदिय कलभापणी ।
तदनुकृत्य गिरा गुरुसनिधौ
हियमनीयत सारिकया वधु ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

अथ सतीवर्णनकुलवधूवृत्ते ॥ १३१ ॥

3750

निर्याजा दयिते वनान्दृषु नता श्वभ्रुषु भक्ता भव
स्त्रिधा बन्धुषु वत्सला परिजने स्मेरा सपत्नीष्वपि ।
भर्तुर्मिब्रजने सनर्मरणा खिन्ना च तद्द्वेषु
प्राय सवनन नतभु तदिद वीतौष्य भर्तृषु ॥ १ ॥

रात्रात्तरस्य ।

3751

स्नानाम्भो बहु सप्रियता रसवती देवाग्निकार्योद्भित
समारो रक्षितो विशुद्धवसने कालोचिते योजिते ।
स्नान नाथ त्रिधीयतामतिथय सीदन्ति नान्या तरा
धन्य बोधयते शनैरिति पतिं मायाद्दृष्टम सती ॥ २ ॥

विपकस्थ ।

3752

नातः परं कुलमतः परतो न शीलं
 नातः परं च करुणासदनं मृगाक्ष्याः ।
 यद्वाप्पविन्दुरपराधवतोपि पत्यु-
 रुत्सङ्घितेन चरणेन तयापनिन्द्ये ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3753

दुर्वाराः स्मरमार्गणाः प्रियतमो दूरे मनोप्युत्सुकं
 गाढं प्रेम नवं वयोतिकठिनाः प्राणाः कुलं निर्मलम् ।
 स्त्रीत्वं वैर्यविरोधि मन्मथसुदृत्कालः कृतान्तोक्षमी
 सोढव्याः सखि सांप्रतं कथममी सर्वेप्रयो दुःसहाः ॥ ४ ॥

मयूरसूनो शुक्रकस्य ।

3754

अस्माकं सखि याससी न रुचिरे प्रैवेयकं नोज्ज्वलं
 नो वक्रा गतिरुद्धतं न हसितं नैवास्ति कश्चिन्मदः ।
 किं त्वन्येपि जना वदन्ति सुभगो ह्यस्याः पतिर्नान्यतो
 इष्टिं निक्षिपतीति विश्वामियता मन्यामहे दुःस्थितम् ॥ ५ ॥

रुद्रस्य ।

अथ कुलवधूवृत्तम् ।

3755

जीवति जीवति नाथे प्रियते च मृते मुदा युता मुदिते ।
 सङ्घनेहरसाला कुलयनिता केन तुल्या स्यात् ॥ ६ ॥

शार्ङ्गधरस्य ।

3756

भक्तिः प्रेयसि सञ्चितेषु करुणा श्वभ्रूपु नम्रं शिरः
 प्रीतिर्जातिषु गौरवं गुरुर्जने क्षान्तिः कृतागस्यपि ।
 अम्याना कुलयोपितां व्रतविधिः सोऽयं विधेयः पुन-
 र्मद्वर्तुर्दयिता इति प्रियसखीवृद्धिः सपत्नीप्यपि ॥ ७ ॥

विन्द्यस्य ।

3757

अभ्युत्थानमुपागते गृहपतौ तद्रापणे नम्रता
तत्पादार्पितदृष्टिरासनविधिस्तस्योपचर्या स्वयम् ।
सुप्ते तत्र शयीत तत्प्रथमतो जह्लाच्च शय्यामिति
प्राच्यैः पुत्रि निवेदितः कुलवधूसिद्धान्तधर्मागमः ॥ ८ ॥
राजशेखरस्य ।

3758

चतुर्येह्नि स्नातां त्रिदिनविरहात्पाण्डुवदनां
रजोमुक्तां तन्त्रीं चपलनयनां कामकलिताम् ।
हिमत्वङ्गार्जारीमलयभयगन्धप्रणयिनी-
मधन्यः को भुङ्क्ते च्युतकुसुमशोषामिव लताम् ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

3759

लज्जावशावनतमन्यरदृष्टिपातं
यैशुम्बितं कुलवधूवदनारविन्दम् ।
तेषामनेकपुरुषव्रणिताधरेषु
तृप्तिः कथं भवति वेशवधुमुखेषु ॥ १० ॥
कस्यापि ।

3760

प्रतिरजनि प्रतिदिवसं विहर वहिश्छण्डि छिण्डिमं दत्त्वा ।
कोणवधूदृग्बलितौर्विध्वं पुनराकुलीभवति ॥ ११ ॥
तस्मिन् ।

अथासतीचरितम् ॥ १३२ ॥

3761

वयं बाल्ये बालांस्तरुणिमनि यूनः परिणता-
वपीच्छामो वृद्धान्परिणयविधिस्तु स्यितिरिति ।
त्वयारब्धं जन्म क्षपायितुमनेनैकपतिना
न मे गोत्रे पुत्रि क्वचिदपि मतीलाञ्जनमभूत् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3762

मया कुमार्यापि न सुप्तमेकया
 न जारमुत्सृज्य पुमान्विलोकितः ।
 अनेन गोत्रस्थितिपालनेन
 प्रसन्नतामेतु भवोपकारिणी ॥ २ ॥

विन्हणस्य ।

3763

भ्रूभेदैः कतिचिद्विरा कुटिलया काश्चित्क्रियत्यः स्मितैः
 स्वैरिष्यः कथयन्ति मन्मथरसव्यापारवदयं मनः ।
 कासांचित्पुनरङ्गकेषु मष्टणच्छायेषु मध्यस्थितो
 भावः काचपुटेषु पुष्कगमिव प्रव्यक्तमालोक्यते ॥ ३ ॥

भभिनन्स्य ।

3764

दृशा किंचित्किंचिल्ललितभुजलीलाविलसनैः
 कराघातैः किञ्चिन्नखाविलिखनैः किञ्चिदधिकम् ।
 स्पृशन्त्यः संवाधे गुरुभिरनभिप्रेक्षितपथे
 यथेष्टं चेष्टन्ते स्फुटमुन्नतटाः पदय कुलटाः ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3765

नयनविकारैरन्यं वचनैरन्यं विचेष्टितैरन्यम् ।
 रमयति मुरतेनान्यं स्त्री बहुरूपा निजा कस्य ॥ ५ ॥

सेभेन्द्रस्य ।

3766

पर्यङ्कः स्वास्तरणः पतिरनुकूलो मनोहरं सदनम् ।
 तृणमिव लघु मन्यन्ते कामिन्यधौर्यरतिलुब्धाः ॥ ६ ॥

3767

दुर्दिवसे घनतिमिरे दुःसंचारासु नगरवीथीषु ।
 पत्युर्विदेशगमने परममुत्सं जघननपलायाः ॥ ७ ॥

3768

य कौमारहर स एव हि वरस्ता एव चेत्रक्षणा-
स्ते चोन्मीलितमालतीसुरभय प्रौढा कदम्बानिला ।
सा चैवास्मि तथापि चौर्यसुरतयापारलीलाविधौ
रेवारोभसि वेवसीतरुतले चेत समुत्कण्ठते ॥ ८ ॥

शीलानशारिकाया ।

3769

दृष्टिं हे प्रतिपेशिनि क्षणमिहाप्यस्मद्गृहे दास्यसि
प्रायेणास्य शिशो पिता न विरसा कौपीरप पास्यति ।
एकाकिन्यपि यामि सत्त्वरमित स्रोतस्तमालाकुल
नीरन्ध्रास्तनुमालिखन्तु जरटच्छेदा नलयन्थय ॥ ९ ॥

विष्मकाया ।

3770

शुभ्रूपस्व गुरुन्निरतय सखीर्वन्दस्व बन्धुस्त्रिय
कावेरीतटसनिविष्टनयने मुग्धे किमुत्ताम्यसि ।
आस्ते पुत्रि समीप एव भयनदेलालतालिङ्गन-
न्यन्त्रिद्वालतमालदन्तुरदरी तत्रापि गोढावरी ॥ १० ॥

कस्याप ।

3771

मद्र तस्य तरो स्वयकृतनिरप्रस्थान कि कथ्यता
दुर्वारस्तमरण्यगह्निरदहद्विन्दारुण दुर्वर ।
मा खिद्यस्व तत प्रभृत्यनुदिन तस्या पतद्विद्वृशो-
रम्मोभि परिणद्धपद्मघनच्छायस्तरुर्धते ॥ ११ ॥

कस्यापि ।

3772

इह बन्धुले यक्ष प्रतिवसति दिवापि यत्र भयशङ्का ।
तस्मिन्कति नहि वध्ना नीता वीतोदया क्षणदा ॥ १२ ॥

कस्याप ।

3773

एकाकिनी यदबला तरुणी तथाह-
मस्मद्गृहे गृहपतिश्च गतो विदेशम् ।

किं याचसे तदिह वासमियं वराकी
 श्रभ्रुर्ममान्धवाधिरा ननु मूढ पान्थ ॥ १३ ॥

रद्रस्य ।

3774

शून्यं वेदम विराद्रतो गृहपतिर्जाताधुना शर्वरी
 स्यातुं नोचितमत्र गच्छ निपुणं लोकैरनालोकितः ।
 इत्थं लोलदृशा एभावभिरितो दासीमुग्धेनाध्वगः
 स्थित्वा किञ्चिदिव क्व यामि रजनी प्राप्तेत्युदीर्य स्थितः ॥ १४ ॥

कस्यापि ।

3775

एकान्ते वत नो गृहं शशिमुखोप्यन्यादृशो हृदयते
 क्षिप्रं साधय याहि पुत्रि मुदिने भुक्त्यान्यमावासकम् ।
 श्रभ्या संभ्रमिता किलेति बद्धशः सप्रेरयन्त्या वधुः
 पान्थ वीक्ष्य वभञ्ज सस्मितमुखी सैवार्धसिद्धौदनम् ॥ १५ ॥

कस्यापि ।

3776

स्वामी निःश्वसितेप्यस्यति मनोजिघ्रः सपत्नीजनः
 श्रभ्रुरिद्विर्द्वैतं नयनयोरीहालिहो यातरः ।
 तद्गृहादयमञ्जलिः किममुना दृग्भङ्गिभावेन ते
 वैदग्धीमदन प्रपञ्चचतुर व्यर्योयमत्र भ्रमः ॥ १६ ॥

3777

दृग्भङ्गभङ्गिमशैरसतीरंहस्य-
 मन्वेपयन्कपटभिक्षुक लक्षितोसि ।
 स्वस्य प्रमुर्न च भवामि ततः क्षमन्व
 भैक्षोपटौकनमियादयमञ्जलिन्ते ॥ १७ ॥

3778

अनार्यं प्रज्ञानामिह जनवधूनां हि मनसो
 महाशन्यं कर्णे तव कनकजम्बुकिसन्धयः ।

भ्रमन्मिक्षाहेतोरधिनगरि बुद्धोसि न मया
त्वयैतावद्द्वेषः पथिकं न विधेयः पुनरपि ॥ १८ ॥

निष्ठादनस्यैते ।

3779

आयातासि विमुञ्च वेपथुभरं दृष्टासि केनापि नो
नीलं चोलममुं विमुञ्च हरतु स्वेदं निशीथानिलः ।
इत्यन्तर्भयसन्नकण्ठमसकृद्यामीति तल्पं गता
प्रस्यन्ती परिरभ्यते सुकृतिभिः स्वैरं नवस्त्रैरिणी ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

3780

सत्रीद्वार्धनिरीक्षणं यदुभयोर्यद्भूतिसप्रेषग-
मद्य श्वो भविता समागम इति प्रीतिप्रमादश्च यः ।
प्राप्ते कालसमागमे सरभसं यच्चम्बनालिङ्गनं
तत्कामस्य फलं तदेव स्मरतं शेषा पशूनां स्थितिः ॥२०॥

3781

सुखशय्या ताम्बूल विस्त्रम्भाश्लेषनुम्बनादीनि ।
तुलयन्ति न लक्षांशं स्वरितक्षगर्भैर्यस्मरतस्य ॥ २१ ॥

कस्यापि ।

3782

इन्दुर्यत्र न निन्द्यते न मधुरं दृतीवनः भ्रूयते
नोच्छ्वासा हृदयं वहन्त्यशिशिरा नोपैति काश्यपे वपुः ।
स्वाधीनामनुकूलिकां स्वगृहणीमालिङ्ग्य यस्सुष्यते
तर्किके प्रेम गृहाभमन्नतमिदं कटे समाचर्यते ॥ २२ ॥

अथ ऋतुवर्णने वसन्तस्वभावाख्यानम् ॥ १३३ ॥

3783

असौ मरुचुम्बितचारुकेसरः
प्रसन्नताराधिपमण्डलामणीः ।

वियुक्तरामानुरदृष्टिवीक्षितो

वसन्तकालो हनुमानिवामतः ॥ १ ॥

भट्टबीजकस्य ।

3784

कोकिलश्रुतशिखरे मञ्जरीरेणुपिञ्जरः ।

गदितैर्व्यक्ततामेति कुलीनधेट्टैरिव ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3785

परिवुञ्चति संश्लिष्य भ्रमरश्रुतमञ्जरीम् ।

नवसंगमसंदष्टः कामी प्रणयिनीमिव ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3786

मल्लिकामुकुले भाति मञ्जु गुञ्जन्मधुव्रतः ।

प्रयाणे पञ्चबाणस्य शङ्खमापूरयन्निव ॥ ४ ॥

3787

सहकारकुट्टुमकेसरनिकरभरामोदमूर्धितदिगन्ते ।

मधुरमधुविधुरमधुपे मधौ भवेत्कस्य नोत्कण्ठा ॥ ५ ॥

कपिलरुद्रस्य ।

3788

मलयानिलमिलनोत्वगमदकलकलकण्ठकलकलालापः ।

मधुरमधुविधुरमधुपो मधुरयमधुना धिनोति धराम् ॥ ६ ॥

भट्टरुद्रस्य ।

3789

मन्दोयं मलयानिलः कित्तलयं चूतद्रुमाणां नवं

माथत्कोकिलकृजितं विचक्रिलामोदः पुराणं मधु ।

बाणानित्युपदीकरोति सुरमिः पञ्चैव पञ्चेपवे

यूनामिन्द्रियपञ्चकस्य युगपत्संमोहसंपादिनः ॥ ७ ॥

श्रीरानकविराजस्य ।

3790

उषद्विद्रुमकान्तिमिः कित्तलयैस्नाम्नां त्विषं विभ्रतो

भृङ्गालीविरुतैः कलैराविशदव्याहारलीलाभृतः ।

घूर्णन्तो मलयानिलाहतिचलैः शाखासमूहैर्मुह-
र्भ्रति प्राप्य मधुप्रसङ्गजनितां मत्ता इवामी द्रुमाः ॥ ८ ॥
श्रीहर्षस्य

3791

प्रसूनशृङ्गैर्मकरन्दतोयं
सतीलमादाय वसन्तकामी ।
वनस्पतीवामदृशां मुखानि
सिञ्चत्यसौ मन्दमहत्करेण ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3792

स्थाने स्थाने मलयमरुतः पूरयन्त्यङ्कपालीं
पुष्पालीपु स्मरगजरजःस्नानयोग्यः परागः ।
जातं चूते मधु मधुकरप्रेयसीजानुदन्नं
निर्धिग्नत्वं सपदि भजते राजराज्याभिषेकः ॥ १० ॥

बिल्हणस्य ।

3793

कमलिनीमलिनी दयितं विना
न सहते सह तेन निषेवितुम् ।
तमधुना मधुना निहितं हृदि
स्मरति सा रतिसारमहर्निशम् ॥ ११ ॥

3794

किशुककलिकान्तर्गतमिन्दुकलास्पर्धि केसरं भाति ।
रक्तनिषोलकपिहितं धनुरिव जलमुद्रितं यितनोः ॥ १२ ॥

विज्जकाया ।

3795

स्यजत मानमलं बत विप्रैहै-
र्न पुनरोति गतं चतुरं वयः ।
परभृताभिरितीव निवेदिते
स्मरमते रमते स्म वधूजनः ॥ १३ ॥

कालिदासस्य ।

3796

त्रियसखीसदृशं प्रतिबोधिताः
 किमपि काम्यगिरा परपुटया ।
 त्रियतनाय वपुर्गुरुमत्सर-
 न्निदुरयादुरयाचितमङ्गनाः ॥ १४ ॥
 गानकैः ।

अथ मदनपूजा ।

3797

बुधुनमुकुमान्मूर्तिर्दधती नियमेन तनुतरं मध्यम् ।
 आभाति मकरकेतोः पार्श्वस्था चापयटिरिव ॥ १५ ॥

3798

अनङ्गोयमनङ्गत्वमद्य निन्दिष्यति ध्रुवम् ।
 यदनेन न संशतः पाणिस्पर्शोत्सवस्तव ॥ १६ ॥
 श्रारपंस्वेती ।

अथ कुसुमावचयः ।

3799

असंख्यपुष्पोपि मनोभरस्य
 पञ्चैव वागार्थमयं ददाति ।
 एवं कदर्यत्वमिवावधार्यं
 सर्वस्वमप्राहि मधोर्वधूमिः ॥ १७ ॥

3800

अताडयत्पद्मपाणिनैकां
 पुष्पोद्भये राजवधूमशोकः ।
 तच्छेदहेतोरलिपट्टिमङ्गा
 विकृन्ततीवानिलता स्मरेण ॥ १८ ॥
 निररपस्येती ।

3801

उच्चित्य प्रथममधःस्थितं मृगाक्षी
पुष्पौषं भितविटपं महीतुक्तामा ।
आरोहुं चरणमदादशोकपृष्ठे
मूलाभात्पुनरपि तेन पुष्पितोसौ ॥ १९ ॥

जयनाथवस्थ ।

3802

पूर्वं द्विरेफपरिभूतिभयाद्भवत्या
यत्केशपुष्पभरणं हरिणाक्षि मुक्तम् ।
व्यर्थं तदद्य पुनरप्यलकेषु भृङ्गाः
पुञ्जीभवन्निजकुलभ्रमतः पतन्ति ॥ २० ॥

कत्यापि ।

3803

पाणौ पद्मधिया मधुककुसुमभ्रान्त्या तथा गण्डयो-
र्नलिन्दीवरशङ्कया नयनयोर्वन्धूकबुद्धघाधरे ।
लीयन्ते कवरीभरे निजकुलव्यामोहजातस्पृहा
दुर्वारा मधुपाः कियन्ति तदृणि स्थानानि रक्षिष्यसि ॥ २१ ॥

अचलस्य ।

3804

सन्तु द्रुमाः किसलयोत्तरपुष्पभाराः
प्राप्ते वसन्तसमये कथमित्यमेव ।
न्यासैर्नवशुतिमतोः पदयोस्तरेयं
भूः पुष्पिता सुतनु पल्लविता च भाति ॥ २२ ॥

मुक्तिराहसात् ।

3805

इदमिदमिति भूह्रं प्रहृनै-
र्मुहुरभिलोभयता पुरः पुरोन्या ।
अनुरहसमनायि नायकेन
स्वरयति रन्तुमहो जने मनोभूः ॥ २३ ॥

नायकेन ।

3806

निपीयमानस्तबका शिलीमुखै-
 रशोकयटिश्चलवालपक्षवा ।
 विडम्बयन्ती दृष्टो षधूजनै-
 रमन्ददट्टीत्करावधूननम् ॥ २४ ॥
 भावे ।

अथ वसन्तवायवः ।

3807

पानीयं नालिकेरीफलकुहरकुहृत्कारि कक्षोलयन्तः
 कावेरीतीरतालद्रुमभरितसुराभाण्डभांकारवण्डाः ।
 एते तन्वन्ति वेलावनललितलताताण्डवं द्राविडस्त्री-
 कर्पूरापाण्डुगण्डस्थललुडितरया वायवो दाक्षिणात्याः ॥ २५ ॥
 बिल्पस्य ।

3808

सललितमलकानां बहरीर्नर्तयन्तो
 मधुसुरभिमुखाम्बोज्झासगन्धानुबन्धाः ।
 उपरतरतभाजां योदितां स्वेदविन्दू-
 न्चतृप इव पिवन्तो वान्ति मन्दं समीराः ॥ २६ ॥
 कस्यापि ।

3809

कावेरीवारिवेङ्गहृत्परिकरक्रीडनक्रीतशीत-
 स्कीतश्रीखण्डखण्डभ्रमणभरभवद्गुरिसौरभ्यगर्भाः ।
 चोलश्रीचीनवेलाश्चरकलनक्रलाक्रान्तकान्तस्नानान्ता
 वान्ति प्रेयोवियोगातुरतरतरुणीवैरिणोमी समीराः ॥ २७ ॥
 कृष्णपिङ्गस्य ।

3810

उदम्बत्कावेरीलहरिषु परिष्वङ्गरङ्गे नटन्तः
 कुहूकण्ठीकण्ठीरवरवलवत्रासितप्रोपितेभाः ।

अमी वैत्रे मैघावरुणितरुणीकेलिकङ्केशिमली-
चलहलीहलीसकसुरभयधण्डि चञ्चन्ति वाताः ॥ २८ ॥

3811

कावेरीतीरभूमीरुहभुजगवधूभुक्तमुक्तावशिष्टः
कार्णाटीचीनपीनस्तनवसनदशान्दोलनस्पन्दमन्दः ।
लोलझाटीललाटालकललितलतालास्यलीलाविलोलो
हा कटं दाक्षिणात्यः प्रसरति पवनः पान्यकान्ताकृतान्तः ॥ २९ ॥
यससपण्डितयोरौ ।

3812

चञ्चत्कपूर्चौरा मलयगिरिगुरुमावदावाइवाता
मन्दानन्दैर्मिलिन्दैरहमहमिकथानुद्रुता दूरपान्थाः ।
कावेरीवारिसेकाविरलतरतरचीरघानीरसिक्ता
मुक्तार्द्राः खेदनिद्रालव इव पवनास्तालवन्यां विशन्ति ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

3813

चूतश्रेणीपरिमलमुपश्चञ्चरीकानुयाता
भूयो भूयः कुवलयकुटीकोटरे लीबमानाः ।
मन्दं मन्दं सुरतविरतौ वान्ति सीमन्तिनीनां
गण्डाभोगभ्रमजललवपाहिणो गन्धवाहाः ॥ ३१ ॥
कस्यापि ।

3814

भिन्दन्तधन्दनार्त्नी बकुलमुकुलजां धूलिमुदूलयन्त-
ध्रुम्बन्तधूतघाटीपरिमललहरौ चम्पकान्कम्पयन्तः ।
आरादारामसीमातटघटितघटीयन्त्रनिर्घातधारां
धारामाराधयन्तः भ्रमजलमिदुरा वान्त्यमी गन्धवाहाः ॥ ३२ ॥
कस्यापि ।

3815

लीलादोलातिखेलारसरभसलसङ्घीनचेलाञ्चलानां
चोलीनामापिबन्तो मृगमदसुरभिस्वेदविन्दूनमन्दान् ।

लोलन्तः केरलीनां कुचकलशलसत्कुङ्कुमालेपनेषु
 श्लिष्यन्तो मालवीनां मलयजमृदुलाः कञ्चुलीर्वान्ति वाताः ॥ ३३ ॥
 श्रीधरदेवानाम् ।

3816

ये दोलाकेलिकाराः किमपि मृगदृशां मानतन्तुच्छिदो ये
 सद्यः शृङ्गारदीक्षाव्यतिकरगुरवो ये च लोकत्रयेषु ।
 ते कण्ठे लोलयन्तः परभृतवयसां पञ्चमं रागराजं
 वान्ति स्वैरं समीराः स्मरविजयमहासाक्षिगो दाक्षिणात्याः ॥ ३४ ॥
 कस्यापि ।

अथ वसन्तपथिकः ।

3817

हे पान्याः स्वगृहाणि गच्छत सुखं सेवासक्षणो मुच्यतां
 मानं मानिनि मुञ्च वल्लभजने कोपानुबन्धेन किम् ।
 आयातः कुसुमाकरः क्षपयति प्राणान्वियोगानुरे-
 प्वित्येवं परपुष्टनादपट्टहो वक्तीव कामाज्ञया ॥ ३५ ॥

3818

वक्रेण शिरसि निहितो नित्यं रुधिरारुणेन दुर्वारः ।
 मत्तद्विष इव पथिकः किंशुककुसुमाङ्गुशेन धृतः ॥ ३६ ॥

3819

एतस्मिन्दाक्षिणात्यानिलचलितलतालीनमत्तालिमाला-
 पक्षशोभावधूतच्युतबहलरजोद्गादिदृशे वसन्ते ।
 प्रेमस्येदाद्रिबाहुश्रयचलयलसर्वाटसीमन्तिनीनां
 मन्दः कण्ठपद्मोपि ग्लपयति हृदयं किं पुनर्विषययोगः ॥ ३७ ॥
 केषानप्येते ।

3820

उन्मीलन्मधुगन्धलुग्धमधुपत्र्याधूतचूनाङ्कुर-
 क्रीटरकोकिलकाकलीकलकलैरुद्गीर्णकर्णज्वराः ।

नीयन्ते पथिकैः कथं कथमपि ध्यानावधानक्षण-
प्राप्तप्राणसमासमागमरसोह्लासैरमी वासराः ॥ ३८ ॥
अथैवस्य ।

3821

अध्वन्यैर्मकरन्दसीकरसुरामत्तकण्ठकोकिले
मार्गे मार्गनिरोधिनी परिहता शङ्के शुभाशङ्कया ।
पान्थस्त्रीवधपातकादुपनतं चण्डालचिह्नं मधो-
रेषा किङ्किणिकेव पट्टदमयी शंकारिणी संहतिः ॥ ३९ ॥
कस्यापि ।

3822

सव्याधेः कृशता क्षतस्य रुधिरं दृष्टस्य लालास्रुतिः
किञ्चिन्नैतदिहास्ति तत्कथमसौ पान्थेस्तपस्वी मृतः ।
आ ज्ञातं मधुलम्पटैर्मधुकरैरारव्यकोलाहले
नूनं साहसिकेन चूतमुकुले दृष्टिः समारोपिता ॥ ४० ॥
रानिलसोनिलयो ।

3823

अध्वन्यस्य वधुर्वियोगविधुरा भर्तुः स्मरन्ती यदि
प्राणानुज्झति कस्य तत्खलु महत्संजायते पातकम् ।
यावन्नो कृतमध्वगेन हृदये तावत्तरोर्मूर्धनि
शोद्धुष्टं परपुण्या तव तवेत्युच्चैर्वचोनेकशः ॥ ४१ ॥
कस्यापि ।

अथ श्रीष्मस्वभावाख्यानम् ॥ १३४ ॥

3824

तप्ता मही विरहिणामिव वित्तवृत्ति-
स्तृष्णाध्वगेषु कृपणेष्विव वृद्धिमेति ।
सूर्यः वरैर्देहति दुर्धनैः खलो नु
अथा सतीव न च सुद्धति पादसूक्तम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3825

प्रतिगतमार्धजनानां विच्छिन्नाशं समूहमवलोक्य ।
स्फुटितमपयशस्तापादिव हृदयतलं तडागस्य ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3826

मुखकृतविसखण्डक्षण्डमार्तण्डतापा-
स्तितजलजतलस्यो राजते राजहंसः ।
रजतघट इवायं विद्रुमावदधारा-
द्विवरद्विगलदम्बुः कम्बुकण्ठि प्रतीहि ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

3827

अद्भारैः खचितैर्भाविद्यदपि ज्वालाकरालं करै-
स्त्रिगमांशोः कूर्तवै वीन्नमभितौ वायुः कुकूलानरुम् ।
अप्यम्भांसि नखंपन्नानि सरितामाशा स्वलन्तीव च
शीप्सेस्मिन्नवद्विदीपितमिवाशेषं जुगह्वते ॥ ४ ॥

श्रीशोबदेवस्य ।

3828

कानि स्यानानि दग्धान्यतिशयगहनानि सन्ति के वा प्रदेशाः
किं वा शेषं वनस्य स्थितमिति पवनानद्गविस्फुटेजाः ।
घण्डज्वालावलीदस्फुटिततलतापान्थिमुक्ताट्टरामो
दावाभिः शुष्कवृक्षे शिखरिणि गहनेधिष्ठितः पश्यतीव ॥ ५ ॥

मीनस्य ।

3829

घान्ते मालेयमुच्चैर्न भवति गगनव्यापिनी नीम्बानां
किं त्वं पक्षमान्तवानैर्मलिनयन्ति मुधा वक्त्रनक्षुप्रवाहैः !
एषा शोद्धत्तमत्तद्विपकटकपशक्षुग्गविन्ध्योपलानां
दावाभिः संववृद्धा मलिनयति दिशां मण्डनं धूमलेखा ॥ ६ ॥

धाराकदम्बस्य ।

3830

स्त्रीर्तं शीतं गर्तं क्व क्व शिशिरकिरणः क्षास्ति हेमन्नवासः
कैने पानीयपूर्णा मलिनजन्धराः काश्च विद्युत्प्रसोदः ।

इत्युद्यैर्जल्पमानैरिव मुखरमुखैर्झिद्धितैरुपेतो-
वात्यौघैश्चागतोसौ प्रकटितविजयस्तम्भविह्वैर्निदाघः ॥ ७ ॥

3831

पाश्चात्यैर्महमाहृतैखिजयतामुन्मूलयन्नात्रैतां
दावामिन्वलिताैरपारगहनान्यप्यानयन्मस्मताम् ।
वात्यामिस्तृणपत्रधूलिनिकरान्धुन्वन्विहायःस्पले
श्रीधर्मः शुष्यदतुच्छपल्वललुठन्मत्स्यः समभ्यागतः ॥ ८ ॥
एतौ शार्ङ्गधरस्य ।

3832

निजां कायच्छायां भयति महिषः कर्दममिव
च्युतं गुञ्जापुञ्जं रुधिरामिव काकः कलयति ।
समुत्सर्पन्सर्पः सुपिरविवरं तापविषशः
सर्वात्काराधूतं शविशति करं कुञ्जमतेः ॥ ९ ॥

3833

अत्यच्छं सितमंशुकं शुचि मधु स्वामोदमच्छं रजस्तु
कार्पूरं विधृताईचन्दनकुचहृद्गोः कुरङ्गीदृशः ।
धारावेदम सपाटलं विचकितस्रग्दाम चन्द्रत्विपो
धातः सृष्टिरियं वृषैव तव न धीर्मेभ्रविष्यद्गुदि ॥ १० ॥
श्रीधर्मवेवस्य ।

3834

तदास्वस्नानानां तरदलितमह्नीमुकुलिताः
स्रजो बिभ्राणानां मलयजरसार्शार्शैवपुषाम् ।
निदाघमिश्रोषलपितमभिषायं मृगदृशां
परिष्वङ्गोनङ्गं पुनरपि शनैरङ्कुरयति ॥ ११ ॥
करयापि ।

अथ मध्याह्नः ।

3835

दुःसहतापमयादिव संप्रति मध्यस्थिते दिवसनाथे ।
छायामिव वाञ्छन्ती छायापि गता तरुतलानि ॥ १२ ॥
श्रीधर्मवन्तिवर्षः ।

3836

एष त्र्यंशुसंतप्तो मृगः कुतरुमाश्रितः ।
साधुर्भाग्यपरिक्षीणो नीचं प्राप्येव सीदति ॥ १३ ॥
कस्यापि ।

3837

धत्ते पङ्कजिनीतले गुरुमयं स्वं कर्णतालं द्विपः
सस्यस्तम्बरसान्नियच्छति शिखी मध्येशिखण्डं शिरः ।
मिथ्या लेटि मृणालकोटिकुटिलं दंष्ट्राङ्कुरं सूकरो
मध्याह्ने महिषश्च वाञ्छति निजच्छायामहाकर्दमम् ॥ १४ ॥
एकदशस्व ।

3838

रवेर्मयूखैरभितापितो मृदां
विदह्यमानः पथि तत्रपांशुभिः ।
अवाक्कण्ठो जिह्वगतिः श्वसन्मुहुः
कृणीं मयूरस्य तले निपीदति ॥ १५ ॥
कस्यापि ।

3839

तरुगतरणितेजःपुञ्जसंततदेहः
पतति नरटखड्गः पल्वले पङ्कगेहः ।
हरिरपि सालिसार्थी शङ्कया तस्य नीरं
न पिबति न च याति क्रिदयति प्राप्य तीरम् ॥ १६ ॥
शार्ङ्गधम्पद ।

3840

सर्पत्सारगिवारिशीतलतले विन्यस्तपुष्पोत्करे
नीरन्ध्रे कदलीवने गुरुदलच्छायाहताकृत्विदि ।
कर्पूरागुरुपङ्कपिच्छिलघनोत्तुङ्गसनालिङ्गिभिः
कान्ताकेलिरतै रदः सुकृतिभिर्मध्यांदिनं नीयते ॥ १७ ॥
करदारि ।

अथ जलकैलिः ।

3841

करौ धुनाना नरपदवाहनी
पयस्यगाथे किल जातसभ्रमा ।

सखीषु निर्वाच्यमधाष्टर्चदूषितं
प्रियाङ्गसश्लेषमवाप मानिनी ॥ १८ ॥

3842

तथा न पूर्वं कृतभूषणोद्दुरः
प्रियेण रागेण विलासिनीजनः ।
यथा जलार्द्रां नखमण्डनश्रिया
ददाह दृष्टीः प्रतिपक्षयोपिताम् ॥ १९ ॥

3843

तिरोहितान्तानि नितान्तमाकुलै-
रषां विगाहादलकैः प्रसारिभिः ।
दधुर्वधूनां वदनानि तुल्यतां
द्विरेफवृन्दान्तरितैः सरोरुहैः ॥ २० ॥
एते भावे ।

3844

संक्षोभं पयसि मुहुर्महेभकुम्भ-
श्रीभाजा कुचयुगलेन नीयमाने ।
विश्लेषं युगमगमद्रथाङ्गनाम्नो-
रुद्धतः क इव सुखावहः परेषाम् ॥ २१ ॥
मापकत्वे ।

3845

आत्तमात्तमाधिकान्तमुक्षितुं
कातरा शफरशङ्किनी जहौ ।
अञ्जलौ जलमधीरलोचना
लोचनप्रतिशरीरलाञ्छितम् ॥ २२ ॥
कलशस्व ।

3846

अविरतमिदमम्भः स्वेच्छयोच्चलमन्त्या
विकचकमलकान्तोत्तानहस्तद्वयेन ।

परिकलित इवार्धः कामबाणातिघिभ्यः

सलिलमिव वितीर्णं बाल्यलीलासुखाय ॥ २३ ॥

कस्यापि ।

3847

ललितमुरसा तरन्ती तरलतरंगौघचालितनितम्बा ।

विपरीतरतासक्तेव दृश्यते सरसि सा सरया ॥ २४ ॥

अनरुकस्व ।

3848

उन्मृष्टपद्माः कलितालकान्ताः

कण्ठेषु लम्बा जघनं स्पृशन्तः ।

स्तनस्यलेप्साहतिमादधाना

गता वधूनां प्रियतां जलौघाः ॥ २५ ॥

3849

हतोद्गारागस्तिलकं विमृष्टं

लम्बान्तरैरोभिरितीव मत्वा ।

सुसंहतेनेति तदा जलाना-

भादायि मध्यं न कुचद्वयेन ॥ २६ ॥

अदनाधरस्येता ।

3850

जलनिविडितवस्त्रव्यक्तनिघ्नोन्नताभिः

समकलि तटभूमिः स्नानमात्रोत्थिताभिः ।

रुचिरकनककुम्भश्रीमदाभोगतुङ्ग-

स्तनविनिहितहस्तस्वस्तिकाभिर्वधूमिः ॥ २७ ॥

भवभूते ।

अथ प्रौढमवायवः ।

3851

कारञ्चीः कुञ्जयन्तो निजजडररवव्यञ्जितावीरकोशा-

नुत्पाकान्कृष्णलानां पृथुसुपिरगताञ्जिश्चम्बिकान्पाटयन्तः ।

सिंहीकाङ्गहरीणां बधिरितककुमं शंकृतं खे क्षिपन्तः
शिञ्जानाश्वत्थपत्रप्रकरझणझणाराविणो वान्ति वाताः ॥ २८ ॥
बाणभट्टस्य ।

3852

व्योमव्यालोलमुक्ताफलधवलगलद्विन्दुसंदोहगर्भा-
नम्भोदान्भर्त्सयित्वा दिशि दिशि भुवने भीतिमुद्गावयन्तः ।
एते रक्षोमृगाक्षीगतलुलितमरुक्षोभसंरम्भरक्षा
वाताः पातालकुक्षिस्थितमपि सलिलं तत्क्षणाद्भक्षयन्ति ॥ २९ ॥
श्रीविवशसदेवानाम् ।

3853

आध्मातोद्धतदाववह्निद्विददः कीर्णोष्णरेणूत्कराः
संतप्ताध्वगमुक्ताखेदविषमश्वासोष्मसवादिनः ।
नृष्णार्ताजगरायतास्यकुहराक्षिप्रवेशोत्कटा
भ्रूमद्वैरिव तर्जयन्ति पवना दग्धस्यलीकज्जलैः ॥ ३० ॥
क्षेनेन्द्रस्य ।

अथ श्रीपद्मपथिकः ।

3854

सर्वाशारुधि दग्धवीरुधि सदा सारङ्गवदकुधि
क्षामक्षमारुहि मन्दमुन्मधुलिहि स्वच्छन्दकुन्दद्रुहि ।
शुष्यत्स्रोतसि तन्नभूरिरजसि ज्वालायमानार्णसि
ज्येष्ठे मासि खरार्कतेजसि कथं पान्यं व्रजञ्जीवसि ॥३१॥

3855

श्रीपद्मोष्मप्रोषशुष्यत्पयसि वकभयोद्धान्तपाठीनभाजि
प्रायः पङ्कैकमात्रं गतवति सरसि स्वल्पतोये लुडित्वा ।
कृत्वा कृत्वा जलाद्राकृतमुसि जरत्कर्षटार्थं प्रपायां
तोयं जग्ध्वापि पान्यः पथि बहति हहा हेति कुर्वन्पिपासुः ॥३२॥

3856

वाताकीर्णविशीर्णवीरणतृणभ्रैणीक्षणस्कारिणि
मीप्से सोष्मणि चण्डसूर्यकिरणपकाध्यमानाम्भसि ।

चित्तारोपितकामिनीमुखशशिज्योत्स्नाइतकान्तयो
मध्याह्नेपि मुख प्रयान्ति पथिकाः स्व देशमुत्कण्ठिताः ॥ ३३ ॥

3857

भ्राम्यद्योत्कारचक्रभ्रमभरितप्रतीयन्त्रचक्रप्रमुक्त-
स्रोतःपूर्णप्रणालीपयसरणिशिरासारितीत्कारि वारि ।
कौप पान्याः प्रकाम सितमणिमुत्तलाकारविस्कारधार
विक्षितक्षुण्णमुक्ताकणनिकरनिभासारपात पिबन्ति ॥ ३४ ॥
बाणभट्टस्यैव ।

अथ प्रपापालिका ।

3858

अङ्गुल्यमनिरोधतस्तनुतरा धारामिय कुर्वती
कर्कर्या न पर पयो निपुणिका दातु प्रपापालिका ।
विश्लिष्टाङ्गुलिना करेण दशनापीड शनैः पान्य हे
निष्पन्दोर्ध्वविलोचनस्त्वमपि हा जानासि पातु पय ॥ ३५ ॥
कस्यापि ।

3859

दूरादेव कृतोज्जलिर्न तु पुनः पानीयपानोचितो
रूपालोकनकौतुकात्प्रचलितो मूर्धा न शान्त्या तृपः ।
रोमाञ्चोपि निरन्तर प्रकटितः प्रीत्या न शैत्यादपा-
मक्षुण्णो विधिरध्वगेन विहितो वीक्ष्य प्रपापालिकाम् ॥ ३६ ॥
बाणभट्टस्यैव ।

3860

गन्तु सत्वरमोहसे यदि पुनर्यालोलवेणीलतां
द्रष्टु वा स्वकुटुम्बिनीमनुदिन कान्तां तमुत्कण्ठसे ।
तत्तृप्यन्नपि मुग्धमन्यरचलत्रैवान्तस्त्राध्वगा-
येतां दूरत पद् हे परिहर भ्रातः प्रपापालिकाम् ॥ ३७ ॥
कस्यापि ।

3861

मध्याह्नेतिखरे निदापसमये तापो घनो वर्तते
शीते कुञ्जमटे विभिन्नविष्टपे भोः पान्य विश्रम्यताम् ।

एकाकी च भवानहं च तरुणी शून्या प्रया वर्तते
लज्जामि युवती स्वयं तु चतुरो जानासि कालोचितम् ॥ ३८ ॥
कस्यापि ।

अथ वर्षास्वभावाख्यानम् ॥ १३५ ॥

3862

शीतलादिव संवस्तं प्रावृषेण्यास्रभस्वतः ।
नभो बभार नीरन्ध्रं जीमूतकुलकम्बलम् ॥ १ ॥
सर्वहासस्य ।

3863

अस्थिरमनेकरागं गुणरहितं नित्यदुष्प्रापम् ।
प्रावृषि सुरेन्द्रचापं विभाव्यते युवतिचित्तमिव ॥ २ ॥
शकवृद्धे ।

3864

स्फुरन्तः पिङ्गलाभासो धरण्यामिन्द्रगोपकाः ।
सरक्ताः पान्यपत्नीनां जीवा इव चकासिरे ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

3865

आकर्ष्य स्मरयौवराज्यपटहं जीमूतधीरध्वनि
नृत्यस्कोकिकुटुम्बकस्य दधतं मन्त्रां मृदङ्गक्रियाम् ।
उन्मीलन्नवनीलकन्दलदलध्याजेन रोमाञ्जिता
हर्षेणैव समुच्छ्रितान्वसुमती दधे शिलीन्ध्रध्वजान् ॥ ४ ॥
शिविक्रमभट्टस्य ।

3866

नन्दयति कस्य न मनश्चपलैर्वनधूलिधूसरच्छादैः ।
आक्रम्य पुत्रकैरिव मलिनीकृतमम्बरं जलदैः ॥ ५ ॥

3867

मलिनहुतभुग्धूमदयामैर्दिशो मलिना धनै-
रविरत्तृणैः श्यामा भूमिर्गञ्जोद्गतकन्दलैः ।

सुरतल्लभगो नूनं कालः स एव समागतो
मरणशरणा यस्मिन्नेते भवन्ति वियोगिनः ॥ ६ ॥

विज्जकाया- ।

3868

वद्येग त्रिजगत्पतेर्वलरिपोरच्छिन्नपक्षाः पुरा
ये भीता निममञ्जुरस्थिजडरे ते लूनपक्षान्गिरीन् ।
आश्रास्य व्रणदुःखजां शमायितुं तेषामुदप्रव्यया-
मुत्सस्युर्जलदच्छलेन जलधेरुदाम्भसः पर्वताः ॥ ७ ॥

शृङ्गिसरकान् ।

3869

क्षयाः क्षामीकृत्य प्रसभमपहल्याम्बु सरितां
प्रताप्योर्वा कृत्स्नां तरुगहनमुच्छोष्य सकलम् ।
क्व संप्रत्युष्णांशुर्गत इति तदन्वेषणपरा-
स्तद्विषीषालोका दिशि दिशि चरन्तीह जलदाः ॥ ८ ॥

साधने ।

3870

दिशां हाराकाराः शमितशमभारा अपि मुनेः
ससूचीमंचाराः कृतमदविकाराश्च शिखिनाम् ।
दत्ताध्व्यापारास्तुहिनकगसारा विरहिणी-
मनःकीर्णाद्वाराः किरति जलधारा जलधरः ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

3871

मन्दं मुद्रितपांसवः परिपतज्ज्ञांकारिज्ज्ज्ञामरु-
द्रेगध्वस्तकुटीरकायनिपतच्छिद्रेषु लज्जान्तराः ।
कर्मव्यसकुटुम्बिनीरुचभरप्रस्वेदभेदाच्छिदः
शरम्भे मदयन्ति बान्दलदलोहासाः पयोबिन्दवः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

3872

किञ्चिन्मुद्रितपांसवः शिखिकुलैरुत्कण्ठमालोकिता
नीर्णावामरुदशरद्रगृष्टिणीधासानिर्जैर्जराः ।

पते ते निपतन्ति नूतनघनात्प्रावृद्धुरारम्भिणो
विष्मयीकृतविप्रयुक्तवनितावक्त्रेन्दवो विन्दवः ॥ ११ ॥

3873

मेघाटोपैः स्तनितस्रुभयं वीक्ष्य खं हस्तिदन्तैः
कृत्वा भिक्तीरूपरि सदनं चामरैःप्रगदयित्वा ।
कर्पूरैस्तां मृगमदरसैर्भूमिमालिप्य शेते
सैहे चर्मण्युरसि दयिताबाहुरूढः पुलिन्दः ॥ १२ ॥

3874

रटतु जलधरः पतन्तु धाराः
स्फुरतु तडिन्मरुतोपि धान्तु काले ।
इवमुरसि महौषधीव कान्ता
निखिलभयप्रतिघातिनी स्थिता मे ॥ १३ ॥
केषामन्येते ।

3875

उन्निद्रकन्दलदलान्तरलीयमान-
गुञ्जन्मदान्धमधुपे नवमेघकाले ।
स्वप्नेपि यः प्रवसति प्रविहाय कान्तां
तस्मै विषाणरहिताय नमो वृषाय ॥ १४ ॥
राहुलस्य ।

3876

काले नीलबलाहके सतडिति प्रीतिप्रदे बर्हिणा-
माश्रयं कथयामि घः शृणुत भो यदृत्तमस्मद्गृहे ।
सौभाग्यव्ययशङ्कयैकशयने कान्ताप्रियाभ्यामहो
मानिभ्यां वत रात्रिमेव सकलां चीर्णं प्रवासिप्रतम् ॥ १५ ॥
कस्यापि ।

अथ दोलाकेलिः ।

3877

सौन्दर्यमिन्दीवरलोचनानां
दोलास्य दोलास्य यदुल्लास ।

यदि प्रसादाक्षभते कवित्वं
जानाति तद्दर्शयितुं मनोभूः ॥ १६ ॥

3878

प्रसार्य पादौ विहितस्थितीनां
दोलासु लोलांशुकपल्लवानाम् ।
मनोरथानामपि यत्र गम्यं
तरुणमापुः सुदृशां युवानः ॥ १७ ॥

3879

उन्नम्य दूरं मुहुरानमन्त्यः
कान्ताः शयीभूतनितम्बबिम्बाः ।
दोलाविलासेन जितश्रमत्वा-
त्प्रकर्षमापुः पुरुषायितेषु ॥ १८ ॥

चिन्हपरदैतौ ।

3880

प्रत्यासन्नसखीकराम्बुजयुगमेद्भोलितां श्रेष्ठिका-
मारुक्षेयमुदस्तहारलतिका व्यावृत्ततुङ्गस्तनी ।
दृष्टादृष्टमुखी गतागतवशादालोलमानांशुका
तन्वद्गी गगने करोति पुरतः शातहृदं विभ्रमम् ॥ १९ ॥

नाथकुमारस्य ।

अथ वर्षावायवः ।

3881

धाराधौतं धुनानाः शशधरधवलं केसरं केतकीनां
कैलासे किंनरीणां चलदलकलतालास्यतीलां दधानाः ।
आमूलं मानिनीनां मनसि च विहितं मानमुन्मूलयन्तो
वान्त्येते वारिवाह व्यतिकरशिशिराः प्रावृषेण्याः समीराः ॥ २० ॥

कस्वापि ।

3882

एते ते दुरतिक्रमक्रमभिलक्ष्मोर्मिमर्मच्छिदः
कादम्बेन रजोमरेण ककुभो रुन्धन्ति क्षन्क्षानिलाः ।

गाढारम्भनिगूढनीरदघटासंघट्टनीलीभव-

व्योमक्रोडकटाहपातुकपयोवेणीकणमाहिणः ॥ २१ ॥
कृष्णपिङ्गव ।

अथ वर्षापथिकः ।

3883

गर्ज वा वर्ष वा मेघ मुञ्च याशनितोमरान् ।

गणयन्ति न शीतोष्णं बलभाभिमुखा जनाः ॥ २२ ॥
कस्यापि ।

3884

उपरि पयोधरमाला दूरे बाला किमेतदापतितम् ।

हिमवति दिव्यौषधयः कोपाविष्टः फणी शिरसि ॥ २३ ॥
श्रीशंजवेदस्व ।

3885

किं गतेन यदि सा न जीवति

प्राणिति प्रियतमा तथापि किम् ।

इत्युदीक्ष्य नवमेघमालिकां

न प्रयाति पथिकः स्वमन्दिरम् ॥ २४ ॥
भद्रेः ।

3886

उपरि धनं धनपटलं तिर्यग्गिरयोपि नर्तितमयूराः ।

क्षितिरपि कन्दलधवला दृष्टिं पथिकः क्व पातयतु ॥ २५ ॥
कस्यापि ।

3887

वर्ही रौति बका रटन्ति तडितो भ्राम्यन्त्यतिव्याकुला

विक्रोशन्ति घनाघनाथ विलपत्युच्चैर्बलाकावलिः ।

आत्मानं मरुतः क्षिपन्ति सलिलासारः पतत्यमतो

मुक्त्वा प्रावृषि साहसैकरसिके याति प्रियामध्वगे ॥ २६ ॥
कस्यापि ।

3888

नृत्यचन्द्रकिणि कृगन्मधुलिहि श्यामायमानक्षितौ

धीरध्यानपयोमुचि प्रविलसत्सौदामिनीरामनि ।

धाराम्मःकृणवाहिनीतमरुति प्राणान्पयो दागमे
हा हा हास्यति मुग्धिका नववधूरित्यध्वगः क्रन्दति ॥ २७ ॥
कस्तारि ।

3889

श्रुत्वा बालमृगीविलोलनयना दृष्टं घनानां पुरा
भीत्या वक्षसि संसृतापि निविडं भूयः समालिङ्गति ।
या वक्रादपहत्य गोपितवती कण्ठे ममैवाननं
सा द्रक्ष्यत्यधुना कथं नु विरहे बाला पयोदावलीम् ॥ २८ ॥
दुर्गसेनस्य ।

3890

रसति तरुणीकेशदयामे पयोभृति निर्भरं
स्फुरति चपले वारं वारं क्षणद्युतितेजसि ।
उपगुरुजनं मन्ये दैन्यात्पराङ्मुखप्रया
निभृतनिभृतं मन्दोच्छ्वासं तथा बत रथते ॥ २९ ॥
जीवनागरस्य ।

3891

रात्रौ वारिभराठसाम्बुदरवोद्विग्नेन जाताश्रुणा
पान्येनात्मवियोगदुःखपिशुनं गीतं तयोत्कण्ठया ।
आस्तां जीवितहारिणः प्रवसनालापस्य संकीर्तनं
मानस्यापि जलाञ्जलिः सरभसं लोकेन दत्तो यथा ॥ ३० ॥
कस्यापि ।

3892

निशीघे लीनानां झगिति तडितां वीक्ष्य विषयं
घनानामाभोगं रसिकपयिकेनोन्मुखदृशा ।
न गीतं सौत्कण्ठं न च रुदितमुत्कण्ठतरुलं
न मुक्ता निःश्वासाः स्फुटदनुमतं किं नु हृदयम् ॥ ३१ ॥
कस्तारि ।

3893

पामेस्मिन्पयिकाय पान्य वसतिर्नैवाधुना दीयते
रात्रावत्र विवाहमण्डपतले पान्यः प्रसुप्तो युवा ।

तेनोद्दीय खलेन गर्जति घने स्मृत्वा प्रियां तत्कृतं
येनाद्यापि करडूदण्डपतनाशङ्की जनस्तिष्ठति ॥ ३२ ॥

कस्यापि ।

3894

भ्रातः पान्य प्रसीद प्रतिविरम समुत्सृज्य बालामकाण्डे
गन्तुं बाष्पाम्बुपूरभुवनयनमुखीं प्रेयसीं ते न युक्तम् ।
वृत्तं ग्रामैतिकष्टं यदिह गृहपतेः शोपितस्य प्रियाया
मुक्ताक्रन्दांस्त्वमेतान्सलिलवितरणे निर्गतान्पश्य बन्धुन् ॥ ३३ ॥

शङ्कुस्य ।

3895

भद्रात्र ग्रामके त्वं वससि परिचयस्तोस्ति जानासि वार्त्ता-
मस्मिन्नध्वन्यजाया जलधररसितोक्ता न कान्चिद्विपन्ना ।
इत्थं पान्यः प्रवासावधिदिनविगमापायशङ्की प्रियायाः
पृच्छन्वृत्तान्तमारास्त्रियतनिजभवनोप्याकुलो न प्रयाति ॥ ३४ ॥

मीनस्य ।

अथ पथिककामिनी ।

3896

अदृष्टपूर्वमस्माभिर्यदेवं दृश्यतेधुना ।
विष विषधरैः पीतं मूर्च्छिताः पथिकाङ्गनाः ॥ ३५ ॥

कस्यापि ।

3897

शिशिरसीकरवाहिनि मारुते
चरति शीतभयादिव सत्वरः ।
मनसिजः प्रविशेश वियोगिनी-
ददयमाहितशोकहुताशनम् ॥ ३६ ॥

कुमारदासस्य ।

3898

विरमत घनाः किं नो वृष्ट्या मुधैव विस्तृष्या
व्रजत ककुभं कामप्यन्यां मनोरुचिरामितः ।

न तदिह वनं नासौ मार्गो न तच्च धरातलं
विरहगलितैस्त्वन्व्या नो यत्कृतं नयनाम्बुभिः ॥ ३७ ॥
वस्त्यापि ।

3899

प्रसरदलकाकीर्णै कर्णै न केकिरतं श्रुतं
श्वसितविजितो वातो घ्रातो न वा कुटजोत्कटः ।
न च परित्रिता सा वा संपत्सुताश्रुणि लोचने
तदपि किमपि श्रावृद्दयाना दुनोति वियोगिनीम् ॥ ३८ ॥
वस्त्यापि ।

3900

मैधैर्योम नवाम्बुभिर्वसुमती विपुलताभिर्दृशो
धाराभिर्गगनं वनानि कुटजैः पुरैर्वृता निम्नगाः ।
एकां घातयितुं वियोगविधुरां दीनां वराकीं श्रियं
श्रावृद्काल एताश्च वर्णय कृत मिथ्या किमाटम्बरम् ॥ ३९ ॥
विज्जवादा ।

3901

वाता वान्तु कदम्बरेणुशबला नृत्यन्तु सर्पक्षिपः
मोस्ताहा नववारिभारगुरवो मुञ्चन्तु नार्द्रं घनाः ।
मद्रां कान्तवियोगशोकजलधौ नां वीक्ष्य दीनाननां
विद्युत्किं मुरसि त्वमप्यकारणे खीत्वे समाने मनि ॥ ४० ॥
विद्यापन ।

अथ शरत्स्वभावाख्यानम् ॥ १३६ ॥

3902

अथ प्रमत्तेन्दुमन्त्रे निनाम्बरा
समायदावुत्पलपद्मलोचना ।
मपट्टजा श्रीरिव गां निदेवितुं
सहस्रबालप्यजना शरद्वधुः ॥ १ ॥

मगमकुट्याय ।

3903

दर्शयन्ति शरन्नद्यः पुलिनानि शनैः शनैः ।
नवसंगमसत्रीडजघनानीव योषितः ॥ २ ॥

भगवतो व्यासस्य ।

3904

न तज्जलं यत्र सुचारुपङ्कजं
न पङ्कजं तद्यदलीनपट्टदम् ।
न पट्टदोतौ न जुगुञ्ज यः कलं
न गुञ्जितं तत्र जहार यन्मनः ॥ ३ ॥

भईस्वामिन ।

3905

एकेन चुलुकेनाब्धिर्निपीतः कुम्भयोनिना ।
तस्योदयेतः कालुष्यं त्यजन्त्यापो भयादिव ॥ ४ ॥

कस्यापि

3906

काशाः क्षीरनिकाशा दधिवरवर्णानि सप्तपर्णानि ।
नवनौतनिभधन्द्रः शरदि च तक्रमभा ज्योत्स्ना ॥ ५ ॥

गण्डगोपालस्य ।

3907

तीक्ष्णं रविस्तपति नीच इवाचिराद्यः
शृङ्गं हरस्त्यजति मित्रमिवाकृतशः ।
तोयं प्रसीदति मुनेरिव धर्मचिन्ता
कामी दरिद्र इव शोपमुपैति पङ्कः ॥ ६ ॥

भासस्य ।

3908

अर्थं सुध्वा निशायाः सरभसहरतायाससत्रक्षयाङ्गः
शोद्धूतासह्यतृष्णो मधुमदविरतौ हर्म्यपृष्टे विबुधः ।
संभोगकान्तकान्ताशिथिलभुजलतावर्जितं गर्गरीनौ
ज्योत्स्नाभिन्नाच्छधारं न पिबति सलिलं शारदं मन्दभाग्यः ॥७॥

भईहरे ।

3909

इयमिदमत्यन्तसमं नीचे प्रभविष्णुता शरच्चयम् ।
 क्षेत्रेभ्यः प्राप्य फलं खलेषु निक्षिप्यते यस्याम् ॥ ८ ॥
 नयगुह्यस्य ।

3910

चेतः कर्षन्ति सप्तच्छदकुसुमरसासारसौरभ्यस्तुभ्य-
 इन्नीसंगीतभङ्गि श्रुतिमुभगदिशो वासराः शारदीनाः ।
 किं च व्याकोशापङ्केरुहमधुरमुखो संचरच्चञ्चरीक-
 श्रेणीवैणीसनाथां रमयति तरुणः पद्मिनीमंशुमाली ॥ ९ ॥
 श्रुतधरस्य ।

3911

अधोपगूढे शरदा शशाङ्के
 शरच्चयो शान्ततडित्कटाक्षा ।
 कासां न सौभाग्यगुणोद्गनानां
 नटः परिभ्रष्टपयोधराणाम् ॥ १० ॥
 कस्यापि ।

अथ भ्रमरीक्रीडा ।

3912

चेलाञ्चलेन चलहारलताप्रकाण्डै-
 र्वेणीगुणेन च बलाइलयीकृतेन ।
 हेलाहितभ्रमरकभ्रममण्डलीभिः
 पत्रत्रय रचयतीव चिरं नतभ्रुः ॥ ११ ॥
 कस्यापि ।

3913

भ्रमात्प्रकीर्णं भ्रमरीषु किञ्चि-
 चेलाञ्चले चञ्चललोचनानान् ।
 कुत्रौ कदाचिज्जघनं युवानो
 विलोक्य साकृत्यमवापुरक्षाम् ॥ १२ ॥

3914

परिभ्रमन्त्या भ्रमरीविनोदे
 नितम्बविम्बादिगलदुकूलम् ।
 विलोक्य कस्याश्चन कोमलाङ्गचाः
 पुभावमन्याः सुदृशो ववाञ्जुः ॥ १३ ॥
 गुणाकरस्यैती ।

अथ शरद्वायवः ।

3915

वान्ति रात्रौ रतिक्रान्तकामिनीसुददोनिताः ।
 नलनालोलधमिहमल्लिकामोदवासिताः ॥ १४ ॥
 कस्यापि ।

3916

वान्ति कह्लारसुभगाः सप्तच्छदसुगन्धयः ।
 वाता नवरत्नग्लानवभूगमनमन्थराः ॥ १५ ॥
 वात्मीकिस्तुने ।

अथ शरत्पथिकः ।

3917

पङ्कानुपङ्गं पथि विस्मरन्तः
 कयावशेषे च पयोदवृन्दे ।
 मार्गेषु चन्द्रातपपिच्छिलेषु
 पदे पदे चस्त्वलुरध्वनीनाः ॥ १६ ॥
 अभिनन्दस्य ।

3918

इह निचुलनिकुञ्जे वंशसंभारभाजि
 स्वपिपि यदि मुहूर्तं पश्यसि क्षेत्रमेतत् ।
 इति पथिकमकस्मान्मार्ग एवोपविष्टं
 वदति तर्णकान्तं गोपिका साङ्गभङ्गम् ॥ १७ ॥
 कस्यापि ।

अथ हेमन्तस्वभावाख्यानम् ॥ १३७ ॥

3919

हिमधवलदन्तकेशा मन्दद्युनितारका बृहत्तिनिरा ।
द्विगुणीभूता रजनी वृद्धेव शनैः शनैर्याति ॥ १ ॥

बीजकस्य ।

3920

शुकहरितपत्राणां सीम्निर्नहारभासः
सपदि विगतनिद्राः क्रौञ्चकान्ताः क्षपान्ते ।
विदधति कमनीयं कागमुद्यत्कारं
सरलितगलनालं जर्जराः स्फाररेफम् ॥ २ ॥

कन्दारि ।

3921

वेपन्ते कपयो भृशं कृतजडं गोजाविकं म्लायति
श्वा चुष्टीकुहरोदरं क्षमपि प्राप्तं च नैवोज्झति ।
शीतार्तिव्यसनातुरः पुनरयं दीनो जनः कूर्मव-
त्त्वान्यद्भानि शरीर एव हि निजे निद्वेत्तुमाकाङ्क्षति ॥३॥

लक्ष्मीधरस्य ।

3922

लयुनि तृगकुटीरे क्षेत्रकोणे यवानां
नवकलमपलालस्रस्तरे सोपधाने ।
परिहरति सुषुप्तं दालिकहृन्दमारा-
त्कुचकलशमहोष्णावद्धरेखस्तुपारः ॥ ४ ॥

कमलादुपस्य ।

3923

हे हेमन्त स्मरिष्यामि त्वय्यतीवे गुणद्वयम् ।
अयन्नशीतलं धारि निद्रा च झरतक्षमा ॥ ५ ॥

कन्दारि ।

3924

शोद्यत्नौदारविन्दद्युतिमृति विदलत्कुन्दमाश्रितरेफे
काले प्रालेयवातप्रचलविकसितोत्तममन्दारदासि ।

येषां नो कण्ठलभा क्षणमपि तुहिनक्षोददक्षा मृगाक्षी
तेषामाशामियामा यमसदनसमा यामिनी याति यूनाम् ॥ ६ ॥

कस्यापि ।

3925

प्रालेयशैलशिशिरानिलसप्रयोगः
श्रोत्कुक्षकुन्दमकरन्दइतालिवृन्दः ।
कालोयभापतति कुडुमपङ्कपिङ्ग-
श्रोत्तुङ्गरम्यरमणीकुचसद्गयोग्यः ॥ ७ ॥

भोहस्य ।

अथ कन्दुकक्रीडा ।

3926

चञ्चलोलोलाञ्चलानि प्रतिसराणि चलव्यस्तवेणीनि बाहो-
र्विक्षेपाक्षिणस्य प्रचलितबलयस्फारकोलाहलानि ।
श्वसन्रुट्यइचांसि द्रुतमितरकरोत्क्षेपलोलालकानि
सस्तस्रञ्चि प्रमोदं दधति मृगदृशां कन्दुकक्रीडितानि ॥ ८ ॥

राजशेखरस्य ।

3927

पयोधराकारधरो हि कन्दुकः
करेण रोपादिव ताद्यते मुहुः ।
इतीव नेत्राकृतिभीतमुत्पलं
तस्याः प्रसादाय पपात पादयोः ॥ ९ ॥

कालिदासस्य ।

3928

वक्रभीजितलज्जितेन्दुमतिनं कृत्वा करे कन्दुकं
क्रीडाकौतुकमिश्रभावमनया तिर्यग्बहन्त्याननम् ।
भृङ्गारप्रहकृष्णकेवकदलस्पर्धावतीनां वृशां
दीर्घापाङ्गतरंगणैकस्रददां कोप्येव पाञ्चीकृतः ॥ १० ॥

राजशेखरस्य ।

3929

अमन्दमणिनूपुरकणनचारुचारक्रमं
 झगज्झणितमेखलास्खलिततारहारच्छटम् ।
 इदं तरलकङ्कुणावलिविशेषवाचालितं
 मनो हरति सुभुवः किमपि कन्दुकक्रीडितम् ॥ ११ ॥
 कस्यापि ।

अय हेमन्तवायवः ।

3930

हूणीसीमन्तमुद्रां सपदि तरलयन्कीरकान्ताकुचान्तः-
 स्वच्छन्दसस्तवखान्चलचपलतया लोलयन्हारवह्नीम् ।
 प्रालेयावासपृथ्वीधरशिखरचलचारुवारिप्रवाह-
 प्रक्षोभप्रतिभर्त्राः प्रसरति परितो हैमनो गन्धवाहः ॥ १२ ॥
 कस्यापि ।

अय हेमन्तपथिकः ।

3931

हे पान्थ प्रियविप्रयोगहुतभुग्ज्वालानभिज्ञोसि किं
 किं वा नास्ति तव प्रिया गतघृणः किं वा विहीनो धिया ।
 येनास्मिन्नवकुङ्कुमारुणरुचिध्यासद्ग धर्मोचिते
 कुन्दानन्दितमत्तपट्टदकुले काले गृहानिर्गतः ॥ १३ ॥
 कस्यापि ।

3932

आहूतोपि सहायैरेमीत्युक्त्वा विमुक्तनिद्रोपि ।
 गन्तुमना अपि पथिकः संकोचं नैव शिथिलयति ॥१४॥
 नवो ।

3933

शीतार्तप्रसरश्लयाकुलपदन्यासैः समुत्कम्पिभिः
 पान्थैर्निर्दयतुच्छगोधननददृष्टारवैः सूचिताः ।
 प्राप्यन्ते हिमपीडितानि निभृतप्रोद्गाटधूमा घन-
 स्तोकालक्षकुटीरकाः कथमपि प्राप्ता गिरिग्रामकाः ॥१५॥
 श्रीभो प्रदेवस्य ।

3934

अन्योन्याहतिदन्तनादमुखरं प्रह्वं मुखं कुर्वता
नेत्रे साभ्रुकणे निमील्य पुलकव्यासङ्घि कण्डूयता ।
हा हा हेति सुनिदुरं विवदता वाहू प्रसार्य क्षणं
पुण्यामिः पथिकेन पीयत इथ ज्वालाहतश्मभ्रुणा ॥ १६ ॥
बाणनहस्य ।

अथ शिशिरस्वभावाख्यानम् ॥ १३८ ॥

3935

अंशुकमिव शीतभयात्संस्त्यानत्वच्छलेन हिमवलयम् ।
अम्भोभिरपि गृहीतं पश्यत शिशिरस्य माहात्म्यम् ॥ १ ॥
अमृतवर्धनस्य ।

3936

वह्नेः शक्तिर्जलमिव गता दर्शनाद्वाहवृत्ते-
र्नित्योद्गन्धे नवमहवके वर्तते पुष्पकार्यम् ।
शीतत्रासं दधदिव रविर्याति सिन्धोः कृशानुं
शीतैर्भाता इव च दिवसाः सांप्रतं संकुचन्ति ॥ २ ॥
राजशेखरस्य ।

3937

प्रावरणैरङ्गारैर्गर्भगृहैः स्तनतटैश्च दयितानाम् ।
संताजितमाद्यानां निपतति शीतं दरिद्रेषु ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

3938

कारणोत्पन्नकोपोपि सांप्रतं प्रमदाजनः ।
निदिशि शीतापदेशेन गाढमालिङ्गति प्रियम् ॥ ४ ॥
नरामनुष्यस्य ।

3939

पीनोत्तुङ्गपयोधराः परिलसत्संपूर्णचन्द्राननाः
कान्ता नैव गृहे गृहं न च दृढं जात्यं न काश्मीरजम् ।
ताम्बूलं नवतूलिका नवपटी तैलं न गन्धाविलं
सद्यः पाचितसार्द्रका न वटकाः शीतं कथं गम्यते ॥ ५ ॥
श्वेताम्बरश्रीचन्द्रस्य ।

3910

द्वारं गृहस्य पिहितं शयनस्य पार्श्वे
 वह्निर्ज्वलत्युपरि तूलपटो गरीयान् ।
 अङ्गानुकूलमनुरागवशां कलत्र-
 नित्यं करोति किमसौ स्वपतस्तुषारः ॥ ६ ॥

वन्दारि ।

3911

बुल्हीसीमनि गोरसार्द्रमशनं मुक्त्वा परीत्यार्भकै-
 रभ्याशे तुकूपीक्षुयन्त्रनिनदं हर्षात्समाकर्गयन् ।
 शेते संहतगोगोष्मणि गृहे सस्तान्बरां गेहिनी-
 नालिङ्गघागणयन्निशाद्य तुहिनं प्रोशामरः पानरः ॥ ७ ॥

कन्दारि ।

अथ दृष्टीलनश्रीडा ।

3912

नैतस्याः प्रसृतिद्वयेन सरले शक्ये पिधातुं दृष्टौ
 सर्वत्रैव विलोक्यते मुखदाशिज्योत्स्नावितानैरियन् ।
 इत्थं बालतया सखीभिरसकृद्दृष्टीलनकोटिषु
 व्यापिद्धा रजनीमुखं च नयने स्वे गर्हणे कन्यका ॥ ८ ॥

कन्दारि ।

3913

न पाणिमच्छाद्यं नयनयुगनत्यायतमिदं
 नितम्बस्यौदार्यात्स्वरितगनियोगोप्यनुलभः ।
 अतिस्वल्पौ पाणी स्ननभरनिरोधाच्च मिदिनौ
 निमीलश्रीडायां कतुपयसि मुग्धे किनिति नः ॥ ९ ॥

वन्दारि ।

अथ शिशिरवायवः ।

3914

केशानाकुलयन्दृष्टौ मुकुलयन्वातो बलादाक्षिप-
 न्नातन्बन्तुलकोद्गमं प्रकटयन्नावेगकम्पं गतेः ।

वारं वारमुदारसीकृतरवैर्दन्तच्छदं पीडय-
न्नाथः शैशिर एष संप्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥१०॥
कस्यापि ।

3945

धुम्बन्तौ गण्डभिर्त्तीरलकथति मुखे सीकृतान्यादधाना
वक्षःसूक्तञ्चुकेषु स्तनभरपुलकोद्भेदमापादयन्तः ।
करुणाकम्पयन्तः पृथुजघनतटास्त्रसयन्तौशुकानि
व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितभृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ११ ॥
कस्यापि ।

अथ शिशिरपथिकः ।

3946

पुण्याग्रौ पूर्णवाञ्छः प्रथममगणितघ्नोपदोषः प्रदोषे
पान्यः सुप्त्वा ययेच्छ तदनु तनुतृणे धामनि पामदेव्याः ।
उत्कम्पी कर्पटार्थे जरति परिजडे मिद्रिणि च्छिन्ननिद्रे
वाते वाति प्रकाम हिमकणिनि कणत्कोणतः कोणमेति ॥१२॥
वापनस्य ।

3947

सविटो पामदेव्याः कुटपटितकुटोकुद्यकोणिकदेशे
शान्ति संवाति वायौ हिमकणिनि रणदन्तपङ्क्तिद्वयापः ।
पान्यः कन्यां निशीथे परिकुथितजरत्तन्तुसंतानगुर्वी
प्रीवापादाप्रजानुमहणचटचटत्कर्पट प्रावृणोति ॥ १३ ॥
मयूरस्य ।

3948

भारात्कारीपवद्भेर्ध्वरचितमुत्तृणसस्तरान्तार्निपण्णेः
संशीर्णपन्थिकन्याविवरयशविशुच्चोतवाताभिभूतैः ।
नीताः कृच्छ्रेण पान्यैः भभिरिव निविड जानुसकोषकुम्भै-
रन्तर्द्वारदुःखद्विपुणतरकृतायामयामास्त्रियामाः ॥ १४ ॥
कस्यापि ।

अथ संमिश्राख्यानम् ॥ २३९ ॥

3949

यो न दीर्घसितापाङ्गविलासललितभुवः ।
प्रियामुखस्य वशागस्तस्मै नृपशवे नमः ॥ १ ॥
कस्यापि ।

3950

कुचावालोक्त्य तन्वद्गङ्गाः शिरः कम्पयते युवा ।
तयोरन्तरनिर्मग्रां दृष्टिमुत्पाटयन्निव ॥ २ ॥
कस्यापि ।

3951

मत्तेभकुम्भपरिणाहिनि कुङ्कुमाद्रै
कान्तापयोधरयुगे रतिखेदखिन्नः ।
वक्षो निधाय भुजपञ्जरमध्यवर्ती
धन्यः क्षपां क्षपयति क्षणलब्धनिद्रः ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

3952

कर्णे तालदलं तनौ मलयजं कर्पूरवासोऽशुकै
चूले गुम्फितकेतकीदलभरः कण्ठे नवैकावली ।
वासः श्रीवनवाससीमनि वनश्रीः सत्कवेरुक्तयो
वक्त्रे नागरखण्डमस्तु पुरतः प्रेमाकुलाः कुन्तलाः ॥ ४ ॥
कस्यापि ।

3953

मधु च विकसितोत्पलावतंसं
शशिकरपल्लवितं च हर्म्यपृष्ठम् ।
मदनजनितविध्रमा च कान्ता
फलमिदमर्थयतां विभूतयोऽन्याः ॥ ५ ॥
भर्तृपेण्डम्य ।

3954

भूचातुर्यात्कुञ्चितान्ताः कटाक्षाः
 द्विग्धा हावा लज्जितान्ताथ हासाः ।
 लीलामन्द प्रस्यितं च स्थितं च
 स्त्रीणामेतद्रूपं चायुधं च ॥ ६ ॥
 भर्तृहरे ।

3955

अधीतविद्यैर्विगते शिशुस्त्रे
 धनोर्जिते हारिणि यौवने च ।
 सेव्या नितम्बास्तु विलासिनीनां
 ततस्तदर्थं धरणीवराणाम् ॥ ७ ॥
 कस्यापि ।

3956

यत्रोदारा दारास्तत्र न कान्तः स्वतः कान्तः ।
 यत्र नु कान्तः कान्तस्तत्र न दारा गुणोदाराः ॥ ८ ॥
 श्रीदिनकरदेवानाम् ।

3957

अवचनं वचनं गुरुसंनिधा-
 वनवलोकनमेव विलोकनम् ।
 अवयवावरणं हि यदंशुक-
 व्यतिकरेण तदङ्गसमर्पणम् ॥ ९ ॥
 वामनस्वामिन ।

3958

अनुदिनमभ्यासदृढैः सोढुं दीर्घोपि शक्यते विरहः ।
 प्रत्यात्तन्नसमागममुहूर्तविप्रस्तु दुर्विरहः ॥ १० ॥
 कस्यापि ।

3959

प्रामोषशाल्यतटिनीतटमण्डपेस्मि-
 न्मा पान्य मन्यरगते रजनीं नयस्य ।

अस्मिन्निशीयविरहज्वरजागरूक-

कोकाङ्गनाकरुणकूजितकटमस्ति ॥ ११ ॥

कस्यापि

3960

अर्थ खिग्धदयामो य इह विहरत्यम्बुजवने
विनिद्रे व्यागुच्छन्मधुप इति त जल्पतु जन ।

अहं शङ्के पद्मेरहकुहरवासव्यसनिर्नो

भ्रिय भङ्गच्छद्मा मुरारिपुरेपेतो रमयितुम् ॥ १० ॥

अथ वीररसनिर्देशः ॥ १४० ॥

3961

भर्तृपिण्डानुगकरो यत्र रयमशापण ।

सुराङ्गनास्त्रयग्रहो रम्य कालोयमागत ॥ १ ॥

शाण्डिल्यस्य ।

3962

प्रायेण सुकर दान प्रायेण सुकर तप ।

प्रागानपेक्षी व्यापार पुनर्वरिस्थ दुष्कर ॥ २ ॥

कस्यापि ।

3963

क्षत्रियस्योरसि क्षत्र पृष्ठे प्रह्न व्यवस्थितम् ।

तेन पृष्ठ न दातव्य पृन्दो प्रह्नदा भवेत् ॥ ३ ॥

भगवता व्यासस्य ।

3964

मा मैत्र नैते निखिन्ना नीलोत्पलदलत्विष ।

गते वीरानलोकिन्या लक्ष्म्या नयनविभ्रमा ॥ ४ ॥

कस्यापि ।

3965

धृतधनुषि शौर्यशालिनि दौला न नमन्ति यत्तदाध्वर्यम् ।

रिपुसशत्रेषु गगना कैव वराक्रेषु कादेशु ॥ ५ ॥

बाणभण्डस्य ।

3966

खज्ञास्तिष्ठन्तु मत्तेभकुम्भकूटाट्टहासिनः ।
एकदोर्दण्डशेषोपि कः सहेत परामवम् ॥ ६ ॥

कस्थपि ।

3967

जीवन्नेव मृतोसौ यस्य जनो वीक्ष्य वदनमन्योन्यम् ।
कृतमुखभङ्गो दूरात्करोति निर्देशमद्भुत्या ॥ ७ ॥

वामोदरगुप्तस्य ।

3968

रविमणिरपि निधेटः पादैस्तिग्मच्युतेर्मनाक्स्पृष्टः ।
ज्वलन्तिरामिति को वा मन्युं सोढुं क्षमो मान्नी ॥ ८ ॥

इन्द्रसिंहास्य ।

3969

लोकः शुभस्तिष्ठतु तावदन्यः
पराद्भुखाणां समरेषु पुंसाम् ।
पथ्योपि तेषां न ह्रिया मुखानि
पुरः सखीनामिह दर्शयन्ति ॥ ९ ॥

3970

हा तात तातेति स वेदनार्तः
कण्ठहृदन्मुत्रकफानुलिप्तः ।
वरं मृतः किं भवने किमाजौ
संदष्टदन्तच्छदमीमवक्त्रः ॥ १० ॥

3971

समृद्धितं संयुगसप्रहारैः
पश्यन्ति क्षुभप्रतिबुद्धतुल्यम् ।
आत्मानमङ्केषु सुराङ्गनानां
मन्दाकिनीमारुतवीजिताङ्गाः ॥ ११ ॥

एते वराहमिहिरस्य ।

3972

यादि समरमपास्य नास्ति मृत्यो-
र्भयमिति युक्तमितोन्यतः प्रयातुम् ।

अय नरणमवश्यमेव जन्तोः

किमिति मुधा मालिनं यशः क्रियेत ॥ १२ ॥

नारायणभट्टस्य ।

3973

अन्त्रैः स्वैरपि संयतामवरणो मूर्धाविरामक्षणे
स्वाधीनव्रणिताङ्गशखनिचितो रोमोद्गमं वर्मयन् ।

भद्रानुदलयञ्जितान्परभटानाधर्षयन्निदुरं

धन्यो धाम जयश्रियः वृथुरणस्तम्भे पताकायते ॥ १३ ॥

धनिकस्य ।

3974

वयस्याः क्रोदारः प्रतिभृणुत वद्धोञ्जलिरयं
किमप्याकाडामः क्षरति न यथा वीरचरितम् ।

मृतानामस्माक भवति परवश्य वपुरिदं

भवद्भिः कर्तव्यं नहि नहि पराचीनचरणम् ॥ १४ ॥

हर्मारनरेन्द्रस्य ।

3975

रक्तं नक्तंचरौघः पिवति वमति च पस्तकुन्तः शकुन्तः

क्रव्यं नव्यं गृहीत्वा प्रणदति मुदितो मत्तवेतालवालः ।

क्रीडत्यद्रीडमास्मिन्नुधिरमधुवशात्पृतना नूतनाङ्गी

योगिन्यो मांसमेदःप्रमुदितमनसः भुरशक्तिं स्तुवन्ति ॥ १५ ॥

कवीश्वरस्य ।

3976

कोप्येष खण्डितशिरा विकमन्मुत्सुधीः

प्रारम्भताण्डवविधिः सुरकामिनीभिः ।

आलोक्यते निजकराभिनयानुरूप-

व्यापारितेक्षणनिवेदितसत्त्वसारः ॥ १६ ॥

वासीधरकाश्चनस्य ।

३९७७

परस्परेण क्षतयोः प्रहत्रों-
रुक्रान्तवाय्वोः समकालमेव ।
भमत्यर्भावेपि कयोधिदासी-
देकाप्सरःप्रार्थितयोर्विवादः ॥ १७ ॥

३९७८

कश्चिद्विपत्स्वद्भ्रहतोत्तमाङ्गः
सद्यो विमानप्रभुतानुपेत्य ।
वामाङ्गसंसक्तसुराङ्गनः स्वं
नृत्यत्कबन्धं ममरे ददर्श ॥ १८ ॥
कालिङ्गसस्वैतौ ।

३९७९

ते क्षत्रियाः कुण्डलिनो युवानः
परस्परं सायकविक्षताङ्गाः ।
कुम्भेषु लम्बाः सुपुपुर्गजानां
कुचेषु लम्बा इव कामिनीनाम् ॥ १९ ॥

३९८०

भूरेणुदिग्धा नवपारिजात-
स्रजो रजोवासितबाहुमध्याः ।
गाढं शिवाभिः परिरभ्यमाणाः
सुराङ्गनाश्लिष्टमुजान्तरालाः ॥ २० ॥
भगवतो व्यासस्यैतौ ।

३९८१

जन्मेन्दोरमले कुले व्यपदिशस्यद्यापि धत्से गदां
मां दुःशासनकोष्णशोणितसुराक्षीवं रिपुं भाषसे ।
दर्पान्धो मधुकैटभाद्विपि हरावप्युद्धतं चेटसे
मन्त्रासावृषशो विहाय समरं पङ्केभुना लीयसे ॥ २१ ॥
नारायणभट्टस्व ।

3982

हतेभिमन्यौ क्रुद्धेन तत्र पार्थेन संयुगे ।
अक्षौहिणीः सप्त हत्वा हतो राजा जयद्रथः ॥ २२ ॥

3983

लोहितायति चादित्ये त्वरमाणो धनंजयः ।
पञ्चविंशतिसाहस्रान्निजघान महारथान् ॥ २३ ॥

3984

रथेभ्यो गजवाजिभ्यः संग्रामे वीरसंकराः ।
पातिताः पात्यमानाश्च दृश्यन्तेर्जुनताडिताः ॥ २४ ॥

3985

पूर्णे शतसहस्रे द्वे पदातीनां नरोत्तमः ।
प्रज्ज्वाल रणे भीष्मो विधूम इव पावकः ॥ २५ ॥

3986

आकर्णपलितः दयामो वयसाशीतिपञ्चकः ।
रणे पर्यचरद्गोणो वृद्धः षोडशवर्षवत् ॥ २६ ॥
भगवतां व्यासस्यैते ।

3987

लक्ष्मणो लघुसंधानी दूरपाती च राघवः ।
कर्णो दृढमहारी च पार्थस्यैते त्रयो गुणाः ॥ २७ ॥
क्षेमेन्द्रस्य ।

3988

न कालस्य न शक्रस्य न विष्णोर्वृत्तदस्य न ।
भ्रूयन्ते तानि कर्माणि यानि युद्धे हनूमतः ॥ २८ ॥
वाल्मीकिक्वे ।

3989

द्विन्नेपि शस्त्रभिन्नेप्यापत्यतितेपि निर्विशेषेपि ।
हनूमति कृतप्रतिज्ञे दैवमदैयं यमोप्ययमः ॥ २९ ॥

3990

कपोले जानक्याः करिकलभदन्तद्युतिमुपि
स्मरस्मेरं गण्डोद्गमरपुलकं घक्रकमलम् ।

मुहुः पश्यञ्चशृण्वन्नजनिचरसेनाकलकल
जटाजूटमन्यिद्रदयति रघूणां परिवृद्धः ॥ ३० ॥
महानाटकस्यैतौ ।

3991

वीरोसौ किमु वर्ण्यते दशमुखच्छिन्नैः शिरोभिः स्वयं
यः पूजास्त्रजमुत्सृज्यो घटयितुं देवस्य खट्वाङ्गिनः ।
सूत्रार्थी हरकण्ठसूत्रभुजगव्याकर्षणायोद्यतः
साटोपं प्रमथैः कृतभुकुटिभिः स्थित्वान्तरे वारितः ॥ ३१ ॥
बिन्हणस्य ।

3992

संतुष्टे तिसृणां पुरामपि रिपौ कण्डूलदोर्मण्डल-
क्रीडाकृत्तपुनःप्ररुद्धशिरसो वीरस्य लिप्सोर्वरम् ।
याज्ञादैर्न्यपरान्त्रि यस्य कलहायन्ते मिथस्त्वं वृणु
त्वं वृण्वित्यभितो मुखानि स दशमीवः कथं वर्ण्यते ॥ ३२ ॥
मुरारे ।

3993

सलीलयातानि न भर्तुरभ्रमो-
र्न चित्रमुच्चैःश्रवसः पदक्रमम् ।
अभिद्रुतः संयति येन केवलं
यलस्य शत्रुः प्रशशंस शीघ्रताम् ॥ ३३ ॥
भायकवे ।

3994

भाजन्मैत्रक्षचारी पृथुलभुजशिलास्तम्भविभ्राजमान-
ज्याघातश्रेणिसज्ञान्तरितवस्तुमतीचक्रजैत्रप्रशस्तिः ।
वक्षःपीठे घनास्त्रवणकिणकडिने संशुगुवानः प्रयन्का-
न्याप्तो राजन्यगोष्ठीधनगजमृगयाकौतुकी जामदग्न्यः ॥ ३४ ॥
मुरारे ।

3995

क्षुद्राः संश्रामेते विजहत् हरयः क्षुण्णशक्रेभकुम्भा
य्मदेहेषु लज्जां दधति परममी सायका निष्पतन्तः ।

सौमित्रे तिष्ठ पात्रं त्वमसि नहि रुपां नन्वहं मेघनादः
किञ्चिद्भुङ्क्ते लीलानियमितजलार्धे राममन्वेषयामि ॥ ३५ ॥
महानाटकस्य ।

3996

सप्तपट्टिर्हताः कौटयो वानराणां तरस्विनाम् ।
पश्चिमेनाङ्घ्रि शेषेण मेघनादेन सायकैः ॥ ३६ ॥
दाल्मीकिमुने ।

अथ करुणरसनिर्देशः ॥ १४१ ॥

3997

यस्याः कुसुमशय्यापि कोमलाङ्गया रुजाकरी ।
साधिशेते कथं देवी ज्वलन्तीमधुना चिताम् ॥ १ ॥
दण्डिनः ।

3998

गृहिणी सचिवः सखी मिथः
प्रियशिष्या ललिते कलाविधौ ।
करुणाविमुखेन मृत्युना
हरता त्वां वत किं न मे इतम् ॥ २ ॥
कालिदासस्य ।

3999

ध्वस्तः काव्योरुमेरुः कवित्रिपणिमहारत्नराशिर्विशीर्णः
शुष्कः शम्भोवसिन्धुः प्रलयमुपगतो ब्राह्म्यमाणिक्यकोशः ।
दिव्योक्तीनां निधानं निधनमुपगतं हा हता दिव्यवाणी
बागे गीर्वाणवाणीप्रणयिनि विधिना शायिते दीर्घनिद्राम् ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

4000

सृजति तावदशेषगुणाकरं
पुरुपरत्नमलंकरणं भुवः ।
तदनु तत्क्षगभङ्गि करोति धे-
दहह कटमपण्डितता विधेः ॥ ४ ॥
करदापि ।

4001

सा रसवत्ता विगता नवका विलसन्ति चरति नो कं कः ।
सरसीव कीर्तिशेषं गतवति भुवि विक्रमादित्ये ॥ ५ ॥
सुबन्धो ।

4002

मांधाता स महीपतिः कृतयुगेलंकारभूतो गतः
सेतुर्येन महोदधौ विरचितः क्षासौ दशास्यान्तकः ।
अन्ये चापि युधिष्ठिरप्रभृतयो यावन्त एवाभव-
न्नेकेनापि समं गता वसुमती मन्ये त्वया यास्यति ॥ ६ ॥
मुञ्च प्रति भोजराजस्य लेख ।

4003

भगीरथाद्याः सगरः ककुत्स्थो
दशाननो राघवलक्ष्मणौ च ।
युधिष्ठिराद्याथ बभूवुरेते
सत्यं क याता वत ते नरेन्द्राः ॥ ७ ॥
भगवतो ध्यासत्य ।

4004

उत्खातदैवतमिवायतनं पुरारे-
रस्ताचलान्तरितचन्द्रमिवान्तरिक्षम् ।
हम्मीरभूभुजि गते सुरवेदम विश्वं
पश्यामि हारमिव नायकरत्नशून्यम् ॥ ८ ॥
देवेश्वरस्य ।

4005

इह खलु विषमः पुरा कृतानां
विलसति जन्तुषु कर्मणां विपाकः ।
हरशिरसि शिरांसि यानि रेजुः
शिव शिव तानि लुठन्ति गृध्रपादैः ॥ ९ ॥
कस्यापि ।

4006

मातुलो यस्य गोविन्दः पिता यस्य धनंजयः ।
सोपि मृत्युवशं यातः कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १० ॥

4007

साक्षान्मघवतः पौत्रः पुत्रो गाण्डीवधन्वनः ।
स्वस्त्रीयो वासुदेवस्य तं गृध्राः पर्युषामते ॥ ११ ॥

4008

भसहायः सहायार्थी मामनुध्यातवान्भुवम् ।
पीद्यमानः शरैस्तीक्ष्णैर्द्रोणद्रौणिकृपादिभिः ॥ १२ ॥
भगवतो व्यासस्यैतं ।

4009

अक्षुद्रारिकृताभिमन्युनिधनप्रोद्धततीव्रभुवः
पार्थस्याकृतशात्रवप्रतिकृतेरन्तः शुचा मुह्यतः ।
कीर्णा बाष्पकणैः पतन्ति धनुषि व्रीडाजडा वृष्टयो
हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुनर्निर्यान्ति वक्राद्ग्रहिः ॥ १३ ॥
नितानारायणस्य ।

4010

कोहं ब्रूहि सखे स एव भगवानार्यः सखे राघवः
के यूयं बत नाय नाथ किमिदं दासोस्मि ते लक्ष्मणः ।
कान्तारे किमिहास्महे बत सखे देव्या गतिर्मृग्यते
का देवी जनकाधिराजतनया हा जानकि कासि हा ॥ १४ ॥
महानाटकस्य ।

4011

मितं ददाति हि पिता मितं भ्राता मितं सुतः ।
भमितस्य प्रदातारं भर्तारं का न शोचति ॥ १५ ॥
वाल्मीकिमुनेः ।

4012

मठेकपुत्रा जननी जरातुरा
नवमत्तनिर्वरटा तपस्विनी ।
गनिम्नयोरेष जनस्नग्दय-
त्रशे विधे त्वां कुरुगा रणदि न ॥ १६ ॥

4013

मदर्यमदष्टमृगालमन्यरः
त्रियः क्रियश्च इति त्वयोदिने ।

दिलोकयन्त्या हृदतोथ पक्षिणः

प्रिये स कीदृग्भविता तव क्षणः ॥ १७ ॥

एतौ ओहर्षस्य ।

4014

मध्याह्ने दववह्निनोष्णसमये दन्दद्यमानाद्रिरेः

कृच्छ्रान्निर्गतमुत्तृपं जलमथो वीक्ष्यैकरक्षाक्षमम् ।

प्रेम्णा जीवयितुं मिथः पिब पिबेत्युच्चार्य मिथ्या पिब-

न्निर्ममास्यमपीतयारि हरिणद्वन्द्व विपन्नं वने ॥ १८ ॥

कस्यापि ।

4015

आदाय मांसमखिलं स्तनवर्जमद्गा-

न्मां मुञ्च वायुरिक यामि कुह प्रसादम् ।

सीदन्ति शष्पकवलमहणानभिज्ञा

मन्मार्गवीक्षणपराः शिशवो मदीयाः ॥ १९ ॥

कस्यापि ।

अथाद्भुतरसनिर्देशः ॥ १४२ ॥

4016

कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुमसकृन्मृद्भक्षिता ह्येच्छया

सत्यं कृष्णं क एवमाह मुसली मिथ्याम्ब पदयाननम् ।

ध्यादेहीति विदारिते च वदने दृष्ट्वा समर्षं जग-

न्माता यस्य जयाम विस्मयपदं पायात्स वः केशवः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

4017

पातुं व्रीणि जगन्ति संततमकूपारात्समभ्युद्धर-

न्धार्वीं कोलकलेवरः स भगवान्यस्यैरुदंद्वाङ्गुरे ।

कूर्मः कन्दति नात्तति द्विरसगः पञ्चन्ति दिग्दन्तिनो

मेरुः कोशति मेदिनी जलजति ध्योमापि रोलम्बति ॥ २ ॥

कस्यापि ।

4018

काकुत्स्थेन शिरांसि यानि शतशस्त्रिञ्चानि मायानिधेः
 पौलस्त्यस्य विमानसीमनि तथा ध्रान्तानि नाकौकसाम् ।
 तान्येवास्य धनुःभ्रमप्रशमनं कुर्वन्ति सीतापतेः
 क्रीडाचामरडम्बरानुकृतिभिर्दोलायमानैः कचैः ॥ ३ ॥
 बिम्हणस्य ।

4019

तस्मिन्युद्धे क्षणेनैव त्वरितो वानरध्वजः ।
 सरथं सध्वजं साध्वं भीष्ममन्तर्दधे शरैः ॥ ४ ॥
 भगवतो प्यासस्य ।

4020

किं क्रमिष्यति किलैष वामनो
 यावदित्यमहसन्त दानवाः ।
 तावदस्य न ममौ नभस्तले
 लङ्घिताकेशशिमण्डलः क्रमः ॥ ५ ॥

4021

युगान्तकालप्रतिसंहतात्मनो
 जगन्ति यस्यां सत्रिकासमासत ।
 तनो ममुस्तत्र न कैटभद्विप-
 स्तपोधनाभ्यागमसंभवा मुदः ॥ ६ ॥

4022

पाथात्यभागमिह सानुषु संनिपण्णाः
 पश्यन्ति शान्तमलसान्द्रतरांशुजालम् ।
 सपूर्णलम्बललनालपनोपमान-
 मुत्सङ्गसद्भिर्हरिणस्य मृगाङ्कुमूर्तेः ॥ ७ ॥
 एते नापकने ।

4023

एत्रभित्तिषु सक्रान्तैः प्रतिबिम्बशतैर्नृतः ।
 शातो लङ्घेश्वरः कृत्वादान्जनेयेन तरयतः ॥ ८ ॥
 शण्डिकव ।

4024

चतुर्ष्वपि समुद्रेषु संध्यामन्वास्य तत्क्षणात् ।

कक्षाक्षिप्रं निशान्ते स्वे बालिः पौलस्त्यमत्यजत् ॥ ९ ॥

वाल्मीकिमुने ।

4025

किं ब्रूमो हरिमस्य विश्वमुदरे किं वा फणान्भोगिनः

शेते यत्र हरिः स्वयं जलनिधेः सौप्येकदेशे स्थितः ।

आश्चर्यं कलशोद्भवो मुनिरसौ यस्यैकहस्तेष्वुधि-

र्मण्डूपीयति पङ्कजीयति फणी भृङ्गीयति श्रीपतिः ॥ १० ॥

कस्यापि ।

अथ हास्यरसनिर्देशः ॥ १४३ ॥

4026

पाणौ ताम्रवटी कुशाः करतले धीते सिते वाससी

भाले मृत्तिलकः सचन्दनरसन्यस्तैकपुष्पं शिरः ।

दूरात्क्षिप्रपदा गतिर्दृढतरव्याश्लिष्टदन्ता गिरः

सोयं वञ्चयितुं जगद्भगवतो दम्भस्य देहक्रमः ॥ १ ॥

कस्यापि ।

4027

वैराग्यभङ्गिरचनावचनैः प्रतार्य

रण्डाश्विराय विकटस्तनसंनताङ्गीः ।

ब्रह्मोपदेशमिपसंगतगण्डभित्ति-

निःशङ्कुचुम्बनरसैः कृतिनो ब्रवन्ति ॥ २ ॥

कस्यापि ।

4028

पीठीप्रक्षालनेन क्षितिपतिकथया सज्जनानां प्रघादैः

भातर्नात्वार्ययामं कुशकुसुमसमारम्भगन्धमहस्ताः ।

पश्चादेते निमज्जत्पुरयुवतिकुचाभोगदत्तेक्षगार्थाः

प्राणायामापदेशादिह सरिति सदा धासराणि क्षिपन्ति ॥ ३ ॥

कस्यापि ।

4029

अद्भुलिमद्भु विकल्पनविविधविद्वादप्रवृत्तपाण्डित्यः ।
जपनपलौष्ठः सजने ध्यानपरो नगररथ्यासु ॥ ४ ॥

4030

मुण्डो जटिलो नम्रच्छ्त्री दण्डो कपायचीरो वा ।
भस्मस्मेरशरीरो दिशि दिशि भोगी विजृम्भने दम्भः ॥ ५ ॥
एतौ क्षेनेन्द्रस्य ।

4031

जिह्वायाश्चेदनं नास्ति न तालुपतनाद्भयम् ।
निर्विदाङ्गेन वक्तव्यं निर्लज्जः को न पण्डितः ॥ ६ ॥
कस्दापि ।

4032

धुकुटीकुटिललाटः कण्ठकिताङ्गः कटाक्षविकटाक्षः ।
कवलयाति पृथुककवलैस्तण्डुलमन्त्रं द्विजः क्रुद्धः ॥ ७ ॥
शार्ङ्गधरस्य ।

4033

धान्याकनागरनिशार्द्रिकदाडिमत्व-
हुस्तुम्बरीलवणतैलमुसंस्कृतान्यः ।
भत्स्यान्मुशीनिसितभक्ततले ददाति
स ब्रह्मलोकमधिरोहति पुण्यकर्मा ॥ ८ ॥
करदापि ।

4034

भोजनं प्राप्य दुर्बुद्धे मा प्राणेषु दयां कुरु ।
दुर्लभानि परात्रानि प्राणा जन्मानि जन्मानि ॥ ९ ॥
कस्दापि ।

4035

कृयविक्रयकृद्गुलाभाषवनिक्षेपभङ्गगव्याजेः ।
एते हि दिवसचौरा मुग्गन्ति महाजनं वगिजः ॥ १० ॥

4036

आख्याधिकानुरागी व्रजति सदा पुण्यपुस्तकं श्रोतुम् ।
ददृ इव कृष्णमर्षेः पलायते दानधर्मैभ्यः ॥ ११ ॥

4037

रस्वा दिशि दिशि दृष्टिं याचकचकितोवगुण्डनां कृत्वा ।
चौर इव कुटिलचारी पलायते कुटिलरथ्याभिः ॥ १२ ॥
एत सेनेन्द्रस्य ।

4038

वैद्यनाथ नमस्तुभ्यं क्षयिताशेषमानत्र ।
स्त्रायि विन्यस्तभारोयं कृतान्तः सुखमेधते ॥ १३ ॥
कस्यपि ।

4039

सत्कोणं लोलनेत्रं कुलयुवतिमुखं दृश्यते सानुकम्पै
रण्डानामर्धलज्जाञ्चितमधिपुलकं स्पृश्यते पीनमद्गम् ।
ह्रीवानां खाद्यतेन्तधिरनिहितधन काष्ठमूलाप्रितोयैः
पूर्वा सिद्धा कलानां सकलहृत्खनिविदेयविद्यामिबन्शा ॥ १४ ॥
दीपकस्य ।

4040

गणयति गणने गणकधन्त्रेण समागमं विशाखायाः ।
विविधभुग्गक्रीडासक्तां गृहिणीं न जानाति ॥ १५ ॥
कस्यपि ।

4041

कलमापनिर्गतमपीबिन्दुव्याजेन साञ्जनाभुकणा ।
कायस्यलुण्ठचमाना रोदिति खिन्नेव राजश्रीः ॥ १६ ॥
सेनेन्द्रस्य ।

4042

वाचयति नान्यलिखितं लिखितमनेनापि वाचयति नान्यः ।
अयमपरोस्य विशेषः स्वयमपि लिखितं न वाचयति ॥ १७ ॥

4043

कायस्थेनोदरस्थेन मानुरामिषशङ्कया ।
अन्त्राणि यत्र भुक्तानि तत्र हेतुरदन्तता ॥ १८ ॥

4044

काकाक्षौल्यं यमात्कौर्यं स्थपतेर्दृढयातिनाम् ।
आद्यक्षराणि संगृह्य कायस्यः केन निर्मितः ॥ १९ ॥

4045

विना मद्यं विना मांसं परस्वहरणं विना ।
विना परापत्रादेन दिविरो दिधि रोदिति ॥ २० ॥

केषामप्यने ।

4046

अर्षो नाम अनानां जीवितमखिलं क्रियाकलापश्च ।
तं च हरन्त्यतिधूर्ताश्चङ्गलगला गायना लोके ॥ २१ ॥

4047

तमसि वराकधौरो हाहाकारेण याति सवस्तः ।
गायनघोरः कपटी हाहा कृत्वा न याति वैलक्ष्यम् ॥ २२ ॥

4048

भामन्त्रगजयशब्दैः प्रतिपदहुंकारवर्षरारावैः ।
स्वयमुक्तसाधुवादैरन्तरयाति गायनो गीतम् ॥ २३ ॥

एन क्षेमेन्द्रस्य ।

4049

मेरुः स्थितोतिदूरे मनुष्यभूमिं परित्यज्य ।
भीतो भयेन चौर्याचोरागां हेमकारागाम् ॥ २४ ॥

4050

तस्मान्महीपतीनामसंभवे चौरदस्यूनान् ।
एकः शुचर्णकारो निपाद्यः सर्पया नित्यम् ॥ २५ ॥

एतौ क्षेमेन्द्रस्य ।

4051

उपयुक्तखदिरबोटकजनिताधरगगमद्गमयात् ।
पितरि मृतेषु हि वेद्या रोदिति वा तात तानेति ॥ २६ ॥

4052

पूर्वं चेटी तनो वेटी पश्चाट्प्रति कुट्टिनी ।
सर्वोपायपरिक्षीणा वृद्धा वेद्या तपस्विनी ॥ २७ ॥

4053

वर्गनदयितः कभिदनदयितो दासकर्मदयितोऽन्यः ।
रक्षादयितधान्यो वेद्यानां नर्मदयितोऽन्यः ॥ २८ ॥

एन क्षेमेन्द्रस्य ।

4054

गत्वा शारवतीं नयामि दिवसानाराध्यन्ती हरिं
 वृष्ट्वा वानशनेन जीवितमिदं मुञ्चामि भागीरथीम् ।
 प्रातः प्रातरिति प्रवर्तितकथा निर्वेदमातन्वती
 रण्डा नक्तमनन्तजारसुरतप्रीता सुखायास्तु वः ॥ २९ ॥

4055

कटी मुट्टिमाहा द्विपुरुषभुजपाद्यमुदरं
 स्तनौ घण्टालोलौ जघनमधिगन्तुं व्यवसितौ ।
 स्मितं भेरीनादो मुखमपि च यत्तद्भयकरं
 तथाप्येपा रण्डा परिभवति संतापयति च ॥ ३० ॥
 कयोल्प्येतौ ।

4056

यत्नोत्थापनमात्रनिःसहजरचर्मावशेषश्लथ-
 भ्रदयच्छेफति दुर्वलाङ्गवलनव्यर्थोद्यमालिङ्गने ।
 लज्जाधायिनि खियमानयुवतौ वृद्धस्य कृच्छ्रे रते
 यत्स्यात्तत्प्रतिभाव्य किं नु हसितुं युक्तं किमारोदितुम् ॥ ३१ ॥
 वृद्धे ।

4057

खट्वा नितान्तलघुका शिथिलप्रताना
 द्वेष्यः पतिः स च निरन्तरचाटुकारी ।
 तत्रापि दैवहतिकाः खलु माघराज्यो
 हा सहातां वयमयं व्यसनप्रपञ्चः ॥ ३२ ॥
 कस्यापि ।

4058

मृगु सखि कौतुकमेकं ग्राम्येण तु कामिना यदद्य कृतम् ।
 स्रतस्रखमौलिताक्षी मृतेति भीतेन मुक्तास्मि ॥ ३३ ॥
 कस्यापि ।

4059

यदक्षिभूततापाङ्गैः खियः कुर्वन्ति कामिनाम् ।
 जघनेष्वेव तत्सर्वं पतत्यनपराधिषु ॥ ३४ ॥
 कस्यापि ।

4060

केदोद्गुञ्चनमाम्येपि हन्त पश्यैतदन्तरम् ।

उपस्थाः कीटमभ्रन्ति घृतमक्तं दिगम्बराः ॥ ३५ ॥

4061

भिक्षो मांसनिषेवणं प्रकुरुषे किं तेन मद्यं विना

मद्यं चापि तव प्रियं प्रियमहो वेदयाद्भनाभिः सह ।

वेद्या द्रव्यरुचिः कुतस्तव धनं बृतेन चौर्येण वा

चौर्यशूनपरिग्रहोपि भवतो नटस्य कान्या गतिः ॥ ३६ ॥

कस्यापि ।

4062

सामगायनपृतं मे नोच्छिद्यमधरं कुरु ।

उत्काण्डितासि नेत्रद्रे वामकर्णं दशस्व मे ॥ ३७ ॥

कस्यापि ।

4063

भस्माद्गुलिर्बकोशयी बालशौची तथा हिरिः ।

धारावर्ती चक्रवर्ती पङ्केते पुरुषाधमाः ॥ ३८ ॥

4064

प्रेषकः प्रैष्यकः काण्डः किमेकः स्तम्भलीनकः ।

योगी तत्कालरोगी च पङ्केते सेवकाधमाः ॥ ३९ ॥

अथ भयानकरसनिर्देशः ॥ १४४ ॥

4065

दीप्तशुद्धेगयोगाद्दहनलहलहलम्बजिह्वापलीढ-

ब्रह्माण्डक्षौब्रविन्दुमवलतरभवज्जाटराप्रिस्फुल्लिङ्गाम् !

काली कङ्कालशेषामनुलगलचलन्मुण्डमानाकराली-

गुञ्जासंवादिनेत्रामनिननिवसनां नौमि पाशासिहस्ताम् ॥१॥

शार्ङ्गधरस्य ।

4066

दंष्ट्रासंकटवक्त्रकन्दललज्जिह्वस्य हव्याशन-

ज्वालाभःसुरभूरिकेसरसदाभारस्य दैत्यशुद्धः ।

व्याघ्रलग्नद्वलवद्विरप्यकशिपुक्रीडस्थलास्फालन-
स्पष्टप्रस्फुटदाधिपञ्जररवकूरा नखाः पान्तु वः ॥ २ ॥
हनूमत ।

4067

अद्याप्युन्मदयातु धानतरुणी चञ्चत्करास्फालन-
व्याघ्रलग्नकपालतालरगितैर्नृत्यस्त्रिशाचाङ्गनाः ।
उद्गायन्ति यशांसि यस्य विततैर्नादैः प्रचण्डानिल-
पक्षुभ्यत्कारिकुम्भकूटकुहरव्यक्त रणक्षोणयः ॥ ३ ॥
कृष्णविभ्रस्य ।

4068

इदं मघोनः कुलिशं धारासंनिहितानलम् ।
स्मरणं यस्य दैत्यस्त्रीगर्भपाताय कल्पते ॥ ४ ॥
हृदिन ।

4069

तपःपरामर्शविवृद्धमन्यो-
भ्रूमङ्गदुष्प्रेक्ष्यमुखस्य तस्य ।
स्फुरन्नुदार्षः सहसा नृतीया-
दक्षगः कृशानुः किल निष्पपात ॥ ५ ॥
कालिशसख ।

4070

किञ्चित्कोपकलाकलापकलनाहंकारविभ्रद्भुवो-
र्विक्षेपादकरोदसौ रघुपतिर्लङ्कापतेः पत्नम् ।
क्रन्दत्केरु रटत्करेट्टु विचटद्दारु स्फुटद्गुगुलु
प्रक्रीडत्कपि निःश्वसत्कणि रणजिह्वलि भ्रमञ्जीषि च ॥ ६ ॥
मुरारि ।

4071

श्रीहृच्छेदानुरूपोच्छलनरयवशास्सैहिकेषोपमेय-
त्रासान्नष्टाभ्रतिर्यग्वलितरविरयेनारुणेनेक्ष्यमाणम् ।
कुर्वत्काकुरस्थवीर्यस्तुतिमिव मरुतां कंधरारन्ध्रभाजां
भांकारैर्भ्रममेतन्निपतति वियतः कुम्भकर्णोत्तमाङ्गम् ॥ ७ ॥
यसोपमेय ।

4072

मायन्मातङ्गकुम्भस्थलबहलवसावासनाविस्मगन्ध-
 व्यासक्तव्यक्तमुक्ताफलशकलसत्केसरालीकरालः ।
 एणीवैधव्यवेधाः स्वभुजबलमदप्रस्ततेजखिधामा
 गुञ्जन्कुञ्जे गिरीणां हरिरिह शबरीगर्भपातं विधत्ते ॥ ८ ॥
 भयघसः ।

4073

महाप्रलयमारुतक्षुभितपुष्करावर्तक-
 प्रचण्डघनगर्जितप्रतिरवानुकारी मुहुः ।
 रवः श्रवणभैरवः स्यगितरोदसीकंदरः
 कुतोद्य समरोदधेरयमभृतपूर्वः पुरः ॥ ९ ॥

4074

मन्थायस्तार्णवाम्भःप्रतिकुहरवलन्मन्दरध्वानधीरः
 कोणाघातेषु गर्जत्प्रलयघनघटान्योन्यसंघट्टचण्डः ।
 कृप्याक्रोधाप्रदृतः कुरुकुलनिधनोत्पातनिर्घातयातः
 केनास्मस्तिहनादप्रतिरसितसखो दुन्दुभिस्ताडितोद्यम् ॥ १० ॥
 एतो नापादपभहरय ।

अथ वीभत्सरसनिर्देशः ॥ १४५ ॥

4075

उत्कृत्योत्कृत्य कृत्ति प्रथममय पृथुच्छोफभूयांसि मांसा-
 न्यंसस्त्रिकृष्टपिण्डाद्यवयवसुलभान्युपपूतीनि जग्ध्वा ।
 आत्तस्त्रास्त्रनेत्रः प्रकटितदशनः प्रेतरङ्गुः करङ्गा-
 दङ्गुस्यादस्थिसंस्थं स्पष्टगतमपि क्रव्यमव्यप्रमत्ति ॥ १ ॥
 भयभूते ।

4076

अन्त्रैः कल्पितमद्गलप्रतिहराः स्त्रीहस्तरक्तोत्पल-
 व्यक्तोत्तंसभृतः पिनघ शिरसा हत्पुण्डरीकस्रजः ।

एताः शोणितपङ्कुकुङ्कुमजुषः संभूय कान्तैः पिव-
न्त्यस्थिखेहसुरां कपालचषकैः प्रीताः पिशाचाङ्गनाः ॥ २ ॥
कस्यापि ।

4077

उत्कृत्य ज्वलितं शवात्कथमपि प्रेताशनः पैशैतीं
पेशीममिमयीं निगीर्य सहसा दन्दह्यमानोदरः ।
धावत्युत्सवते मुहूर्त्निपतति प्रोत्तिष्ठति प्रेक्षते
विष्वक्लौशति संपिनष्टि जठर मुष्ट्या चलन्मस्तकः ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

4078

त्रिकीर्णहरिचन्दनद्रविणि यत्र लीलारसा-
न्निपेतुरतिचञ्चलाश्चतुरकामिनीवृष्टयः ।
तदेतदुपरिभ्रमन्निविडगृध्रजातं जनै-
र्लुठ्ठमि कलेवरं पिहितनासिकैर्धाक्ष्यते ॥ ४ ॥
इन्द्रकवे ।

4079

प्रस्वेदमलदिग्धेन बहता मूत्रशोणितम् ।
त्रणेन विकृतेनेदं सर्वमन्धीकृतं जगत् ॥ ५ ॥
कस्यापि ।

अथ रौद्ररसनिर्देशः ॥ १ ४६ ॥

4080

पातालतः किमु सुधारसमानयामि
निष्पीड्य चन्द्रममृतं किमुताहरामि ।
उद्यन्तमद्य तपनं किमु वारयामि
कीनाशमाशु कणशः किमु चूर्णयामि ॥ १ ॥
महानारकान् ।

4081

यत्सत्यव्रतभङ्गभीतमनसा यत्नेन मन्दीकृतं
यद्विस्मर्तुमपीदितं शमवता शान्तिं कुलस्येच्छता ।

तद्व्यूतारगिसंभृतं नृपसुताकेशाम्बराकर्षणैः
 क्रोधज्योतिरिदं महत्कुरुवने यौधिष्ठिरं जृम्भते ॥ २ ॥
 नासाद्यनभइस्य ।

4082

सरोषदटाधरलोहिताक्षै-
 व्यक्तोर्ध्वरेखा भुकुटीर्वहद्रिः ।
 नस्तार गां महनिकृत्तकण्ठै-
 हुंकारगर्भाईपतां शिरोभिः ॥ ३ ॥

काण्डशास्य ।

4083

येन स्वां विनिहत्य मातरमपि क्षत्रास्रपूरासव-
 स्वाशोन्मत्तपरश्वधेन विदधे निःक्षत्रिया मेदिनी ।
 यद्भागवतवर्मनः शिखरिणः क्रौञ्चस्य हंसच्छता-
 दद्याप्यस्थिकणाः पतन्ति स पुनः क्रुद्धो मुनिर्भागिवः ॥ ४ ॥

4084

त्रैलोक्यत्रागशौण्डः सरसिजवसतेः संप्रन्तो मुजाभ्यां
 सुक्षत्रं नाम वर्णैः क्लृप्तदशकडिनयोर्यस्य दोषोर्बिलीनम् ।
 ज्वातामिद्वालकालानलकवलभयभ्रान्तदेवासुराणि
 व्यातन्वानो जगन्नि ज्वलति मुनिरयं पार्वतीधर्मपुत्रः ॥ ५ ॥
 एनौ मुगंरः ।

4085

चञ्चद्भुजभ्रमितचण्डगदाभिज्ञान-
 संनृगितोरुयुगलस्य ध्रुयोधनम्य ।
 स्यानावनदघनशोगितशोगपाणि-
 रुत्तंसयिव्यनि कचांस्तव देवि भीमः ॥ ६ ॥

4086

अन्योन्यास्कातमिच्चद्विवरुधिरवमासान्द्रमभिष्कपट्टे
 मप्रानां स्वन्दनानामुपरि कृतपदन्यासविक्रान्तपत्तौ ।

स्फीतासृक्पानगोश्रीरसदाशिवाशिवातूर्यनृस्यत्कचन्धे
मंमामैकार्णवान्तः प्रविचरितुमलं पण्डिताः पाण्डुपुत्राः ॥ ७ ॥

एतौ नारायणभट्टस्य ।

4087

रे धृष्टा धार्तराष्ट्राः प्रबलभुजबृहत्ताण्डयाः पाण्डवा रे
रे वार्ष्णेयाः सकृष्णाः शृणुत मम वचो यद्ब्रवीन्पूर्ध्वबाहुः ।
एतस्योल्खातबाहोर्दुपदनुपसुतातापिनः पापिनोहं
पाता हृच्छोणितानां प्रभवति यदि वस्तत्किमेतं न पाथ ॥ ८ ॥
कस्यापि ।

4088

नाहं रक्षो न भूतो रिपुरुधिरजलाह्लादिताङ्गः प्रकाशं
निस्तोर्णोरुप्रतिज्ञाजलनिधिगहनः क्रोधनः क्षत्रियोस्मि ।
भो भो राजन्यवीराः समरशिखिशिखामुक्तशेषाः कृतं व-
खासेनानेन लीनैर्हतकारितुरगान्ताह्नितैरास्यते यत् ॥ ९ ॥
नारायणभट्टस्य ।

अथ शान्तरसनिर्देशः ॥ १४७ ॥

तत्र पूर्वं वैराग्यम् ।

4089

पुत्रमित्रकलत्रेषु सक्ताः सीदन्ति जन्तवः ।
सरःपङ्कान्तरे मग्ना जीर्णा वनगजा इव ॥ १ ॥
मार्कण्डेयमुनिः ।

4090

मन्ये मायेयमज्ञान यत्सुखं स्वजनादपि ।
निद्राघवारणायार्त्तं निजच्छाया न कस्यनित् ॥ २ ॥

4091

विपत्त्यशान्त्यै सेव्यन्ते यदि कष्टेन भृभृमः ।
तत्कारिष्यति कष्टापि विपत्किमधिकं ततः ॥ ३ ॥

4092

मितमायुर्वयो नित्यं नैति यातं कदाचन ।

परामृशन्ति तदापि न भवं भोगलोलुपाः ॥ ४ ॥

केषामप्येते ।

4093

व्याव्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती

रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहम् ।

आयुः परिस्रवति भिन्नघटादिवाम्भो

लोकस्तथाप्यहितमाचरतीति चित्रम् ॥ ५ ॥

4094

क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवा कामरसिकः

क्षणं वित्तैर्हनिः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।

जराजीर्णैरङ्गैर्नष्ट इव बलीमण्डिततनु-

र्नरः संसाराङ्गे विशति यमधानीजवनिकाम् ॥ ६ ॥

4095

मातर्मेदिनि तात भारत सखे तेजः सुबन्धो जल

भ्रातर्व्योम निबद्ध एष भवतामन्त्यः प्रणामाञ्जलिः ।

युष्मत्सङ्गवञ्चोपजातसुकृतोद्रेकस्फुरन्निर्मल-

ज्ञानाणास्तसमस्तमोहमहिमा लीये परे ब्रह्मणि ॥ ७ ॥

4096

किं कंदर्प करं कदर्ययसि रे कोदण्डटंकारितै

रे रे कोकिल कोमलैः कलरवैः किं त्वं वृष्या वल्गसि ।

मुग्धे स्निग्धाविदग्धमुग्धमपुरैर्लोलैः कटाक्षैरलं

नेतधुम्बितचन्द्रचूडवरणध्यानामृतं वर्तते ॥ ८ ॥

एते भवंहरेः ।

4097

भूः पर्यङ्गो निजमुजलता कन्दुकं खं वितानं

दीपभन्द्रो विरतिवनितालम्बसद्गममोदः ।

दिकन्यानां व्यजनपवनैर्वीज्यमानोनुकूलै-
भिक्षु शेते नृप इव सदा नीतरागो जितास्मा ॥ ९ ॥

कस्यापि ।

4098

क्वचित्कन्याधारी क्वचिदपि च दिव्याम्बरधर
क्वचिद्भूमौ शय्या क्वचिदपि च पर्यङ्कशयन ।
क्वचिद्भिक्षावृत्ति क्वचिदपि च मृष्टाशनहवि-
र्महात्मा योगज्ञो न गणयति दुःख न च सुखम् ॥ १० ॥

भहंहेरे ।

4099

पापाणस्वण्डेष्वपि रत्नबुद्धि-
कान्तेति धी शोणितमासपिण्डे ।
पञ्चात्मके वर्ष्मणि चात्मभावो
जयत्यसौ मोहिनमोहलीला ॥ ११ ॥

श्रीनापालद्वानाम ।

4100

नि छेहो याति निर्वाण छेहोनर्यस्य कारणम् ।
नि छेहेन प्रदीपेन यदेतत्पकटीकृतम् ॥ १२ ॥

श्रीशामादरवेवानाम ।

4101

वपुषः सुकृतातिवर्तिनो
विभवस्यापि दुरार्जितस्य न ।
सुचिरं न विचारगोचर
परिणामो भविता हि कीदृशः ॥ १३ ॥

श्रीवेवशासदेशानाम ।

4102

अहौ वा हारे वा बलवति रिपौ वा सुहृदि वा
मणौ वा लोष्टे वा कुष्ठमशयने वा दृपदि वा ।
तृणे वा खेणे वा मम समदृशो यान्तु दिवसा
क्वचित्पुण्येरण्ये शिव शिव शिवेति प्रलपत ॥ १४ ॥

4103

आशा नाम नदी मनोरयजला तृष्णातरंगाकुला
 रागमाहवती त्रितर्कविहगा धैर्यद्रुमध्वंसिनी ।
 मोहावर्तसुदुस्तरातिगहना प्रोत्तुङ्गचिन्तातटी
 तस्याः पारगता विभुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ १५ ॥

4104

अदनीमहि वयं भिक्षामाशावासो वसीमहि ।
 शयीमहि महीपृष्ठे कुर्यामहि किमीश्वरैः ॥ १६ ॥

4105

आसंसारं त्रिभुवनमिदं चिन्वतां तात ताव-
 न्नेवास्माकं नयनपटवो श्रोत्रवर्त्मगतो वा ।
 योयं धत्ते विषयकरिणीगाढगृढाभिमान-
 क्षीवस्यान्तःकरणकरिणः संयमालानलीलाम् ॥ १७ ॥

एते मर्त्यैः ।

4106

येषां वल्लभया समं क्षणमिव क्षिप्रं क्षपा क्षीयते
 तेषां शीतकरः शशी विरहिणामुल्केषु संतापकृत् ।
 अम्माकं न च वल्लभा न विरहस्तेनोभयभ्रंशिना-
 मिन्दू राजति दर्पणाकृतिरयं नोप्यो न वा शीतलः ॥ १८ ॥

नोमराजशोरकाविकृत पद्यम् ।

4107

दैन्यं क्वचित्कचन मन्मथजा विकाराः
 कुत्राप्यनेकाविधवन्धुजनप्रपञ्चः ।
 कापि प्रभूतधनकल्पितमीश्वरत्व-
 मित्येकवैकृतमिदं जगदाविभाति ॥ १९ ॥

श्रीवन्मगभदेतानाम् ।

4108

गतास्तातभ्रानृप्रमुखमुखपीयूषमधुराः
 पुरा लक्ष्मीक्षैम्यव्यसनसरसास्त्रेपि दिवसाः ।

भदः शान्तं स्वान्तं सपदि यदि निर्वेदपदवीं
भजत्यभ्यासोयं जनयति सुखं भावविमुखम् ॥ २० ॥

श्रीराघवदेवानाम् ।

4109

धावन्तः प्रतिवासरं दिशि दिशि प्रत्याशया संपदां
दृष्ट्वा कालवशेन हन्त फलितं कस्यापि दैवद्रुमम् ।
भावं भावमवज्ञयोपहसितं सर्वत्र भमोद्यमा
जीवामः परमार्थभून्यद्दयास्तृप्ता मनोमोदकैः ॥ २१ ॥

श्रीसामोदरवेशानाम् ।

4110

सन्त्येके धनलाभमात्रगहनव्यामोहसंमूर्छिताः
कोचिद्दैवतसुन्दरीस्तनपरीरम्भभ्रमव्याकुलाः ।
अन्तर्भूतसमस्ततत्त्वनिवहं चिन्मात्रशेषं शिवं
दृष्ट्वा दृष्टतनूद्दहाङ्गुरभराः कष्टं न शिष्टाः क्वचित् ॥ २२ ॥

शंखवासदेवानाम् ।

अथानित्यतानिरूपणम् ॥ १४८ ॥

4111

येषां निमेषोन्मेषाभ्यां जगतां प्रलयोदयौ ।
तादृशाः पुरुषा याता मादृशां गणनैव का ॥ १ ॥

वसिष्ठताम्रायणम् ।

4112

प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुष्पास्ततः किं
न्यस्तं पदं शिरसि विद्विषतां ततः किम् ।
संमानिताः प्रणयिनो विभवैस्ततः किं
कल्पं स्थितं तनुभृतां तनुभिस्ततः किम् ॥ २ ॥

4113

धयं येभ्यो जाताधिरतरगता एव खलु ते
समं येः संबृन्दाः स्मरणपदवीं तेषि गमिताः ।

इदानीमेते स्मः प्रतिदिवसमासन्नपतना
गतास्तुल्यावस्थां सिकतिलनदीतीरतरुभिः ॥ ३ ॥

4114

रम्यं हर्म्यतलं न किं वसतये भ्रव्यं न गेयादि किं
किं वा प्राणसमासमागमसुखं नैवाधिकं प्रीतये ।
किं तृङ्गान्तपतत्पतद्गपवनश्यालोलदीपाङ्कुर-

ज्जयाचञ्चलमाकलय्य सकलं सन्तो वनान्तं गताः ॥ ४ ॥

एते भर्तृहरे ।

4115

न्यस्तं यथा मूर्ध्नि मुदात्ति मेपो
दूर्धाक्षताद्यं बलिकल्पितः सन् ।
मृत्युं समीपस्थितमप्यजान-
न्भुनक्ति मर्त्यो विपयांस्तथैव ॥ ५ ॥

कफ्यापि ।

4116

अहमिह कृतविद्यो वेदिता सत्कलानां
धनपतिरहमेको रूपलावण्ययुक्तः ।
इति कृतगुणगर्वः खिद्यते किं जनोयं
कतिपयदिनमध्ये सर्वमेतन्न किञ्चित् ॥ ६ ॥

श्रीशार्ङ्गधरदेवानाम् ।

4117

गलितानीन्द्रलक्षाणि बुद्बुदानीद वारिणि ।
मां जीवितनिबन्दाशं विहसिष्यन्ति साधवः ॥ ७ ॥

4118

संसाररात्रिदुःस्वप्ने शून्ये देहमयभ्रमे ।
आस्थां चेदनुबध्नामि तन्मूर्खो नास्ति मत्परः ॥ ८ ॥

4119

एता याः प्रेक्षसे लक्ष्मीश्छन्नचामरचञ्चलाः ।
स्वप्न एव महानुदे दिनानि त्रीणि पञ्च न ॥ ९ ॥

4120

येषु येषु दृढा भावा भावना दृष्टवस्तुषु ।
तानि तानि विनष्टानि दृष्टानि किमिहोत्तमम् ॥ १० ॥

4121

यन्मध्ये यच्च पर्यन्ते यदापाते मनोरमम् ।
सर्वमेवापवित्रं तद्विनाशामेध्यदूषितम् ॥ ११ ॥

4122

नीलोत्पलाभनयनाः परमप्रेमभूषणम् ।
हासायैव विलासिन्यः क्षणभङ्गितया स्थिताः ॥ १२ ॥
एते वासिष्ठान् ।

4123

गन्धर्वनगराकारः संसारः क्षणभङ्गुरः ।
मनसो वासनैवेयमुभयोर्भेदसाधनम् ॥ १३ ॥

4124

नन्दन्ति मन्दाः श्रियमाप्य निस्त्र्यं
परं विषीदन्ति विपद्रुहीताः ।
विवेकदृष्ट्या चरतां नराणां
श्रियो न किञ्चिद्विपदो न किञ्चित् ॥ १४ ॥

4125

मित्रं कलत्रममितः परिवारलोको
भोगैकसाधनमिमाः किल संपदो नः ।
एकः क्षणः स तु भविष्यति यत्र भूयो
नार्यं न यूयमितरे न धर्यं न चैते ॥ १५ ॥

4126

मतेनापि न संबन्धो न मुखेन भविष्यता ।
वर्तमानं क्षणातीव्रं संगतिः केन कस्य वा ॥ १६ ॥
एते श्रीविद्यगणेशनाथान् ।

4127

इतो न किञ्चित्परतो न किञ्चि-
 यतो यतो यामि ततो न किञ्चित् ।
 स्वात्मावबोधादपरं न किञ्चि-
 द्विचार्यमाणेपि जगन्न किञ्चित् ॥ १७ ॥

कस्यापि ।

4128

यदस्माभिर्दृष्टं क्षणिकमभवत्स्वप्न इव त-
 त्कियन्तो भावास्तु स्मरणाविषयादप्यपगताः ।
 अहो पश्यत्पश्यत्स्वजनमखिलं यान्तमनिशं
 हतव्रीडं चेतस्तदपि न भवेत्सद्गुरहितम् ॥ १८ ॥

श्रीशिवशास्त्रेणाम् ।

4129

साक्षात्प्रेमावतारः कमलदलदृशो दिक्षु तद्दमीरनन्ना
 सत्पुत्राः संततित्राः समविपदाविपत्संविभागी कुटुम्बः ।
 एतस्मै हि तावत्सुकृतविलसितं दृश्यमानं मनोशं
 यावन्नैतत्प्रगाशप्रणयि वत मनाङ्म्लायते ते न चेतः ॥१९॥

शाङ्गपत्रम् ।

4130

चेतोहरा युवतयः सुदृशोनुकूलाः
 सद्गान्धवाः प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।
 वल्गन्ति वन्तिनिवहास्तरलास्तुरंगाः
 मंमीलने नयनयोर्नहि किञ्चिदस्ति ॥ २० ॥

कस्यापि ।

4131

पृथिवी दृश्यते यत्र मेरुभाषि विशीर्यते ।
 मुशोषं सागरजलं शरीरे तत्र का कथा ॥ २१ ॥

4132

इदं युगसहस्रस्य भविष्यदभवत्स्मिन् ।
 तदप्ययत्नमापन्नं का कथा मरणावधेः ॥ २२ ॥

4133

लम्भास्त्यक्ताश्च संसारे यावन्तो बान्धवास्त्वया ।
न सन्ति खलु तावत्यो गङ्गायामपि बालुकाः ॥ २३ ॥

4134

आसन्नतामेति मृत्युरायुर्याति दिने दिने ।
आघातं नीयमानस्य वध्यस्येव पदे पदे ॥ २४ ॥
केषामन्येते ।

4135

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमभ्यानि भारत ।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥ २५ ॥

4136

एकस्मार्थप्रवृत्तानां सर्वेषां तत्र गामिनाम् ।
यथेकस्त्वरितो याति का तत्र परिदेवना ॥ २६ ॥
एतौ भगवतो व्यासस्य ।

4137

एकेषु प्रातरपरे पश्चादन्ये पुनः परे ।
सर्वे निःसीञ्चि संसारे यान्ति कः केन शोच्यते ॥ २७ ॥
क्षेमेत्रस्य ।

अथ विषयोपहासः ॥ २४९ ॥

4138

नित्यमाचरतः शौचं कुर्वतः पितृतर्पणम् ।
यस्य नोद्भिजते चेतः शास्त्रं तस्य करोति किम् ॥ १ ॥
कस्यापि ।

4139

यावतः कुरुते जन्तुः स्वसुखार्थं परिमहान् ।
तावन्तोस्य निखन्यन्ते हृदये शोकशङ्कवः ॥ २ ॥

4140

दाराः पतिवक्त्रा बन्धुजनो बन्धनं विषं विषयाः ।
कीयं जनस्य मोहो ये त्रिपवस्तेषु सुहृदाश्च ॥ ३ ॥
कस्यापि ।

4141

कृमयो मत्स्य विट्वा वा निट्वा यस्येयमीदृशी ।
स कायः परतापाय युज्यतामिति को नयः ॥ ४ ॥

कस्त्यादि ।

4142

रक्तमांसमयः कायः स्त्रीणां स्पर्शमुखायनः ।
तमेवाभ्रन्ति सिंहाद्या रम्यं नास्तीह वस्तुतः ॥ ५ ॥

4143

अद्भ्रमद्भेन संपीड्य मांसं मसिन तु स्त्रियाः ।
पुराहममवं प्रीतो यत्तन्नोहविजृम्भितम् ॥ ६ ॥

एतौ शार्ङ्गद्वयम् ।

4144

उत्तानोच्छूनमण्डूकपाटितोदरसंनिभे ।
ह्येदिनि स्त्रीभ्रगे सक्तिरहमेः कस्य जायते ॥ ७ ॥

कस्त्यादि ।

4145

इद्वैव विकृतं कायं वायुस्पन्दविवाजितम् ।
येषु निर्घ्याजमासत्तास्तेभ्योपि विभिन्नो वयम् ॥ ८ ॥

श्रीदेवगणदेशानाम् ।

4146

श्वेतं पदं समभिधीक्ष्य शिरोरुहाणां
स्यानं परं परिभवस्य तदेव पुंसाम् ।
आरोपितास्थिनाकलं परिदृश्य यान्ति
चण्डालकूपनिव दूरतरं तरुण्यः ॥ ९ ॥

4147

स्तनौ मांसयन्त्ये कानककालगावित्युपमितौ
मुखं श्लेष्मागारं तदापि च शशाङ्गेन तुलितम् ।
स्रवण्मूत्रत्रिंशं करिवरकरम्पार्थि जघनं
मुहूर्तिन्धं रूपं कविजनविद्वेषैर्गुरु कृतम् ॥ १० ॥

एतौ महर्षयः ।

4148

तृया भुष्यत्यास्ये पिबति सलिलं स्वादु सुरभि
 क्षुधार्तः सञ्शालीन्कवलयति मांसाज्यकलितान् ।
 प्रदीप्ते कामासौ सुदृढतरमाश्लिष्यति बधूं
 प्रतीकारं व्याधेः सुखमिति विपर्यस्यति जनः ॥ ११ ॥
 कस्यापि ।

4149

जन्मैव व्यर्थतां नीतं भवभोगप्रलोभिना ।
 काचमूल्येन विक्रीतो इन्त चिन्तामणिर्मया ॥ १२ ॥

अथ पश्चात्तापः ॥ १५० ॥

4150

मोगा न मुक्ता वयमेव मुक्ता-
 स्वपो न तत्रं वयमेव तप्ताः ।
 कालो न यातो वयमेव याता-
 स्तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ १ ॥

4151

नाभ्यस्ता भुवि चादिवृन्ददमनी विद्या विनीतोचिता
 खङ्गाधैः करिकुम्भपीठदलनैर्नाकं न नीतं यशः ।
 कान्ताकोमलपल्लवाधररसः पीतो न चन्द्रोदये
 ताहृष्यं गतमेव निष्फलमहो शून्यालये दीपवत् ॥ २ ॥

4152

न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छिन्नये
 स्वर्गद्वारकपाटपाटनपटुर्धर्मोपि नोर्षाजितः ।
 नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्नेपि नालिङ्गितं
 मातुः केवलमेव यौवनवनच्छेदे कुठारा वयम् ॥ ३ ॥

4153

क्षान्तं न क्षमया गृहोचितसुखं त्यक्तं न संतोषतः
 सोढा दुःसहशीतवाततपनक्लेशा न तत्रं तपः ।

ध्यातं वित्तमहर्निशं नियमितप्राणैर्न शंभोः पदं
तत्तत्कर्म कृतं यदेव मुनिभिसैस्तैः फलैर्यञ्चिताः ॥ ४ ॥

4154

जातः कूर्मः स एकः पृथुभुवनभरायार्पितं येन पृष्ठं
शार्प्यं जन्म ध्रुवस्य भ्रमति नियमितं यत्र तेजस्त्रिचक्रम् ।
संजातव्यर्थपक्षाः परहितकरणे नोपरिष्ठास्य चाधो
ब्रह्माण्डोदुम्बरान्तर्मशकवदपरे जन्तवो जातनद्याः ॥ ५ ॥

4155

धन्यानां गिरिकदरे निवसतां ज्योतिः परं ध्यायता-
मानन्दाभ्रुजलं पिबन्ति शकुना निःशङ्कमङ्गेशायाः ।
अस्माकं तु मनोरयोपरवितप्रासादवापीतट-
क्रीडाकाननकेलिकौतुकजुषामायुः परं क्षीयते ॥ ६ ॥

4156

अजानन्माहात्म्यं पतति शलभस्तीव्रदहने
न मीनोपि शात्वा बटिशयुतमश्नाति पिशितम् ।
विजानन्तोप्येते वयमिह विपञ्जालजटिला-
त्र मुञ्चामः कामानहह गहनो मोहमहिमा ॥ ७ ॥
एते भर्तृहरे ।

4157

चलत्तरलतृष्णेन किमिवास्मिन्धरातले ।
मया तत्कृतमग्नेन पथात्तापाभिर्नृदये ॥ ८ ॥

वासिष्ठान् ।

4158

मन्त्रोद्गावितदैवतैर्न विधिवदासीकृताः सिद्ध्यो
योगाभ्याससमाहितैरनुदिनं तीर्णो न मोहाणवः ।
क्षुभ्यत्क्षुद्रररेन्द्रदत्ताविगलत्संपन्नबोद्धासितै-
र्धिङ्गुदैरिव पण्डितैरपि बलात्कालः कथं नीयते ॥ ९ ॥

4159

धावित्वा स्वसमाहितेन मनसा दूरे शिरो नामित
भूपाना प्रतिशब्दकैरिव चिर प्रोद्भुटमिष्ट वच ।
हाराध्यक्षानियन्त्रणापरिभवप्रम्लानवक्त्रै स्थित
भ्रात किं करवाम मुञ्चति मनो नाद्याप्यविद्याग्रहम् ॥१०॥
एतौ श्रीवदनपदेवानाम् ।

4160

यार्त यौवनमधुना वनमधुना शरणमेकमस्माकम् ।
स्फुरदुरुहारमणीना हा रमणीना गत काल ॥ ११ ॥

4161

गात्र सकुचित गतिर्विगलिता दन्ताश्च नाश गता
दृष्टिर्मदयति रूपमेव हसते वक्र च लालायते ।
वाक्य नैव करोति बान्धवजन पत्नी न भुभूषते
हा कष्ट जरयाभिभूतपुरुष पुत्रोप्यवज्ञायते ॥ १२ ॥

4162

नो धर्माय यतो न तत्र निरता नार्थाय येनेदृशा
कामोप्यर्थवता तदर्थमपि नो मोक्ष क्वचित्कस्यचित् ।
तत्के नाम वय वृथैव घटिता ज्ञातं पुन कारण
जीवन्तोपि मृता इति प्रवदता शब्दार्थसत्तिद्वये ॥ १३ ॥
केयाम्बते ।

अथ कालचरितम् ॥ १५१ ॥

4163

पुरदरसहस्राणि चक्रवर्तिशतानि च ।
निर्वापितानि कालेन प्रदीपा इव वायुना ॥ १ ॥

4164

भ्रात कष्टमहो महान्स नृपति सामन्तवक्रं च त-
त्पार्थे तस्य च सा विदग्धपरिपत्ताधन्वविम्बानना ।

उद्रिक्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते बन्दिनस्ताः कयाः
सर्वं यस्य वशादगात्स्मृतिपर्यं कालाय तस्मै नमः ॥ २ ॥

4165

प्राप्ता जरा यौवनमप्यतीतं
बुधा यतध्वं परमार्थसिद्धये ।
आयुर्गतप्रायमिदं यतोसौ
विभ्रम्य विभ्रम्य न याति कालः ॥ ३ ॥
एतो मर्तृश्रे ।

4166

कांश्चित्कल्पशतं कृतस्थितिचयान्कांश्चिद्युगानां शतं
कांश्चिद्वर्षशतं तथा कतिपयाञ्चरन्तून्दिनानां शतम् ।
तांस्तान्कर्मभिरात्मनः प्रतिदिनं संक्षीयमाणायुषः
कालोयं कवलीकरोति सकलान्भ्रातः कुतः कौशलम् ॥ ४ ॥

4167

कालेन क्षितिचारिवह्निपवनव्योमादियुक्तं जग-
द्ब्रह्माद्याश्च सुराः प्रयान्ति विलयं विद्मो विचारादिति ।
पश्यामोपि विनदयतो नवरतं लोकाननेकान्मुधा
मायामोहमयीं भवप्रणयिनीं नास्यां जहीमो वयम् ॥ ५ ॥
एषो चार्द्रपरस्य ।

4168

अथैव हसितं गीतं पठितं यैः शरीरिभिः ।
अथैव ते न दृश्यन्ते कर्षं कालस्य चेष्टितम् ॥ ६ ॥
कस्यापि ।

4169

ध्रियमाणं मृतं बन्धुं शोचन्ति परिदेवनैः ।
आत्मानं नानुशोचन्ति कालेन कवलीकृतम् ॥ ७ ॥
श्रीविद्यगणेशानाम् ।

4170

आराध्य भूपतिमवाप्य ततो धनानि
मुञ्जामहे वयमिदं प्रसभं सुखानि ।

इत्याशया बत विमोहितमानसानां
कालो जगाम मरणावधिरेव पुंसाम् ॥ ८ ॥

कस्यापि ।

अथ विवेकः ॥ १५२ ॥

4171

यस्मिन्वस्तुनि भ्रमता मम तापस्तत्र तत्रैव ।
यत्रैवाहमुदासे तत्र मुदासे स्वभावसंतुष्टः ॥ १ ॥

4172

मृत्योर्बिभेदि किं मृद भीतं मुञ्चति नो यमः ।
अजातं नैव गृह्णाति कुरु यत्नमजन्मनि ॥ २ ॥

कस्यापि ।

4173

मुण्डी जटी यत्कलवांखिदण्डी
कपायवासा व्रतकर्षिताङ्गः ।
त्यक्तौहिको वा यदि नाग्रतत्त्व-
स्तदा तु तस्योभयमेव नष्टम् ॥ ३ ॥

4174

अधीत्य चतुरो वेदान्ब्याकृत्याटादश स्मृतीः ।
अहो भ्रमस्य वैफल्यमात्मापि कलितो न चेत् ॥ ४ ॥
एतौ हरिगणरय ।

4175

जडास्तपोभिः शमयन्ति देहं
बुधा मनधापि विकारहेतुम् ।
श्वा मुक्तमखं दशतीति कोपा-
त्क्षेत्रारमुद्दिश्य दिनस्ति सिंहः ॥ ५ ॥

कस्यापि ।

4176

अप्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वतो दाक्षिणात्याः
पृष्ठे लीलावलयरगितं चामरप्राहिणीनाम् ।

यद्यस्त्येवं कुरु भवरसास्वादेने लम्पटत्वं
नो वेद्येतः प्रविश सहसा निर्विकल्पे समाधौ ॥ ६ ॥

4177

यदा किञ्चिज्ज्ञोहं द्विप इव मदान्धः समभवं
तदा सर्वज्ञोस्मीत्यभवदवलितं मम मनः ।
यदा किञ्चित्किञ्चिद्बुधजनसकाशादवगतं
तदा मूर्खोस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥ ७ ॥

4178

माने म्त्सायिनि खण्डिते च वञ्चुनि व्यर्थं प्रयातेर्यिनि
क्षीणे बन्धुजने गते परिजने नटे शनैर्यौवने ।
युक्तं केवलमेतदेव सुधियां यज्जडुकन्यापयः-
पूतमावगिरीन्द्रकंदरदरीकुञ्जे निवासः क्वचित् ॥ ८ ॥
एते भवंशरेः ।

अथोपदेशः ॥ १५३ ॥

4179

ब्रध्विगस्पृहया दुरीश्वराणां
भरवित्तिर्द्विविशेषणं भजन्तः ।
अपुनर्भवसाधनं शरीरं
क्षपयामो वयमो नमः शिवाय ॥ १ ॥

4180

स वेदो निर्वेदः स्मृतिरपि च सा विम्बुनिरहो
स शास्त्रार्थो व्यर्थस्तदपि यजनं मोहजननम् ।
स ऊहः प्रत्यूहो हरिहरकथा ना च वितया
न यत्र स्यादात्मा स्फुरदनुभवप्रत्ययमयः ॥ २ ॥
कम्दारि ।

4181

कुले महाति जातेन आत्मनः श्रेय इच्छता ।
आत्मज्ञाने भनः कार्यो यद्गतात्वानृतमधुने ॥ ३ ॥

4182

पुमकृत्योः कयामेव शिवशक्तयोस्तथैव च ।
यः भृणोति नरो भक्त्या निष्पापः सोऽपि जायते ॥ ४ ॥

4183

स गुणी स च धर्मिष्ठः स विवेकी स बुद्धिमान् ।
ब्रह्मज्ञाने मतिर्यस्य शेषाः पशुसमा नराः ॥ ५ ॥

4184

यामे गोश्वखरोद्गाद्या भरण्या हरिणादयः ।
यथैते पशवो मूढास्तथात्मानं न वेत्ति यः ॥ ६ ॥

4185

सर्वेषां तु पदार्थानामभ्यासः कारणं परम् ।
अभ्यासेन मर्त्यस्य प्राप्तो योगोऽपि नश्यति ॥ ७ ॥

4186

अभ्यासेन स्थिरं चित्तमभ्यासेनानिलच्युतिः ।
अभ्यासेन परानन्दो ह्यभ्यासेनात्मदर्शनम् ॥ ८ ॥

4187

अभ्यासेनान्यसंचारो ह्यभ्यासेनान्यरूपता ।
अभ्यासेन समुत्क्रान्तिरभ्यासेनाणिमादयः ॥ ९ ॥

4188

भुत्वापि यदनभ्यासो लौल्यं निद्रा जने रतिः ।
विरुद्धशास्त्रभ्रममेतद्योगविनाशनम् ॥ १० ॥

4189

असत्सङ्गाद्गुणज्ञोऽपि विषयासक्तमानसः ।
अकस्मात्प्रलयं याति गीतरक्तो यथा मृगः ॥ ११ ॥

4190

विषयेष्वपि कष्टोऽयं विषयः स्त्रीति नामतः ।
जीवत्यन्धैः किल्लाकृष्टः सियाकृष्टो न जीवति ॥१२॥

4191

स्वीरत्नं ग्यानमात्रं तु ब्रह्मणोपि मनो हरेत् ।
किं पुनश्चेतरेषां तु विषयेच्छानुवर्तिनाम् ॥ १३ ॥

4192

स्वीरत्नं मोहनं मूढं इदमाग्नीविषोपमम् ।
यदीच्छेदात्मनः श्रेयो मनसापि न चिन्तयेत् ॥ १४ ॥
एतं शंकरसायनात् ।

4193

संसारं तव दुष्पारपदवीं न दधीयसी ।
अन्तर्ग दुस्तरा न स्युर्यादि रे मद्विरेक्षणाः ॥ १५ ॥
करदापि ।

4194

सद्गः सर्वात्मना त्याज्यः स चैत्यक्तं न शक्यते ।
स सद्भिः सह कर्तव्यः सन्तः सद्गस्य भेषजम् ॥ १६ ॥

4195

कामः सर्वात्मना हेयः स चैत्यक्तु न शक्यते ।
गुमुक्षां प्रति कर्तव्यः सा च तस्यापि भेषजम् ॥ १७ ॥
एतौ मार्कण्डेयमुनिपत्नयौ ।

4196

मोक्षद्वारप्रतीहाराश्रत्वारः परिकीर्तिताः ।
शमो विवेकः संतोषश्चतुर्यः साधुसंगमः ॥ १८ ॥

4197

वासना द्विविधा श्रेयसा शृद्धानिमतिना तथा ।
शुद्धा जन्मक्षये हेतुर्मलिना जन्मकाण्डम् ॥ १९ ॥

4198

शुभाशुभाभ्यां मार्गाभ्यां वदन्ती वासनासरित् ।
पौरुषेण प्रयत्नेन योजनीया शुभे पथि ॥ २० ॥

4199

न तदात्मि जगत्कोटो भुभकर्मानुपातिना ।
यन्पौरुषेण शुद्धेन न समाभासते जनैः ॥ २१ ॥

4200

शुभवासनया चेतो महत्या जायते महत ।
आग्मान चिन्तयन्रुद्र नन्दी रुद्रत्वमागत ॥ २२ ॥

4201

क्षुद्रवासनया चेत क्षुद्रतामेति नित्यश ।
पिशाचविभ्रमात्क्षुद्र पिशाचात्रिंश पश्यति ॥ २३ ॥

4202

सदानिशययुक्तेन विश्वामित्रेण विप्रता ।
भूयो भूय प्रयुक्तेन दुष्प्राया तपसार्जिता ॥ २४ ॥

4203

प्रणयेन यम जित्वा कृत्वा वचनसगरम् ।
परलोकादुपानीत सावित्र्या सत्यवान्पति ॥ २५ ॥

4204

न सोस्त्यतिशयो लोके यस्यास्ति न क्लोदय ।
अत कार्यं प्रयत्नस्तु सद्भि शिवकतामये ॥ २६ ॥

4205

युक्त्या सतरतो ज्ञस्य ससारो गोपदाकृति ।
दूरसन्धक्तयुक्तेस्तु महाभाधार्णवोपम ॥ २७ ॥

4206

स्रसनद्धसमस्ताङ्ग प्रशमामतवर्मणा ।
वेधयन्ति न दु खानि शरा वचशिलाभिर ॥ २८ ॥

4207

पुंसो भिजमनोमोहकल्पितानल्पदु खद ।
ससारविषत्रेतालो विचारेणैव लीयते ॥ २९ ॥

4208

विचारदर्पणे तप्ता धिय धैर्यधुर गताम् ।
आधयो न विक्षुम्पन्ति वाताभिन्नानल यथा ॥ ३० ॥

4209

ययोदिते दिनकरे कापि साति तमस्विनी ।
तथा विवेकेभ्युदिते काप्यविद्या विलीयते ॥ ३१ ॥

4210

नाहं मांसं न चास्थीनि देहादन्यः परोप्यहम् ।
इति निश्चयवानन्तः क्षीणाविद्य इहोच्यते ॥ ३२ ॥

4211

सर्वा वृष्टीः परित्यज्य नियम्य मनसा मनः ।
सनाह्याभ्यन्तरार्थस्य संकल्पस्य क्षयं कुरु ॥ ३३ ॥

4212

यदि वर्षसहस्राणि तपश्चरसि दारुणम् ।
तथापि ते न सिद्धिः स्यात्संकल्पोपशमाहृते ॥ ३४ ॥

4213

हरो यद्युपदेष्टा स्याद्भरिः कमलजोपि वा ।
तथापि ते न सिद्धिः स्यात्संकल्पोपशमाहृते ॥ ३५ ॥

4214

संकल्पतन्तावखिला भावाः श्रोताः शुभाशुभाः ।
द्वित्रे तन्तौ न जायन्ते कल्पान्नेपि शरीरिणः ॥ ३६ ॥

4215

शान्तसद्विद्वद्दौर्गत्यं गतकौतुकविभ्रमम् ।
परिपूर्गान्तरं चेतः पूर्वेन्दुरिव राजते ॥ ३७ ॥

4216

चेतश्चञ्चलया वृच्या चिन्तानिचयपञ्जरे ।
वृत्तिं बध्नाति नैकत्र पञ्जरे केचरी यथा ॥ ३८ ॥

4217

दृष्टमात्रेषु भावेषु यथा वन न रच्यते ।
तथैव तदनायत्तं चिरं चित्ते न रच्यते ॥ ३९ ॥

4218

घटास्पटमुपायाति पटादटममुत्कटम् ।
चित्तमर्थेषु चरति पादपोष्विव मर्कटः ॥ ४० ॥

4219

सफलो मांसदेहस्य न कश्चित्पौरुषक्रमः ।
मनोदेहस्य सफलं सर्वमेव स्वचेष्टितम् ॥ ४१ ॥

4220

मनोनिर्वाणमात्रेण जगन्नाम्ना महाधिना ।
त्यक्तेनार्येन घान्तः स्यादुःखदारो महात्मनः ॥ ४२ ॥

4221

मनोमात्रं जगत्सर्वं मनः पर्वतमण्डलम् ।
मनो भूमिर्मनो जीवो मनो वायुर्मनो जलम् ॥ ४३ ॥

4222

कुक्षुमोक्षासिधम्मिह्ला हेलावलितलोचना ।
काठकुबोपमाङ्गेषु लम्बाप्यमनसोद्भवा ॥ ४४ ॥

4223

कल्पान्तपयना वान्तु यान्तु चैकत्वमर्गवाः ।
तपन्तु द्वादशादित्या नास्ति निर्मनसः क्षतिः ॥ ४५ ॥

4224

शास्त्रसत्सङ्गधीरेण चिन्तातप्रमतापिना ।
द्विन्धि त्वमयतेवायो मनसैव मनोधुना ॥ ४६ ॥

4225

वासनावागुराकृष्टो मनोहरिणको नृणाम् ।
परां विवशतामेति संसारवनगुल्मके ॥ ४७ ॥

4226

सततोदारवृत्तासु कयासु परिशीलितम् ।
संपन्ननिर्मल चेतो मोहपट्टैर्न लिप्यते ॥ ४८ ॥

4227

तस्मात्प्रजागरः कार्यः प्रबुद्धेन दिवानिशम् ।
न मुष्णन्ति च्छलाद्यस्मात्कामक्रोधादयोरसः ॥ ४९ ॥
एते वासिष्ठान् ।

4228

पुरमेकं जगत्यम्भिन्नसृष्टांसास्यिर्निर्मितम् ।
वर्ममिति महायामं सर्वतः स्त्रायुवेष्टितम् ॥ ५० ॥

4229

नवद्वारं महाभूतैः पञ्चभिः सर्वतो वृतम् ।
नृपश्च पुरुषस्तत्र चेतनावानवस्थितः ॥ ५१ ॥

4230

मन्त्रिणौ तस्य बुद्धिश्च मनश्चैव विरोधिणौ ।
यत्नेन तस्य नाशाय तावुभावित्रेतरम् ॥ ५२ ॥

4231

नृपस्य तस्य चत्वारो नाशानिच्छन्ति विद्विषः ।
कामः क्रोधस्तया लोभो मोहश्चान्यो महारिपुः ॥ ५३ ॥

4232

यदा तु स नृपस्तानि शराभ्यावृत्य तिष्ठति ।
तदा स्वस्यबलश्चैव निरातङ्गश्च जायते ॥ ५४ ॥
एते शार्ङ्गधरेवपुराणान् ।

4233

जयत्याविरतारम्भा नियतिः परमात्मनः ।
यद्दशादिदमाभोगि जगच्चक्रं प्रवर्तते ॥ ५५ ॥

4234

यश्च सर्वात्मको देवः परं ब्रह्म महेश्वरः ।
स्वच्छः स्वानुभयानन्दरूपाकारादिवर्जितः ॥ ५६ ॥

4235

एतस्मात्परमानन्दाच्छुद्धनिष्मात्ररूपिणः ।
जीवः संजायते पूर्वं तस्मात्पित्तं ततो जगत् ॥ ५७ ॥

4236

शान्तस्यापगतेच्छस्य मनाव्सविदनात्मकम् ।
स्वाभाविकं यत्स्फुरणं त्रिद्व्योम्नः सोऽङ्ग जीवकः ॥ ५८ ॥

4237

यथा वातस्य चलनं कृशानोरुष्णता यथा ।
शीतता वा नुपारस्य तथा जीवत्वमात्मनः ॥ ५९ ॥

4238

जीवत्वाच्चित्तसांगत्यं चित्तत्वादिन्द्रियादिता ।
इन्द्रियादेः शरीरत्वं शरीरात्कर्मसंचयः ॥ ६० ॥

4239

कर्मणः संचयात्तवर्गनरकौ मोक्षवन्धने ।
कर्मणो जायते जन्तुर्वाजादिव नवाङ्कुरः ॥ ६१ ॥

4240

जन्तोः प्रवर्तते कर्म पुनर्वाजमिवाङ्कुरात् ।
आदिसर्गेहि नियतिर्भाववैचित्र्यमक्षयम् ।
अनेनेत्यं सदा भाव्यमिति संपद्यते परम् ॥ ६२ ॥

4241

अनुत्कीर्णा यथा पङ्के पुत्रिका वायु दारुणि ।
वर्णा यथा मपीकल्के तथा सर्गे स्थिताः परे ॥ ६३ ॥

4242

कटकत्वं पृथग्वेत्तस्तारंगत्वं पृथग्जलात् ।
यथा न संभवत्येवं न जगत्पृथगीश्वरात् ॥ ६४ ॥

4243

ताप एव यथा वारि मृगाणां भ्रमकारणम् ।
असत्यमेव सत्याभं तथा भूदमतेर्जगत् ॥ ६५ ॥

4244

न किञ्चित्केननिव्याप्तं न च किञ्चित्कानिस्थितम् ।
निद्राकाशमज्ञं शान्तं सर्वमेतदभिचिमतम् ॥ ६६ ॥

4245

मुधैवैते वयमहो ससुरासुरमानवाः ।
असत्या एव वल्गामो याम आयाम एव च ॥ ६७ ॥

4246

अलीक एव त्वद्भावो मद्भावोलीक एव च ।
अनुभूतोप्यसद्रूपः स्वप्ने स्वमरणं यथा ॥ ६८ ॥

4247

शरीरातीतवृत्तिस्त्वं शरीरस्यो भवाभवः ।
मा गाः शोकं च हर्षं च त्वमात्मा विगतज्वरः ॥ ६९ ॥

4248

यया रजोभिर्गगनं यया कमलमम्बुभिः ।
न लिप्यतेतिसंश्लिष्टैर्देहेरात्मा तयैव च ॥ ७० ॥

4249

बहिःकृत्रिमसंरम्भो इदि संरम्भवर्जितः ।
कर्ता बहिरकर्तान्तलोके विहर राघव ॥ ७१ ॥

4250

देशादेशं गते चित्ते मध्ये यद्येतसो वपुः ।
अजाटघसंचिन्मननं तन्मयो भव राघव ॥ ७२ ॥

4251

विविक्तः शान्तसंकल्पो धीरधीर्ज्ञिताशयः ।
ययाशान्तानुवर्ता च लोके विहर राघव ॥ ७३ ॥

4252

श्रूयतां ज्ञानसर्वस्वं श्रुत्वा त्रैवावधार्यताम् ।
भागेच्छामात्रको बन्धस्तच्यागो मोक्ष उच्यते ॥ ७४ ॥

4253

प्राप्य ज्ञानदशामेतां पशुस्तेच्छादयोपि ये ।
सदेहा वाप्यदेहा वा ते मुक्ता नात्र संशयः ॥ ७५ ॥

4254

यच्चास्ति मितगम्भीरं न तेजो न तमिस्रकम् ।
अनाख्यमनभिव्यक्तं तद्रूपं पारमात्मिकम् ॥ ७६ ॥

4255

नेन्द्रियाणि न वा रूपं न मनःपरिकल्पना ।
यत्सर्वं न च यत्सर्वं तद्रूपं पारमात्मिकम् ॥ ७७ ॥

4256

परमाणोरपि परं तदणीयो ह्यणीयसः ।
शुद्धं सूक्ष्मं परं शान्तं तदाकाशोदरादपि ॥ ७८ ॥

4257

एतद्ब्रह्मस्य परममेव च परमं पदम् ।
एषा गतिर्विरक्तानामेयोसौ परमः शिवः ॥ ७९ ॥
एते वासिष्ठान् ।

अथ कालसंख्यानम् ॥ १५४ ॥

4258

पङ्क्तिः प्राज्ञैः पलं प्रोक्तं पट्टिभिर्घटिका च तैः ।
पट्टिभिर्घटिकाभिः स्यादहोरात्रं तु मानवम् ॥ १ ॥

4259

दिनैः पञ्चदशैः पक्षः शुक्रेः कृष्णश्च गीयते ।
पक्षद्वयेन मासः स्यात्पितृणां तदहर्निशम् ॥ २ ॥

4260

ऋतुर्मासद्वयेनैव षण्मासैरयनं स्मृतम् ।
अयनद्वितयं वर्षो देवानां वासरो निशा ॥ ३ ॥

4261

तद्वात्रिंशत्सहस्रैस्तु चतुर्लक्षैः कलिः स्मृतः ।
शेषं युगत्रयं शेषं कलेर्द्वित्रिचतुर्गुणम् ॥ ४ ॥

4262

खचतुष्कं रदा वेदाश्चतुर्युगमुदाहृतम् ।
चातुर्युगैकसप्तत्या मन्वन्तरमुदाहृतम् ॥ ९ ॥

4263

चतुर्भिरवुदैः कल्पं हात्रिंशद्भिश्च कोटिभिः ।
चतुर्दश सुरेन्द्राश्च पतन्ति ब्रह्मणोहनि ॥ ६ ॥

4264

चतुर्युगसहस्रेण कल्पाख्यं ब्रह्मणो दिनम् ।
तत्प्रमाणा तथा रात्रिः सृष्टिसंहारकारिणी ॥ ७ ॥

4265

अथ कालाम्भिरुद्रस्य तृतीयनयनोत्थिता ।
ज्वाला दहति तत्सर्वं निर्वाणं ब्रह्मणो यतः ॥ ८ ॥

4266

स्वपतो ब्रह्मणः स्वेदाद्भूमिरेकार्णवा भवेत् ।
निःश्वासैः श्रुप्यते सापि सृजेत्सुप्तोत्थितः पुनः ॥ ९ ॥

4267

स्वकालपरिमाणेन पूर्णे वर्षशते किल ।
ब्रह्मादीनां तथा शक्तेः क्षयो जन्म पुनः पुनः ॥ १० ॥

4268

ब्रह्मा हरौ हरी रुद्रे रुद्रो लीयत ईश्वरे ।
ईशः सदाशिवे सोपि शक्तौ शक्तिः परे शिवे ॥ ११ ॥

4269

पुनः सृष्टिः पुनर्नाशः पुनः कल्पपरम्परा ।
पुनः पुनरिदं सर्वं चक्रवत्परिवर्तते ॥ १२ ॥

4270

ये तत्र लीनाः परमे पदे शिवे
मुक्तिं गता देवि त एव नापरे ।

शक्तिप्रकाशे प्रलये महत्यहो

तेषां कदाचित्पतनं न विद्यते ॥ १३ ॥

एते शिवशक्तिप्रयोगरत्नावली ।

अथ शारीरम् ॥ १५५ ॥

4271

अस्ति कारणमव्यक्तं सर्वव्यापि परापरम् ।

सांनिध्यादपि दुर्माद्यं विश्वमूर्त्योपलक्षितम् ॥ १ ॥

4272

नाकारं न निराकारं न च स्त्रीपुंनपुंसकम् ।

नापस्तेजो महद्योम भूमिर्दूरे न चान्तिके ॥ २ ॥

4273

ततोनिच्छस्य देहस्य शक्तिरिच्छेत्यजायत ।

चिद्रूपिण्या तया क्रीडां कर्तुमैच्छत्स लीलया ॥ ३ ॥

4274

क्रियारूपा गुणमयी तस्या बुद्धिरजायत ।

ज्ञानशक्तिरिति ख्याता क्रियाशक्तिश्च सा स्मृता ॥ ४ ॥

4275

बुद्धेरहं ततश्चित्तं शक्तिस्तस्याः सदाशिवः ।

नभोरूपी ततो वायुरीश्वरः समजायत ॥ ५ ॥

4276

ईश्वरात्समभूद्बुद्धो ज्योतिर्मय उमापतिः ।

रुद्राद्विष्णुरभूदाद्यत्त्रैलोक्यपरिपालकः ॥ ६ ॥

4277

विष्णुनाप्यक्षयो जातो ब्रह्मायं पृथिवीमयः ।

तदर्धमभवत्पूर्वं ब्रह्माण्डं कनकप्रभम् ॥ ७ ॥

4278

तेन सृष्टं स्वशक्तयेदं त्रैलोक्यं सचराचरम् ।
पञ्चभिः सह संभूय पञ्चभूतमयात्मकैः ॥ ८ ॥

4279

ततो ब्रह्मा द्विधा भूतः शिवशक्तिविभागतः ।
स्त्रीपुरुषेण सौख्यार्थं सुरतेनासृजत्प्रजाः ॥ ९ ॥

4280

ततश्चतुर्मुखस्यामन्दश पुत्रा मनोभवाः ।
तेषां दश ददौ कन्या मनोजाताः प्रजापतिः ॥ १० ॥

4281

ते सर्वे ज्ञाननिरताः सुसंतुष्टास्तपोधनाः ।
तेषां पुत्रैश्च पौत्रैश्च व्याप्तं सर्वमिदं जगत् ॥ ११ ॥

4282

तत आत्मभुवः पुत्रो मरीचिरिति योभवत् ।
दशपुत्रेषु विख्यातस्तस्माज्जातश्च कश्यपः ॥ १२ ॥

4283

सोपि दक्षस्य कन्यासु कश्यपः समजीजनत् ।
उत्पत्तिहेतुर्विश्वस्य भूतमामांश्चतुर्दश ॥ १३ ॥

4284

अष्टधा देवतायोनिस्तिर्यग्योनिश्च पञ्चधा ।
एकधा मानुषी योनिरिमे भूताश्चतुर्दश ॥ १४ ॥

4285

तैजसा देवकार्येषु बभूवुः सप्त धातवः ।
अन्येषामपि कार्येषु पार्थिवाः सप्त धातवः ॥ १५ ॥

4286

सर्वे मियुनरूपेण प्रजा उत्पादयन्ति ते ।
मैयुनानन्दनिरता विषयासक्तचेतसः ॥ १६ ॥

4287

भगस्तु वैष्णवी शक्तिर्लिङ्गरूपी सदाशिवः ।
उभयोर्योगतो बीजं ब्रह्मरूपं प्रवर्तते ॥ १७ ॥

4288

गर्भाशयो धरापीठं रजो रक्तं च भास्करः ।
सौम्यं रेतो ब्रह्मरूपं तस्मिंस्तत्र विलम्बते ॥ १८ ॥

4289

सूर्याचन्द्रमसोर्योगममावास्यां विदुर्बुधाः ।
तस्यां प्रजाः प्रजायन्ते यदीच्छा पारमेश्वरी ॥ १९ ॥

4290

शुक्रशोणितसंयोगे यदैव किल जायते ।
तदा संजायते जीवो वह्निः सूर्यमणेरिव ॥ २० ॥

4291

शुक्रेधिके भवेत्पुत्रो कन्या रक्तेधिके भवेत् ।
नपुंसकं समत्वेन कर्मणो नियतिर्यथा ॥ २१ ॥

4292

भङ्गप्रत्यङ्गभागेन ततः पिण्डः प्रजायते ।
चर्मणाञ्जादितः सप्त धातवः स्युरनुक्रमात् ॥ २२ ॥

4293

पिण्डं मज्जास्रपूर्णानामस्त्र्यां पट्टिशतैस्त्रिभिः ।
शासन्नतिसहस्राभिर्नाडीभिः पञ्जरं कृतम् ॥ २३ ॥

4294

क्रियाशक्त्या विना कापि ज्ञानशक्तिर्न दृश्यते ।
तेनेदं ज्ञानशक्त्यर्थं कृतं वेद्म क्रियामयम् ॥ २४ ॥

4295

चतुर्विंशतिभिस्तत्त्वैः क्रियाशक्तिरचेतना ।
ज्ञानशक्त्या युता वापि तस्यते चेतनावती ॥ २५ ॥

4296

सर्वज्ञोपि शिवस्तत्र शक्तिसङ्गेन मोहितः ।
नात्मानं न परं वेत्ति विचेष्टति तदिच्छया ॥ २६ ॥

4297

प्राणापानमयी शक्तिः षट्चक्राधारसंयुतम् ।
शान्तं शिवं वशीकृत्य वर्तते कामकारतः ॥ २७ ॥

4298

आधारः कन्दामित्युक्तं स्वाधिष्ठानं च जन्मभूः ।
नामिस्तु मणिपूराख्यं हृदयं विद्वचनाहतम् ॥ २८ ॥

4299

विशुद्धिः कण्ठ इत्युक्तमाज्ञाचक्रं भ्रुवोन्तरे ।
आधारो हि चतुर्भिन्नः स्वाधिष्ठानं च षट्कैः ॥ २९ ॥

4300

दशभिर्मणिपूराख्यं हृदयैस्तु अनाहतम् ।
विशुद्धिः षोडशैर्भिन्नमाज्ञाचक्रं हृदयेन तु ॥ ३० ॥

4301

कालामिरुद्र आधारे शक्तिः कुण्डलिनी तथा ।
आनन्दाख्या स्वाधिष्ठाने शक्त्या कामाख्याया सह ॥ ३१ ॥

4302

नामौ ब्रह्मा हृदि श्रीशः कण्ठे रुद्रो व्यवस्थितः ।
ईश्वरो लम्बिकायां च तदूर्ध्वे च सदाशिवः ॥ ३२ ॥

4303

ज्योतिःस्थानानि चैतानि षट्चक्राणि जगुर्बुधाः ।
नासामूलं विदुः स्थानं नादस्योत्पत्तिकारणम् ॥ ३३ ॥

4304

तस्योर्ध्वं योगिनीचक्रं तदूर्ध्वे शक्तिरास्थिता ।
शक्त्यूर्ध्वे तु शिखा शोक्ता शिखान्ते भूमवत्तमः ॥ ३४ ॥

4305

तमसोन्ते परं ज्योतिरलक्ष्यः परमेश्वरः ।
यं दृष्ट्वैव विलीयन्ते योगिनः स्थिस्चेतसः ॥ ३५ ॥

4306

चराचरेषु पिण्डस्थं पदस्थं खानिलादिषु ।
भास्करादिषु रूपस्थं रूपातीतं परं विदुः ॥ ३६ ॥

4307

शासप्रतिसहस्राणि कन्दात्राद्यो विनिर्गताः ।
प्रविश्य नाभिदेशेषु सर्वाङ्गेषु ततो गताः ॥ ३७ ॥

4308

इडा च पिङ्गला चैव सुषुम्णा च सरस्वती ।
गान्धारी हस्तिजिह्वा च पूषा चैव निगद्यते ॥ ३८ ॥

4309

अलम्बुषा कुहक्षैव शङ्खिनी दशमी मता ।
एताः प्राणवहा ज्ञेयाः प्रधाना दश नाडिकाः ॥ ३९ ॥

4310

इडा नासापुटे वामे पिङ्गला दक्षिणे भवेत् ।
सुषुम्णा तालु भिच्चैव ब्रह्मद्वारं प्रवर्तिता ॥ ४० ॥

4311

सरस्वती च जिह्वायां गान्धारी वामकर्णके ।
दक्षिणे हस्तिजिह्वाख्या पूषा वामे च लोचने ॥ ४१ ॥

4312

अलम्बुषा दक्षिणे स्याद्ब्रह्मद्वारे कुहर्भवेत् ।
आ ब्रह्मरन्ध्रान्मार्गेण ब्रह्मदण्डस्य शङ्खिनी ।
सदा विन्दुवहा ज्ञेया त्रिङ्गद्वारे च शङ्खिनी ॥ ४२ ॥

4313

प्राणोपानः समानश्च उदानो व्याव एव च ।
नागः कूर्मश्च कृकरो देवदत्तो पनञ्जयः ॥ ४३ ॥

4314

प्राणो हि दशधा ह्येव दशानामथवा प्रभुः ।
हासन्नतिसहस्रास्तु नाडीषु विचरत्यलम् ॥ ४४ ॥

4315

हृदि प्राणो गुदेपानः समानो नाभिसंस्थितः ।
उदानः कण्ठदेशे च व्यानः सर्वशरीरगः ॥ ४५ ॥

4316

सर्वाङ्गमोटको नागः कूर्म उन्नेपकारकः ।
कृकः भुतोद्गारकरो देवदत्तस्तु जृम्भकः ।
धनंजयो नादकरः स्यादेवं दशधा मरुत् ॥ ४६ ॥

4317

येन जीवति जीवोयं निर्जीवो यं विना भवेत् ।
स प्राण इति विख्यातो वायुः क्षेत्रधरः परः ॥ ४७ ॥

4318

कन्दाप्राप्त्योत्थितः प्राणः सदा वहति देहिनाम् ।
हृद्गत जीवमाश्रास्य बहिर्गत्वा निवर्तते ॥ ४८ ॥

4319

पिद्मलेडापथं गत्वा पीत्वा च गगनामृतम् ।
निवृत्त्य जीवं संतर्प्य पुनः कन्दे प्रधत्ते ॥ ४९ ॥

4320

अपानेन पुनः कश्चित्पेरितः कालरूपिणा ।
निःश्वासोच्छ्वासकृद्वाति जपन्हंमेत्यहार्निशम् ॥ ५० ॥

4321

हंसश्च श्वाशदले जीवात्मा हृदयाम्बुजे ।
तिष्ठन्करोति चैतन्यद्योतं दीपो घटे यथा ॥ ५१ ॥

4322

बद्धः कर्मगुणैर्बुद्धिसंयुतः त्रिगुणात्मकः ।
प्राणी पञ्चेन्द्रियार्थानां मनोदृतेन सर्वदा ॥ ५२ ॥

4323

चेतयन्निखिलं देहं जीवात्मा सुखदुःखभुक् ।
आत्मानं नैव जानाति कामक्रोधादिभिर्हतम् ॥ ५३ ॥

4324

स एव जीवः स प्राणी स शरीरी निगद्यते ।
स एव गर्भदुःखस्य सोढा स्येनैव कर्मणा ॥ ५४ ॥

4325

इत्यङ्गैः संयुतः सर्वदेहिनी वालकाकृतिः ।
मातुराहाररसतो देहे गर्भो भिष्यते ॥ ५५ ॥

4326

ततो गर्भस्थितः प्राणी चिन्तयेत्किं कृतं मया ।
दुष्कृतं येन निरये गर्भाख्ये पतितोऽस्यहम् ॥ ५६ ॥

4327

निःसृतोऽहं करिष्यामि सुकृतानीति चिन्तयन् ।
उल्बणात्करपादाभ्यां कृत्वा द्वारं विनिर्गतः ॥ ५७ ॥

4328

योनिद्वारविनिष्क्रान्तो विसंशः पतितः क्षितौ ।
न स पूर्वं स्मरेत्किञ्चिन्मायया बाध्यते पुनः ॥ ५८ ॥

4329

अज्ञानैकहतो बाल्ये यौवने गृहतत्परः ।
वार्धकेपत्यचिन्तार्तः कर्मभिर्विध्यते पुनः ॥ ५९ ॥

4330

तत आयुःक्षये कन्दादपानः कालरूपवान् ।
प्राणं बहिः करोत्येव शरीरात्कुपितः किल ॥ ६० ॥

4331

ऊर्ध्वं भ्रसंस्ततः प्राणो यात्यलम्भस्थितिस्तनोः ।
तं यान्तमनुयात्येव जीवः कालप्रणोदितः ॥ ६१ ॥

4332

निर्गच्छन्नेव ध्रुवो गृह्यते यमकिंकरैः ।
ते त नयन्ति बहुधा भीषयन्तौ यनान्तिकम् ॥ ६२ ॥

4333

पञ्चेन्द्रियमनोबुद्धितन्मात्रैर्भूतपञ्चकं ।
पुनः कर्मशरीरेण प्रयाति यमस्तनिधिम् ॥ ६३ ॥

4334

ततो यमाज्ञया स्वर्गं नरकं वा प्रपद्यते ।
अशिशेन पुण्येन पापेन च समन्वित ।
नेभ्यो निर्गत्य भूतेषु जायते कर्मन पुन ॥ ६४ ॥

4335

एव कदाचिन्नरकं स्वर्गं योन्यन्नगप्यापि ।
प्रयान्ति जीवा मोक्षेन मोक्षिता भयमकटे ॥ ६५ ॥
एव शगरगाद्यनात्

4336

एते हि जीवाधिद्रावा भवे भावनया स्मिता ।
ब्रह्मण कलिनाकाशं महत्प्रायुतकादिदा ॥ ६६ ॥

4337

मर्यादाता पुनः जाना जायन्नेद्यापि चार्भितः ।
उत्पत्स्यन्तेपि चैवान्ये कर्णोपा इव निर्गिरान् ॥ ६७ ॥

4338

स्ववामनायशावेदादाशाप्रियज्ञता गता ।
दशाम्बुनिविचित्रामु म्वय निगटिताज्ञया ॥ ६८ ॥

4339

अनाग्नं प्रतिदिशं प्रतिदेशं जने म्यने ।
जायन्ते च म्रियन्ते च सुदृदा इव शशिणि ॥ ६९ ॥

4340

केचिन्मयमजन्मान केचिज्जन्मशताशिका ।
केचिन्मयमजन्मान केचिन्मित्रभवा नग ॥ ७० ॥

4341

विहरन्ति जगत्पेके निपतन्त्युत्पतन्ति च ।
कन्दुका इव हस्तेन मृत्युनाविरत हता ॥ ७१ ॥

(युग्मक)

4342

आशापाशशतैर्बद्धा वासनाभरवाहिनः ।
कायात्कायमुपायान्ति वक्षाद्दृक्षमिवाण्डजा ॥ ७२ ॥

4343

दिवि देवा भुवि नरा पाताले भोगिनोसुरा ।
ब्रह्माण्डोदुम्बरफले स्फुरन्मशकरस्तियता ॥ ७३ ॥

4344

तावद्भ्रमन्ति मसारे शणिनो मनसो भ्रमात् ।
यावन्मृदा न पश्यन्ति स्व चिदात्मानमात्मना ॥ ७४ ॥

4345

चिदानन्दमये देवे क्रियता चित्तमगति ।
दीर्घमोहमयी निद्रा त्यज्यता सप्रबुध्यताम् ॥ ७५ ॥

4346

तन्कर्म यत्र बन्धाय ना विद्या या विमुक्तये ।
आयासायापर कर्म त्रिदान्या त्रिन्पन्नैपुणम् ॥ ७६ ॥

एत वासिष्ठान ।

अथ योगः ॥ १५६ ॥

तत्र मन्त्रयोग ।

4347

मन्त्रयोगो लयश्चैव राजयोगो हठस्तथा ।
योगभर्तुर्विध प्रोक्तो योगिभिस्तन्त्रवर्गिभि ॥ १ ॥

4348

आसन प्राणसरोधो ध्यान चैव समाधिकम् ।
एतच्चतुष्टयं विद्धि सर्वयोगेषु समतम् ॥ २ ॥

4349

ब्रह्मविष्णुशिवादीनां मन्त्रजाप्याविशारदैः ।
साध्यते मन्त्रयोगस्तु वत्सराजादिभिर्यथा ॥ ३ ॥

अथ लययोगः ।

4350

कृष्णद्वैपायनाद्यैस्तु साधितो लयसंज्ञितः ।
नवस्येव हि चक्रेषु लय कृत्वा महात्मभिः ॥ ४ ॥

4351

प्रथम ब्रह्मचक्रं स्याच्चिरादर्थं भगाकृति ।
अपाने मूलकन्दारुये कामरूपं च तज्जगुः ॥ ५ ॥

4352

तदेव वाह्निकुण्डं स्याच्छक्तिः कुण्डलिनी तथा ।
तां जीवन्मूर्षीं यायेज्ज्योतिष्कां मुक्तिश्चेतवे ॥ ६ ॥

4353

प्राधिष्ठानं द्वितीयं स्याच्चक्रं तन्मध्ये चन्द्रः ।
पश्चिमाभिमुखं लिङ्गं प्रवाताडुरनन्निभम् ।
तत्रोशीयाणपीठे तु तद्व्यात्वा कर्षयेज्जगन् ॥ ७ ॥

4354

तृतीयं नाभिचक्रं स्यात्तन्मध्ये भुजगी स्थिता ।
पञ्चावर्ता मध्यशक्तिश्चिद्रूपा विद्युदाकृतिः ।
तां ध्यात्वा सर्वमिन्दीनां भाजनं त्रायते बुधः ॥ ८ ॥

4355

चतुर्थं हृदये चक्रं विज्ञेयं तदयोमुखम् ।
ज्योतीर्णं च तन्मध्ये हंसं ध्यायेत्प्रयत्नतः ।
तं ध्यायतो जगत्सर्वं वश्यं स्यात्तत्र मन्त्रयः ॥ ९ ॥

4356

पञ्चमं कण्ठचक्रं स्यात्तत्र वामे इडा भवेत् ।
दक्षिणे पिङ्गला ज्ञेया मुधुग्गा मध्यतः स्थिता ।
तत्र ध्यात्वा शुचिर्ज्योतिः सिद्धीनां भाजनं भवेत् ॥ १० ॥

4357

पठं तु तालुकाचक्रं घण्टिकास्थानमुच्यते ।
 दशमद्वारमार्गं तु राजदन्तं च वज्रगुणम् ।
 तत्र शून्ये लयं कृत्वा मुक्तो भवति निश्चितम् ॥ ११ ॥

4358

भूचक्रं सप्तमं त्रिधा द्विन्दुस्थानं च तद्विदुः ।
 भ्रुवोर्मध्ये वर्तुलं च ध्यात्वा ज्योतिः प्रमुच्यते ॥ १२ ॥

4359

अष्टमं ब्रह्मरन्ध्रं स्थावरं निर्वाणसूचकम् ।
 तद्व्याख्या सूचिकाग्रामं धूमाकारं विमुच्यते ।
 तच्च जालंधरं ज्ञेयं मोक्षदं लीनचेतसाम् ॥ १३ ॥

4360

नवमं ब्रह्मचक्रं स्याद्दलैः षोडशभिर्युतम् ।
 संविद्रूपा च तन्मध्ये शक्तिरूर्ध्वा स्थिता परा ।
 तत्र पूर्णागिरौ पीठे शक्तिं ध्यात्वा विमुच्यते ॥ १४ ॥

4361

पतेषां नवचक्राणामेकैकं ध्यायतो मुनेः ।
 सिद्धयो मुक्तिसहिता करस्याः स्युर्दिने दिने ॥ १५ ॥

4362

कोदण्डद्वयमध्यस्थं पश्यन्ति ज्ञानचक्षुषा ।
 कदम्बगोलकाकारं ब्रह्मलोकं व्रजन्ति ते ॥ १६ ॥

4363

उर्ध्वशक्तिनिपातेन अधःशक्तिर्नकुञ्चनाव् ।
 मध्यशक्तिप्रबोधेन जायते परमं सुखम् ॥ १७ ॥

अथ राजयोगः ।

4364

दत्तात्रेयादिभिः पूर्वं साधितोयं महात्मभिः ।
 राजयोगो मनोवायू स्थिरौ कृत्वा प्रयत्नतः ॥ १८ ॥

१००११०

4365

पूर्वाभ्यस्तौ मनोवातौ मूलाधारानिकुञ्चनात् ।
पश्चिमे दण्डमार्गे तु शाङ्गिन्यन्तः प्रवेदायेत् ॥ १९ ॥

4366

ग्रन्थित्रयं भेदयित्वा नीत्वा भ्रमरकंदरम् ।
ततस्तु नादजो विन्दुस्ततः शून्ये लयं व्रजेत् ॥ २० ॥

4367

अभ्यासात्तु स्थिरस्वान्त कर्ध्वरेताश्च जायते ।
परानन्दमयो योगी जरामरणवर्जितः ॥ २१ ॥

4368

अथवा मूलसंस्थानामद्गुणैस्तु प्रबोधयेत् ।
सुप्तां कुण्डलिनीं शक्तिं त्रिमतन्नुनिमाकृतिम् ॥ २२ ॥

4369

सुप्तुष्णान्तः प्रवेदयैव पञ्च चक्राणि भेदयेत् ।
ततः शिवे शशाङ्काभे म्फुगत्रिमलनेजसि ॥ २३ ॥

4370

महत्सदलपद्मान्तःस्थिते शक्तिं नियोजयेत् ।
अथ तत्सुधया सर्वां सवाद्याभ्यन्तगं ननुम ॥ २४ ॥

4371

शाक्यित्वा ततो योगी न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ।
तत उत्पद्यते तस्य समाधिर्निम्नगंगितः ।
एवं निरन्तगभ्यासाद्योगी मिदः स जायते ॥ २५ ॥
एतं शाङ्गधरस्य ।

अथ हठयोगः ॥ १६७ ॥

4372

द्विधा हठः प्यादेकस्तु गोरक्षादिमुमाहितः ।
अन्यो मृकण्टपुत्राद्यैः माधितानिग्रमुद्यतेः ॥ १ ॥

4373

तत्र गोरक्षसदृशैः साधितो यः स कथ्यते ।
धीरैरपि हि दुःसाध्यं किं पुनः प्राकृतैर्जनैः ॥ २ ॥

4374

आसनं प्राणसरोरं प्रत्याहारश्च धारणा ।
ध्यानं समाधिरेतानि योगाङ्गानि स्मृतानि षट् ॥ ३ ॥

अथासनम् ।

4375

एकान्ते विजने देशे पवित्रे निरुपद्रवे ।
कम्बलाजिनवम्बाणामुपर्यासनमभ्यसेत् ॥ ४ ॥

4376

उत्तानौ चरणौ कृत्वा ऊरुसंस्थौ प्रयत्नतः ।
ऊरुमध्ये तथोत्तानो पाणी पद्मासनं निरुत्तमं ॥ ५ ॥

अथ प्राणायामः ।

4377

तत्र पद्मासनं रूढं ततः सकोचयेत्स्वधः ।
समदण्डं शिरः कृत्वा नासिकान्तर्दृशं नयेत् ॥ ६ ॥

4378

यद्येतेत्पलनालनं आकर्षति नरो जलम् ।
योगी योगसमाप्तिस्तथा कर्षति माहृतम् ॥ ७ ॥

4379

शुकरश्चुपुटीकृत्य ओष्ठौ प्रोक्तानिलं पिबेत् ।
भोकारं वनिनाकृत्य पुरयेद्यादन्तरम् ॥ ८ ॥

4380

पूरणात्पुरकं प्रोक्तं कुम्भकस्तु निकुम्भनाम् ।
रेचकं रचनासूक्ष्मं ततोन्तं शोषयेत् त्रिभुजम् ॥ ९ ॥

4381

प्राणायामान्नरः पटिं कुर्यादेवमहर्मुखे ।
 चत्वारिंशच्च मध्याह्ने सध्यायां विंशतिर्भवेत् ।
 अर्धरात्रे विंशतिः स्यादेवं प्राणविनिग्रहः ॥ १० ॥

4382

शरीरलघुता दीर्घिर्जटराग्निविवर्धनम् ।
 कृशत्वं च शरीरस्य जायते वै ध्रुव तदा ॥ ११ ॥

4383

लवण सरस साम्लमुष्णं रुक्षं च तीक्ष्णकम् ।
 स्त्रीसेवामग्निसेवां च बद्धाशित्वं च वर्जयेत् ॥ १२ ॥

4384

क्षीर घृत च मृष्टान्न मिताहारश्च शस्यते ।
 मितोक्तिः पवनाभ्यासो निद्रायाश्च जयस्तथा ॥ १३ ॥

4385

केवले कुम्भके सिद्धे रेचपूरकवर्जिते ।
 न तस्य दुर्लभं किञ्चिन्निपु लोकेषु विद्यते ॥ १४ ॥

4386

ततोधिकतराभ्यासाद्भवतः स्वदकम्पने ।
 ततोधिकतगभ्यासाद्दुर्दुरी जायते ध्रुवम् ॥ १५ ॥

4387

यथैव दुर्दुरो गच्छेदुत्प्लुत्योत्प्लुत्य भूतले ।
 पश्चात्सनास्थितो योगी तथा गच्छति भूतले ॥ १६ ॥

4388

ततोधिकतराभ्यासाद्भूमित्यागश्च जायते ।
 स्वल्पं वा बद्धं वा भुक्त्वा योगी न व्ययते तदा ॥ १७ ॥

4389

अल्पमृत्रपुगीयश्च स्वल्पनिद्रश्च जायते ।
 कोटिलो दृषिका लाना स्येदो दुर्गन्धिता तनोः ॥ १८ ॥

4390

एतानि सर्वदा तस्य न जायन्ते ततः परम् ।
 खीसङ्गं वर्जयेद्यत्नाद्दिन्दुं रक्षेत्प्रयत्नतः ।
 आयुःक्षयो विन्दुनाशादसामर्थ्यं च जायते ॥ १९ ॥

अथ प्रत्याहारः ।

4391

विषयद्वारनिष्क्रान्तं यावत्स्वविषयाभ्रति ।
 चित्तं निवार्यते यत्र प्रत्याहारः स उच्यते ॥ २० ॥

अथ पञ्च धारणाः ।

4392

गुरूपदेशतश्चित्तमेकस्मिन्स्थानके यदि ।
 वायुश्च रुध्यते यत्र धारणा सा विधीयते ॥ २१ ॥

अथ पृथ्वीधारणा ।

4393

नाभेरधो गुदस्योर्ध्वं षट्शिकाः पञ्च धारयेत् ।
 वायु ततो ऋभेत्पृथ्वीधारणां तद्रयापहाम् ।
 पृथिवीसंभवो मृत्युर्न भवेदस्य योगिनः ॥ २२ ॥

अथ जलधारणा ।

4394

नाभिस्थाने ततो वायुं धारयेत्पञ्च नाडिकाः ।
 ततो जलाद्भय नास्ति जलमृत्युर्न योगिनः ॥ २३ ॥

अथ तेजोधारणा ।

4395

नाभ्यूर्ध्वमण्डले वायु धारयेत्पञ्च नाडिकाः ।
 आग्नेयी धारणा सेयं मृत्युस्तस्य न वह्निना ॥ २४ ॥

अथ वायुधारणा ।

4396

नासाभ्रमध्यदेशे तु वायुं तथैव धारयेत् ।
नायवी धारणा सेवं मृत्युस्तस्य न वायुना ॥ २५ ॥

अथाकाशधारणा ।

4397

भ्रूमध्यस्योपगिष्टाच्च धारयेत्पञ्च नाडिकाः ।
वायु योगी प्रयत्नेन सेयमाकाशधारणा ॥ २६ ॥

4398

भाकाशधारणां कुर्वन्मृत्यु जयति निश्चितम् ।
यत्र तत्र स्थितो वापि सुखमत्यन्तमभ्रुते ॥ २७ ॥

अथ ध्यानम् ।

4400

वायुः परितितो यत्नादग्निना सह कुण्डलीम् ।
बोधयित्वा सुषुम्णायां प्रविशेदग्नितोधतः ॥ २८ ॥

4400

गहापयं प्रविश्यैवं भून्यस्थाने लयं व्रजेत् ।
यदा तदा भग्नैद्योगी त्रिकालामलदर्शनः ॥ २९ ॥

अथ समाधिः ।

4401

यदेतद्दधानमाख्यातं तथेत्परिणमत्यपि ।
नैतन्यानन्दरूपेण स समाधिर्हृदीरितः ॥ ३० ॥

अथ जाग्रत्स्वप्नमुषुषुप्रितुरीयावस्थाः ।

4402

बुद्धिपूर्वं तु यज्ज्ञानं बहिर्विषयसेवितम् ।
प्रत्यक्षमनिरुद्धं च तज्जागरितमुच्यते ॥ ३१ ॥

4403

अर्थाभावे तु यज्ज्ञानं प्रत्यक्षमिव दृश्यते ।
गन्धर्वनगराकारं स्वप्नं तदुपलक्षयेत् ॥ ३२ ॥

4404

जापस्वप्नावुभावेतौ नित्यं यत्र प्रतिष्ठितौ ।
उत्पत्तिः प्रलयश्चैव सौप्तमवधारयेत् ॥ ३३ ॥

4405

जीवाभावो विनिद्रा च द्वयं यत्र न विद्यते ।
तत्तुरीयमिति प्रोक्तमुत्पत्तिलयवर्जितम् ॥ ३४ ॥

4406

अथ देहं स्थिरीकर्तुं योगिनां सिद्धिमिच्छताम् ।
कथ्यन्ते शुद्धकर्माणि वैः सिद्धिं प्राप्नुवन्तः ॥ ३५ ॥

4407

महामुद्रां नभोमुद्रामुद्गीयाणं जातं धरम् ।
मूठबन्धं स्थिरं दण्डं यः करोति स सिध्यति ॥ ३६ ॥

अथ महामुद्रा ।

4408

पार्श्विं तु वामपादस्य योनिस्थाने नियोजयेत् ।
पसार्य दक्षिणं पादं हस्ताभ्यां धारयेद्वृद्धम् ॥ ३७ ॥

4409

चिबुकं हवि विन्ध्यस्य पूरयेद्वायुना पुनः ।
कुम्भकेन यथाशक्त्या धारयित्वा तु रेचयेत् ।
वामाङ्गेन समभ्यस्य दक्षिणाङ्गेन चाभ्यसेत् ॥ ३८ ॥

अथ नभोमुद्रा ।

4410

अन्तः कपालविवरे जिह्वामाकुञ्च्य चापियेत् ।
भूमध्यवृष्टिरमृतं दिवेत्लेचरमुद्रया ॥ ३९ ॥

अथ जालंधरम् ।

4411

कण्ठमाकुञ्च्य हृदये स्थापयेद्दृढमिच्छया ।
जालंधरो बन्ध एव मुधाव्ययनिवारणः ॥ ४० ॥

4412

नाभिस्तोमिः कपालस्यसहस्रकनलाद्युतम् ।
अमृतं सर्वदा सर्वं पिवञ्ज्वलति देहिनाम् ॥ ४१ ॥

4413

यथा सोमिस्तदमृतं न पिवेत्तद्विधिस्त्वयम् ।
याति पश्चिममार्गेण एवमभ्यसतः सदा ।
अमृतीकुण्ठते देहं जालंधरमिति स्मृतम् ॥ ४२ ॥

अथोड्डीयाणम् ।

4414

उड्डीयाणं तु सहजं कथितं गुरुणा सदा ।
अभ्यसेदस्ततन्द्रस्तु वृद्धोपि तरुणो भवेत् ॥ ४३ ॥

4415

नाभेरूर्ध्वमधश्चापि तानं कुर्यात्प्रदत्ततः ।
एष्मासाभ्दासतो मृत्युं जयत्येव न संशयः ॥ ४४ ॥

अथ मूत्रबन्धः ।

4416

मूत्रबन्धं च यो नित्यमभ्यसेत्त हि योगवित् ।
गुहं पाप्म्यां तु संपीठ वायुनाकुम्बयेद्दृढात् ।
वारं वारं यथा चोर्ध्वं सनादाति समीरणः ॥ ४५ ॥

4417

प्राणाग्नी नादबिन्दू मूत्रबन्धेन त्रैकताम् ।
गत्वा योगस्य संसिद्धिं गच्छतो नात्र संशयः ॥ ४६ ॥

4418

अपानप्राणयोरैक्यं क्षयो मूत्रपुरीषयोः ।
युवा भवति वृद्धोपि सततं मूलबन्धनात् ॥ ४७ ॥

अथ दण्डधारणम् ।

4419

पृष्ठबन्धं स्थिरं कुर्यादनम्रं स्थिरसंचयम् ।
दण्डधारणमेतद्धि योगिनां परमं स्मृतम् ॥ ४८ ॥

एते योगशास्त्रेभ्यः ।

अथ मार्कण्डेयादिसाधितो द्वितीयो हठयोगः ॥ २५८ ॥

4420

श्लोकार्थेन प्रवक्ष्यामि यद्योक्तं व्यासकोटिमिः ।
ममेति मूलं दुःखस्य न ममेति च निर्वृतिः ॥ १ ॥

4421

निर्ममत्वं विरागाय वैराग्याद्योगसंगतिः ।
योगाच्च जायते ज्ञानं ज्ञानान्मुक्तिः प्रजायते ॥ २ ॥

4422

उपभोगेन पुण्यानां प्राक्तनानां तथाहसाम् ।
कर्तव्यमिति नित्यानामकामकरणात्तथा ॥ ३ ॥

4423

असंचयादपूर्वस्य क्षयात्पूर्वार्जितस्य च ।
कर्मणो बन्धमानोति शरीरं न पुनः पुनः ॥ ४ ॥

4424

अथेह कथ्यतेस्माभिः कर्मणा येन बन्धनम् ।
छिद्यते सदुपायेन भुत्वा तत्र प्रवर्त्यताम् ॥ ५ ॥

4425

अष्टावद्भानि योगस्य यमो नियम आसनम् ।
प्राणायामः प्रत्याहारो धारणा ध्यानतन्मयः ॥ ६ ॥

अथ यमः ।

4426

अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यपरिग्रहः ।
इष्टानिष्टपरा चिन्ता यम एष प्रकीर्तितः ॥ ७ ॥

अथ नियमः ।

4427

स्वाध्यायशौचसंतोषा देवताराधनं तपः ।
वैराग्यं च जनासङ्गो नियमोऽप्येष उच्यते ॥ ८ ॥

अथासनम् ।

4428

नाध्यातः क्षुधितः श्रान्तो न च व्याकुलचेतनः ।
युञ्जीत योगं योगज्ञो नित्यं सिद्धचर्यमादृतः ॥ ९ ॥

4429

न शीते नाति चैवोष्णे न दुर्गे नाम्बुनस्तटे ।
न सोपद्रवदेशेषु योगं संसाधयेत्कचित् ॥ १० ॥

4430

एकान्ते विजने रम्ये पवित्रे निरुपद्रवे ।
स्रस्तासने समाधिः स्याद्ब्रह्माजिनकुशोत्तरे ॥ ११ ॥

4431

पद्ममर्धासनं चापि तथा सिद्धासनादिकम् ।
आस्पाय योगं युञ्जीत कृत्वा च प्रणवं हृदि ॥ १२ ॥

4432

समः समासनो भूत्वा संहत्य चरणानुभौ ।
संयुतास्यस्तया चौरः सम्यग्विष्टभ्य चापतः ॥ १३ ॥

4433

पार्श्विभ्यां तिङ्गवृषणावसृष्टश्चन्द्रयतः स्थितः ।
किञ्चिदुष्मामिताशिरा रन्तैर्दन्ताद्य संसृष्टेत् ॥ १४ ॥

4434

सपञ्चयन्नासिकापि स्वं दिशश्चानवलोकयन् ।
 कुर्याद्दृढं षष्ठ्यशमुद्गीयाणं तथोदरे ॥ १५ ॥
 विशेषकम् ।

4435

उत्तानौ चरणौ कृत्वा ऊरुसस्यौ प्रयत्नतः ।
 ऊरुमध्ये तयोत्तानौ पाणी पद्मासनं त्विदम् ॥ १६ ॥

4436

दक्षिणोरुतले श्राम पाद न्यस्य तु दक्षिणम् ।
 वामोरोरुपरि स्थाप्यमेतदर्धासन मतम् ॥ १७ ॥

4437

पार्श्वि तु वामपादस्य योनिस्थाने नियोजयेत् ।
 वामोरोरुपरि स्थाप्यो दक्षिण-सैद्धमासनम् ॥ १८ ॥

अथ प्राणायामः ।

4438

प्राणायामैर्दहेद्वेषान्प्रत्याहारेण पातकम् ।
 धारणाभिश्च दुःखानि ध्यानेनानीश्वरान्गुणान् ॥ १९ ॥

4439

यथा पर्वतधातूनां ध्मातानां दहते मलम् ।
 तथेन्द्रियकृता दोषा वृश्न्ते प्राणनिग्रहान् ॥ २० ॥

4440

वश्यं कर्तुं यथेच्छतो नागं नयति हस्तिपः ।
 तथैत्र योगी छन्देन प्राणाञ्जयति साधितुम् ॥ २१ ॥

4441

यथा हि साधितः सिंहे मृगान्हन्ति न मानवान् ।
 तथा हि साधिताः प्राणाः किञ्चिपं न नृणां तनुम् ॥ २२ ॥

4442

प्राणायामं विना योगं साधयेद्यस्तु मन्दधीः ।
न स सिद्धगतिं याति पद्भुर्वाजिगतिं यथा ॥ २३ ॥

4443

तस्मान्तुं साधनं कुर्यात्प्राणायामस्य योगवित् ।
प्राणायामनिरोधश्च प्राणायामः प्रकीर्तितः ॥ २४ ॥

4444

सध्याहतिं सप्रणयां गायत्रीं शिरसा सह ।
त्रिः पठेदायतप्राणः प्राणायामः स उच्यते ॥ २५ ॥

4445

चक्षुःस्पन्दनमात्रस्य यावद्वादशसंज्ञिकाः ।
तावन्निरुध्यते प्राणः प्राणायामः स उच्यते ॥ २६ ॥

4446

स्वजानुतः करावर्तं यावद्वादश षोडशिकाः ।
यावन्निरुध्यते प्राणः प्राणायामः स कीर्तितः ॥ २७ ॥

4447

प्राणायामो लघुस्त्रेको द्विगुणो मध्यमः स्मृतः ।
उत्तमस्त्रिगुणो ज्ञेय इत्येषा वैदिकी स्थितिः ॥ २८ ॥

4448

प्रथमेन जयेत्स्त्रेदं द्वितीयेन च वेपथुम् ।
विषादं च तृतीयेन जयेदोपाननुक्रमात् ॥ २९ ॥

4449

द्विगुणोत्तरया वृद्ध्या प्रत्याहारस्तु धारणा ।
ध्यानं सनाधिरित्येवं प्राणायामानुक्रमात् ॥ ३० ॥

4450

तस्माद्युक्तः सदा योगी प्राणायामपरो भवेत् ।
भूयतां मुक्तिफलदं तस्यावस्थाचतुष्टयम् ॥ ३१ ॥

4451

ध्वस्तिः प्राप्तिस्तथा संवित्पसादश्च महामते ।
स्वरूपं शृणु चैतेषां कथ्यमानमनुक्रमात् ॥ ३२ ॥

4452

कर्मगामिदृष्टानां जायते फलसंक्षयः ।
चेतसोर्यकषायत्वाद्यत्र सा ध्वस्तिरुच्यते ॥ ३३ ॥

4453

ऐङ्गिकामुष्मिकान्कामांक्षोभमोहात्मकांश्च यान् ।
निरुध्यास्ते सदा योगी प्राप्तिः स्यात्सार्धकामिकी ॥ ३४ ॥

4454

अतीतानागतानर्यान्विप्रकृष्टतिरोहितान् ।
विजानाति यदा योगी तदा संविदिति स्मृता ॥ ३५ ॥

4455

यान्ति प्रसादं येनास्य मनः पञ्च च चायवः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्याश्च स प्रसाद इति स्मृतः ॥ ३६ ॥

4456

प्राणायामस्य युक्तिस्तु पूर्वाभ्यासस्य कथ्यते ।
यां चक्रुर्मनयः सर्वे नाडीसंशुद्धिहेतवे ॥ ३७ ॥

4457

पूर्वं दक्षिणहस्तस्य स्वाङ्गुष्ठेनैव पिङ्गलाम् ।
निरुध्य पूर्येद्वायुमिडया तु शनैः तृथीः ॥ ३८ ॥

4458

यथाशक्ति निरोधेन ततः कुर्याच्च कुम्भकम् ।
पुनस्त्यजेत्पिङ्गलया शनै रेचनकं मतम् ॥ ३९ ॥

4459

पुनः पिङ्गलया पूर्वं पूर्येदुदरं शनैः ।
भारयित्वा यथाशक्त्वा रेचयेद्विडया शनैः ॥ ४० ॥

4460

यथा त्यजेत्तथा पूर्वं धारयेदनिरोधतः ।
नाडीविशुद्धौ जातायां ततः कुर्याद्यपेच्छया ॥ ४१ ॥

अथ प्रत्याहारः ।

4461

शब्दादिभ्यः प्रवृत्तानि यदक्षाणि यतात्मभिः ।
प्रत्याह्रियन्ते योगेन प्रत्याहारस्ततः स्मृतः ॥ ४२ ॥

4462

सबाष्ठाभ्यन्तरं शौचं निष्पाशाकण्डनाभितः ।
पूरयित्वा बुधः प्राणौ प्रत्याहारमुपक्रमेत् ॥ ४३ ॥

4463

रजसा तमसो वृत्तिं सत्त्वेन रजसस्तथा ।
संग्रह्य निर्मले सत्त्वे स्थितो युञ्जीत योगवित् ॥ ४४ ॥

4464

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः प्राणादीन्मन एव च ।
निगृह्य समवायेन प्रत्याहारमुपक्रमेत् ॥ ४५ ॥

4465

यस्तु प्रत्याहरेत्कामान्मर्षाद्वागीव कच्छपः ।
स स्वप्नरतिरेकस्यः पश्यत्यात्मानमात्मना ॥ ४६ ॥

अथ धारणा ।

4466

प्राणायामा दश द्वौ च धारणा साभिधीयते ।
इ धारणे स्मृतो योगो मुनिभिस्तत्त्वदर्शभिः ॥ ४७ ॥

4467

आधारतन्मभूतानि इत्कण्डस्तालुनामिके ।
धूमध्ये नस्तकहारं दशस्यानेषु धारणा ॥ ४८ ॥

4468

गुरुपदेशमासाद्य एकस्मिन्स्थानके यदि ।
रुध्येते यन्मनोवातौ धारणा साभिधीयते ॥ ४९ ॥

4469

जितां जितां शनैर्भूमिमारोहेत यथाक्रमम् ।
दोषान्ध्याधींस्तथामोहमादत्ते भूरनिर्जिता ॥ ५० ॥

अथ ध्यानम् ।

4470

भून्येषु चानकाशेषु गुहासु च वनेषु च ।
नित्यशुक्तः सदा योगी ध्यानं सम्यगुपक्रमेत् ॥ ५१ ॥

4471

त्यक्तसङ्गो जितमना लज्जाहारो जितेन्द्रियः ।
विधाय बुद्ध्या द्वाराणि मनो ध्याने नियोजयेत् ॥५२॥

4472

भात्मानं च जगत्सर्वं दृशा नित्याविभिन्नया ।
चिदाकाशमयं ध्यायन्योगी याति परां गतिम् ॥ ५३ ॥

4473

अथवा प्रोच्यते ध्यानभन्यदेवात्र योगिनाम् ।
रहस्यं परमं मुक्तेः कारणं प्रथमं च यत् ॥ ५४ ॥

4474

वायुवज्रज्वलं चित्तं स्थिरीकर्तुं न शक्यते ।
तदर्थं सकले योज्यं तस्माद्भवति निष्कलम् ॥ ५५ ॥

4475

मूलाधारास्थितं जीवं प्रदीपकलिकाकृतिम् ।
प्रणवेन समाकृष्य दशमान्ते निवेशयेत् ॥ ५६ ॥

4476

ततो जपेच्च प्रणवं मूलाधारात्समुत्थितम् ।
नियतिं दशमहारे मनसादानरूपिणम् ॥ ५७ ॥

4477

यथा प्रयुक्त ओंकारः प्रतिनिर्याति मूर्धनि ।
तर्पोकारमयो योगी अक्षरे त्वक्षरो भवेत् ॥ ५८ ॥

4478

कुर्वन्नेत्रं यदा पश्येन्मनोनेत्रेण योगवित् ।
हंसं विन्दुं शिखां ज्योतिस्ततो लयमवानुयात् ॥ ५९ ॥

4479

ब्रह्महारमुखे सूक्ष्मं निर्विकल्पं परावरम् ।
परमं ज्योतिरासाद्य योगी तन्मयतां व्रजेत् ॥ ६० ॥

4480

निर्विकल्पे पदे प्राप्ते जीवे तद्भयतां गते ।
नश्यन्ति सर्वकर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे ॥ ६१ ॥

4481

वृक्षमूर्ध्नि यथा पक्षी अकस्मादेव दृश्यते ।
बुद्धिस्थो दृश्यतामेति ज्ञागित्येव तथा विभुः ॥ ६२ ॥

4482

अपतः पृष्ठतो मध्ये पार्श्वतोय समन्ततः ।
विद्युच्चकितवद्भाति सूर्यकोटिसमप्रभः ॥ ६३ ॥

4483

रतान्ते स्त्री यथात्मानं क्षणं काहं न बुध्यते ।
रमणोपि न जानाति कोहं योगे तथा पुमान् ॥ ६४ ॥

4484

भृगोत्याश्चर्यवत्कोपि कोप्याश्चर्यवदीक्षते ।
श्रुत्वा दृष्ट्वा तथाप्येनं न सम्यग्भेद कथन ॥ ६५ ॥

4485

गुरुप्रसादतो लक्ष्यं लब्ध्वा यत्रात्समभ्यसेत् ।
अभ्यासाद्दृश्यते देवो ज्ञानदृष्ट्या महेश्वरः ॥ ६६ ॥

4486

तेजः परं द्युतिमतां तमसः परस्ता-
दादित्यवर्णममृतं कनकस्वरूपम् ।
आत्मानमात्मनि गत प्रकृतोर्वभिन्न-
मानन्दमात्रमिति पश्यति यः स मुक्तः ॥ ६७ ॥

4487

यथा वेदे ।

वेदाहमेतं पुरुषं महान्त-
मादित्यवर्णं तमसः परस्तात् ।
तमेव विदित्वानिमृत्युमेति
नान्यः पन्था विद्यतेयनाद्य ॥ ६८ ॥

अथ समाधिः ।

4488

समाधिः समतावस्थया जीवात्मपरमात्मनोः ।
निस्तरंगपदप्राप्तिः परमानन्दरूपिणी ॥ ६९ ॥

4489

निःश्वासोच्छ्वासयुक्तो वा निस्पन्दो नततोचनः ।
शिवध्यायी सुतीनश्च स समाधिस्य उच्यते ॥ ७० ॥

4490

न भृणोति यदा किञ्चिन्न पश्यति न जिघ्रति ।
न च स्पर्शं विजानाति स समाधिस्य उच्यते ॥ ७१ ॥

अथ तुर्यातीतम् ।

4491

अत्यन्तशुद्धचिन्मात्रे परिणामधिराय यः ।
तुर्यातीतं पदं तत्स्यात्तत्स्यो भूयो न शोचति ॥ ७२ ॥

4492

निद्रादौ जागरस्वान्ते यो भाव उपपद्यते ।
तद्भावभावतो योगी मुक्तो भवति नान्यथा ॥ ७३ ॥

4493

यथाकाशवद्रेकात्मा सर्वभावगतोपि सन् ।
न भावरञ्जनामेति स महात्मा महेश्वरः ॥ ७४ ॥

4494

यथा जलं जलेनैक्यान्निक्षिप्तमुपगम्यते ।
तथात्मा सत्यतामेति योगिनः परमात्मना ॥ ७५ ॥

4495

ततो न जायते नैव वर्धते न विनश्यति ।
नापि क्षयमवाप्नोति परिणामं न गच्छति ॥ ७६ ॥

4496

छेदं क्लेशं तथा दाहं शोषं भूरादितो न च ।
भूतचक्रादवाप्नोति शब्दाद्यैर्दृश्यते न च ॥ ७७ ॥
एते पुराणंभ्यो योगशास्त्रेभ्यश्च ।

अथ मनःस्थिरीकरणप्रभावः ॥ २५९ ॥

4497

यदान्यत्र मनो याति ध्यायते योगिनस्तदा ।
तत्रैव हि लयं कुर्याच्छिवः सर्वगतो यतः ॥ १ ॥

4498

युक्तयानया भवेद्येतच्छिष्यसप्तमचञ्चलम् ।
सर्वत्रैकं शिवं ज्ञात्वा निर्विकल्पं विधीयते ॥ २ ॥

4499

कामक्रोधादयः सर्वे मतिरक्षाण्यहंकृतिः ।
गुणा विविधकर्माणि विलोयन्ते मनःक्षयान् ॥ ३ ॥

4500

अमनस्कं गते चित्ते जायते कर्मणां क्षयः ।
यथा चित्रपटे दग्धे दहने चित्रसंक्षयः ॥ ४ ॥

4501

तक्रयोगाद्यथा क्षीरं काठिन्यमुपगच्छति ।
तथा जीवो मनःस्थैर्यात्पर ब्रह्माधिगच्छति ॥ ५ ॥

4502

यथा हिमप्रभावेण जलं स्त्यानत्वभासुयात् ।
तथा मनःस्थिरत्वेन जीवः शिवमयो भवेत् ॥ ६ ॥

4503

शिवस्य शक्तिर्जीवोस्ति जीवशक्तिर्मनः स्मृतम् ।
जीवं शिवं प्रापयितुं मन एव हि कारणम् ॥ ७ ॥

4504

जीवः शिवः शिवो जीवो न भेदोऽस्त्यनयोः क्वचित् ।
मनोऽलिप्तो भवेज्जीवो मनोयुक्तः सदाशिवः ॥ ८ ॥
एतं शाङ्गधरस्य ।

अथ योगिमहिमा ॥ २६० ॥

4505

अलौल्यमारोग्यमनिद्वुरत्वं
गन्धः शुभो मृत्रपुरीषमल्पम् ।
कान्तिः प्रसादः स्वरसौम्यता च
यागप्रवृत्तेः प्रथमं हि चिह्नम् ॥ १ ॥

4506

अनुरागं जनो याति परोक्षे गुणकीर्तनम् ।
न बिभ्यति च सत्त्वानि सिद्धेर्लक्षणमुत्तमम् ॥ २ ॥

4507

शीतोष्णादिभिरत्युपैर्यस्य बाधा न जायते ।
न भीतिमेति चान्येभ्यस्तस्य सिद्धिरुपस्थिता ॥ ३ ॥

अथ दोषोपसर्गचिकित्सा ।

4508

प्रमादायोगिनो दोषा यद्येते स्युश्चिकित्सितम् ।
तेषा नाशाय कर्तव्य योगनीति निबोध मे ॥ ४ ॥

4509

बाधिर्यं जडता लोप स्मृतेर्मूकत्वमन्धता ।
ज्वरश्च जायते सद्यस्तद्दृढज्ञानयोगिन ॥ ५ ॥

4510

क्षिन्ना यवागृ नात्युगा चित्ते तत्रैव धारयेत् ।
तावद्द्रुन्मपशान्त्यर्थं गुदावर्ते यथाविधि ॥ ६ ॥

4511

यवागृ चापि पवने रायुमन्धुपरि क्षिपेत ।
तद्दृक्कम्पे महाशैल स्थिर मनसि धारयेत् ॥ ७ ॥

4512

त्रिधाते वनसो वाच बाधिर्ये भ्रवणेन्द्रियम् ।
तथेवाम्ल फलं प्रायेत्तुपातो रसनेन्द्रिये ॥ ८ ॥

4513

यस्मिन्यस्मिन्यदा देशे तस्मिन्स्तदुपकारिणम् ।
धारयेद्धारणामुष्णे शीता शीते विदाहिनीम् ॥ ९ ॥

4514

काष्ठ गिरमि संस्थाप्य तथा काष्ठेन ताडयेत् ।
लुप्तस्मृते स्मृति सद्यो योगिनस्तेन जायते ॥ १० ॥

1515

अमानुष मत्त्वमन्तयोगिन शिशोश्चदि ।
वाय्वग्निधारणा चैन रेहसस्थ रिनिर्देत् ॥ ११ ॥

4516

एव सर्वात्मना कार्या रक्षा योगविज्ञानिजाम् ।
धर्मार्यकाममोक्षाया दृगीर माध्वन यत ॥ १२ ॥

4517

प्रवृत्तिलक्षणाख्यानाद्योगिनो विस्मयात्तया ।
विज्ञानं विलयं याति तस्माद्देयाः प्रवृत्तयः ॥ १३ ॥

4518

उपसर्गाः प्रवर्तन्ते वृष्टेऽप्यात्मनि योगिनः ।
ये तांस्ते संप्रवक्ष्यामि समासेन निबोध मे ॥ १४ ॥

4519

काम्याः क्रियास्तया कामान्मानुषानभिवाञ्छति ।
स्त्रियो ज्ञानफलं विद्यामायुर्दैर्घ्यं धनं दिवम् ॥ १५ ॥

4520

देवत्वममरेक्षत्वं रसावनवयःक्रियाः ।
मरुत्प्रपतनं यज्ञं जलाग्न्यावेशनं तथा ॥ १६ ॥

4521

चित्तमित्यं प्रवृत्तं हि लयाद्योगी निवर्तयेत् ।
ब्रह्मासद्भि मनः कुर्वन्नुपसर्गात्प्रमुच्यते ॥ १७ ॥

4522

उपसर्गाजितैरोभिरुपसर्गास्ततः पुनः ।
योगिनः संप्रवर्तन्ते सात्त्वराजसतामसाः ॥ १८ ॥

4523

प्रातिभः भावणो देवो भ्रमावर्ती तयापरौ ।
पञ्चैते योगिनो योगविधाय कटुकोदयाः ॥ १९ ॥

4524

वेदार्थशास्त्रकाव्यार्था विद्या शिल्पान्यशेषतः ।
प्रभवन्ति यदस्येति प्रातिभः स तु योगिनः ॥ २० ॥

4525

शब्दार्थानाखिलान्वेत्ति शब्दं गृह्णाति चैव यत् ।
योजनानां सहस्रेभ्यः भावणः सोभिधीयते ॥ २१ ॥

4526

अटौ यदा तु दृश्यन्ते समन्ताद्देवयोनयः ।
उपसर्गं तमित्याहुर्देवमुन्मत्तवद्बुधाः ॥ २२ ॥

4527

भ्राम्यते यन्निरालम्बं मनो दोषेण योगिनः ।
समस्ताधारविभ्रंशाद्भ्रमः स परिकीर्तितः ॥ २३ ॥

4528

भावते इव तोयस्य ज्ञानावर्तो यदाकुलः ।
चित्तमास कृतावर्तमुपसर्गः स उच्यते ॥ २४ ॥

4529

एभिर्नाशितयोगास्तु सकला देवयोनयः ।
उपसर्गेर्महाघोरैरावर्तन्ते पुनः पुनः ॥ २५ ॥

4530

प्रावृत्य केवलं युक्तं योगी तस्मान्मनोमयम् ।
विन्तयेत्परमं ब्रह्म कृत्वा तत्पवणं मनः ॥ २६ ॥

अथ सप्तधारणाः ।

4531

योगयुक्तः सदा योगी लम्बाहारो जितेन्द्रियः ।
सूक्ष्मास्तु धारणाः सप्त भूराद्या मूर्ध्नि धारयेत् ॥ २७ ॥

4532

धरित्रीं धारयेद्योगी ततः सौख्यं प्रवर्तते ।
आत्मानं मन्यते चोर्वीं तद्ब्रह्म च जहाति सः ॥ २८ ॥

4533

तथैवाप्यु रसं सूक्ष्मं तद्द्रूपं च तेजसि ।
स्पर्शं वायौ तथा तद्द्विभ्रतस्सस्य धारणाः ॥ २९ ॥

4534

व्योप्तिं सूक्ष्मवृत्तेषु शर्पं तद्ब्रह्महाति सः ।
मनसा सर्वभूतानां मनधाविशते यदा ।
मानसीं धारणां विभ्रन्मनःसौख्यं च जायते ॥ ३० ॥

4535

तद्बुद्धिमशेषाणां सत्त्वाभातन्य योगवित् ।
परित्यजति सप्राप्य बुद्धिसौख्यमनुत्तमम् ॥ ३१ ॥

4536

यस्मिन्यस्मिंस्तु कुरुते भूते राग महामते ।
तस्मिंस्तस्मिन्समासक्तिं सप्राप्य स विनश्यति ॥ ३२ ॥

4537

नस्माद्द्विदित्वा सूक्ष्माणि ससक्तानि परस्परम् ।
परित्यजति यो योगी स पर प्राप्नुयात्पदम् ॥ ३३ ॥

4538

एतान्प्रेव तु बन्धाय सह सूक्ष्माणि सर्वदा ।
भूरादीनां विरागोत्र समवेद्यस्तु मुक्तये ॥ ३४ ॥

4539

गन्धादिषु समासक्तमित्येतदखिल जगत् ।
पुनरावर्तते मौर्ष्यात्सर्वद्वामरमानुषम् ॥ ३५ ॥

4540

सन्नैता धारणा योगी समतीत्य यदीच्छति ।
तस्मिंस्तस्मिस्तदा भूते लय याति विधानत ॥ ३६ ॥

4541

बेवानामसुराणां च गन्धर्वोरगरक्षताम् ।
देहेषु लयमायाति सङ्गमाप्नोति च क्वचित् ॥ ३७ ॥

अथाष्टमहासिद्धिप्राप्ति ।

4542

अग्निमा लघ्निमा चैव महिमा प्राप्तिरेव च ।
प्राकाम्य च तथेशित्व वशित्व च तथापरम् ॥ ३८ ॥

4543

यत्र कामावसायित्व गुणानेतांस्तथेतरान् ।
प्राप्नोत्यट्टावनायासात्पर निर्वाणसूचकान् ॥ ३९ ॥

4544

सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरोणीयाञ्जीघ्रत्वाद्दधिमा गुणः ।
महिमाशेषपृज्यत्वात्प्राप्तिर्नाप्राप्यमस्य यत् ॥ ४० ॥

4545

प्राकाम्यमस्य व्यापित्वादीशित्वं चेश्वरो यतः ।
वशित्वाद्दशिता नाम योगिनः सप्तमो गुणः ॥ ४१ ॥

4546

यत्रास्य स्थानमप्युक्तं यत्र कामावसायिता ।
प्रेश्वर्यकारणैरेभिर्योगिनः प्रोक्तमटथा ॥ ४२ ॥

एते मार्कण्डेयपुराणतः ।

अथ योगिचर्या ॥ १६१ ॥

4547

नादण्डः कर्मदण्डश्च मनोदण्डश्च ते त्रयः ।
यस्थैते नियता दण्डाः स त्रिदण्डी निगद्यते ॥ १ ॥

4548

या निशा सूर्यजन्तूनां तस्यां जागर्ति संयमी ।
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥ २ ॥

4549

येन केनचिदाञ्जना येन केनचिदाशितः ।
यत्र सायंगृहो यश्च तं देवा योगिनं विदुः ॥ ३ ॥

4550

मानापमानौ पावेतौ प्रीत्युद्देगकरौ नृणाम् ।
साथैव विपरीतार्थौ योगिनः सिद्धिकारकौ ॥ ४ ॥

4551

चक्षुःपूतं न्यसेत्पादं यत्रपूतं पिवेज्जलम् ।
सत्यपूतां वदेद्वार्णां बुद्धिपूतं विचिन्तयेत् ॥ ५ ॥

4552

सर्वसङ्गविहीनश्च सर्वपापविवाञ्जितः ।
जडवन्मूकवद्योगी विचरेत् महीतलम् ॥ ६ ॥

4553

असिधारं विषं वह्निं समत्वे यः प्रपश्यति ।
मालासुधातुपाराणां स योगी कथ्यते बुधैः ॥ ७ ॥

4554

यस्मिन्स्थाने क्षणं तिष्ठेदीदृग्योगी कथंचन ।
आयोजनं चतुर्दिक्षु पवित्रं तत्रचक्षते ॥ ८ ॥

4555

चतुःसागरपर्यन्तां पृथिवीं यो रदाति च ।
तत्त्वज्ञस्य च यो भिक्षां समा या नाथत्रा समाम् ॥ ९ ॥

4556

आतिथ्ये श्राद्धयज्ञेषु देवयात्रोत्सवेषु च ।
महाजने च सिद्धार्थो न गच्छेद्योगचित्कनित् ॥ १० ॥

4557

जाते विधूमे चाङ्गारे सर्वस्मिन्भुक्त्वज्जने ।
अटेत् योगविद्वैक्ष न तु तेव्येव नित्यशः ॥ ११ ॥

4558

यथैनमवमन्यन्ते जनाः परिभवन्ति च ।
तथा युक्तधरेयोगी सतां धर्ममदृपयन् ॥ १२ ॥

4559

मैक्षं गृह्णन्गृहस्थेषु भोत्रियेषु चरेद्यतिः ।
फलमूलं यवाग्वन्नं पयस्तक्रं च सक्तवः ॥ १३ ॥

4560

व्रतचर्यमलोभश्च दया क्रोधः सुचित्तता ।
आहारलाषव शौचं योगिनां नियमाः स्मृताः ॥ १४ ॥

4561

सारभृतमुपासीत ज्ञानं तत्कार्यसाधनम् ।
ज्ञानानां बद्धता येयं योगविघ्नकरि हि सा ॥ १५ ॥

4562

इदं ज्ञेयमिदं ज्ञेयमिति यस्तृपितभरेत् ।
अपि कल्पसहस्रेषु नैव ज्ञेयमवानुयात् ॥ १६ ॥

4563

समाहितो ब्रह्मपरोपमादी
बुधस्तथैकान्तरतिर्जितेन्द्रियः ।
विशुद्धबुद्धिः समलोटकाम्बुनः
प्राप्नोति योगी परमव्ययं पदम् ॥ १७ ॥

एते मार्कण्डेयपुराणान् ।

अथारिष्टज्ञानम् ॥ १६२ ॥

4564

अक्षीगकर्मबन्धस्तु ज्ञात्वा मृत्युमुपस्थितम् ।
उक्कान्तिकाले संस्मृत्य पुनर्योगिन्वमृण्मति ॥ १ ॥

4565

तन्मादसिद्धयोगेन सिद्धयोगेन वा पुनः ।
ज्ञेयान्यरिष्टानि सदा येनोत्क्रान्तौ न मीदति ॥ २ ॥

4566

अग्निदानि विनिष्टानि भृशु वक्ष्यामि तानि ते ।
येषामान्नेकनान्मृत्युं निजं जानाति योगवित् ॥ ३ ॥

4567

देवमार्गं ध्रुवं भुक्तं सौमन्मयामरुन्धतीम् ।
यो न पश्येन्न जौवेत्स नरः संवत्सरात्परम् ॥ ४ ॥

4568

अरदिग्नि बिम्बं सूर्यस्य वाह्यं त्रैषांशुमान्निनम् ।
दृष्ट्वाकादश मासांश्च नरो नोर्ध्वं स जीवति ॥ ५ ॥

4568

वान्त्या मूत्रपुरीषं यः सुवर्णरजतं वमेत् ।
प्रत्यक्षमथवा स्वप्ने जीवितं दशमासिकम् ॥ ६ ॥

4570

दृष्ट्वा श्वेतपिशानादीन्गन्धर्वनगराणि च ।
सुवर्णवर्णवृक्षांश्च नव मासान्स जीवति ॥ ७ ॥

4571

स्यूलः कृशः कृशः स्यूलो योऽस्मादेव जायते ।
प्रकृतेश्च निवर्तेत तस्यायुश्चाष्टमासिकम् ॥ ८ ॥

4572

खण्डं यस्य पदं पाप्म्योः पादस्यापेयवा भवेत् ।
पांशुर्कर्ममध्ये वा सप्त मासान्स जीवति ॥ ९ ॥

4573

कपोतगृध्रकाकोला वायसो वापि मूर्धनि ।
ऋग्व्यादो वापरो लीनः षण्मासायुःप्रदर्शकः ॥ १० ॥

4574

हन्यते काकपाङ्क्तिभिः पांशुवर्षेण वा नरः ।
स्यञ्जयां चान्यथा दृष्ट्वा चतुर्मासान्स जीवति ॥ ११ ॥

4575

अनश्रे विद्युतं दृष्ट्वा दक्षिणां दिशमाश्रितम् ।
पयसीन्द्रधनुर्वापि जीवितं त्रिहिमासिकम् ॥ १२ ॥

4576

धृते तैले तथादर्शे तोये वाप्यात्मनस्तनुम् ।
यः पश्येदशिरःस्कन्धां मासादूर्ध्वं न जीवति ॥ १३ ॥

4577

यस्य वस्तसमो गन्धो गात्रे शवसमोऽपि वा ।
तस्य मासार्थकं श्रेयं योगिनः किल जीवितम् ॥ १४ ॥

4578

यस्य वै छातमात्रस्य हत्तोयमवशुप्यति ।
पिबतश्च जलं शोषो दशाहं सोपि जीवति ॥ १५ ॥

4579

यस्यापि हन्यते दृष्टैर्भूतै रात्रावयो दिवा ।
स मृत्युं सतरात्रान्ते पुमान्नाशोत्यसंशयम् ॥ १६ ॥

4580

पिपाय कर्णौ च निजौ न शृणोत्यात्मसंभवम् ।
नश्यते चक्षुषोर्ज्योतिर्यस्य सोपि न जीवति ॥ १७ ॥

4581

रक्तकृष्णाम्बरधरा गीतहास्यपरा च यम् ।
दक्षिणाशां नयेन्नारी स्वप्ने सोपि न जीवति ॥ १८ ॥

4582

नयं क्षपणकं स्वप्ने हस्तन्तं नृत्यतत्परम् ।
एकं विलक्षं विभ्रान्तं विद्यान्मृत्युमुपस्थितम् ॥ १९ ॥

4583

पततो यस्य वै गर्ते स्वप्ने इरं पिधीयते ।
न चोत्तिष्ठति यः श्वभ्रात्तदन्तं तस्य जीवितम् ॥ २० ॥

4584

स्वप्नेऽग्निं प्रविशेद्यस्तु न च निष्क्रमते पुनः ।
जलप्रवेशादपि वा तदन्तं तस्य जीवितम् ॥ २१ ॥

4585

करालैः पुरुषैः कृष्णैर्विकटैरुद्यतायुधैः ।
पापागैस्ताडितः स्वप्ने सरोमृत्युर्मवेन्नरः ॥ २२ ॥

4586

दीपादिगन्धं नो वेत्ति पश्यत्याग्निं तथा निशि ।
नात्मानं परनेत्रस्यं वीक्षते यः स मृत्युमान् ॥ २३ ॥

4587

स्वभाववैपरीत्येन शरीरस्य विपर्यये ।
कथयन्ति मनुष्याणां समासज्ञौ यमान्तकौ ॥ २४ ॥

4588

भारक्ततामेति मुखं जिह्वा वाप्यासिता भवेत् ।
तदा प्राज्ञो विजानीयान्मृत्युमासन्नमागतम् ॥ २५ ॥

4589

नासिका वक्रतामेति कर्णयोर्नमनोन्नती ।
नेत्रं च वामं स्रवति यस्य तस्यायुरुद्व्रतम् ॥ २६ ॥

4590

योगिनां ज्ञानविदुषामन्येषां वा महात्मनाम् ।
प्राप्ते च काठे पुरुषैस्तद्विचार्य विचक्षणैः ॥ २७ ॥
एते मार्कण्डेयपुराणतः ।

अथ विदेहमुक्तिकथनम् ॥ १६३ ॥

4591

पूर्वाह्णे वा पराह्णे वा मध्याह्णे वा परे क्वचित् ।
यत्र वा रजनीभागे तदरिष्टं निरीक्षितम् ॥ १ ॥

4592

तस्य भागे तथैवाहो योगं बुञ्जीत योगवित् ।
विदेहमुक्तये ज्ञानी त्यक्त्वा मरणजं भयम् ॥ २ ॥
(युग्मम्)

4593

ब्रह्मपद्मासनो धीमान्समसंस्थानकंधरः ।
निरुद्धप्राणपवनो दन्तैर्दन्तान्न संस्पृशेत् ॥ ३ ॥

4594

बुद्ध्या निरुध्य शराणि नव मीलितलोचनः ।
ओंकारं तु धनुः कृत्वा गुणं सत्त्वं नियोज्य च ॥ ४ ॥

4595

तत्रात्मानं शर सोपि वृत्तो भूतेन्द्रियादिभिः ।
प्राणवायुमनःक्षैपैः क्षित्तो इत्कमलस्थितः ॥ ५ ॥

4596

दशमहारमार्गेण लक्ष्यं प्राप्य ततः परम् ।
पञ्चिंशच्चत्त्वसंयुक्तः परमात्मनि लीयते ॥ ६ ॥
(कलापकम्)

4597

ततः परममाकाशमतीन्द्रियमगोचरम् ।
यद्बुद्ध्या नैव चाख्यातुं शक्यतेनन्तमश्रुते ॥ ७ ॥

अथ कालवञ्चना ।

4598

जीवन्मुक्तः सदेहोऽहं विचरामि जगन्नयम् ।
इति चेज्जायते वाञ्छा योगिनस्तन्निबोध मे ॥ ८ ॥

4599

शरीरं न नयत्येव कालः कस्यापि कुत्रचित् ।
अतः शरीररक्षार्थं यत्नः कार्यस्तु योगिना ॥ ९ ॥

4600

योगिना सततं यत्नादरिष्टानां विचारणा ।
कर्तव्या येन कालोसौ ज्ञानो ऽन्नि च्छान्नात्त तम् ॥ १० ॥

4601

ज्ञात्वा कालं च तं मध्यग्लयस्थानं समाश्रितः ।
युञ्जीत योगं कालोम्य ययासौ जायतेकलः ॥ ११ ॥

4602

वदमिदामनो देहं पृथ्येत्प्राणमायुना ।
कृत्वा दण्डं म्पिगं बुद्ध्या दश द्वागणि रन्धयेत् ॥ १२ ॥

4603

बन्धयेत्पेचरीं मुद्रां पीत्रायां च जलधरम् ।
अपाने मृदबन्धं च उड्डीयागं तयोदरे ॥ १३ ॥

4604

उत्थाप्य भुजगी शक्तिं मूलवातैरथ स्थिताम् ।
सुपुष्पान्तर्गता पञ्चचक्राणां मेदिनी शिवाम् ॥ १४ ॥

4605

जीवं ददाभ्रय नीत्वा यान्ती बुद्धिं मनोयुताम् ।
सहस्रदलपद्मस्यशिवे लीना मुधामये ॥ १५ ॥

4606

पीत्वा मुधाकरोद्भूतममृतं तेन मूलतः ।
सिञ्चन्तीं सकल देहं ज्ञावयन्तीं विचिन्तयेत् ॥ १६ ॥

4607

तया सार्धं ततो योगी शिवेनैकात्मतां व्रजेत् ।
परानन्दमयो भूत्वा चिद्बुद्धिमपि सत्यजेत् ॥ १७ ॥

4608

ततो लक्ष्यमनाभासमहभावविर्वाजितम् ।
सर्वान्द्रकल्पनाहीनं कथं कालो निहन्ति तम् ॥ १८ ॥

4609

स एव कालः स शिवः स सर्वं नापि किञ्चन ।
कः केन हन्यते तत्र क्रियते नापि कश्चन ॥ १९ ॥

4610

ततो व्यतीते समये कालस्य भ्रान्तिरुत्थिता ।
योगी सुप्तोत्थित इव प्रबोधं याति बोधितः ॥ २० ॥

4611

एव सिद्धो भवेद्योगी वञ्चयित्वा विधानतः ।
कालं कलितससारं पौरुषेणाद्भुतेन हि ॥ २१ ॥

4612

ततस्त्रिभुवने योगी विचरत्येक एव स ।
पश्यन्ससारवैचित्र्यं स्वैच्छया निरहकृतिः ॥ २२ ॥

4613

ययार्करदिमसंयोगादर्केकान्तो हुताशनम् ।
 भाविष्करोति नैकः सन्दृष्टान्तः स तु योगिनः ॥ २३ ॥

4614

मृहेहिकाल्पदेहापि मुखामेणात्यगीयसा ।
 करोति मृद्धारचयमुपदेशः स योगिनः ॥ २४ ॥

4615

पिङ्गला कुररः सर्पः सारङ्गान्वेषको वने ।
 इषुकारः कुमारी च पठेते गुरवो मताः ॥ २५ ॥

4616

रुरुशावविषाणाप्रमालोक्य तिलकाकृति ।
 सह तेन विवर्धन्ते योगी सिद्धिमुपाश्रुते ॥ २६ ॥

अथ ग्रन्थप्रशंसा ।

4617

इति विरचितबन्धा पद्धतिर्या मयेषं
सकलगुणिगणानां प्रीतये सास्तु नित्यम् ।
विपुलविमलदीव्यत्सत्कलानां निधानं
तरुणतरणिरुद्धा विद्विषत्कौशिकानाम् ॥ १ ॥

4618

क्षीराब्धेः कमलेव केशवपदाद्भेदेव साधोर्मुखा-
त्सद्भाणीव सुधाकरादिव सुधा भानोरिवोद्भोतिता ।
माकन्दादिव मञ्जरी जलधराद्भेषव या निर्गता
सेयं शार्ङ्गधरात्तनोतु जगतधेतोमुद पद्धतिः ॥ २ ॥

4619

अस्याभ्यासाद्ब्रह्मन्यषर्यस्य शिष्यः
सर्वज्ञः स्याद्विस्फुरच्चारुबुद्धिः ।
अर्यं कामं वेत्ति धर्मं च मोक्षं
निःसंदेहं शीलितुं पण्डितोपि ॥ ३ ॥

4620

शास्त्रार्थि सकलं विलोच्य नितरां मन्यः कृतोयं मया
लोकानन्दकरः समस्तसुकलासंतानजैवानुकः ।
अस्यास्वाद्य सुभाषितामृतरसानानन्दपूर्णान्तराः
सन्तः संप्रति नाकवासनिरतान्देवान्हेसन्तु पुत्रम् ॥ ४ ॥

इति शार्ङ्गधरपद्धतिः समाप्ता

अथ खड्गपरीक्षा ।

4621

खड्गाहृमीस्तथा राज्य यश खड्गादवाप्यते ।

खड्गाहैरिविनाशश्च यत्नात्तमभिदध्महे ॥ १ ॥

नकुलस्व ।

अथ लक्षणानि ।

4622

लोहाना लक्षण वक्ष्ये यथोक्त मुनिपुंगवै ।

निरङ्गसाङ्गभेदेन ते लोहा विविधा मता ॥ २ ॥

4623

निरङ्गा काञ्चिपाण्यादिभेदाद्बहुविधा मता ।

रसकर्मसु ते शस्ता नानाव्याधिविनाशना ॥ ३ ॥

4624

वक्ष्यन्ते प्रायशो यस्मात्साङ्गा खड्गादिकर्मसु ।

नामभेदेन विद्वानि लोहानामभिदध्महे ॥ ४ ॥

4625

क्षुद्राङ्ग सुवृद्ध यस्य नीलमीपत्वतीयते

रोहिणी ता विजानीयात्तक्षणे बहु वेदनाम् ॥ ५ ॥

4626

नीलपिण्डसमाङ्ग च नीलपिण्ड विदुर्बुधा ।

मयूरकण्ठसस्थानमङ्ग यस्य प्रतीयते ।

मयूरशीवक लोह त विदुर्मुनिपुंगवा ॥ ६ ॥

4627

नागकेसरपुष्पाभमङ्ग यस्य प्रतीयते ।

मयूरवज्रक माहूर्लोहशास्त्रविदो जना ॥ ७ ॥

4628

यस्मिस्तित्तिरपक्षाभनङ्गं लोहे प्रतीयते ।
दुर्लभं तन्महामूल्यं तित्तिराङ्गं सुपाकजम् ॥ ८ ॥

4629

सुवर्णसदृशाकारा त्वद्गभूमिः प्रतीयते ।
सुवर्णवचकं विशादृहमूल्यं महागुणम् ॥ ९ ॥

4630

अविच्छिन्नं सुदृक्षभाङ्गं दूर्वाभागं सुपाकजम् ।
यस्मिञ्शैवालमालानमाहुस्तं मुनिपुंगवाः ॥ १० ॥

4631

शुक्लं पार्श्वद्वयं यस्य मध्ये स्वर्णसमाङ्गकम् ।
धूमवत्सोमसंस्थानं मौसल वचकं विदुः ॥ ११ ॥

4632

मृगालनालप्रतिमं विवरैरपसंस्थितैः ।
कङ्कालवचकं श्राहुः स्वर्णकं वयचिन्तकाः ॥ १२ ॥

4633

अङ्गं प्रतीयते यत्र बहुपण्यिसमन्वितम् ।
दुर्लभं तन्महामूल्यं प्रण्यिवचकमुच्यते ॥ १३ ॥
लोहापं वस्वैते ।

4634

रूप्यपत्रसमा मृमिरङ्गं श्वेतं प्रतीयते ।
तं धवलागिरिं पाण्डि पाण्डिशाः प्रवदन्ति हि ॥ १४ ॥

4635

तन्वी पञ्चावली बाला सौवर्णाङ्गामिपत्रिका ।
श्राहुः कालागिरिं पाण्डि लोहशास्त्रविशारदाः ॥ १५ ॥

4636

धारा शुभ्रा भवेद्यस्य मध्यं कज्जलमनिभम् ।
कुण्ठैरङ्गभितं गात्रं विशात्कज्जलवचकम् ॥ १६ ॥

4637

सूक्ष्मं रजतपत्राभमङ्गं कृष्णासिपत्रिका ।
कुटीरकः समाख्यातस्तत्क्षते श्रययुर्भवेत् ॥ १७ ॥

4638

केतकीपत्रसदृशमङ्गं यस्य प्रतीयते ।
विद्यात्केतकियत्रं तु तीक्ष्णधारं महागुणम् ॥ १८ ॥

4639

निरङ्गं रौप्यपत्राभमीपत्रीलनिभं च यत् ।
दुर्लभं तन्महामौल्यं कान्तिलोहं प्रवक्षते ॥ १९ ॥

4640

अङ्गं दमनपत्राभमङ्गे यस्मिन्प्रतीयते ।
विद्यादमनवच्रं तु तीक्ष्णधारं महागुणम् ॥ २० ॥

4641

कृष्णभूमिसुवर्गाभमीपद्म्याङ्गसंगतम् ।
डाहुनीवचक्रं विद्यात्कालसंज्ञमयापरे ॥ २१ ॥

4642

ऊर्ध्वगं कपिलाभासमङ्गं यस्मिन्प्रतीयते ।
नकुलाङ्गं तु तं विद्यात्स्पर्शस्तस्याहिनाशनः ॥ २२ ॥

4643

आसीमा कालिका यस्य क्षुद्राङ्ग कुण्डलीकृतम् ।
क्षुद्रवचकनामानं प्राह नागार्जुनो मुनिः ॥ २३ ॥
यद्गङ्गाकोशस्य

4644

अन्तर्गाढं चिह्नहीनं विशालं
मध्ये स्थूलं स्थूलधारातितीक्ष्णम् ।
रक्षोवक्षश्चेदनार्थं महान्तं
कृत्वा खड्गं देवराजोतिष्ठतः ॥ २४ ॥

4645

वामनारण्यं महान्तं तु येन तन्तुर्न जायते ।
छेदे गार्हं चिह्नहीनं प्राहुः खड्गं विचक्षणाः ॥ २५ ॥

4646

घृष्टे यस्मिन्भवेत्खड्गे शरीरं प्रतिविम्बितम् ।
अद्भुपत्राभिध खड्गं प्राहुः खड्गविचक्षणाः ॥ २६ ॥

4647

परण्डवोजप्रतिममद्गं यस्मिन्प्रतीयते ।
महिषारण्यः स वै खड्गो नीलमेघसमच्छ्रियः ॥ २७ ॥

4648

यस्याङ्गे स्यूतरेखा घनमष्टगसूत्रिः सर्वतो व्याप्य तिष्ठे-
द्वारा तीक्ष्णातिसूक्ष्मा प्रविशति रुधिरस्पर्शमात्रेण खड्गः ।
यस्याम्भः पीयमानं शमयति निरपिलं व्याधिमाधि सनघां
वैरिभ्रेणीं विद्वान्तीं प्रवदति गिरिशो वचमेतद्रजादि ॥ २८ ॥

4649

यं प्राप्य क्षितिपः समप्रधरणिं शास्ति प्रशान्तद्विप-
त्सार्यः सार्यः कृतार्थीकृतनिखिलकुलः संपदा वर्धमानः ।
यस्मिंस्तक्ष्मीः स्थिरात्मा वसति रतिपतिं सर्वलोकाधिनायं
हत्वा तस्मात्प्रयत्नादयमनुलगुणः पूजनीयो नरेन्द्रैः ॥ २९ ॥
संरत्वाकरयंत ।

4650

गुणदोषाश्च खड्गानां वक्ष्यन्ते क्रमशो मया ।
यान्विज्ञाय बुधः कुर्यात्खड्गजालविशेषणम् ॥ ३० ॥

4651

अविज्ञातो घृतः खड्गः द्रुमसंपत्तिनाशकः ।
विज्ञातः सकलैश्वर्यदायको भवति प्रभोः ।
तस्मात्तेषां गुणान्वक्ष्ये ययोक्तं मुनिपुंगवैः ॥ ३१ ॥
संयतो ।

अथ गुणाः ।

4652

यस्य यस्य तु यच्चिह्न तद्येत्सर्वाङ्गखण्डरम् ।
त खड्गमुत्तमं प्राहुः सर्वसपत्तिकारकम् ॥ ३२ ॥

4653

अ र्चन्द्राकृतिर्यस्मिन्खड्गे स्वाभाविकी भवेत् ।
अपि द्रोपसहस्राणि हन्ति चन्द्रस्तमो यया ॥ ३३ ॥

4654

गदा चक्र तथा शूल डमरुर्मण्डल तथा ।
यत्र स्वाभाविक खड्गे स खड्गो नृपदुर्लभ ॥ ३४ ॥

4655

एकवर्णो भवेद्यस्तु लक्षणैकेन सयुतः ।
स खड्गराजो नृपतेर्विश्रेयः शुभकारकः ॥ ३५ ॥

4656

पीत नील तथा कृष्ण सचुबीजाकृतिं तथा ।
यच्च दाडिमबीजाभ तद्वच्च प्रथमं विदुः ॥ ३६ ॥

4657

निम्बकल्को भवेद्यत्र दिवारात्र विलेपितः ।
मधुरो मधुवर्णाभः स खड्गो देवदुर्लभः ॥ ३७ ॥

4658

आहते यत्र मधुरो ध्वनिः समुपजाते ।
पूज्यः स खड्गो नृपतेः शत्रुसचयनाशनः ॥ ३८ ॥

4659

कांस्यस्वन इवाभाति यस्मिन्खड्गे हते ध्वनिः ।
खड्गोत्तमं त वदति गिरिशः शुभवर्धनम् ॥ ३९ ॥

4660

यस्मिन्खड्गे शरीरं प्रतिफलति यया खड्गराजोभिवन्धो
वन्धोयं देववन्दैरपि यदि स भवेदर्धचन्द्रोपपन्नः ।

नानावर्णैर्युतश्वेत्स भवति नृपतेः शत्रुनाशैकहेतुः
 सेतुर्लक्ष्मीप्रवाहे निखिलरिपुकुलध्वंसने धूमकेतुः ॥ ४० ॥
 गंहरत्नाकारस्यैव ।

अथ दोषाः ।

4661

खड्गेषु लक्षणं यद्यद्येषु येषु प्रकाशितम् ।
 तन्तुद्द प्रभुसपत्न्यै मिथिन शत्रुसंपदे ॥ ४१ ॥

4662

यस्याधो दृश्यते चिह्नं मध्ये येन प्रकाशयते ।
 स्वहितार्थं न गृह्णन्ति तं खड्गं नरपुंगवाः ॥ ४२ ॥

4663

यस्याधो दृश्यते चिह्नं मध्ये नाधोपि दृश्यते ।
 खड्गं मध्यगुणं प्राहुः खड्गशास्त्रविशारदाः ॥ ४३ ॥

4664

अधोर्धे लक्षणं यस्य परार्धे नैव दृश्यते ।
 अधमः स भवेत्खड्गः क्षितीशानां भयावहः ॥ ४४ ॥

4665

ऊर्ध्वार्धे लक्षणं यस्य नाधोर्धे लक्षणं भवेत् ।
 तं खड्गं मध्यमं प्राहुः प्रवीणमतयो बुधाः ॥ ४५ ॥

4666

तिर्यग्यस्य भवेच्चिह्नमपि सर्वाङ्गगोचरम् ।
 खड्गाधमं तं नृपतिर्दृष्ट्वादेव विप्रर्जयेत् ॥ ४६ ॥

4667

तिर्यक्चिह्नमधोर्धे स्यादुपर्यधे न वा भवेत् ।
 नापकृष्टं न प्रकृष्टं तं प्राहुः खड्गकोविदाः ॥ ४७ ॥

4668

अधोर्धे वर्ग एकः स्यादूर्ध्वार्धे भिन्नवर्गकः ।
 वर्गसंकरवान्खड्गो नृपाणां भयवर्धनः ॥ ४८ ॥

4669

आहते यत्र खड्गे स्याद्भुनि काकस्वरोपम ।
अ आकारध्वनिर्वा स्यात्स वज्र्यो नरपुगवै ॥ ४९ ॥

4670

इति निखिलमुदारमर्थसार्थ-
प्रणिहितमेकमिहव खड्गशास्त्रे ।
गिरिशमतमिद निषेव्य चक्रे
क्षितिपतिमन्विसमूहचक्रवर्ती ॥ ५० ॥

4671

अत पर प्रवक्ष्यामि खड्गलक्षणमुत्तमम् ।
प्रधानदेहसभूतैर्देत्यास्थिभिररिंदम ॥ ५१ ॥

4672

लोह प्रधान खड्गार्थ प्रशस्त तद्विशेषत ।
खटोखट्टरकदिकवशशूर्पारकेषु च ॥ ५२ ॥

4673

त्रिदेहेषु तथाङ्गेषु मध्यमप्रामरेदिषु ।
सहस्रांशेषु चोनेषु तथा कालञ्जरेषु च ॥ ५३ ॥

4674

लोहप्रधान तज्ज्ञान खड्गानां शृणु लक्षणम् ।
खटोखट्टरजाता ये दर्शनीयास्तु ते मता ॥ ५४ ॥

4675

कायन्त्रिदस्त्वार्षिका ये मर्मग्रा गुरवस्तथा ।
तीक्ष्णाश्लेदसहा वशा दृढा शूर्पारकोद्भवा ॥ ५५ ॥

4676

असहाधैव विज्ञेया प्रभावन्तो विदेहजा ।
अङ्गदेशोद्भवास्तीक्ष्णा सुहस्ता सुदुदास्तया ॥ ५६ ॥

4677

लघवश्च तथा तीक्ष्णा मध्यमप्रामसभवा ।
असारा लघवस्तीक्ष्णाचेदिदेशसमुद्भवा ॥ ५७ ॥

4678

सहयानोद्भवाः खड्गाः सुतीक्ष्णा लघवस्तया ।
निर्व्रंशा निर्मलास्तीक्ष्णाश्चेदिन्द्रासनुद्भवाः ॥ ५८ ॥

4679

कालञ्जराः कालसहास्तेषां यक्ष्यानि लक्ष्यगम् ।
शतार्धमङ्गुलानां तु श्रेष्ठं खड्गं प्रकीर्तितम् ॥ ५९ ॥

4680

तदर्धं मध्यमं ज्ञेयं ततो हीनं न कारयेन् ।
प्रमाणाभ्यधिकं चैव चञ्जवंशं तथैव च ॥ ६० ॥

4681

शीघ्रः सुमधुरः शम्भो यस्य खड्गस्य भार्गव ।
किङ्किणीसदृशस्तस्य धारणं श्रेष्ठमुच्यते ॥ ६१ ॥

4682

खड्गः पद्मपलाशाभो मण्डलाप्रश्च शस्यते ।
करवीरपलाशाप्रसदृशश्च विशेषतः ॥ ६२ ॥

4683

महीघृतबुगन्धाश्च पद्मोत्पलमुगन्धिनाः ।
वर्गनधोत्पलाकाराः सर्वर्गा गगनस्य च ॥ ६३ ॥

4684

सनाद्गुलस्याः शस्यन्ते त्रयाः खड्गेषु भार्गव ।
श्रीवृक्षपर्वताकारा लिङ्गपद्मनिमाश्रये ॥ ६४ ॥

4685

मद्गल्यानां तयान्येषां सदृशा ये च भार्गव ।
काकोत्तरनवर्गाभा विषमाद्गुलिमंथिताः ।
वंशानुगाः प्रशास्ताश्च न शस्तान्ते कदाचन ॥ ६५ ॥

4686

खड्गे न पश्येद्दहनं युष्मा विवृणुयात्त च ।
न चास्य कथयेन्नृत्यं जानि देशं कथयन् ॥ ६६ ॥

4687

अच्छिष्टो न स्पृशेत्खड्गं निशि कुर्यान्न शीर्षके ।
दिवा च पृजयेदेनं गन्धमाल्यादिसंपदा ॥ ६७ ॥

4688

खड्गं प्रशस्त मणिहेमयुक्तं
कोशे सदा चन्दनचूर्णयुक्तम् ।
मंस्यापयेद्रूमिपतिः प्रयत्ना-
द्रक्षेत्तथैनं स्वशरीरवच्च ॥ ६८ ॥

4689

श्रीविष्णुधर्मोत्तरभाषितानि
चिह्नानि खड्गस्य शुभाशुभानि ।
विज्ञाय भृमीपतयः सदैव
सधारयेयुः सुमुदे कृपाणम् ॥ ६९ ॥

श्लोकानुक्रमणिका

अ			
		अद्भुतजननीभ्यां	2857
		अद्भुतश्रेयं तु तर्जनीया	1801
		अद्भुते पदगुल्फे	3191
		अद्भुतिभद्रावकल्पनं	4029
		अद्भुतीकिसलय्यां	3566
		अद्भुतौषु कुरङ्गाभ्यां	3334
		अद्भुत्ययानिरोधनं	3858
		अद्भुतद्वन्द्वरं	3474
		अग्निनिदानं	313
		अचिन्त्याः पन्दाव	922
		अच्छिन्न नयनां	3186
		अतरामरवन्	669
		अज्ञानपुत्रसुखीभ्यो	1483
		अज्ञानन्माहात्म्यं	4156
		अज्ञामिव प्रजा	1290
		अज्ञाम्बु च	2919
		अज्ञायुद्धमूर्ध्नि	1455
		अज्ञानपुष्करां	3100
		अज्ञाश्रे सुखी	605
		अज्ञाकाश्रुकरं	2240
		अः सुखं	208
		अज्ञानाद्यानयो	2102
		अज्ञानिकहने	4329
		अज्ञानसुखीशरैः	2173
		अज्ञानस्य शत्रु	650
		अज्ञानस्थानं	199
		अज्ञानस्थानं	4512
		अज्ञाना लघिमा	1663
		अज्ञाना लोमशाभ्यां	4671
		अज्ञः परं स्वप्नं	1768
		अज्ञः परं ज्ञानं	2931
		अज्ञः प्रज्ञाने	1716
		अज्ञः सर्वज्ञानाय	2562
		अज्ञः सुखिनिविनेन	512
		अज्ञमीयुः	290
		अज्ञानद्वन्द्वरं	238
		अविदुर्दिना अपि	1751
		अविदुर्लोकमयक	3120
		अविनामनाः	13-8
		अविनेवमर्षि राना	111
		अविदानद्वन्द्वरं	
अद्भुतमिव शीतं	3935		
असके स्कम्भनामा	1805		
असाकृष्टदुःखया	3674		
अकाले गजिने	1925		
अकृत्वाग्मोहि	577		
अकृतज्ञमकार्यं	703		
अकृत्रिमप्रेमरसा	3090		
अकृता निजं	1295		
अकृता परं	307		
अकृशं निनम्भभागे	3376		
अक्षीणकर्मं	4564		
अभूद्राटिकृतां	4009		
अस्त्वैपरं	1075		
अग्निः सर्वं	2925		
अगुरुरिति	1000		
अपनः पृथुतो मन्ये	4182		
अपनेर वामपादं	1790		
अप्ये गीर्वा सरभं	4176		
अप्यसरी कुमारी	2697		
अद्भुतकवियं	2305		
अद्भुतव्याधं	2218		
अद्भुतद्वन्द्वरं	2310		
अद्भुतद्वन्द्वरं	2289		
अद्भुतद्वन्द्वरं	2959		
अद्भुतद्वन्द्वरं	3003		
अद्भुतद्वन्द्वरं	2532		
अद्भुतद्वन्द्वरं	4640		
अद्भुतद्वन्द्वरं	4683		
अद्भुतद्वन्द्वरं	567		
अद्भुतद्वन्द्वरं	230		
अद्भुतद्वन्द्वरं	1731		
अद्भुतद्वन्द्वरं	4292		
अद्भुतद्वन्द्वरं	4141		
अद्भुतद्वन्द्वरं	3183		
अद्भुतद्वन्द्वरं	2629		
अद्भुतद्वन्द्वरं	3327		
अद्भुतद्वन्द्वरं	2850		
अद्भुतद्वन्द्वरं	1800		

अभियन्तासमाख्यान	51	अवन वायवा	1939
अभिद निखिल०	1200	अपकुर्वन्न०	219
आनन्द मन्त्रज्ञानां	909	अपक मद्र०	1753
अनुकुरुत खन्०	239	अपकमणि	300०
अनुगतं सर्वा	1420	अपना दूरगाम	514
अनुकीर्णा यथा	4241	अपरीक्ष्य न कर्तव्य	1442
अनुग्निमभ्यास०	39०8	अपसरणमव	798
अनुराग जनो	4०06	अपसरति न	3459
अनुरागवन्त०	358०	अपसर मनुहर	831
अनुसरति करि०	२28	अपराहानुच्छमूल	1641
अनम मयत्नेन	648	अपानमागया	4418
अनन दागराजन	3१08	अपानन पन	43१0
अनन रम्भाह नव	33१1	अपि यत्नासि	1201
अननेव प्रकारेण	1652	अपि पञ्चज्ञान	1927
अन्न कटुराणि	478	अपि ब्रह्मपरानन्द०	1949
अन्न कपालि०	4410	अपि सुदुःखान्ती	164
अन्न कुटिलता	1116	अपि मरुपम	4१7
अन्न पतङ्गमह०	1002	अप्राज्ञैकस्व विरीड०	3438
अन्न सरि०	13०2	अपूर्णैव भवत्य	1940
अन्नगाढ चिह्न०	4644	अपूर कपि	3०9
अन्नविच्छेदण	1142	अपभ्रत न च	23०
अन्वे कल्पितमद्रु०	4076	अपभ्रम्भा प०	191
अन्वे सैरपि	3973	अप्राप्रव म०	316१
अन्वकारमरुत्	363०	अप्राप्तमान न	61१
अन्नयानादि०	1729	अवद्विमाहितानां	13००
अन्नवद्वसुसुपान	536	अवत व ज्ञमपाञ्ज०	1166
अन्नातिवर्त फल०	2471	अव्यापनर्तव्य	१348
अन्नातिविज्ञानव०	2१07	अभोष पदमुत्तम	1११3
अन्नातिवप्रापिनि०	2663	अभिनवनलिर्न०	81१
अप्यद्रानुच्छक	1१81	अभिमनफल०	1१41
अप्यसुव दुर्वागे	486	अभिमनवमनू०	3161
अप्यवण शिरा यरप	16००	अभिमनवमनू०	3039
अप्यवपरा०	196	अभिमनवमनू०	3 1१
अप्यानाव नरु०	2103	अभूमाची 1१११	3 १4
अप्यस सरसी	806	अप्यास कमणा	48०7
अप्यसु नाव०	823	अप्यसु सुस्थिर०	41९०
अप्य च कथा रागा	20०9	अप्यासन स्थिर	4187
अप्य न जल्पयिना	862	अप्यासनप०	3 ०
अप्यसि सन्ति	861	अप्ययानवप्रापन	11००
अप्या यन्त्राणि	3108	अप्युत्तमा	1०00
अप्याय्यास्ता०	40९०	अमनस्क मन	3१ 9
अप्याय्य हनि०	3934	अमन्म वनूदुर०	4०1०
अप्यायि चपन०	० 4	अमन्म सन्त०	11९9
अप्यवर्षी भूरथ	1०51	असी विनासविन्द०	7१1
		असु वाञ्छय	

असुखिभूयान	879	अथा न मन्त्र	407
असुखिभूयान्	3349	अथानामनेन कावे	1393
असूयस्य मम	3300	अथाकोवदु०	163
असूयस्य मम	3519	अथाभावे न यत्काम	4403
अमनस्यैव कृत्वा	3988	अथार्थी जीव०	336
अमना प्रथा	170	अथिना कृपा	275
अमरमनुनि	528	अर्थी करेण	319
अमा नशान	411	अर्थो नाम जनानां	4046
अम कुभाभौ०	2564	अर्थे तानवैरपा	1259
अमस प्रमत्त०	3047	अर्थे मुखा नानाया	3903
अममन्त्रे सुमि०	2902	अथचन्द्र च चक्र	1923
अममता दा पुर०	3615	अथचन्द्राकृति	4653
अमातनावन०	797	अथचन्द्रमन्त्र	1745
अमाव स्थानां	415	अथकथ च मन्त्र	2179
अमासुनां मन्त्र०	593	अर्थेप्राथम्येना	1706
अयान्त	275	अर्थेभूतन ई नस्त	1639
अय शारामका	1091	अथस्मीत्य०	15
अय (मि)भयमा	350	अथस्मारा कृत्	1450
अयि०	566	अथस्मानवपत्त०	566
अयथाशक्तानां	9138	अथस्मन्मन्त्र०	3513
अयमदुरभाव०	3577	अथस्मया कृत्०	4509
अथमवसर सर०	1128	अथस्मया शिवा०	4312
अयदुष्कान मुद्रा०	3535	अथमव ते प्रमा	3416
अयमप०	1858	अथाव दनलाकार	652
अयमन काक०	1802	अथावुत्त	2932
आय कृत्त यति	779	अथिभूयान्	791
आय दुष्कान नर	5313	अथिभूयान्	4216
अथे कथ लाग०	3518	अथक क्व नद०	5159
अथ नाशकार	870	अथामया म०	1505
अथ नरां राग	1095	अथीलमर य०	1505
अथ इलावत्त०	75	अथसुखरीय०	1589
अथा त विमान	446	अथानां श मन्त्रां	1938
अथिभूयान्	3127	अथानां स्वल्पन	913
अथदुष्कानचागा	252	अथिभूयान्	1076
अथामवि व	168	अथेनां सुखन	5311
अथकृत्तन काव	1101	अथक मोमै न	1626
अथाना न वि०	4556	अथनन दनन	557
अरुण द्वी इगमा	3105	अथ 1 अद्या	1348
अकृत्त म 1०	2915	अथवपुःशर०	57
अथिभूयान्	10	अथानां सुखन	1628
अथाना नाना	1910	अथानां सुखन	69
अथाना नाना	2557	अथानां सुखन	1
अथे सुखे	229	अथानां सुखन	211
अथेनाश मन०	145	अथानां सुखन	141
		अथानां सुखन	154

भक्तिकृतकृत०	2694	असप्रलाप पादप्य	636
भक्ति स्तुति सु०	4630	अससद्गद्गण०	4189
भक्तिनामविशेषस्य	3604	असदना नाय	305
भावज्ञाना भूत	4651	असमान समान च	496
भावनिगुणाप	145	असहाय सहायार्थ	4008
भक्तिभय भूय०	1531	असहाय विनया	4676
अवरतमविरामा	3 28	असाधु साधु०	329
भक्तिरत्न मन्मथ	3846	अ सनसुर०	1712
अविरलपार०	3484	असिनादपण०	2116
अविशक्ति भूपाले	1371	असिगारा विप	4053
अविशीतम०	1784	असकन लान०	22 1
अशुनिक त्यज्ज्ञ	1459	असा मन्त्रान्वन०	3 83
अशुन्याप०	645	अस गतायमराव०	1180
अशुक्तापानि	4135	अस्मानावपय०	8400
अशुक्लसुर्ती ता	337	अस्नात स्वरवि०	3594
अशुठमलाल०	4 0	अस्नारिल्लक्ष्मा या	9827
अशुस्त्र पुष्प	727	अस्नकारणम०	4971
अशुचीक्षण सु०	602	अस्ति यद्यपि	812
अभयपत्रपि शब्दज्ञा	1308	अस्ति शब्दा पाथमाया	2449
अक्षामहि वष	4104	अस्थान ताडना	1690
अक्षमानकन्य वाम	9196	अस्थिरमनस्वराग	3963
अक्ष शस्त्र	331	अस्माक जल०	506
अक्ष भाषण	3049	अस्माक सात	3 54
अक्षयमक	2104	अस्मि कुञ्ज विनायि	116
अक्षयमा विख्याता	32	अस्मिन्नमार्ग०	912
अक्षयय कृतरवा	2450	अस्या सखे	810
अक्षय्या ममासाद्य	16 2	अस्या सखायिणी	3968
अथा यस्य जयन्त्यस्य	1606	अस्थाननस्य	908
अथावनकाण०	1919	अस्या लला राचना	3972
आर्त्त मङ्करवर्ण	7055	अस्याभ्यासाद्गु थ०	4619
अर्त्तज्ञा रवि०	2443	अस्या मनहरिमार०	3986
अर्त्था दवना	4 84	अगम कृत०	4116
अर्त्त ब्रह्मरथ	4309	अहिमा सयमन ।	4176
अर्त्तमी च भमा०	1894	अहिमा सयवचन	637
अष्टवङ्गान शगस्य	1470	अहिमा सयवचन	1163
अष्टाङ्गस्य कथना	2804	अहिमा सयवचन	2193
अष्टाङ्ग तथा म य	1637	अहिमा सयवचन	910
अष्टौ यथा त	4526	अहिमा सयवचन	30
अष्टौ शाक०	560	अहिमा सयवचन	189
अक्षय्यगुणाप	37 9	अहिमा सयवचन	407
असचयाण्डूव०	4493	अहिमा सयवचन	300
असपायन	462	अहिमा सयवचन	4107
असनीचरिन	4	अहिमा सयवचन	
असप्रतिग्रह०	710	अहिमा सयवचन	

भारतीय भूगोल०	4170	भासवरनिराजि०	3119
भारतसाम्भरणस्य	1001	भासामुपदि	30०3
भारतमुख क्षुरप	1777	भासानि पूर्णि	93
भारतमुखन वे	1779	भासानि लाल्य०	3140
भारतमाध०	930	भासांसाकारिक	4643
भारुटस्वामिका	2568	भासांसा दूरण विद्य	3679
भारोमि विद्वान्ना	317	भासांसा माध भव	3166
भारुडनस्वरत्ना	2०76	भासांसा मन्व	243
भारुडकौडममुख	2692	भासांसा कवचन	2940
भारुडान् स्थित	2156	भासांसा यत्र खड्ग	4669
भारुडान् स्थित०	3178	भासांसा यत्र मयुरा	46०8
भारुडिना परे०	342	भासांसा यत्र	537
भारुडिना यथा	9934	भासांसा यत्र	2491
भारुडकवचनारी०	574	भासांसा यत्र	3493
भारुडकवचन मन्व	748	भासांसा यत्र	3932
भारुडकवचन क्रावर्ती	3402		
भारुडकवचन	2946		
भारुडन इव तायस्य	4528	दक्षिणाकार०	1837
भारुडन ककुट यस्य	1662	दक्षिणाकारिका	673
भारुडना विनिनायन	3451	दक्षिणाकारिका	2796
भा विन्नाया इहमा०	1255	दक्षिणाकारिका	4308
भासादक्य प्रणति	3०37	दक्षिणाकारिका	4310
भासा नाम नदी	4103	दक्षिणाकारिका	2811
भासायाशाशयै	4312	दक्षिणाकारिका	2794
भासायाशाशयै	2565	दक्षिणाकारिका	1093
भासायाशाशयै	677	दक्षिणाकारिका	4670
भासायाशाशयै	327	दक्षिणाकारिका	4617
भासायाशाशयै	3661	दक्षिणाकारिका	4127
भासायाशाशयै	3664	दक्षिणाकारिका	3457
भासायाशाशयै	778	दक्षिणाकारिका	4375
भासायाशाशयै	2345	दक्षिणाकारिका	3०44
भासायाशाशयै	2२20	दक्षिणाकारिका	4562
भासायाशाशयै	2144	दक्षिणाकारिका	१493
भासायाशाशयै	3158	दक्षिणाकारिका	360०
भासायाशाशयै	4378	दक्षिणाकारिका	4068
भासायाशाशयै	4348	दक्षिणाकारिका	4132
भासायाशाशयै	410०	दक्षिणाकारिका	564
भासायाशाशयै	4134	दक्षिणाकारिका	878
भासायाशाशयै	3471	दक्षिणाकारिका	3805
भासायाशाशयै	3381	दक्षिणाकारिका	3136
भासायाशाशयै	2111	दक्षिणाकारिका	897
भासायाशाशयै	3415	दक्षिणाकारिका	1557
भासायाशाशयै	८587	दक्षिणाकारिका	1238
भासायाशाशयै	2186	दक्षिणाकारिका	181

एकनिभा यव.....	2222	एनश्मिन्महमण्डले	1129
एकमात्रो लघुः	2069	एनश्मिन्मन्त्रा०	867
एकमेव बन्धु कथा	3347	एनश्मिन्मन्त्रमार्ग०	1020
एकवर्गो भवेद्यस्तु	4655	एनानि नि सहननो०	3410
एकवर्गज्ञानवर्गो०	1900	एनानि बालधवल०	969
एकवार्थप्रवृत्तानां	4136	एनानि सर्वेश	4390
एकवर्गज्ञानिकारेण	2292	एनान्येव न बन्धाय	4538
एकवर्गज्ञानिसंज्ञनं	2917	एना याः प्रक्षमे	4119
एकवर्गप्रकारेण	567	एनामु केनकि	1013
एकारिमण्डयने	3715	एने न दुरतिक्रम०	3882
एकस्य तस्य मन्ये	765	एनेन गुणः पट्टज	1143
एकस्यायमुदेति	1070	एनेषां नव चकार्या	4361
एकाकिनी वन०	905	एने हि जीवाः.....	4336
एकाकिनी यदवन्ता	3773	एनेर्द्रिभान०	994
एकादशाक्षरान्	1976	एनेर्द्रोः सुखिन्धे०	2200
एकान्तज्ञानमेक	2773	एभिर्द्रिनिस्तु	1727
एकान्तमुन्दरविधान०	3267	एभिर्नांशिनयो०	4529
एकान्ते वन नो गृहं	3775	एण्डर्द्रिजज्ञनि०	4647
एकान्ते विज्ञने देवी	4375	एण्यकरणदेकीभि०	2033
एकान्ते विज्ञने रम्ये	4130	एषं कदा निज्ररकं	4335
एकारि पञ्चशब्दा	2698	एषं लेखय्ये	3060
एकारौ काएयुका	3195	एषं विधान्याजच्छ्रया	1594
एकारव्यौकाव्य०	3343	एषंविधे भावे न	2349
एका वा दुग्धिका	3247	एषं वेधवयं	1741
एकेन बुद्धकेनाम्भि०	3905	एषं थमविधि	1877
एकेन निष्ठना०	271	एषं सर्वोन्मना	4516
एकेनास्था प्रतिवत्०	3596	एषं सिद्धो भवेत्	4611
एके मन्त्ररूपाः	465	एवमेव वि यो०	2091
एकेय मानरपटो	4137	एष वक्तुः	890
एकेकस्य शरद्वि०	1772	एष सूर्यशुभेवयो	3836
एकोरि यव	1718	एष सर्वोत्तरगिनी०	3632
एको लयाटे दो मुद्रि	1648	एषा धर्मोत्तराङ्कनी	107
एकोहममशयो	900	एदि के रमणि	537
एयः कीदृनि	914		
एनबन्धुर्गो	3069	ए	
एननकंय केरव०	3639	एन्दवी वदनि	2717
एननसर्व परिज्ञाय	2083	एन्दां दिगन्तौकि०	2481
एनदन्वो कव्यं	2221	एशान्यां पननं	1740
एनदव	783	एशान्यां संश्रयो०	2478
एनदुद्धिमशेषायां	4535	एदि कानुष्मिहान्	4453
एनदहस्यं	4257		
एनगमान्तरमानन्दान्	4235	ओ	
एनगमादमूर्ते मुटः	1085	ओकारो मदनद्विजस्य	3629
एनश्मिन्दाधिपान्या०	3819	ओ नो शिवा०	1733

श्री		कमलिनीमन्त्रिनी	3793
श्रीर्षा इशानिदुब्धा	431	कमिन भिन०	1960
क		कमने गुण०	1850
कसादिचरणो०	796	कमने गिरण	1074
क माथ्येने मदन०	5०5	करकिसरुप भूवा	3706
ककुमकरीरावेकव	2216	करआरगवा०	2265
ककुमभय फलं	3015	करभदावने यन्त्रपीन	960
ककुम्बसशशादानां	1771	करभदावने योसी	953
ककन पृथग्०	4242	करवडरसदृश०	59
ककी मुट्टिपाया	4055	करान्तरसार्क रविणा	742
ककुनिनकपाप०	2261	कराले रुहरे	4585
ककिन वा मभूर	1456	करिकृष्णाधयन्ना	3233
कण्टक्यकण्टकानां	2202	करिणथ हस्तिकर्ण०	2316
कण्टमाकुच्च हृदये	4411	करिमदमन्त्रि०	3104
कण्टस्य तस्या स्तन०	3329	करिवरसूदिन०	2296
कण्टस्य विद्वे	1327	करीषमभ्य	3065
कण्ठे क एष त्व	3176	करे च दक्षिणे	2531
कण्ठे निन्नामणित्तैप०	16०3	करण कण्डूयति	2351
कण्ठे रञ्जु वद्धा	2984	करोति नममला०	477
कण्डूयने दक्षिण०	2354	करोति नीड भूर	2509
कण्डूयमान खडु	2350	कराति बु ड शृयति	2652
कनि कनि न	938	करौ भुनाना नव०	3841
कनिष्यदिन०	697	करंजेन न चायेन	1847
कनिष्यदिनस०	1124	करांटेकरांये०	2864
कनिष्यनिमेष०	155	कर्णस्रव	279
काने पञ्चविना	1018	कर्णभूत मूक्ति०	144
कथनारे छाले	3546	कर्णांय पीडिन	1702
कथने त्यक्त०	696	कर्णिक कारु०	1778
कथय निरुणे	3512	कर्णिकारस०	2958
कथमिह मनुष्य०	140	कण चामर०	919
कदम्बर्क्ष०	3025	कर्णे नान्द	3952
कदम्बिनस्या०	227	कर्णे वडा रथी	2989
कनकरसमसृण०	3231	कर्णसरीतमञ्जानां	3237
कनकस्य तु पञ्चाङ्गं	3198	कर्णु वन्दन कुष्ट	3206
कनिशास नमस्येरन्	1489	कर्णभनक०	3002
कन्धापात्रे स्थित	4318	कर्णमिश्रसेण्ट०	3134
कन्याकर्निन०	2988	कर्णमिधेय च	3210
कनिकरू च निज०	3221	कर्णामुनेपेक०	3448
कनिकरू० यद०	3225	कर्ण संघण्ट	4239
कनेनगृभकातो०	4573	कर्मेण मनसा कवा	1394
कपोले नोनकया	3990	कर्मेणामिष्टदुर्गनां	4452
कपोले मातृरीषय०	3640	कर्णान्नेयण यानु	2763
		कर्षेडि सिन्धवा	1277
		कनश्चिनामिण	570

कल्पामानगतं	4011	कानि स्थानानि दग्धां	3828
कल्पपदानं	3106	कान्नाकेति कल्पन्तु	991
कल्प कुरु	2174	कल्पानुस्य कृतं	3466
कल्पद्रुमा न गमन्ति	1242	कान्तर स्मृतां	2009
कल्पद्रुमाय कान्तं	957	कान्ते कथयिष्येति	3384
कल्पान विमाधकं	1183	कान्ते न्यन्मुतां	3747
कल्पानो भवेत्	1989	कान्तच्छान्द सुरा	147
कल्पान्तरत्वं	4223	कान्ता निष्पन्नता	4519
कल्पान्ते बोधनस्य	97	कान्ता कामदुषे	495
कल्पान्ते दामनं	98	कान्ता मयत्	232
कल्पान्ते रागदम	1050	कान्ता भवन्त नभुं	1144
कल्प कान्तप्रमादा	175	कान्ता जेनु	261
कल्प परिष्कारान्	108	कान्ता मयाभना	4195
कल्पानुसंगं	149	कान्ता मयाभयत्	4499
कल्पितं	170	कान्तो विदुः	1979
कल्पकनां	164	कान्ति श्रयणामस्य	400
कल्पानु नै नै	172	कान्तिके स्मर	3149
कल्पितस्वप्नं	3978	कान्ता कान्त	1039
कल्पक्षिप्रावरीय	2057	कान्ता उदन्ता भिक्ता	4675
कल्पगानित्क कान्त	2194	कान्तान् दग्ं	4043
कल्प नो कथयामि	1010	कान्तान्तरं	3993
कल्पानु नै नै	9	कान्तान्ता कृष्णरन्तो	3551
कल्पितान्ताय	510	कान्ता न कान्तं	2682
कल्पानु नै	56	कान्ता कान्तु कान्तं	2657
कल्पानु नै नै	4659	कान्तान्ता कान्तुं	2644
कल्पानु नै नै	4379	कान्तान्ता कान्तं	2861
कल्पानु नै नै	2986	कान्तान्ता कान्तं	4679
कल्पानु नै नै	2991	कान्तान्ता कान्तं	4301
कल्पानु नै नै	1435	कान्तान्ता कान्तं	786
कल्पानु नै नै	921	कान्तान्ता कान्तं	4167
कल्पानु नै नै	2990	कान्तान्ता कान्तं	3876
कल्पानु नै नै	2457	कान्तान्ता कान्तं	3811
कल्पानु नै नै	4044	कान्तान्ता कान्तं	3819
कल्पानु नै नै	3063	कान्तान्ता कान्तं	171
कल्पानु नै नै	4018	कान्तान्ता कान्तं	3906
कल्पानु नै नै	838	कान्तान्ता कान्तं	4166
कल्पानु नै नै	2184	कान्तान्ता कान्तं	3509
कल्पानु नै नै	3692	कान्तान्ता कान्तं	965
कल्पानु नै नै	3523	कान्तान्ता कान्तं	4514
कल्पानु नै नै	519	कान्तान्ता कान्तं	1879
कल्पानु नै नै	3345	कान्तान्ता कान्तं	1876
कल्पानु नै नै	3937	कान्तान्ता कान्तं	3794
कल्पानु नै नै	3341	कान्तान्ता कान्तं	1540
कल्पानु नै नै	1339	कान्तान्ता कान्तं	1045

किंशुके किं शुक्र	1372	कीनकीन इति यो	2586
किं कर्दा करे	4096	कीर्ति कैतववीर०	1263
किं करोति नर	452	कुङ्कुमाहरेत्सो०	2130
किं कवेस्तस्य	159	कुचकुम्भो ममालम्ब्य	3351
किं कान्त निर्दयतर	3182	कुचावालीवथ	3950
किं कुलेन विशाकेन	1485	कुचोन्नन दन्त०	657
किं कुलेन न यत्र	1220	कुम्पजल्पयो०	2206
किं कैकीव	887	कुपिनि पुच्छमस्थान	1689
किं कौमुदी शशि०	3269	कुभोभयेन दिन	1492
किं क्षमिष्यति.....	4020	कुमुदवनमथि	3724
किं कुर स्त्री०	508	कुमुदशाले	951
किं क्षापि प्रलया०	827	कुमुदेवभिक भान्नि	3643
किविःक्षमित०	3530	कुम्भकेन स्थिर	1833
किचित्कोपकला०	4070	कुम्भे विद्या	3017
किचिदाश्रय०	326	कुरवक कराणन०	1269
किचिन्मुद्रितपांसव	3872	कुरङ्ककिङ्कितस्यानां	2252
किं जातोसि	971	कुरङ्ककिङ्किते सारङ्ग०	2231
किं तथा कियते	277	कुरु ममीराज्ञयती	1125
किनवा य प्रशसन्ति	1323	कुर्यादाचमनाभावे	603
किं तेन किल	151	कुर्याञ्जीवजनाभ्यस्तां	1514
किं तेन जलु जातेन	1482	कुर्वन्नि स्मरमान्दरे	3193
किं ते मन्त्रतया	1004	कुर्वन्व नाम जन०	1032
किं धे न वेसि	440	कुर्वन्नेव यदा	4478
किं न निमूहसे	3510	कुलमुकुरवलाणां	3077
किं दूरेण पयाधरा	872	कुलस्थकाथनो	2295
किं दाभ्या किमु	128	कुले महति जातेन	4181
किं पूषे किं फले	1049	कुन्मापदन्नि०	2245
किं पृष्टेन इततर०	3493	कुदां सण सदा	626
किं वृषो हरि०	4025	कुष्ठवचसुरा०	2244
किं भूमौ परित	3606	कुष्ठसम्भवस०	2841
किं मालति	821	कुष्ठे मलयज०	2881
किं मालतीकुसुम०	1006	कुसुमं कौशानक्या	1135
किं वाच्यो मणिमा	1096	कुसुम कल्पमुप०	2148
किं वा परेण	213	कुसुमशयनेप्यङ्ग	3476
किं वीरुधो मुदि.....	1062	कुसुमसुकुमार०	3797
किं वृत्तान्ते पर०	1227	कुसुमस्तवक०	264
किं व्यकीकुहये	1190	कुसुमसुवर्केनसा	1009
किमपि कान्त०	3719	कुसुमोदासिधमिजा	4222
किमप्यतापं सहता	1400	कुस्तम्बे निशा०	2957
किमसि विमना	1154	कुस्तम्बे मृगा०	707
किमालम्ब्य०	479	कुपे पानमर्षो	859
किदन्माव जले	561	कुर्म हथमे पुरुषे	2197
कीदृगुर कुटिलो	1115	कुर्मसिंधधानगयनो	1585
कीदृजग्धोपि०	2257	कुर्मः पादोव रथि०	1248

कूर्मं कृत्वा दत्तम्	129	केविद्वानो	1437
कृत्वा उदरं क०	2293	केवलीकुम्भ	822
कृत्वा दीकृतम्	1022	केवलीचक्रकुटीला०	3907
कृच्छ्रं कृत्वा सौ	1592	केवलीचक्रमहा	4638
कृच्छ्रं कृत्वा	3524	केशरग हसमने	2521
कृत्वा कृत्वा	3560	केशरगन्धी गौ	2519
कृत्वा एतौहि	2345	के इमस्ये क	3184
कृत्वा एतेन०	714	केनापि वग्नकवरो	1003
कृत्वा एतेन०	1717	केनापीन सुख०	1110
कृत्वा एतान् निव०	3589	केरि स्तनव०	430
कृत्वा एतान्	1733	के मूरान्	553
कृत्वा एतान्	2537	केरि कुक्ष्य	920
कृत्वा एतान्	630	केरि कुम्भके	4385
कृत्वा च समग्रं	3243	केशव पतिनं दृष्ट्वा	527
कृत्वा च एतान्	670	केशमनन्दि०	3181
कृत्वा च एतान्	2060	केश कान्ति०	3067
कृत्वा च एतान्	3716	केशानकुक्ष्य	8944
कृत्वा च एतान्	2129	केश इमममोम्भ०	2623
कृत्वा च एतान्	323	केश कर्मरत्निका०	3458
कृत्वा च एतान्	358	केशोद्भव०	4060
कृत्वा च एतान्	350	केसव च द्रव्यहीन	1624
कृत्वा च एतान्	4141	केसवस्यिनद्विभि०	3541
कृत्वा च एतान्	2378	केसिक केसुते	1804
कृत्वा च एतान्	3531	केसिक क०	841
कृत्वा च एतान्	3532	केसिक कृत्वा शिखरे	3784
कृत्वा च एतान्	2253	केसिक मिय०	2031
कृत्वा च एतान्	1659	केसिकपोदश	1916
कृत्वा च एतान्	836	केसिक उदरमाद्य०	4362
कृत्वा च एतान्	2729	केसिक विदु०	3567
कृत्वा च एतान्	1239	केसिक एव भ्रुकु०	3502
कृत्वा च एतान्	130	केसिक कर्मवृक्षे	1222
कृत्वा च एतान्	4350	केसिक मण्डप०	3976
कृत्वा च एतान्	4641	केसिक शर हरि	122
कृत्वा च एतान्	2823	केसिक भ्रान्तिप्रकार०	794
कृत्वा च एतान्	2968	केसिकान्त न	1534
कृत्वा च एतान्	3055	केसिकान्तमेदी०	2633
कृत्वा च एतान्	4016	केसिक कर्मवृक्ष	3322
कृत्वा च एतान्	3117	केसिक कर्मवृक्ष०	2833
कृत्वा च एतान्	1647	केसिक कर्मवृक्ष	1404
कृत्वा च एतान्	2516	केसिक कर्मवृक्ष	4010
कृत्वा च एतान्	863	केसिक कर्मवृक्ष	1196
कृत्वा च एतान्	2167	केसिक कर्मवृक्ष	933
कृत्वा च एतान्	3192	केसिक कर्मवृक्ष	932
कृत्वा च एतान्	4340	केसिक कर्मवृक्ष	1335

कीनेयके दक्षिण०	2368	शिवेन्द्रक्यशरान्	1512
कीलेयकी दक्षिण०	2353	शिव्य शिरसि	3070
कीशिको दक्षिण	2651	शिव शिव स्वीय०	757
कीशेयं कुमिर्ज	801	शीनाञ्जु शश०	3714
कीम्बुभद्रसि	1203	शीर पून च	4384
कन्दनवप्य०	3164	शीरभित्तिक रीत्र	2133
कमामनो हित०	1334	शीरसागर०	3515
कपतिकपकूट०	4035	शीरान्ये कमलेन	4618
काका इति कोटिनि	2673	शीरिकाकदली०	2101
कामन्य क्षन कोमल०	1270	शुने मेनकियान्ने	2766
कियतेनुकमः सष्ट	13	शुष्कामाधि	907
क्रियाकलापान्वयामि	1828	शुद्धरासनया	4201
क्रियागुणादिक	21	शुद्रा सन्नि	773
क्रियामिच्छन्ति	1836	शुद्रा मयासमेने	3995
क्रियारूपा युग०	4274	शुद्रा इ सुदृढे	4625
क्रियाशक्तयो विना	4294	शिवराजस्य	1807
की कीमिति कीमिति	2674	शेवे ग्रामो पामि	2690
की कीमितीष्टार्थे०	2490	शवे याना काणुक	2742
कीडाशाते ध्रुवः	1984	शम विवच कर०	2667
कीडाराम न प	2087	शोभ भजे यदधि	3283
कीडामु च मरेन्द्रार्थे	1568	शोभयत्यागममङ्ग०	2581
कूर व्यसनिन	1331	शोर्मा लेखार्ति	3201
की कीमितीद	2666		
कीष रिमन च	3165	ख	
कीशादन्तवैली०	2585	ख नया स्वर०	1911
कीष्व कीडनु	1127	खचतुक रदा	4262
क नाम्मोषो जन्म	1120	खदा निनान्त०	4057
कचिन्द्रिणी०	845	खद्ग चमे गदा	1906
काचन्कन्याधारी	4098	खद्ग मयास्त	4688
काचिन्नाभूलाक	3700	खद्ग पद्यालाश०	4682
कचिदधि कूप	2172	खद्गशून्यगदा०	1901
क पस्थितासि	3610	खद्गदस्तोरि०	572
क यासि खनु	74	खद्गाङ्गोर्भनया	4621
काकाभिति क्षम	2479	खद्गाक्षिप्रन्नु मने०	3966
काकाभिति कीमिति	2665	खद्ग न परमेनु०	4686
कावे भैरव मय०	1535	खद्गु लक्षण य०	4661
क्षण कान्ताराग०	1271	खड्ड यस्य पद	4572
क्षण शानो भूता	4094	खदिरस्नाम्भस्त	3034
क्षणदृष्टनष्ट०	767	खपेती पोतने	736
क्षणमाधि विरह	3482	खड्डवे निधि०	1915
क्षत्रसारभूत	1926	खल गुनीयं भूमि	2749
क्षत्रियस्यारसि	3963	खनजासु०	911
क्षया क्षामीकृत्य	3869	खरनरमाविर्गिनोदिन०	2302
क्षान्न न क्षमया	4153	खर्हरविजन्तुकुक्का०	2219

च		वन्द्यैनाम्ना०	५०१४
चक्र मयं नृप सा०	1378	चन्द्रमूला सा०	3092
चक्र पद्मच्छन्दस्य	1261	चन्द्रगणानुसरा	23
चक्राणो विरही	3380	चन्द्रार्क्षी सा०	2416
चक्र पूत न्यमन्०	4001	चन्द्रकरनरी०	1092
चक्र सन्ताननक्षत्र	4440	चन्द्रादुर्गाभूय	2334
चक्रस्यन्मना	641	चन्द्रानरधु रिष्ट०	4306
चक्रपा सन्त्ये०	1310	चार्त्तिला ल मया	2815
चक्रपला गुण०	2303	चार्त्तिसन्त्या	1620
चक्रस्यन्मन्त्र०	372	चक्र न वधर०	1809
चक्रमेलाञ्चगानि	3470	चक्रकामलादन०	37
चक्रकपरवीरा	3812	चक्रकनिमनामान०	3290
चक्रद्वन्द्वभक्ति०	4000	चक्रनररत्नान	4107
चक्रद्वन्द्व०	38	चक्रकन पान	1403
चक्रद्विगिति चर्मा	190	चक्रान्न दशी न	1071
चक्राक्ष	412	चक्रान्न स्यानुमनन	770
चक्र एव च	1709	चक्रान्न वृम०	807
चक्र श्रुति	1821	चक्रान्न मयु	804
चक्र श्रुतिस्त्र०	2001	चक्रान्न न स्यात्का	2712
चक्र सागरस्यन्ता	4000	चक्रान्न श्रीकृष्ण शि	1413
चक्रा सुवना	1493	चक्रान्नपुत्ररत्न	3689
चक्रा सुभाषा	2090	चक्रान्नद्वन्द्व०	1987
चक्रुध श्रुत	4300	चक्रिमा कश्चे त्वा	2000
चक्रा सुवना	3708	चक्रिमा प्र०	4521
चक्रा सुवद०	2044	चक्रि न सद्य०	1145
चक्रा रामक	2023	चक्रि कीर्तिरि	3194
चक्रा मय	4203	चक्रिनरत्निवृ०	208
चक्रा मयस्य	4204	चक्रिनरत्न	4310
चक्रा मयि चक्रा	180	चक्रिनी ग रि	1410
चक्रा मयन	4200	चक्रिनी मुञ्च	004
चक्रा मयि	1718	चक्रिनी श्रुति	200
चक्रा मयि	3070	चक्रिनी श्रुति	3008
चक्रा मयि	3029	चक्रिनी श्रुति	4400
चक्रा मयि	1004	चक्रिनी श्रुति	1470
चक्रा मयि	2441	चक्रिनी श्रुति	3082
चक्रा मयि	1472	चक्रिनी श्रुति	2000
चक्रा मयि	1631	चक्रिनी श्रुति	2212
चक्रा मयि	2326	चक्रिनी श्रुति	2004
चक्रा मयि	1004	चक्रिनी श्रुति	2177
चक्रा मयि	0000	चक्रिनी श्रुति	1070
चक्रा मयि	0000	चक्रिनी श्रुति	3070
चक्रा मयि	0000	चक्रिनी श्रुति	0000
चक्रा मयि	0000	चक्रिनी श्रुति	0000

निना जिना इने०	44००	नन कोरुषू०	3733
निनन्दुद्वयान्ते	33२6	नन परमनकाय	4597
निन लाम्नीने	1941	नन प्रभावे नव०	2337
निगुगुत्तन	4031	नन प्रस्तुतिस्तैस्तु	1601
नीदसु इकुलाकुन०	81	ननधनुगुखस्य	42६०
नागोि कम०	910	ननधनोभि	७3
नावं द्वाध	40००	ननस्यदिगरी०	30०2
नावं दिव दिवा	4०04	ननस्त साध००	1681
नादनि न नन नाथ	37००	नास्तिनुने दोगी	4612
नीगुगुत्तन०	42००	ना गमस्थि०	43२6
नीकद्व द्वी०	3००7	ननो लक्ष्म द्वाव	4476
नीकन्ता कृता च्च	13००	ना गाननान्ताव	30
नावन्दुक्त सय्या	4०००	ननो इद्वस्त०	1०68
जद्वमवा नि०	410०	ननोभक्तनराभ्यामद्वव	43०6
नीगाम्नि विद्यमिना	०442	ननभिकनराभ्यामद्वव	43०8
हृमममन०	3 1	ना न नादन	41०5
हृमो कृता नम	4०4	नना नरा नन	2346
हृमो पंक्तुवन्	2०००	ननानिच्छस्य	4०73
हृमि नक्ष सुमन०	० ०	न नर द्वाहु	1633
ज्ञान जनिजन	3 1०	ननानुक्तमा द्वा	14
ज्ञान काल व	4००1	नना वागिन	167०
ज्ञाना नु गम	2 ०	नना ब्रह्मा दिवा	1२7०
ज्ञाननद्वरिगने	31०4	ननो यमनवा	4334
ज्ञान लक्षे पगीनी	191०	ननानुनार नामान	1००8
ज्ञान विवृम०	7 ०	नन न्यमन०	4608
ज्ञान शाङ्गधर०	(नना विवृककथन०	७2
ज्ञान भाव विवृ०	11६५	नना वीररा गान	49
ज्ञानि स्थाननि न	4	नन न्यान	1610
ज्ञाना मनुजै	२०३	नन शा गिरिकी	2००3
		ननार्थे च वन०	1०46
		ननान ननान 1०	2285
		ननान ननान 1०	1764
		ननार्थे च वन०	124०
		ननद्वय गान	० ०
		ननद्वयनरा न०	103०
		नन गागधम०	4173
		नन गद्वयन	4377
		ननानान नर	4०००
		ननानानि ननी	2810
		ननानानानि०	2916
		ननानानानान०	3842
		ननानानानानानि०	27
		ननानानानानानाने	1०78
		ननानानानानानाने	45 3

न

न नारमन गुरुवा	23		
नकदागच्छा	4 01		
नकवस्तुन०	- ५		
नकथमुद्रन	7 ०		
नगसा जावप०	० ०		
नगुलीये गद्वनी	2०72		
नगुलीयेद्वद्वनी	2०1०		
नन भामभूर	1 ६2		
नन भनी गानक	५ 11		
नन भद्वय ग	1६ ०		
नन विविजन	1०7०		
नन कुगुगुत्तन	1		

तपैव शत्रुन०	33	तस्मत्परशुरामण	1746
तदन्वये इवा	2836	तस्मात्प्रजागर	4227
तदपकृत . .	250	तस्मान्तिष्ठ०	4०6०
तदर्थे मध्यम	4०80	तस्मान्मुक्त सण	4450
तदा तदद्रस्य विभक्ति	3379	तस्मान्नि हि	2114
तदावस्नानानां	3834	तस्माद्विन्वा	4537
तदूर्ध्वमधिकदा	3136	तस्माद्गगुन	1680
तदाज्ञानदादिभ्यो	1947	तस्मान्महीपन ना०	40०0
तदेव वदितुं	43०2	तस्मत्सभ	1346
तदेवाजिज्ञानं	3०38	तस्मिन्पुत्र क्षणेनैव	4019
तद्वक्त यदि मुदिता	3373	तस्य भाग नयेव	4592
तद्वक्त्याभिमतं सुख	3०३७	तस्या शय्याकाञ्चन०	३ 95
तद्वादिशा खलित्तु	4261	तस्याङ्गिद्वय	3180
तनु वक्ष्यपादौ	1587	तस्याभितस्य०	3
तनुभूरग्वान्धयो	2834	तस्या महाविरह०	3479
तन्नरिण कारयति	3694	तस्या पश्यपलाशाया०	33०5
तन्निगमस्य निन्दति	33०2	तस्या पादनख०	3362
तन्मूत्रं गुरु०	370	तस्या सुखरशानि०	3320
तन्मूत्रं शुभ	2973	तस्यैव पश्चिमाशो	2187
तन्निद्रां स्तनयुग्मेन	3340	तस्मैवाशुदया	739
तन्निद्रां गुरुस०	3408	तस्मान् योगि०	4304
तन्वी पञ्चातपो .	463०	तान्द्रुमस्यास्तरल०	3308
तन्वीमुक्तिनभूषणां	1272	तान्द्रुमव	1327
तप परामर्श०	4०69	तान् क्षीरानधि	1117
तपा मही विराहणा०	3824	तान् सवानेकन	2253
तपे महाविरह०	34०5	तप एव यथा	4243
तपस्त्रोम पूर्व	3०21	तपस्ये सुदृढये	1168
तपसि वराह०	4047	तपो नागगत	923
तपसोऽने पर	430०	तौ भयपिता	3217
तया सार्धं तनो	4607	तामूर्त्तं सुखरोग०	1416
तरमव दुशद्रन	36०9	तरनारनरे०	544
तरव किं न जीर्वा व	1479	तारक्ष्यमर०	2004
तरुणतरुणिवज्र०	3830	तारा यान्ती सामनत्वा	2725
तरुणीवर्षन	87	तारास्ता तर्प०	2898
तरुण्यान्निद्रिन	590	तारिका तिन्यव	3051
तरुमुना त्रिपु	271	तारिणरोरुपकारि	1025
तरुणितपता०	2166	तारिणने नाम्नन०	3307
वरी तीरीद्वने	803	तारुणवियता	2071
वर्जनी मपेमा	1799	ताने तारुणिये	2072
व क्षे पद्य०	8०	तारुणिक०	187
तवाङ्गणे सुन्दर	1265	तारुणमसङ्ग०	1097
तवैतद्वाच	842	तारुणमति वीर्य०	1574
तवैव विदुमच्छायो	3310	तारुण्यव	1306
तस्मान्नु साधने	4443	तारुण्यमति सं०	4344

विराडना नानि विना न०	3-43	ननेकमिन्द्रव	27-6
विपदिन मभा०	1067	नेमथ प्रयुत	607
विभेयसो भवत्	4666	न वनस्तवय	2120
विलकामनक०	2130	नर्ग मय यन	9
विलम्बाभावद्व०	7752	ने मन्तना मकाव०	1
विन्दयप्रमभुव०	2 33	न सेवे ज्ञानानरत्न	4281
विला वनम०	3061	नेनमात्र	4929
वपनी प्रवपनी	9618	नीगत्रनयचानर्ष	1904
विल कश्चि०	608	गकसद्रा जिन०	4471
वी ग रविस्तगि	8117	गत्रन मनम०	3719
नाराचीरचुंन	3097	गतान भयमकृप०	1040
नात्र नयाम लीना	1016	गद दुर्जन०	104
नाग निग०	9 0	यन निजगुणान०	1104
नुण्डन युक्त वि०	2 41	गजरा मनमदुष	1370
नुम्बावात्रव०	3738	गवत्क कृत्स्य	1462
नन्म भनु०	1 7	गगभागव०	380
नन्मामरुच्य रावगा	1 19	व्याप्रयम्ब०	174
नुन्य भूमिनि	1 04	व । यम्य ल्याग्यथा	1601
नुन्यवगच्छ	843	व विग नन्प०	1 892
नुन्यार्थे नन्वसामथ	18 4	वामना ० ज्ञानान	27 2
नुन्याराधे	28	विनानपुडा	41
नुत्काचर्पक	2432	विनयनपुत्रा०	0 33
नुष्ठाति ल्पु०	4 0	विनय पञ्चव	1 49
नुष्ठाति भूमरुत्क	642	विष्णु नग०	33 3
नुत्तार्ये नाभनक	4304	विष्णु भयान्ने०	3 39
नुत्तीया पञ्चमा	17 9	विष्णुगाम्बु	00 9
नुत्तीया पूषा०	1693	वि भवर्ष	709
नुत्पभराया न्मय०	1053	विधि गम भवान	23 2
नुत्पने सारद्र	1900	विधि गुरुता रातन	1910
नुत्पशुत्ताम्य	4118	विज ज्ञान०	2918
नुत्प रमार	1 4	विष्णुम म०	18 2
नुत्प गव नमस्तुभ० ध०	120	वृथने ग गुा	1827
नुत्प वि नमस्तुभय या	426	वृथयशागोत्र	1054
न की नभन	1274	वृथाचार्थे ज्ञानी०	3 52
ने भवगा कुण्डलना	0979	वृथाया ज भडे	1230
नजाधनि क्षमास	288	व नव हरजभा	371
नजाधनि क्षमास	1399	वृथामनपान०	1 91
नन पर दुनिमती	4486	वृथम नवद्य०	90
नजाधि यम्य	264	वृथाया वा	1 73
नजाध व्यावृत्ता०	1099	वमन चानका०	722
नजा ई न मरी०	229	वृथि वान	781
न ध्यायन	165	ई राजा वृ०	204
नम मृष्ट व०	4278	विन स न वरन	24 19
ननया वर्या०	102	व्यायन शि वका	1 2

तो विचन सग	3500	दर्येणु परिभाग०	3 41
तां विनापरि०	3487	दवाधमधगाज०	1937
नामाश्लेषे षण्द०	3009	द्वीकरस्य दश	2889
भ्रुकुलायां दशा०	1707	द्वीकरास्त	2888
अथ गृहकार	2463	द्वीनवष्टावर०	2688
द		द्विगान कलत्राणि	1471
दशकादि दश०	2909	द्व मन्थज मंसी	3705
दशाच्च यानि	2897	द्विकूपसमा ज्ञाया	9086
दश रिधवा द्व०	2891	द्विमिमणि०	4300
दशसकटवक्त०	4060	द्विमद्वारमार्गेण	4596
दक्षिण चष्टिने	2300	द्विविशानि०	9146
दाभगग प्रथम	2634	द्विमपयनन्य	98 8
दाभगन प्रथम	2643	दशाद्वय मवा	1 3
दक्षिणश्रो श्ल	9609	द्विगद्वय महाभूषा	0708
दक्षिणनाडा पूर्णा	2 24	द्विगद्वय च०	9884
दक्षिणकटेन	2808	द्विकर भद्रकर०	143
दक्षिणमद्र पुंस	2549	द्विगमाना मुना०	3 5
दक्षिणाशामेवृत्त०	397	द्विगमाना वन्य	3407
दक्षिणाद् द्वय	2414	दा उम न द्वज	3146
दक्षिण कल्ह	1789	दा नय भाक्त्य	469
दक्षिणादिष्ठा कर्णे	2407	दावा नीवा व	981
दक्षिणानजपक्ष	2696	दावा रति प्रार्थनेना	448
दक्षिणावृत्त	4436	दावा सन्वय	1110
दम्भा सा वक्रुवा	837	दायाहा सरस	850
दम्भन द्यव	1 04	दान स श्रित द्याद्य	1508
दम्भा विरिचिन	3 60	दान भागा	390
दन्तावस्थाभि	4364	दानाय लभ	463
दन्ता विशि विशि	4037	दानायना	929
दन्ता गुणमानस्य	474	दानायना	1477
दधिदूर्वाक्षित०	2063	दान तपसि शौर्व	408
दधि मयु नव०	9931	दानात्करकापात०	1162
दधिमस्त का झरु०	934	दानोत्तरपुर०	4140
दन्ता सव चल	964	दान परिभार०	406
दन्तप्रनिर्भ्रज०	87	दानिद्रान्त०	3607
दन्ताद्वय प्रथम्यामि	1608	दान क्रान्तिसि	1027
दन्तौनिशि	3743	दानेकरस्य	909
दम्भारम्भासुर	1010	दानेका रस्येण	9678
दायनाशदशगव्य	3330	दानोत्तरवृत्त	9364
दायनस्य कथा०	3179	दानव दन्तयानि०	2454
दायनाने ग विनेया०	19	दानवदन्ती	2190
दायनस्य परा०	307	दानस्थाननगा० प्रीडा	2401
दायनस्यमास्था	1844	दानस्थाननगा० प्रथम	2388
दायनानिमागावय	117	दानस्थानवृत्त० प्रथम	9410
		दानकराभिभयता	1146
		दानवतभिर्	

पिन न वृषि वा	2458	दुष्टेरति निरैरेव	1439
पिने पञ्चम्ये	4259	दुःखानामनु	907
पिवा निराश्व कर्तव्य	1443	दुःखकाप्रयोग	39
पिबि दवा भुवि	4343	दुःखि च नरुणी पुरा	3439
पिब्यचधुरह जान	3400	दुःखो यत्र यत्र०	1711
पिब्ये पथ नात्प	1902	दुःखद्वारमुपा०	937
पिडां हाताकारा	3870	दुःख सनेका	2975
पिडि वनन्दा	2446	दुःख सुगत जगनाम	3390
पिडि पिडि मगान्त	3720	दुःखस्थानि बला शत्रु०	1600
पिडाद गकुलाकृति	123	दुःखदुःखानि चमक	833
द नक्षत्रात्मन०	2074	दुःखा व कृत्त छानि०	3800
दानपु दाना०	3116	दुःखान कमलासन०	75
दानजानवत्०	803	दुःखद्वभद्रिमशने०	3777
दीपा गन्ध ना	4566	दुःखकाया०	3032
दीपोत्सव देव०	2540	दुःखनरगतक०	1197
दीपापञ्चमन पुस्त	601	दुःखनगृ कका कुणा	1627
दात्पिग्य अय०	2363	दुःखमनीषनत्तज्ञ	1684
दीप काये नाई	2801	दुःखैव कुमुदिनी०	125
दीप तु धनिना	2009	दुःखा विानन्किवि०	3764
द द दाना विप	2406	दुःखा दम्भ मनासत्र	3078
दीपपद्मगोगा०	4060	दुःख सानि म जिन	3684
दीप सुमधुर	4681	दुःख शशां सानि०	3973
दीपनिहासिगाध	1083	दुःखान दानगापीपु	3647
दीपगत पथि	2004	दुःख कानरनत्रा	3386
दीपो नु तर्वनी	1708	दुःख गव प्रवास	2073
दीपोस्पन्म०	3103	दुःख शुना वा भू०	2570
दु खन शिपय	1474	दुःखमावपु भावपु	4217
दु खनरभगापि	3830	दुःखमौली मुभा०	2909
दुग्धमकं च	2201	दुःख शनिना शानि	3672
दुग्धस्थान्युरारि	2030	दुःखि व शनिशानि	3769
दुर्ग वरावधे ज्ञेय	1362	दुःख चन्द्रमणि	3480
दुर्गांग राता कार्गी	1361	दुःख लोचनना मना०	3081
दुर्गा नगी शाश्वत्०	1186	दुःखमन पाना०	4070
दुर्गेन परि०	304	दुःख शान्तरमहान्	2319
दुर्गेनदुनाग०	103	दुःखामनसंस्थित	3575
दुर्गेनदुपवन०	476	दुःख विवृत	4140
दुर्गिम घनविमिरे	3767	दुःखायस्यभाना	3109
दुर्गिमभय०	1107	दुःखानां तत्राणां पूजन	1417
दुर्गिगरनरा देव	1931	दुःखानां शिवप्रणामात्	724
दुर्गन्तावृषि०	1533	दुःख व जय यस्य	1223
दुर्गभन समीपि	1357	दुःख वदन्ति	1226
दुर्गारा स्मरमाया	3703	दुःखममरेका०	4520
दुर्गारैरेव	1170	दुःखे लक्ष्मिप्रणाम०	1245
दुर्गादिनीनगुणी	1411	दुःखानवगभवा	2107

धर्मं प्रयोगं विना	140०	न कुर्वुंयोग्य०	2113
धर्मशास्त्राथ०	1343	न कुलानामपि	27०4
धर्मस्य विवृति०	22	न कव्यं मनुष्येषु	444
धर्मोच्चैर्नम कुल	680	न का केत्याना०	892
धर्मं प्रतिभवेतु व	678	न काश्चयनुधानस्य	1518
धर्मन्यायवशात्	1383	नमगुह्यामन्त्रक०	3260
धाटीभ्यां स इदानी	2515	नमन्त्रविकारी०	2974
धातुवापेपु विनाशा	1539	न खनति सुदै	970
धातुधातुन्तर०	2893	न गजानां मदस्या	1363
धात्रीकृत्प्रसं०	3012	न गजैर्न नरै	1610
धान्यं पदा वा	2473	न गयरण्यपना	1464
धात्यस्य राशी	2527	न गृह्यात्	926
धात्याकृतागार०	4033	नम्रं धराक	4582
धाम्न कुम्भिका	2840	न च गाभवेन	1010
धारा क्षीर्त धुनाना	3881	न च सर्वा म	1758
धारा शुभा भवन्	4636	न चाथ पारहारा०	3044
धर्मिकु शान्त०	1287	न वाद्रया न	2120
धावन्त प्राववामरै	4109	न दानं ममुखा०	3522
धाविन्ता सुमदाहितन	41०9	नानरादण	20०5
धावन्तागान	996	न नादृक् र	1016
धावन्तर मन्मनस	3323	न नाच्छर्भेर्न	13०6
धावन्ती र का०	194	न नवन पत्र	3904
धावन्ति	865	न नमि जगन्०	4199
धावोवुरन्ता हस्तिन्या	1586	न नङ्क न	47०
धूर मतरसो०	3316	न न ह्यन्मही०	1349
धूयो धृतस्य	2247	नन्या निशा०	2909
धूर्त्तधूमर०	57०	नन्त लङ्कश०	531
धृतधनुषि शौर्य०	396०	न नरे वाथ रान्	2670
ध्यानगद्गमुपन्य	131	न नैमिनि साचन्य	454
ध्यानन जल०	29 0	नद्य दन्तारभ्र	615
धुवं जदास्तीति	2367	नद्य नीचरता	814
धुवमुदुमु०	2139	न द्विपान न	1423
धुवावती तदा प्राया	1649	न धानं प	4152
धम्म काण्डमरु	3999	न धानं कुह्य	967
धसं प्रतिमया	4451	ननु मन्त्रिनि	3140
न		नन्तदयदुर्वा०	1988
न कश्चिच्छकान्ता	1376	नानरन्त०	381
न कश्चित्ति लानति	647	नानान मन्त्रा त्रिय०	4124
न काण्ड मरु०	1320	नन्तयति कव्य	3०66
न काण्डं न शक्य	3988	न नङ्कुरान्य	83
न क्विचिच्छनितु	4241	न नानाप्रकाश	3943
न कृषाररत्नारन्ता	1506	ननुमकासि	3451
न कुप्यमवारा०	1526	न पुत्र विवर्	1184
		न पुत्रेन दूष्यन्	1486

न पुत्रायत्तमेथर्ष	1524	न शैनाशुवदन्ध० ..	1111
न प्रारब्ध सिध्यति	2776	न सपत्तिकिया० ..	3046
नभो जिघ्रन्ति ये	1704	न सा विद्या ..	337
न मशव्यसने क्षीव	1507	न सा सभा ..	1344
न मया गोरस०	510	न सोस्वविद्ययो	4204
नमस्तुङ्गाशिरक्षुभिः	60	न सोख्यसौ० ..	300
नमस्यापो देवा० ..	436	न स्वजित प्रमूढ	1511
न मानारे न दारेषु	1472	न स्यातव्य	324
नमामि माम० ..	543	न खानमानरेद्वेत्वा	614
न मुग्धदयिता० ..	183	नष्टान्वेषे गच्छता	2764
न मे दु ख	3156	न ह्या न च	3080
नमो भगवते	2347	नहीदृश सवनन	1470
नमो भगवासाय ..	3190	नाकार न निरा०	4272
न यत्र गुणान् ..	1194	नागकेसरपुष्प०	4627
नयननिधाने० ..	3555	नागकेसरपुष्पाणां	3239
नयनसौन्दर्ये	3336	नागच्छनि प्रिय०	3185
नयनपथनिरो० ..	594	नागपञ्चाणि ..	3064
नयनमसि जना० ..	755	नागविशेषे	545
नयनविकिरित्य	3765	नागानां नद्विरे	2885
नरकेभ्य सप्त० ..	715	नागेन रुचमे	3049
न रथा न गजा	1907	नाग्निं पुर्वेनोपधमेन्	620
नरपतिनि० ..	1353	नाग्निस्तृप्यति काश्रानां	1498
नरमांसवसारक०	2304	नाडिका वहति तारणी	2721
नरस्याव्यन्तिके कार्ये	2594	नाडः परं कुल०	3752
न रागाणां	2060	नारथेमथो०	433
नराणामिव वृक्षाणां	2246	नाधन्यानां निवासं	1073
नान्निं मलिन वि०	3301	नाधानं क्षुधित	4428
नलिनीदल० ..	557	नानावर्णैर्निदिनं	2296
न लोकायनवादेन	1521	नाभिं यावद्द्वेषे०	2803
नव वयो हारि	2083	नाभिस्थाने तनो	4394
नवद्वार महा० ..	4229	नाभिस्थोभि कपान०	4412
नवनीलमेघ० ..	73	नाभिदृक्कण्ड० ..	3189
नवम ब्रह्मचरक	4360	नाभूवन्भुवि ..	924
न विन्दे दशयेन्	339	नाभिरर्धो गुद० ..	4393
न विना वरवा०	346	नाभिरूर्ध्वमध० ..	4415
न विक विना	1965	नाभौ पुत्रफले दने	2533
न विश्वेदमिच्छस्य	1301	नाभौ ब्रह्मा हृदि	4302
न विषममृत	377	नाभ्यस्ता भुवि ..	4151
न विकिरन्ति ये	1705	नाभ्यूर्ध्वमण्डले	4395
नवोक्तिर्जाति० ..	152	नादत सति निर्दयो	3617
न शार्ङ्गवरपञ्चरि	10	नाथाने प्रहरार्थे०	3186
न शिवाय शिवा	2445	नाथाने प्रहरार्थे०	38
न शीते नानि० ..	4429	नाथिकावचने	1432
न शृणोति यदा	4490	नात्साः प्रावरन्त्य०	1137
		नात्स्यसरो	

नलिद्रन्ति कुच०	1243	नमत्रय समा०	2014
नगका लपता	1788	निमरचववा०	2963
नलनव वर्यता	8-9	निमचमु०	360
नन्यायसि	211	निमीलनाय पद्याना०	743
नवज्ञानान्यैरुपा०	1077	नियोगिन क्षत्रय०	2508
नक्षयति धाणसीय०	2937	नियोगिभावना	1332
नसभूम यश	4396	निरङ्ग रौप्यच०	4639
न सका वक्रता	4589	निरङ्गा वाञ्छिगण्ड्या०	4623
नस्त यज्ञ कित्या	600	नरथेक काम	568
नरथ भारभदे	961	नरथेक काम	762
नस्याच्छापवती	906	निरवधानि पणानि	146
नारनया तुंगया	422	निघट्टवान २ पे	2526
नह मीसे न चा०	4210	निर्गच्छन्नव	4339
नह रधान भूत	4088	निर्गम्य नायागधि०	2376
नि शपचन०	3008	निगुणत्ववि	232
नि शमा वन	8013	निगुण्ड्या सद०	2987
नि शमोच्छ्वासपुनो	4489	निर्गम्य शप०	1855
नि सरपुत्रता	2720	निर्ममल विरागाय	4421
नि सरस्य पनाथस्य	481	निर्दो सतिता	2169
नि स्नोह करणाभि	43	निय त्या रानवदमन	3728
नि स्नहा यान	4100	निर्विकल्प प	4480
निस्त्रिण्वरि या	3133	निर्विगप यत्ता राजा	1368
निच्छद्विगारिन	3006	निर्विगपि यथा	1297
निज्ञ करनिकर०	70	निवृत्त सुरनाम्बर०	309
निज्ञवीजन रतान्ने	3004	निवृत्तय नृप०	2590
निज्ञागुकावृता	3734	निवृत्ता दयिन	8700
निज्ञा कायच्छाग	3032	निर्विगयभमार्गे	2625
निय च सत्तयने	1033	निर्वान सुरत०	45
नित्य ब्रह्म यथा	1508	निशाध ल नाना	3832
नियं वा मेव्यमाना०	3138	निक्कन्तामरावतिर्न	1214
नियममत्क	697	निक्कलकृकल्पे	464
नियमाचरन	4138	निन्दारण निशान	1663
नियमास्ये गुणव	612	निन्दारण य प्र०	2426
नियमशरदी०	3137	निन्दारणं म्भिलिता	2494
निद्रागै वागर०	4492	निर्गोयमहा०	1055
निद्रार्थमीलिन०	3468	निर्गयुहमनन्य०	124
निभिरेवमहीराना	2123	नीच समाधि०	356
निन्त न नीदि०	225	नाचपु दावती	559
निन्तान राहणद्व०	2582	ननिरवराहन्०	2516
नित्य युधि	1607	नीचो नी नीच	2700
नितान य वररथान	1589	नीर क्वैलपुर्वा	2807
निपीयमानस्तवका	3006	नीरत ये तटाथ०	2417
निमकन्को भरेन्	4607	नीरन्ध्र परिवर्भने	3670
निम कि वृत्तो०	1040	नीरसा यवि	294

नीररयाधी भूमे०	2806	न्यस्ता नि दन्तवलयानि	3333
नीरागा मृगलाञ्छने	3488	न्यासापहतौ	721
नीलापिण्डसमाह्न	4626		
नीली हरिद्रा	2112	प	
नीलोत्पलदल०	180	पकवशब्दवा	1765
नीलात्पलाम०	4122	पक्वामिव रात्रेन्द्र	1340
नीवारप्रसवा०	918	पश्चात्पुष्पि	573
नीहाराकरसार०	772	पक्षे भक्षयवर्ण	2710
नीहाराञ्चण्ड०	2158	पक्षमालीपिङ्ग०	99
नून दुग्धाब्धि०	251	पङ्कज जलेषु	1134
नून बादलछाद	550	पङ्कजासनलपन	8142
नूनमय म पाप	3452	पङ्कजुषद्व पथि	3917
नूनमात्राकरस्तस्या	3298	पङ्कमध्ये तु	2159
नृणां प्रयाण भव	2603	पञ्चान तनुरेनु	3438
नृपञ्चन्द्रकिणि	3888	पञ्च धारा इत्यथामि	1692
नृप कामासका	1390	पञ्चपादस्य गूढारे	1970
नृपस्थ तस्य	4231	पञ्चभि सभिर्नैः	1658
नृपाणां च नराणां	1287	पञ्चभित्तवणे०	1785
नृपातिरोगायमनं	2689	पञ्चम कण्ठचक्र	4356
नैत्ररोगाय यथेको	2748	पञ्चमेहान	314
नेन्द्रियाणि न	4255	पञ्च यत्र न	1465
नेत्रभ्यामपि राजते	3705	पञ्चविंशति०	8131
नेष्टो गृहोपदिष्ट०	2549	पञ्चविंशत्यै०	1994
नेत्रस्य प्रसृति०	3942	पञ्चषष्टिसहस्राणि	1914
नेत्रां स्वयंप्रप०	788	पञ्चदशममण्डलेन	1640
नेत्रैर्लकोने	2225	पञ्चाङ्ग कृष्णा०	2910
नेत्रैः यं वृता	2476	पञ्चामानोपय०	2096
नेत्रामनो विनाशं	374	पञ्चन्द्रियमनो	4833
नेत्रा वय गृदु०	3690	पतालमे पयो नम०	3673
नो काम प्राप्त०	1233	पठतो नास्ति मूर्खेन	1424
नोचरस्यै श्रुतं च्यौ	1505	पण्डिते हि गुणा	201
नोन्तरे भक्षयेत्	629	पत्रव तकोरसि	3695
नोदन्वानर्धितामति	1433	पत्रो यस्य रे	4583
ना धर्माय यतो	4162	पन्नित खड्ग०	343
नोपभक्तुमपि	391	पराका वज्रमुष्टि०	1797
नापेक्षितव्यो	1304	पनिता-मनि०	718
नो मन्ये दृढवधनात्	931	पनिता मस्तके	2537
ना भञ्जीमय०	820	पनितीपि करा०	486
ना रमेत रत	3141	पनितीप राहु०	480
नो रविर्न च तमो	3590	पत्न्यन्तनिना०	935
नो वैजानुधिरे	624	पत्न्युत्पफल०	977
नोथ दुर्जन०	362	पत्न्युत्पानिना	3030
न्यपोधन तु वरका०	2314	पत्ने मनु सयातिस्व	2163
न्यस्तं यथा मूर्ध्नि	4115	पञ्चाणि कण्ठचक्रैः	1012

पथि निगतिना	881	पडिकाया गृह०	2538
पदं तदिह नास्ति	1044	पडिभुनेपसथ्ये	2530
पदद्वये यत्र रणे०	1975	पवनारुनायने	1915
पदशब्दलिन०	3497	पश्चिममूत्रं शान्तं	2779
पदस्थः स्वरमवान०	1916	पश्चिममूत्रे शान्ते	2790
पदस्थितस्य	487	पश्चिमाया भवेत्	2760
पद्म्यां मुक्तास्तरल०	32४2	पश्यति तिघ्नति	2357
पद्ममर्षसनं	4431	पश्यन्तनो मन्मथ०	3356
पद्मामनं प्रमिदं	1796	पद्मोदेति त्रियोगिनी	3626
पनसन्कुच०	2121	पाटलया वनमध्ये	1014
पनमाश्वमनूका०	2128	पाटलादाडिमी०	2129
पन्नगाः सन्न वृद्धो	1480	पात्रपथ्यावना०	2970
पथासि निर्धिर्त्तं	2134	पात्रमूत्रं लिप्तं	2965
पयोधराकारभरो	3927	पात्रमूत्रं वि०	2916
परदारपरद्रव्य०	667	पाथिनः कमठः कटि०	133
परदार न गन्तव्याः	653	पाथौ तावपटी	4026
परदारभि०	723	पाथौ मा कुह	3461
परमाणोरारि	4256	पाथौ पश्चाभया	3803
परमिममुप०	72	पानः पूजो भवति	745
परमो मरुत्स०	793	पानायान०	927
परलोक्कतिं	671	पानान्तः किमु	4080
परस्तरगुणा०	3121	पानान्नादुधैगमः	2175
परस्तरानु०	1929	पानानात्र वि०	257
परस्तरेण क्षतयोः	3977	पानुं व्रीणि तयग्नि	4017
परस्य योनि गच्छन्तो	2551	पानुं यस्य च दद्यात्	2869
परान्तरनरं	690	पात्रमगती०	370
परार्थे यः पीडा०	1052	पादन्द्यामं क्षिति०	760
परिनुमति मंशित्य	3785	पादाशरच्च०	3009
परिनोपयिता	347	पादाद्दुष्टेन भूमि	3463
परिपतति पयो०	3588	पादाः पञ्चनखा०	2825
परिभ्रमन्वा भ्रमरी०	3914	पादादनं पदु०	265
परिमलसुरभि०	990	पादाहनेति	361
परिम्लानं पीन०	3401	पादे पादे पञ्च	2826
परिगुडामरि	355	पादे मूर्धनि	3569
परिहरति वयो	3275	पादे सरेगुरा०	2066
परौथ्य मकुटं	405	पादां सुविमरी	1792
परेषां त्रेकादं	1513	पानमक्षास्तथा	1389
परोपकारशून्यस्य	1478	पानीयं नातिकेरी०	3807
पर्यन्य इव भूतानां	1283	पानीयं पानामच्छामि	530
पर्यट्टः स्नास्तरणः	3760	पान्तु वा वन्द०	113
पनादनमरीनां	31	पान्थजननी नयोमा	2677
पताशबीज०	2947	पान्याभार इति	983
पनाशशाखिनः	2098	पनिष्ठं दुर्भेगा०	599
पनाशाः काञ्चकारा०	2110	पापं पापं विव	1151

पापात्ययोधि०	134	पुंमन्वयोः कथा	4182
पावैती नोपिता	2100	पुंसः संशोधनं	552
पार्श्वस्फाल०	587	पुंसो मुखिक०	2082
पार्श्वोर्ध्वा स०	3505	पुंसो निजमनो०	4207
पार्थिव तु वाम०	4408	पुस्कोकिलमधुरो०	3093
पार्थिव तु वाम०	4437	पुञ्जीभूतं प्रेम	71
पार्थिव्यो लिङ्ग०	4433	पुच्छं जानुनि कक्षायां	1664
पातने बालकष्टाय	2506	पुटदग्धपद्मिनी०	3229
पाथान्यभाम०	4022	पुण्याशो पूर्ण०	3916
पाथोत्प्रेमं हमास्तौ०	3831	पुण्ये प्रामे	254
पाषाणखण्डेष्वपि	4099	पुषमिचकलत्रेयु	4089
पिङ्गला कुरुरः सर्पः	4615	पुनः कृताहुनं	689
पिङ्गल्यक्रेरुजम्बुस्यो	2550	पुनः पिङ्गलया	4459
पिङ्गलायां धरानीर०	2814	पुन पुनर्दक्षिण०	2404
पिङ्गलायां यदा	2812	पुनः शर्करसा	1874
पिङ्गलायामिजायां	2815	पुनः शष्टिः पुन०	4260
पिङ्गला वामनिन्दा	2654	पुनर्नतादय०	3046
पिङ्गलेऽपार्थ	4319	पुण्डरहरिदरी०	3633
पिचुमन्दनागकुसुमै०	2318	पुण्डरसहस्राणि	4163
पिण्डं मन्त्रासु	4293	पुणः स्थिता	3517
पिनुमानुविनाशाय	2741	पुणमेकं जगति	4228
पिदधति निमित्ते	3601	पुण्यनायुच्छिन्नधापि	1579
पिधाप कर्णौ च	4580	पुण्यनायनत्यागाय	3304
पिनाकफणिपालेन्दु०	63	पुण्यभूदस्माक	3558
पिपि प्रिय सप्त०	3651	पुण्य शार्ङ्गभरी०	2
पिप्यलीमाय०	3216	पुण्य सपक्षा हारयो	1598
पिप्यली सैन्धवे	1783	पुण्य स्वर्गे सुखे	1561
पिप्यसने शरा०	538	पुण्यो नुजः	588
पिप्यनि प्रसूनि०	2995	पुण्यकाङ्क्षित०	1670
पिप्य पयः प्रसर	1211	पुण्यं प्रचालोपहितं	3318
पिप्यनात्तस्करा०	3021	पुण्यगन्धः सदा	1613
पिप्यो गृहीतां च	2998	पुण्यवदारये०	1835
पिप्याः धारासु०	2269	पुण्यसाधारणे	2048
पिप्याजमशुभं सर्वं	2575	पुण्येषोरभिषेक०	3337
पीढीप्रक्षालनेन	4028	पुण्यैरपि न योद्धव्यं	1298
पीनं नीलं तथा	4656	पुण्याकं मला०	2982
पीने यत्र हिमं	921	पुण्याकौत्सादिने	1893
पीनरुपायारकिरणो	3648	पुण्यैवराजिना०	2983
पीने च निरुक्पाये	3236	पुण्यानूरकं	4330
पीत्य सुधाकर०	4606	पुण्याय विधि०	2074
पीना कटिः मुदुन०	1629	पुण्यप्रथि सुपकं	1769
पीनो नुद्र पयोधराः	3939	पुण्यो नना समुद्रये	2547
पीपुषं वायोस्य	761	पुण्यं ज्ञानसहस्रं	3985
पीपुनी कलव०	956	पूर्वं गृहीता व्याघर	2743

पूर्व चापी नतो	4052	प्रज्ञानधामणीत०	1314
पूर्व दक्षिण०	4457	प्रतिकूलनाभुप०	450
पूर्व दक्षिणद्वारा	26००	प्रतिभणसमुत्सृज०	9667
पूर्व द्विरफरि०	3802	प्रतिगतमधि०	382०
पूर्व इव सम	3०00	प्रतिमानदु विदुः०	1577
पूर्व सारथिमारोप	1904	प्रतिरजनि प्रात०	3760
पूर्वमन्मज्ञानव	4०8	प्रतिमूर्धेन्द्रोन्का	2०९0
पूर्वरूपवसिद्ध०	2039	प्रयत्न प्रतितरु	88०
पूर्वदिशाभवमृषा	2०22	प्रह प्रयत्न	1421
पूर्वस्था करम०	21०1	प्रत्याहीट नु	1791
पूर्वाभ्यस्ता मना	4365	प्रान्तीट कुने	1843
पूर्वाभ्यस्तस्य	187४	प्रयासज्ञानवाह०	102
पूर्वाह व पराह	4०91	प्रयासज्ञमखी०	38०0
पूर्वाह दधि वर्या	2182	प्रयुक्तवैनु	260
पूर्वोत्तरण पीलो०	2211	प्रयुक्तवहन	2778
पृच्छाशब्दुन वचि	2327	प्रयत्नक सन	2444
पृथक्चिता समाह्वय	610	प्रथम क्रियने	1896
पृथिवी स्थाने	4131	प्रथम चारमार प्य	1829
पृथुमानकरभ०	3०83	प्रथम पुत्रपथ	1736
पृथुतरलला	3115	प्रथम इन्द्रचक्र	43०1
पृथुतरनिवम०	30००	प्रथम दौगिक	1742
पृथिवी कौचजीर्वाण	2469	प्रथम शमहस्तन	1814
पृथ्वी श्रीमन्मद्र०	1260	प्रथमवदति दीन	1029
पृथ्वन्व स्थिर	4419	प्रथममुद्रणे भुक्तग	2190
पृथ्व्यागच्छन्न	2731	प्रथमेन जयेन्	4448
पृथ्विभुवरी इष्ट	2707	प्रक्षिप्तादुत्तर०	23०9
पृथ्वे च रामे	26०3	प्रथमभवावनिर्माण	195०
पृथ्वे निमित्ते श्रवा	2402	प्रभवने मनसि	3081
पृथ्वे पुरो वा नव	2470	प्रभुप्रमात्रे विश्राम	1520
पृथ्वे न सार	13०9	प्रमाण निष्प्रमाणा	2774
पृथ्व्याव नु नानुता	2340	प्रमाणशामिना	4508
पृथ्वी विद्वला हाकी	2325	प्रयति वाम दधि	266०
पृथ्वी सुनिह	2762	प्रयतिस्व भानी थिन०	3104
पृथ्वीशाखायै	1108	प्रयोग चारमवार	1884
पृथ्वी नु दच्छद्र	1750	प्रयत्नसमय०	०10
पृथ्वीदेशामनवेद्य	655	प्रयत्नद्वारा	617
प्रगन्धानमन्त्र०	3281	प्रयोग दीक्षित०	1335
प्रज्ञा सरथनि नृप	1284	प्रयुक्तिलक्षण०	4517
प्रज्ञा न रक्षणे०	1289	प्रयत्न निर्गमे चैव	2735
प्रज्ञा इतमेवता० ...	1291	प्रयत्नसमय सैव	2737
प्रज्ञागुणशरीरस्य	1325	प्रयत्न स्पष्टरक्षिण	2734
प्रज्ञाय सांख्येण	194	प्रयत्न्य मरता	16
प्रज्ञेन यम	4203	प्रयत्नविच शुनि	2394
प्रज्ञेति गुड	287०	प्रयत्ननाद निष्पत्त	2०62

प्रशान्ते नुरारारे	3696	शाश्वत शैवने०	4165
प्रथमं वरार्थं विहितं	2370	शाश्वतानव न	384
प्रसक्तं काण्डे०	142	प्र मे भाद्रपदे	1766
प्रसरदलकार्कणिं	3899	शाश्वतु शङ्करा०	31 2
प्रसरन्ति प्राने०	2126	शाश्वत ज्ञान०	4०53
प्रसक्तं मणि०	416	शाश्वत गुणवदधि	3649
प्रसक्तं वनस	3०6०	मा व प्रमणकाण	2775
प्रसदा नपफला यस्य	1369	माय प्रमाणमता	2633
प्रसधनानां दयेता०	3159	मायण धानना०	434
प्रसार्तकरे	1138	मायण ब्राह्मण	1612
प्रसार्थे वा विहित०	3878	मायण सुकरं	3962
प्रमूनशुद्धिमकरद०	3७91	माया याव्य धनु०	1760
प्रमृत्तियुगल०	3048	मारब्ध रानकाल०	3697
प्रस्थानरथे यति	2628	माल्यशिल्प०	39०5
प्रस्थान वन्ये कृत	34०4	मावर गैरुद्धरै०	3937
प्रसदमलम्भिने	40 9	प्राच्य कवच	4530
प्रहरति न पञ्च०	526	प्राच्यण्यस्य माण्य	768
प्रहरिवरतो मध्य०	3389	प्रासा शिल्पम०	2512
प्रारथ्यन्मिय	1429	प्रवङ्गमुञ्जा०	2285
प्राकाश्यस्य यावि०	454०	प्रयद्गुत्तरकर्करी	22७5
प्राकारगामुर०	1565	प्रियञ्जतपटस्तय०	3७08
प्राचीनामन्त्रक०	१230	प्रियसगमाय व १	2544
प्राच्ये दीपे मूल	2७१2	प्रियसखि विपद्०	451
प्राच्यो रक्ष	1899	प्रियसखी सृष्ट	3796
प्राधानपान सैन्य	63०	प्रियस्य शिक्षा०	42
प्राणानां च प्रियया०	3089	प्रियनिध्याक	41
प्राणायाममयी	4१97	प्रियात्तनमज्ञ०	3०14
प्राणयाने ना०	4417	प्रियाविरहित०	3447
प्राणायाम विना	4442	प्रियाविराजय	2०56
प्राणयामस्य युक्तिस्तु	44०6	प्रियम विरक	600
प्राणायामा दश	4466	प्रयति पर०	361
प्राणायामाजरा	4381	प्रयक्त प्रयक्त	4064
प्राणायामाष्टकं	2०90	प्राद प्रादरवि०	39०4
प्राणायामेष्टपान्	4488	प्रादच्छगनरूपा०	4071
प्राणायामो लघुस्रका	4447	प्राद वयसि	3157
प्राणेशमभिसरन्नी	3612	प्राध्वोदुत्तर०	2267
प्राणेश विचारय	3441	प्राध्वोदुत्तर	4371
प्राणायाम समान०	4313	प्राध्वोदुत्तर	१021
प्राणेश दशश	4314	प्राध्वोदुत्तर	2015
प्राण कुपरजर्ण	3१०4	प्राध्वोदुत्तर	2026
प्राण सामतिर्नदी	3७31		
प्राणानशाभनुरा	24०1		
प्राणिभ श्रवणा	4००3		
प्राण श्रिय सकल०	4112		
		फ	
		फल गृहीता सरसा	2613
		फल नु शुद्ध०	1776

ब्राह्मण्यनागो०	616	भाग्यपटिक०	3056
ब्राह्मण्यो कुन्द०	3148	भाग्यवन्न प्रसूयेयां . . .	442
ब्राह्मि सुद्वैतं वरुष०	1504	भाति विन्ध्यस्तकहार	3287
बून नूनन०	262	मानुषुका दिशो	2636
बृतेन्यस्या०	242	भावशुद्धिमैतुणै	675
बृते सप्रति चाहुषण०	1256	भासो रामिल०	188
भ		भिष्णे मांसनियेषण	4061
भक्त रक्त सदा	1517	भिन्दन्तधन्दनाली	3814
भक्ति प्रेषति सश्रितेषु	3756	भिन्दानो यानिनीनां	3722
भक्तिप्रदाय दातु	138	भीतानां परचके	2529
भक्ते द्वेषी जडे	341	भीमद्वामपतनु०	1147
भक्षयेन्मभु०	3081	भीरु पलादमानो०	1936
भगवत्या भद्रकाल्या	2595	भीष्मधर्मोमर्तु०	500
भगवन्तो जगज्जेवे	449	भुक्त स्वादु फले	979
भगवतु शैणवी	4287	भुक्तानि ये०	980
भगिनि मदन श्री०	3418	भुजद्वय विप्रनि	2438
भगीरथात्ता	4003	भू पर्यट्टो निज०	4097
भद्रासु रिपुसेनासु	1244	भूतानि पानीह	2978
भद्रक्त्वा भोक्तु न	3598	भूनागलघ्वा०	3000
भद्रन्धस्तन्यान्त	3681	भूनासी काञ्चन०	780
भद्रिणि रिणि	2901	भूपानां धनिनां	2817
भद्र तस्य तरौ	3771	भूपानां रसिकानां	2978
भद्र ते सदृश	581	भूपान्नी हरिपात्०	2058
भद्रात्र घामके ल	3895	भूमि गतीवि जीवति	2783
भद्रो मन्दो मृगो	1562	भूमिर्भद्र	1299
भयानकध वैभन्त०	50	भूमि चाशसङ्ग०	3058
भयोरुमे दीप्तदिशि	2645	भूमि लङ्गमही०	2499
भर्तृपिण्ड	720	भूयो गजिन०	787
भर्तृपिण्डानृप०	3961	भूरिभारभरा०	562
भद्रानक समादाय	3040	भूरिभारभरा०	3980
भद्रानकपृहती०	3228	भूरिभारभरा० नव०	1056
भद्रेण हृदय	1780	भूर्जे परीपकूनये	1274
भयान हृदयहारी	1008	भूसपरकरौ०	2838
भयन्यवामा	2365	भूसृग्वाधिरानास०	3210
भवमूनि०	178	भूङ्गरज कन्यायां	799
भवेद्वकानां शकुनो	2745	भूङ्गाङ्गनाजन०	1177
भवेयु इयामला	3071	भूकेन कृपता	777
भयान्दिनेशाभमुख	2422	भूके कोटरशाधिभि	4559
भयन्नभैरण	2439	भूक्ष गृह्णन्गृह०	2052
भस्मन्धार्मिकत	2291	भैरव पञ्चमी	4150
भस्माहुनि०	4063	भोगा न भुक्ता	4034
भस्मिन्मन्त्रबलित०	2679	भोजन प्राप्य	490
भस्मोद्वलन०	2362	भोद्व भोजन०	925
		भो भो करिन्द्र	1152
		भो भो कि क्रम०	

मन्त्रमिवि सत्र	2596	माकन्दमूल०	3249
मन्त्रपीथो लय०	4347	मा गच्छ प्रमदा०	3495
मन्त्रेणानेन सलिल०	2927	मापेन वि०	185
मन्त्रोद्घातित०	4158	मा चक्र चकि०	1257
मन्त्रिणो तस्य.....	4230	मा जीवन्य०	266
मन्यामहे मलय०	1067	माणिक्य तरणे०	1418
मन्ये तदूरु सभाष्य	3357	माणिक्यडव०	877
मन्ये माघेय०	4090	मातङ्गकुम्भस०	3328
मन्ये समाप्तप्रवण्ये	3350	मातङ्गैरवि यै०	1576
मम करचहणाय	513	मानार्थमंपरे	580
मया कुमार्यादि	3762	मानमशिति तात	4095
मयूरचुलिङ्गा०	3246	मा तात सपदा०	1322
मयूरो वर्षकान्	729	मा ताते साहसं	1309
मरिचै सैन्धव सर्पि०	2862	माना पिता गुरु०	1347
मरुदेशो भवति	2210	मानुलुङ्गरजनी	2149
मरौ नास्थेव	1150	मानुलो यस्य	4005
मर्यादाकनपुण्यस्य	2792	मावा स्वला दुहित्रा	654
मर्दवित्तोष्ण०	3004	मा न्वं तात	1310
मलदोषे समुत्पत्ते	2855	माद्याद्गजदान०	1131
मलयजगन्त्र०	3112	माद्यन्मातङ्गकुम्भ०	4072
मलयाख्ये भवे०	2002	माधाना स मही०	4002
मलयानिलमलनो०	3788	मानसावपन०	2606
मन्निनहुतभु०	3867	मानन्याभिनिषोडिता०	3542
मन्त्रोत्सर्ग गज्रेन्द्रस्य	1207	मानापमानो योकेनो	4550
मन्त्रिकामुकुल	3786	मानिनीजनविलोचन०	3645
मन्त्रिकामालभारिण्य०	3642	मानुष्य प्राप्य	716
मस्त्रिगुरुस्त्रिलपु०	2064	माने न्याथिनि	4178
महती प्रार्थनेनैव	220	मानोच्चनेत्यसहने०	3547
महद्विरोधैस्तमसा०	3594	मा भेट नैने०	3964
महासौहिणिका	1917	मारयन्त्या जन	3365
महापति महावक्रो	1582	मारुते विश्वनि दक्षिण०	2719
महापोषा महा०	1701	मारुत्यां शरुसरो०	2477
महानर्चा भवति	1035	मारोदीधिरमेहि	408
महान्मानोनु०	223	मार्ग देहि पद	589
महानुभाव०	321	मार्गे कर्दम०	963
महापथ प्रति०	4400	मार्गे पङ्कविते	3614
महापलयमारुत०	4073	मार्गे भूरमह०	776
महामुद्रा नभो०	4407	मातङ्गरमहिषयुद्धं	2579
महिषीमलमिलित०	3230	मातङ्गराश कपिल	2830
महिष्या दृष्टया	1342	मातङ्गरी हिमवातुका	3261
महीपूतसुगन्धाथ	4683	मांसं सुगाणां	1536
महीपते सन्ति	167	मांसवैभं तन	1737
महेशस्त्री धत्ते	1058	मासि मासि समा	483
महादेव पञ्च०	2366	मासिपकरीपुत्रि०	2297

माहिष्पृथुसह०	3224	सुखं विवादाभिमुखं	2599
मिन्नं ददाति हि	4011	सुखो हि तन्मना	417
मिन्नमायुर्वयो	4092	सुखिनं मीव विद्वत्	1935
मिन्नं कल्प०	4125	सुखिन्नमन्मरि	3653
मिन्नं स्वच्छन्ददा	1554	सुखिं तरोर्वेदु	2193
मिन्नद्रुह कृ०	701	सुखं सुखी०	999
मिन्नस्वजनरन्भूना	1438	सुखं सुखे०	2914
मिन्ने कावि गने	3599	सुखे हि शास्त्रज्ञयोः	2844
मौनकोटवसा०	2283	सुखबन्धं च यो	4416
मुकुन्द दाने दर	732	सुखोऽत्र कल्पस्य	1037
मुक्ताकरे नरैः	3182	सुखपरिस्थितं	4475
मुक्ताभा नृकृपा०	106	सुखच्छामादि०	713
मुक्तो मनसरे०	3122	सुखदुर्लभाया गच्छन्	2713
मुखं नरया स्मिन्०	3277	सुखाद्वायं मने	3627
मुखं शम्भुच्छायं	3826	सुखी खरं यदा	3130
मुखं विक्रमिन्०	160	सुखी वृषमहा र	3127
मुखकृतविम०	1046	सुखेन्दु वा	901
मुखमात्रेण	3371	सुखेभ्यो ररस्ते	902
मुखे चन्द्रकसंतीनो	249	सुखेभ्यः	903
मुखेन चन्द्रकान्तेन	1053	सुखो वेत्ति किमु०	1948
मुखेन नोऽत्रिरापूर्ध्वं	1922	सुखी च कृष्ण०	2753
मुखे दद्रेहस्ये	1262	सुखी चन्द्र०	4632
मुखे रथा गजा०	3430	सुखे भर्तारि वा	607
मुखे हाराचाभि०	3409	सुखः शरीर०	380
मुखस्य ने दद	3553	सुखोविमिदि कि	4172
मुग्धा स्वप्नमागते	3699	सुखुम्बनवागोष्टा	2833
मुग्धे कि नावरेः	3419	सुखीना स्वादूना	1005
मुग्धे नृवस्मि दयिता	3654	सुखीः परिभक्तो निर्वन्	1397
मुग्धे शैत्यनिहा निधाय	3332	सुखिकालदेहादि	4614
मुग्धे धानुष्कता	1266	सुखि कठिनो	3339
मुग्धे प्रस्मरदमि	2382	सुखोऽयिः सुखिन०	3873
मुञ्चति मुञ्चति बोधा	2560	सुखे भेदुगमनरं	69
मुञ्चतो सुरपुरा०	2820	सुखे सकारिका	2056
मुञ्चनवत्न०	3248	सुखादी दावष्टु०	1336
मुञ्चाः सर्वे शुभदाः	4173	सुखि शुभददेष्टे	2959
मुञ्ची नृनां कृपायेन	4030	सुखेऽयि नय०	3900
मुञ्ची तप्री दम्बन्०	4245	सुखः स्थितेति०	4049
मुञ्चां दक्षिणे नम्र०	3024	सुखेनैव	1853
मुञ्चैवे क्य०	1068	सुखशास्त्र०	4196
मुनेः कल्याण०	2433	सुखदितं कुशमितं	3156
मुनारानिर्वाभा	843	सुखेऽयि थिय०	2065
मुनयोऽत्रावरे	2371	सुखदकवि	695
सुखीभूय नमत्र		सुखदस्मिन्निव	61
सुखं मित्रं लोट		सुखी दादम्०	286

श्लोकानुक्रमिका

७४३

मीनि स्वर्गकिरीट० मीली समनवा म्यस्त्रजघ्न० म्नीयस्त्राभिव्यञ्ज म्त्रियमाण मृत <p style="text-align: center;">य</p> य करो यसक मूत्र य कण कुवत य कृष्णाण्ड वना य कोमारहर स एव यक्ष पुरस्तात्पनि० यथा भयज्जगद्वरं यथोर्चनीयो वाधना यक्षो हारद्रामिय० यथास्ति मिन० यच्छक्य यस्तिनु यज्ञानासि पर्या० यज्ञीयन् क्षणमपि यत्पाननपस्ता ३० यत् सप तना यत्ना गजैविना यथोय सवत्त नूनो यत्ना यत्नाङ्गत्प० यत्कण्ठे गरल यत्करान्तरनि यत्नापय क यत्नी धापनमात्र० यत्पद्ममस्तिमु नव० यत्पान शिरस्य यत्पुई पवनाद्ग० यत् कामाजस्त्राय यत् नत्र स्थिता० यत् न मन्त्रविकार यत् यत् हन यत्वास्प स्थानं यत्वेवापयन यत्वाग्रा दारा० यत्पयत्रनभद्र० यत्पद्मगावि सरतो० यत्वा इति वि० यथाकाशवत्कामा यत्वा ह्ये ज्ञान यथा नत्रनथा	1188 1174 2062 1007 4169 1668 864 2592 3768 2609 200 2341 2612 4204 1308 758 1481 680 1063 1060 3074 3375 502 379 879 4006 3660 747 1172 4543 950 3666 1931 4546 1813 3906 4081 1198 2180 4493 4191 4100	यथा नयति कैलासे यथा निशा सर्व० यथा पर्वतधानूना यथा प्रयुक्त यथाचीनाङ्कुर यथाभिय जने यथा यथा विशाल० यथा यथास्या कुचया यथा यथैव यथा रजाभि यथाकरामस० यथा वातस्य यथाशक्ति नि० यथा सात्रिस्तमृतं यथा निमग्नभा यथा हि स्थिति यथाय वाग्नीवी यथैव दष्टुरा यथैवमात्मयत्न यथैवोपलनालन यथापत्ते तिनकर यत्कानुशान्त यत्पद्मभूता० यत्पद्मी दग्नि यत्पद्मजने तिथा यत्पद्मकणमात्रय यत्पद्मप परि० यत्पद्मामर्तु यत्पद्मिनि वाक् यत्पद्म ननुत्तरण यत्पद्म न स नृप० यत्पद्मे चत्पद्मि यत्पद्मनिशास्य यत्पद्मद्व मना यत्पद्मकण्ठीना यत्पद्म नाम वै० यत्पद्मि शिवायि य० यत्पद्म भव न कर्षकार यत्पद्म मनासि यत्पद्म सर्वस्वाय यत्पद्म रत्न वधनादी० यत्पद्म स मधु० यत्पद्मि वेनरा० यत्पद्मि शा निवृत्तियु	2061 4548 4439 4477 1292 338 370 3285 372 4248 4613 4237 4408 4418 4502 4441 182 4387 4558 4378 4209 590 4059 244 3319 789 378 4128 4177 2646 4232 3064 2356 4497 2700 511 3119 207 936 4712 2723 3009 2177 2428
--	---	--	---

याव या एव वना	248०	य शैवादि०	917
यादि मभरमास्य	3972	य शैवज्ञाना०	199०
यति सन्दा०	3707	य सवाग्ना०	809
यति स्मराम न	3462	य सवशा हा	166०
यत्च्छान वशीकर्तु	1476	य सैन्य स्मर०	3721
यदुक्त ब्रह्मा	1943	यहात्पि नागत०	1231
यद्रम्य गुरु	3०61	यद्यसामका	4234
यत्प्राप्ति विधि०	776	यत्तमभूत्कृत्वा	27०0
यत्प्राप्तं मन्त्रेण	२२13	यद्यस्कर कर्मण	1400
यत्तद्वान्नि०	1००3	यत्त प्रधात्तु	446०
यत्तं कामिन्या	4170	यत्त भद्रात् सैन्य	1०3
यत्तद्वानमात्मान	1401	यत्त सत्त्वय०	20००
यत्तत्प्रथम	1171	य स्नानि भूत्वा	249
यत्तैव भर्ता जनानां	49०	यस्मात्प्रियत्ना	1641
यथाव गुणैः०	8	यस्मिन्निवाचराक्ष०	462०
यथाव वन्दन०	19००	यस्मिन्वत्त य	192०
यथाव विधि विधि	1121	यस्मिन्वत्त	290
यथाव न भवति	1076	यस्मिन्वत्तु दारार	4600
यथाव बद्ध शैले	1078	यस्मिन्वत्त यथा	2791
यथाव वस्तु०	149	यस्मिन्वत्तु०	95
यथाव विद्याभ्यास	17०6	यस्मिन्वत्तुवक्त	13२
यथाव स्वस्वभवेन	2079	यस्मिन्वत्तु०	1
यथावत्तु य वत्	3०	यस्मिन्वत्तुवक्तु०	4०30
यत्तुनरन्वक्षस्तु वै	27०2	यस्मिन्वत्तुवक्तु	4०1
यथाव द भागा	2706	यस्मिन्वत्तु	36०
यत्तैस्त्वयमनय०	698	यस्मिन्वत्तुवक्तु	4171
यत्तद्वनमभिर	1०54	यस्मिन्वत्तुवक्तु	4००1
यत्तौचीमि सुशास	109०	यत्तै दन्ति विर	117०
यत्तौ रक्षास	3741	यत्त कर्मात्तुवक्तु	2249
यत्त मात नत्तुपु	3342	यत्त चात्तुवक्तु	1478
यत्तागा मन्त्रेण०	6०1	यत्त कर्मात्तु	1००7
यत्तामक या य०	2381	यत्त कर्मात्तुवक्तु	१००
यत्तितिन भवेत्	1461	यत्त नात्तुवक्तु	413
यत्तनारथयत्तै	453	यत्त विद्या मन्त्रे वत्तुवक्तु	1644
यत्तये दक्ष	4121	यत्त विद्या मन्त्रे वत्तुवक्तु	161
यत्तुनामादी०	1112	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	2410
यत्तुक्त्वात्तुवक्तु०	154	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	4०77
य एवैव वीरान	2614	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	4००2
य एवैव मन्त्रे	1104	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	10००
य मन्त्रे विधि	4649	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	457०
य लाक श न०	1697	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	121०
यत्तारव सम	147०	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	3०००
यत्तैवनिदिशा०	2278	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	83०
यत्तु चार वत्तै	1०11	यत्त मन्त्रे वत्तुवक्तु	84०

यस्याद्धानां	2897	युक्तयुक्त प्रगल्हायान्	1402
यस्याङ्गे न्यूल्लरेवा	4648	युक्तयानय भवन्	4498
यस्याप्य दृश्यन्	4663	युक्त्या सत्तरणे	4200
यस्यापि व्रज०	968	युक्तानका०	4021
यस्याभ्यासप्रसङ्गेन	1717	युक्त युग च	1817
यस्याप्यो ऽप्यन	4662	युक्तविराजमानमास	1278
यस्यां प्रवहान	2800	युक्त विज्ञान चालन०	2810
यस्यापि हन्यते	4579	युक्तव्यकरण०	298
यस्या मन्त्रभाजा	1155	युक्तविक्रमोर्नाम०	2619
यस्यारन्ध्र०	916	युक्तोत्तया राजा	9378
यस्यासन्नव०	905	युक्तान पाठ०	270
यस्यास्ति वैच	383	युक्त शकारित्वानां	1607
यस्यास्त्याय दमना	2786	युक्त कुण्डलीनवक्रम०	3700
या स्वकलाशक्ति	2233	युक्त गूढान्त वृत्त०	1109
या पश्यन्त प्रप	3434	युक्त जन्मविज्ञानानुभ	9800
यावन्तु गुण०	1837	युक्त ज्ञान तमन	948
याव यौवनमाप्नुता	4160	युक्त ज्ञानान्तर	797
याव किं न मिलति	3467	युक्त त्वत्तमा	4770
याव यान्ति च	100	युक्त दीनतु ल्य०	23
यावतिन पाप्य वन्था	1973	युक्त शालिकोक्तकारा	3511
यावामह वसाव तान०	3437	युक्त कनान्त०	4019
यावाम्नी मन्त्रा	947	युक्त दीपति कीच	4317
यावाम्नी तिलार०	2777	युक्त स्त्री शिवालय	1023
यावाम्नी सुखराम०	2737	युक्तान् स्मरणानि	1328
यावाम्नी वाम०	9640	युक्तान् स्मय	814
याव दम स०	2672	युक्तान् गौ०	900
यानि मेष्या०	1011	युक्तान् गौ०	837
याने प्रमा	4100	युक्तान् गौ०	714
यानि मेष्या०	3306	युक्तान् गौ०	900
यानि मेष्या०	3357	युक्तान् गौ०	1374
यानि मेष्या०	2906	युक्तान् गौ०	834
यानि मेष्या०	3090	युक्तान् गौ०	4111
यानि मेष्या०	2700	युक्तान् गौ०	4101
यानि मेष्या०	4139	युक्तान् गौ०	4100
यानि मेष्या०	1023	युक्तान् गौ०	100
यानि मेष्या०	679	युक्तान् गौ०	100
यानि मेष्या०	2080	युक्तान् गौ०	113
यानि मेष्या०	3316	युक्तान् गौ०	100
यानि मेष्या०	2558	युक्तान् गौ०	4033
यानि मेष्या०	1696	युक्तान् गौ०	7
यानि मेष्या०	399	युक्तान् गौ०	100
यानि मेष्या०	3079	युक्तान् गौ०	100
यानि मेष्या०	0130	युक्तान् गौ०	21
यानि मेष्या०	471	युक्तान् गौ०	20

रुद्र शौक भय	2152	रुद्रस्थान -यमकाट	1877
रुन्तीनाम०	3078	रुन्ध 14-दु न्यस०	1868
रुद्रशातविषाण०	4616	रुन्ध्या परिपूर्ण०	340
रुद्रस्थामधुरस्य	884	रुन्ध्या पारगुणाह	1001
रुद्रस्य सि भुनट०	1060	रुद्रा नाशुकपल्ल	3388
रुद्र चैव भवता	2771	रुद्राथ तथा	467
रुपावनगतिच्छया	1679	रुद्रु शुद्धा गृह०	2068
रुप्यपत्रसमा	4634	रुद्रव्य इव०	2013
रुबीर कैव०	849	रुद्रव्य विरामान्न	2014
रुम्भा कण्डल	3019	रुद्रुत मान विण	1700
रुभृष्टा धानराष्ट्र	4087	रुद्रव्य गरुडैक०	2000
रुपद्राकर याव०	1132	रुद्रुद्य विरामान्न	2007
रुपशिनान्त	1133	रुद्रुद्य० दुनन्धन	2010
रुवाल्कोकल	847	रुद्रुद्य० समरा०	2011
रुमान्द्र मण०	910	रुद्रुन नृणकुटीर	392
रुराजस किर्मति	804	रुद्रुर्ल्लयु०	1908
रु र शिषु वका	830	रुद्रुगुरुध भवाने	201
रुलाद्रलिक	1187	रुद्रुर्नी गृह०	2020
रुवाद्याराण	922	रुद्रागरा प्रनस्या०	2070
रुगार्ति धाधनो	2089	रुद्रात्प्रधानकी०	3241
रुगार्ति भयङ्ग०	2617	रुद्रात्प्रहाय रुद्रि	3390
रुगि विरप्रवासी	404	रुद्रावशावनन०	301
रुचनमान०	3197	रुद्रा दाक्षायमना	230
रामन्यमारचय	949	रुद्रु जन्म सह	751
राल्मस्य विराय	1011	रुद्रुर्नारकाध	4133
राल्मन	976	रुद्रुच्छाया	301
रौद्राचलशैल्यु	1071	रुद्रुन सिक्तानु	410
राल्मपु कर०	663	रुद्रुर्नृणैर्मेतरुद्र	2806
राल्मसाहन०	662	रुद्रुर्नृणैर्मेतरुद्र	0847
राल्मतमस्यार्ध०	2181	रुद्रुर्नृणैर्मेतरुद्र	204
रौद्रय ग्रन्थि नुगलता	2213	रुद्रुण सरस	4350
रौद्रव कूट०	708	रुद्रुण म ललाट०	3740
रु		रुद्रा कुश नख	204
रुद्रापते	161	रुद्रा हान विश्वति	3321
रुद्रमया शिलि०	3240	रुद्राकारि भवेत्तन्ना	2709
रुद्रमया लपु०	3097	रुद्राधिलचलनि	2080
रुद्रमीकीदानद्रया	3644	रुद्रास्वर्ग जय०	1901
रुद्रमीपयाभरो०	278	रुद्रास्वर्ग सिन्धु०	2080
रुद्रमीर्नोनिधे	529	रुद्रास्वर्गान्दरेण	3111
रुद्रमीसाकेजानो	1139	रुद्रास्वर्गान्दरेण	304
रुद्रयै चतुर्विध	1807	रुद्रास्वर्गान्दरेण	3103
रुद्रयज्ञपाप०	1804	रुद्रास्वर्गान्दरेण	3031
रुद्रयस्थान भूत	1864	रुद्रास्वर्गान्दरेण	2110
रुद्रयस्थान न्यसन्कीर्य	1867	रुद्रास्वर्गान्दरेण	3603

रीत्यम्नः ..	७१२	वयं बान्धवै बान्धवौ .. .	३७६१
लीलाशौचानुसंगेण०	७१५	वयं येषां ज्ञाना० ..	४११३
लीलाश्रयणेन	७१६	वयं प्रकृत्यादियु० .. .	३३४४
लालनपननगरा	३७२५	वयमिह पार० .. .	३०४
लक्ष्मणभक्त्या	३७०९	वयस्यां वीर्यार० .. .	३७७१
लोभं सदा	४२८	वयं तुष्टा .. .	३३४
लोभभेदगुणेन	१५५३	वरं दारिद्र्यमन्याय० .. .	१४४१
लालननारायण०	३३७५	वरं प्राणनिहो .. .	१७४३
लाभं प्रदानं	४६७२	वरं वनं वरं वैश्व .. .	१५७४
लाभप्रदानं ननु	४६७४	वरं हास्यं .. .	२५९
लाशनां लक्ष्मण	४६२२	वरनकावय० .. .	७९०
लाभप्रदानं नादने	७९८३	वरमश्रीरूपा .. .	११३६
		वरममौद्रवस्त्रे .. .	३४२६
		वरमहिमसे .. .	२५५
		वरमुञ्जनाङ्गुलान् .. .	४९३
व		वरस्य कस्य वर० .. .	२३६७
वशा प्रोक्षुरसौ	११८७	वरस्य परिपूर्णस्य .. .	२७४०
वशानुगतं०	२९७६	वरुणस्य कन्यान् .. .	२८५१
वदनीं किञ्चन	३००	वरापत्ति० .. .	१३०७
वशादद पराङ्गा०	२६८१	वर्तनीया मन० .. .	३६७
वशा नैव ननु	११९१	वन्देयुर्वय० .. .	२१०६
वक्षेण शिराम	७३१८	वन्देयुर्गन्धियय० .. .	१५१९
वक्षे कुम्भे०	१५१५	वर्णनशयन .. .	४०५३
वक्षु शानकरौ०	९४	वर्णं ये दद्याम .. .	१९८५
वक्षुश्रीशान०	३९२८	वर्णैश्च सदा० .. .	१९६६
वक्षुश्रीशानेन .. .	१०३	वर्णिते मोक्षे किं .. .	१०२३
वक्षुश्रीशानेन .. .	३२८०	वर्णिते मेरे जनेरा .. .	५२५
वक्षुश्रीशानेन .. .	२३५५	वर्णिते वन्देयुर्वय० .. .	३४९०
वक्षुश्रीशानेन .. .	४६२४	वर्णितमिन्न० चेष्टा प्रदास्ता .. .	२३७३
वक्षुश्रीशानेन .. .	३२०५	वर्णितमिन्न० नेष्टाविशेषा० .. .	२३७२
वक्षुश्रीशानेन .. .	२१५	वर्णितानन्तरौ० .. .	१४१२
वक्षुश्रीशानेन .. .	३८६८	वर्णितं च शर० .. .	२१५४
वक्षुश्रीशानेन .. .	२९६४	वक्षुश्रीशानेन व्याकुल० .. .	३६९८
वक्षुश्रीशानेन .. .	२०९३	वक्षुश्रीशानेन .. .	२२१७
वक्षुश्रीशानेन .. .	५३९	वक्षुश्रीशानेन .. .	२१९५
वक्षुश्रीशानेन .. .	१८०६	वक्षुश्रीशानेन .. .	२१६०
वक्षुश्रीशानेन .. .	३७११	वक्षुश्रीशानेन .. .	१०६१
वक्षुश्रीशानेन .. .	२६३७	वक्षुश्रीशानेन .. .	२४८३
वक्षुश्रीशानेन .. .	२१२४	वक्षुश्रीशानेन .. .	४४४०
वक्षुश्रीशानेन .. .	४८८	वक्षुश्रीशानेन .. .	६८६
वक्षुश्रीशानेन .. .	५१५	वक्षुश्रीशानेन .. .	९४५
वक्षुश्रीशानेन .. .	२८६५	वक्षुश्रीशानेन .. .	२४१२
वक्षुश्रीशानेन .. .	११०३	वक्षुश्रीशानेन .. .	२७६३
वक्षुश्रीशानेन .. .	३३५४	वक्षुश्रीशानेन .. .	५४१७
वक्षुश्रीशानेन .. .	९५०		
वक्षुश्रीशानेन .. .	४१०१		

वम्बे दान्धि	०942	वामा वामो नद०	2690
वर्ति सरतर	3054	वायु वर्तिना	43 J
वर्तिमास्त०	1944	वायुर्भक्षणोद्वा	21.2
वर्ति शक्तिजैल०	१J36	वायुवच्चान्	4174
वाम्दण्ड कमदण्डथ	4०47	वा रणा यतिना	21०5
वाङ्मानरुचये	1952	वास्तव्यं धनिन०	2514
वाङ्मायान्नान्य०	1497	वानाकभाज यन०	2299
वाचयान नान्य०	4042	वाग्न स्रष्ट०	409
वाचा वाग्मि न कि	3०79	वास गुम्भितु०	1559
वाच्यानां च	3175	वास शैलाशला०	997
वादी चास्त्यन	1555	वासना द्विविधा	1197
वानाकर्णवशीण०	3856	वासनावापुरा०	42०5
वानान्दाग्नि०	802	वास वाद्या वना	2079
वाना वानु क्तम्	3901	वासुदेव मना	691
वानाद्भूतमुखा प्रनष्ट०	3611	विद्याया च मत्वे०	1580
वानर चपल	82.0	विकचकचकलाग	3288
वान्न कद्धारमभगा	3916	विकचकमलय वे०	37.0
वाग्नि राक्षे रान०	3J15	विकसान नय०	533
वाग्न्या सूत्रपुरीष	4569	विकिरान महु	3198
वाधानाय त्प०	3600	विकारिहारचन्दन०	4078
वाग्म रादनमात्र	2571	विकृति नैव	3१3
वाग्म पूव दक्षिण०	2728	विक्रमा गानि०	1694
वाग्मकरानमिकया	2868	विपणितमर्थे य०	2777
वाग्मकन यति	2632	विपाने वचस्य	4०12
वाग्ममा दभगा	1849	विप्रशा व स	१0
वाग्मनाटय महा०	4645	विचारदण	4०08
वाग्मवभागं सफल	2761	विजणख्य पुत्र	19१1
वाग्मविराभा वाग्म	2691	विजिगी पुर र०	12J०
वाग्मकभ०	590	विजिना मभव०	518
वाग्मस्याभ ग्गर्ण०	254०	विजृम्भन ल ट च	2631
वाग्मरवरा समृद्धि	2708	विज्वतव्या लड्डा	504
वाग्महस्ते न स०	1815	विज्वसम०	3038
वाग्मा विद्या गक्षण०	2०J7	विज्ञामये व्यस्यनि	2187
वाग्माद्वाङ्मनादि	62	विज्ञासभशास्त्रिक०	26०0
वाग्माद्दे वाग्मवपार्थ	240०	विजराज गुरु	114
वाग्मादक्षिणगमना	2689	विष्णु तथा इ पु	4673
वाग्मा प्राप्ति ककुभ	2641	विद्या चण्डास०	2971
वाग्मावर्तनाम	283०	विद्युत्पदनवृक्षव	21१0
वाग्मन गच्छाधिक	2610	विद्यायां दुभगा	4 7
वाग्मन गच्छा विनि०	2659	विद्यायत् कुलीन०	3०6
वाग्मनैव श्रम	181०	विद्याय क्तव्ये	112
वाग्मपस्य परनो०	2633	विभूतकण मुनि	2०33
वाग्म विभाव शब्द	2703	विधे विभ द	1११
वाग्म विद्यावपारा	2704	विद्या मृग०	11०9

अनन्य पूर्वकारण	1708	अवसन्ना	722
अना मत्त अना	404	अशांतादि	806
अना शास्त्रनर	1110	अपरना०	211
अनैरात्मवत्	3020	अपाना०	2117
अन्यद्वय०	1064	अपना मा०	310
अन्यत्र कारसाधन	104	अपना हरण गौरव	2746
अन्यप्रकारे	1021	अपवशरान०	4311
अन्यद्वय०	209	अपवशर कना	4190
अन्यत्र कारसाधन	351	अपरीना यथा नया	1364
अन्यत्र कारसाधन	3102	अपव म शास्त्र०	2400
अन्यत्र कारसाधन०	14	अपवशरान्ता च	1888
अन्यत्र कारसाधन	1800	अपवशरान्ता	477
अन्यत्र कारसाधन०	140	अपवशरान्तावशा०	3170
अन्यत्र कारसाधन०	203	अपवशरान्तावशा०	1034
अन्यत्र कारसाधन०	3412	अपवशरान्तावशा०	1961
अन्यत्र कारसाधन०	52	अपवशरान्तावशा०	4341
अन्यत्र कारसाधन०	355	अपवशरान्तावशा०	40
अन्यत्र कारसाधन०	3402	अपवशरान्तावशा०	303
अन्यत्र कारसाधन०	10	अपवशरान्तावशा०	3011
अन्यत्र कारसाधन०	110	अपवशरान्तावशा०	2062
अन्यत्र कारसाधन०	3718	अपवशरान्तावशा०	1043
अन्यत्र कारसाधन०	307	अपवशरान्तावशा०	2208
अन्यत्र कारसाधन०	310	अपवशरान्तावशा०	4481
अन्यत्र कारसाधन०	2000	अपवशरान्तावशा०	639
अन्यत्र कारसाधन०	700	अपवशरान्तावशा०	1216
अन्यत्र कारसाधन०	2163	अपवशरान्तावशा०	2276
अन्यत्र कारसाधन०	352	अपवशरान्तावशा०	2203
अन्यत्र कारसाधन०	2548	अपवशरान्तावशा०	1767
अन्यत्र कारसाधन०	2086	अपवशरान्तावशा०	1404
अन्यत्र कारसाधन०	1713	अपवशरान्तावशा०	2918
अन्यत्र कारसाधन०	1469	अपवशरान्तावशा०	2050
अन्यत्र कारसाधन०	2413	अपवशरान्तावशा०	486
अन्यत्र कारसाधन०	4201	अपवशरान्तावशा०	410
अन्यत्र कारसाधन०	1614	अपवशरान्तावशा०	2741
अन्यत्र कारसाधन०	2339	अपवशरान्तावशा०	2041
अन्यत्र कारसाधन०	2442	अपवशरान्तावशा०	1600
अन्यत्र कारसाधन०	1838	अपवशरान्तावशा०	509
अन्यत्र कारसाधन०	10	अपवशरान्तावशा०	3039
अन्यत्र कारसाधन०	4201	अपवशरान्तावशा०	2094
अन्यत्र कारसाधन०	1300	अपवशरान्तावशा०	3168
अन्यत्र कारसाधन०	3309	अपवशरान्तावशा०	3378
अन्यत्र कारसाधन०	3470	अपवशरान्तावशा०	1330
अन्यत्र कारसाधन०	3092	अपवशरान्तावशा०	80
अन्यत्र कारसाधन०	012	अपवशरान्तावशा०	401

वृहस्पति पुरुष	4487	शतमेकापि मन्त्रे	1360
वदन चैव मत्स्य	1738	शपथे स ननुया०	1102
वपुर्मलिन	393	शान् कृत्वाशयन	236
वपुन् कपयो	3921	शान् व दुरलकामे	3331
वैशं पनरत नट	1542	शान् शिष्य म०	4461
वैशनाथ नम०	4038	शान् नृशासन०	1903
वैश्वर्य गच्छतो	2767	शान् त्रै	179
वैराग्यभाद्र०	4027	शान् ३ नखिलान्	4590
वचनफल०	9015	शान् मिनासिन०	3710
वैशाखे निरूपहन	2496	शान् यथापथम०	623
व्यहयमानकलद्रुस्य	754	शान् यथापुत्रमय	3412
व्यथय नवरा	491	शान् जालाच्चन०	1066
व्यतरमानस०	2928	शान् यामनरशा०	683
व्याकुलत्वविरत्	1527	शान् नामरचकैथ	1537
व्याघ्रभय स्तनो	1607	शान् रसभाव शरणान	48
याज्ञभा यद्यव	1661	शान् तिन	240
याज्ञवल्क्यान	4093	शान् तिममयनिशाकर०	493
याज्ञवल्क्यवनाश०	699	शान् ताणा कति	1620
व्याघ्रवधव ४०	2107	शान् त्र नवया	1114
व्यालघाही यथा	609	शान् तीर न नयय	4519
व्याजान् कशापाश	304	शान् तीरत्पुत्राणि०	4392
यावत्तं खलु	3009	शान् त्तिनीतजन	4917
यास्यते	200	शान् कर मे ४१	3730
यामव्याजान्मुक्ता०	3802	शान् करानन्म०	2214
याम्बि मूढमप्र०	4034	शान् मा मारमा	9018
व्यापि ३०	76	शान् भाव्युपनद्रानां	9162
यापि वाजि०	1710	शान् कृमास्यम य	9307
वज्रान रति०	3143	शान् मज्जय व	8398
वज्रपथभा यापुत्रै०	1003	शान् शान् काल०	9106
वज्रपथपरवारधि	3719	शान् शाङ्कन त्वाम र	216
वज्रान न मत्०	1403	शान् शिनम्यागा०	30
वज्र परवनागि	2601	शान् शा त्विमामरा	1090
वाडायायाज्ञव०	3164	शान् श्विनभिन्न १५	1608
		शान् श्वान नन०	303
		शान् श्वाननविम०	1001
		शान् श्वान् शान् मन्त्रि०	991
		शान् श्वान विष कपान	1038
		शान् श्वानद्वयिन नृपे	667
		शान् शानम० ४०	121
		शान् शान् यानन०	1936
		शान् शान् मन्त्रे कृकृभे	2474
		शान् शान् यान् १११ ४५५ यम०	911
		शान् शान् यान् १११ ४५५ नृमय	9168
		शान् शान् यान् १११	2118
अकृपारविनभाद्र०	2180		
अकृन् अकृन् २५५	2086		
अकृन् १२	1037		
अकृन् १५	1069		
अकृन् १५	9016		
अकृन् १५	1119		
अकृन् १५	998		
अकृन् १५	110		

श

शान्त मन्मथभगर	8703	शुभिनश्चुखन०	3338
शान्ती भैरवि	१०80	शुक्रशासन०	42०0
शान्तिधार्मिक०	1677	शुक्रनिक भवन	42०1
शारारि कम०	717	शुक्र खना विभ०	2135
शार्ङ्ग पुनर्वसु०	17०7	शुक्र भूमगत	611
शार्ङ्गमंडन	०013	शुक्रासन पार	3०१3
शार्ङ्ग शिवालय	771	शुक्र हेम शम्भ०	30०0
शान्तिनगर न०	२०46	शुक्ररागसुख	1०53
शान्ति लक्ष्मी	2279	शुक्रसूत्रिन०	२034
शान्तिमन्त्र०	4224	शुक्राशुद्ध	3152
शान्ति नक्ष०	१0५4	शुक्रात्मभिन्	2०6
शान्ति मन्त्र	46१0	शुक्र निमिनादि०	१०१2
शान्तिनगर न०	1732	शुक्र प्रयोग	२92
शान्तिनगर	17०6	शुक्र रत्नमंडन	२7५०
शान्तिनगर न०	१११3	शुक्रासनया चरा	4१00
शान्तिनगर	3110	शुक्रात्म य शम्भ०	23१०
शान्ति नक्ष	31०	शुक्रात्मनर	२7११
शान्ति मन्त्र	6०3	शुक्राशुभायी मायागी	41००
शान्तिनगर कला	१	शुक्रा शैव कावेरि	२०03
शान्ति धार्मिक	१००	शुक्राग शर०	189०
शान्ति नि शो०	31१	शुक्र पाथद्वय	4०31
शान्तिनगर	२१08	शुक्रात्म सुख०	३१70
शान्तिनगर	२१07	शुक्रात्म	3107
शान्तिनगर	१0१7	शुक्रात्म शरु कृपा	15०
शान्तिनगर न०	31१०	शुक्रात्म शरुगी	726
शान्तिनगर	21००	शुक्रात्म य सुख	101
शान्ति मन्त्रिन०	3,१3	शुक्रात्म न०	१६09
शान्ति शरुकाव	२१०	शुक्रात्म निरा०	3774
शान्ति शान्ति शम्भ	१०0	शुक्रात्म नावकाशु	4470
शान्तिशम्भर०	३१7	शुक्रात्म शम्भ०	13३
शान्ति शान्ति	173०	शुक्रात्म पार	1६०8
शान्तिशान्तिभय०	1473	शुक्रात्म शरुकाव	30००
शान्ति शान्ति	3111	शुक्रात्म शम्भ०	२१००
शान्ति शान्तिभय	2०५	शुक्रात्म शरुकाव	40५8
शान्ति शान्तिभय	3०62	शुक्रात्म शरुकाव	4181
शान्ति शान्तिभय	39३	शुक्रात्म शरुकाव	१०१7
शान्ति शान्तिभय	१19	शुक्रात्म शरुकाव	२००२
शान्ति शान्तिभय	1०7	शुक्रात्म शरुकाव	11०
शान्ति शान्तिभय	21००	शुक्रात्म शरुकाव	१०११
शान्ति शान्तिभय	1०५	शुक्रात्म शरुकाव	१०११
शान्ति शान्तिभय	१०	शुक्रात्म शरुकाव	१०११
शान्ति शान्तिभय	१71	शुक्रात्म शरुकाव	१०११
शान्ति शान्तिभय	१20	शुक्रात्म शरुकाव	१०११
शान्ति शान्तिभय	१	शुक्रात्म शरुकाव	१०११

संविष्टो ग्राम०	3947	सदृशसदृश०	1173
संस्तुति तदेव	139	स भूर्तद्विजया०	101
संस्तुतीद्वयनि	328	सन्नधेदमृतेन	1552
संस्कार तत्र दुष्कार	4193	सन्ति शान इवा०...	157
संस्कारराशि०	4118	सन्तु दुःखाः किसलयो०.....	3804
संस्कारशौचद्वयः	2577	सन्तोषि सन्नः	240
स एव कालः	4609	सन्मार्गे तावदास्ते	3300
स एव तीवः	4324	सन्त्येके धनलाभ०	4110
स एव धन्यो	482	सन्त्येव गिरिका०	990
स कथं न स्पृहीयो०	3853	सरास्ये लभते	1449
सकरोरा वैददरी	2215	सराविधेन	1920
सकलभुवन०	121	सराविगुण०	2900
सकुशः सित०	2180	सरापट्टिहंताः	3996
सकुष्ठोत्पुङ्क०	2922	सरासरास्वरो०	2041
सहृदाकृष्टनाभेन	1831	सराभिमन्विता	2935
साख प्रयाजत्वा	3160	सराभिमन्विता०	2938
सखीभिक्षा यात्रे	3485	सखीना भारणा	4540
सखीवाह्ये नव०	44	सखीनामि न पूर्वन्ते	1456
स गुणी स च	4183	सपुष्पकण्ठ०	2821
सगुणैः सेवितो०	1148	सकला वा बदरी	2183
सगुने मरिचं	2906	सरुणो मांस०	4219
सङ्गः सचोत्तमा	4194	सकलप्रगल्भदायः	3171
संचारशामिसारीणा	43	सकाशाभ्यन्तरं	4462
सच्छिद्रो मध्य०	447	समयचकिने	3549
सञ्जितः कल्पितः	1596	सभा वा न	1345
सञ्जितमकल०	3526	सम ननुसकं	1775
सततोदारपुत्रासु	4226	सम विनामेद्वारिनः	3276
सत्कोणं नोऽनेवं	4039	समः समासतो०	4432
सन्नादपान्तिपुत्र०	1158	समकालं सजातीयं	2593
सत्यं मयं पुनः	855	समपादे समी	1793
सत्यप्रशम०	432	समयेता विक्रयो	2524
सत्य बडभ ण्य	3578	समधनोर्वद०	2386
सत्सांगियमवाप्य	875	समाकृष्टं वाम.	3677
सन्तरजोभरी	3113	समागमिष्यतो०	863
सदानिदायपुकेन	4202	समाहूतस्थाः	4681
सदानुरक्तप्रकृतिः	1288	समा च विदुषा	1682
सदा मुना भवन्त्येते	1617	समाभिः समना०	4486
सद्विरेव स्यात्सर्वं	1422	समा पट्टिदिग्ना	1709
सद्यः पाटनंङ्गनको०	3638	समा समासल०	2119
सद्यः प्रसूता मुरभी	2569	समाहितो वद०	4563
सद्यः सान्द्रमयी०	3607	समीपतानं दग्नेन	2157
सद्यो बरं मैरिक्त०	2668	समुद्रिराम	839
सद्यो भुजंग०	2905	समुद्रस्वाम्य	1167
सद्विदा यदि वा	473	समुद्रान्योक्तय०	28

समूलपात्र०	267	सर्वा वक्षणाद्य	2191
समूल्यत्रय०	3036	सर्वा ननपल्लवानां	3808
सम्यक्दृष्टे समे	2131	सर्वा ननपल्लवानां	3364
सरटे शरय०	1673	सर्वा लयानानि न	3393
सरसिद्धमरुर्ष	3136	सर्वा निर्देष्ट	4160
सरस वदुश०	801	सर्वा जगद	1 95
सरसना च	4311	सर्वा न कुशना	3 22
सरस्वतीपवित्राणां	190	सर्वापमयसमुद्र०	23 4
सरस्वतव	184	सर्वादनि सपत्न्यां	4411
सरस्वती स्थिता	1918	सर्वाडा ननरीक्षण	3780
सरापट्टाभर०	4082	सर्वाकराभ	2 27
सर्वासरणिभार०	3840	सर्वाकर कुसुम०	3787
सर्वाष्टपर्वेश	2904	सर्वाग्राम इवा	4678
सर्वाभ्राघ्राणि०	1889	सर्वाबाभ०	318
सर्वा विदन्ति	318	सर्वा पर०	2 4
सर्वापस्य	2929	सर्वास्तल्यज्ञ०	1370
सर्वावास पञ्चा०	2194	सर्वास्तशीय गुरुप	491
सर्वाभुङ्क्षीर०	2 37	सर्वास्त्य वैरह नाथ	3194
सर्वासा ये	1461	सर्वाशरामदाभरा०	87
सर्वज्ञापि शिव	4996	सर्वाशप्रमातृर	1129
सर्वत्र सप०	316	सर्वाश भवत	417
सर्वत्र हसकारस०	2755	सर्वाश विपनम	36 0
सर्वथा सन्वेत्	195	सर्वा नवाग एन०	3116
सर्वथा स्वदित०	1434	सर्वा त ग्णानिक०	3400
सर्वथा सव ।सर्वि	1221	सर्वा दृष्टा यन वा	3168
सर्वपातकसंपान०	731	सर्वाधुरता०	399
सर्वशालाप्रदेशु	2977	सर्वा नति०	91
सर्वमेकत्र	3007	सर्वानुस्तरा विस्तार०	9060
सर्वान्यदास्य वे	1787	सर्वाद्रावण०	2147
सर्वश्रवा इयो	1613	सर्वा सुकडिनां	1181
सर्वसद्दविहीन०	4059	सर्वा वाट भवत०	3 8
सर्वस्वामि नयो०	2102	सर्वा भाषा वा ।प्रय	1000
सर्वस्वैव हि रक्ष्य	3314	सर्वाप्रान भ०	1110
सर्वद्रकृष्ण परि०	9334	सर्वाप्रानपनूत	40
सर्वद्रमैका	4316	सर्वाप्रान मरा	9009
सर्वा त्प परि०	1911	सर्वा मा त्प न	3111
सर्वशान्तिरुरि	1118	सर्वाभव हि प्रथाकृन्	1310
सर्वशांति ।	3804	सर्वा यत न प ।०	11
सर्वासु ति । फरुणां	9100	सर्वा रज्ञा न लना०	111
सर्वभनग्य सम०	1000	सर्वा रक्षुग्नु	11
सर्व मि तुन०	4986	सर्वा रभूतदुगा०	1 61
सर्वे यत्र विनकर	1467	सर्वा रसवना	1 11
सर्वेषां न यत् ।नां	4180	सर्वा रस र०	100
सर्वा व ।सर्वे नां	9108	सर्वा र मना ।	3

साक्षाद्ब्रह्मप्रमाणेन	1859	सुरदासमलय०	3262
साक्षान्काननयुक्ता०	1275	सुरभिजल०	2212
साक्षम सुखर	1329	सुरभिमुमनो०	2277
साक्षाद्ब्रह्म समा०	1232	सुरस तन्माशौ	2214
सा सुन्दर नव	3473	सुक्षणा महावेगा	1618
सिद्ध शिशु०	283	सुभ्या पुरुषा राजन्	1360
सिद्धान्तोक्तिर्गतान्तोक्ति०	26	सुवर्णसदृशा०	4629
सिद्धायी वीरकण्ठ०	1234	सुपुनान्त. प्रदेद्वैव	1369
सिद्धाम्भोधि	2236	सुसप्तसमय०	4306
सिद्धार्थं सिद्धि०	3203	सुस्निग्ध विशिन०	2262
सिद्धार्थं विद्वांस०	2837	सुस्तर सरस	1950
सिद्धार्थंभू०	2944	सुकरामृगवसासिद्ध०	2301
सिद्धवसन०	3097	सुकारिका मय०... .. .	2220
सिद्धशरणाद्भु	3222	सुक्ष्म रजन०	4637
सिद्धशाल्यादन	2161	सुक्ष्म ऋतु पुच्छ०	1636
सिद्धवचरण पुत्र०	1600	सुमानसुक्ष्मनर०	4544
सिद्धार्थं कडली०	2246	सुमेधेयि	1341
सिद्धार्थं कफलो०	2249	सुक्ष्मेनाकसूरी०	3251
सिद्धार्थं केनचिदुक्त	2572	सुचीमुखगति०	1846
सिद्धार्थं यानुरात्र	2567	सुचीमुखी मीन०	1845
सिद्धार संमिन्नान्	1240	सुरपाद्विपदानार्थी	3257
सिद्धारसूहृषा	136	सुर्यशर शुक्र०	1726
सिद्धसुस्तरगौरुप०	1113	सुर्योचन्द्रमसौ	4289
सिद्धारं सज्जनयति	524	सुर्योचन्द्रमसौ मूर्ध्नि	1650
सुन्दरसुहृषं	2692	सुर्योदये गृहोर्ध्वे	2437
सुन्दरश्या नाम्बन्	3781	सुजनि तादृशेष०	4000
सुर्विनशसुभा	2504	सुनु समेदयन्तो	1512
सुजने न शाव	237	सेनपति यता०	1903
सुनु बलिदि	3577	सेवया भनमिच्छद्भि	1373
सुनुभ्रमसुन्दर०	1419	सेवनं येषिना	3134
सुदीर्घा रागशास्त्रिण्यो	3335	सेय स्थली नव०	943
सुभाकरकरहादी०	1102	सेन्योत्तरणतो	1575
सुभामयोर क्षय०	3305	सेरन्त्रीकरकृष्ट०	3591
सुन्दरी सा भवत्येव	3366	सेव क्षयादान०	2523
सुभाषितमर्षद्वि०	141	सेव पर न	272
सुभाषितरसा०	156	सेवि दधाय	4283
सुभाषितवत्०	56	सेयम शौचं दशै	3083
सुद्ध न वृत्ति०	3556	सेमकान्तो मणिः	1100
सुमान्वने	1411	सेम्येव रमिन्०	3163
सुमनोवरचनानां	1114	सेन्दयेयवे वकेन्दो	3306
सुन्दरे वि भवन्तोऽपि	358	सेन्देयामन्दीवर०	3577
सुरनः शनैः नैः	3707	सेरार्थिन शान	1400
सुन्दर नमःश्रीभै	511	सेभम्य विरक्तय	181
सुन्दर नमःश्रीभै	3665	सेवरा मयन्तःश्रुत	3371

सोद्देन पारयत्त	1469	स्थूल कृश कृश	4571
स्केन्धन समान	2294	स्थूलशकुन्निष	2801
स्केधारितिक०	3188	स्थूल्य कौशला०	1683
स्फलितबहल	3170	स्थूला वा तत्रा वा	3101
स्नान इव च गले	2819	स्थूला शलाघ भय०	1280
स्नानगरिसरभाय	3730	स्तानुर्जनस्य दशमौ	661
स्नानयुगलकर्ण०	3227	स्तान नाम मन०	1415
स्नानयुगमनीव	3370	स्तानाम्ना वदु	3751
स्नानो मांसघन्थी	4147	स्तानादुक्तधनु	3289
स्नानस्थ नश्यति	1537	स्निग्धशाखात्	2260
स्नान गजानां नियत	2661	स्निग्धा दीर्घाश्च	1703
स्नाकाम्भ परिवर्तित०	1130	स्निग्धौ वषाणै	4510
स्नाकेनान्ननि०	373	स्निग्ध यस्त्वपासि	3048
स्निग्धस्त य कामपते	1494	स्तुत्यावदुग्ध०	323
स्निग्ध पवित्र	3084	स्तनहन भूति०	371
स्निग्धोत्तारयथन	1569	स्तनपट शुभ	2011
स्त्रीगलस्वामि०	709	स्तनानि गन्ध	1447
स्त्रीमुद्रा कुमुभा०	3082	स्तनिकमरकत०	110
स्त्रीरत्न मोदन	4192	स्तनिकस्य गुणो	1101
स्त्रीरत्नयानमान	4191	स्तनो शीतं	3830
स्त्रीनाभ रति०	2536	स्तुरन्त पित्राल०	2804
स्त्री विनश्यति रूपव	1414	स्तुरिते जल	507
स्त्रीसशकथन	36	स्तुरसि कश्	3513
स्थलीनां दग्धानां	942	स्तुरित कमित	9036
स्थान गतिक्षया	2084	स्तुतिद्रा यस्य	1671
स्थानस्थस्य प्रयात	2018	स्तुयमानमापनाथा	3317
स्थानस्थानां नन०	2459	स्तुतेत्या इयमिदु०	3302
स्थानस्थानां शकुन	2303	स्तुतेव्याह नथा	3391
स्थानस्थितस्य यस्य	2106	स्तुत्युपाद्रया०	3606
स्थानस्थितानां मूर्धे०	2501	स्तुत्कलि करकर०	2102
स्थानान्मूर्धै	1789	स्तुत्स्मिन्नाथं न	2117
स्थानान्तरं विभक्तु०	2691	स्तुत्सि वासा श्यामा	2718
स्थानान्निर्गत्य दूर	3004	स्तुत्स्य मूर्धनि	1197
स्थानी स्तेषु यति	2714	स्तुत्स्यपरिमाण	4267
स्थानवपरयु	2165	स्तुत्स्य हरिगन	917
स्थान स्थान मन्त्र०	3702	स्तुत्स्यनु करारत	4111
स्थापयित्वा घटे	3043	स्तुत्स्यगारे वत्	2117
स्थावर बद्रम चति	2859	स्तुत्स्यगारे गहस्य	210
स्थावर बद्रम चैव	2866	स्तुत्स्य प्रक्षण	491
स्थावरबद्रम०	2936	स्तुत्स्यमाभ०	75
स्थाना भय	800	स्तुत्स्यि मीशन्	1584
स्थाना रौषां०	571	स्तुत्स्यनिवय	1514
स्थानान्न वा यति	604	स्तुत्स्यकतिन०	315
स्थानस्थितं वशात्	1081	स्तुत्स्यगारी वन	1087

स्वयं या रात्रि	2015	हरिनिवृत्तयत्नया	3033
स्वयमशाम्भु सा य	3420	हराच्छर प०	2904
स्वराण पञ्चसुक्त	1901	हरा यद्यप्यष्टा	4213
स्वराण्य शुभ	2793	हर्तुयोनि न	203
सर्वे स्तम्भ०	988	हर्तु समुद्रय चरा०	2342
स्वतश् करानि	439	हस्त पुनस्तु	1723
स्वतःसनातन०	4338	हस्तद्वय र्थेने	631
स्वरिन क्षत्रय०	001	हस्तप्रमाणा०	2140
स्वस्वम् विदम०	1082	हस्तानि न	465
स्वस्वितेस्त पृच्छाय	2337	हस्तार्के ल द्रव्य०	1880
स्वाकृष्टस्त दना	1806	हस्ती वय र्थिद्व०	1250
स्वाधिनान द्विनाय	4309	हस्ता मया०	23
स्वाध्यायशौ च०	1497	हृदय नृमनात्पय	2407
स्वामिप्रभा पिय०	3611	हा नात नाताव	3070
स्वामा नि शसन०	3116	हारान्तर द्व०	1230
स्वामान्वासन०	80	हारीना सरस	871
स्वाम्यमान्य०	1407	गता नगानि	3129
स्वावर्त च । वगात्	1039	हावहार हनि	0602
स्वच्छ मन्त्रमेव	3600	हास्यप्रदरिया	2019
स्वच्छा चारता	1600	हिदम नवसपुत्र	344
स्वच्छ कथर्मदृष्ट	104	हिद्वयल्लुन०	212
स्वच्छ कैरवकारा	3631	हिद्वयल्लुन०	1023
		हिद्वयल्लुन०	9007
		हिद्वयल्लुन०	0019
		हिद्वयल्लुन०	162
हस्त प्रगति शनक०	1180	हिद्वयल्लुन०	2002
हस्त द्वाश०	4321	हिद्वयल्लुन०	984
हस्त पद्मन०	1023	हिद्वयल्लुन०	2980
हस्त भिमान पदना	2705	हिद्वयल्लुन०	1993
हस्तैवमशौषे०	1226	हिद्वयल्लुन०	1656
हस्त यथा रात्रि	360	हिद्वयल्लुन०	1755
हस्तान्तरमात्र	190	हिद्वयल्लुन०	3930
हस्तामयौ कुञ्चन	0907	हिद्वयल्लुन०	728
हस्ति प्राण गुण०	4315	हिद्वयल्लुन०	656
हस्तु मयासरनि	1402	हिद्वयल्लुन०	3849
हस्त्यन्न काकर द्वाभ	4574	हिद्वयल्लुन०	119
हर्षी मृगमिथी०	3128	हिद्वयल्लुन०	284
हरकण्ठपहान०	68	हिद्वयल्लुन०	186
हरकण्ठे सुर०	701	हिद्वयल्लुन०	3460
हरिद्री दुग्धमहिना	2871	हिद्वयल्लुन०	2415
हरिणीशमय०	3120	हिद्वयल्लुन०	1251
हरिणी छागी	3122	हिद्वयल्लुन०	30
हरिणी मगया०	8104	हिद्वयल्लुन०	402
हरिणीद्वय०	3129	हिद्वयल्लुन०	1156
हारण्य०	904	हिद्वयल्लुन०	

हे पक्षिन्नाग०	808	हे हेमन्त स्मरिष्यामि	3923
हे पान्थ प्रिय०	3931	होमभूताशन०	2765
हे पान्था स्वगुहाणि	3817	हस्तनात्र पयो०	1623
हेमन्ते जिज्ञिरे	2153	हस्तश्रवणान्द्रुल०	1590
हेममञ्जरीरमालाभ्यां	3359	वेपिने स्कन्धमुदिष्ट	1688
हेलाविन्दिच्छनि०	3155	वेपिने रश्मिलते	1687
हेलापामिनकज्जोल०	1087		

परिशिष्टम्

अभ्यन्यैमंकरन्द०	3821	तद्भद्रुक्तिमञ्जोपायां	4535
उपरि धन धनपरले	3886	दृष्टा प्रमुग्धिषा	2695
एकाकरणदेकी०	2033	पश्मापयथिताधु०	3414
किं गतेन यदि	3885		